BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM MEDII RECENTISQUE AEVORUM
REDIGIT LADISLAUS JUHÁSZ, SZEGED (HUNGARIA)

SAECULUM XV.

ANTONIUS BONFINIS

SYMPOSION DE VIRGINITATE ET PUDICITIA CONIUGALI

EDIDIT

STEPHANUS APRÓ

MCMXLIII. — K. M. EGYETEMI NYOMDA, BUDAPEST

1943

BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM MEDII RECENTISQUE AEVORUM
REDIGIT LADISLAUS JUHÁSZ, SZEGED (HUNGARIA)

SAECULUM XV.

ANTONIUS BONFINIS

SYMPOSION DE VIRGINITATE ET PUDICITIA CONIUGALI

EDIDIT

STEPHANUS APRÓ

MCMXLIII. — K. M. EGYETEMI NYOMDA, BUDAPEST

Jq kot
114.924

EXCUDEBAT TYPOGRAPHIA DE ÁRPÁD NOMINATA, SZEGED.

INTRODUCTIO.[1]

I. — De vita operibusque Antonii Bonfinis.[2]

A) Vita.

Antonius Bonfinis[3] in pago Patregnono (Patrignone) prope Asculum (Ascoli Piceno) sito (in agro Piceno) verisimiliter a. 1427. natus est, etquidem mense Decembri (annus natalis parum creditur fuisse 1434.). Pater Franciscus, avus Achilles, fratres natu minores Emidius et Matthaeus erant. Studiis Asculi apud famosum magistrum Henochum finitis Patregnoni, Florentiae, Patavii et Ferrariae filios familiarum divitum educabat. Spinam Roccensem a. 1456. in matrimonium duxit; quattuor filios (Iulium, Mucium, Franciscum, Achillem) et filiam (Franciscam Ventidiam) vel fortasse filias habuit. Mox civis Asculanus et magister factus est. A. 1473. magister scholae (academiae) Recinetensis[4] electus honorem solum a. 1478. accipit,[5] a quo anno octo annos Recineti rector linguas Latinam et Graecam, artes poeticam et rhetoricam docebat. Civis Recinensis quoque factus est.[6] Fama Matthiae regis succensus Italiam relinquere atque in Hungariam ire voluit. Multi erant, qui eum adhortabantur.[7] Qua de causa nonnullos libros in honore regis et reginae (Beatricis, filiae Ferdinandi regis Neapolitani) composuit, inter quos Symposion (Beatrici dedicatum) quo-

---

[1] Bibliographiam ad Symposion (et hoc modo ad Bonfinem quoque) attinentem in fine Introductionis collocavimus. Libros, qui non ad Bonfinem et Symposion attinent, in commentariis citamus. — Errores minores scriptorum in Bibliographia memoratorum evidentes (ad Symposion attinentes), ne commentarios nimis augeremus gravaremusque, unum post alterum in commentariis refutari supervacaneum esse duximus, maiorem igitur eorum partem aliquanti momenti in Bibliographia in fine singulorum librorum in parentheibus [ ] correximus.

[2] De vita operibusque Antonii Bonfinis novissime profusius scripserunt Iosephus Fógel et Bela Iványi et Ladislaus Juhász in Introductione in tomo I editionis Decadum Rerum Ungaricarum Antonii de Bonfinis (in hac Bibliotheca) in pagg. V—X. — Nos tam copiose scribere vitam Bonfinis supervacaneum esse putavimus. (V. Bibliographiam nostram in fine Introductionis.)

[3] Recta forma: Antonius Bonfinis; parum rec ae, sed usitatae formae: Antonius de Bonfinis s. A. Bonfinius s. Bonfinus; Italice: Antonio Bonfini. — In Symposio tantum Antonius Bonfinis (in nominativo) invenitur: Praef. 65; Symp. 2, 600; Marg. Praef. 63, Symp. 2, 513 600; in genitivo: Antonii Bonfinis: Praef. 63; Annot. Crit. Praef. tit.; in ablativo: Antonio Bonfine: Annot. Crit. Symp. 3, post 985. — V.: Bibliotheca Corvina (in Bibliographia nostra), ubi falso dicitur Bonfinis se Antonium *de* Bonfinis nominasse.

[4] Recinetum prope Anconam (hodie Recanati). Adiectivum de personis: Recinensis (s. Rhecinensis), de rebus: Recinetensis. (V. comm. 6. et Praef. 62.: Berardus Rhecinensis.)

[5] Credere non possumus Bonfinem a. 1476. Beatricem reginam uxorem Matthiae regis Neapoli in Hungariam proficiscentem Laureti (Loreto) salutasse, quia Beatrix Laureti tunc non constitit et Bonfinis se ipsum servulum Beatrici incognitum nominat (Praef. 63.). (Fógel—Iványi—Juhász, Antonius de Bonfinis, Rerum Ungaricarum Decades, t. 1., p. VI.) [Horváth erronee credit Bonfinem Beatrici verisimiliter iam Laureti esse congressum et eam cognovisse.]

[6] Bonfinis in Symposio se ipsum civem Asculanum et Recinensem (Praef. 65.) nominat. (Cf. comm. 4.)

[7] Quos in Praefatione (62.) enumerat.

que erat. Postquam codices Neapoli elegantissime ornati in lucem prodierant, Bonfinis Kalendis Septembribus a. 1486. a magistratu Recinetensi licentiam duorum mensium rogavit; tres menses accepit una cum viatico. Bonfinis etiam legatus a Ferdinando rege Neapolitano in Hungariam missus est.[8] Bonfinis die 25. eiusdem mensis Recineto profectus est, in Carnorum finibus autem in febrim incidit, quare tantum mense Decembri (nonnullis diebus ante diem 20.) Rhetiam (Retz in Austria prope Moraviam) ad Mathiam regem pervenire potuit. Kalendis Ianuariis a. 1487. Viennae regem in nomine aulicorum tam eleganti oratione salutavit, ut lector reginae eligeretur et mandatum ad res Hungaricas stilo cultiore conscribendas acciperet. Matthia rege vivo ter in Italiam revertitur, in Hungaria enim grande opus, cum libri ad historiam componendam necessarii deessent, perficere non potuit. Cum rex a. 1490. Viennae mortuus est, Bonfinis Recineti morabatur. Wladislaus II. (1490—1516.) successor Matthiae Bonfinem in Hungariam revocat, ut inceptum opus finiat. Historicus circa a. 1491. ineuntem una cum filio Francisco medico in Hungariam rediit. Circa mensem Iulium anni 1492. Bonfinis quattuor decades Wladislao regi tradidit, qui eum una cum filiis die 10. mensis Octobris nobilitate donavit et poetica lauro coronavit. Deinde Bonfinis opus historicum usque ad ad annum 1496. exeuntem continuavit, e decade autem quinta tantum quinque libros conscripsit, nam circa annum 1496. medium apoplexia correptus est. Opus conficere iam desperans in Italiam reverti voluit, rex autem retinuit. Cum vere anni 1502. iterum in patriam rediturus erat, apoplexia iterum tactus Budae moritur et in templo S. Margaretae in civitate Buda Vetere sepelitur.

B) Opera ordine chronologico (a nobis coniecto).

a) Originalia: Epigrammaton libellus Iohanni Corvino dicatus (periit). — Epistolae (latent vel partim perierunt). — Orationes (una[9] excepta latent vel partim perierunt). — Historia Asculana Beatrici dedicata (periit). — Symposion de virginitate et pudicitia coniugali Beatrici dedicatum. — Libellus de Corvinae domus origine Matthiae dedicatus (periit, sed maximam partem, immo expletus Decadibus Rerum Ungaricarum insertus est). — Quoddam epigramma.[10] — Rerum Ungaricarum Decades IV et dimidia V. Wladislao II. regi dedicatae.[11]

b) Traducta in Latinum: α) e Graeco: Herodiani Historiarum libri VIII Matthiae dedicati. — Hermogenis libri De arte rhetorica

[8] Petrus Ransanus a. 1488. eodem Ferdinandi regis mandato in Hungariam profectus est. Ferdinandus enim filiam Beatricem post mortem Matthiae quoque reginam ut uxorem futuri regis et non filium Matthiae illegitimum Iohannem Corvinum regem esse voluit. (De Iohanne Corvino v. Schönherr)

[9] Ábel, Jenő, Bonfini életrajzáról (De vita Bonfinis). In periodico: Egyetemes Philologiai Közlöny (Archivum Philologicum Universale), Budapest, t. 4. (1880.), p. 290.

[10] Dec. 4., lib. 7., sent. 100. (Rerum Ungaricarum Decades, edd. Fógel—Iványi—Juhász, in hac Bibliotheca, t. 4., pars 1.)

[11] In hac Bibliotheca ediderunt Fógel—Iványi—Juhász. tt. 1—3., 1936.; t. 4., pars 1., 1941.; t. 4. pars 2. (Appendix Bonfiniana et Index Nominum) excuditur.

Matthiae dicati. — Apthonii sophistae Praeexercitamenta Matthiae dedicata. — Philostrati Heroica et Icones et Vitae sophistarum et Epistolae Matthiae dedicatae. — *β) ex Italico:* Antonii Verulini (s. Filarete; Italice: Averulino) De architectura libri XXV Matthiae dedicati.

Fortasse falso Bonfini attributa: Historia Genuensis (periit). — De mirabilibus Italiae et Germaniae (periit).

II. — De Symposio.[12]

Titulus libri est (ante Praefationem): Symposion de virginitate et pudicitia coniugali,[13] quod autem ante librum I. (Praef. 65.) hoc modo variatur: Symposion trimerion de virginitate et pudicitia coniugali, et post finem libri III.[14] sic: Symposion trimeron de virginitate et pudicitia coniugali. — Quod ad trimerion et trimeron attinet, scriptio eius non solum apud librarium parum intellegibilis et Leuvenclaium anceps, sed etiam apud Bonfinem incerta esse videtur, in codice enim c tres formas invenimus: trimerion (Praef. 65., ubi trimerion e trion est correctum a librario), trimarion (3, 969., quod nos certo mendum librarii a Bonfine corrigi neglectum suspicantes in trimerion correximus: Annot. Crit. 3, 969.) et trimeron (Annot. Crit. 3, post 985.[15]); in codice c1 semel habemus: trimarion (Annot. Crit. 3, 969.); apud editionem principem (1572., ed. b), quae in pagina tituli Symposion trimeron scribit, bis: triemerion (Praef. 65. et 3, 969.); apud Remum (1621., ed. f), qui Symposion ex editione a. 1572. codice non viso iterum edidit et item in pagina tituli Symposion trimeron scribit, item bis: tremerion (quod nos certo mendum typographicum esse putamus, Praef. 65.) et triemerion (3, 969.). Ceterum scire debemus hoc vocabulum in thesauro linguae Graecae inveniri non posse; etymologia eius quoque problematica dici potest: τρία· tria et μέρος· pars vel fortasse, ut Leuvenclaius etymologizavit, ἡμέρα· dies, id est: tres partes continens vel tres dies durans. Tres partes continens in lingua Graeca: τριμερής, ές, tres dies durans: τριήμερος, -ον. Symposio et tres partes continens et tres dies durans conveniunt. Bonfinis, ut videtur, Symposion tres dies durans scribere voluit,[16] ideo triemeron (vel forma Latina triemerum)[17] scribere debebat.

Ipsum Symposion e Praefatione (dedicatione) ad Beatricem reginam scripta, tribus libris et marginalibus ab ipso Bonfine in manuscripto autographo in marginibus scriptis et a librario item marginibus ascriptis constat.

---

[12] Ubi Bonfinis in titulo (titulus ante Praefationem; Praef. 65.; 3, 969. et 3, post 985. [Annot. Crit.]) vocabulo symposii utitur, symposion (forma Graeca) dicit, ceterum alibi (Praef. 59. et 61.) (forma Latina): symposium.

[13] V. Annotationes Criticas ante Praefationem et facsimilia paginae tituli (fol. 1r.): comm. 57.

[14] V. Annotationes Criticas lib. 3., post 985.

[15] In textu nostro haec sententia non edita est, nos tantum in Annotationibus Criticis assumpsimus; si sententiam in textu edidissemus, trimeron scripsissemus.

[16] Praef. 53.: Convivium regale *trium dierum* cum universa satraparum turba celebratur.

[17] Cf. Symposion et symposium (v. comm 12.).

Tres libri formam dialogi, sicut Platonis,[18] unde titulum quoque accepit, habent, qui libri autem (sicut in dramatibus) perspicuitatis gratia in plures partes (quae in dramatibus scaenae nominantur) dividuntur, ubi nomina personarum[19] (vel rectius interlocutorum,[20] sicut Bonfinis semel nominat) praescribuntur. Hi interlocutores sunt: Matthias rex, Beatrix regina, Ioannes Aragonius (frater Beatricis, cardinalis [1478—] et archiepiscopus Strigoniensis[21] [1479—85.]), Franciscus Aragonius (frater Beatricis; in Hungaria moratus est annis 1476—85.), Galeottus Martius Narniensis (humanista; in Hungariam pluries venit et in aula Matthiae regis diu versabatur; Bonfini Galeottus Martius tunc verisimiliter solum fama notus erat), Ladislaus Geréb de Vingárt[22] (episcopus Transilvanus), Iohannes Pruis vel Filipecz[23] (episcopus Varadiensis) et Nicolaus Pamphilus.

Marginalia certo ab ipso Bonfine marginibus manuscripti autographi, quod periit, ascripta sunt, de quo librarius in codicem Corvinianum transcripsit.

Symposion litteras renascentis aevi complectitur. Religionem, superstitiones, astrologiam, mythologiam, artes, historiam,[24] geographiam tractat, quae scilicet eo tempore cuique viro litterato scitu digna et necessaria videbantur. Hoc Symposion igitur enchiridion, sicut ipse Bonfinis opus suum nominat,[25] litterarum saeculi XV. et omnino aetatis humanisticae iure ac merito dici potest ac debet.

Bonfinis et ipse Symposion magni aestimavit. (Rer. Ung. Dec. 1., lib. 1. sent. 90.; dec. 4., lib 4., sent. 38. [Liber de virginitate ac matronali pudicitia]; dec. 4., lib. 7., sent. 180.)

Ceterum Symposion in Indice Librorum Prohibitorum positum est.[26]

---

[18] *Συμπόσιον* (Latine Convivium), unde Bonfinis titulum operis sui quoque accepit. Convivium: Praef. 52., 54.; 1, 2. et 667.; 2, 683.; 3, 2. (Caena: 1, 660.)

[19] 3, 9.: ... pro personarum dignitate... (Convivae: 1, 5.)

[20] 1, 640.: ... interlocutores.

[21] Strigonium, Hungarice: Esztergom; sedes archiepiscopalis.

[22] Bonfinis tantum Ladislaum episcopum Transilvanum eum nominat.

[23] Bonfinis eum nomine non nominat, tantum episcopum Varadiensem.

[24] Permulta indicia non solum ad antiquum, sed ad suum quoque tempus Bonfinis confert.

[25] Praef. 59.: ... hoc symposium perpetuum tuum enchiridion futurum

[26] Kemeny, p. 252; in Hispania: Index librorum prohibitorum et expungendorum pro catholicis Hispaniarum regnis illustrissimi ac r. d. Sotomaior ... iussu ac studio recognitus. Madriti, 1667. — in Italia: Index librorum prohibitorum sanctissimi domini nostri Benedicti XIV. Ex typographia rev. pontificis max. iustus, recognitus atque editus. Romae, 1785. Camerae apostolicae. Cum summi pontificis privilegio. Cf. Bel, Matthias, Notitia Hungariae novae historico geographica. t. 2., Viennae Austriae, 1736., p. 92. et Weszpremi, Stephanus, Succincta medicorum Hungariae et Transilvaniae biographia, t. 4., Viennae, 1787., p. 383. Quamquam Kemény scribit ipsum Symposion in Indice positum esse, tamen, ut videtur, opera Sambuci omnino in Indice posita sunt, cum in Indice Madritensi scribitur: Opera Sambuci non permittuntur, nisi corrigantur (Bel et post eum Weszpremi). Cf. praeterea Császár, p. 20., Orbán, p. 39. et Horváth, p. 149.

III. — Historia codicum et editionum Symposii.

De Symposio codicem solum et duo folia e fine Symposii inter describendum alterum codicem corrupta habemus; duo codices perierunt. Duae editiones in lucem prodierunt.

Codices: 1. Manuscriptum autographum Bonfinis chartaceum (periit), de quo, ut credimus, primum codex Neapolitanus, deinde codex Corvinianus Beatrici dicatus descripti sunt. 2. Codex Neapolitanus fortasse cuidam domus Neapolitanae dedicatus, etquidem membraneus, sicut e duobus foliis codicis c_1 inter describendum codicem Neapolitanum corruptis et fini codicis Corviniani adiunctis videmus; codex periit. 3. Duo folia inter describendum codicem Neapolitanum corrupta (c_1) et fini codicis Corviniani adiuncta. 4. Codex Corvinianus membraneus Beatrici reginae dedicatus (c).

Editiones: 1. Basileae a. 1572. e codice c edita (b). 2. Remus Maeno-Francofurti a. 1621. ex editione b codice c non viso edidit (f).

Bonfinis primum certe favorem Beatricis reginae sibi conciliare studebat, cui, ut suspicamur, primum Historiam Asculanam iam pridem, ut credimus, inceptam dedicare decrevit. Ab a. 1478. enim rector scholae (academiae) Recinetensis factus multorum virorum Italorum,[27] qui in aula Matthiae regis versabantur et indicia ex Hungaria Bonfini copiose praebere potuerunt et consilium eius in Hungariam proficiscendi adiuvabant, familiaritate coniunctus hortatu eorum libris Graecis in honore Matthiae regis quoque in Latinum conversis[28] etiam eius favorem conciliaturus erat, tum Symposion Beatrici dedicatum composuit et, quia Bonfinis historicus aulicus Matthiae regis fieri voluit, Libellum de Corvinae domus origine Matthiae dedicatum conscripsit, postremo epigrammata certo a iuventute per plures annos conscripta et collecta Iohanni Corvino Matthiae regis filio[29] dedicavit: tam igitur multos (sex) libros a. 1486. secum in Hungariam portavit, ut iam tunc (post annum 1478.) eos et finire et componere conscribereque deberet, quorum etiam descriptio ornatioque et compactio Neapoli aliquantum temtemporis consumpsit. Hoc igitur ordine chronologico — ut arbitramur — singula opera[30] a Bonfine ad finem perducta compositaque

[27] V. comm. 7.: Praef. 62. Inter quos imprimis Franciscus Aragonius frater Beatricis memorandus est. (Cf. Marg. 1, 10. et comm. 47.)

[28] Bonfinis Herodianum et Hermogenem una cum Aphthonio, etquidem primum Herodianum, deinde Hermogenem una cum Aphthonio e Graeco in Latinum traduxit. Symp. 2, 513.: Herodianus..., quem Antonius Asculanus e Graeco in Latinum traduxit nostroque regi dedicavit; Symp. 2, 600.: ... ex Hermogenis Graeci rhetoris iam verbis intelligi potest, quem *nuperrime* Antonius Bonfinis civis Asculanus atque regi et reginae deditissimus transtulit in Latinum regiisque numinibus dicavit.

[29] V. comm. 8.

[30] Bonfinis in Decadibus Rerum Ungaricarum codices secum in Hungariam portatos hoc ordine enumerat: dec. 4., lib. 7., sent. 179—80.: Tria regi dicaverat, Hermogenem et Herodianum, quos e Greco in Latinum ipse traduxerat, atque brevem de Corvine domus origine libellum. Regine duo, alterum de virginitate et pudicitia coniugali, de historia Asculana alterum. Unum autem epigrammaton libellum Ioanni Corvino inscripserat cum haud iniucunda inutilique prefatione, ubi de instituendo novo principe agebatur. (Cf. Bibliotheca Corvina, ed. Hung., pp. 16., 90. [comm. 27.]; ed. Ital., pp. 17—18., 99. [comm. 27.].)

sunt: Historia Asculana (Beatrici dedicata),[31] Herodianus necnon Hermogenes una cum Aphthonio (duo codices Matthiae dedicati),[32] Symposion (Beatrici dedicatum),[33] Libellus de Corvinae domus origine (Matthiae dedicatus),[34] Epigrammaton libellus (Iohanni Corvino dedicatus):[35] etquidem sumptibus Ferdinandi regis Neapolitani in membranam descripta et ornata et compacta; Bonfinis enim, ut certo credimus, legatus quoque mandatorum maximi momenti a Ferdinando ad Matthiam missus est. Quia Bonfinis non erat tam dives, ut tam magnos sumptus codicibus Bibliotheca Corviniana dignis edendis sufferre potuisset, tradidit igitur sua opera bibliothecae Neapolitanae quoque describenda, Ferdinandus autem codicibus magnifice exornandis Matthiae regi quoque morem gesturus erat. Bonfinis igitur ut scriptor codicum et non simul sumptus codicum ferens codices Matthiae regi et Beatrici tradidit.

Bonfinis, cum quoddam opus perfecit marginalibusque instruxit,[36] manuscriptum singulorum operum Neapolim[37] ad Ferdinandum regem misit, ut describerentur, ornarentur et compingerentur. Nos in codice Symposii in initio folium quoddam textum e traducto Hermogene[38] continens et inter describendum corruptum invenimus. Quia in fine quaedam duo folia textum e fine Symposii continentia et simili modo inter describendum corrupta,[39] quae duo folia et aliam membranam, ac in codice Beatrici dedicato invenimus, habent et alius quoque librarius descripsit, ac qui codicem Beatrici dedicatum descripsit, inveniuntur,[40] non solum Symposion

[31] Periit. Beatrix, sicut codicem Symposii, cum a. 1501. Hungariam reliquit, certo secum Neapolim portavit; si codicem secum non tulisset, fortasse non periisset.

[32] Codex Herodiani ad nostram aetatem remansit. Codex Hermogenis una cum Aphthonio periit, a. 1538 autem Lugduni editus est (Ábel—Hegedüs, p. 47., comm. 1.). — Quia Hermogenes et Aphthonius in uno codice erant, ideo Bonfinis de Aphthonio mentionem non facit, cum codices in Hungariam secum portatos enumerat (cf. comm. 30.).

[33] Cum Beatrix a. 1501. ex Hungaria Neapolim profecta est, codicem secum portavit (cf. comm. 31.).

[34] Periit, libellum autem exolens postea Decadibus Rerum Ungaricarum inseruit: dec. III., lib. 9., sentt. 192—289.

[35] Periit. Fieri potest, ut, cum Iohannes Corvinus post mortem patris sui die 30. mensis Iunii a. 1490. Budam relinquere cogeretur, una cum aliis suis pretiosis rebus hunc codicem quoque secum portavit (cf. Schönherr, p. 145.).

[36] Marginalia a Bonfine ipso marginibus manuscripti codicis autographi Bonfiniani esse ascripta haec Marginalia demonstrant: 1, 10 99 106 306; 2, 424 etc. Ceterum scriptores opera sua iam in manuscripto marginalibus instruere solebant. Certo folium 1r. quoque Bonfinis marginalibus instruxit in suo manuscripto, quae autem propter latum marginem ornationis codici dedicatorio desunt (v. facsimilia: comm. 57.).

[37] A bécsi gyűjteményekből ... p. 34. (no. 25.): Membrana et scriptio codicis Italica est; codex origine Neapolitanus est.

[38] Weinberger, pp. 74—75.

[39] Certam causam corruptionis ignoramus. In sent. 978. deest: vivat Beatrix (v. Annot. Crit.). Fieri potest, ut librarius finem Symposii non in duplici folio (duo folia), sed in duobus duplicibus foliis (quattuor folia), quorum duo vacua relicta essent, ut finis codicis eo melius conservari posset, describere debuisset.

[40] Textus in corrupto folio „ut non minus corpora"... (3, 964.) initium capit; folium in codice Corviniano hoc textu initium non capit.

Bonfinis, sed alios quinque codices quoque non solum Bibliothecae Corvinianae, sed etiam bibliothecae Neapolitanae esse descriptos — certo Ferdinando regi vel filiis filiabusve eius dedicatos — conicimus.[41] — Quia codex Hermogenis Corvinianus periit, nescimus, utrum folium inter describendum codicem Neapolitanum, an codicem Corvinianum sit corruptum.

Cum igitur duo folia inter describendum corrupta e fine Symposii habeamus — quae igitur duo folia iam tunc, cum codex Symposii Corvinianus compactus esset, descripta erant — conicimus paene uno eodemque tempore bis — unum post alterum — esse descripta singula opera Bonfiniana, immo primum exemplaria Neapolitana, deinde Corviniana, etquidem certe ambo de manuscripto autographo Bonfiniano.[42]

Quia Bonfinis textum Symposii descriptum ipse correxit, certo scimus non solum omnes codices Corvinianos, sed etiam Neapolitanos descriptos emendavit, qua de causa certo manuscriptum suum autographum Neapoli Recinetum remitti rogavit. Omnes igitur codices et Corviniani et Neapolitani a Bonfine correcti hoc modo a Bonfine ipso approbati sunt.

Quod quidem ad Symposion attinet, Bonfinis manuscriptum octo menses — sicut ipse scribit[43] — vivente Sixto IV. pontifice[44] († 12. Aug. 1484.) et obsessa Vienna[45] ad finem perduxit et sine Praefatione ad Beatricem scripta Neapolim misit. Postquam iam textus certo Neapoli descriptus est, tantum deinde — capta Vienna[46] (Kal. Iun. a. 1485.) — scripsit Praefationem, quam simili modo Neapolim misit, quod e manuscripto quoque clare elucet: 1. totus codex in quaterniones (octo folia), Praefatio autem tantum in ternionem (sex folia) sunt descripta ita, ut, quia ipsa Praefatio tantum quinque folia occupat, folium unum vacuum ante Praefationem esset praemissum; 2. quaterniones infra paginas litteris (custodibus) A—Z sunt signatae, etquidem A in fol. 6r., unde liber I. Symposii initium capit; 3. ternio Praefationem continens aliam membranam, ac quaterniones Symposion ipsum continentes, habet. — Bonfinis igitur Symposion c. a. 1484. ineuntem componere aggressus est et c. annum eundem exeuntem ad finem perduxit. Codicem autem ille adhuc Neapolim non misit, donec Franciscus Aragonius ex Hungaria in Italiam rediens[47] Recineti apud Bonfinem

[41] Qualis fuerit codex Neapolitanus, ex his duobus foliis inter describendum corruptis conicere possumus (membraneus).

[42] E codice Corviniano et e duobus foliis inter describendum corruptis, quia sufficientes non sunt, stabilire non possumus codicem Corvinianum de manuscripto autographo vel de codice Neapolitano et codicem Neapolitanum de codice autographo vel de codice Corviniano esse descriptos. Nos tantum credimus de codice autographo primum codicem Neapolitanum, deinde item de codice autographo codicem Corvinianum esse descriptos.

[43] Praef. 61: ... symposium octo mensium lucubratione perfecimus...

[44] V. Indicem Symposii.

[45] Symp. 1, 4.: ... obsessa Viana ... (Vienna a primis diebus mensis Ianuarii a. 1485. usque ad Kal. Iunias e usdem anni a Matthia rege obsessa est.)

[46] Praef. 16.: Expugnavit rex ille invictissimus Vianam... (Cf. comm. 45.)

[47] Praef. 62.: Quod ne tam cito quidem edendum esse statuissem, nisi Franciscus frater tuus e Pannonia rediens *visum* et *prelibatum* opus festinare iupsisset... Marg. 1, 10.: Franciscus hec legens conlachrymavit. (V. comm. 27.)

manuscriptum et perlegit et certo correxit quoque, immo supplevit nuntiis novissimis Hungaricis. Certo ipse Franciscus manuscriptum Neapolim secum portavit, ut describeretur in duobus exemplaribus bibliothecis Neapolitanae et Corvinianae. Cum iam Vienna a Matthia capta est (Kal. Iun. a. 1485.), scripsit Bonfinis Praefationem ad Beatricem, quam circa alteram anni 1485. partem Neapolim misit. Fieri potest, ut Bonfinis fortasse ideo non miserit Neapolim Praefationem quoque una cum Symposio, ut in ea novissimos nuntios ex Hungaria praesertim a Francisco Aragonio acceptos et ex Italia, quo recentior codex esset, memorare posset. Totum Symposion una cum Praefatione descriptum in duobus exemplaribus bibliothecis Neapolitanae et Corvinianae descriptis et ornatis et compactis circa a. 1486. ineuntem Neapoli Recinetum Bonfinis accepit, quae deinde ante mensem Septembrem, cum in Hungariam profecturus erat, correxit emendavitque et exemplar Neapolitanum Neapolim remisit.

Cum igitur Bonfinis circa a. 1486. medium omnes sex codices Neapoli sibi missos et a se correctos et in Hungariam secum portandos iam in manibus habuit et sex codices bibliothecae Neapolitanae descriptos et a se correctos Neapolim remisit, Kal. Septembribus a. 1486. licentiam duorum mensium a civitate Recinetensi — famam eius quoque propagaturus — rogavit; magistratus tres menses et viaticum ei dedit. Codices Bonfinis paucis diebus ante 20. mensis Decembris regi et reginae tradidit, quae omnes — verisimiliter anno proximo — in Bibliotheca Corviniana quoque collocati sunt. Cum autem Beatrix a. 1501. Hungariam reliquit et Neapolim profecta est, Symposion — et certe Historiam Asculanam quoque — secum portavit. Cum Iohannes Sambucus a. 1562.[48] Neapoli moratus est, Symposion 15 aureis ducatis[49] emit et a. 1572. Basileam ad Leuvenclaium (et Oporinum) ad edendum misit (b). Post mortem Sambuci (1584.) vidua bibliothecam mariti Bibliothecae Caesareae Vindobonensi vendidit, cum codex Symposii quoque in hac bibliotheca inscriptus est.[50] A. 1621. Carolus Remus Symposion ex editione principali (a. 1572.) codice non viso Maeno-Francofurti sumptibus Caroli Unckelii iterum edidit (f) una cum operibus Bartholomaei Fontii Florentini. Secundum pacis Trianonensis (die 4. mensis Iunii a. 1920.) condiciones multi codices Viennenses Hungariae obtigerunt;[51] ita a. 1933. codex Symposii quoque in Bibliotheca Széchenyiana (in Museo Nationali Hungarico) collocatus est. Quia Symposion Bonfinis litteras renascentis aevi amplectitur et hoc modo scrutatoribus maximi momenti esse videbatur, in Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum (iam tertium) publici iuris facere supervacanem esse non putavimus, cum editiones b et f quoque admodum rarae essent. Haec editio nostra, cum Annotationibus Criticis instructa sit, non solum codicem, sed etiam ambas editiones amplectitur.

[48] Orbán, p. 24.
[49] V. comm. 63.
[50] Signatura Symposii in hac bibliotheca fuit: Cod. Vind. Lat. 2365.
[51] A bécsi gyűjteményekből ... no. 25. (p. 34.).

IV. — De codicibus et editionibus Symposii.

A) Codices.

c_1 — Cum Bonfinis manuscriptum autographum Symposii sine Praefatione ad Beatricem scripta c. a. 1485. ineuntem duorum exemplarium describendorum gratia Neapolim misit, primum, ut credimus, codex Neapolitanus descriptus est, inter quem describendum autem duo folia corrupta sunt, quae codicis Corviniani (c) tuendi gratia fini eius adiuncta sunt. Quae duo folia membranea sunt, codex igitur Neapolitanus nunc deperditus quoque membraneus fuit. In codice Corviniano haec duo folia numeris 170—71. numerata sunt, etquidem versa, nam primum textum folii 171., deinde 170. invenimus. Quae duo folia ceterum finem totius Symposii continent, etquidem fol. 171.: lib. III. sentt. 964—78. (ut non minus corpora—item quicquid gloriosum), fol. 170.: lib. III. sentt. 978—usque ad finem (985.; et expetibile fuit—perpetuo venerantes). — Haec duo folia certo e codice Neapolitano inter describendum corrupta sunt, quod et qualitas membranae et ut folium 171. alio textu (ut non minus corpora), ac codex Corvinianus, initium capiat et ut codicem c_1 (codicem igitur Neapolitanum quoque) alius librarius, ac codicem Corvinianum (c), descripserit, demonstrant. Quia haec duo folia inter describendum corrupta sunt, duobus foliis et marginalia et titulus (Convivarum plausus, sent. 977.) rubro colore inscribendus desunt. Fieri potest, ut ideo folium inter describendum corruptum est, quia e sententia 978. incuria librarii „vivat Beatrix" relictum est, vel rectius ideo, quod librarius non in duplici folio (duo folia), sed in duobus duplicibus foliis (quattuor folia), quorum duo codicis tuendi gratia vacua relicta essent, describere debuisset. — Textum horum duorum foliorum textui codicis c contulimus (necnon editionibus b et f) variantesque lectiones in Annotationibus Criticis accuratissime assumpsimus. — Quia folium 170r. satis obscurum est, demonstrantur haec duo folia iam pridem esse descripta, cum codex Corvinianus (c) compactus esset, ex quo conicimus primum codicem Neapolitanum, deinde codicem Corvinianum esse descriptos. Bonfinis Symposion bibliothecae Neapolitanae descriptum certo cuidam domus Neapolitanae dicavit.

c[52] — Budapest, Bibliotheca Széchenyiana (in Museo Nationali Hungarico), cod. Lat. med. aevi 421., membr., saec. XV. (1485—86.); magnitudo codicis una cum integumento cm. 29·5X19·1X3·8, sine involucro cm. 28·5X19X2·8; foll. 2 innum. et 1—171; in unoquoque folio 30 versus, quorum speculi magnitudo cm.18X10·8. Codex in Bibliotheca Corviniana[53] Budae collocatus est[54] circa annum 1487. ineuntem.

[52] Codicem descripserunt: Hevesy, p. 79.; Bibliotheca Corvina, ed. Hung., p. 63. (no. 37.) (facsimile fol. 1r.: p. 153.); ed. Ital., p. 81. (no 135.) (facsimile fol. 1r.: p. 165.): A bécsi gyüjteményekből ... no. 25. (p. 34.) (facsimile fol. 1r.: in fine libelli inter reproductiones phototypicas no. 9.).

[53] Pro Bibliotheca Corvina rectius Bibliotheca Corviniana, item rectius codex Corvinianus dicendus est. (Cf. Bibliotheca Laurentiana et Codex Laurentianus.)

[54] Bibliotheca Corvina, p. 63. (no. 37.) scribit codicem simpliciter esse

In initio codicis duo folia innumerata sunt, quorum unum (fol. innum. 1.) a tineis parum corrosum partem quandam operis Hermogenis a Bonfine traducti continet et codicis tegendi gratia codici praepositum est, alterum (fol. innum. 2.) codicis tuendi gratia vacuum[55] relictum est, quod non est aliud, ac primum folium ternionis (sex folia), cuius cetera quinque folia (1—5. numeris recentioribus numerata) Praefationem Symposii continent, etquidem sentt. 1—64. in foll. 1r—5r., sententia autem 65. in fol. 5v. delineato templo inscriptae sunt. A folio 6. quaterniones (octo folia) invenimus, quae infra coaeva manu litteris (custodibus) A—Z (Z tantum duo folia habet) signata et singula folia supra numeratione recentiore numeris 6—169. numerata sunt (liber I.: foll. 6r—48r., liber II.: foll. 48r—98r., liber III.: foll. 98r—169v.). Deinde duo folia a tineis satis corrosa (170—71. numeris recentioribus numerata) sequuntur, quae textum libri III. Symposii continent, etquidem duo folia inter scribendum exemplar bibliothecae Neapolitanae destinatum corrupta, quae, sicut in initio codicis folium, hic quoque codicis tegendi gratia fini codicis adiuncta sunt.

Quod ad Marginalia attinet, Antonii Bonfinis sunt,[56] etquidem maximam partem rubro, rarius nigro coloribus, quod in Annotationibus Criticis notavimus, a librario de codice manuscripto autographo Bonfinis descripta sunt. Marginalia, necnon manus (☛) res maioris momenti significantes, quae marginibus saepenumero ascriptae sunt, et enumerationes nominum interlocutorum, quae ut tituli uniuscuiusque scaenae praescriptae sunt, eadem manus codici inscripsit. Item rubro colore praescripta sunt nomina personarum, nomen autem primi interlocutoris in scaenae initio (post enumerationem nominum interlocutorum) nimirum plerumque relictum est, cuius enim nomen in enumeratione in primo loco positum est, quae nomina praescripta abbreviata semper exscripsimus necnon nomen interlocutoris in scaena primi, quin in Annotationibus Criticis significassemus.

Codex totus magnifice (non magnificentissime) in lucem prodiit. — Fol. 1r.:[57] Pagina tituli ignoto pictore illuminata est. In initiali (C, C-um Italia parens .: Praef. 1.) in angulo superiore sinistro Beatrix cum corona reginali visitur. Textum folii 1r. margo, cuius magnitudo cm. 26·2×17·5[58] est, rosis et figuris ornatus circumfluit: in angulo superiore dextro merops apiaster L.,[59] infra

ornatum et, quia in fol. 5v. inscriptum est: Manus Bonfinis nostri propria avunculi (v. paulo inferius), erronee credit codicem Bonfinis manualem fuisse. (Cf. inferius, ubi de codice mentionem facimus; cf. praeterea Bibliographiam nostram: Csontosi, 1888. et Hevesy et Bibliotheca Corvina.)

[55] In hoc folio (v.) inscriptum est: Edidit Sambucus Bapt.

[56] V. comm. 36.

[57] Fol. 1r. non coloratum phototypice editum in Bibliotheca Corvina, ed. Hung., p. 153., ed. Ital., p. 165. et in A bécsi gyüjteményekből ... Append. 6. — Tantum initialis invenitur: Csontosi, 1888., in magnitudine originali, p. 313. et separate impressum p. 35. et Schönherr, in magnitudine minore p. 142.

[58] Facsimile in Bibliotheca Corvina parum minus est originali, in A bécsi gyüjteményekből ... minimum est (v. comm. 57.).

[59] Britannice: bee-eater s. mudwall; Franco-Gallice: guêpier commun s. vulgaire; Germanice: Bienenfresser; Hispanice: abejanico; Hungarice: gyurgyalag

eum mustela erminea L.,[60] infra eam phoenix avis,[61] in margine inferiore medio arma Beatricis et Matthiae unita, ab iis in dextra parte flos, in laeva autem parte (in laevo angulo inferiore) in flore ipse Bonfinis[62] sollerter, ne primo visu agnosci possit, delineatus visuntur. Infra marginem ornatum Sambucus haec scripsit: I. Sambuci Pos. 15 Δ Neapoli 15 Δ.[63] Bibliothecarius autem haec: Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi. Propter marginem ornatum marginalia huius folii (1r.) desunt.[64] — Fol. 5v.: in templo simpliciter delineato invenitur sententia 65. Praefationis, etquidem litteris maioribus (maiusculis) et rubro colore inscripta. Fieri potest, ut templum ideo delineatum sit, ne in hoc folio tantum una sententia certo a Bonfine scripta inveniretur. Sicut superius iam diximus, librarius, postquam iam totus codex descriptus est, accepit Recineto a Bonfine manuscriptum Praefationis, quam describere hoc modo aggressus est: primum descripsit folium 1., cuius alterum folium est fol. 4., deinde descripsit folium 2., cuius alterum folium est fol. 3., tum foll. 3. et 4. descripsit, quibus descriptis e textu pars tantum folium medium (fol. 5r.) implens relicta est, accepit igitur librarius tertium duplum[65] folium quoque, cuius alterum (nunc fol. 2. innum.) ante folium 1. vertit, in altero (fol. 5r.) autem finem Praefationis scripsit, in fol. 5v. autem templum delineavit, in quo sent. 65. Praefationis scripsit. — In fol. 5v. supra in margine haec scripta sunt: Manus Bonfinis nostri propria, cui postea eadem manus atriore atramento addidit: avunculi, id est: Manus Bonfinis nostri propria avunculi. Antequam intellectum huius sententiae explicare experiamur, scire debemus to-

s. gyurgyóka s. méhészmadár; Italice: gruccione; Russice: щурка золотистая.

[60] Britannice: ermine; Franco-Gallice: hermine, Germanice: Hermelin; Hispanice; armiño; Hungarice: hermelin s. hölgymenyét; Italice: ermellino; Russice: горностай.

[61] Phoenix avis una cum mustela erminea (v. comm. 60.) in emblemate Aragonico invenitur [Csontosi, 1888., p. 313., et separate impressum p. 35. et A bécsi gyüjteményekből... p. 34. (no. 25.)].

[62] Fógel, p. 13., separate impressum p. 4. — Certo Bonfinis rogavit Franciscum Aragonium (Praef. 62; v. comm. 47.), ut codex effigie sua modeste ornaretur.

[63] Etquidem tribus occasionibus ab ipso Sambuco, ut credimus, inscribebatur: 1. „15 Δ" in extremo margine; 2. „15Δ Neapoli"; 3. „Io. Sambuci Pos." — 15 Δ bis inscribebatur, quia in ex remo margine parum legi potuit. „Io. Sambuci Pos." iam certe Posonii (et non Neapoli) a Sambuco in codice inscribebatur (Sambucus nempe codicem 15 ducatis aureis codicem Neapoli a. 1562. emit). Annis 1567. et 1569. Sambucus Posonii (Pozsony in Hungaria non longe a Vienna) moratus est. „Pos." nec „Posoniensis", quia Sambucus se ipsum Tyrnaviensem nominavit, nec „possessio", quia huius abbreviatio „poss." est, significari possunt. Ceterum memorare debemus pro „Pos." apud Hevesy (p. 79.) „P. R." legi. (Cf. Kóssa, Gyula, Adatok Sámboky János életéhez [Addenda ad vitam Ioannis Sambuci], in periodico: Irodalomtörténeti Közlemények (Communicationes Litteraturales), Budapest, t. 18. (1908.), pp. 372—73.; Orbán, p. 38., comm. 1., ubi de Sambuco Posonii morante fit mentio. — Inscriptiones Sambucinae videri possunt in facsimili, quod in A bécsi gyüjteményekből... apparuit; in libro, qui Bibliotheca Corvina inscribitur, videri non possunt, quia margine relicto editum est fol. 1r. [V. comm. 57.])

[64] V. comm. 36. (V. facsimilia: comm. 57.)

[65] Primum duplum folium 1. et 4., secundum 2. et 3.

tum codicem eundem librarium descripsisse, quamquam calamus et atramentum eius nonnunquam mutetur et scriptura eius quoque varietur; eundemque librarium, qui rubro et raro nigro colore marginalia et rubro colore seriem nominum interlocutorum scaenarum ante scaenas praescripsit et nomina quoque interlocutorum item rubro colore praescripsit, finito codice totum librum et perlegisse et nigro colore[66] (nonnunquam rubro) textum correxisse[67], post quem librarium Bonfinis quoque Recineti totum codicem nigro colore emendavit.[68] Certum habemus non Bonfinem codicem descripsisse, sed librarium, in codice enim permulta menda, maximam partem correcta inveniuntur, textus Graecus autem, plerumque quod ad accentus atttinet, tam mendosus est, ut Bonfinis magister linguae Graecae tam mendose describere non potuerit. Quod igitur ad sententiam folio 5v. inscriptam (Manus Bonfinis nostri propria avunculi) attinet, tantum tunc inscribi potuit, cum (a. 1487.) codex iam in Bibliotheca Corviniana collocatus est. Ante codicem a. 1486. Beatrici tradendum hanc sententiam nemo inscribere ausus est; postquam autem Beatrix codicem a. 1501. in Italiam secum portaverat, nemo e nepotibus Bonfinis hanc sententiam inscribere occasionem habuit. Quis igitur hanc sententiam codici inscribere potuit? Ceterum haec sententia tripliciter intellegi potest: 1. ad primum lectum hoc modo intelligendum est:[69] filius fratris vel sororis[70] Bonfinis nostri inscripsit codicem avunculum eius (Recineti) scripsisse: Manus Bonfinis propria nostri avunculi; 2. avunculus Bonfinis nostri scripsit codicem (fortasse Recineti et non Neapoli): Manus propria avunculi Bonfinis nostri, cum iam hanc sententiam Budae quilibet inscribere potuit; 3. ipse Bonfinis noster inscripsit: Manus Bonfinis propria nostri avunculi, cum avunculus Bonfinis nostri codicem (Recineti et non Neapoli) descripsit. Quia problema haud facile decidi potest, ut omnia, quae superius de codice stabilivimus, concordia sint, nos credimus quendam filium fratris vel sororis Bonfinis nostri ideo codici fortasse bona fide ex inscitia vel consulto erronee inscripsisse, ut famam avunculi hoc modo quoque propagaret. Scire enim debemus has et tales falsificationes eo tempore codicibus admodum solitas esse inscribi.

Praeter litteram initialem C Praefationis (fol. 1r.) tres aliae initiales in codice inveniuntur: etquidem primae litterae singulorum librorum: fol. 6r.: Q (Q-uum...: 1, 2.), fol. 48r.: F (F-aelicitatem...: 2, 2.), fol. 98r.: C (C-ogitabundos...: 3, 2.).

[66] Non enim omnes correctiones nigri coloris a Bonfine perductae sunt, nam nonnunquam erronee correctum tantum a librario committi potuit.

[67] Correctiones librarii et nigro et rubro colore perductas in Annotaticuibus Criticis „corr." significavimus.

[68] Has correctiones Bonfinianas, quae admodum rarae sunt, in Annotationibus Criticis „corr. sec. m." significavimus. — Post Bonfinem rarissime tertia manus („tertia m.") codicem correxit.

[69] De suppositione prima, quae evidens, sed parum credibile esse videtur, v.: Bibliotheca Corvina, ed. Hunn., p 63. (no. 37.), ed. Ital. p. 81. (no. 135.). Suppositiones 2. et 3. nunc primum prolatae sunt et quod ad falsificationem attinet.

[70] Qui igitur in Hungaria moratus est.

Codex Symposii Neapoli colligebatur, etquidem in modum codicum Corvinianorum magnifice[71]; involucrum autem per saecula corruptum est et codex c. saeculum XVIII. in Bibliotheca Vindobonensi in membrana iterum compactus est, sicut nunc quoque habetur. — Tria latera foliorum caesa auro picta sunt.[72]

B) Editiones.

Ex editione a. 1572. (b) duo specimina extitisse videntur. Quia ex his duobus speciminibus tantum unum nobis vidisse contigit, alterum reconstruere debuimus.[73]

In editione enim a. 1621. (f) ante editionem Symposii invenimus dedicationem Sambuci ad Verantium et dedicationem Leuvenclaii ad Sambucum scriptas et epigramma Leuvenclaii de Matthia Corvino et Ioanne Sambuco, in tribus exemplaribus autem editionis a. 1572. (b) a nobis visis non invenimus dedicationem Sambuci, tantum dedicationem Leuvenclaii et epigramma eiusdem. Quae duo specimina, ut certum est, hoc solo modo exstare potuerunt:

Scire debemus Sambucum codicem Corvinianum Symposii Basileam ad Leuvenclaium (et Oporinum) ad edendum misisse, qui codicem describendum curavit descriptumque contulit[74] et certo correcturam quoque editionis a. 1572. confecit. Omnes coniecturae igitur editionis a. 1572. (b) Leuvenclaio attribuendae sunt (et non Sambuco). Sambucus igitur tantum codice Leuvenclaio et Oporino

[71] Sicut codices Corviniani, quod ad folium tituli attinet (arma Corviniana), speciali modo in lucem prodierant, ita involucrum (compactio) quoque codicum Corvinianorum armis Corvinianis ornatum est. Secundum catalogum Bibliothecae Vindobonensis antiquum codex involucrum splendidum habuit (Bibliotheca Corvina, ed. Hung., p. 63. [no. 37.], ed. Ital., p. 81. [no. 135.]). — De compactionibus Corvinianis v. Hevesy, pp. 22—23.; Bibliotheca Corvina, ed. Hung., pp. 53—56., ed. Ital., pp. 59—62.; Hoffmann, pp 86—87. et specimina compactionum Corvinianarum: Hevesy, Appendices VIII—X.; Bibliotheca Corvina, ed. Hung., pp. 155—61., ed. Ital., pp. 167—73.

[72] Bibliotheca Corvina, ed. Hung., p. 63. (no. 37.), ed. Ital., p. 81. (no. 135.): erronee dicuntur caesa folia non esse ornata (id est: aurata).

[73] Szabó—Hellebrant, pp. 180—81. (no. 616.; ed. a. 1572.) et pp. 392—93. (no. 1327.; ed. a. 1621.) valde erronee scribunt de editione a. 1572., cum titulus huius editionis non est alius, quam editionis a. 1621. Quia Szabó—Hellebrant tantum editionem mancam in Bibliotheca Academiae Scientiae Hungaricae asservatam noverunt, erronee crediderunt editionem anni 1621. fideliter ex editione a. 1572. esse editam. Szabó—Hellebrant igitur ideo duo specimina editionis 1572. noscere non potuerunt, quia Bibliothecas Apponyianam, quae tunc privata in pago Lengyel (in comitatu Tolna) fuerat, et privatam Elemerii Varjú adire, ut certo videtur, non potuerunt. — Ceterum exemplar mancum Bibliothecae Academiae postea ex exemplari Apponyiano expletum est, bibliothecarius autem valde falsum commentarium editioni a. 1572. adiunxit, cuius indicia e libro Caroli Szabó et Árpád Hellebrant hausit, quamquam duo exemplaria quoque huius editionis in Bibliotheca Apponyiana in manibus eius fuerunt, scribit enim Sambucum editionem Symposii Verantio dedicasse, quia autem editionem a. 1621. videre neglexit, quamquam Szabó—Hellebrant eius mentionem apud editionem a. 1572. fecerunt (p. 181.), dedicationem Sambuci ad Verantiam scriptam iam non descripsit.

[74] V. dedicationem Leuvenclaii ad Sambucum paulo inferius, ubi de editione b (1572.) loquimur (paene in fine): Quod a me conferri potuit ad horum dialogorum editionem, non tantum dedi operam, ut exscriberentur, sed etiam exscriptos ad archetypum ipse per otium contuli.

offerendo laudem editionis edendae consecutus est.[75] Ex opere excuso Oporinus typographus nonnulla exemplaria — ut dicuntur — honoraria Sambuco misit, quia Sambucus codicem Oporino ad edendum Symposion tradidit. Sambucus tunc scripsit[76] dedicationem ad Verantium, eam in duobus foliis (fortasse Viennae) excudendam curavit et ante dedicationem Leuvenclaii in nonnullis exemplaribus ab Oporino sibi traditis agglutinari fecit. Quia haec exemplaria tantum nonnulla fuerunt, est explicatio eius causae, quod e tribus exemplaribus a nobis visis nullum invenitur, cui dedicatio Sambuci inest. Cum autem Unckelius a. 1621. iterum Symposion edidit, eo specimine usus est, cui dedicatio Sambuci inerat, quin de speciminibus sine dedicatione Sambuci existentibus certior factus esset; si igitur Unckelius eo specimine usus esset, cui dedicatio Sambuci deesset, fortasse de speciminibus, quibus dedicatio Sambuci inerat, certiores non facti essemus.

a) Editio princeps.

b — 1572., Basilea. — *Tit.:* Fol. † 1 r.: Symposion trimeron sive Antonii Bonfinii de pudicitia coniugali et virginitate dialogi III nunc primum ex bibliotheca Ioan. Sambuci v. c. in lucem prolati. (Imago [signum typographi]: Arion cum delphino.) Cum Caes. Maiest. gratia et privilegio ad annos decem. Basileae ex officina Oporiniana 1572.[77] — Fol. † 1v.: vacuum. — Deinde duo folia exemplaribus nonnullis Sambuco datis, ut certo suspicamur, agglutinata erant (aliis certo multis exemplaribus haec duo folia desunt), in quibus haec dedicatio Sambuci ad Verantium scripta legi potuit:

Illustri ac maxime reverendo domino Antonio Verantio, archiepiscopo Strigoniensi, primati Ungariae, legato nato, summo et secretario cancellario et consiliario Caesareae regiaeque maiestatis etc., patrono suo singulari Ioan. Sambucus s. d.

Et antea non dissimulavi et nunc libenter fateor eum fuisse Bonfinium licet Umbrum, cuius ingenium ad omnes res arduas et laudabiles excelluerit, stilus tam historiis, quam philosophiae oratorumque scholis tractandis aptus fuerit. Quod ipsum vel hi dialogi testantur, quibus ille docere voluit, vel quantum in reconditis et politicis disputationibus valuerit vel quantum apud Matthiam et Beatricem eius authoritas ponderis habuerit, nec dubito philosophiae eorumque temporum ac memoriae studiosis ac intelligentibus iucundissimos fore. Cumque ipse sua praefatione consilii rationes copiose indicarit, tantum supplex a te peto, huic nostrae editioni aliquid soliti patrocinii impertias, ne author se nudum eiectum e bibliotheca et desertum in vulgus prod-

[75] V. paginam tituli editionis b paulo inferius: ... dialogi III nunc primum ex bibliotheca Ioan. Sambuci v. c. in lucem prolati.

[76] Dedicatio Leuvenclaii die 8. mensis Martii (a. 1572.) (v. paulo inferius hanc dedicationem, in fine), dedicatio autem Sambuci die 5. mensis Februarii a. 1572. datae sunt. A Sambuco igitur dedicatio ideo ante, quam dedicatio Leuvenclaii, data est, ut editio a se edita esse videretur et quod dedicatio eius in duobus foliis ante dedicationem Leuvenclaii agglutinata est. — Quia Sambucus et Oporinus Leuvenclaiusque optimi amici erant, credere non possumus Oporinum et Leuvenclaium tantum iis exemplaribus imprimendam curavisse dedicationem Sambuci, quae Sambuco misissent.

[77] In Bibliotheca Apponyiana duo exemplaria huius editionis sunt, in quorum altero 1572., in altero autem 1572. excusum est. Inter librum igitur excudendum autem mendum agnoverunt et correxerunt et non inter excudendum numerus 5 lapsus est.

iisse queri possit. Scio longe maiora te his et scripsisse et in commentariis fovere, plurima tuis meritis huius generis scripta in dies offerri, qui et varia doctrina et perpetuis consiliis et authoritate, quantum vix alius, polleas, experientia, peregrinationibus et publicis legationibus pene caeteros vincas. Quia tamen tibi non parum debeo, orsus etiam aliquid sum, quod ad te amplius pertineat. Interea alienum munus praemittere, dum illa absolvantur, volui. Quod si hos meos sensus gratos tibi fuisse, uti omnino spero, intellexero, accipies haud longo intervallo epistolarum sacrarum volumen illud ex omni antiquitate patrum coactum comportatumque a me idque e tua liberali ate, cuius me tutelae commendo. Viennae, Nonis Februarii, 1572.

— Fol. † 2r—7r.: hanc dedicationem Leuvenclaii ad Sambucum scriptam legimus:

Ioann. Sambuco, nobili clarissimoque viro, amico eximio Ioannes Leuvenclaius s. p. d.

Quum patrum avorumque nostrorum aetatem, Sambuce, mecum ipse memoria repeto, admirari subit eam unius potissimum ornamenti caussa, quo multa sane proxima saecula felicitate singulari superavit. Nam licet diversis temporibus non paucos exstitisse praestantes in omni virtutis genere principes lubenter fatear, tamen certis adductus rationibus statuo vix aliud tale saeculum fuisse, quo nationes varias deus tam illustribus beavit, a quibus magna imperia sapienter eodem tempore administrarentur. In Friderico Augusto praeter alias naturae dotes, quae omnino multae ac rarae fuerunt, tanta prudentiae vis eluxit, ut citra seditiones et bella subditorum in existimatione ad quosvis maxima diutius, quam imperatorum quisquam publicae rei praefuerit. Eius filius et in imperio successor Maximilianus amplissimo praeditus ingenio facile principem inter caeteros orbis terrarum reges locum tueri potuit, quanquam a nonnullis opum et aliarum ad res magnas gerendas necessariarum rerum copiis longe vinceretur. Galli Ludovicum eius nominis XI. habebant, cuius consiliis fractae sunt gravissimae principum in eo regno molitiones, qui a Carolo Burgundo duce post homines natos bellicosissimo toti pendebant, quo quidem tempore videre licuit, quantum vel Achilleae fortitudini dexteritas Ulyssea praestet. Quid dicam de Alfonso Tarraconensi, Neapolis rege, cuius verissimas laudes multorum accurate scripti commentarii ad omnem posteritatis memoriam celebrabunt? Mitto Ferdinandum Castulonensem, qui adempta maioribus suis regna Saracenis pulsis et oppressis recuperavit; mitto Sarmatarum reges fratres, inter quos minimus natu Sigismundus excelluit; mitto alios, ut ad illum nostra se tandem convertat oratio, quo de potissimum hoc loco dicere voluimus. Si unquam alias, tum certe felix erat Pannonia vestra, quae summa virtute gloriaque principis Matthiae Corvini gubernatione frueretur. Sic enim exis imo caeteros eius saeculi reges, quorum iam magna ex parte mentionem fecimus, insignes quidem illos fuisse, ad Matthiam vero collatos illi uni tanquam inter omnes eximio multas ob caussas herbam porrexisse. Nam quid in illo fuit, quod admirationem maximam non mereretur? Adolescens paene vocatus est ad capessendam regni administrationem, cuius valde perturbatus et adflictus erat status atque conditio. Nihilominus humeros ille suos tanto summisit oneri, tametsi, quae imminerent pericula, non posset non perspicere. Gessit autem ita rempublicam, ut intra non magnum tempus pacatissimis et sibi obsequentissimis suorum animis uteretur terrorique finitimis omnibus esset. Constat enim uno eodemque tempore Corvinum duorum maximorum principum, imperatoris Romani et tyranni Turcici vires impetumque sustinentem eo loci utrunque redegisse, ut pacis leges ipsis daret, non acciperet. Idem alias quoque vicinas gentes, Sarmatas, Iazygas, Dacos, Mysos, Triballos, Illyrios non tantum in officio continuit, sed etiam dicto audientes habuit. Denique Corvini virtute factum est, ut immanissima Turcorum natio totius imperii Constantinopolitani potita non in medio victoriarum cursu progressa sit ulterius nostrosque fines mature invaserit. Quum talis ac tantus fuerit hic princeps, bene de ipsa quoque mereri republica censendi sunt, qui memoriam eius ab interitu et oblivione vindicant. Tibi quidem, Sambuce vir clarissime, plurimum fortissimi regis manes nec minus universa Pannonia tua debet, qui non tantum antea Bonfinii libros historiarum publicasti, sed etiam hos ipsos eiusdem auctoris

dialogos, qui ad Corvini laudem scripti sunt, latere diutius apud te noluisti. Equidem, si libere profiteri, quod sentio, debeo, facis tu profecto perbenigne, qui libros utiles studio tuo perquisitos et aere non exiguo coemptos non apud te privatim abditos esse pateris, sed liberali manu cum omnibus lubens communicas. Debebunt hoc nomine tibi tam litterae, quam litterati omnes ubique terrarum neque beneficia tua praedicare desinent, qui non elabores ipse tantum Apolline digna, sed etiam aliis ad usum publicum elucubranda suppedites et urgere non cesses, ut in iis velut extrudendis nequaquam segnes sese praebeant. Quod a me conferri potuit ad horum dialogorum editionem, non tantum dedi operam, ut exscriberentur, sed etiam exscriptos ad archetypum ipse per otium contuli. Qua quidem in re studium meum te probaturum confido libenterque praedis loco Bonfinium accepturum, donec elegantissimi Glycae ac Manassis Annales, quos iam ad umbilicum perductos publici iuris intra paucos menses faciemus, aere me tuo prorsus exsolvant. Tam enim diu tibi me obaeratum fatebor, dum tuo publicoque multorum desiderio longe pulcerrimis illis historiis editis satisfactum fuerit. Vale. A. d. VIII. Eid. Mart.

— Fol. † 7v.: hoc carmen Leuvenclaii:

De Matthia Corvino rege et Ioanne Sambuco.

Quod Persis Cyrus, quod Graiis magnus Achilles,
Scipio Romulidis, Carolus Alemanis,
Hoc fuit heroa virtute ac fortibus armis
Praestans Pannoniis gentibus Huniades.
Illius at quondam totum vulgata per orbem
Cepisset posthac inclyta fama mori,
Ni Sambucus opem ferret; dudum edidit ille
Bonfini historias, dat modo Symposium.
Quae quia perpetuo durabunt tempore, veras
Corvini laudes fama loquetur anus.
Quantum igitur magno Huniadi gens Ungara debet,
Tantum Sambuco debet et Huniades
Vel potius, paribus meritis quando obligat ambos,
Lege viro debent rex populusque pari.

Leuvencla F.

— Fol. † 8r—v.: vacuum. — Pagg. 1—439. Symposion (Praefatio: pp. 1—16.; liber I.: pp. 17—128.; liber II.: 129—256.; liber III.: pp. 257—439. [Convivarum plausus: liber III., ss. 977—85.: pp. 437—39]) — Pag. innum. 440. et foll. E 4v—I 8r. (foll. 36): Index rerum atque verborum Antonii Bonfinii de virginitate et pudicitia coniugali Symposion (sic pro Symposii) locupletissimus. — Fol. I 8v.: vacuum.

Marginalia editioni desunt.

Non Sambucus, sed Leuvenclaius hanc editionem in lucem protulit; ipse Symposion describendum curavit et descriptum codici contulit, immo textum quoque correxit, quae coniecturae Leuvenclaianae admodum pretiosae aestimandae sunt. Variantes lectiones huius editionis, quae ad scripturam quoque attinent, in Annotationibus Criticis diligentissime collegimus.

Exemplaria huius editionis rara[78] sunt, etquidem in his bibliothecis inveniuntur: in Bibliotheca Apponyiana (in Bibliotheca Széchenyiana in Museo Nationali Hungarico, Budapest) duo exemplaria,[79] in Bibliotheca Academiae Scientiae Hungaricae (Budapest;

[78] Nobis tantum exemplaria Bibliothecarum Apponyianae (duo exemplaria) et Academiae Scientiae Hungaricae (mancum) videre contigit.

[79] V. comm. 77. — Apponyi, ed. Hung. no. 446. (pp. 296—97.), ed. Germ. no. 446. (pp. 302—03.).

exemplar in dedicatione Leuvenclaii mancum est),[80] in Bibliotheca Telekiana (Marosvásárhely, in Transilvania), in Bibliotheca Dioecesana Szatmáriensi (Szatmárnémeti, in Hungaria), in bibliotheca privata Elemérii Varjú (Budapest).[81]

b) Editio altera.

f — 1621., Maeno-Francofurtum. — *Tit.:* Fol.)?(1r.: Symposion trimeron sive Ant. Bonfinii de virginitate et pudicitia coniugali dialogi III nunc primum ex bibliotheca Ioan. Sambuci v. c. in lucem prolati. Libellum hunc tam ob facetiarum et historiarum varietatem iucundissimum, quam ob multiplicem eruditionem utilissimum emisse et legisse neminem poenitebit. Impensis Ioannis Caroli Unckelii librarii Maeno-Francofurtensis. Anno M. DC. XXI. — Fol.)?(1v. vacuum. — Foll.)?(2r—8r.: Dedicatio Sambuci ad Verantium et dedicatio Leuvenclaii ad Sambucum.[82] — Fol.)?(8v.: Carmen Leuvenclaii.[83] — Pagg. 1—493. Symposion (Dedicatio: pagg. 1—18). — Pag. 494.: Francofurti, impensis Ioannis Caroli Unckelii librarii Maeno-Francofurtensis, typis Ioannis Friderici Weissii. (Imago quaedam.) Anno M. DC. XXI. — Fol. Z 1r.: Elenchus operum Bartholomaei Fontii. — Foll. Z 1v—2r.: Errata ad opera Fontii. — Foll. Z 2v—3v.: Errata ad Symposion Antonii Bonfinis.[84]

Hic liber non solus, sed una cum libro opera Bartholomaei Fontii continenti in lucem prodiit, qui editioni Symposii praecedit; ambo libri nempe semper una quoque compacti sunt. *Titulus libri Fontiani*: Opera exquisitissima Bart. Fontii Florent. v. cl., familiaris Matthiae regis Pannoniarum ad illustriss. et celsiss. principem Augustum, Brunsvic. et Lunaeburg. ducem. Cum praefatione Georgii Remi ic.[85] et Noricae reipub. consiliarii etc. Adcessit de Pudicitia et Coniugio Dialogus etc. Francofurti, sumptibus Ioannis Caroli Unckelii. Anno M. DC. XXI.

Et e pagina tituli libri Fontiani, cum de Symposio[86], et e fine Symposii, cum de Fontio[87] mentiones fiunt, clare elucet hos duos libros una (in uno volumine) esse editos.

Quod autem ad editionem Symposii attinet, marginalia, sicut ex editione b quoque, desunt, deest autem index quoque, qui editioni b inest. Haec editio f editione b tantum in scriptura et mendis typographicis differt; coniecturae aliquanti momenti in hac editione non inveniuntur. Ceterum editionem contulimus et omnes variantes (ad scripturam attinentes quoque) diligentissime collegimus et in Annotationibus Criticis assumpsimus.

Duo libri (opera Fontii et Symposion in uno volumine una compacti) satis rari sunt; exemplaria inveniuntur in Bibliotheca

[80] V. comm. 73.
[81] Szabó—Hellebrant, p. 180. (no. 616.).
[82] Editionem ambarum dedicationum v. apud editionem b.
[83] V. editionem carminis apud editionem b.
[84] Qui errata composuit, valde accuratus fieri voluit.
[85] Iurisconsulti s. iureconsulti.
[86] „Adcessit de Pudicitia et Coniugio Dialogus". (V. paulo superius.)
[87] Fol. Z 1r.: „Elenchus operum Bartholomaei Fontii" et foll. Z 1v—2r.: „Errata ad opera Fontii". (V. paulo superius.)

Széchenyiana Musei Nationalis Hungarici, Budapest (sign. Opp. 428.) et in Bibliotheca Marciana Venetiis (sign. 145. c. 116.); quoddam exemplar Szabó—Hellebrant in Bibliotheca Gymnasii Elbingensis (Elbing in Prussia) memorant.

Nos certo credimus Georgium Remum non solum opera Fontii, sed etiam Symposion edidisse, quamquam nomen eius in tituli Symposii pagina non invenitur.

c) Editio particularis dedicationis Symposii.

Ábel, Eugenius (Jenő)—Hegedüs, Stephanus (István). Analecta Nova ad historiam renascentium in Hungaria litterarum spectantia. Iussu Academiae Scientiae ex scriptis Eugenii Ábel relictis cum commentariis edidit partimque auxit Stephanus Hegedüs. Budapestini, typis Victoris Hornyánszky. 1903. — In pp. 58—62. quaedam pars e dedicatione Symposii edita est, etquidem sentt. 1—33. (... flagrantius unquam: interrupta sententia). — Scire debemus in hoc libro permulta menda typographica et errores inveniri, Hegedüs enim, sicut e tituli pagina quoque elucet, haec Analecta post mortem Eugenii Ábel e scriptis eius relictis edidit, commentarios multoties ad falsum locum apposuit. Quod mendum et in commentario dedicationi Symposii apposito occurrit, ubi Hegedüs scribit Eugenium Ábel hanc praefationem ex editione Venetiana a. 1514. descripsisse et variantes lectiones codicis bibliothecae cuiusdam ab eo (Ábel) non nominatae (verisimiliter Laurentianae, ut scribit) addidit, quas perspicuitatis gratia ipse (Hegedüs) parenthesibus clausit (cetera pars commentarii recta est, cum codicem c Budapestinum, tunc Viennensem, describit, quem Laurentianum-Florentinum Hegedüs crediderit). Certo scimus nec editionem Venetianam a. 1514. nec codicem Laurentianum exstare, sed tantum editiones a. 1572. et 1621. et codex Budapestinus (tunc Vindobonensis). E variantibus lectionibus autem constituere potuimus Eugenium Ábel non ambas editiones (a. 1572. et 1621.), sed tantum editionem Basileensem (a. 1572.) novisse.[88] E variantibus lectionibus et id certo statui potuit Eugenium Ábel primum partem dedicationis ex editione 1572. descripsisse et deinde codici Vind. (nunc Budapestinensi) descriptionem contulisse.[89] — Post partem dedicationis (p. 63.) novem versus inveniuntur, qui e quodam libro Venetiis a. 1514. impresso excerpti sunt,[90] unde omnes coniecturae falsae Stephani Hegedüs ortae sunt.

[88] Praef. Symp., sent. 7.: beatam cf, beatum b (v. nostras Annotationes Criticas), cum Ábel—Hegedüs scribunt: beatum (beatam). (V. textum nostrum paulo inferius, cui commentarium nostrum 89. adiunximus.)

[89] V. comm. 88.

[90] De tribus libris Athenaei est mentio (interpretatio e Graeco in Latinum), ut cer o videtur, Matthiae regi Hungarorum dedicatis et a. 1514. Venetiis editis, cuius codex autem nec inter codices Bibliothecae Corvinianae nunc existentes, nec inter codices Bibliothecae Corvinianae deperditos invenitur. (Catalogi codicum Bibliothecae Corvinianae: Hevesy et Bibliotheca Corvina et Hoffmann.) Inventum est igitur vestigium cuiusdam codicis Corviniani, qui nunc iam perditus est et in catalogo codicum Bibliothecae Corvinianae perditorum est assumendus. Requirenda est autem primum editio librorum III Athenaei e Graeco in Latinum traductorum et a. 1514. Venetiis impressorum.

d) De nostra editione.

Nos Symposion secundum codicem c edidimus, in quo permultae correctiones et rasurae inveniuntur. Quarum correctionum et rasurarum nigri et rubri colorum maior pars ab ipso librario, quas nos in Annotationibus Criticis „Corr.", minor nigri coloris pars ab ipso Bonfine perductae sunt, quas nos in Annotationibus Criticis „sec. m." (secunda manus) significavimus. Bonfinis enim codicem, cum Neapoli accepit, perlegit et nonnulla menda correxit, quas correctiones necnon et librarii nos sine ulla dubitatione in textum assumpsimus, id est in textu corrigendo adhibuimus. Multas correctiones et rasuras, quae minimi momenti esse videbantur, in Annotationibus Criticis annotari supervacaneum esse putavimus. Correctiones tertiae manus, quae paucissimae sunt, tantum tunc accepimus, si menda evidentia fuerunt et oculos Bonfinis effugisse videbantur. — Si quae vocabula in codice colore rubro inscripta sunt, in Annotationibus Criticis praebemus (r. col.). Nomina interlocutorum primorum in scaena unaquaque, quae in codice non scripta sunt, et nomina personarum abbreviata nos in textu pleno nomine exscripsimus, ea autem in Annotationibus Criticis assumere opus esse non credidimus.

In textu corrigendo parci fuimus; qua in ratione nec editionem b, sed ne editionem f quidem secuti sumus. Tantum eos locos sanandos esse voluimus, quae menda librarii evidentia et Bonfinem fallentia esse videbantur. Qua ratione ducti secundum codicem c consulto inconsequentem scripturam et nomina in mendum detorsa damus praebemusque,[91] immo menda ab ipso Bonfine ex inscitia (plerumque in textu Graeco) commissa corrigi nefas esse putavimus. Accentus erroneos vocabulorum Graecorum silentio, quin in Annotationibus Criticis memoravissemus, correximus.

Contulimus fidelissime editiones b et f et variantes lectiones ad scripturam attinentes quoque in Annotationes Criticas assumpsimus.

Marginalia certo ab ipso Bonfine[92] ei manuscripto ascripta sunt, de quo codex c Neapoli descriptus est. Quae marginalia autem nos non marginibus apposuimus, sed separatim post textum edidimus, immo, si a textu in edendo deviavimus, id quoque in Annotationibus Criticis significavimus. Abbreviationes marginalium (exempli gratia: Gn.: Gnoma) omnes exscripsimus. (Marginalia editionibus b et f desunt.)

Codicem c_1 quoque, id est duo folia inter describendum codicem Neapolitanum corrupta et textum finis Symposii continentia fideliter contulimus variantesque lectiones in Annotationibus Criticis assumpsimus.

Ceterum Apponyi[93] Symposion iterum edi necessarium esse putavit, quod et nos rectum iustumque esse arbitrati sumus.

---

[91] Quas formas in Scriptura paulo inferius composita enumeramus.
[92] V. comm. 36.
[93] Apponyi, ed. Hung., p. 297., ed. Germ., p. 303.

V. — *Bibliographia ad Symposion attinens (ordine chronologico).*

Quia in tomo 1. (pp. X—XI.) editionis Decadum Rerum Ungaricarum Antonii Bonfinis (in hac Bibliotheca) Fógel - Iványi—Juhász copiosam bibliographiam ad vitam et scripta Bonfinis praebuerunt, nos supervacaneum esse putavimus eosdem libros hic iterum enumerare. Nos igitur hoc loco tantum eos libros et tantum eas paginas librorum citatorum memoramus, qui ad Symposion attinent, eos autem libros, qui non ad Symposion attinent, in commentariis pleno titulo citamus. — Errores minores scriptorum in hac Bibliographia memora orum evidentes (ad Symposion attinentes) in commentariis, ne eos oneraremus, unum post alterum refutari supervacaneum esse putavimus, qua de causa maiorem eorum partem aliquanti momenti in hac Bibliographia in fine singulorum librorum in parenthesibus [ ] correximus.

Hanerus, Georgius Hieremias. De scriptoribus rerum Hungaricarum et Transilvanicarum scriptisque eorundem antiquioribus ordine chronologico digestis adversaria. Vienna, 1774, p. 88.

Kemény, József, Bonfinius élete és munkái (De vita scriptisque Bonfinii). In periodico: Új Magyar Muzeum (Museum Hungaricum Novum), t. 4. (1854.), Pest, pp. 251—52.

Csontosi, János, A bécsi udvari könyvtár hazai vonatkozású kéziratai (De manuscriptis ad Hungariam pertinentibus et in Bibliotheca Caesarea Vindobonensi asservatis). In periodico: Magyar Könyvszemle (Conspectus librorum Hungaricus), t. 9. (1884.), Budapest, p. 182.

Csontosi, János, Mátyás és Beatrix arcképei Corvin-codexekben (De imaginibus Matthiae regis et Beatricis in codicibus Corvinianis). In periodico: Archaeologiai Értesítő (Nuntius Archaeologicus). Budapest, t. 8. novae seriei (1888.), pp. 312—13. — Separate impressum, pp. 34—35. — [Csontosi dicit codicem verisimiliter a Bonfine nostro esse descriptum et fortasse non hunc codicem esse Beatrici traditum.]

Schönherr, Gyula (Iulius), Hunyadi Corvin János. (De Iohanne Corvino de Hunyad.) 1473—1504. In serie: Magyar történeti életrajzok (Vitae historicae Hungaricae). Szerkeszti Szilágyi Sándor (Redigit Alexander Szilágyi). Budapest, 1894., p. 142. (C initialis cum imagine Beatricis e codice Corviniano Symposii.)

Szabó, Károly—*Hellebrant*, Árpád, Régi Magyar Könyvtár (Bibliotheca Hungarica Vetus), Budapest, t. 3., pars 1., 1896., no. 616. (p. 180.) et no. 1327. (pp. 392—93.). — [De erroribus v. comm. 73.]

Apponyi, Sándor, Hungarica. Magyar vonatkozású külföldi nyomtatványok (Hungarica. De impressis exterarum nationum ad Hungariam attinentibus). Budapest, 1900., t. 1., no. 446. (pp. 296—97.). — Idem Germanice: *Apponyi*, Alexander, Hungarica. Ungarn betreffende im Auslande gedruckte Bücher und Flugschriften. München, 1903., t. 1., no. 446. (pp. 302—03.).

Békesi, Emil, Magyar írók Hunyadi Mátyas korából (Scriptores Hungari tempore Matthiae Corvini de Hunyad). In periodico: Katholikus Szemle (Conspectus Catholicus), Budapest, t. 16. (1902.), p. 329. — [Békesi falso scribit ambas editiones (a. 1572. et 1621.) Sambucum curavisse, cum ne primam quidem Sambucus edidisset.]

Császár, Mihály, A magyar művelődés a XV. században Antonio Bonfini Rerum Hungaricarum Decades-ének alapján (Cultura Hungarica saeculo XV. secundum Rerum Hungaricarum Decades Antonii Bonfinis). Budapest, 1902., pp. 13. et 19—20.

Ábel, Jenő—*Hegedüs*, István, Analecta nova ad historiam renascentium in Hungaria litterarum spectantia. Budapest, 1903., pp. 58—62.

Weinberger, Wilhelm, Beiträge zur Handschriftenkunde. I. (Bibliotheca Corvina.). In serie: Sitzungsberichte der Kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-Historische Klasse. 159. Band, 6. Abhandlung. Wien, 1908., pp. 73—75.

Berzeviczy, Albert, Beatrix királyné (Regina Beatrix). (1457—1508.). In serie: Magyar történeti életrajzok (Vitae historicae Hungaricae). Budapest, 1908., pp. 50—51. (comm. 3.), 285. — Idem Franco-Gallice: A. (Albert) de *Berzeviczy*, Béatrice d'Aragon, reine de Hongrie. 1457—1508. Introduction par Gustave Heinrich. In serie: Bibliothèque de la „Revue de Hongrie", voll. 2: III—IV., Paris, 1911—12.

Orbán, János, Sámboky Jánosról (De Iohanne Sambuco). Szeged, 1916., p. 66.

Hevesy, A. (André) de, La Bibliothèque du roi Matthias Corvin. In serie: Publications de la Société Française de Manuscrits à Peintures. Paris, 1923., pp. 19. 44., 79. — [Hevesy erronee dicit codicem a Bonfine esse descriptum et ab eo a. 1485. (pro 1486.) Beatrici esse traditum, p. 79.]

Bibliotheca Corvina. Mátyás király budai könyvtára (Bibliotheca Budensis Matthiae regis Hungariae). Írták (scripserunt) † Fraknói Vilmos (Guilelmus Fraknói), Fógel József (Iosephus Fógel), Gulyás Pál (Paulus Gulyás) és (et) Hoffmann Edith (Editha Hoffmann). Szerkesztették (redigerunt) Berzeviczy Albert (Albertus Berzeviczy), Kollányi Ferenc (Franciscus Kollányi), Gerevich Tibor (Tiberius Gerevich). Budapest, 1927., pp. 16., 63. (no. 37.), 90. (comm. 27.), 153. (facsimile fol. 1r. Symposii). — Idem Italice: † Guglielmo Fraknói, Giuseppe Fógel, Paolo Gulyás, Edit Hoffmann, Bibliotheca Corvina. La biblioteca di Mattia Corvino re d'Ungheria. Per cura di Alberto Berzeviczy, Francesco Kollányi, Tiberio Gerevich. Traduzione dall'ungherese di Luigi Zambra. Budapest, 1927., pp. 17., 81. (no. 135.), 99. (comm. 27.). 165. (facsimile fol. 1r. Symposii). — [Erronee dicitur Bonfinis a. 1485. (pro. 1486.) symposion Beatrici tradidisse. Hung. p. 16.; Ital. p. 17. — Falso scribitur nomen Bonfinis in Symposio Antonius de Bonfinis esse scriptus, cum in Symposio ub que Antonius Bonfinis inveniatur (Hung., p. 63. [no. 37.], Ital., p. 81. [no. 135.]). — Falso scribitur codex Symposii Corvinianus manualis Bonfinis fuisse (ibidem); cf. Csontosi, 1888. (Bibliographia nostra).]

Hoffmann, Edith, Régi magyar bibliofilek (Bibliophili Hungari veteres). Budapest, 1929., p. 99. (no. 37.). — [Hoffmann erronee dicit codicem ante a. 1485. (pro a. 1486. ineunte) esse perfectum.]

A bécsi gyűjteményekből Magyarországnak jutott tárgyak kiállítása a Magyar Nemzeti Múzeumban (De operibus artificibus, quae e collectionibus Viennensibus Hungariae obvenerant et in Museo Nationali Hungarico exponebantur). Budapest 1933., p. 34. (no. 25.) et Appendix, no. 6. (facsimile fol. 1r. Symposii). — [Erronee dicitur Bonfinis a. 1485. codicem Beatrici tradidisse.]

Horváth, János, Az irodalmi műveltség megoszlása. Magyar humanizmus (De cultura litteraria divisa Humanismus Hungaricus). In serie: A Magyar Szemle könyvei (Libri Conspectus Hungarici), t. 12. Budapest, 1935., pp. 148., 149., 157., 158., 159.

Várady, Emerico, Relazioni di Giovanni Zsámboky (Sambucus) coll'umanesimo italiano. In periodico: Corvina, Budapest, annus 15., t. 29—30. (1935), p. 39. — Separate impressum, Budapest, 1936. (sic pro 1935.), p. 39.

Bonfinis, Antonius de, Rerum Ungaricarum Decades, ediderunt I. (Iosephus) Fogel et B. (Bela) Iványi et L. (Ladislaus) Juhász, t. 1. (Leipzig, 1936.): d. 1., lib. 1., sent. 90.; t. 4. (Budapest, 1941.): d. 4., lib. 4., sent. 38., lib. 7., sent. 180.

Fógel, Sándor, Mátyás király történetírójáról (De historico Matthiae regis, sc. Bonfine). In annali scholastico: A Budapesti V. kerületi M. kir. Állami Bolyai-Gimnázium Évkönyve. Közzétette: Fógel Sándor (Annalis Gymnasii de Bolyai nominati regii Hungarici in urbe Budapest in circuitu V. Redegit Alexander Fógel). Budapest, 1940., pp. 11., 13. — Idem separate impressum, pp. 2., 4.

SCRIPTURA.

Cum codicem ab ipso Bonfine perfectum et correctum sciremus, ideo codicem in textu edendo accuratissime sequi fas esse putavimus et tantum eos locos mutandos et sanandos et corrigendos duximus, ubi menda erroresque insciitiae vel negligentiae librarii tribuendi essent et Bonfinem, cum codicem emendandi causa perlegit, fugissent. Qua ratione ducti non solum scripturam Bonfinianam eandemque inconsequentem vocabulorum, quorum paene omnium scriptura classica in Annotationibus Criticis inveniri potest, sed etiam in nominibus propriis menda evidentia, quorum recta forma maiorem partem in Annotationibus Criticis, plene autem in Indice Nominum inveniri potest, in textu intacta reliquimus, id est, consulto non mutavimus correximusque.

Formas etymologicas nonnullis exceptis reliquimus, scripsimus igitur tantum faelix, Aegyptus, relligio, ilarare et non memoravimus infaelix, faeli-

citas, Aegiptius, relligiosus, ilaritas etc, immo e derivatis vocabulis tantum formas etymologicas scriosimus, pro coarctare igitur et debachari scripsimus tantum arctare et bachari etc.

Nomina propria omnia a scriptura classica deviantia enumerare necessarium esse putavimus, cetera autem vocabula omnia enumerare supervacaneum esse arbitrati sumus.

Scripsit igitur Bonfinis :

a pro e: Vaspasianus (*et* Vespasianus)

a pro o: cacadaemon (cacodaemon), Eurilacus *et* Eurialus (Eurylochus), mètrapolita (metropolita)

a pro —: Agrauala (Agraula)

ae pro a: Ptholomaeis (Ptolemais)

ae pro e: Achadaemicus (*et* Achademicus *pro* Academicus), Aedepol, aedere (*etym.* com-edere, *non:* e-dare), Aegeria, Aenaeas (*et* Eneas *pro* Aeneas), Aetruria, Apaeninus (Appenninus), Caecrops, Caelliberi, caena, caepisse (*etym.* capere), caeteri, Caetus, faecundus, faelix, faemina (*et* femina), faetus -us, Haebreus (*et* Hebraeus *pro* Hebraeus), Homaerus (*et* Homerus), idaea (*et* idea), Macaedonia (*et* Macedonia), Maedi, Medaea (*et* Medea), plebaeus, sincaeritas, Sophoclaeus, Tarpaeia, Vaestalis (*et* Vestalis)

ae pro oe: amaenus, caepisse (*et* cepisse), Craesus (*et* Cresus), faedus -a -um (*et* fedus), faetidus, maecchari (moechari), Maesia (*et* Mesia), Paeni (*et* Peni), paenitentia (*et* penitentia), Phaebus, phaenix *et* faenix (phoenix), praelium

e pro a: Acrites, Besternae (*et* Basternae), inseperabilis (inseparabilis), opiperus, Phernatia (Pharnacia), Terraconensis (Tarraconensis), Zeleucus (*et* Zaleucus)

e pro ae: *decl. I. sing., gen., dat. et pl. nom.*: Aragonie, castimonie, columne, contumelie, domine, tenebre, Thermopyle *etc.*; Alceus, anapestus, Betica, cecare, Cecilius, cedere (caedere), celebs (caelebs), Celius, celum (*et* caelum), Ceninensis (Caeninensis), cenum, Ceronia (Chaeronea), Cesar (*et* Caesar), edificium, Egaeus *et* Egeus (*et* Aegaeus *pro* Aegaeus), eger (aeger), Egina, Emilius, emulari, Eneas (*et* Aenaeas *pro* Aeneas), Ephestio (Hephaestio), equus (*et* aequus), Equus, Equiculus, Erithrea (Erythraea), Esopus (*et* Aesopus), extuare (*et* aestuare *pro* aestuare), Getulia, Greci (*et* Graeci), Hebreus *et* Haebreus (*et* Hebraeus *pro* Hebraeus), hec, Iudea (et Iudaea), Lacedemonius (*et* Lacedaemonius), Lacena (Lacaena), Lelius, Mattheus, Meotis, Methymneus (Methymnaeus), Palestinus, pedia, Pelignus, pene (paene), Phedon, Phedrus *et* Fedrus (Phaedrus); pre-: prebere, preclarus, premunire, presens, prestare, preter *etc.*; premium, quesere (quaesere), questio, Rethi *et* Rheti (Raethi), Sabeus (*et* Sabaeus), Scevola, sphera, teda, teter

e pro ee: elemosina (eleemosyna)

e pro ei: Parthenopeus (Parthenopeius)

e pro i: conmessari *et* conmesari (comissari), Perithous, vendicare (*et* vindicare *pro* vindicare)

e pro is: Alceste (Alcestis)

e pro oe: Celius, cepisse (*et* caepisse), Cresus (*et* Craesus), Edipus, fedus -a -um (*et* faedus), fedus -eris, fetidus, Menetius (Menoetius), menia, Mesia (*et* Maesia), Peni (*et* Paeni), penitentia (*et* paenitentia), Phenices (Phoenices), preliari

i pro e: Ariopagita (Areopagita), Aristotiles (*et* Aristoteles), benivolentia (benevolentia), Ceronia (Chaeronea), Crathesidia *et* Cratisidia (Cratesiclea *[sic]*), Diocli ianus (Diocletianus), intelligere (intellegere), Hypsicratia (*et* Hypsicratea *et* Hipsicratea *pro* Hypsicratea), liniamentum (lineamentum), Mauritania, Virgilius (*et* Vergilius)

i pro o: Megalipolis

i pro u: Genitius (Genucius), Silla (*et* Sulla *et* Sylla)

i pro y: Aegiptus *et* Aegitus (Aegyptus), Aminthas (Amyntas), Androgides (Androcydes), Apocalipsis (Apocalypsis), archetipus, Arctophilax, Asilum (Asyla), Assiria (*et* Assyria), Babillonii (*et* Babylonii *et* Babyliionii), Bathionia *et* Bactionia (Bathyonia), Bizantium, Calipso, chrisendetos, Chrisis (Chrysis), Cinicus (Cynicus), Ciprus, Cirenaica (*et* Cyrenaica), Cirilla (*et* Cyrilla), clepsidra, Cynniras (Cinyras), dissenteria (dysenteria), Dionisius *et* Dyonisius (*et* Dionysius), Doriphorus, elemosina (eleemosyna), Endimion (Endymion), Erithrea (Erythraea), Euridice (Eury-), Eurilacus *et* Eurialus (Eurylochus), Euriptolemus, Hiacintinus (Hyacinthinus), Hipsicratea (*et* Hypsicratea *et* Hypsicratia *pro* Hypsicratea), Hyerosolima (Hierosolyma), Hyppolitus (*et* Hippolytus *pro* Hippolytus), Iacinthus (Hyacinthus), Iapigia (Iapygia, Idruntum (Hydruntum), Iginus (Hyginus), Illiricum (*et* Illyricum), Libi-

cus (Libycus), Lidia (Lydia), Minias (Minyas), Mitileneus (Mytileneus *s.* Mityleneus), misterium (mysterium), Olimpias (Olympias), Phitia (Pythia), Phrigius (*et* Phrygius), Pilades, Polixenus (*et* Polyxenus), Sichaeus, sicophantia, Siphax, Siracusanus, Sybilla (Sibylla), Trasibulus (Thrasybulus), Triphon *et* Trifon (Tryphon)

i pro yi: Orithia (Orithyia)

i pro —: Dionysius (Dionysus)

ii pro i: dii, Essenii, hii, hiis

o pro a: Gotolani (Gothalani)

o pro au: Plotius

o pro e: Ptholomaeis (Ptolemais), Ptolomaei *et* Ptholomei (Ptolemaei), Ptolomaeus *et* Ptolomeus (Ptolemaeus)

o pro u: adolescens, Aristobolus (Aristobulus), iocundus (*et* iucundus), Pesinonte (Pessinunte, *sing. abl. e* Pessinus), soboles (suboles)

oe pro oeo: Boetia

u pro e: percullere

u pro i: Brundusium (Brundisium)

u pro o: Epaminundas, parabula

y pro i: Aethyopia (*et* Aethiopia), Callymachus, (Callimachus) Chymericus (Cimmerius), consyderatio, Cymber (*et* Cimber), Cynegyrus (Cynegirus), Cynniras (Cinyras), Cyrra (Cirrha), cythara, delyrare, desyderium, Dyon (*et* Dion), Dyonisius (Dionysius), Hyarbas (Iarbas), Hyberia (Iberia), hyems, Hyeremias (*et* Hieremias *pro* Ieremias), Hyerosolima (Hierosolyma), Hyppolitus (*et* Hippolytus *pro* Hippolytus), Hyspania (*et* Hispania), Hyster, lachryma (lacrima), Lyguria, Matthyas (*et* Matthias *et* Mathias), Parthya, Pyctacus (Pittacus), Pyndarus, Pythias (Phintias), Statyra (*et* Statira), Sybilla (*et* Sibylla), sydus, symplex, Syon, Thymoclia (Timoclia), tryumphare (*et* triumphare). Tyberis, Tyberius, tybia, Ulyxes *et* Ulysses (*et* Ulixes *pro* Ulixes), Heraclytus (*et* Heraclitus)

y pro u: Sylla (*et* Sulla *et* Silla *pro* Sulla)

b pro —: obsculum

c pro ch: Anthiocus *et* (Antiochus), Caldaeus *et* Caldeus (*et* Chaldaeus *pro* Chaldaeus), Carybdis, Ceronia (Chaeronea), Eurilacus (*et* Eurialus *pro* Eurylochus), melancolia, Plutarcus, sthomacus (stomachus).

c pro g: Calicola *et* Callicola (Caligula)

c pro qu: condam

c pro t: fecialis, Milciades, nunciare (*et* nuntiare), ocium, speciosus

c pro —: Chymericus (Cimmerius)

cc pro c: imbeccillitas *et* inbeccillitas (*et* imbecillitas *pro* imbecillitas), Occeanus (*et* Oceanus)

cc pro cch: baccari, Graccus

cc pro dc: iccirco

cch pro ch: maecchari (moechari), Zaccharias (*et* Zacharias)

ch pro c: Achademicus *et* Achadaemicus (et Academicus), Archadi, archanus, Archesilaus, Chorinthius (*et* Corinthius), Chymericus (Cimmerius), lachryma (lacrima), Orchades (*et* Orcades), Schyta (*et* Scytha *et* Sytha *pro* Scytha), sepulchrum, Turchus (*et* Turcus *et* Thurcus *pro* Turcus)

ct pro c: Lyctius (*et* Lytius *et* Litius *pro* Lycius), solactium

ct pro t: arctare, arcteria, Maumectanus, mulctare, palactium, victuperare

ct pro th: Bactionia (*et* Bathionia *pro* Bathyonia). Pycthagoras (*et* Pythagoras)

ct pro tt: Acticus (*et* Atticus), Galeoctus (*et* Galeottus), guctur, Pyctacus) (Pittacus)

cth pro th: Pycthagoricus (*et* Pythagoricus)

f pro ph: Bucefala (*et* Bucephala), faenix (*et* phaenix *pro* phoenix), Fedrus (*et* Phedrus *pro* Phaedrus), Focas, Trifon (*et* Triphon *pro* Tryphon)

g pro c: Androgides (Androcydes), Lygurgus (*et* Lycurgus)

h pro —: abhominari (*et* abominari), cohercere, habundus, haedem (eaedem), Herebeus, heremus, Hieremias (*et* Hyeremias (Ieremias), Horpheus (*et* Orpheus), hostium, Hyarbas (Iarbas), Hyberia (Iberia)

l pro ll: Apolonia (*et* Apollonia), Helespontia, Paulus, Salustius

ll pro l: Babyllonii *et* Babillonii (*et* Babylonii *pro* Babylonii), Callicola (*et* Calicola *pro* Caligula), ovillis, relligio (*et* religio), tollerare (*et* tolerare)

ll pro nl: Mallius

m pro mm: Chymericus (Cimmerius), sumare — com- (con-m-, com-m-): comentari, comittere, comodus; im- (in-m-, im-m): iminere, imolare

m pro n: idemtidem (identidem), septemtrio

mb pro mm: numbus

mm pro m: Numma (*et* Numa), ommittere, summere (*et* sumere)

mn pro nn: amnona, tyramnis (*et* tyrannis)

mp pro n p: impace (in pace)

n pro nn: Apaeninus (Appenninus), Brittania (*et* Britannia *et* Brittannia *pro* Britannia), Cincinatus (Cincinnatus), Hanibal

nb pro mb: inbeccillitas (*et* imbecillitas *et* imbeccillitas *pro* imbecillitas)

nm pro m: conmessari *et* conmesari (comissari)

nm pro mm: conm-: conmemoratio, conmendare, conmentari, conmodus, conmunis *etc*; inm-: inmanis, inmeritus, inmortalitas *etc*.

nn pro mn: hynnus (*et* hymnus)

nn pro n: Cynniras (Cinyras), Dannubius (*et* Danubius), Neptunnus

np pro mp: inp-: inprudens

nr pro rr: inr-: inrationalis

p pro ph: Pythias (Phintias)

p pro pp: Apaeninus (Appenninus), Capadocia, opidum, oportunus

ph pro f: phas (*et* fas), nephas, pheles

ph pro p: Phitia (Pythia)

ph pro pph: Sapho

pl pro bl: puplicus

pp pro p: Appuli, coppulare, dupplex (*et* duplex), suppremus

ps pro ss: iupsisse (*et* iussisse)

pt pro ct Optavianus (*et* Octavianus)

pt pro tt sagipta

r pro —: Vetruria (Veturia)

r pro rh: Rodius, Rodope, Roxana *et* Roxane

r pro rr: Aruns; inter- (inter r-): interogare

rh pro r: Rheti (*et* Rethi *pro* Raethi)

rr pro r: corruscatio, Terrentius

rr pro rrh: Cyrra (Cirrha), myrra, Pyrra

s pro —: as- (ad-s-): asscribere

s pro sc: des- (de-sc-): desiscere; Sytha (*et* Scytha *et* Schyta *pro* Scytha)

s pro ss: Blosius, Casandra (*et* Cassandra), conmesari (*et* conmessari *pro* comissari), Mesenius (*et* Messenius), Pesinonte (Pessinunte, *sing. abl. e* Pessinus)

s pro x: Aristosenus (Aristoxenús), mistio, Sistus *et* Xistus (*et* Sixtus *pro* Sixtus), Zeusis; e- (ex-s-): esupe are

sc pro c: commu iscare

ss pro s: Artabassus; diss- (dys-): dissenteria (dysenteria); Nassamon (*et* Nasamon), Possidonius

ss pro x: Brissia, Ulysses (*et* Ulixes *et* Ulyxes *pro* Ulixes)

t pro c: auspitium, Cilitia, conditio, contumatia, crutiare (*et* cruciare), delitiae, Detius, Fabritius, Genitius (Genucius), inditium, Lutius (*et* Lucius), Lytius *et* Litius (*et* Lyctius *pro* Lycius), mendatium, Minutius, patritius, pernities (*et* pernicies), perspicatior, pertinatia (pertinacia), Phernatia (Pharnacia), Portia, provintia (*et* provincia), Sityon, sotiare, speties (*et* species), Sulpitius, Thratia (*et* Thracia)

t pro ct: autor (*et* author), instintus (instinctus), Leutra

t pro pt: Aegitus (*et* Aegyptus *et* Aegiptus *pro* Aegyptus)

t pro th: Agata (*et* Agatha), Agatyrsi, Catarina (*et* Catharina), Gotolanus (Gothalanus), Hiacintinus (Hyacinthinus), Iugurtinus (*et* Iugurtha), Leostenes, Maraton (*et* Marathon), Mitridates (*et* Mithridates), Pnitia (Pytnia) Schyta (*et* Scytha *et* Sytha *pro* Scytha), Tales, Tecla, Testha (Thesta), Trasibulus (Thrasybulus)

t pro tt: Atis *s.* Atin, obliterare

th pro ct: author (*et* autor)

th pro t: Admethus (*et* Admetus), Aminthas (Amyntas), Anthiocus (Antiochus), Anthiope, Crathesidia (*et* Cratisidia *pro* Cratesiclea), lethum, Panthus, Peripatheticus (*et* Peripateticus), Ptholomaei (*et* Ptolomaei *pro* Ptolemaei), Ptholomaeis (Ptolemais), Pythias (Phintias), sthomacus (stomachus), Thaurus, Thelesippa, Testha (Thesta), Thrismegistus, Thymoclia (Timoclia), Thurcus (*et* Turcus *et* Turchus *pro* Turcus)

tt pro bt: ot-t- (ob-t-): otticescere, ottulisse

tt pro t: Brittannia *et* Brittania (*et* Britannia *pro* Britannia), littus, quottidie, quottidianus

v pro —: Vulpianus

x pro s: extuare (*et* aestuare *pro* aestuare), Lyxander, sexcenti, Theodoxius, Xeraphicus, Xistus (*et* Sixtus *et* Sistus *pro* Sixtus)

x pro ss: prexisse

z pro x: Zenophon

— pro a: Atlanta (Atalanta)

— pro ae: Platenses (Plataeenses)

— pro e: haedem (eaedem)

— pro i: Carthaginensis (Carthaginiensis), Tarquinus (Tarquinius)

— pro h: Adria (Hadria), Adrubal (Hasdrubal), Amilcar (Hamilcar), aurire (*et* haurire), ebdomas (hebdomas), Eliogabalus (*et* Heliogabalus), Ephestio (Hephaestio), eptaphonos (heptaphonos), exas (hexas) lacinthus (Hyacinthus), Idruntum (*et* Hydruntum), Iginus (Hyginus), ilarare (*et* hilarare), ilaritas (*et* hilaritas), Ilario (*et* Hilario), olocaustum (holocaustum), Oratius (Horatius), Unni (Hunni)

— pro l: Coelia (Cloelia)

— pro n: Antonius (Antoninus), coniux (coniunx), Pythias (Phintias)

— pro ni: Valentianus (Valentinianus)

— pro s: Adrubal (Hasdrubal), Cheronesus (Chersonesus)

— pro v: Helius (Helvius)

ANTONIUS BONFINIS
SYMPOSION
DE VIRGINITATE ET PUDICITIA CONIUGALI

PRAEFATIO AD BEATRICEM ARAGONIAM

Cum Italia parens artium et scientiarum officina in clarissimo 1
matronarum genere nihil habeat, quo tantum hoc tempore gloriari
possit, quantum tui serenissimi nominis celebratione, quod caeteris
externarum nationum laudibus cuiusque virtutis excellentia suo iure
debet anteferri, faelix ac fausta tua serenitas et celeberrima fama,
quae totam iam diu et adhuc personat Hesperiam, me in Latinarum
ocio litterarum diutius torpere non permisit, cum celebratorem tui
nominis, quantuluscunque forem, esse coegerit. At ne inmerito qui- 2
dem. Sperabam enim cum divino ac beatissimo tuo nomine hu-
militatem quoque meam illustrare ac tradere inmortalitati. Nam, 3
cum aliis facta, aliis dicta naturae beneficio concessa sint, quam-
vis in utroque genere praestas, quia, quicquid sanctitatis et gloriae
in faemineo sexu concipi potest, indulgentissima tibi natura tribuit,
ego tamen dedi operam, ut, quaecunque faustissimi de serenitate
tua e septemtrione ad aures meas suscitati rumores attulerint, ea
dicerem predicaremque ac demum litteris conmendarem et non
solum de te, sed de divo quoque Matthia invictissimo ac sanctis-
simo rege, coniuge tuo pariter scriberem, cum potentissimo utrius-
que numini inbeccillum hoc meum insudaturum esset ingenium.
Quin etiam, antequam ad senium declinarem, utriusque serenitatem 4
praesens omnino visitarem, ne tam divo spectaculo, quod raro deus
mortalibus exposuit, mea lumina defraudarem. Quodsi huiusce la- 5
boris causas celsitudini tuae intelligere libuerit, ab utriusque no-
mine profluat argumentum. Matthias enim dei donum Hebraice 6
interpretatur, de cuius sapientia, virtute ac gloria alibi dicere non
solum est animus, sed in celebrationem serenitatis suae ad senium
usque meum desudabit ingenium. Beatrix vero quid significet, 7
facile quisque Latinus intelligit, cui quidem nomini tantum numi-
nis inest, ut non solum te beatam, sed, quae alios beare possis,
ostendat. Singularis ordo virtutum et sanctissima pudicitia te beat 8
universam, clementia vero ac pietas et profusa munificentia non
mediocrem aliis beatitudinem elargitur. Serenitatem tuam excolit et 9
beat non solum completissima turba virtutum, sed corporis forma
cum ingenti venustate coniuncta, divina quaedam serenitas vultus
et ilaritas, in cuius conspectum nemo venit, qui non aut reverentia
nimia confundatur aut mox serena alacritate recreetur. Nam, si a 10
prudentia summatur initium, quae omnium virtutum moderatrix et

magistra esse censetur, quid ingenio tuo sagacius? quid perspicatius? quid circumspectius? quid consultius invenietur? Quod 11
virorum pace dixerim, ne inter eos quidem alterum poterit inveniri, quippe cuius tanta videtur esse dexteritas, ut ex tempore semper veluti ex proxima officina cuncta sapientissime dicta ac facta depromantur. Dictorum argutia homines obstringis, lenitatem pro loco 12
praefers, spem ostendis, gratias pro dignitate impartiris, severitatem pro tempore induis cunctaque prudentissime operaris et dicis; prospicis futura et incauta nunquam inveniris, cui promptum consilium semper et perquam salutare. Abominaris inconsultum ver- 13
bum praecepsque consilium, quod mox paenitentia subsequatur. In consultando semper imprimis, quod aequum sit et sanctum, intendis; quin et numina consulis semper aequitatis. Ex quo fit, 14
ut neque dictum neque factum de serenitate tua possit intelligi, nisi quod in annales referri debeat. In disponendis autem rebus et in regendo regno tanta sapientia uteris et diligentia, ut ad salutem gentium et gubernationem nata videare. Gravissimam regni 15
molem cum invictissimo viro pariter subivisti, qui, cum sapientiae tuae altitudinem iam diu habuerit exploratam et in gravissimis belli curis semper occupetur, conmissa tibi gubernatione in dies imperii fines amplificat amplificatosque tibi regendos instituendosque relinquit. Expugnavit rex ille invictissimus Vianam Austriae me- 16
tropolim et Rethos Vindelicosque pene totos occupavit, te autem Vianae reliquit subactaeque provintiae curam dispositionemque dimisit. Insuper bellantem saepe regem in expeditionem sequeris castraque dupplici ductu auspitiisque reguntur. Saepe educta acie, 17
cum est cum hoste conserenda manus, in uno rex, in altero regina Beatrix cornu praefuit et habita contione milites cohortata suavissime vehementia orationis usque adeo ad bellum militum animos irritavit, ut de pari quandoque victoriae laude cum dulcissimo rege suo contenderet. Obsidebatis quandoque pariter opida 18
et opidani concitatissima regis oppugnatione perterriti deditionem tibi faciebant, ad te aeque ac ad deam dominamque mitissimam confugiebant. Saepe, qui obstinatius restiterant et saevientis regis 19
praelium ultra tollerare non poterant, suae imprudentiae paenitentia ducti e menibus clementiam tuam elatis manibus invocabant. Saepe mulieres, quae viris liberisque timebant, sparsis crinibus et 20
profusis ululatibus e muro tuam opem et misericordiam implorabant et intercessione tua a severitate regia incolumitatem, patriam et fortunas impetrabant. Tu autem Mitridatis Hypsicrateam aemu- 21
lata amantissimo regi semper aderas et te suavissimam domi forisque sociam comitemque prestabas et ita prestabas, ut gravissimos belli labores praesentia tua redderes longe leviores. At hoc iure quidem, cum domi militiaeque consilio nimium valeas et sapientia.

Quanta autem iustitia et aequitate polleas, nimirum referre est 22
prorsus impossibile. Omni officiorum generi cumulatissime satisfacis. In deum nanque religiosissima et in caetera numina piissima esse praedicaris. Omnes profecto sacerdotes sacrae orationis assi- 23

duitate ac innocentia vitae omnium iudicio superasti; quin etiam
Eleusina sacra, quibus nemo nocens adesse poterat, si repeterentur in usum, tuae potissimum innocentiae ac puritati conmitterentur. Nullus dies praeterit, quo rite non supplices templaque fre- 24
quentes; ne hora quidem, qua divinum non celebres officium.
Mentem impollutam sanctamque conservas, in qua verum dei ta- 25
bernaculum statuisti, ubi Iesus inhabitat et inmaculata virgo, unde
tanta lux, splendor, sapientia et gratiarum copia tibi defluit, ut et
Beatrix et beata possis a cunctis gentibus appellari. In tuos autem 26
parentes usque adeo pia, ut pro alterius anima, pro vita quoque
alterius rem divinam quottidie facias. Qua quidem pietate Martium 27
Coriolanum et Epaminundam superasti, item Cleobi et Bitoni fratribus anteponenda es, qui tardantibus bobus ipsimet submisso
collo parentem suam curru insidentem ad Iunonis templum et sacra
traxere. Quare usque adeo Ferdinando placuisti patri, ut, cum te 28
ad virum profecturam ex Neapolitana arce spectaverit deosculantem
parietes ianuasque et tryumphales maiorum imagines amplexantem,
prae nimia paene charitate expiraverit nec migranti filiae praeter
obsculum quicquam proferre potuerit; ac relatus in regiam vix
caeterorum liberorum amplexu refoveri, vix sapientum optimatum
consilio resipiscere potuit exclamans Beatricis abitu sibi quoque
animam et potissimas vitae delitias abiisse. Item in fratres caete- 29
rosque tuos usque adeo pia, ut nihil unquam sit visum benivolentius. Ad mentionem nominis et victoriarum Alfonsi ducis exultas,
quem unicum habet Italia defensorem, bellatorem acerrimum nostri
saeculi, quem ecclesia Romana apostolicusque senatus propugnatorem suum ac perpetuum ecclesiastici exercitus imperatorem elegit.
Conmemoratione Federici praefecti regiae classis admodum exila- 30
raris. Cardinalis modestia et sanctitate gloriaris nec minus Francisci tui mansuetudine gaudes et affabilitate, qui, quando in tuo
gremio et apud tuum regem educatus est, divinos utriusque maiestatis mores refert. Ad illustrissimae Leonorae sororis mentionem 31
prae nimio pietatis affectu collasrimasti, contra vero hi omnes
ad memoriam tuae maiestatis et viri praegestiente laetitia exilarantur et plaudunt atque non solum exclamant, sed nomen utriusque
venerantur et adorant. Qua fide, prudentia, charitate, sanctimonia 32
et ingenii dexteritate cum divino viro versere, ne ulla quidem composite et copiose eloquentia dixerit. Nam, quando tui similem divino 33
consilio vitae fortunaeque consortem sortita es, quo quidem faelici
coniugio, quando non solum utriusque beatitudo, sed Italiae gloria
et populorum ac gentium incolumitas oritur, nihil unquam coniunctius, nihil amantius neque flagrantius unquam auditum est,
quando alteri procul ab altero vivere non licet, non secus, ac si
ab una eademque anima utriusque vita duceretur. Hinc viri splen- 34
dor, sapientia, comitas et tryumphi, hinc uxoris dexteritas, pudicitia,
prudentia et sanctitas amorem augent.

Concurrunt ingenia utriusque eruditissima et omnium scien- 35
tiarum genere ornata; concurrit spectatissimus virtutum omnium

chorus. Illud autem dictum non tam salse, quam probe a te pro- 36
latum praeterire non possum. Nam saepe interogata, cur virum non
modo in expeditionem, sed usquequaque sequaris, facetissime re-
spondere soles: Ne illi faciam peccandi occasionem. Conticescant 37
igitur clarissima quaeque coniugia antiquorum, cum de vestro men-
tio fieri caeperit, quippe quod omni suavitate, fide, concordia et
charitate munitum est, quod ex hoc opere tuo numini dedicato in-
telligi poterit, cuius quidem rei utriusque probitas est in causa. Su- 38
peras enim pudicitia Sulpitiam, animi integritate Lucretiam, amore
coniugali Artemisiam, Iuliam et Acesten, magnanimitate Corneliam,
fide Portiam, eloquentia Aspasiam, quam Socrates cum discipulis
non unquam adibat, fortitudine Cratisidiam Cleomenis matrem
magnanimamque Panthei uxorem, forma vero Statyram cum parente
Roxanenque Alexandri, animo Thymodiam, fidelitate Chilonin Cleom-
broti coniugem, fida societate Mitridatis Hypsicrateam et virilitate
Zenobiam. Praeterea, si quis in te animi magnitudinem requirat, 39
plus in te magnanimitatis invenerit, quam aut in viragine sperari
possit aut in viro aliquo inveniri, unde tantum faemineis virtuti-
bus decoris accedit, ut nihil videatur magis esse spectabile. Nihil 40
enim intendis neque moliri libet, ubi maximus honor et gloria non
enitescat.

Accedit ad culmen claritatis tuae tanta mansuetudo, be- 41
nignitas et clementia, ut tristium sis unica consolatrix, unicum
miserorum perfugium unicumque liberalium artium praesidium et
tutela. Calamitosos, profugos et extorres aliqua fortunae iniquitate 42
factos omnes excipis, miseria liberas saepe conmemorans: Non
ignara mali miseris succurrere disco. In universum autem paupe- 43
ribus et egenis quottidie iubes infinitas aelemosynas erogari, aedi-
ficia maxima struis, basilicas erigis, item porticus, deambulatoria,
xystos, zetas, hortos, nemora et quaecunque ad regium pertinent
decorum. Itaque regiam Italo more Budae statuisti, ita arcem exor- 44
nasti, ut caetera nostri temporis aedificia vel aequare vel superare
videatur. Aulam civilius instituisti et bellicosam gentem armis tan- 45
tum intentam et ob varias olim Scytharum eruptiones parum ex-
cultam et inmitius agentem omni urbanitate civilique cultu exor-
nasti, exemplo tuo religionem ac sanctimoniam auxisti, docuisti
humanitatem, quietem, misericordiam, munditias, lautitias et affa-
bilitatem, feroces populos, qui nunquam pacis et ocyi iura didi-
cerant, mites, officiosos, faciles et benignos esse docuisti. Intro- 46
duxisti liberales artes, quarum fecundissima videris esse officina;
Danubium barbara verba redolentem Latine loqui coegisti. Intro-
duxisti continentiam, modestiam, honestatem et quenque pro digni-
tate laute delicateque vivere iupsisti. Pannoniam, Mesiam, Boemiam 47
veteremque Daciam Scythicis moribus sordibusque purgasti et nunc
cum invictissimo viro tuo reddidisti talem, ut cum lautissima olim
Italia comparari possit. Quare non inmerito, quicunque isthinc Un- 48
gari hac Romam iter faciunt, gratiosissimam interogati te dominam
et reginam referunt et exclamant.

Sed de his hactenus, quando non solum brevi praefatione, 49
sed vix insano volumine sapientiam, magnanimitatem, clementiam,
comitatem, pudicitiam, sanctitatem, munificentiam, eloquium et doc-
trinam aliquis referre poterit. Nunc vero reliquum est, cur hoc 50
opus tuae ac viri celsitudini destinatum ita conminisci libuerit,
cognoscere digneris. Videbam enim, ut fama est, te invictissimum
sanctissimumque virum tuum vehementissime colere et amare nec
minus ardere nimia charitate tuorum, parentis, inquam, divi fra-
trumque illustrissimorum, qui quidem omnes vere te beatam fa-
ciunt Beatricem. Quare, cum deus et ad salutem gentium et ad 51
aetatis nostrae ornamentum vos tam bene coniunxerit, in quibus
unumquodque virtutum genus videtur esse consumatissimum et
omni gloria et inmortalitate dignissimum, regale symposion de vir-
ginitate et pudicitia coniugali comentatus sum, in quo quidem
opere divinas virtutes tuas et gloriosissimi tui regis ac tuorum
absentiam hac lectione consolarere, ubi non solum Franciscum
fratrem cum Aragonio cardinale acerrime disceptantem, sed te cum
tuo rege multa divinitus disputantem legere poteris ne iniocunde
quidem.

Argumentum tale est. Convivium regale trium dierum cum uni- 52
versa satraparum turba celebratur. Primo, cum Franciscus ad re-
creandum utriusque maiestatis animum Galeotti petulantiam irritas-
set ad sales, post iocos et ridicula tu questionem arduam in me-
dium protulisti, virginitas an pudicitia coniugalis, utra praestantior.
Continuo Galeoctus assurgit, cui Epicuri personam dedimus ho- 53
mine non indignam, negans has esse virtutes, item asseverans om-
nibus licere uti voluptatibus. In quam quidem sententiam cum multa
sat argute dixisset, Ladislaus episcopus hortatu tuo in eum in-
surgit, proterit hominem et, quam veneficae sint hominis volupta-
tes inmodice, composite et copiose disserit. Demum concludit 54
virginitatem et pudicitiam potissima virtutum tuarum numina esse
virtutes, quare multis muneribus a maiestate tua soluto convivio
donatus abiit, sed, antequam abirent, per Franciscum moniti sunt
convivae, ut insequenti disceptatione has duas caeterarum virtutum
prestantissimas esse confirmarent. Altero convivium instauratur. Su- 55
pervenit ex Italia cardinalis Aragonius, a quo multa de Italia a rege
et regina petuntur. Cognitis rebus Italis ad disputationem descen-
ditur, in quam Franciscus cum Ioanne conmittitur, qui aeque ac
angeli duo de prestantia virginitatis et pudicitiae acerrime disputa-
runt et de omni fere virtutum genere et excellentia disseruerunt.
Postremo pro dignitate donati sunt. Tertio autem die, quia con- 56
vivae iussi excogitare, utra praestantior, cum in regiam omnes con-
venissent, quando superiore disputatione doctorum ingenia exani-
mata fuerant, a convivis continuo curatis corporibus supplicatum
est, ut utraque maiestas extremam questionis difficultatem discu-
teret et absolveret. Ea tandem in certamen exorata descendit, rex 57
pudicitiam coniugalem, regina virginitatem divina certatim oratio-
ne defendit. Demum post prolixam contentionem Beatrix conmissa

sibi a rege sententia questionem ita definit, ut suo ac regis honori
et veritati denique cumulatissime satisfecerit. Quare maximus a 58
convivis plausus in honorem utriusque editus est multaque mis-
silia pro ilaritate et munificentia regia sparsa. Toto eo die in me-
moriam Beatricis patuit ianua gratiarum.

Tu autem, serenissima regina, spes mea numenque perpetuum, 59
quotiens opus hoc leges, modo cum Francisco alumno tuo, modo
cum Ioanne fratre, modo cum invictissimo rege, dulcissimo sanctis-
simoque coniuge et esse et colloqui (mihi crede) videbere, ex quo
tantum capies voluptatis, ut non diffidam hoc symposium perpe-
tuum tuum enchiridion futurum. Accedit etiam et rerum copia va- 60
riarum, qua satietas omnis amovetur. Nam omnes in hoc opus
artes et scientiae liberales sponte adminicula et munuscula sua
contulere, unde non mediocris rerum cognitio a legentibus comparari poterit. Nos autem, cum virginitatem et pudicitiam in tuarum 61
choro virtutum tanquam duo lumina praesidere noverimus, quarum
alteram ante coniugium, post coniugium alteram tanquam duo nu-
mina colere soleas et sis merito cunctis nostri saeculi mulieribus
anteferenda, in celebrationem tui nominis et in perpetuum invictissi-
mi sanctissimique regis Matthiae monumentum, si quid unquam hi
nostri valituri sunt labores, hoc regale symposium octo mensium lu-
cubratione perfecimus vobisque dicavimus, cui si quid inerit ineptia-
rum, te castigatricem defensatricemque unicam imploro. Quod ne tam 62
cito quidem edendum esse statuissem, nisi Franciscus frater tuus
e Pannonia rediens visum et prelibatum opus festinare iupsisset
caeterique ad id me amici compulissent imprimisque Prosper Ca-
pharellus episcopus Asculanus, claritatis vestrae praedicator assi-
duus et Berardus Rhecinensis Romae medicinae professor excel-
lentissimus, omni scientiarum genere praeditus, item Eugenius Con-
dulmarius scriptor apostolicus cardinalisque Conchensis olim ne-
pos clarissimus et quam maxime Ioannes Franciscus Angelitas ci-
vis Firmanus et Rhecinensium secretarius, unicus meorum studi-
orum comes observatorque fidissimus, qui quidem omnes utrius-
que serenitatis vestrae nomen in Italia passim colere, praedicare ac
adorare non desinunt. Proinde, faustissima dea, Antonii Bonfinis 63
Asculani civis et incogniti servuli (qualiscunque est) librum pro
ingenita benignitate tua perlegito, cuius numini corpus et ingenium
dicavi. Ego autem, quando Franciscus tuus iam dudum loqui ce- 64
pit, me in silentium redigam tuque, diva Beatrix, quid ille dicat,
ausculta diligenter.

Dive Beatrici Aragonie Pannoniae Boemiaeque reginae, divi 65
Matthie regis invictissimi faustissimae coniugi Antonius Bonfinis
civis Asculanus et Recinensis symposion trimerion de virginitate
et pudicitia coniugali pie dicavit.

SYMPOSION
DE VIRGINITATE ET PUDICITIA CONIUGALI

LIBER I.

FRANCISCUS, REX, REGINA BEATRIX. 1

FRANCISCUS: Quum in edacibus regni curis et in gravis-
simis gerendi belli consiliis satis superque versati simus, postquam
domi ac foris nobis tuta sunt, liceat, quaeso, beneficio tuo, pater
invictissime, tuque, serenissima soror, hunc diem, qui tam benigne
nobis illuxit, licentius agere et exilaratis animis hoc regale convi-
vium celebrare. Sic ille Christus optimus maximus, qui sacrosanc- 3
tam suam fidem hac tua invictissima dextera defendi voluit, ubi-
que semper nobis adsit. Omnia fauste et faeliciter evenere. Inter 4
duos potentissimos nostri saeculi imperatores ex sententia bella ge-
rimus, hinc Austriam obsessa Viana pene totam occupavimus, hinc
feras Turcorum gentes protecta Maesia in Thraciam saepe reiecimus.
Solvenda est, indulgentissime pater, saepe severitas et abigendae
curae, ut relaxati animi res maximas lubentius obeant. Quod etsi
tuapte natura facere soles, quae admirabilem omnibus in rebus
praefert aequanimitatem, tamen accedunt studia convivarum, qui
profusius exilarari cupiunt et de variis rebus gestiunt confabulari.

REX: Vidistin, dulcissima coniunx, quam serio et ioco bo- 6
nus est Franciscus noster et quanta ingenii fungitur dexteritate?
sagatus et togatus sapit. Utinam hoc adolescente diu nobis con- 7
frui liceat, quando et domi et peregre nobis est usui et nunc ad
honestas, ut assolet, nos revocat voluptates. Proinde perge, fili,
perge, conmunis animula, dicere, quodcunque libuerit, dum domine
nostrae supercilium solvas.

REGINA BEATRIX: Nimirum sapit et callet et a teneris un- 8
guiculis eutrapelon praetulit ingenium eoque mihi charior est, quo
magis utriusque amori studet et iocunditati. Sic eum divina beni-
gnitas et te, qui pro gnato colis, et Ferdinando patre divoque Al-
fonso avo suo dignum faxit. Mihi quoque, frater suavissime, rem 9
facies quam gratissimam, si regium animum tam grandia cepta
molientem iocunda aliqua et decora verborum velitatione recreave-
ris, ut nos quoque, qui ex eius vultu pendimus, pari ilaritate re-
creemur.

FRANCISCUS: Quantulumcunque sapio, id numine factum 10
est tuo, pater, cui totus addictus sum, et huiusce sororis coniunc-
tissimae cultura, in cuius gremio et natus et altus sum, a qua ne
passum quidem ultro discedere possum neque animus ab ea meus
abesse potest, quam in ultimas usque terras prosecutus sum, et, quia
unica mater et soror est, ne ab ea quidem vivens divellar unquam.
Quod igitur hac laude me ad inmortalitatis studia succenditis, quas 11

possum et debeo, gratias ago. O quam iocundum est a divo ore laudari; haec mihi erunt irritamenta laudis sempiterna.

REX: Quibus hic artibus humana corda venatur? Viscum profecto merum est generosa fides et diva propago. Sed quid, fili, convivas irritare cessas? 12

FRANCISCUS: Id probe faciam, quum eruditiorem parasitum hic sortiti simus; siquidem Galeoctus adest, quo cum prius congredi mihi est animus. 13

REX: Peroportune quidem idque continuo face. 14

FRANCISCUS, GALEOTTUS, REGINA BEATRIX. 15

FRANCISCUS: Nihil ullo tempore oportunius unquam accidit, mi Galeocte, quam adventus iste tuus, quando et patentissimo hoc aspectu nos laetificas et amplitudine corporis convivium honestas, in quo, Aedepol, omnia videbuntur insulsa, si expectatissimi tui sales defuerint. Proinde, si post sexaginta missus et fercula satis compotum et conmesatum est, eia, age, facetiarum gymnasium per victoriam hanc, quaeso, tuam, quam pro tot expugnatis calicibus iam iam comparasti, excude aliquid, quo te huc adventasse gaudeamus. 16 17

GALEOTTUS: Volupe est mihi, fauste adolescens, vestris inservire voluptatibus. Sed et ter et quater ille miser est, qui alienis ita se dediderit, ut inmemor sit suarum. Domicenium mihi semper triste est et Italorum convivia perquam parca. Nunc me divi principis benignitate ad sacras epulas admissum meas prius haud dedecet explere voluptates et complere ventrem, quando tali nectare et ambrosia non ubique gentium fruimur, quin et mihi venter est Adriaco sinu maior et Cretico Aegyptiacoque labyrintho circumductior. 18 19

FRANCISCUS: Probe quidem sentis. Indulge, ut lubet et quam potes. Sed quid tam prominet protensus iste venter? unde tantum excrescit abdominis? 20

GALEOTTUS: Pinguis pinguaria appetit et unctiora disquirit pulpamenta. Quae autem circa ventrem sunt, quia prope stomachum et epar ac nutrimenta versantur, finitima alimenti ubertate celerius coalescunt neque venter, ut caetera membra defatigatur, ex quo macies oriatur. 21

REGINA BEATRIX: Quam argute hic inter calices philosophatur? 22

FRANCISCUS: Credebam equidem, Galeocte, quando omnia fere naturam addecent, aliquam esse regionem, quae gravidos ferret homines. 23

GALEOTTUS: Fert, Aedepol, Narnia. Verum, qui non homines, sed animas edant. 24

FRANCISCUS: Quid ita? 25

GALEOTTUS: Sat dictum. 26

FRANCISCUS: Quaenam enigmata nunc excudis? 27

GALEOTTUS: Satis superque. 28
FRANCISCUS: Quando acrius, mi Galeocte, philosopharier 29
occaepisti, dic, age, quid homini in hac vita familiarius?
GALEOTTUS: Stultitia. 30
FRANCISCUS: Quid ita? 31
GALEOTTUS: Quippe quae preter medioxumos filiosque 32
Iovis neminem unquam deserit et fidelissima est mortalium amphibola.
FRANCISCUS: Num haec hominem infaelicem reddit? 33
GALEOTTUS: Immo beat, quando nos miseriam nostram 34
sentire non patitur neque dolor infaelicitatis auctor quisquam dici potest, qui non sentiatur.
FRANCISCUS: O dii boni, quae sophismata hic expromit! 35
Ad haec quoque quid iudicas inexplebile?
GALEOTTUS: Ventrem, qui aeque, ac maria, quae flumina 36
influunt, nunquam excrescit.
FRANCISCUS: Recte. Quid concupiscentius? 37
GALEOTTUS: Gula, quare Philon Aristosenus gruis pro- 38
ductum guctur nuncupatis votis saepe concupivit.
FRANCISCUS: Quid in hac vita conmodius? 39
GALEOTTUS: Lingua. 40
FRANCISCUS: Quid inconmodius? 41
GALEOTTUS: Haec ipsa quoque, quae si proba fuerit, nil 42
melius, sin improba, nil pernitiosius.
FRANCISCUS: Optime quidem nunc. Sed quid in vita cal- 43
lidius censes?
GALEOTTUS: Lucripetam parasitum. 44
FRANCISCUS: Quid contra ridiculosius? 45
GALEOTTUS: Eundem, si opinione sua falsum conspicaris. 46
FRANCISCUS: Profecto hic est figulari rota versutior. Quid 47
est, quod magis nobis in hac vita blandiatur?
GALEOTTUS: Voluptas, qua perfrui quicunque nesciverit, 48
eum frustra intempestiva penitentia subsequetur.
FRANCISCUS: Ambigua responsio et quae quoquo versum 49
trahi possit. At quid expetibilius?
GALEOTTUS: Iniuriarum et doloris oblivio et sane mentis 50
ocium.
FRANCISCUS: Quodnam animal homini conmodius? 51
GALEOTTUS: Porcus, quippe qui ad caudam usque nobis 52
est esui.
FRANCISCUS: Contra quid desipiscentius? 53
GALEOTTUS: Eundem censeo, quando alieno usui pinguet 54
et proprie neci studet.
FRANCISCUS Nimirum hic est aprugno callo callidior. 55
Agedum, Galeotte, quid reputas in vita stimulosius?
GALEOTTUS: Admove aurem propius, ne qua oscenitate sa- 56
cras et mundas aures funestemus.
FRANCISCUS: Quam lubentissime, quin dicito quamprimum. 57

GALEOTTUS: Coxendicem muliebrem, quae continuo stimulat et stimulatur. 58

FRANCISCUS: Ah, ah, ah, Aedepol, scite et conmode respondisti. 59

REGINA BEATRIX: Quidnam ait scelestus iste flagri gymnasium et sentina scelerum? 60

FRANCISCUS: Verissime, diva soror, iste philosophatur. Percontanti nanque mihi, quidnam stimulosius esset, exurientem sthomacum paupertatemque respondit. 61

REGINA BEATRIX: Nescio, quid iam dudum oboluit. 62

FRANCISCUS: Quin et Aphroditin adiecit. Sed ne interpellandam quidem eius censeo philosophiam, quando sicophantiarum ideae nunc scita responsa suppetunt. 63

REGINA BEATRIX: Perge igitur, siquidem optimum hodie nactus es omnium rerum praeceptorem. 64

FRANCISCUS: Neminem mihi unquam, Galeocte, fortuna ottulit, qui in huiuscemodi disceptatione te magis mihi satisfecerit. Proinde effare, quid omnium rerum ociosissimum? 65

GALEOTTUS: Ventrem puto ac mentem nullius mali consciam. 66

FRANCISCUS: Probe per Deum Fidium. Preterea quid tristius. 67

GALEOTTUS: Nihil equidem exuriente scurra. 68

FRANCISCUS: Quid exuberantius? 69

GALEOTTUS: Pannonia caena. 70

FRANCISCUS: Quid molestius? 71

GALEOTTUS: Sordidissima pediculorum turba, quibus cum noxii assiduum in carcere bellum gerunt, qui quidem me forte fortuna ibidem coniectum non secus, ac formicae colubrum viatoris calce pressum, frustillatim differebant.

FRANCISCUS: Agedum, haec omissa face; laetius est agendus iste dies. Sed quid in orbe laetius? 73

GALEOTTUS: Nihil, Hercle, meo corpore esse arbitror, quod steriles agros et littora ubertim laetificaret. 74

FRANCISCUS: O caput lepidissimum, quod errantia sydera incolunt ac medioxumi et magni dii. Verum dic, quaeso, quonam modo futuros imbres manticinare?

GALEOTTUS: Cum Iovem suspicio meientem. 76

FRANCISCUS: Nondum sales te destituunt tui.

GALEOTTUS: Vita prius. Quin et iisdem post interitum Plutonem et Minoa delinire est animus, unde quibus technis me expediam, iam conmentatus sum. 78

FRANCISCUS: At quid, si anima fuerit isto carnario gravior? Num deturbatus ad inferos conteres universos et magnam quaties mundi molem? 79

GALEOTTUS: Nostin, quo maiora sunt corpora, eo minus habere animae? Quanti sit haec iactura momenti, maioris est ocii ac mentis longe expeditioris. Quare vive vitaque perfruere. 80

FRANCISCUS: Pro divino nobis arbitratu vivendum est, 81
sed, dum vivimus, optime sentiendum.
GALEOTTUS: Quid sentiendum sit, oculi dictitant et sensus 82
ostendunt, quibus certius dices esse nihil.
FRANCISCUS: Atqui, dum vivimus, quid in vita suavius? 83
GALEOTTUS: Dum bibimus Sirmianum nempe vinum. 84
FRANCISCUS: Adhuc salibus gerras inseris? 85
GALEOTTUS: Aures nuper opplevit Bacchus. Atqui proba 86
ilarique uxore suavius arbitror esse nihil.
FRANCISCUS: Probe, Aedepol, ac scite dixisti. Sed, quid 87
sermonis nunc ipsa Beatrix cum divo patre conserat, audiamus.
Quod extremum dixti, ni fallor, domini mussitant.
GALEOTTUS: Faciam, ut iubes, meque in silentium redigam. 88

BEATRIX REGINA, MATTHIAS REX. 89

BEATRIX REGINA: Nemo mihi unquam oblatus est, pater, 90
qui melius in desipiscentia sapiat et in sapientia desipiat, quam
Galeoctus iste, qui praepostera quadam utitur philosophia. Ex quo
fit, ut, dum salsa et insulsa audiverimus, una tecum iam concita-
tissimo cachinno concuti libuerit. Accedit et frater, qui laetitiam et 91
risum auxit, dum indulgentissimo patri vidimus ingenue suppara-
sitari. Sed, quando cum iocis saepe seria intercedunt, illud placuit
non mediocriter, quod quidem ex pinguarii convivae nunc ore ex-
cidit: Nihil in vita suavius amore coniugali. Quamobrem, si idem 92
tibi collibuerit, pater, haud mihi fuerit ingratum tuorum convivarum
ingenia experiri, quando hic, qui vere sapiant, non desunt et
qui vitae probitate ac magna rerum scientia viri praestantissimi
reputantur, ea his afferam in medium, quae ne facile quidem de-
finiri queant.
REX: Non possum, suavissima coniunx, a voluntate tua ullo 93
pacto dissentire, quod probitate tua factum est et excelsa quadam
ingenii praestantia, qua hoc quoque tempus frustra teri non pa-
teris et a decoro tuo non discedis. Quare, Beatrix, me beata beas. 94
Genialem hunc diem aliqua disceptatione iocundiorem redde. Cum
maxima nanque voluptate desudantia doctissimorum virorum in-
genia speclare soleo, quando nihil ipsa veritatis disceptatione pot-
est esse iocundius. Adest Transilvanus episcopus, Ladislaus noster, 95
vir profecto venerandus et non solum vitae sanctitate, sed ingenua
quaque disciplina praeditus, quem si huic pugnae conmiseris, so-
lidiore voluptate reficiemur. Effer igitur aliquid in medium, ne desit
his decertandi argumentum.

BEATRIX REGINA, FRANCISCUS, LADISLAUS, GALEOCTUS, 96
REX MATTHIAS INVICTISSIMUS.

BEATRIX REGINA: Satis convivae, ut arbitror, humanis vo- 97
luptatibus inservitum est, quando corpora refecimus et fraterna
percontatio salsaque Galeocti responsa non mediocrem undique

risum exegere. Nunc reliquum est, ut melioribus rebus animi de- 98
pascantur. Dicite ergo mihi et veris ostendite rationibus, cum virginitas coniugalisque pudicitia inter caeteras virtutes excellere reputentur, utra praestantior esse videatur. Quod si recte definire 99
poteritis, cumulatissimas hinc gratias vobis exigere licebit. Coniugali nanque amore et pudicitia nil Galeoctus censuit esse suavius, qua quidem in re fortasse, ut in plerisque, minime deliravit.

FRANCISCUS: Interpellasti Narnienses sales, diva soror, et 100
a regia gravitate, nisi regio iussu, non discedis. Ego vero haud ambigo hoc saxum, dum vixerint, convivas esse voluturos et, in re ardua et perdifficili quid madida valeant ingenia, non ignoro, nisi fortasse antistes iste reverendus reconditae veritatis aliquid exprompserit, cuius sapientiam et mores quottidie admiramur.

LADISLAUS: Quam arduum sit et quam difficile inter modi- 101
ales calices philosophari, iam dudum Galeoctus plane testatus est, quo sapientem neminem usquam invenerim dulcius delyrantem. Accedit et propositae materiae acrimonia, quae exactissimas mentes 102
sibi postulat. Neque me praeterit opiperas mensas consciis animis veram esse quaestionem. Itaque mihi videbor fecisse satis, cum meum praestitero vobis obsequium.

BEATRIX REGINA: Bono animo esto, Ladislae, cum iam 103
diu explorata sapientia et doctrina dicta tua probare soleamus. In hanc igitur difficultatem omnes ingenii vires intendito, nam tuae sententiae nos omnes, ni fallor, suffragatores habebis, nisi fortasse Epicureus iste refragetur, quo nemo melius in ebrietate sapit et in sobrietate desipit.

GALEOCTUS: Epicurum appellant, quia ebrius sobriusque 104
sapio. Laboro rerum inopia et nulla licet perfrui voluptate, nisi cum regem hunc reviso indulgentissimum. Voluptates prominentia ventris inferiores interdictae sunt, superiores vero rerum omnium egestate. Sed, age, regina, quid sentis? Cur virginitatem et pudi- 105
citiam tanti facis, ut muliebrem vitam ex utraque constare putes? O quam aliter meum sentit ingenium et, quando hic libere loquendi omnibus est facta potestas, dicam, quod sentio, et brevibus, si fieri potest.

BEATRIX REGINA: O quam vereor, quando viri oratio aliquid 106
subolet, ne quas veritati hic tendat insidias, quia subcenturiatus huc sicophantiis accessit et madidus magis sapere, quam siccus solet; ac usque adeo improba sunt nonnullorum ingenia, ut divertendis potius, quam dirigendis ad salutem hominibus studuisse videantur.

REX: Pernitiosa sunt haec ingenia, fateor. Sed nihil usque 107
adeo pernitiosum, quod aliquando non prosit. Haec sibi potius, quam caeteris nocent. Nam, dum sese falsis circumvallant opinionibus, submonent alios, ut ad muniendam veritatem animos intendant. Quare profusa licentia argutam eius audatiam confirmemus, 108
ut ingenuam hodie disceptationem et propositione tua non indignam audiamus, unde duplicem fructum, mihi crede, carpemus,

nam et ridendi et contemplandi argumentum decertatores isti subgerent. Sed, eia, Galeocte, quaeso, de pudicitia et virginitate, quod sentis, edissere.

GALEOCTUS, BEATRIX REGINA, REX MATTHIAS ET FRANCISCUS ARAGONIUS. 109

GALEOCTUS: Insitam mihi a natura libertatem regia beni- 110
gnitas et fecunda haec pocula mirum in modum augent et ita augent, ut, quae diu subticuerim, quando non omnia sunt in populum aedenda, re in Socraticum fatum incidamus, hic sim impudentius vestra bona venia enunciaturus. Virginitas et pudicitia, 111
quarum nomina relligiosa sanctaque tantopere reputatis, cur tanti fieri debeant, haud facile video, quin etiam, ut vestra pace dixerim, omnibus nobis licet licentius uti voluptatibus et heae, quas virtutes appellatis, in opinione tantum sitae sunt, quae saepissime falli solet. Quod si has natura virtutes quondam humano generi 112
proposuisset, ab omnibus eas gentibus coli observarique videremus. Quandoquidem, quod per se vitium est, id ubique vitium reputatur, quod autem laudabile, ubique gentium comprobatur. Per- 113
sas enim nobilissimos Asiae populos rerumque potitos matres et sorores, nedum caeteras mulieres sibi coniugasse legimus, in Getulia faeminas agros passim colere, aedificare domos, virilia opera curare, quibuscunque voluerint, solitas admisceri et presertim alienigenis nec ob id adulteras reputatas nec adulterii a viris accersitas; in Bactris singulari pompa equitare, servis et externis pro 114
libidine sese prostituere; Graecorum sapientes formosos pueros pro uxoribus habere non veritos; Gallorum pueros publice nupsisse, apud Britannos fratres cum fratribus et cum liberis quoque parentes uxores habuisse conmunes; in Africa Nassamones conmuni 115
coniugio usos procreatosque filios pro paterna similitudine inter sese partiri solitos; Thraces suas virgines permisisse ex more coire, cum quibus libido iupserit; Aethiopes uxores non ducere, 116
sed eas cum pueris habuisse conmunes conmunique opera educasse idemque Trogloditas nonnullosque Arabici maris accolas factitasse; in Arabiae parte unam omnibus consanguineis fuisse uxorem, quam qui primus ingrederetur, posito ante ianuam baculo cum ea congrediebatur; quin etiam cum matribus coivisse; praeterea Schy- 117
tas praeter ensem et cyathum caetera omnia habuisse conmunia; Massagetas in propatulo pecorum more suspensa ad plaustrum pharetra faemellas inivisse; id ipsum Padas in India ad 118
auroram, Agatyrsos et Auses ad Tritonidem paludem promiscue patrasse; ad Hauram orientis regionem matribus fas fuisse liberis admisceri, quo cum Alexander pervenisset, Sysimetrem satrapem invenit, qui duos ex matre filios tulerat. Contra vero Parthorum, 119
Serum Arabumque mulieres fatuas et agrestes reputarim, quippe quae, nescio, quid castimonie retinere contendunt; Amazonas autem longe vesaniores, quae semel in anno finitimos viros expetunt. Diogenem ipse Cinicum vehementer approbo, qui naturae neces- 120

saria palam facere licere asseveravit et hominem se in foro plantare non puduit. Plato, quem philosophorum principem appellatis, 121
in sua republica conmunes coniuges conmunesque filios instituit, quod si male sensisse visus est, cur divinitus multa locutum existimatis? Ex quibus facile constat non modo caeteras voluptates, sed hanc caeterarum maximam olim fuisse liberam.

BEATRIX REGINA: Deposito omni pudore aequo licentius 122
delyrat iste. Huic habenas nimium relaxasti, pater, et vesanum hoc genus hominum, quo minus cohercetur, eo audentius efficitur.

REX: Patere, amabo, unica mea voluptas, hanc belluam la- 123
tius evagari. Nam, quas diu conmentus est, ineptias retegit. Quin, age, Galeocte, quando de amore loqui occepisti, cuius numen magnum est et praepotens, effare libere et, si homini licentius amare
liceat, argutius edissere. Ubi peracutum illud ingenium? ubi ar- 124
gumentorum acies? Quae hactenus dixeris, facile pater iste subvertet et confutabit. Prosequere igitur, ne interpella.

GALEOCTUS: Te quaeso, Bacche pater, teque, potens Ve- 125
nus, quorum numini, quantumcunque corporis est et animi, totum destinavi, quando res vestra nunc agitur et libere loquendi facultas adest, afflate mentem, quae causae vestre ac regiae deserviat
voluptati. Quod si defueritis, vereor, ne piacularis homo fiam. Neque 126
vos praeterit et tetrum carcerem subivisse et dura, ni mentior, pro vestro numine vincula tolerasse, quod passim ludibrio hominibus haberi iam pati non potero neque pro vobis interdictum ignem et
aquam reformidavi. Proinde adeste et nunc causae favete vestrae. 127
Nimirum, invictissime princeps, tot mihi in defensionem amoris rationes in mentem veniunt, ut, unde principium sumam potis-
simum, haud facile iudicarim. Atque adversario meo Mitridatica 128
memoria opus est, si eas in confutando recordari velit. Quin etiam sentiet sibi non cum homine, sed cum diis rem esse inmortalibus.
Hesiodum poetam excellentissimum de primis rerum principiis di- 129
vinitus locutum esse arbitror, cum primum omnium Chaos, deinde Terram et Amorem fuisse dixerit, quae quidem inmortalia esse asserit et in primis Amorem, cum in existentibus rebus causam inesse oporteat, quae res ipsas in generatione moveat congregetque.
Quam quidem, ni fallor, opinionem secutus Empedocles rerum 130
omnium auctorem Amorem praedicat. Quare non inmerito divus Horpheus de Venere verba faciens, πάντα, inquit, ἐκ σέθεν ἐστίν, ὑπεζεύξαο δὲ κόσμον καὶ κρατέεις τρισσῶν μοιρῶν, id est, omnia ex te sunt, alma Venus, orbem subiugasti et tribus eius partibus imperas. Itaque, si ex amore omnia constant, aliquid amoris expers 131
dare non convenit. Mortalium enim animae hinc ita creatae sunt, ut longe plus concupiscentiae habeant, quam rationis, quae quidem corporis cognatione ita fovetur et quandoque exluat, ut conflagrantem extingui sit omnino impossibile. Paulus vas, inquam, illud 132
electionis assiduo carnis stimulo colofizatus est et Hieronymo sacrae eloquentiae principi asperrimam in heremo vitam agenti defecto iam durissima abstinentia corpore adhuc vigebat igniculus. Quare 133

in cohercendo amore omnis eluditur opera. Hoc autem Pycthagoricos concitavit, ut inter decem rerum principia masculinum et faemininum annumerarent, tanquam primaria patrandae generationis instrumenta. Praeterea quis imperiosissimae obstiterit necessitati?, cum hac re nihil videatur imperiosius, quandoquidem vim indomitam affert et diis et hominibus, quem Horpheus ait συμπαίζοντα θεοῖς ἠδὲ θνητοῖς ἀνθρώποις, πάντων κληῖδας ἔχοντα, αἰθέρος, οὐρανίου, πόντου, χθονός, id est, Amorem diis hominibusque insidentem, qui ubique sortitus est imperium, in aethere scilicet et caelo, mari ac terra. Idem divinus Homeros affirmat: ἐδαμάσσατο φῖλα κατὰ θνητῶν ἀνθρώπων, id est, Amor hominum genera domuit. Post haec, cum omnia, quae sunt, aut a natura aut ab arte proveniant, si natura duce trahimur ad procreationem, quis hoc improbarit? Quis propter hoc nos impuros et spurcos existimarit, cum a naturae lege deficere sit penitus impossibile? Quin etiam in hoc divinam faecunditatem imitabimur, quae assidua rerum procreatione gaudet. 134 135 136

FRANCISCUS: Iam dudum de occillando impurati scurrae ore si quis cogitaret, ne nimis quidem dedeceret, quando dictis impurissimis divae sororis animum video admodum crutiari. 137

REX: Ne interpella, obsecro, vesani philosophi argumenta, quae concitatissimo torrente proveniunt, quia Veneris et Bacchi patrocinio fungitur. 138

GALEOCTUS: Tria sunt etiam bonorum genera, animi, corporis et fortunae et inter corporis conmoda pulchritudo recensetur, quae, quando bonum est, non mediocre et bonum est, quod omnia appetunt; quis ergo pulchra non amet? Praeterea in nulla re magis divina potentia illucere videtur, quam in rebus pulchris et pulcherrimo corpore, ubi divinas vires artemque cognoscimus et artificis potestatem admiramur, qui quaecunque spetiosa hominibus ostenderit, in eorum amorem hii continuo rapiuntur. Deus quoque pulchritudine et venustate maxime delectatur; nos hanc ipsam vel parcius amare vel odio habere non possumus. Nam, quae divina cultura non carent, ea ne nostro quidem amore carere queunt. Item quaeque potentia suum quaerit obiectum, ubi vires suas exerceat a natura datas; quod cum invenerit, ibi quam maxime delectatur eodemque perfruitur. Ne propria quidem esca oculi carere debent. Depascendae propria voluptate sunt aures neque affectatae coniunctioni, quam natura tulerit, pro cuiusque desyderio est quicquam denegandum. Si faemella virum, ut materia formam appetit et id animantium cuique est a natura tributum, tecum reluctare, cum viribus naturae decerta. Mihi crede, omnis eluditur opera. Si hominem vivere iupseris simulque imperes omni cibo carere, ridiculosum erit imperium, quando haec imperata praestari nequeunt et, quae vires superant humanas, potestati nostrae minime subiacent et, quod nullo pacto evitare possumus, id vitio dari non debet. Nam, si in nobis non est peccandi principium, sed, quod vidimus, nos captivos trahit afflictimque discrutiat, conmiseratio 139 140 141 142 143 144 145 146

amanti potius, quam invidia est habenda. Nostra enim mens in 147
capitis arce residens ea contemplatur, quae sensus vel imaginatio
vel cogitatio vel memoria subministrat, nostra vero voluntas et
appetitus aut ab intellectu aut a sensu aut a fantasmate suscitatur.
Intellectus autem corporeo carcere inclusus, si quid luminis inerat, 148
ob prurientes undique concupiscentias amittit seque alienae ditioni
dedere cogitur. Hic frustra leges, liberum arbitrium rationemque 149
requires, quia tunc omnis ratio perit, prostratum est imperium ra-
tionis et lex, quae imperat, quae praestari nequeunt, pro ridiculo
habetur animique potestatem non in amante, sed in re amata re-
quires. Nam amantes, ut Cato dicebat, in alieno corpore vivunt et 150
a se longius mentem ablegant. Quod si reprehendere ausis, na-
turam prius incuses, necesse est, quae, cum nihil temere fecerit,
an idcirco genitalia tribuit instrumenta, ut pro inutilibus et infectis
haberentur? Cuique artifici et instrumento sua propria operatio 151
tributa est. Cur caeli virilia a Saturno decisa in mareque deiecta
et ex hiis Aphroditin, id est, Venerem natam poetae conmentantur?
Cur lasciva numina antiqui religiosius colebant? nempe quia e 152
caelo amorem promanasse omniumque rerum generationem caelo-
rum et temporis interventu Venereaque opera patrari. Quare sol et
homo, ut aiunt, generant hominem, sol et equus equum et sic de
reliquis dicendum est. Ex quo fit, ut, cum occasio detur, operam 153
genio cuique licentius dare liceat, quod si dedecuisset, neque di-
vino apud priscos instituto demandatum esset: Crescite et multi-
plicamini; neque Semiramis, quae post Ninum primum Assyrio- 154
rum regem imperavit ac domita Aethyopia maximam Asiae partem
invasit, liberam fecisset omnibus explendae Veneris potestatem, si
tantum facinus ex ea conmitti intellexisset; neque Eliogabalus neque 155
Nero tantam sibi licentiam indulxissent, si summum scelus id esse
iudicassent. Ad hec peccatum id esse quisque censet, quod con-
scientia abominatur et natura perhorret. Ab homicidio, ab odio, a 156
furto, a latrocinio, a blasfemia, a caeteris denique sceleribus sua-
pte natura noster abhorret animus, et patrato facinore afflictim
tristatur, agitatur conscientiae stimulis neque se iudice unquam
absolvitur. Contra Venus laetum reddit animum, immo perficit et 157
corpus excolit, quando per amorem ad laudem et gloriam erigi-
mur, varias artes discimus variaque gymnasia frequentamus, ut ex-
cultis animis corporibusque amica digni videamur. Cuius quidem
rei ipse testis esse possum. Patavii nanque Sarmaticam ancillam,
cui Bucephalae nomen erat, afflictim deperibam. Huic instar co- 158
lossi os et caput erat, quae, cum me quoque Sarmaticum repu-
taret, me quottidie ambibat et luminibus errabat universum et,
quando viscum merum est amantium mulierum illecebrae, in eius
amorem protinus exarsi, quam per fora sequebar et per templa
contemptis amicorum monitis populique convitiis, quando pre amore
frontem perfricueram, Bucephalam usquequaque sectabar, saepe
per vicos et angiportus ex instituto itinere remorabar, addebam
blanditias, barbam Romano lepore demulcebam, saepe noctu ho-

stium occentabam e mediaque culina educebam. Quid plura? po- 159
puli fabula diu fuimus et adhuc per omnium ora vagamur. Quod igitur psallere factaque heroum et amores decantare, quod saltare in numeros et docto pede terram quatere, quod per manum et astra manticinari, quod compositum corpus gestare graviusque incedere, quod prestigias denique varias agere Galeottus non ignorat, Bucephalae sunt agendae gratiae, quam et Agamemnonis et Achillis exemplo adactus palam amare non erubui Bucephalamque meam et vivus et defunctus amabo, quando Bucephala mihi curas omnes abegit, perpetua ilaritate munivit et omnibus denique voluptatibus animum explevit. Quid autem Arionem Methymneum 160
omnium sui seculi cytharedorum praestantissimum, qui primus hominum fecit, nominavit et docuit Corinthi dithyrambum et Tarento ad Taenaron delphino insidens, ut Corinthii Lesbiique cum Periandro predicant, evectus est, ut nautarum insidias evitaret, ad musicam artem et discendum carmen orchium, quo mortem evasit, concitasse existimatis? Quid Horpheum ad inferos tuto pene- 161
trantem ad cantum et cytharam conmovisse putatis? nempe amorem utrique huius disciplinae autorem fuisse credendum est, quo si, Hercle, caruissent, inertes ingloriique fuissent et alter in undis extinctus, alter apud inferos fuisset humatus.

FRANCISCUS: Nimirum hic prestigiator Schytarum more in 162
proprio alvo suis ossibus elixandus esset, quando mira arte popularium iudicia praestignit.

GALEOTTUS: Molestus fortasse videbor, quod longa argu- 163
mentorum serie vos adurgeo. Sed, ne mentiri videar, dum ea prosequor, quae sunt a vestris opinionibus aliena, attendite, quaeso, quae supersunt. Nam, quas mihi regis imperio in deditionem aures 164
dedistis, iam dudum vobis liberas reddam mira voluptate oblectatas. Non enim parvi momenti est pro dignitate amoris causam agere. Nullo prepotentis naturae iure fieri potest, invictissime prin- 165
ceps, quin unumquodque id appetat, quod est sibi cognatum et perquam simile. Nam, cum omne bonum sit delectabile omnisque delectatio eo maior sit, quo similiora coeuntia videantur, ex hoc fit, ut quodque sibi consimilia appetat. Nimirum; et, cum in rebus 166
humanis nullum insitum appetitum indulgentissima natura sese frustrari patiatur, iccirco fit, ut non modo ipsa permittat, verum etiam iubeat quemque suo appetitui deservire. Quanta sit ipsa 167
similitudinis cognationisque potentia, hinc facile pro se quisque coniectet. Apud oscitantes oscitamus, apud ilares exilaramur, cum flentibus deploramus, apud bibentes sitimus, apud edentes exurimus, quoniam corpora cum corporibus et animae cum animabus et eaedem rursus cum corporibus mira affinitate iunguntur. Cum 168
autem inter virum et faemellam sit summa cognatio summaque similitudo, quis utriusque extinguat igniculum? quis utriusque interdixerit delectationem? Haec quotidiana experientia compro- 169
batis et adhuc mea dicta mussitatis. Quod, si quis vestrum fortasse dixerit nihil esse amante miserius, si mea dicta ruminaverit,

praeter opinionem sentire cogetur. Dic, quaeso, quaenam miseria 170
dici potest ea, quae non sentiatur, contra vero, quaenam beati-
tudo reputabitur, quae non placeat et degustetur? Dixeris fortasse 171
amantium ardores, iras, reconciliationes, zelotypias, sollicitudines,
miserabiles esse cruciatus, immo sunt nostrae faelicitatis alimenta.
Ea nutriunt, quaecunque placent, ea beant, quaecunque delectant, 172
quia delectatione beatitudo carere nunquam visa est neque delec-
tabile a beatitudine dissociari potest. Mitridates veneno depastus 173
est et, si serpentibus venenum ademeris, serpentes esse desinent.
Id igitur naturam fovet, qualecunque fuerit, quod gratum praebue-
rit alimentum. Id beatitudinem affert, quodcunque delectarit. Iocunda 174
enim miseria pro faelicitate habetur et ingrata faelicitas miseriae
vicem subit. Si ex aliqua veneficii parte constat anima nostra,
quonam pacto eo carere iubebis? Concupiscit misella et appetit 175
et huiuscemodi voluptatibus in hoc corporeo carcere gestit oblec-
tari, quod si fuerit interdictum, assidua tristitia conficietur neque
in hac vita misera recreationem ullam inveniet. Quin etiam dicere 176
ausim quenque amantem in hac vita faelicem et in altera minus
fore miserum. Hic enim id summum cuique bonum est, quo vi-
detur carere non posse quove indigere quam maxime arbitratur.
At noster animus sine his voluptatibus vivere non posse intelligit, 177
ex quo colligitur amoris perfrui voluptatibus summum esse bonum.
Nam pauper in divitiis, quibus maxime indiget, eger in valitudine,
ambitiosus in honore et quisque demum in re concupita summum
bonum sibi statuet. Amans quoque in ea, quam amaverit, beatitu- 178
dinem suam collocabit, qua potiri, quanto difficilius, tanto beatius
erit. Haec tamen ita intelligas, ut conmunem et ardentissimum in
utroque statuas amorem, ut uterque nihil vehementius appetat et
alter alterius summum bonum esse videatur. Profecto uterque mu- 179
tuo se beabit et alter in altero vivere reputabitur. Quare, dum vi-
vent, hos faelices esse iudicabis, post mortem vero longe feliciores.
Quod si nemo mihi obganniat, evidentissima id vobis aperiam 180
coniectura. Nostram enim animam, qui altius philosophantur, cor-
pore solutam abire cum habitibus animi et impressionibus aiunt,
quas in hac vita contraxerit, quas deinde nunquam deponere pot-
erit, et eas quam maxime, quas moriendo tulerit. Atque hac po- 181
tissimum ratione credimus animas ad aeterna supplicia relegatas
nullam salutem unquam asseculuras, quia paenitentiae, quae divi-
nam clementiam exorat, pertinaci et obfirmata mente moriendo
impotes factae sunt. Nam, qui perduellis dei ad mortem usque 182
fuerit et obdurato animo desperataque salute descendit ad inferos,
quoniam hoc pertinaciae habitu seiuncta anima nunquam impo-
sterum carere potest, nulla paenitentia conteretur, sed aeternas cum
deo aget inimicitias. Idem in hac re, de qua agitur, sentiendum
est. Nam, qui in amore vehementissimo moriuntur, apud inferos 183
amare non desinunt et coniunctissime per futura saecula vivunt,
quoniam amoris affectu, quem ad mortem usque servarunt, carere
nequeunt, et exuti corpore nunquam dissotiantur, sed expeditius

usquequaque vagantur. Quod quidem quicunque de inferno scrip- 184
serunt, plane asserunt, quod Maro noster affirmat, quae gratia currum armorumque fuit vivis, quae cura nitentes pascere equos, eadem sequitur tellure repostos. Si dixeris eos apud manes paenas 185
expendere et iccirco amoris inmemores fieri, quaenam, dic, quaeso, paena in beatitudine sentiri potest? Beatus est amans cum amante coniunctus et maximus quisque mentis affectus externum quenque dolorem reddit insensibilem. Saepe vidimus nonnullos homines 186
aut nimio dolore aut prae indomita ira pudoreque ultro sibi manus iniecisse aut laqueo se suspendisse, quod, si intimo dolore maior fuisset externus, minus vitae suae finem imposuissent. Saepe gaudio 187
vehementissimo multos obiisse legimus neque mortis ullum sensisse dolorem, ex quo fit, ut nulla miseria continuata amantium animarum gaudia interturbet. Sed quaenam paena quodve supplicium his inmerentibus iure dari potest, cum amorem peccatum 188
non asseramus? Immo dicere ausim (compescite, quaeso, cachinnos), si casu forte contigerit amantium alterum superos, alterum inferos petiisse, necesse fore aut hunc ad superos aut ad inferos illum devolare. Quis enim celeres et expeditissimas deposito cor- 189
pore animas prohibebit? quas ob res inseperabiles esse amantium animos et in utraque vita faelices iudicarim, sed eos dumtaxat, qui se semper et ardenter amarint nihilque aliud expetiverint. Quod, 190
si dixeris in rebus humanis amorem et spem nullam esse collocandam, habeo, quae referam. Id quisque amat, quod bonum et delectabile sibi fore intelligit. Si quis caelestia deserat et appetat 191
humana, in quibus suam statuat faelicitatem, non tam improbitati suae, quam inopiae intelligendi tribuatur. Id nanque appeto, quod mihi videtur esse bonum, quo quom frui licuerit, in eo me beatum reputarim. Quid mihi prodest audivisse alia fore meliora, si minus 192
in ea feratur appetitus? Omnis in ea re conatus eluditur, in qua comparanda appetitus et delectatio desit, quia delectatio, ut aiunt, opus perficit. Qui autem in ea, que optima sint et summa, feran- 193
tur, hos Iovis filios, quando pauci sint, quos Iuppiter amavit, Aedepol, appellarim. Se de his hactenus. Nunc autem, quamvis 194
undique me trirunci subsamnent ulmeisque calamis tergus mihi scribere gestiant, reliquas tamen rationes referam, quibus nihil amore vacare ostendatur, ut poeticum illud ubique exclamare possimus: Omnia vincit amor et nos cedamus amori. Insitae sunt 195
omnibus animalibus amicitiae inimicitiaeque propriae, pavones enim columbas amant, psithaci turtures, merulae quoque turtures, cornix ardeolam et milvus harpam. Contra dissident olores et aquilae, 196
corvus et milvus, cornix et noctua, item mustella et cornix, turtur et pyrallis, angues et mustellae et multa tale genus. Delphinum 197
quoque puerum amasse legimus et cum eo mortuum et humatum. Quin etiam, ut Anaxagoras ait, arbores amant, sentiunt, tristantur et gaudent. Abrutalis vero sexum in his permixtum arbitratur, 198
quod in palmis, quae cariotas ferunt, cognoscere licet, quae sine faemellis plantatae nullos fructus pariunt et, si ex coniugatis altera

succidatur, superstes continuo sterilescit. Cerasus salicem, platenus 199
laurum, laurus quoque cerasum amat. Platenus in oleam mutata
est, si quid Aristandri ostentis credimus, et, si scriptis est adhi-
benda fides, arbores quoque locutae reperiuntur. Arbores sive sen- 200
tiant sive non, amorem tamen et odium sectantur. Itaque, si non
modo ad ea, quae sentiunt, sed ad ligna quoque sensu carentia
vis praepotentis amoris penetravit, quid de homine dicendum est,
quo nec sensibilius quicquam nec amantius reperiri potest? Prae- 201
terea ne mihi rationes deesse putetis, undique patrocinia sugge-
runtur. Si spectare mulierem licet, pari quoque iure eam cogno-
scere licebit, quippe cum et visus et tactus naturalis potentiae actus
est, qui quidem, quando in his, quae a natura sunt, neque lauda-
mur neque victuperamur, nemini vicio dari debet. Item, si talis 202
lascivia peccatum foret, tunc id vitium esset aut ratione potentiae,
unde talis actus egreditur, aut materiae finisve gratia, non poten-
tiae, quia ea, quae talem actum parit, naturae iure minime pro-
hibetur, non materiae, quae quidem faemina est et ad hunc usum
a deo creata; non denique finis, quia propagandae prolis gratia
genio operam damus. Ex his igitur collige, ut huic rei nullum 203
videatur inesse peccatum. Iccirco dixit dominus ad Osee: Sume
tibi uxorem fornicationum et fac tibi filios fornicationum. Quod si 204
ita res sese haberet, ut serenissima ubique regina praedicat, nihil
continentiae et animi moderatione in homine pulchrius et, si bo-
num esset unum se praestare continentem, melius profecto esset,
si id multi, optimum autem, si universi id ubique praestarent.
Quod si facerent, genus humanum infecundum et sterile redde- 205
retur ad breve tempus interiturum. Ex quo fit, ut continentiam ser-
vare nequaquam bonum esse videatur. Insuper Amor humanam 206
speciem conservare contendit, contra castus animus propriae in-
tentus est utilitati et, quia conmune bonum singulari est antepo-
nendum, hinc cogeris confiteri gravius errare, quicunque veneream
militiam deseruerit, qua humani generis propagatio munitur, quam
qui se potu et cibo abstinuerit, in quo unius dumtaxat vita con-
sistit. Item impossibile est, mihi credite, quin in corpore humano 207
venereae concupiscentiae imperent et imperiosius dominentur, quae
quidem ita mentem animumque sollicitant excrutiantque, ut a
caeteris bonis operibus amoveant et repellant, quibus cum fuerit
indulctum, expeditiores ad reliqua obeunda officia homines red-
duntur. Num Virgilium, quem unum iactanti Graecie obiicere pos- 208
sumus, amoris impatientissimum tam divinum opus excudere po-
tuisse credideris, nisi suum appetitum his voluptatibus explesset?
Num Flaccum lyricorum principem et libidini suae nimis obnoxium,
nisi satur ipse fuisset, cum Pindaro certare potuisset? Num Catul- 209
lum et Tibullum familiarissimis voluptatibus orbatos inmortalita-
tem aliquam fuisse comparaturos? Num prurientes Martialis sales
tantopere lectitares, si nihil ipse sibi licentius indulxisset? Prae- 210
termitto Horpheum, Alceum, Saphon, Callymachum, Archilochum
et Theocritum, praetermitto Diogenem, Aristippum divumque Pla-

tonem, qui Astera adolescentem ardenter amavit, quorum quidem omnia ingenia aut nihil aut parum in comparanda inmortalitate profecissent, si prurientibus concupiscentiis nihil indulxissent. Neque Aristomachus ille Solensis, qui in contemplandis apibus 211
duo de LX annos contrivit, neque Thasius, qui pari studio Agrius cognominatus est, habunde earum naturam exarare potuisset, nisi concupiscentiarum prius imperio gratum obsequium praestitisset. Accedit ad hoc, quod, quamvis expetibilis ista delectatio, spes 212
procreandae prolis et abigendae molestiae cura, quae quidem omnia officiosa Venus elargitur, a nobis quandoque aspernantur, tamen utilitatis nostrae ratio, que hinc provenit, minime contemni debet. Obstinata nanque abstinentia nonnullis pernitiosa fuit, si- 213
quidem, ut medici referunt, diutius remorata Venus inficitur, unde ad cerebrum, cor, epar et stomachum vapores emissi intestina membra tabificant formidolosasque egritudines pariunt, cum hinc soda, hinc mania, hinc spiritalium motuum difficultas, hinc melancolia, hinc epilepsia, hinc renium crutiatus, hinc in mulieribus genialis suffocatio loci, hinc in viris incurabilia apostematum genera, repentinae mortes variaque mala proveniunt. Quare est no- 214
strae vitae consulendum, ne sui quisquam ipsius videatur homicida. Ne Portugallensem quidem cardinalem imitemur, qui inaudita continentia praeditus pro tuenda virginitate, dum cum insita libidine concupiscentiaque decertat, se prius mortuum, quam victorem intellexit et, quamvis validissimum hostem superarit, ipse tamen cruenta potius, quam opima Iovi Feretrio spolia rettulit. Quod si 215
propriae salutis regius ille iuvenis rationem habuisset et aliquid humanae inbeccillitati tribuendum censuisset, sibi certe ac suis longe melius consuluisset. Quid enim utilius, quam vitam, quan- 216
tum in nobis situm est, producere longius? quid melius, quam eam hisce familiaribus pascere voluptatibus? quam quicunque temere amiserit, num intelligere debuit omnibus ea adempta sibi operationibus interdictum iri omniumque suavissimarum finem affore voluptatum? Multa supersunt, quae ad hanc rem afferri pos- 217
sent argumenta, quibus finem iam iam sentietis, ne patientia regia videar diutius abuti. Si cui profecto fugienda pro ipsa turpi- 218
tudine Veneris videatur obscenitas, caeteris tamen, quae hanc anteunt, voluptatibus libere uti quenque posse non negabitis et presertim, si id ex mutuo amore proficiscatur, quod non nisi ex insita quadam utriusque virtute aut ingenua, quae in alterutro sit, venustate ac gratia provenire potest. Esto igitur, ament, quicunque ali- 219
eno amore illecti sunt, spectent sese, intentis oculis adurant, oblectent oculos et in suavissima colloquia coeant, visu et sermone incendant animos et mutua inter se suaviola disseminent, modo se mutuo collaudent, modo saltiuscule condemnent, modo turbeolas agant iraque decertent, modo reconciliati perpetuum fedus ineant et variis denique artibus honestisque voluptatibus sese mutuo delectent, iocundam vitam exigant, quam qui sine his egerit, et vivus et mortuus miser erit nec se unquam vixisse vere dicere

poterit. Sed, cum dictis meis aut paucam aut nullam fidem im- 220
pendere soleatis, adsunt exempla maiorum, ex quibus imperiosis-
simam vim amoris praeter ea conmoda et delectationem, mihi cre-
dite, cognoscetis. Hercules Iovis filius, terrestrium monstrorum do- 221
mitor Omphalen tamen superare non potuit, sed ab ea victus de-
posita clava colum et pensa sumpsit filiaque deduxit et, dum in-
eruditus neret, ab ea saepe cesus est ac vilis tandem mulierculae
observavit imperium. Theseus divino genere natus non solum ur-
banis, sed ne agrestibus quidem virginibus pepercit, quando Ari-
adnen, Anthiopen Troezeniamque Anaxagonam et nondum adultam
Helenam rapuit. Iason vero Isiphilen, Medeam et Creusam amavit, 223
Paris Helenam, Achilles ancillam Briseida, Ulixes Calipsonem Ci-
cemque, dum usquequaque tempestatibus agitatur; Eneas Didonem,
si Maroni credimus; David Bersaben, Ammon Thamarem germa-
nam. Roboam uxores decem et octo, concubinas vero sexaginta, 224
Salomon uxores septingentas concubinasque trecentas habuit. Ha-
nibal in Salapia mulierculam deperiit et in Itali tumultus ardore
unius tamen puellae se amore recreavit. Cimon Atheniensis, qui
neque Milciadi quicquam audatiae concessit neque prudentiae The-
mistocli ambosque iustitia et aequitare superavit, ne virtute quidem
inferior militari, unicum inter Graecos liberalitatis exemplar, ab
Elpinice tandem sororis consuetudine se abstinere non potuit, item
Asteriam genere Salaminiam Mestramque summo studio coluit ac
Isodice uxoris Euriptolemi filiae mortem vel egerrime tulit. Pausa-
nias Cleonicem virginem nobilissimo genere natam in libidinem
accersit, quae sumpto a cubiculariis lumine cum silentio cubiculum
accedens incaute cespitasset, sopitum Pausaniam excitavit, qui se
ab hostibus circunventum arbitratus in virginem irruit eamque
inscius stricto gladio confodit, sed cumulatas tandem temeritatis
suae paenas expendit, quando haec omnem Pausaniae quietem in
somnis ademit, heroica verba dictitans, id est: Iuris te paena vo-
cat mortalibus horror. Id ipsum P. Clodium factitasse ferunt, qui 227
non solum sacris Bone Deae, sed ne deabus quidem sororibus
abstinuisse dicitur, quarum altera deinde Lucullo, Metello altera
nupsisse fertur. Crassus ex defuncti fratris uxore filios aliquot pro- 228
creavit et a Plotino graviter accusatus, quod Liciniam Vestalem
virginem incestaverat. Cato saepe sororem impudicam indoluit et
pares vomicas pariaque carcimnomata cum Augusto passus est.
Floram meretricem, cuius simulacrum prae nimia pulchritudine Ce- 229
cilius Metellus, cum Castoris et Pollucis signis et picturis templum
ornaret, pari studio affixit, a Pompeio usque adeo amatam ferunt,
ut a Pompeiano concubitu sine morsu nunquam sibi abire licuerit,
et, qui de tribus orbis partibus tryumphavit, de liberti quoque De-
metrii coniuge victoriam referre curavit. Nicopolim impudicissimam 230
mulierem, locupletem tamen et opulentam Sylla amare non erubuit,
cuius haereditate admodum ditatus est. Cato Maior in alienos mo-
res severissimus, sibi contra indulgentissimus extincta uxore cuius-
dam puellae (ut facile per domus angustias percipi poterat) coitu

utebatur. Quin et amoris igniculo incensus Solonii scribae filiam 231
in uxorem efflagitavit neque severitate sua senilem iam libidinem
coercere potuit. Caesar etiam, quem regem et reginam appellari non 232
puduit, et Antonius Cleopatrae illecebras evitare nequiverunt, quamvis
alter Asiae, alter orbis imperio potiretur. Alexander, ut tradit Aristobo- 233
lus, Barsenem Artabassi filiam non minus genere, quam forma pre-
stantem cognovit, qui, dum caeteras Darii aulae captivas aspiceret,
saepe ioco dicere solebat crutiatus oculorum Persicas esse puellas.
Cum hic quoque infirmis et senectute confectis militibus Eurialum 234
Egeum nulla infirmitate detentum, sed Thelesippae tantum amo-
rem causatum, ubi ingenuum esse scortum occepit, nulla nota di-
gnum militem existimavit, quin et, Euriale, inquit, nos in hac per-
amanda socios habes, quae ut hic permaneat, aut largitionibus
aut verbis inducas. Mithridates acerrimus ille per tot annos inimi- 235
cus populi Romani in tam longo bello, quam Hypsicratiam pelli-
cem, virilem quidem faeminam et audacem et iccirco a rege Hypsi-
cratem appellatam nullum aliud habuit curarum laborumque so-
latium, quippe quae sub viri Persici habitu detonsa coma equo
invecta per cruentas usquequaque pugnas regem sequebatur; Stra-
tonicem quoque fortunati senis filiam nihilominus amavit. Dyon 236
Syracusanus ille, Platonicae disciplinae sectator, duas uno die uxo-
res duxit. Demetrius praeter Euridicem et Philam scorta et uxores
permultas habuit. Anthiocum Seleuci regis filium usque adeo Stra- 237
tonices novercae amore flagrantem, ut sensim et pedetentim egri-
tudo illa sibi vitam eriperet, Erasistrati prudentia medici ac pa-
tris indulgentia liberavit, quo quidem tempore nisi amoris imperio
fuisset satisfactum, Asia iam suo rege caruisset. Agesilaus item con- 238
tinens amore non caruit. Fabius Leuganum militem e castris se
saepe surripientem, ancillae amore deperditum cognita culpae causa
non modo impunitatem donavit, sed mulierculam apud se in castris
retinere permisit non inscius Cunctator ille sapientissimus, quanta
licentia debeat amantibus impendi. Nonne apud Thebanos cohor- 239
tem sacram appellatam legimus, quae ex amantibus et amatis
erat instituta, ut pro gloria certatim quisque pugnaret et alter al-
terius amore obnixius ageret, ubi quandoque accidit, ut, quem
iacentem iam dudum hostis confossurus esset, interogatus ab
eo, cur in pectore, quam humeris vulnerari mallet, dixerit: Ne,
si is, qui me amat, terga perfossa vulnere respexerit, erubescat.
Quare divus Plato divinum amicum amatorem appellabat. Ego quo- 240
que his assentior philosophis, qui non male definiisse visi sunt
amorem asserentes mysterium esse deorum ad curam et conser-
vationem suam hominibus exhibitum, quoniam Ariadnae Colchi-
disque Medeae amor nihil aliud fuisse videtur, quam dei opus et
utriusque viri salutis singulare conmentum. Innumerabilia sunt de 241
diis et heroibus apud poetas exempla, quae, quando ficta dici pos-
sunt, amittenda duximus. Neque Homerum in medium afferam, qui 242
Iovem usque adeo libidine incensum narrat, ut omnium rerum,
quas optime consilio agendas statuerat, oblitus visa Iunone ita

exarserit, ut ne tantisper quidem differre potuerit, quo ad cubiculum ingrederentur, sed humi, ubi forte erant, uxorem amplexus ibi rem patravit fassus nunquam se amore ardentius concitatum. At 243
ea subiicienda esse putavimus, quae neque negari queunt neque sunt nimis a nostra memoria remota. Vos autem per invocata nu- 244
mina vehementer oro, ne me haec de amore profitentem iam dudum nimis impudentem reputetis neque meis verbis vobis os sublitum iri iudicetis, quando ne Alcibiades quidem non solum a Socrate, sed universa posteritate tantopere observatus Cupidinem pharetratum in scuto depictum ferre non erubuit nequaquam inscius hunc deum quam amplissimum esse ubique gentium dominatorem, de quo ut Moscus poeta inquit, μικύλα μὲν τήνῳ τὰ χερύδρια, μακρὰ δὲ βάλλει, βάλλει κεἰς 'Αχέροντα καὶ εἰς 'Αΐδεω βασιλῆα, id est, parvulae ei sunt maniculae, longe autem iacit, iacit enim ad Acheronta usque et ad inferni regem. Citetur ergo imprimis Oc- 245
tavius Augustus, qui per saecula cuncta vagabitur quique in adulteros severissima lege animadvertendum esse censuit, ipse quoque ad probrum usque vulgaris famae libidini inservivit. Nam inter 246
duodecim catamithos totidemque puellas, si historicis credimus, accubare solitus est. Quid Tyberius in secessu Caprensi de recondi- 247
tis libidinibus excogitarit, quos puellarum exoletorumque greges, quos monstruosi concubitus repertores et spintrias conquisiverit, qua tabularum sigillorumque lascivia cubicula adornaverit adiectis quoque libris elephantibus, ne facile quidem credi potest. Quis li- 248
bidinem in imperatores eius saeculi tam saeve fuisse grassatam existimarit? Callicola nanque cum omnibus sororibus suis consuetudinem strupi fecit. Claudius in mulieres profusissima libidine fuit, contra vero marium omnino expers. Quis monstra Neronis 249
inceste libidinati recensere poterit?, qui Sphorum pro uxore ducere, nubere Doriphoro, maternum concubitum appetere pro minimo scelere reputavit, cuius nefandam libidinem ex saeviente potius amoris numine, quam suapte natura quisquam fortasse coniectarit. Otho libertinam aulicam amavit ac sese Neroni mutua stupri con- 250
suetudine insinuavit; Pompeiam Sabinam ita dilexit, ut ne rivalem quidem in ea Neronem tolerarit. Vitellius quoque Spintria co- 251
gnominatus Capreis inter Tyberina scorta pueritiam egit et adolescentiam. Cenidem Antoniae libertam Vespasianus imperator adamavit. Titus quoque, quem orbis delitias appellarunt, suspecta luxuria libidineque fuit. Nam Beronicem reginam vehementer ama- 252
vit et exoletorum spadonumque gregibus delectatus est. Patrem vero et fratrem Domitianus assidui concubitus exercitatione, quam Clinopalem appellabat, longe superavit; Iuliam neptem ardentissime palamque dilexit. Lutius socrum Faustinam incestavit. Tercentae 253
concubinae cum totidem exoletis imperatori Commodo affuere, ab eodem construpatae sorores, amata Martia concubina, quam pictam in Amazone diligebat Amazonicoque habitu in arenam saepe processit et ipse quoque Amazonius cognominatus. Pertinax Corni- 254
ficiam infamissime dicitur dilexisse. Atque, ut in profusissima il-

lius saeculi petulentia inmoremur, quod plus aequo lascivisse non inficior, Antoninus Caracallus nobis occurrit, qui Iuliam novercam uxorem duxit, quam cum per negligentiam maxima corporis parte nudatam vidisset dixisetque Antoninus: Vellem, si liceret, continuo illa respondisse fertur: Licet, si libet; an nescis te imperatorem esse ac leges dare, non accipere? Hunc quoque matrem uxorem 255
duxisse volunt. Heliogabalus autem omni ex parte cum Neroniana libidine conferendus, nisi forte superarit, qui in lucernis balsamum exhibuit, caeteris voluptatum generibus patratis incestum admisit, in aedes saepe publicas e circo, theatro stadioque scorta coegit, apud eas non secus, atque ad conmilitones concionem habuit, ad quas de voluptatum generibus saepe rettulit, iupsit rite dicere sententias, super quas gravissima saepe consulta fiebant. Gordianus mulierum cupidissimus duas et viginti pellices habuit. 256
Piparam regis filiam barbarico genere natam Gallienus perdite dilexit luxuriae et popinis valde deditus, in cuius quidem amore consenuit. Victorinum autem virtute Traianum, clementia Antoninum, gravitate Nervam, parcimonia Vespasianum, censura urbana militarique Pertinacem Severumque imperatores superasse dicimus, libidinem tamen muliebris voluptatis superare non potuit. Divum 258
autem Aurelianum, quem sine maximo scelere praeterire non possum, quando Syrmii natus e gente vestra ducit originem, quamvis rara, libidine tamen aliqua fuisse legimus; Proculum quoque 259
centum e Sarmatia virgines cepisse, ex his una nocte decem inivisse, omnes tandem ad quintum decimum usque diem mulieres reddidisse; Carinum vero uxores ducendo et reiiciendo novem duxisse, palatium mimis et meretricibus implevisse. Ego vero, quando 260
hac obscenitate sanctissimae Beatricis aures incestare videor, ne diutius suo numini sthomacum faciam, si unum tantum addidero exemplum, quod aetate nostra accidit, his finem imponam. Divo 261
Sigismundo Pannoniae rege condam imperante amantes duo in conspectum eius adducti sunt, quibus alternis complexibus divelli non licebat et mutuo usque adeo sese amore fovebant, ut alter in altero vivere putaretur. Mox ubi imperatoris mandato disiuncti sunt, faemella statim occidit, mas vero vix nimia suorum consolatione ad paucos dies vitam differe potuit. O indomitum igi- 263
tur amoris imperium, o tyramnidem usquequaque imperiosissime dominantem, o violentissimam necessitatem, o insidiosissimam voluptatem, o inevitabilem decertationem, o superbissimam concupiscentiam in praecordiis hominum residentem, o facem inextinguibilem. An mentiar, an vera dicam, non modo ex superioribus ex- 264
emplis intueri licet, sed in se quisque vestrum faciat coniecturam. Incestus enim inconcessasque libidines non probarim, sed pro naturae iure modicis uti voluptatibus, quibus si caruerimus, miseram vitam ducere videmur, non modo licere, sed bonum et beatum esse asseverandum est. De aliis autem voluptatibus, quibus caeteri sen- 265
sus oblectantur, dicendum nihil esse duco, si quidem nemini denegari debent, si qua in his quisquam mediocritate fruatur. Quas 266

ob res, dum vivimus, licentius pro se quisque voluptatibus operam demus neque sthomacum languere neque corpora patiamur, cogenti appetitui et instanti concupiscentiae deserviamus. Quantum ventri tribuere debeamus, nemo vestrum ignorat, quippe qui publicum est aerarium, unde caetera membra amnonam et nutrimenta suscipiunt, quem qui ieiuniis reddunt exinanitum, totum reipublicae corpus redigit ad internitionem. Hac igitur indulgentia sedatis voluptatibus expletaque libidine ad caetera officia reddimur expeditiores. Auream igitur illam divi Platonis sententiam memoria semper habebitis, qui beatitudinem crapulam esse asseruit. Item et hanc ipsam Homeri, quae ita Latine interpretari potest: Nulla, crede mihi, res mensa suavior illa est, quae Cererem Bacchumque simul carnesque ministret. Et alibi apud eundem: Quam parit atra fames, dirum est, heu, morte perire. Quam ego saepe secutus utinam in hoc me regali convivio talem praestare possem, qualis fuit ille phago, quo Aurelianus imperator iocundissime delectatus est, qui uno die ante mensam eius aprum integrum, centum panes, item vervecem porcellumque comedit et infundibulo apposito plus orca bibit. Aut Firmus ille forem, qui multa carne vescebatur strucionemque ad diem comedisse ferebatur. Nam pro nihilo ducerem, si superpositam pectori incudem constanter, ut ille, perpeti non possem, neque si inter cocodrillos eorum adipibus unctus non natarem, neque elephantos, ut ille, non regerem neque ederem hippopotamos neque strucionibus supersedens pari arte et audatia evolarem. Id unum hodie doleo, quod Maximini stomachi compos esse nequeo, qui uno pastu sexaginta carnium libras edebat Capitolinamque amphoram siccabat. Non enim tot pavones et aprugna glandia neque tot missus adiciali quoque caena lautiores temere paterer abire, quos si Antonius cum Cleopatra spectasset, uterque se epularum varietate et praestantia victum profiteretur. Quod si nuncupanda mihi hodierno die vota essent, duo summo studio a diis immortalibus peterem, imprimis guctur camelli collo productius, deinde ventrem Meotide palude capaciorem. Nunc reliquum est, ut omnibus voluptatibus omnem curam diligentiamque tribuamus, ut in iocunditate semper et ilaritate vivamus Quod si praeter opinionem vestram aliqua diximus latius evagati, veniam date, quaeso, non difficilem, quando tanti ventris imperium aliter me sentire non patitur.

BEATRIX, REX MATTHIAS, GALEOTTUS, FRANCISCUS.

BEATRIX: Desiit tandem impudentissimus Epicurus, immo Epicuro quoque detestabilior, siquidem miser ille, quamvis summum bonum in voluptate statueret, non tamen eam a virtute seiunxit neque de corporis, sed animi voluptate locutus est, quippe quae ex mentis quiete nulli obnoxiae turpitudini provenit, neque ventri et libidini deditus, cum oleribus tantum et in lautiore caena caseo uteretur. Hic multo deterior est, quando multa non ioco,

sed serio potius locutus est ac regia licentia plus aequo abuti non
veretur. Laudarem ingenii acrimoniam et viri eloquentiam, nisi 281
eum longe pernitiosius, ac dixerit, sentire intelligerem. Hic enim
non ad salutem, sed ad pernitiem philosophatur. Num sibi venit 282
in mentem, quam facile lubricis saepe dictis vana ingenia colla-
bascunt, cum genus humanum suapte natura ad intemperantiam
quanque proclive reddatur. Cui si subornatas et verisimiles adie- 283
ceris rationes, non appetere, sed in vicia furere pro humana fra-
gilitate videbis. Unde igitur, Galeocte, philosophorum sectas pro-
manasse putas?, nisi ex iocosa Socratis disputatione, qui cum
multa ironice, nonnulla ioco, caetera serio diceret, aliter alii dicta
eius interpretati sunt. Quare factum est, ut alii in voluptate, pars 284
in divitiis, nonnulli in honore, plerique in valitudine, caeteri saniore
mente summum bonum in virtute collocarent. Nescis igitur, sce- 285
lestissime omnium et ab omni relligione destitute, quam grave
sit et periculosum haec in vulgus edere, quae sunt ab omni rati-
one aliena, et quam maxime palam de voluptatum licentia dispu-
tare, ad quam ultro humana fragilitas inclinatur. Quid enim hu- 286
mano generi est ipsa voluptate pernitiosius?, cum omnem animi
fortitudinem enervet et caelestem humanae mentis ignem extinguat.
Et, quod est maxime detestabile, in humanis voluptatibus summum
bonum statuebas. O miser iterumque miser, immo verum mi- 287
seriarum gymnasium, in his rebus faelicitatem locandam esse
ducis, quae omnem miseriam superant et infaelicitatem? Credis enim,
quae caduca sunt et momentanea et quae per se obscena sunt et
turpia, praeterea, quae, principio si qua ex parte iocunda vi-
dentur, exitus tamen praebent amarissimos, haec solidam faeli-
citatem hic nobis afferre posset?, quando id est summum bo-
num, quo comparato nihil amplius appetitur perpetuaque beatitudi-
ne animum complet. Quod cum Heraclitus ille novisset et, quod 288
potissimum appetebat, in vita non inveniret, in perpetuis lachry-
mis fletibusque vitam duxit. Helleboro tibi opus est, siquidem lit-
terarum studiis insudasti, ut non solum ad tuam, sed aliorum
pernitiem desiperes. In hoc dumtaxat faelix fortasse videris, quod 289
miseriam et calamitatem tuam non intelligis, cuius donec paenas
deo non exolveris, eam sentire non poteris, quoniam in te omnis
resipiscentiae modus desparandus est. Domini mei aliquandiu ad- 290
mirata sum patientiam et comitatem, a qua pro innata mansue-
tudine non discedit, sed, quando satis blatterasti, ex relligiosissimi
Ladislai dictis, qui iam iam dicere paratus est, si potes, resipisce,
miser.

GALEOTTUS: Faciam, si fieri potest, et pro referenda at- 291
tentionis gratia intentissimas aures, ut par est, ditioni vestrae dedo.

REX: Succensuistine Galeotto, dulcissima coniux? Neque 292
sat diu hominis novisti mores et licentiam, quo neque infestiorem
virtus hostem neque maiorem habet voluptas ipsa defensorem.
Regii profecto est animi aequa et iniqua pariter audire, dissimu- 293
lare molesta et inter obscenos quandoque connivere, ne mentis

regiae serenitas perturbetur, quo decori nostro nihil magis adversatur. Sed ingenue fateor, mea domina, tuas in hac re partes magis 294
laedi, quam meas, quando sacrosanctum pudicitiae nomen nulla
dictorum obscenitate dehonestari aequo animo pati potes. Post- 295
quam vero horum ingenia sublimi hac tua propositione excrutiare
occepisti, ne saevi; iocundiora sunt, quae supersunt, res sub manibus ipsa succedit, a Ladislao familia nostra non indigno praestantissima quaeque ac regio auditu digna expectato, qui nullum adhuc verbum fecit, ut altioribus hanc belluam confoderet argumentis. Nos autem huic non parum gratiae debemus, quando, 296
quocunque modo potest, nostros animos oblectare conatur.

BEATRIX REGINA: Fateor, pater, nos multa simulare et 297
dissimulare oportere, ne a regia dignitate discedamus. Sed, cum non tam viri impudentis ineptiae, quam desperanda me salus huius excrutiet, facere non possum, quin admodum ipsa conmovear, quod quidem non tam severi, quam clementis et pii est animi, et nos
quoque id ipsum prae caeteris praestare debemus. Nam, quicun- 298
que publicam personam gerunt, publicae saluti omni cura et diligentia studere debent. Pravis opinionibus est iste perditus, in quibus offirmato animo ita consenuit, ut inde nullo pacto dimoveri queat. Summum bonum in voluptate statuit, quo detestabilius 299
nihil censeri potest, et, qui circa ultimum finem, hoc est, circa summi boni cognitionem errare videtur, eius quaeque eluditur operatio. Summum autem bonum cognosci non potest, nisi ab his, qui sunt orthodoxa fide muniti. Fides vero, quando caeleste do- 300
num est, non nisi in puro et mundo corde reperitur. Purificatio mentis implorandae verae fidei est causa, haec vero ex dei timore
provenit, quia sordidam caecamque mentem diluit et illustrat. Ga- 301
leoctus igitur, quando neque deum timet neque impuritate sua credit neque fida credulitate cognoscit verum et summum bonum, quando ad obscenas voluptates omnia refert, quomodo salvus esse
possit, non intelligo. Haec autem cognitio ultimi finis, quia na- 302
turae vires esuperat, ab intellectu nostro percipi non potest, nisi
per fidem a clementissimo deo altiore cognitione donemur. Quae- 303
nam fides in eo esse potest, qui sordidas voluptates pro virtutibus habet, qui saevam libidinem divinum iudicium minime subituram arbitratur, qui spurcissimos amores divina mysteria reputat, qui denique miscens fas et nefas corpori omnia tribuenda, animae vero divinarumque rerum nullam rationem habendam esse
ducit? Vere de hoc dici potest, quod in sacris codicibus legi solet, 304
malitia occecavit eos. Quare huius viri delyramenta litterarum lepore condita partim conmiserationem, partim indignationem mihi suscitant, quia, ubi plurimum sapere et recte sentire opus est, ibi minus sapit et ita voluptatem invertit, ut depravatis opinionibus
alienas mentes nondum virtute munitas inficiat. Vos autem, qui 305
adestis, nihil sordida voluptate detestabilius reputate, contra vero nihil ipsa temperantia et pudore prestantius, ubi vis omnis rationis apparet, qua caeteris animantibus praestare videmur. Tuque, 306

frater, imprimis institutam continentiam servato, existimato nihil regia dignitate dignius, quam se ipsum vincere, libidini suae imperare, abominari turpitudinem, munditias denique mentis corporisque curare. Nam, qui aliis praesunt et aliena vitia castigare 307
debent, praeclarum de se exemplum omnibus exhibere oportet et nihil die noctuque impensius curare, quam inmortalitatem et potestatem a deo sibi traditam, quando omnis potestas a deo est, recte sancteque gessise videantur.

REX: Altius et comodius, Aedepol, Galeotto mea domina 308
philosophatur, quam si quisquam pro Beatrice faelicitatem dixerit, minime mentietur.

FRANCISCUS: Ne timeas, quaeso, diva soror, quando ne 309
pernitiosae quidem ullae veneficarum voluptatum me illecebrae capient, quare multum et tibi et nature me debere confiteor, cum illa per se me finxerit continentem, tu quoque virtutis et cuiusque sanctitatis te mihi proposueris exemplar, cui tantum inest numinis, ut, quicunque in conspectu tuo versetur, ne minimum quidem vitii cogitare possit. Quin etiam ego Galeotti dicta miratus praeter elo- 310
quentiam et ingenium caetera floccipendi neque in sententiam suam ulla argumentorum suasione duci possum, quem experientia perdocuit. Nam, in castris si obscena libido et castrata voluptas 311
foret, nulla victoria virtute pararetur, ubi in nullum crimen severius, quam in turpem libidinem animadvertendum est. Et more maiorum nulla in castris retinere scorta licebat, ne militare robur enervaretur neve virentes animi defluerent. Nam, si voluptatibus 312
miles circumventus fuerit, neque ducis observabit imperium neque in sua statione persistet neque ulla coronae cupiditate rapietur neque laborem patietur et inediam neque, quancunque res tulerit, fortitudinem prestabit, sed ignavus, iners, inglorius, desertor et perfuga fiet. Iccirco procul a voluptatibus contineri debet, ut nihil 313
pulvere et sudore dulcius, nihil vulneribus adversis insignius, nihil virtute et honore praestantius esse ducat. Quid enim magis 314
Severi Romani condam imperatoris gloriam denigrasse visum est, quam suae in milites indulgentiae decreta, quibus aureis anulis uti, in castris scorta retinere et cum mulieribus habitare permisit? Ille quoque primus militare robur ac vitae asperitatem, item in 315
laboribus obsequium, constantiam, observantiam in duces omnino subvertit, pecunias appetere docuit, in delitias introduxit, laute vivere ac delicate dormire permisit, quae quidem omnia a militari disciplina erant plane aliena. Appius Claudius consul, cum ad- 316
versus Volscos voluptatibus enervatus exercitus et contumatia quadam male pugnasset, decimum quenque militem fuste percussit. Scipio Africanus in obsidione Numantiae corruptum licentia lu- 317
xuriaque exercitum ad generosam militiam continentia et moderatione revocavit, omnia delitiarum istrumenta rescidit, duo milia scortorum a castris eiecit, militem quottidie in opere habuit. Nos 318
quoque id ipsum ab invictissimo rege nostro sanctissimo, militaris disciplinae magistro quottidie factitatum vidimus. Bacchanalia sa-

crum Graecum et nocturnum scelerum omnium seminarium in vestigium et multorum paenam a censoribus sublatum est. Quamobrem voluptatem omnem in virtute et inmortalitate collocandam esse arbitror neque regii animi quisquam esse potest, qui deserto splendore gloriae et contempta dignitate sua in spurcitiam rerum humanarum se demerserit. Excellentis enim est animi secum assiduo reputare, quod, quanto in altiore quisque gradu versetur, tanto in quoque virtutum genere praestantiorem se praestare oportet. Quare, dulcissima soror, desine sollicitari tibique persuade rem meam in vado salutis esse, sed de nostro conviva dubitandum est, qui ne sentit quidem eque, ac disserit. Proinde doctus ac probus antistes iste tibi excitandus est, qui maximas res mente volutare videretur. Quod si feceris, instructas Galeotti sicophantias facile videbimus conculcari. 319 320 321 322

BEATRIX REGINA: In sacrosanctam relligionem profanus iste Galeoctus coniuravit, mi Ladislae, et, que de legitima voluptatum licentia disseruit, non ignoras. Nos autem, quia partes tuas has esse duximus, minime confutavimus non ignorantes, quantum in rerum divinarum humanarumque disceptationem tuum valeret ingenium. Quare, cum in rem tuam illata sit iniuria, quamvis haec pertineat ad universos, tu tamen pro tuo iure sanctissimam defende veritatem neque patiare catholicam fidem, cuius in Turcorum finibus propugnator es acerrimus, ab impurissimo homine pollui, quippe qui omnia bona refert ad voluptatem, quae cuicunque dominetur, verum et summum bonum eum intelligere non permittit, sed in ceno rerum humanarum detrudit et extinguit. Da igitur operam, ut te ac nobis digna loquare, ne te diu cogitabundum frustra spectasse videamur. 323 324 325 326

LADISLAUS EPISCOPUS, BEATRIX ET REX MATTHIAS. 327

LADISLAUS: Tria sunt hominum genera, ut inquit Hesiodus, invictissime rex tuque serenissima regina, quorum alterum, quod optimum appellatur, eorum est, qui per se omnia noscunt et per se optime operantur; alterum est, quod bonum dicitur, eorum, qui, etsi per se non intelligunt, quid sit agendum, parent tamen bene consulenti. Tertium est, quod pessimum dicitur et profecto pernitiosum, eorum, qui neque per se intelligunt neque recta aliorum consilia sequuntur, sed appetitu dumtaxat et libidine trahuntur. Vos autem mihi difficilem provinciam delegastis, quando cum eo mihi res est, qui in tertio illo hominum genere versatur, quippe qui neque per se intelligit, quando impuritate sua neque resipiscere neque recte sentire potest, et usque adeo pervicax et improbus effectus est, ut ne recte quidem pareat consulenti. Qui enim in rerum humanarum voluptate summum bonum collocavit, de deo nequaquam bene sentire potest. Qui vero deum non intelligit, eum non appetit et, qui non appetit, non amat et, qui non amarit, nullo divinae fidei beneficio fungitur. Ex quo fit, ut adversarium indo- 328 329 330 331 332

cilem, improbum, pertinacem sortiti simus, qui, quamvis multa lectitarit et contemplativam vitam profiteatur, sepultus tamen inter illecebras voluptatum hebetato ingenii totius acumine ad cecitatem omnia pernitiemque rettulit. Neque mihi est is animi vigor 333
neque divinarum rerum ita exacta cognitio, ut et hoc monstrum conficere et sacris auribus satisfacere queam. Sed, quando pro 334
sanctissima veritate pugnamus, in qua defensanda ineptissimus quisque sapiens videri potest, iam bono animo esse debemus et eo magis, quo aequiores auditores habemus, ubi, si aliquanto longiores videbimur, id quaesumus, ne vicio detur, quando apud veteres defensori plus temporis, quam accusatori dari solebat, et iam expletis lautissime corporibus animi latius depascendi sunt. Cum hic de licentia voluptatum et de amore multa disputarit, nos 335
imprimis nihil his detestabilius et amore calamitosius aperiemus, postremo, quaecunque dixerit, omnia confutabimus et, quamvis de salute sua parum bene sperandum est, quia eque, ac Athenienses, indocilis effectus est, quibus ob indocilitatem Plato leges dare noluit, tamen se coniunctum esse confiteri iam cogetur et sic diva benignitas adsit, ut, quando boni compos est ingenii, quandoque rescipiscat. Alcibiadem Galeottus Atheniensem secutus est, qui, 336
cum notissimo cani caudam abscidisset, interogatus, quare id fecerit, respondisse fertur, ut loquendi materiam populo daret ac de se turpiora reticeret. Eodem hic ductus exemplo in voluptatum li- 337
centiam prorupit, ne graviores detegeret errores. Nescit miser uno concesso absurda plura sequi oportere. Nam, qui ultimum finem voluptatem arbitratur, eum in multis errare necesse est, ut in sequentibus facile patebit. Ut igitur mea ad te aliquando vertatur 338
oratio, dic, Galeotte, quaeso, quanam insania percitus dicere audes licentius cunctis utendum esse voluptatibus, cum nullum venenum humanae saluti pernitiosius esse censeatur? Nam animi vires, si 339
ad terrena vertantur, proprias actiones destituunt et enervantur et ab intento fine desciscunt, quoniam voluptatum illecebris allectae ad concupiscentiam obscenamque delectationem penitus convertuntur. Ratio autem et voluntas suis viribus orbatae, quae ad impro- 340
bas voluptates diverterunt, sui compotes esse nequeunt suumque vigorem penitus amittunt. Et, quum rationis actus quattuor impri- 341
mis esse soleant, primus est intellectus, qui verum finem, hoc est, summum bonum intelligit, quod quidem in actione quaque principium est, quia, quamvis in assequendo sit ultimum, est tamen in intendendo primum. Hic autem a voluptatibus circumventus tanta 342
caecitate corripitur, ut omni propria luce carere videatur. Alterum vero consilium est et agendarum rerum deliberatio, quae concupiscentia aufertur; quis enim pruriente libidine recte consultabit? Tertium dicitur esse iudicium vel electio, et hec eodem morbo 343
hebetatur. Quarta vero recti propositi constantia dicitur, qua vir in sancta operatione persistit et haec quoque tali infirmitate debilitatur. Voluntas autem, si nullum ab intellectu bonum praeponitur 344
appetendum, desidiosa torpet, divina contemnit et, quid velit, igno-

rat. Interea caecitas mentis augetur, tenebre undique ingruunt, 345
praecipiti consilio cuncta geruntur, libido saevit, appetitus pro ratione dominatur, incestatur anima, hebetatur intellectus, omne liberum cessat arbitrium, perturbatur iudicium et omnis constantia frangitur; voluntas concupita repellit et repulsa concupiscit; quid 346
appetat, ignorat et nescit, ubi consistat; afficitur et excarnificatur, ducitur, trahitur, rotatur sine gustu, sine sensu vero reperitur, abominatur meliora et semper in deteriora defertur inmemor salutis, inmemor honoris et dignitatis. Haec igitur omnia, quae diximus, 347
mala perpetuaeque miseriae ex veneficis voluptatibus habunde proveniunt, quae si quisquam intelligeret, quam pernitiosae in homine futurae sint, nihil, Hercle, cautius evitaret. Non temere a Xenophonte de Hercule scriptum existimo, quod in bivio illi matronae duae occurrerint, quarum altera voluptas, virtus altera dicta est. Haec 348
vitam iocundissimam variis delectationibus aspersam sine inmortalitate aliqua deferebat, si imperata faceret; illa contra asperam, difficilem et operosam et demum finem cum inmortalitate suavissimum pollicebatur. Sapiens igitur adolescens asperam laboriosam- 349
que virtutem sequi maluit, ut deus evaderet, quam voluptatem, ut una cum corpore interiret. Quod si Iovis filium poetae fingunt, ne inmerito quidem. Quicunque recte sapiunt, dei filios appellari 350
decet. Ex quo facile constat, quam calamitosae sint hominibus voluptates, quas non inmerito divinus Plato humana veneficia nominavit. Heu, quam depravatae sunt illorum mentes et quam con- 351
fusa iudicia, qui deserta virtute voluptatibus adhaerent, quum omnem rationem extinguere et liberam nobis potestatem adimere videantur. Quid enim calamitosius in hostes possumus imprecari, 352
quam ut harum servitio praemantur? Contra vero quid nobis miserius appetere possumus, quam ut hunc miserum dominatum subeamus? Quis autem his credendum existimarit?, quamvis blande 353
et praefucate nobis occurrant et suavitatem quandam lethali veneficio conditam prae se ferant, cum tam perpetuam post se miseriam et calamitatem trahant. Quod si earum pernities evidentius appareret, nihil profecto vehementius humanum genus abominaretur. Quam probe Plato in sua republica sanxisse visus est, qui non 354
solum spurcissimas voluptates, sed voluptatum carmina, imagines ac signa non secus, ac pernitiosam labem, e civitate repellenda censuit, quando poetas et pictores opificesque omnes, qui perverse, libidinose, lascive, illiberaliter turpiterque quid ediderint, procul abigendos arbitratur, ne, dum in his exemplis versentur, tanquam per noxias herbas vagantes sensim animum et gradatim ad intemperantiam convertant imprudentesque reddantur. Cum enim, ut ille in eodem libro prosequitur, propter inmodicam 355
voluptatem de statu suae mentis hominem labi contigerit, nullum voluptas cum prudentia moderationeque comercium habet, sed comes luxuriae et temeritatis efficitur. Et, quando voluptate vene- 356
rea nulla vehementior est, eam aeque, ac pestem et quandam animi rationisque pernitiem sanctissimus ille philosophus repudian-

dam arbitratur. Quin etiam in nono quoque suae reipublicae libro 357
libidines inquit rei venereae, praeterea cruoris et gulae iniquas, efferas et inmanes esse, item triplices esse voluptates, quae tribus, animi potentiis gratificari student, suavissimam autem eam fore, quae illi animae parti adhaeret, qua discimus et erudimur; caeteras vero voluptates neque veras neque sinceras esse, sed umbratiles et adulterinas; homines autem epulis huiusmodique delitiis obruto humi detineri et, si paululum quandoque emerserint, non amplius, quam interpositam partem attingere; sic quoque per totam 359
vitam errare neque superiorem illam partem et excelsam inferiore superata unquam ascendere ac ne suspicere quidem neque verarum rerum cognitione satiari neque integram solidamque libare voluptatem, sed pecorum more (o curvas in terris animas) pronos humum semper spectare secutosque terrestria complere ventrem, venereis sordibus involutari et pro hac denique terrestrium rerum cupiditate sese mutuo calcitrare cornibusque ac unguibus ferreis sese competere interimereque; contra vero, qui recte sibi consulit, 360
primum disciplinas colere opertere, quibus animus melius informatus habitum quoque recipit meliorem prudentiamque sibi et iustitiam cum temperantia comparat, corporis et vitae cultui studet, animi valitudinem pulchritudinemque disquirit ac omnia demum ad animi rationem aptissime accomodare contendit. Idem quoque 361
autor est duplex esse vitae genus: alterum iocundissimum, iustissimum alterum et, qui vitam vixerint iustissimam, fore faelicissimos, contra, qui sine virtute iocundissimam, eos esse miserrimos; item virtute praeditum et modestia, sive magno sive valido corpore fuerit sive parvo et imbeccilli sive dives sive pauper, eum quoque faelicem et beatum omnino futurum; contra, si opibus, 362
quam Cynniras ille ac Midas, amplioribus fuerit, omni iustitia temperantiaque carentem omnino fore miserrimum. Quare divinus ille 363
philosophus, cum animum rerum omnium, quas homo possidet, maxime divinum nec aurum omne, quod sub terra supraque terram est, cum virtute aequiparandum esse putet, quicunque praeter legem et rationem voluptatibus indulget, animum spernit ac afficit ignominia, nedum colit, cum malis mordacibusque facinoribus eum complere conatur. At ille, qui recte iudicat, vitam duxerit conti- 364
nentem et in unaquaque re placidam et tranquillam. Ego autem ne ista quidem ita dicta esse velim, ut humanam vitam omnium voluptatum expertem esse oportere iudicem, quando hoc severissimum foret et agreste, sed ut nihil homini inmodica voluptate pernitiosius esse intelligeretis. Nam, ut ille inquit, voluptatum dolo- 365
rumque fontes ut a natura profluant, permissum est, ex quibus quicunque hauserit, quemadmodum et quando et quantum opus est, sive publice sive privatim agat, faelicitatis suae modum necessario consequetur. At, qui inmoderate hauserit, miserum fieri oportet. Nam unusquisque nostrum intra se duos comites habet, 366
quorum consilio utimur, et utrunque inconsultum et amentem, immo alterum alteri contrarium: hic voluptas, ille dolor appellatur; quorum

utrunque futurorum opiniones antecedunt, quibus spes est con-
mune nomen; sed, quae dolorem anteit, timor dicitur, quae vero 367
voluptatem, fiducia; haec omnia ratio anteit, quid melius quidve
deterius, recte diiudicans; ad haec deinde consilium aureum for-
tunatumque, cui quicunque obtemperant, virtute praestare faelices-
que fore opus est. Habet igitur recte vivendi ratio tum dolores, 368
tum voluptates, tum cupiditates et amores, sed moderatos quidem
et mediocres neque rationis limites excedentes; contra luxuriosa
eosdem affectus intensos habet et effrenatos. Itaque recte vivendi 369
ratio nec voluptates appetit nec dolores penitus evitat, sed in utro-
que mediocritatem colit, quam quidem animi dispositionem, qui-
cunque divinus futurus est, ei profecto inesse oportet. Ex quibus 370
quidem omnibus facile cuique patere potest duo esse genera vo-
luptatum, alterum honestarum legitimarumque, turpium vero alte-
rum. Qua quidem divisione, ni fallor, omnia Galeotti proposita 371
argumenta solvuntur, quae, quando falsa sunt et subornata, hac
unica responsione confutantur, neque quicquam amplius dicere
contendissem, nisi aliquas levissimorum hominum mentes, qui for-
tasse hic adsunt, insidiosa huius eloquentia infectas esse dubitarem.

BEATRIX REGINA: O quam bene et acriter vir iste philo- 372
sophatur. Primo epichiremmate Galeottus occidit, qui non ioco, sed
rem serio agi sentiet.

LADISLAUS: Ad haec anne difficilius reputatis totius orbis 373
hominem, quam sui ipsius imperium vendicare? Minime, inquam;
se ipsum vincere longe difficilius semper quisque sapiens facile
iudicavit. Alexander non minus regium opus se, quam hostes, do-
mare arbitrabatur. In comparando nanque totius orbis imperio hu- 374
manae vires artesque nobis opitulantur et ad id praestandum satis
esse possunt. Non enim solum ingenium, audatia, pecuniae ac 375
militum robora conferunt, verum etiam doli, fraudes, strategemata,
periuria, crudelitas, largitio, violentia, incendia, terror ac caetera
huiusce generis non parva adminicula praebent et, ut uno verbo
dicam, humana virtus et vitium ad subigendum orbem satis esse
videtur, cum victoria talis, quamvis magni sit momenti, vires ta-
men humanas non superet. At se ipsum vincere, secum quottidie 376
reluctari, sui ipsius insidias praecavere, fragilitate prolabi, mox e
lapsu resurgere et in lubrico loco consistere ac in tanta resipi-
scere caecitate profecto hoc nostras vires excedit ac divinum po-
stulat auxilium, quando sine divina gratia nemo a peccato resurge-
ret neque inter tot laqueos iter sibi faceret expeditum. Atqui, si 377
verum est, quod dici solet, nullam pestem familiari inimico ma-
iorem, heu, quantae molis est cum insita in dies libidine decer-
tare, cohercere intemperantiam et nostrum, ut aiunt, fomitem ex-
tinguere, prodire quottidie inter hostes et se demum incolumem
referre, quod quicunque fecerit, honorificentissimo triumpho perpe-
tuisque monumentis donandus est. Cur enim multos videmus et 378
innumerabiles fere legimus partim rerum potitos, partim ampliss-
sime dominatos, pauciores vero continentissimos et Socratica tem-

perantia praeditos audivimus?, nempe, quia facilius est orbis imperium, quam sui victoriam sibi vendicare. P. Helius Pertinax libertino patre natus, cui nomen ex continuatione lignariae negociationis, quod pertinaciter eam rem gereret, fuit impositum, in Apaenino editus in villa Martis ad imperium Romanum tandem evectus est. Maximinus quoque pastor ex Getis et Alanis originem ducens Romanum imperium occupavit et saevissime imperavit. Contra Theodoxius imperator deo acceptissimus, cum s'abularius esset, sola virtute, cum se prius ipse vicisset, ad imperium evectus est. Maxima ubique leguntur imperia, potentatus et regna neque Assyriis et Medis neque Persis et Aegiptiis neque Atheniensibus et Lacedaemoniis neque Romanis et Penis clarissima virorum nomina desunt. Quin etiam et barbarorum Amurcas, Gothos, Longobardos, Sarracenos et Unnos, postremo Turcos late ampleque dominatos non modo accaepimus, sed videmus et ubique stragis, vastationis et ruinae vestigia spectamus. Quod si tanti momenti foret imperium sibi comparare aut inire tyrannidem, profecto neque Scythis neque Getis neque faedissimis nationibus amplissima imperia contigissent. Cur inter tot imperatores et reges aut paucos aut nullos vere inveneris continentes? nempe, quia longe operosius est se ipsum, quam hostem vincere. Quare Plato libidinum domitores non inmerito triumphare censuit, cum homines continentes et voluptatum victores faelicissimos triumphos agere praedicavit, molles autem et voluptatibus pessundatos instar mancipiorum miseros et infaelices duci. An ego vera dixerim, si gravissimum post Platonem ex vivis testimonium inducendum est, quis mea dicta verius testari poterit, quam haec, quae adest et nostra verba pensitat, sacrosancta maiestas, que, cum universam fere septemtrionalem plagam in ditionem suam redegerit seque prius, quam hostes, vincere didicerit, utrum sit magis arduum, iam longa rerum experientia facile definire poterit.

REX: Divinitus, nedum vere probeque Ladislaus noster locutus est et, si mihi semper Iuppiter optimus maximus adsit, me fortius ac vehementius mecum, quam cum hoste vel inmanissimo confligere oportuisse, quod eo difficilius his esse solet, qui maiorem dominatum adepti sunt. In amplissima nanque potesta'e sibi moderari, ubi rerum omnium est arbitrium, frenare animos, iram cohercere, comprimere libidinem, inconcessis dominari voluptatibus, bonum de se aliis exemplar aedere et a dignitate sua non discedere longe difficilius est, quam non modo septemtrioni, sed orbi caetero imperitare. Nam in imperio comparando, si aequa fortuna, si fides roburque militum, si humanae denique facultates aliqua ex parte affuerint, nihil est, quod ulterius in speranda victoria necessario requiras, et saepe ex his, quae diximus, unum aut alterum sat est ad imperium comparandum. At, ut se ipsum quisque vincat, non solum humana fortitudine, sed divina ope, mihi credite, opus est, immo, quicunque prius se ipsum vincere non didicerit et mox aliqua fortunae temeritate dominetur, diutius imperare

non potest et, si aliquandiu imperaverit, amarissimo fine non carebit. Sed, ne verbis his tua sanctissima interpelletur oratio, reliqua 391
prosequere, quod meae dominae intelligo fore iocundissimum.

LADISLAUS: Et pro testimonio summa autoritate dignissimo 392
et pro exhortatione hac, qua mea dicta vobis non ingrata esse intelligo, ingentes gratias ago ac reliqua prosequar, quando vestra mihi numina non deesse sentio, confidentius. Cum variae mihi 393
rationes veniant in mentem, illa imprimis in medium prodire festinat originem quenque suam consyderare oportere et pro virili parte in dies enitendum, ut, unde venerit, illuc sese referre contendat, e caelo nanque dicimus originem et illuc nobis redeundum est. Unde Graeci hominem recte ἄνδρα appellant, quasi ar- 394
borem inversam, cum plantae e terra prodeuntes a pedibus radices trahant caeteraque animalia, cum terrena sint, prona terram semper aspiciant, solus autem homo, ut e caelo descendisse videatur, a capite radices ducit, ut semper cogitet, sursum sibi esset redeundum, ubi proprium est et salubre domicilium. Quis igitur usque 395
adeo amens est et excors, qui obliterata e memoria caelesti patria in hac olida voluptatum amurca perpetuo debeat inmergi? Num, 396
quicunque has pluris faciat, quam propriam et sublimem patriam, eum ab omni naturae munere destitutum et, ut Graeci dicunt, ἄχρηστον, id est, inutilem existimaris?, immo caeteris animantibus inferiorem, quippe quae propria domicilia, quamvis longius educta, semper tamen repetere conantur. O infaelicem illum, qui quidem, 397
quid sit et unde descenderit et quo sibi redeundum sit, non intelligit. O divinam illam Socratis sententiam, γνῶθι σαυτόν, id est, cognosce te ipsum, qua vere meruit mortalium sapientissimus Apollinis oraculo iudicari. Praeterea, quid nostrae memoriae magis in- 398
haerere debet, quam divinae imaginis similitudinisque ratio, quam quidem, nisi fedis voluptatibus fuerimus occaecati, in nobis ipsi facile recognoscemus. Deus enim omnipotens, quem iure Orpheus 399
παντογένεθλαν appellavit, id est, omnium rerum creatorem, quaedam producit intellectum et rationem habentia, quae eius similitudinem gerunt et imaginem referunt, et haec, in quorum ordine homo subnumeratur, non solum a deo directa sunt, sed insita virtute se ipsa in proprium finem dirigere queunt, ad quem si recta processerint, propriam dignitatem retinent et a divino regimine non repelluntur. Quaedam vero finxit intellectu carentia, quae per se 400
in suum finem dirigi non possunt, sed ab alio diriguntur, quae quidem partim incorruptibilia sunt, ut caeli ac sydera, et hec a praestituto ordine non desciscunt, partim autem corruptibilia, quae natura tantum duce feruntur. Nihil igitur ex his, quae sunt in hac 401
materiae fece demersa, praeter hominem intelligit, quippe qui intellectus luce donatus multa divinitus intelligit et contemplatur, qua quidem parte fretus inmortalitate potitur eamque post quandam annorum periodum propriis corporibus impartitur, ex quo tanta divini opificis similitudo representatur et imago refertur, ut cuique homini, si ex hac voluptatum feditate se redemerit, se deum fore

sperare liceat. Nobis enim divino beneficio intelligendi potestas 402
data est, qua quidem et divina et humana deum imitati contemplamur et cuncta cum ratione agere possumus, qua cum caetera careant animantia, ex mortalibus dumtaxat homini pro arbitratu suo uti concessum est. Quis igitur est ab omni adeo ratione ali- 403
enus, qui omni diligentia studere non debeat, ne divinam imaginem pernitiosis voluptatum lenociniis fedare videatur. O faelicem illum iterumque faelicem, qui delegatam sibi divinam imaginem candidam reddiderit et inmaculatam. Quod si perditissimo cuiquam 404
consyderatio ista non succurrat, num hoc saltem secum consyderare debet hominem caeteris animantibus esse nobiliorem, cui quidem sicut natura excellentior, ita moribus et vita praestantior debet suam interea servare dignitatem neque pati, ut ab his ipse aliqua virtute superetur. Animalia nanque omnia statutis temporibus 405
coeunt, ut suam spetiem tueantur et servent et plaeraque patratam venerem tergiversando abominantur; nonnulla tanto pudore ducuntur, ut vexata libidine latebras quaerant et nullum arbitrum aequo animo patiantur, quod et elephantos et multa alia facere cognovimus. Equum legimus apud Plinium, qui cum detracto capitis operi- 406
mento se matrem inivisse cognovisset, praerupta continuo petiisse atque ita fuisse exanimatum. Aliqua vero ita munditias amant et honestatem, ut obstructa ceno latebra ad mortem rapi, quam pollui malint. Quod si pulchritudinem mentis intelligerent, interiores quoque 407
munditias adamarent. Caeterum, si plerique hac consyderatione minime conmoventur, hos tandem huiusce turpitudinis ratio hinc avertere debuit. Quanta enim hinc turpitudo proveniat, facile na- 408
tura ipsa declarat, utpote quae suum in fingendo quoque genere animalium pudorem confessa est, quando genitalia membra inter secretiores corporis partes prudens illa recondit, ad quas tegendas bipedibus pilos adiecit et quadrupedibus caudam, ut, quanta in his et quam olida turpitudo lateret, facile quisque nosceret; quod 409
si parens illa rerum propagationem animantium sine hac obscenitate producere potuisset, profecto nihil esset in nobis, cuius nobiscum naturam suppudere posset. Illa vero, ne magnitudine tur- 410
pitudinis quisquam a generationis officio desisceret, tantum delectationis adiecit, ut imprudentes ac sordidi plerique, ex quibus Galeottus iste unus est, summum in ea bonum collocarint; qua spurcitia nulla maior, qua penitentia nulla gravior, qua delectatione nulla brevior calamitosiorque reperitur. Contra vero, quanto melius 411
sentire illi visi sunt, qui sola pulchri honestique ratione ducti per universam vitam abstinentiam temperantiamque servarunt? Nam, cum turpi voluptate omnis animi corporisque dignitas polluatur, nemo sapiens hanc rem viro dignam esse arbitratur. Quid enim 412
ipso viro indignius quisque iudicabit, quam hominem voluptatibus perinde ac bubulum adacta naribus catena trahi? quis hunc hominem reputarit? quis rationis et consilii compotem existimarit? quis honesti pulchrique amatorem dixerit?; nimirum, quicunque sapit, hunc bestiis facile adiudicabit. Contra vero quid pulchrius, 413

quam virum cernere omni nota carentem? quid divinius, quam
videre aliquem humanae labis expertem, cui mens pura et animus
inmaculatus, quippe qui dei tabernaculum dici solet? haec pulchra
domicilia deus inhabitat, in his loquitur, his maxime delectatur, hic
oracula sua redduntur, quando pulcher deus munda corda diligit
amatque. Quod si caetera praeterirent, hoc tamen nos latere non 414
deberet etiam aliquando nobiscum reputare inconcessis nos de-
dere voluptatibus id creatori nostro perquam ingratum fore, cuius
quidem divinis legibus minus obtemperare neque imperata facere
nephas est et impium. Divinitus enim gulae ac ventri imperare 415
iubemur et frugalitatem ac parcimoniam in victu colere. Unde illud:
Iustus comedit et replet animam suam, venter autem impiorum in-
saturabilis et luxuriosa res vinum est et tumultuosa ebrietas; qui-
cunque his delectatur, non erit sapiens. Item illud: Anima dis- 416
soluta exuriet et, qui diligit epulas, in egestate erit. Praeterea
evitare ocium et desidiam, quia, ut in sacris codicibus legitur,
multam malitiam docuit ociositas. Item ab alienis mulieribus abs- 417
tinendum, quale illud est: Ne des mulieri potestatem animae
tuae, ne ingrediatur in virtute tua et confundaris. Ne respicias
mulierem multivolam, ne forte incidas in laqueos eius. Averte fa- 418
ciem tuam a muliere compta, ne circumspicias speciem alienam;
propter speciem mulieris multi perierunt et ex hac concupiscentia
quasi ignis exardescit. Non solum per sanctos suos locutus est deus, sed 419
ex ore Pythagorae gentes admonuit talia scribentis: ταῦτα μὲν οὕτως
ἴσθι, κρατεῖν εἰθίζεο τῶνδε· γαστρὸς μὲν πρώτιστα καὶ ὕπνου λακνείης
τε καὶ θυμοῦ πρήξης δ' αἰσχρόν ποτε μήτε μετ' ἄλλου μήτ' ἰδίῃ. πάντων
δὲ μάλιστ' αἰσχύνεο σαυτόν, εἶτα δικαιοσύνην ἀσκεῖν ἔργῳ τε λόγῳ τε,
id est, haec quidem ita scito, his enim rebus scito dominari im-
primis ventri, somno et luxuriae; animi quoque turpitudinem ca-
veto et alienam et propriam. Horum autem omnium te maxime
pudeat, deinde iustitiam verbo opereque prestato. Si igitur pro- 420
prio pudore non movemur, ab obscenis voluptatibus tandem dei
timor cohercere deberet, cuius mandata contemnere impium est
et detestabile. Accedit ad haec evitandi detrimenti et comparandae 421
propriae utilitatis ratio, qua praeter ea, quae diximus, quisque ab
his veneficiis suae valitudinis ratione, si honestate non movetur,
debet admodum coherceri. Nam, qui proprio conmodo non tra- 422
hitur et praesertim, si non sit ab honestate seiunctum, an inter
rationis compotes annumerari possit, non facile dixerim. Si quis 423
enim morbos, qui ex profusa intemperantia veniunt, secum ipse consi-
deret, eam perhorrere non desinet, quam si ad crapulam referas
intemperatissimumque victum, quos tandem ex ea fructus leges
praeter mentis hebetationem et animi ignaviam desidiam continu-
amque frenesim, in corpore vero gravedinem, destillationem, sca-
biem, lippitudinem, suffusionem oculorum, suppurationes, pustulas,
furunculos, ulcera, apostemata, tubercula, panos, parotides, excre-
scentias, intercutaneum, regium, paralyticumque morbum, phagedae-
nas, imflammationes, chiragras, podagras febriumque cohortes, prae-

terea stomachi, epatis lyenisque vitia, item vomicas, carcinomata, profluvia, dissenterias intestinorumque levitatem, quae quidem omnia maxima ex parte vitare possemus, si parcius vivere studeremus. At 424
quod turpe nobis est ex brutis animalibus aliqua inveniri, quae conmodius sibi, quam nobis ipsi consulant. Invenitur animal, quod castoreum medici vocant, quod adurgente periculo non ignarum, quare petatur, testes sibi amputat eosque venatoribus deserit, ut parva corporis iactura salutem inveniat. Castranda itidem nobis li- 425
bido est et voluptas, ut salutem quoque nobis comparemus. Neque vos latet, quod in omnium ore versatur, longe plures ore perire, quam gladio. Si quis autem ad repellendas voluptates ea, quae hac- 426
tenus dicta sunt, non satis esse iudicarit, si argutiore fuerit ingenio, quaecunque adiicimus, libenter accipiat. Omnis nostra perfectio in veritatis cognitione consistit. Noster enim animus aut agit aut speculatur. Si speculatur, triplici utitur adiumento : intellectu inprimis, 427
cui prima principia per se notissima patent, deinde scientia ac sapientia, quam adeptam comparatamque scientiam philosophi iuniores appellant. Intellectus circa prima principia versatur, quae nobis 428
videntur esse notissima, scientia vero ex principiis et causis notioribus medioque carentibus conclusiones infert et per notiora obscura cognoscit atque circa universalia, necessaria aeternaque versatur; conclusionum quoque habitus esse videtur. Sapientia vero ex 429
principiis conclusionibusque aggregatum quid est et utrorunque fere nodus ac humanarum denique rerum divinarumque cognitio. Si vero animus noster agit facitve, prudentiae ac artis utitur habitu. In morali nanque actione pro intellectu synderesi, pro scientia ratione, pro sapientia prudentia fungitur. Syndaeresis enim, quam ratione 430
altiorem esse arbitror et conscientiam plerique nominarunt, circa prima operabilium principia consistit nosque ad bonas excitat operationes ac semper nobis instat, ne turpitudinem voluptatemque sequamur, atque omnia denique scelera detestatur. Hoc enim habitu 431
lumineque caelesti nemo nocens se iudice absolvitur, quamvis centumvirali iudicio Ariopagitarumque sententiis impunitate donetur. Ratio vero in consultatione agibilium, quid agendum et quo modo 432
quove tempore, praeterea quid fugiendum sit, ex notioribus agibilium principiis ostendit, quam quidem rationem nonnulli duplicem esse voluerunt, superiorem scilicet et inferiorem. Superior enim, 433
quae divina et aeterna contemplatur, θεωρὶς dici potest, inferior vero, quae in rebus humanis sive publicis sive privatis assiduo inmoratur, praxis nominabitur. Prudentia vero, quam Cicero veri indaga- 434
tionem appellavit, est habitus agendi cum vera ratione circa ea, quae homini vel bona vel mala esse possunt. Si quid autem noster animus facturus est, idaea, ratione arteque ducetur. Pro 435
primo nanque principio artifex idaeam observabit ac ratione duce in sua arte proficiet. Hoc igitur triplici habituum ordine freti contemplamur, facimus et operamur. Nam, cum sint duo rerum genera par- 436
tim contingentium, partim necessariarum, sapientia, scientia et intellectus necessarias, universales divinasque res contemplatur,

contra de contingentibus, quae in nostra potestate consistunt, ars
et prudentia ratiocinatur. Circa ea vero contingentia, quae a na- 437
tura fiunt, cum non semper vere a speculativa mente percipi possint, opinio sollicitatur, quae quidem actum significat intellectus, qui in unam partem contradictionis fertur cum formidine alterius, quae, cum decipi possit, inter mentis habitus minime sibi locum invenit. Tres autem reliqui fontes honestatis in appetitu sensitivo 438
collocantur. Iustitia nanque, ut plerique sentiunt, in voluntate, in irascibili potentia fortitudo, in concupiscibili vero temperantia collocatur, ex quibus caeterae virtutes, quae vel ad se vel ad alios referentur, habunde proveniunt. Quorsum haec igitur, inquies? 439
Nempe iccirco longius vagati sumus, ut quisque vestrum facile intelligat humanam perfectionem faelicitatemque omnem, quam sive per actionem appetamus, nullo alio modo, nisi per voluptates, intercipi et impediri posse. Nam, quem quottidiana crapula ebrietas- 440
que confecerit, quem obscena libido praeoccuparit, quem intemperatus appetitus in deditionem suam asseruerit, quid intelligere, quid recte operari, quid denique facere possit, non facile intelligo. Omnia virtutum semina hac voluptatum pestilentia interire viden- 441
tur. Epicurus autem noster, qui beatitudinem ex ore Platonis aeternam crapulam esse definivit, quamvis hic non sit confutandi locus, tamen, quam dulce delyrarit, facile quisque vestrum iudicare potest. Quaecunque enim a sapientissimo philosopho dicta sunt, non per- 442
inde, ac ille dixerit, eum sensisse credendum est. Nanque, dum multa obiicit veritati, ut haec evidentius appareat, dum aliorum varias infert opiniones, dum ridiculosa quandoque utitur ironia, quis est adeo stultus et amens, qui divum philosophum ita sensisse dicere audeat? Proinde audi Platonem in Phedro serio 443
loquentem, ubi hominem luxuriae et voluptati deditum pecudi similem esse dicit, quippe qui discipulos est saepe monuisse solitus, ut se a venereis quam maxime voluptatibus abstinerent, veritatem dicens non corporeis oculis aut sensu aliquo, sed sola mentis puritate videri, ad quam percipiendam, quam vitam libidinibus deditam et falsas rerum sensibilium imagines, quae per corpus nobis imprimuntur, nihil maiori impedimento esse posse arbitratur. Audi in Plutarcho Catonem voluptatem malorum omnium escam 444
esse referentem; sententia profecto gravissimo viro ac cive optimo dignissima. Audi Aristotelem suum Alexandrum his aureis monitis 445
cohercentem: Evitanda est tibi, Alexander, luxuriae feditas, quando coitus est porcorum ludus. Audi denique divum Homaerum non 446
temere multa de Ulysse fingentem, quippe qui, cum ad Circeos divertisset sociosque ad speculandam insulam emisisset, in sues, ut ille refert, a Circe mutatos comperit: αὐτὰρ ἐπεὶ δῶκέν τε καὶ ἔκπιον, αὐτίκ' ἔπιτα ῥάβδῳ πεπληγυῖα κατὰ συφεοῖσιν ἐέργνυ. οἱ δὲ συῶν μὲν ἔχον κεφαλὰς φωνήν τε τρίχας τε καὶ δέμας, id est, postquam Circe propinavit et illi biberunt, hos statim virga percussos in stabulo cohercuit, illi autem suum capita, vocem, setas et corpora habebant. Hinc enim voluptatis feditas et potentia et quam 447

denique venefica censeri debeat, pro qua malefica Circe describitur, haud difficulter coniectari potest et recte quidem, nam, cum sues in ceno gestiant volutari, sic sordida voluptuarius quisque turpitudine delectatur. Ulisses autem fretus ense herbaque Mercurii, 448
id est, fortitudine et virtute, Circem aggressus superavit eamque, ut socios in pristinas formas revocaret, adegit. Herba enim illa, 449
ut Homaerus inquit, a mortalibus sine divina ope evelli nequit; ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι ἴκελον ἄνθος· τμῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί. καλεπὸν δὲ τ' ὀρύσσειν ἀνδράσι γε θνητοῖσι· θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται, id est, radix nigra erat, lacti vero flos similis, tmoly ipsam dii vocant, quam hominibus mortalibus evellere difficile est, dii autem omnia possunt. Virtus enim optima disciplina, ut Isocra- 450
tes referente Hermogene dicere solebat, herbae similis est, quae radicem amaram, fructus vero suavissimos habeat, quam quidem sine divino numine evellere non licet. Neque erit ab re, quae de 451
Salmace fonte referuntur, adiicere, ubi demersi homines omnem virilitatem exuere creduntur, quod nulla profecto alia ratione scriptum est, quam ut voluptatibus devolutos eviratos fieri arbitremur. Quare virtutibus ac bonis artibus comparandis quando detrimento 452
sint veneficae voluptates, ex his, quae dicta sunt, satis constare potest. Perturbant quoque ac solvunt animae inmortalis harmoniam, quam non solum in corpore, sed in anima inveniri par est. Sicut 453
enim corpus ex quattuor elementis et humoribus constare dicimus, qui sua concinnitate vitam, discordia vero mortem pariunt, ita ex memoria, ratione et appetitu noster animus constare dicitur, qui, si rationem imperantem et obsequentem appetitum sortiatur, cum maxima dignitate suavissimam edet harmoniam. Animus enim sa- 454
piens, qui frenata libidine ac caeteris affectibus concinnus et sonorus est, caelestem harmoniam aemulatur, ubi, sicut ad unius imperium omnia moventur, ita, si ratio dominetur et paruerit appetitus, nihil modulatius esse potest, quam si rationis imperio cunctos affectus videas obtemperantes. Quas ob res, quando ad- 455
versus inmodicas voluptates multa diximus, universas quoque a nobis, ut ratio postulat, ne pecudes, ne sues, ne fedae bestiae videamur, repellendas ducimus, cum eas nemo satis detestari queat, nos latius evagati, ne quo divas aures fastidio affecerimus, admodum veremur.

BEATRIX REGINA: Mirifice nos delectasti, religiose pater, 456
et tuarum sententiarum argutia nos in tam altam contemplationem suscitasti, ut diu extra corpora fuisse videamur, quod et longum silentium et attentio vehementissima testari potest. Superasti expectationem nostram et hunc Epicurum penitus exanimasti. Ad 457
confutandam hominis obscenitatem haec satis superque videri poterant, sed, quando nos doctissima oratione tua succendisti, reliqua, amabo, prosequere, nam et tibi gratiam et nobis solidam delectationem augebis.

REX: Solet intercepta delectatio nullam quandoque gratiam pro- 458
mereri. Quin etiam prosequere ac me cum domina pariter oblecta.

LADISLAUS: Pro virili parte imperata faciam ac eo luben- 459
tius, quo magis et verbis et numinibus vestris me sentio admodum adiuvari. In omnes hactenus in genere voluptates, quae ille- 460
gitimae censentur, ut veritas ipsa postulat, invecti sumus, nunc de amoris turpitudine seorsum disseremus, postremo omnia Galeotti subornata vanaque dicta confutabimus, que omnia cum peregerimus, finem verbis afferemus et iam fortasse fecissemus, ni diva regina nos omnia prosequi imperasset. Parem igitur, atque antea, vestram mihi expeto aequanimitatem. Bacchum et Venerem in per- 461
suadenda Veneris obscenitate Galeottus invocavit, falsa quidem et peregrina antiquorum numina, nos contra, ut par est, facere decrevimus, qui ad patrios verosque deos confugere volumus, tuque imprimis, Stephane pater ac Elisabeth regia et divina mater, propitia et mitissima Pannoniae numina, qui res nostras domi forisque salvas et incolumes semper esse vultis, adeste, quaeso, cum virtutes illae caelestes, quibus inter deos referri meruistis, peregrini convivae petulantia carpantur et ita carpantur, ut non solum caeteris anteferantur, sed ne inter virtutes quidem illius maledicentia locum inveniant. Nobis autem tantum vestri aspirate numi- 462
nis, quantum ad proterendum Epicurum videatur esse satis. Sed, priusquam quicquam eorum, quae ab adversario dicta sunt, confutare incipiam, de malis, quae ex amore proveniunt, deque infaelicibus amantium exitibus nonnulla dicere haud erit ab re. Duo 463
sunt, quae non solum homines, sed caetera animantium genera potissimum hortari et dehortari solent: utilitas et detrimentum. Si 464
cuncta enim vitiorum incomoda cum his pendantur, quae ex turpi amore proveniunt, graviora profecto damna non reperies, quam ea, quae intemperata libido inferre solet. Petulantis enim luxuriae damna 465
haec inter potissima narrari solent, caecitas mentis, inconsyderatio, praeceps consilium, inconstantia, amor sui, odium dei, praesentis vitae cupiditas ac futurae desperatio inmortalitatis. Quod si aures 466
intenderitis, me vera dicere sentietis. Humani nanque animi potentiae duplices esse solent, superiores, inquam, et inferiores, superiores vero ratio et voluntas, inferiores autem appetitus, qui in concupiscentiam dividitur et irascibilitatem. Quotienscunque autem 467
erga ea, quae obiiciuntur, inferiores potentiae inmodice afficiuntur, necesse est superiores potentias cum his pariter admodum perturbari. Appetitus enim humanus ita per luxuriam voluptati redditur obnoxius, ut caeteras secum mentis vires enervet omnesque rationis et voluntatis actus interturbet. Primus rationis actus simplex 468
quaedam intelligentia est, quae in verum finem solet intendi. Haec voluptate venerea usque adeo saepe hebetatur, ut bonum pro malo finem ostendat. Unde Danielis illud: Species decipit te et concu- 469
piscentia subvertit cor tuum. Hinc ergo prima calamitas oritur omnium malorum officina, quae caecitas mentis appellatur. Secundus 470
in agendis rebus rationis actus consilium dicitur, quod de his decernit, quae ad finem faciunt, et hoc venerea delectatio ita confundit, ut comicus ille vere dixisse videatur eam rem nullo con-

silio regi posse, quae neque consilium neque modum ullum in se habeat. Tertius eiusdem actus iudicium nuncupatur, quod quidem 471 tali vicio deperit universum, et hinc omnis inconsyderatio nascitur. Quartus autem actus praeceptum rationis nominatur et hoc per 472 amorem ita contemnitur, ut nullum sortiatur obsequium. Voluntas autem confuse et perturbate ducitur. Nam summum bonum et verum finem minus appetit et sibi magis, quam deo tribuit, quando suo deservit appetitui et divino adversatur imperio. Hinc amor 473 sui et dei odium solet oriri. Neque voluntas in his, quae sunt ad finem recto ducitur appetitu, res enim terrenas et caducas concupiscit, divinas vero negligit et desperat. Hinc ergo maxima duo 474 damna proveniunt et vitae presentis affectus et futurae desperatio inmortalitatis. Haec sunt igitur prima detrimenta, quae nobis interius ex amore proveniunt, ex quibus caetera mala vitiaque nascuntur. Quid enim boni caecitas mentis, consilium praeceps, con- 475 fusum iuditium, prostratum rationis imperium, contemptus veri boni afferre possit, per te ipse cogita. Haec enim omnium scelerum est 476 fecundissima seges, ubi vix omne rationis robur et voluntatis arbitrium videtur esse satis. Quare nihil cautius agendum. Nam pro 477 minima saepe licentia universa fere hominis ratio periclitatur. Caetera vero vitia Plautino iudicio ex amore provenientia his adiecisse haud erit inutile. Nam amorem haec cuncta vitia sectari so- 478 lent: cura, egritudo nimiaque elegantia, infortunium, insomnia, erumna, error, terror, fuga, ineptia, stultitia, temeritas, incogitantia, cupiditas, malivolentia, petulantia, aviditas, desidia, iniuria, inopia, contumelia, dispendium, multiloquium pauciloquiumque. Quaenam cura maior esse potuit, quam ea, quae Hippiam Fabri- 479 tii Veientonis Romani senatoris coniugem dulcem patriam, liberos, parentes fortunasque relinquere ac ut gladiatorem amicum in Canopicum usque hostium prosequeretur, adegit? quaenam egritudo maior maiorque phrenesis, quam Sardanapali Neronisque consyderare dementiam? quid Othone Heliogabaloque elegantius? quid Lidio Candaule infortunatius? quodnam genus homi- 480 num frequentiora territant insomnia? quid Lesbio Carasse erumpnosius? quid Claudio ineptius? quid Conmodo incogitantius? quid Messallina petulantius cupidiusque? quid Medaea errantius ac magis iniurium? quid Aristide et Themistocle malivolentius?, qui, cum Stesileam vehementius, quam par erat, deperirent, animos inter se alienavere et in acerrimas prorupere inimicitias. Nos autem 481 praeter sanctae charitatis officium cur impudentius quicquam amemus, nescio. Nam, si humani corporis compositionem materiamque rimemur sique eius fenestras, sordes excrementaque consyderemus, profecto nihil est quod neque vere laudare neque vehementer amare debeamus. An frontem, capillos admiremur et aures?, 482 quibus ni assidua cultura adhiberetur, omnia squallore, ptyriasi sordibusque coinquinari videremus? An quicquam in facie collau- 483 demus?, sive oculi sive nasus sive os denique reductum plus aequo placuerit, si lippitudines oculorum, destillationes narium,

excrementa oris caeterasque sordes ac olida fastidia, quae ad aspernendam humanam speciem videtur excogitasse natura, nobiscum quandoque reputemus, haec profecto, quae humana stultitia tantopere admiratur, abominari potius, quam admirari cogemur. Ego vero in hac quandoque cogitatione miseriam vilitatemque 484
nostram ingemisco saepe mecum reputans, plantas caeteraque animalia longe corporibus nostris esse nobiliora, ut puta terebintum, gariophilon, turiferas piperiferasque arbores, amomum, mirram, cinamomum, cassiam, balsamum. Praetereo arbores, quae fructus 485
pariunt suavissimos, praetereo animalia terrestria, pisces, qui uniones ac purpuras aedunt, quae quidem omnia sunt faetidis humani corporis expurgamentis longe pretiosiora. Et, ne quid desit mise- 486
riarum, quam faeda sint nostra cadavera et in quam diram corruptionem sint reditura, hinc licet intueri. Cerebrum nostrae divi- 487
nae mentis sedem, quod, cum fuerit tanti numinis domicilium, aliquod debuit ex hoc sortiri privilegium, in diros bufones in sepulchro convertitur; delitiosa caro opimum vermibus praebet alimentum; cor elatum, quod in tantas saepe iras excanduit ac inmortales deos saepe contempserit, a tetro serpente discerpitur, qui ex humana spina prodire fertur. Vermes undique obrepunt et non 488
secus, atque famelici comedones, membra devorant universa, ubi oris speciem, corporis pulchritudinem et oculorum frustra requisiveris venustatem. Dixeris fortasse: Cur tantae miseriae hominem 489
natura reddit obnoxium?; nimirum iure ac merito id videtur fecisse natura. Nam in generatione et in vita indulgentissima parens videtur esse, dum omnia tribuit adminicula, quibus evadere possumus inmortales. At his iniquissima noverca redditur, qui suo 490
beneficio abuti non verentur. Sanctissimorum nanque virorum, ut de septem dormientibus sileam, multa corpora vidimus, quibus prae nimia sanctitate peculiari quadam gratia terrena videtur pepercisse corruptio. At caeteros, qui nulla divini obsequii habita 491
ratione vitam agunt, merito quidem omni miseriae obnoxios videtur reddidisse natura. Quod si Hermetis ad Ascrepium scripta nostris animis perpetuo fixa teneremus, neque carnem amare neque anhelare mortalia videremur. Solus, inquit, homo nexus est dei ac mundi, quan- 492
doquidem divinae mentis compos est, qua quidem fretus ita quandoque supra mundum elevatur, ut eum plerunque mundi materia subsequatur. Quod si se mundo per electionem fecerit inferiorem, iam 493
quasi honore humanitatis exutus bestiae induit humilitatem ac per concupiscentiam porcus, per rapinam leo, per iram canis efficitur. Si 494
autem in mentis culmine perseveraverit, ad se corpus et mundum trahit, si vero sponte se corpori subiecerit, accidentibus corporis mens infecta demergitur eiusque maturat corruptionem. Soli autem 495
homini pudor et verecundia per se inest caeteris pene animantibus denegata solusque, quid aequum et turpe ac honestum sit, diiudicat et cognoscit, caetera vero animalia utilia delectabiliaque sectantur. Qui vero turpissima ducti voluptate impudentes et im- 496
probi facti sunt, caeteris animalibus deteriores existimari debent.

BEATRIX REGINA: Divo Stephano virginique Helisabeth 497
caeterisque penatibus ac imprimis Christo optimo maximo gratia
hodie agatur inmortalis, mi Ladislae, quod eorum ope impuden-
tissimum Epicurum mira cum laude tua superasti, cuius procacissi-
mum os tam ingenue a te iam dudum obstrui mirifice laetor. Quod 498
si promissa nobis exolveris, in perpetuum suae vitae silentium
confusam hominis petulantiam rediges. Nulla te satietatis nostrae
suspicio subeat, intentius enim reliqua expectamus, hanc enim
caenam non ambulatoriam, sed diuturnam esse velim.

LADISLAUS: Iam dudum, regina, verebar, ne producta ora- 499
tione aliquid vobis fastidii parerem. Nunc vero, quando me omni
liberas suspicione, reliqua brevibus absolvam. Multa hactenus in 500
omnes voluptates in universum dicta sunt, deinde de amoris in-
conmodis et quam diligenter nobis haec insidiosa pestis evitanda
sit, disceptatum est; nunc vero tempus est, ut omnia Epicuri nostri
argumenta, quaeduxit in medium, brevissime confutemus, quod cum
fecerimus, extremam disceptationi huic manum imponemus.

FRANCISCUS: Otticuit iam Galeottus noster, quem ne in 501
ruborem quidem converti posse putabam. Nunc vero, quanta sit
veritatis et eloquentiae vis, hinc facile noscitur. Sed quid hic fa- 502
ciet, cum argumenta sua tam arguta sentiet oppugnari? Proinde
institutam, si nobis placere studes, prosequere disputationem.

LADISLAUS: Postquam non solum regia me aequanimitate 503
foveri, sed faustissimi adolescentis studio me video adurgeri, iam
res postulat, Galeotte, ut ad te mea vertatur oratio. Licentius om- 504
nibus homini voluptatibus utendum esse dicebas affirmabasque eas
nulla naturae lege prohiberi, quippe quae vitium et virtutem no-
bis definire solet et, quas virtutes appellamus, eas in opinione con-
sistere. Erubesce quandoque, Galeotte, erubesce et, quantum tibi
veritas inclamitet, hinc recognosce. Definitus est, inquam, et vo- 505
luptatum et officiorum omnium modus, quem praeterire sine culpa
non possumus, quod etiam Pindarus plane demonstravit: ἕπεται
δ' ἐν ἑκάστῳ μέτρον· νοῆσαι δὲ καιρὸς ἄριστος, id est, in quaque
re mensura convenit, ad quam quidem noscendam tempus est op-
timum. Et quando virtutes ab humana natura seiunctas esse nolim, 506
naturam ducem te sequi patiar. Dic, quaeso, num ex duplici na-
tura constat homo?, quarum altera vilior corruptione, altera nobi-
lior inmortalitate sua censeatur. Constat, inquies. Si ex duplici 507
natura constat, altera est, quae movet ac regit, movetur ac regitur
altera, altera imperare, altera debet imperata facere. Modum rebus 508
omnibus mens ipsa definit et, quid appetendum quidve fugiendum
sit, appetitui voluntatique proponit nec deest conscientia, quae ne-
minem per ignorationem impune limites rationis patitur praeterire;
hec omnia a natura producta sunt. Ergo virtutum genera, quae ex 509
huiuscemodi potentiis proficiscuntur, imprimis natura duce praefixos
limites habent, non opinione, sed vera cognitione perspectos, quos
praeterire non licet, et ab his imposito singulis actionibus affec-
tibusque modo nulla nobis in voluptate licentia sine mediocritatis

iure permittitur, quam quicunque sibi indulxerit, aequum cum iniquo confundet et inurente conscientia nulla iudicio suo impunitate donabitur. Contra vero quid magis naturae legibus adversari pot- 510
est, quam rationem et mentem ad imperandum a natura productam in corporis vesanique appetitus servitute versari, contra vero appetitum petulantissime usquequaque dominari?, ex qua quidem praepostera inversaque natura cuncta vitiorum genera profluunt. Quod si quo naturae instinctu ad voluptates quandoque provoca- 511
mur, non alio profecto incitamur, nisi eo, qui nobis cum brutis animalibus conmunis est, quem quidem in nobis, ut in illis dominari necesse foret, nisi excellentior animae pars supervenisset, divina quidem et inmortalis, quem inmoderatum quenque et brutalem in nobis appetitum et convincere et examinare debet. Quod 512
si non fecerit, exuta humanae naturae persona caeteris animantibus nequaquam differemus. Ad haec variarum gentium ritus bar- 513
bararum, inquam, et ab omni ratione destitutarum in medium afferebat, quibus summam Veneris dicebat fuisse licentiam, ex quibus quidem gentibus, si memoria repetieritis, non Hebraeas, non Graecas et non Latinas, quibus peculiari quadam syderum indulgentia in rebus divinis et humanis recte sapere concessum est, sed omnem profanae barbariae fecem numeravit, quando heae non modo hoc tempore, sed fortasse nunquam de vera salute recte sentire, quippe quae bestiarum more in hoc usque tempus vivunt et nullum rationis usum recte servarunt. Non enim Hebraeos in 514
medium protulit, qui adulteras lapidibus ad necem usque competebant, non Latinos, qui adulteros abominari solebant, non Sabinos, qui pro raptis virginibus eo usque certarunt, quo usque raptus in legitima matrimonia et hostes in concives transtulerunt; non 515
Romanos, qui non modo matronas pudicitiam servare, sed vino impudicitiae fomite abstinere voluerunt; non Tyrrhenos, qui pudorem non pluris, quam religionem extimavere; non Patavinos, qui matronarum frugalitate mirifice delectati sunt; non Germanos, 516
qui intra vigesimum annum, quicunque mulierum notitiam haberent, si Caesari credimus, in fedissimis et turpitudine reputabant; non Cymbros, quorum mulieres, priusquam sese in hostium servitutem assererent, vario ac inmiti genere mortis sibi lethum consciverunt; non Graecos, qui pro rapta Helena Europam et Asiam 517
in decendale bellum compulerunt; non Seras, quibus lex est nec occidere nec fornicari nec adorare simulacra nec furari; non Indos et Bactros, ex quorum genere Brachmanes sunt ab omni malignitate penitus alieni, quippe qui neque simulacra colunt neque cede neque temulentia coinquinantur; non Parthos, qui ne corrivalem 518
quidem Iovem tolerarent; non Arabes, qui thuriferas quoque silvas edituri uxorum concubitu sese abstinent; non Amazonas, quae nisi servandi generis sollicitudine ducerentur, perpetuam sibi pudicitiam conscivissent. Fuere hii quoque maxima ex parte barbari 519
et ad eos pudoris iura penetrarunt, quae si caeteri fere omnes barbari contempsere, bruti, quam homines videri maluerunt. Recte 520

igitur Bardesanes Caldeorum excellentissimus sensisse visus est, nam, homo nascitur, inquit, alitur, crescit, comedit, bibit, dormit, senescit, moritur, quae omnia sibi cum caeteris animalibus sunt omnino conmunia, quippe quae sola natura feruntur. Leo carnem 521
vescitur, feno ovis; formica natura duce hyemem suspicatur et idcirco futuris alimentis orrea complet; apes mella legunt ac miro artificio cellas aedificant, quas hyeme habitant. Ex quibus facile 522
intelligi potest animalia rationis expertia suapte natura ferri, soli autem homines, quamvis et natura quandoque ducuntur, mentis tamen, quae naturam supereminet, et orationis sunt compotes, quae a mente proferuntur. Quod quidem praecipuum quoddam et cae- 523
leste donum est, quo munere freti non semper natura feruntur, ut animantia caetera, neque unus est omnibus cibus neque universis vestitus unus neque mos neque lex neque cupiditas neque unus denique vivendi modus, quia, ut Pindarus ait, τέρπον δ' ἐν ἀνθρώποις ἴσον ἔσσεται οὐδέν, id est, dulce est in hominibus nihil fore equale. Singuli nanque homines pro voluntate sua nulli 524
obnoxiam servituti vitam sibi eligunt. Qui autem exuta bestiarum natura veram induit humanitatem, caelesti mentis lumine duci debet et domita libidine summum bonum altius contempletur, quod sola rerum humanarum voluptate impediti consequi non valemus. Hoc autem praestare poterimus, si prophetae verba sequamur. Si- 525
gnatum, inquit, est super nos lumen vultus tui, domine, dedisti laetitiam in corde meo. Et rursus: In lumine tuo videbimus lumen. Disces igitur hinc, mi Galeotte, non barbarum gentium amur- 526
cam in exempla duci oportere, quandoquidem autoritate sapientum et non obscenitate barbarorum persuadere solemus. Subiecisti his divini Platonis documentum, qui conmunes uxores in sua republica esse iubebat, sed illud non addidisti, quod ipse subiecit, non tamen quibusvis, inquiens, mulieres conmuniter subiicimus, sed principum potestati rem totam conmittendam arbitramur, ut, quemadmodum pecunias publicas digne distribuunt, sic mulieres quoque fortibus viris et pro cuiusque dignitate partiantur. Videbat 528
enim Plato nil aliud rempublicam, quam privatae utilitatis rationem facilius ac saepius posse subvertere, contra autem una dumtaxat concordia conmunique charitate fore inmortalem. Ut hec igi- 529
tur inconmoda evitaret, conmunes liberos, conmunes denique parentes esse voluit nec iccirco impudicitiam introduxit, cum geniali tempore singulis singulas mulieres pro dignitate cuiusque tribuendas esse censuerit neque libidinis explendae causa, sed generandae prolis gratia viros et mulieres admisceri patiatur. Sed duas Plato respublicas instituit, alteram quoquo modo impos- 530
sibilem, quae quidem haec est, de qua verba fecimus, alteram vero, quam humanae vires praestare iam possent. Longum his et argu- 531
tum epichiremma subieceras, dum ex antiquorum opinione amorem inter prima rerum principia referebas, qui licet divinitus vera dixerint, tu tamen omnia tanquam profanus Epicurus invertis et in pernitiem interpretaris. Deus enim omnipotens unicum rerum om- 532

te quaque concupiscentia complevit. Quod si prudens natura non 557
cavisset, fuissent nimirum homines phenice rariores. Addebas praeterea miram corporis et animi culturam ex amore provenientem, quod exemplo tuo Bucephalaeque Sarmaticae affirmare tentabas, quantum in se utilitatis habeat et culturae isthaec Veneris amara dulcedo; neque id inficiari poteris, quem non modo Italia prae- 558
ter dignitatem viderit delyrantem, sed Pannonia quoque ridiculoso calore deriserit aestuantem et, hinc quem quaestum feceris, tu ipse scis, quem si fateri non suppuduerit, nihil praeter rei detrimentum, iacturam temporis, caecitatem mentis et dei contemptum te compar asse fateberis. Non cultura corporis, sed animi magnifacienda 559
es, qui, si iustitia timoreque dei excolatur, perpetuam hinc laetitiam assequetur. Tu interea Bucephalam et nos sacrosanctam ecclesiam Christi sponsam amemus et die noctuque decantemus. Uter autem 560
amor prestantior sit futurus et utilior, exitus ipse definiet. Nitebaris ad haec ob nimiam hominis ac faeminae cognationem et mutuum utriusque appetitum ostendere utriusque amorem neque prohiberi neque vinci posse. Iam te hoc non latere debuit, quod 561
in superioribus saepe diximus appetitum ac delectationem hanc ob magnam corporis et animae cognationem a natura nobis esse insitam et animantia tantum ac plantas natura duci, nos autem, cum in his, quae sunt naturae, vel nihil vel parum mereamur et propter mentis divinitatem aliquid supra naturam sapere datum sit, non modo hunc improbum appetitum ratione duce superare possumus, verum etiam et multa divinitus operari fas est. Molles enim 562
sunt et effaeminati, neque hii viri appellari debent, qui ferarum more libidinoso trahuntur appetitu atque sese olidis voluptatibus dedunt, quorum quidem vita miserrima est, quando id appetunt, quod maxime delectat, et id delectat, quod pernitiosum est et abominabile, in quibus et gustus ita deperditus est, ut nihil sibi sapiat, ut in egritudinibus accidit, nisi quod occidit et interimat. Ingeris ad haec enthymemata multa, quae non plus falsitatis in- 563
ferunt, quam ridiculi, quae quidem, ut par est, silentio praeteribo. At illud sutticere non possum, quod non minus temere, quam asseveranter protulisti, amantem quenque in hac vita esse faelicem, in altera vero minus fore miserum. O sententiam tali Epicuro di- 564
gnissimam, o dictum tabulis aureis incidendum! Confiterer, Medius Fidius, te recte sensisse, si de salvatoris nostri ac divinae virginis Mariae amatoribus loquereris, quorum numinibus rumor est te esse infestissimum, et iccirco nullius faelicitatis, nisi faede miseriae et aeternae calamitatis, compos esse potes. Contra vero 565
his numinibus sua sponte dicati hic miseri esse nequeunt et post mortem evadunt omnium beatissimi. Quod quidem et in divo Mat- 566
thia divaque Beatrice licet intueri, utpote qui pro pietate in deum, pro fide, integritate, pro inaudita beneficentia in genus humanum, pro inusitata denique clementia et incredibili mansuetudine, pro incomprehensibili virtutum omnium cumulo et praefulgentissimo splendore sanctitatis hic vitam agunt beatissimam, quia tanquam

solem et lunam mortales omnes intuentur, et, cum his diutius caelestis aula carere non potuerit, sub omnipotentis dei solio tanquam duo fulgentissima sydera divino consulto statuentur. Tibi 567
autem, Epicure, qui in ceno voluptatum es obrutus, cui neque tam suavem et perpetuam beatitudinem intelligere fas est nec quicquam recte sapere licet, id tandem constare deberet in rebus brevibus et caducis nullam posse consistere faelicitatem. Quid enim solidae 568
beatitudinis voluptas afferre potest?, quae brevi momento deperit et gravem secum penitentiam trahit? At esto diuturnior? Num ignoras virentem pulchritudinem defluere ocius, quae causa est amoris, immo vesaniae et stoliditatis? Haec autem cum defecerit, 569
furentem quoque amorem deficere necesse est. Praeterea mortes accedunt et egritudines, quae pulchritudini nimium solent insidiari; fetida quoque et turpia diutius amari nequeunt. Sed conce- 570
datur amare, dum vivas, quamvis defluente iam aetate et tepescente iam sanguine desit amandi facultas. An amantes dixeris sese post mortem mutuo amaturos, quamvis animae cum conceptis habitibus e corporibus effluant? Illud tandem te latere non 571
deberet exutas corpore animas neque exteriores neque interiores sensus, qui materiam corpoream sapiant, post se trahere posse, quibus singularia sentimus, noscimus et recordamur; neque hanc amicam neque illam quisquam neque tu Bucephalam tuam tanta corporis mole levatus tunc valueris reminisci. Dices fortasse, si 572
tantum quandoque sapies, per speties divinitus infusas illa quoque singularia cognosci posse. Fateor, inquam, animas hoc modo 573
post mortem ad particularium rerum quandoque descendere cognitionem, sed illud ignorare minime debueris beatas animas incomprehensibili quadam dei indulgentia profusaque largitate infusis spetiebus adiutas ea noscere particulatim, quae ad sua gaudia faciant, contra vero reas divina saeviente iustitia ea cognoscere singulatim, quae miseriam augeant et dolorem; neque tamen putes 574
utrasque singularia cuncta cognoscere, quod quidem nisi deo fas est angelisque per deum, quippe qui per unam infusam spetiem singularia multa cognoscunt. Ex his igitur tibi nosse licet hu- 575
manae obscenitatis amatores contemptis numinibus in Tartarum devolvi ibique paenis affici sempiternis et, quos amaverint, assiduo execrari et eo magis, cum ibi nec caro sit ulla singularis nec corporis pulchritudo, qua sese antea oblectarint. Item dicebas, quod 576
si casu forte contigerit amantium alterum superos, alterum inferos petiisse, necesse fore aut hunc ad superos aut illum ad inferos devolare. O propositionem Galeotto nostro dignissimam, qui tan- 577
tum inmunitatis amantibus tribuis, ut ab omni miseria liberos esse credas; qua quidem in re, nisi te opinio tua frustraretur, quando gymnasium es libidinum amplissimum, mortalium fores omnium beatissimus. Nam, si duo fuerint mutuo amore deperditi, neuter horum ad superos evadere poterit. Sin alter penitentia et 578
castigata libidine resipuerit et resipiscendo beetur, alter vero obstinata mente circa paenitentiam ad mortem usque flagraverit, in-

memor dei propriaeque salutis profecto tunc neque hic ad inferos descendere potest, ne qua miseria coinquinetur, neque ille ad superos, ne qua beatitudine sublevetur. Quod autem liberas et 579
expeditas animas esse clamitas, magna tibi est ubique delyrandi concessa potestas. Quippe cum relegate ad inferos animae, quam- 580
vis suapte natura libere et solutae esse et nullo loco coherceri deberent, tamen omni per scelus amissa libertate et loco et paenis redduntur obnoxiae, quod non ex loci igneique corporis potentia provenit, quandoquidem humiliora in nobilioribus nullam habent potestatem, sed ex alicuius superioris substantiae virtute, quae reos spiritus ignibus alligat tenebrisque cohercet sempiternis; at- 581
que id ipsum in daemonibus quandoque videmus, quos anulis et imaginibus ac huiuscemodi rebus arte magica alligatos esse noscimus, unde maior et his et illis oritur indignatio. Apud antiquos 582
enim spectare licebat, qui daemones in statuis proloquentes et, si consulti fuerint, respondentes audiebant et, quia nondum salvator mundi venerat, cuius adventu daemonum conciderant potestates, varia nomina suis oraculis indiderant: hoc Dodoneum, Delphicum illud, hoc Hammonis, Iunonis illud et Themidos iusserant appellari. Si igitur daemones, quibus excellentior natura fuit, et corpo- 583
ribus et locis divino iure cohercentur, quid de noxiis dicemus animis, qui corporeis ignibus alligantur, non ut his vitam praebeant, sed ut hic divinae iustitiae iussu paenas luant? Proinde tibi per- 584
suade, mi Galeotte, post mortem amantium alterum altero beari posse. Addis ad haec, qui caelestia deserant et humanis se voluptatibus dedant, conmiseratione dignos fore, quod hac altius intelligendi inopia laborent, eosque Iovis filios appellari, qui contemptis rebus humanis divinas appetant. Nescis enim clementissimum 585
deum splendorem sui solis super bonos pariter et malos demittere unaque vocatione ad se omnes convocasse atque neminem beatitudini destinasse, nisi quem sponte sua summum bonum affectaturum ab aeterno praevidit, item cuique boni et mali factam esse optionem et in optando insitam potioris cognitionem. Quare his 586
nugis e gravi divinoque iudicio non evades, quin improbitatis tuae paenas exolvas. Quod autem insitas cunctis animalibus amicitias inimicitiasque esse dicis et vim amoris ad palmarum usque robora penetrasse, ad conservandam quanque spetiem id a natura tributum esse non inficior et, ne humanum genus intereat, id quoque nobis datum est Sed, sicut omnia propter hominem et ad eius 587
usum procreata sunt, in quibus eum dominum indulgentissima natura statuit, ita temperantius eum excellentiusque vivere opus est, quem, nisi legitimo iure coniugii in procreandis liberis, in caeteris rebus oportet esse continentem. Quod autem, sicut videre 588
mulierem, ita et tangere licere dicebas, non est par licentia visus ac tactus, quando multa videre licet, quibus iure frui non possumus. Expositum enim in foro apud argentarios aurum specta- 589
mus, quod tamen possidere non possumus. Ad haec ex omni fere causa veneream libidinem cuique licere aiebas. Num ignoras 590

concupiscentiam in obsequio rationis contineri oportere, mulierem quoque inseparabili coniugio esse dicatam neque in alieno agro serere licere? Quod autem de perpetua obiicitur continentia, iam 591
non te praeterire deberet eam tanquam extremum luxuriae opponi, sed aeque, ac medium, propterea, quod medium in virtutibus non secundum quantitatem accipitur, sed ut recta ratio postulat. Id au- 592
tem extremum vitiosum foret, si quis a coniugali toro omnino abstineret neque unquam uxori debitum exolveret. Quod si omnes perpetuam virginitatem servarent, an iccirco vereris humanum genus interiturum? Immo, id si possibile foret, credas deum hoc 593
ipsum continuo reparaturum. Utinam tanta divinitus in genus humanum deflueret caelestium copia gratiarum, ut perpetua regnaret ubique virginitas! Nam aut sine pruritu libidinis conciperemus in 594
prisca primi parentis praevilegia restituti aut faenicis more repararemur, quando nihil impossibile apud deum. Addebas ad haec, 595
cum libidini fuerit satisfactum, cuiusque animum fieri expeditiorem, quod si magis implicitum dixisses, multo melius sensisse videreris. Sed, si amoris inconmoda, de quibus supra diximus, pectori 596
inhaeserint, sat in hac re tibi responsum reputabis. Timorem insuper non parvum pro remorata diu Venere suscitabas exemploque cardinalis Gaditani castissimi profecto iuvenis nos percullere tentabas. Utinam, mi Galeotte, mihi quoque hic ipse casus acci- 597
disset, quia non inter regales epulas, sed inter caelestes ambrosias accubarem, ubi neque sitis ulla neque fames accipitur neque miseria ulla sentitur, sed omnia iam sua beatitudine expleta faelicissimo perpetuoque aevo fruuntur. Non omnibus datum est tam 598
praeclare mori, nisi iis, quos tu fortasse Iovis vere filios appellasti. Ego vero id potius dicere ausim perpetuam castitatem non solum animum beatum, sed corpus quoque reddere inmortale, quia, quem sanctissimae virginitatis contemplatio nutrit, ab omni labe videtur alienus. Mens enim cum corpore pariter stabilitur miraque sincae- 599
ritate munitur, quod sanctissimorum hominum, qui servata virginitate in heremo vitam sine aliquo morbo duxerunt, exempla testantur. Ioannes enim Baptista, quo ex mortalibus inter natos mulie- 600
rum nemo maior natus est, sanctissimusque Hilario inter gravem inediam et victum angustissimum nullam corporis egritudinem cognovere. Socrates nimia abstinentiae observatione nullum morbi 601
genus obivit idemque Paulo et Hieronymo ac innumerabilibus aliis accidisse legimus. Nihil enim maiores et instructiores morborum 602
cohortes, quam incontinentissima vita et diuturna crapula parit, quippe quae longe plures, quam gladius, interficere solet. Contra 603
vero unamquanque humoris malignitatem continentia reducit in benignum vitaeque asperitas superflua quaeque atterit et quanque peccandi materiam resolvit. Sub Amasi rege dicitur Aegiptus fuisse 604
maxime beata et in ea urbes, quae incolerentur, tunc illic viginti milia numero fuisse, cuius quidem rei lex illa causa fuit, quam Amasis tulit primus, ut singuli quotannis apud provinciarum praesides demonstrarent, unde viverent, et, qui hoc non faceret aut non

demonstraret se legitime vivere, morte mulctabatur, quam deinde
Solon ab Aegiptiis mutuatus Atheniensibus tulit. Sed quis pudico 605
virgineoque homini formidolosus morbus esse potest, quem deus
incolit servator animarum verusque omnium egritudinum curator?
Ex quibus facile patet ex assidua continentia nihil egritudinis esse
formidandum. Inter extremas denique rationes tanquam aliqua tan- 606
dem verecundia ductus, quamvis eam in omne tempus perdidisse
videare, eam subiicere voluisti, quod si quis ipsam Veneris obs-
cenitatem abominetur, potest tamen caeteris, quae eam anteunt,
libere uti voluptatibus, quas amoris lineas sive gradus, ut lubet,
appellare poteris. His autem periculis sese credere, quantae teme-
ritatis sit et audatiae, ipse exitus ostendit. Nam multi, cum per 607
visum et colloquium amori sese crediderint, cum sese vincere
confidunt, mox turpissime succumbunt, qui, dum volunt habere,
quod vincant, sic cupiunt assequi, quo pereant, atque, dum tri-
umphum quaerunt, in perpetuum opprobrium incidunt nescientes
inter caetera mortalium certamina sola dumtaxat praelia castitatis
esse durissima. Quis enim ignem gremio feret, qui non aduratur? 608
quis prunas superambulat, cuius pedes igni non laedantur? An id
ignoras incautus, quod uno saepe momento vulnus accipitur, quod
vix longo deinde tempore curari potest? Non illud tibi succurrit, 609
quod in evangelio salvator edocuit? Qui videt mulierem ad con-
cupiscendum eam, iam maecchatus est. Num illud idem per pro-
phetam admonuit?: Mors intravit ad animas nostras per fenestras
nostras. Et sanctissime quidem id nobis traditum est, nam, quic- 610
quid aut videndo per oculos aut audiendo per aures aut loquendo
gustandove per os mentem nostram subiverit, concupiscentiam in-
cenderit rationemque interverterit, per fenestras aeque ac vera
mors ad nostras animas introivisse dicetur. Quare divinitus illud 611
admonemur: Omni custodia serva cor tuum et averte oculos tuos,
ne videant vanitates. Nam, sicut, si quis ore carbones apprehen-
derit, non laedetur, si statim eiecerit, ita, si visis rebus, quae pru-
ritum suscitant, repentina repulsa detur, nulli profecto nocumento
animis esse poterunt. Proinde repellenda sunt haec lenocinia ve- 612
neris ac nostrae libidinis, immo perditionis elementa. Nam, quae
gratum in corde hospitium non invenerint, continuo abeunt nihil-
que ibi possunt struere insidiarum. Quod eo facilius praestare pot- 613
erimus, si oculos nostros semper ad deum intentos habuerimus,
qui cunctis nos laqueis facile liberabit. Quam plurima demum an- 614
tiquorum exempla intulisti, ut amoris turpitudo honestiuscula vi-
deretur, quorum si casus et exitus amarissimos tecum recensueris,
eorum certe omnium autorem amorem fuisse iudicabis, quibus
multo melius cum fortuna sua foret actum amore caruisse, quam
amando una cum iactura nominis paenas quoque corporis pe-
pendisse. Sed illud iniquo animo tulerim te plerosque viros falso 615
esse criminatum, ex quibus caeteris ommissis Platonem tantum re-
feram, quem astera vehementer arsisse dicebas, cui si quis ines-
set pudor et relligio, quamvis de caeteris maledicendi tibi aliqua

fortasse ansa dabatur, divum tamen philosophum omni castitate
praeditum, nunquam tangere debuisti. Nam, si elegantissimo ad- 616
olescentis ingenio quandoque delectatus est, nullo sibi vitio detur
praeclaram indolem sine nephario scelere coluisse. Qua enim vitae 617
sanctitate fuerit, non solum ex antiquissimis scriptoribus, qui de
principe philosophorum multa scripserunt, sed ex suis dictis col-
lige, quippe qui in octavo legum libro, quicunque bene beateque
vitam agere volunt, eos monet, ut non modo maris, sed innuptae
quoque mulieris nephandam libidinem caveant neque aliis, quam
suis admisceantur neque spurios illegitimosque filios procreent
neque genitale semen irrelligiosius pellicibus dedant. Item in nono 618
legum non solum eum, cui cum puero, sed cui cum muliere in-
nupta consuetudo est, capitalem sanxit; adulterum quoque a viro
impune occidi posse lege statuit. Ad haec in primo legum maris 619
et faeminae coniunctionem legitimam et a natura datam esse cen-
suit ad dulcissimam liberorum propagationem. Contra maris cum 620
mare et faeminae cum femina conmistionem non modo vitium na-
turae infestissimum, sed detestabile et nefandum luxuriae genus
esse iudicavit, quin etiam quenque ab omni faeminea tellure, in
qua quod seminatum sit, oriri nolit, se abstinere severissime iubet.
Ex quibus omnibus sat tibi constare potest haec non nisi sanc- 621
tissimi castissimique viri esse verba. In universum igitur, si cae-
teras responsiones confutationesque meas memoria complecti ne-
quiveris, his paucis et breviter et habunde nugis sat tuis respon-
sum esse putato. Veteres dupplicem amorem posuisse, alterum, 622
quem vehementer approbas, nimis pueriliter sentientem nullaque
ratione sese regentem et insipientium tantum pectoribus insiden-
tem, libidinis luxuriaeque comitem, praeterea impudentem, obsce-
num, turpem et sceleratum ac demum morte ipsa detestabiliorem;
alterum vero honestum, verecundum, modestum, constantem et be- 623
atum, item castitatis continentiaeque custodem, observatorem vir-
tutis ac benigne animis aspirantem et hunc sanctissimum, lauda-
bilem expetibilemque esse assero. Quod si his addidero, quae de 624
amore in Fedro divus Plato definit, habunde tibi satisfactum pu-
tarim. Duos ibi amores introducit, alterum terrestrem atque vulga-
rem, caelestem vero alterum ac prope divinum. Hunc igitur appe- 625
tendum censet, illum vero tanquam pernitiosum summo studio evi-
tandum. Tu autem, Epicure, qui ad hunc turpem et improbum
referenda omnia censes, quam graviter erres, non tam haec regia
numina, quam tua conscientia ac exitus ipse testabitur. O ingen- 626
tem hominum caecitatem, o intollerabilem improbitatem, o auda-
ciam nulla venia redimendam, o deperditam faeditatem! Anima, 627
quam Christus salvator noster pretiosissimo suo sanguine redemit,
per faetissimam libidinem propter unius momenti delectationem a
sceleratissimo peccatore daemonibus traditur et ad sempiterna sup-
plitia relegatur. In qua quidem execrabili voluptate cito defluit, 628
quod delectat, et perdurat sine fine, quod crutiat. Quo autem pacto
his licenter indulgendum sit, non facile video; tu autem, Galeotte, 629

qui omnia licentissime facis, cum improbitatis tuae paenas pendere caeperis, tunc impudentissimae licentiae tuae frustra recognita veritate paenitebit. In explendo autem hoc amplissimo ventre 630
tuo et satianda gula tibi aliquantulum habenas relaxarem, nisi haec libidinis fomenta cognoscerem. Libidinis, dixi ?, immo intemperantiae caeterorumque vitiorum haec est fecuda materies. Quod 631
si credere nequiveris, quid primum parentem ad prolabendum adegerit, tecum ipse consydera, qui quidem, cum pruriente gula ductus alieno suasu de vetito pomo degustarit, in caetera deinde mala deiectus est et ita deiectus, ut malorum omnium nostrorum origo inde profluxerit. Cacadaemon quoque princeps suspectam salva- 632
toris nostri divinitatem tentaturus a gulae lenociniis fecit initium dicens: Fac, ut lapides isti panes fiant. Neque te praeterit, Gale- 633
otte, Massagetas cibo ac vino captos in insidias Cyri concidisse, Spargapisem Tomyridis reginae filium, ubi vino laxatus didicit se in malo esse, a Cyro implorasse, ut vinclis solveretur, statimque solutum se ipsum interemisse ratum ebrietatem captivitate turpiorem, cum haec fortunae, illa propriae culpae adscribatur. Nec i- 634
gnoras in convivio locupletum apud Aegiptios parvulam alicuius mortui imaginem verum maxime imitantem circumferri longitudine cubitali aut bicubitali et ita dici: Pota et oblectare talis post mortem omnino futurus. Quod ad cohercendam gulam dictum esse 635
reputa, quando in ea regione vites desunt et vino dumtaxat ordeaceo utuntur. Quin etiam Persas temulentos in Macaedonia a mulieribus obtruncatos. Ex quibus omnibus manifestum esse debet 636
gulae voluptates ac ventris indulgentiam omnium esse vitiorum elementa. Itaque satis superque iam tibi ex his, quae diximus, con- 637
stare potest virginitatem et pudicitiam maximas esse virtutes neque eas in opinione consistere neque nos voluptatibus licentius uti oportere, ut asserebas, quibus faelicitati nostrae nihil adversantius inveniri potest, quas non solum cum illicito ac turpi amore repellendas ostendimus, sed rite ac recte tua dicta confutavimus. Gale- 638
ottum autem ad necem usque cedendum dimittemus, quippe qui, sicut servi, qui ad templum Herculis in Aegiptum confugissent seque capta sacra nota deo tradidissent, tangi non poterant, ita divo condam Matthiae dicatus et intactus et flagrorum inmunis dimittatur. Quamobrem in hoc saeculo nobis sobrie, caste relli- 639
gioseque vivendum est, ab omni intemperantia et libidine pro viribus abstinendum, veneficae momentaneaeque voluptates forti animo repellende, humanarum amor illecebrarum nobis exuendus est, quod facile fieri poterit, si in clementissimum salvatorem nostrum, si in sanctissimam eius matrem exuberantissimum castitatis et pudicitiae fontem semper animos intendemus, si pretiosissimam redemptionem nostram quottidie contemplabimur, si animas nostras, filii dei tabernacula, servabimus impollutas, si denique regem et reginam, duo mundi sydera, duo cuiusque sanctitatis exemplaria ante nostros oculos quottidie statuemus certatimque curabimus imitari.

BEATRIX REGINA, REX, LADISLAUS, FRANCISCUS, GALEOTTUS INTERLOCUTORES. 640

BEATRIX REGINA: Gratulor tibi admodum, sapientissime 641
Ladislae, quod hac egregia disputatione non sine magna gloria
nomen tuum amplificasti et opinionem nostram non tam de vitae
probitate, quam de rerum cognitione conceptam honorifice confir-
masti neque puras eorum, qui adsunt, mentes his Epicuri praesti-
giis passus es inverti. Nam, cum in voluptate sordida summum 642
ille bonum collocarit, quae nihil in se laboris habet et difficulta-
tis, contra vero, ut Pyndarus inquit et tu multorum philosopho-
rum autoritate demonstrasti, αἰεὶ δὲ ἀμφ' ἀρεταῖσι πόνος, id est,
semper circa virtutes labor est, copiose quidem et ornate omnia
cum maxima auditorum utilitate et delectatione solvisti. Quare te 643
verum relligionis propugnatorem, defensorem veritatis, virtutum
omnium praeceptorem et praestantem denique castitatis et pudici-
tiae assertorem perpetuo praedicabo et iccirco me tibi non parum
debere ingenue fateor. Sanctissimam autem doctrinam tuam opti- 644
mosque mores non solum fide et observantia colam, verum etiam
hanc victoriam, quam pro convicto petulantissimo Epicuro com-
parasti, aliquo munere honestabo. Proinde poculum hoc aureum 645
gemmatamque phialam et pontificia vestimenta accipe in perpetuum
defensatae honestatis monumentum.

LADISLAUS: Et regii est animi et divini quam maxime in- 646
genii tui, munificentissima domina, tuorum animos variis muneri-
bus ad laudem excitare, quo fit, ut non modo honoris, sed virtu-
tis quoque nostrae auctor esse videare, et, cum haec omnia bene
merendo cures, tibi uni gratia est habenda et tibi soli referenda
laus. Nos enim tuo numine adiuti aliquantulum Epicuri os ob- 647
struximus, quippe qui non aliter, atque coclea, sese recondit et,
tanquam facto repentino sydere, iam dudum obmutuit. Munus autem
hoc vestrum inter antiqua stemmata referendum et officiosa fideli-
tate et perpetua memoria celebrabo.

FRANCISCUS: Dic post longa silentia nunc, quaeso, Matthia 648
vir fortissime, qui a maioribus nostris una cum fratribus nunquam
degenerasti, quid tibi plus attulit voluptatis, an Turchorum victo-
ria, quam superiore anno cesis hostium decem milibus e Dalma-
tia una cum Lupo strenue rettulisti? An hodierna Ladislai tui glo- 649
ria, qui pernitiosum Epicurum reconditis et acerrimis argumentis
confodit, multa divinitus de voluptate disseruit, cui quicunque mo-
dum, conmilitones mei, imponere nesciverit, nullum ostendet sibi
cum bestiis esse discrimen. Nam ex quinque sensibus omnis animi 650
corporisque voluptas oritur, quae, si inmodica fuerit, non nisi tur-
pis et improba esse poterit: Sed, que nimia ex gustu tactuque pro-
venit, ea gemina voluptas omnium sapientum iudicio caeterarum
faedissima iure censetur. Haec enim, cum cibi sit et Veneris, cum 651
belluis homini videtur esse conmunis, in qua quicunque fuerit oc-
cupatus, in pecorum numerum referetur et incontinens dicetur et

intemperatus, caeterae vero, quae ex tribus aliis sensibus promanarunt, hominum tantum sunt propriae. Audite de his, quid aureus 652
ille loquitur Aristoteles: διὰ τί κατὰ τὴν ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν ἐγγενομένην ἐὰν ὑπερβάλλωσιν, ἀκρατεῖς λέγονται, οἵτε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια, ἀκόλαστοι· τοιοῦτοι, οἳ περὶ τὰς τῆς τορφῆς ἀπολαύσεις. τῶν δὲ 653
κατὰ τὴν τροφήν, ἀπ' ἐνίων μὲν τῇ γλώττῃ, ἀπ' ἐνίων δὲ ἐν τῇ λάρυγγι, ηὔχετο ἔχειν, διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτου γενομένας κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις· τῶν δὲ οὐσῶν κοινῶν αἰσχρῶν εἶναι τὸν αὐτίκα ἡττώμενον λεγόμενον καὶ ἀκρατῆ καὶ ἀκόλαστον διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. τῶν δὲ αἰσθήσεων πέντε τὰ ἄλλα ζῶα ἀπὸ δύω 654
μόνον ἥδεται, κατὰ δὲ τὰς ἄλλας ἡλὸς οὐχ ἥδεται καὶ κατὰ τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει, id est, quicunque in voluntate, quae ex tactu gustuque gignitur, superexcedunt, incontinentes dicuntur, circa venerea vero intemperati; tales etenim sunt, qui circa nutrimenti voluptates versantur. Quae autem secundum nutrimentum in lingua 655
gulave consistunt, heae quidem appetuntur et, quae hinc fiunt, nobis cum aliis animalibus sunt omnino conmunes. Conmunes autem, cum turpes sint, turpissime sunt; quae circa tactum, a quibus quicunque superatur, incontinens et intemperatus appellatur. Cum autem 656
sensus quinque sint, caetera animalia duabus dumtaxat voluptatibus delectantur, aliis autem stolidus non delectatur aut modice laborat. Quamobrem inmodicas reiicite voluptates et eas quam maxime, quae pernitiosissimae praedicantur, quamvis assiduo belli labore facile superabitis. Tu autem, Ladislae, hac argutissima disceptati- 657
one tua nostrum tibi animum, quando domi forisque sapis neque minor litterarum, quam armorum cum sanctissima vita tibi disciplina inest, perpetuo devinxisti.

REX: Sed ad Beatricem liberalissimam redeamus; suo mea 658
domina perfuncta est officio neque nos dedecet eius quoque beneficentiam aemulari. Num Galeottus noster, qui tam pertinaciter et argute veritatem oppugnare ausus est, indonatus abibit? Non minoris quandoque est ingenii falsa tueri, quam vera defendere. Sylla 659
quoque maledicum poetam sine munere non passus est abire, ne quam detrahendi haberet ille facultatem. Proinde modiali poculo, Galeotte, donator.

BEATRIX REGINA: Profiteor me longe maiore gaudio, rex, 660
hodie affici, cum fratrem non minus strenue cum philosophis, quam cum Turchis depugnare videam et utrique nostrum divina benignitate, qui a splendore tuo lumen mendicamus, ea praestitisse licuerit, quae neque te neque familia nostra sint indigna.

LADISLAUS: Quicquid diximus, pater, e sapientiae tuae fonte 661
hausimus tibique uni gratia est habenda.

GALEOTTUS: Verum est, quod dici solet, quod unumquod- 662
que animal proprio alitur alimento: melle vescuntur apes, iumenta pabulo, veneno serpentes, maledicentia denique Galeottus. Sed obmutui confusus sapientissimi antistitis grandiloquentia. Quod si 663
Astyagis exemplo de me supplicium sumere libuerit, qui magos somniorum interpretes, quorum suasu Cyrum ille dimisit, patibulis

affixit, aut Persarum more me humi vivum defodere placuerit, dummodo conmessatum et madidum infodiatis; omnia Harpago 664
tolerantius supplicia subibo, qui sui filii carne incautus expletus supra vires humanas et conditionem aequissimo animo omnia tolleravit ac se haec non iniuste pati crudelissimo Medorum regi respondit. At ego pro paenis inmeritus tali munere donor, pro quo gratias ago inmortales.

REX: Iam hora sera est. Vos autem, qui disputando mihi 665
mirifice satisfecistis, quia hac disceptatione demonstratum est virginitatem et pudicitiam esse virtutes, reliquum profecto foret, ut, quod libenter audivero, mihi ostendatis, an istae sint caeterarum virtutum excellentissimae, ut olim mihi semper persuasi. Quare, 666
praestantissimi convivae, hanc disputationem in crastinam caenam differemus et, huc omnes invitati ut redeatis, vehementer oro, si quid Beatricis vestrae iocunditati ducitis esse tribuendum.

FRANCISCUS Adestote, quaeso, omnes, doctissimi viri, ut 667
divo patri ac sorori inserviamus, quando mira hodie voluptate complestis, praesertim, cum iam dudum edocti simus, quamvis id antea litteris cognoveramus, cardinalem Aragonium germanum nostrum ecclesiastici senatus consulto in Pannoniam et Germaniam legatum et propontificem designatum cras hic affuturum, qui, cum excellenti rerum omnium doctrina polleat, de tam praestanti questione disserere ac exoptatissimae sororis et partibus et voluptatibus inservire sibi non erit ingratum. Interea valete et plaudite et cras ad regale convivium reditote.

LIBER II.

REGINA BEATRIX, REX MATTHYAS, CARDINALIS ARAGONIUS ET FRANCISCUS FRATER. 1

REGINA BEATRIX: Faelicitatem nostram et magna regis 2
gaudia adventus iste tuus nimis auxit, mi dulcissime cardinalis, cum hoc aspectu tuo cuncta nostra desyderia expleas, quibus nos saepe afficit Italia. Nam, dum te videmus, divum in te patrem et 3
fratres intueri videmur universos et a te sigillatim cum omnes res Italie, tum nostras licet cognoscere et quam maxime verus iste domus Aragoniae parens et princeps invictissimus te et verbis et memoria quottidie repetit, cuius pientissimam maiestatem te ita revisere et aequum est et pium.

REX: Vera nunc fatur haec nostra domina, mi Ioannes, 4
quando adventum tuum iam diu exoptavimus, cum vestra consuetudine magnopere delectemur, videmus enim te a divis avis atavisque tuis minime degenerare et non modo humanarum, sed sacrarum quoque rerum te regnum decere cognoscimus, nam imperator es Christi optimus et, cum opus fuerit, domi forisque te sa-

pienter fortiterque geris. Sat me Beatrice mea beatum existimaram, 5
nunc vero cum ea tam faustos fratres sortitus a divina benignitate cumulatissima beatitudine me auctum existimo, quae quidem omnia visitatione vestra facitis iocundiora et, cum liberi desint, hac vestra pietate me redditis non orbatum et hinc frequentati amplexus causam ipse coniicito.

CARDINALIS: Tua nos, dive pater, excellentissima pietas et 6
inaudita mansuetudo cogit, ut contempto maris Adriaci furore in remotissimas terras te revisere festinemus, quod et sponte facimus, ut par est, et Ferdinandus pater nostram charitatem adauget, qui, si liceret, ab amplexu tuo nunquam divelleretur, et, quod per se fieri nequit, per filios resarcire studet, qui usque adeo et maiestate tua gloriatur et tuarum rerum gloria laetatur, ut hac fausta necessitudine tua foelicitatem suam caeterarum gentium regibus anteponat. Accedit suavissimae quoque sororis charitas, cuius aspectu diutius carere non poteramus, cuius quidem faustissimum nomen nunquam sine profluentibus lachrymis e paterno ore prodiisse visum est, quando haec unica paternae quietis et iocunditatis
basis esse solebat. Quare, cum utriusque maiestas nos paterna 8
charitate assiduo prosequatur, ne a nobis quidem id fieri posset, quod ipsi officio posset esse satis. Sed Francisco nostro aliquando cogimur invidere, qui tantae maiestatis consuetudine fruitur.

FRANCISCUS: Nimirum fraterculi tui faelicitati iure fortasse 9
invidendum est. Nam divae sororis illecebris Italiae desyderium obliteratur et divi regis indulgentia paterna hic mihi pietas resarcitur: in media Pannonia altera mihi resurgit Italia, pro matre soror est, in cuius gremio et natus et nutritus sum, pro Ferdinando magno invictissimus sanctissimusque Matthyas datus est.
Ad haec tantum dignitatis et honoris accessit, ut neque id aetas 10
neque ingenium tolerare queat. Adolescens enim in Fredericum imperatorem potentissimum et veteranum ductavit exercitum, munitissima oppida expugnavit, victoriam retulit. Nam, quicunque sub 11
ductu et auspiciis sanctissimi regis pugnam iniverit, illi semper indubitata victoria esse debet. Iustas fovet belli causas, legiones habet omnium gentium validissimas et Christum optimum maximum, pro cuius fide quottidie pugnat, perpetuum habet adiutorem, in cuius dextra tantum divini numinis esse voluit, ut Matthyam perpetuum sui nominis defensorem ac bellatorem invictissimum esse iupserit. Quare non inmerito Francisco tuo invideri posset.
Sed de his hactenus. Nunc vero, cum rex et regina de rebus Ita- 12
lis multa noscere gestiant, quantum utriusque maiestatis nutu intelligere possum, dic, age, quaeso, sacrosancte frater, quid pater agit, quid sanctissimus pontifex, quid bellicosissimus Alfonsus Calabriae dux, quid maximi potentatus?, qui gravissimis bellis agitantur. Nam post haec ad disputationem festinandum est, in qua
hesterna die Ladislaus et Galeottus praeclarissime se gessere. Diva 13
nanque soror in superiore convivio hanc in medium proposuit quaestionem tribus continuatis conviviis disputandam, utra potior

esset, virginitas an pudicitia coniugalis, et, cum heri Galeottus insurgeret veluti Epicurus has dicens non esse virtutes, sed licere omnibus licenter uti voluptatibus, cunque mira sententiarum gravitate et verborum elegantia a Ladislao iam convictus foret, qui has virtutes esse disseruit et gravissimas, regina iussit, ut in convivium hodie referatur, an istae omnium virtutum excellentissimae debeant haberi. Cras vero, ni fallor, utra ex iis praestantior esse 14
videatur. Quare, si iis duobus numinibus nostris spectatissimisque conviviis rem gratam pro instituto tuo facere contendis, dic, age, in primis de Italiae rebus, deinde, si tuae sorori studes, ad quaestionem hanc animum, sacrosancte, converte, frater.

CARDINALIS: Maiestati utriusque et convivis satisfaciendum 15
est, frater suavissime, sed utinam ingenium et oratio mea his rebus par esse posset, quando de Italia multa relatu digna sunt et haec difficillima quaestio dulcissima sorore nostra videtur esse digna. Quin et prestantis est ingenii in regali convivio, ubi cor- 16
poribus satisfactum est, ingenua disceptatione animos oblectare et modo de rebus bellicis, modo de virtutum praestantia et aliqua divinarum rerum contemplatione disputare, quod et in Italia saepe nos factitamus et huiuscemodi studio saepe domi soror oblectari solebat. Regiae quoque maiestatis est huiusque quam 17
maxime gravissimam curarum molem hac ingenua recreatione levare. Deficerent enim animi et ad interitum prae nimia cura corpora redigerentur, nisi ingenuis plerisque studiis relaxarentur. Quare, ut iubetis, a patre initium faciam.

IOANNES CARDINALIS ET MATTHYAS REX. 18

CARDINALIS: Cum mordaces regiae mentis curas et gra- 19
vissimas fluctuantis animi molestias mecum ipse voluto, princeps invictissime, non mediocris quandoque Ferdinandi patris me commiseratio subiret ac regiam quanque conditionem miseram esse ducerem et me regio sanguine natum in tutissimam Petri naviculam e tanto naufragio evadentem fortasse faelicem affirmare possem, nisi tam eximium virorum genus a divina sapientia selectum esse putarem, ut gentibus iura daret, populos regeret et humanum genus sub iustitia et aequitate disponeret. Pater Neapolitanum re- 20
gnum haereditario iure initum et apostolici collegii auctoritate comprobatum ut sub ditione sua retinere posset, tot annos cum Gallis et fluctuantissima regalium principum coniuratione pugnavit, ut nunquam arma deposuerit, donec universo pacato regno, confectis ad unum hostibus, extincta ubique Gallici nominis factione post gloriosas multasque victorias tuto in sede regia quiescere licuit, quod cum post annos circiter sex gloriose praestitisset, mox tanquam filius pientissimus ad suae parentis Italiae pacem animum convertit, ut, quam maxima ex parte propitiam suoque nutui conspirantem habuerat ac neminem alium peregrinum regem exoptantem, maxima quiete et tranquillitate donaret; atque tantum 21

deinde ocii per Federicum Urbinatem induxit, ut arma non deposita, sed sepulta viderentur aut in meliores usus forte translata; qui, cum semper sub ductu auspiciisque Ferdinandi patris mira cum fidelitate Aragonium ductarit exercitum, almam usquequaque pacem servare nitebatur. Dum haec ita gerebantur, ecce novae efferuntur belli causae. Veneti, qui partim horthodoxae fidei 22
charitate, partim amplificandi imperii cupiditate longum cum Turcis bellum iniverant, cum parum strenue Euboeam amisissent ac dolo Ciprum occupassent, post exhaustas vires exinanitumque aerarium diuturno bello, ut ubique exclamabant, defatigati cum inmanissimo Christianorum hoste turpe fedus icerunt et, cum hac se Chimera expedivissent, ad sollicitandam Italiae pacem et dissolvendum sacrosanctum Aragoniae fedus animos convertunt, subducunt Florentinos et cum his adhuc tenellum Mediolanensium ducem in suam societatem asciscunt. Florentini, cum ob Paziorum 23
civium seditionem in metrapolitam Pisanum sanguinemque sacrum magna patrata cede saevire perrexissent, Sixtum pontificem maximum ad ulciscendas iniurias compulerunt; quibus quidem una cum Mediolanensibus ob soluti federis dignitatem bellum est a pontifice regeque nostro pariter indictum. Ex eo tempore paternae 24
sollicitudines et curae redintegratae sunt et maiorem in modum auctae. Alfonsus vero frater nullo belli labore domitabilis ex eo 25
die ita mentis corporisque quietem amisit, ut obdurato pectore se bello amplius abstinere nequeat neque nisi Galeatus in castris dormire possit, cum ingentibus copiis contendit in Aetruriam, quottidianis incursionibus provinciam devastat, vicos aedificiaque succendit una cum Federico duce, qui ecclesiasticis copiis imperabat; multa oppida expugnat, Castellinam arcem munitissimam, 26
quae ante id tempus nunquam hostili manu capi potuit, praeterea montem, quem Imperialem appellant, et Collem munitissimum oppidum in aedito loco situm vi cepit, ad octavum lapidem Florentiae castra posuit ad portas usque discursans. Dum haec in Aetru 27
ria cum Urbinate nostro frater gerit, labefactatis magna ex parte Florentiae viribus pater per Iulium Aquavivensem Genuenses in fidem suam allicere contendit et per Robertum Severinatem Lyguriam Galliamque Cisalpinam infestat, ut Insubres cum Florentinis pariter oppugnati in pristinam regis societatem redeant a Venetisque desiscant. Quod cum facere coacti forent, vix sacrosancto red- 28
integrato federe, ecce Teucri magna classe Hydruntum adoriuntur, mox Cheronesum et Iapigiam discurrentes omnia igni ferroque devastant, Hydruntum incautum et nulla munitione tempestivoque auxilio fretum magna vi oppugnatum capiunt; usque adeo ab imitissima barbaria in urbe saevitum, ut etiam multo plus, quam excogitari possit, inauditae crudelitatis sit patratum; sacra 29
deorum simulacra fede disfracta et conculcata pedibus, vexilla sanctissimae crucis unco tracta, imagines salvatoris nostri virgis cesae et in foro concrematae; quae argenteae aureaeque erant, 30
mox conflatae et in barbara numismata redactae; virgines inge-

nuaeque matronae in parentum virorumque conspectu stupratae turpiter et pollutae; infantes e matrum amplexibus erepti parietibus illidebantur; oppidani ad unum cesi omnes; summum antistitem 31
cum universo sacerdotum collegio contrucidarunt, sed eum pelle exutum aiunt, aliqui medium fuisse discerptum referunt; sanctissima delubra in stabula redacta. Quid plura?, quando sine lachry- 32
marum profluvio tantam infedelium inmanitatem prosequi nephas est, ut uno verbo dicam, neque diis neque hominibus quicquam remissum est. Iapigia tellus pro indignitate tanti sceleris tunc tota contremuit; cadavera ex urbe evecta et in cumulum redacta (res 33
enim est memoratu digna), quia pro Christi fide occubuerant, neque contabuerunt neque oboluerunt, sed una cum patentibus vulneribus exarruerunt mirumque odorem spirarunt in verum sacrosantae fidei testimonium. Ad haec frater, qui in Aetruria faeliciter 34
rem gerabat, paternis litteris edoctus cum duabus legionibus in Apuliam copiis exhaustam longis itineribus contendit, captam urbem repperit, castris hostium ob aquarum inopiam appropinquare non potest. Barbari expeditis equis regionem incursitant, quorum 35
velocitate freti ante ora nostrorum equitum ad terrorem saepe emicabant, mox refugiebant et sic cathaphractorum equitum pugnam ad extremam usque laxitatem eludebant. Itaque novum pugnandi 36
genus ad coercendam barbarorum audatiam Italos invenire oportuit, quod a validissimis cohortibus Pannonicis, quae a diva maiestate vestra in soceri auxilium ad Hydruntum usque missae sunt, perdidicimus. Quo quidem tempore pater terra marique ingens 37
bellum curare cogebatur neque deerat Sixti beatissimi domini nostri promptissimum auxilium precesque divinae; frater vero tantos labores tantaque pericula in ea obsidione toleravit, ut, nisi pro sanctissima fide pugnasset, minime resistere potuisse crederemus; die noctuque circuire castra, revisere stationes, sollicitare excubias, 38
instruere aciem, munire castra, barbarorum insidiis prospicere, cuniculos agere, struere turres, novo quottidie aggere hostibus appropinquare, ad maenia testudines agere, in urbem saxa ingenti machina iaculari, musculis vineisque hostes infestare; saepe cum ac- 39
censo solus maenia lustrabat, crepitantibus undique catapultis et prae se cadente comite solus in castra redibat, erumpentibus saepissime ex urbe barbaris cum his quottidie pugnabat et non minus imperatoris, quam militis officio utebatur, aemulabatur saepe barbarorum inmanitatem et ex captivis plerosque pal s praefigere Turcorum more, nonnullos cedere ex transverso et ita barbaram crudelitatem saepe coercere. Hydruntum autem ex parte maris Itala 40
classe circumvallatum, ex continente vero altissimo aggere obductum et non minus Italis viribus, quam auxilio vestro in regiam potestatem redactum est; quod ubi duce fratre Alphonso gestum est, praesidio ibi imposito Neapolim rediit et de barbaris gentibus honorifice tryumphavit. Nondum tryumphi pompa transierat, 41
quod de vexatione Ferrariae cognitum est et maximos belli apparatus a Venetis in dies fieri, delectum maximum haberi, classem

ingentem et actuaria navigia parari, contra Herculem Ferrariae ducem suos fines munire, obcludere Padi aditus, oportunis locis turres erigere, sollicitare auxilia, ad Ferdinandum socerum scribere, ut auxilia festinet, pontificem rogare, ut suam cum Venetis controversiam recognoscat, ius dicat utrisque, praeterea supplicare, ne civitatem sub apostolica tutela diu viventem ab ambitiosissimo Venetorum potentatu iniquissime premi patiatur. Pontifex, quia 42
egre tulerat Florentinos a Ferdinando patre grato animo in gratiam receptos, ratus nondum pro caesis sacerdotibus sat paenarum exolvisse et iccirco graviter indignatus in partes Venetorum sese declinavit. Sacrosanctae Italiae societas iam conspicans hoc modo 43
Ferrariam graviter infestari posse Fredericum Urbinatem ad defendendam Ferrariam mittit; qui, cum unum circiter annum eam a Venetorum impetu protexisset, non sine perpetuis Aragoniae familiae lachrymis et ingenti totius Italiae fletu in iustissima propugnatione cum inmortali gestarum rerum gloria octogenarius diem obiit. Ad revocandum a Venetorum patrocinio pontificem Alphon- 44
sus invito patre in Latium prorumpit, ad urbem festinat, ad decimum lapidem castra ponit, Anxuris arcem occupat, nonnulla castella oppugnat, imprimis Marinum oppidum in ditionem accepit, per patentem regionem discurrit, ex ea parte neminem ex urbe Roma exire patitur; nos quoque pontificis factione vexati non 45
multis ante diebus invitis collegis ex urbe exivimus et interposita aliquantisper sacrarum rerum cura ad tutandum paternum regnum properavimus ac deposito cardineo pileo galeam subire coacti sumus, ut maritimam regionem a Veneta classe protegeremus. Ad haec Constantius Sforzia Tiphernum occuparat, Umbriam infestabat, ubique laborabatur in Italia. Mox pater, ubi pontificis animum placavit, 46
quod Alphonsum filium maxima in Latio agitantem denegatis auxiliis et conmeatibus caeterisque, quae bello usui esse solent, eo usque redegit, ut cum parva manu a magna hostium multitudine vinceretur et ita vinceretur, ut cruentam hostibus victoriam relinqueret plusque sibi victo, quam victoribus laudis et terroris victoria illa compararet, pontificem continuo cum apostolico collegio in pristinam societatem revocavit. Redintegrato federe Alphonsus Romam accersitus ad 47
pontificem contendit, a quo honorificentissime receptus perpetuus ecclesiae propugnator creatus est ac Romani exercitus imperator. Hac suprema dignitate donatus a pontifice continuo Ferrariam mittitur, quam ab hostibus terra marique gravissime premi intelligebat. Festinat Alphonsus in Galliam; urbem repperit gravissima 48
obsidione premi. Cuius adventus tantum terroris hostibus intulit, ut ne quid ultra capere quiverint; animi vero Ferrariensibus redditi, qui antea prorsus consternati fuerant. Deinde, ubi urbem fru- 49
mento, copiis, turribus, aggere praesidioque munivit, ut hinc hostes averteret, Bergamum, Brissiam, Veronam potentissimas Venetorum urbes aggreditur, campos discurrit, oppida multa diripit, vicos incendit et hoc quottidie bello exercetur, cui si in bello Gallico socii potentatus vera obsequia praestitissent et quam maxime

Mediolanensium copiae, iam de imperio, quod in Gallia Transpadana Veneti habent, fuisset actum. Quid plura? A Florentini belli 50
principio in hunc usque diem ne horam quidem unam sine belli cura, strepitu hostium, sine tumultu militum, sine sollicitudine castrorum fuisse visus est et, quo pacto tot labores, tam continuatas vigilias, tam graves molestias, tam catenata pericula praeliaque tolerare possit, non modo nos, sed universa admiratur Italia.

REX: Ne nimis quidem mirum est, Ioannes suavissime, si 51
Alphonsus noster tam indomita fortitudine, tam singulari sapientia, tam secundis denique successibus in Italia tot annos bella gerit; siquidem ex Alphonso avo progenitus est, quo neque sapien- 52
tiorem principem neque regem iustiorem neque relligiosiorem dominum neque heroa fortiorem neque regem moderatiorem virum neque magistrum rei bellicae excellentiorem quenquam vidit Christiana respublica; in quo, de superioribus quaecunque memoratu 53
digna leguntur, intueri licebat, quo non solum Italia Hispaniaque parens, sed universa exultat et gloriatur Europa; ex vero Ferdinando natus, quo ex regibus nemo sapientior, cuius consilium sat cuique foret ad id, quod ubique est gentium, subigendum gubernandumque. Quid igitur ex tam diva officina depromi potest, quod 54
non sit ubique praestans et eximium? Sed quid Fridericus frater? anne pari ingenio et virtute decertat?

CARDINALIS: Fredericus quoque, ne degeneret, pro virili parte 55
contendit; qui, quamvis, ne iuventam ingrato ocio tereret, apud Suevos, Gallos et Cymbros est aliquandiu diversatus, tamen ob insidiosas Italiae factiones a patre in Italiam revocatus magnum et prudentem in omnibus rebus diligentiae suae demandatis animum praetulit et superiore quam maxime anno. Nam, cum pater classem 56
ad coercendam Venetorum audatiam comparare cogeretur, qui superiore anno maritimam regni partem triremibus infestarant, eum maximae potentissimaeque classi praefecit, quam traiecto freto Siculo circumactaque Calabria in mare Adriacum introduxit, mox premunitis regni portibus maritimisque oppidis ipse instructa classe pelagus medium pervolans in Anconitanum portum desidit inimicorum classem ibidem expectans. Interea Flaminiam, Venetiam, Illyricum Dal- 57
matiamque discurrit; negociatores multi usquequaque capti, immo prae oculis Venetorum in eorumque portu est acta praeda. Quare 58
usque adeo Veneti sunt animo consternati, ut, quamvis e navalibus onerarias longasque naves educerent, nusquam tamen homines reperirent, qui sponte licet magno promisso stipendio classem conscenderent; Gotolanica enim turba ubique reformidatur. Deinde, 59
ubi tandem Veneta classis comparata est, nunquam in hostium conspectum prodire voluerunt, donec Fredericum ex Anconitano portu solvisse exploratoria navicula accepere, qui cum ad vastandas igni ferroque Dalmatiae insulas traiecisset, hi subinde maritimam Italiae oram praeterlegunt. Triremes erant duo de triginta, 60
naves vero onerariae duo de viginti, triremes vero pontificiae regiaeque, ut a Ioanne Venerio metrapolita Ragusino Romam scrip-

tum est, qui eas e Chymerico promontorio dinumeravit, circiter quinquaginta. Frater autem infestata Dalmatia cum integra classe 61
iminente iam hyeme in Brundusii portum se recepit non parum laudis ac gloriae adeptus, quod mare Adriacum, cuius omne ius Veneti sibi vendicant et iccirco quotannis demisso anulo desponsant, eis invitis, immo abactis pervolarit. Nunc vero patris observat imperium, a quo optima in rebus ei opera navatur.

REX MATTHIAS ET IOANNES CARDINALIS ARAGONIUS. 62

REX: Non ingratum est mihi haec de Frederico audivisse, 63
que, quamvis litteris antea cognovi, tamen, quia placent bis audita, gratiora fiunt. Sed de nostris hactenus. Nunc vero, de Sixto bea- 64
tissimo patre nostro si quid adieceris, erit quam gratissimum, de quo nulla assidua percontatio mihi potest esse satis, et, si quid de suis addideris, non erit iniocundum.

CARDINALIS: Non dedecet neque ingratum est de sanctis- 65
simo pontifice patre nostro haec audire, de quo non nisi fausta et faelicia dici possunt. Nemo enim unquam faelicior neque sapien- 66
tior neque omnium rerum disciplina et experientia exornatior magister Petri naviculae praefuit, quando mira cum sapientia et sanctitate tanquam verus dei vicarius cuncta disponit; imprimis urbis 67
Romae templa reparat, quae superiorum pontificum negligentia collapsa fuerant sordidoque situ defecerant; urbem, quam resarctam lateritiamque acceperat, instaurat marmoreamque reddit. Cum ani- 68
mum ad publicam Italorum pacem intendisset eorumque animos nimia invidia enervatos usque adeo offendisset, ut ad ocium revocari nequirent, in bella adurgente necessitate prolapsus est, ut castigatis pacis Italae inimicis reliquos pietatis et ocii amatores in sanctum et quietum pius pastor ovile cogeret, et, quia non magis divinarum contemplatione, quam gerendarum rerum prudentia pollet, ita cum quoque potentatu hucusque se gessit, ut cuiusque peccata castigarit ac undique supplicia exegerit non indigna. Floren- 69
tinos enim ob patratam impietatem et effusum sacrum sanguinem gravissimo praelio depressit, Genuenses Mediolanensesque mira arte in obsequio retinuit, fraternum furorem ex eo conceptum, quod Venetorum ipse partes in Ferrariae ducis causa malo suasu fovere ceperat, in Latio compescuit, mox, ubi se collegit, fratrem in gratiam recepit perpetuumque ecclesiae bellatorem propugnatoremque datis insignibus creavit. Venetos a Ferrariensi oppugnatione desi- 70
stere recusantes, quibus aqua et igni fuerat interdictum, mox indicto bello affligit et castigat eorumque audatiam non mediocriter coercet. Quae quidem omnia ut efficere posset, vita divinitus diu- 71
turna data est, ut, priusquam sua beatitudo rediret ad patrem, perpetua Italiam pace muniret. Sed e familia sua praeclara quaedam praeter caetera evasere ingenia, unum Petri cardinalis sancti Sixti divi Francisci sacris initiati, qui summo pontifici in gravissimis rebus optimam operam navavit, cui tantus erat animus tantumque

consilium et tam praecox sapientia, quod mirabilia nunc ex eo gesta, nisi morte praeventus esset, fortasse praedicaremus. Alterum 73
Hieronymi sui fratris, qui in Flaminia, Foro Cornelii Liviique dominatur, cui tantum inest prudentiae et gravitatis ac tanta animi magnitudo, ut gravissimis Italiae rebus, quaecunque hactenus gesta sint, non interfuerit, sed praefuerit, quae, quamvis aetas non pollicetur, res tamen ipsa una cum experientia testatur. Tertium autem 74
Raphaelis ex sorore nepotis, cardinalis titulo sancti Georgii in Velabro donati, cuius tanta est gravitas, mansuetudo, comitas intempestivaque sapientia, ut, cum haec omnia preferente indole Sixtus summus pontifex in eo futura intelligeret, adolescentem nondum sextum decimum nactum annum cardineo pileo donarit, in apostolicum collegium admiserit, agri Piceni legatione exornarit, quin etiam superiore anno camerarium pontificium designavit et nunc in curia omnia fere suo ductu geruntur. Praeterea hoc dicere au- 75
sim, quod, si in acerbissimis Romane curiae rebus urbanisque seditionibus Raphaelis mansuetudo probitasque abfuisset, res Romana miserrime successisset. Est illi quoque Iulianus coniunctissimus e 76
sorore nepos, qui, cum non momentaneae, sed perpetuae consulat dignitati, pontificiae voluntati quandoque non obsequitur, cum avunculo libere loquitur et cum suis eum nimis videt indulgentem, magna quidem licentia corripit et obiurgat; cum eo saepe in graves 77
incidit altercationes, cum aut non Italae paci ac federi videt intentum aut alieno suasu in seditione urbana in alteram partem magis declinare conspicatur; qui si vixerit, tanto ingenio et prudentia esse videntur, ut multo maiore cum successore, quam cum avunculo sit auctoritate futurus. Item Ioannes praefectus urbis Se- 78
negallie dominatu donatus, frater eius, vir tanto ingenio, virtute et probitate praeditus, ut non solum urbis praefecturam, sed ecclesiastici exercitus imperium promeruisse videatur. Habes igitur, dive pater, quanto brevius fieri licuit, res Italas et pontificis suorumque fortunam.

MATTHIAS REX, IOANNES CARDINALIS ARAGONIUS. 79

REX: Quid cardinalis noster agit? valetne et Pannoniam il- 80
lustrat?

CARDINALIS: Optime valet atque ope et autoritate vestra, 81
item virtute sua dignitatis locum nactus amplissimum ibi vires ingenii patefacit, ibi consiliorum aciem explicat, ibi probitatem sapientiamque suam aperire conatur, autorem suae dignitatis exornat et summo pontifici est quam gratissimus. Qua prudentia et animi 82
magnitudine foret, in legatione, qua in expeditione in Turcos ad Hydruntum honorificentissime perfunctus est, cum perpetua gloria sui nominis ostendit, ubi mira diligentia, studio singulari, charitate ardentissima, sapientia summa usus est. Qua exhortatione 83
consternatos animos erigebat, qua verborum suavitate miseros, ad quos pestis illa pervenerat, consolabatur, qua vehementia nutantes

animos confirmabat, qua celeritate in excitandis principibus et in comparandis his, quae bello usui forent, utebatur, ne brevi quidem oratione referri posset. Quid plura? non modo apostolico collegio, 84
ubi cum laude munus agit, sed universae Pannoniae, ubi prius dignitatis suae fundamenta iecit, et honori et usui est non mediocri.

REX: Non iniocundum est, quem excolendum sua virtute ce- 85
pimus, eundem opinioni nostrae cumulate satisfecisse. Sed, quando pontifex ad grave senium iam diu declinavit, quid speratur?

CARDINALIS: Incertum est et impossibile manticinari, quem 86
nobis sit allatura divina benignitas. Propter virtutem id plerisque sperare phas est, sed, cum privatae quaedam rationes nonnullis obstent et humilitatem semper deus amarit, unus est, qui nunc tale fastigium sperare potest, Malphitensis, inquam, e patritia Cuborum familia natus, qui usque adeo clemens, bonus, humilis, comis et officiosus, ut publicum sit omnium profugium. In qua quidem di- 87
vinatione hac potissimum ducor coniectura, quod sola probitate et humilitate duce praeter omnium opinionem huc emersit et, quem tam propere ad sublimem fata dignitatem extollunt, suprema fastigia facile sperare potest. Deus quoque, nisi cum plebem suam 88
punire decrevit, comodiorem ecclesiae suae gubernatorem praeficere solet, quem quidem patrem Italiae maxime salutarem, si sortiri phas erit, non nisi pacem, iustitiam ac rerum omnium copiam e tali pontifice nobis sperare licebit.

BEATRIX REGINA ET CARDINALIS. 89

BEATRIX REGINA: Si tibi satisfactum est, pater, liceat mihi 90
quoque paucis percontari fratrem, quid regina mater et quid Hippolita nostra, item, quando de cardinale tuo dictum est, quid cardinalis noster Oliverus Neapolitanus agat, item Senenses Piculominei, ut, cum iucunda fuerint, quaecunque nunciantur, haec etiam grata non desint.

CARDINALIS: Avidissimis id animis accidere solet, diva so- 91
ror, ut nimio diu desyderio vexati, cum ad concupita pervenerint, vehementi saepe laetitia confundantur. Ex quo fit, ut utrisque 92
nostrum concitatissima cupiditas insit interogandi respondendique, siquidem vos simul multa noscere et nos multa referre cupimus et festinamus. Regina cum liberis bene valet ac patri quam gratis- 93
sima usque adeo morigeratur, ut declinantes eius annos iam quadam suavissimae consuetudinis comitatisque prestantia remorari conetur; in regendo saepe regno molestias levat, multa negocia expedit, subiectos civili animo admittit eisque mirifice gratificatur; nemo tristi vultu ab ea discedere visus est; ubique Aragonium 94
decorum mirifice servat, in nos autem filios, qui eam pro matre colimus et veneramur, usque adeo pia et officiosa, ut non alteram parentem agnovisse videamur. Ac id ipsum de Sforziade Hippolita 95
dicere possumus faustissima Alphonsi fratris coniuge, cui tantus animi vigor et magnitudo ac inest tanta peritia litterarum, ut Francisco

Sforzia magnanimo et invicto principe dignam filiam facile reputaris.
Nam, ubi gerendis rebus satisfactum putat, semper aut aliquid lec- 96
titat aut conmentatur et docta ingenia saepe sollicitat. Cuius quo-
que filius ab ineunte pueritia ob excellentissimam indolem Cam-
pano principatu ab indulgentissimo avo donatus tantam spem sus-
citat in armis, tantam virtutis et gloriae amplitudinem pollicetur,
ut, cum eum spectes, plures, paterna pace dixerim, in eo Ferdi-
dinandos intueri videare. Doctus est equis insidere, adurgere, auri- 97
gare, infesta hasta congredi, tractare arma, cesim punctimque ferire,
praeterea venari, conficere feras et, quod potissimum est, quicquid
temporis et regalibus studiis officiisque superest, id omne litteris
impenditur, in quibus praeter aetatem proficit et avo mirifice gra-
tificatur, quem si longaevum fata permiserint, Aragoniae domus
imperium non modo servabit, sed facile poterit amplificare. Quod 98
de cardinale Neapolitano quaeris, valet plane divina benignitate
noster Oliverus, qui sapientia, moderatione, probitate mansuetudine-
que sua et quadam mitis ingenii excellentia tanti a pontifice cae-
teroque collegio fieri solet, ut eo carere non posse videatur. Nam 99
in hac urbana recenti seditione, cum urbs acri obsidione ab Al-
fonso fratre coerceretur, hic pater prudentissimus, cum regius sit
alumnus, in magnas redactus angustias non modo obsesso ponti-
fici non suspectus est habitus, sed secedere volenti saepe ponti-
fex dixisse fertur: Cave, ab urbe secedas, dilecte frater, immo sol- 100
licitis Romanae ecclesiae rebus adesto neve reputa te mihi in
suspicionem venire posse, quando non solum fluctuante Romana
republica, sed tranquilla et pacata gratissima sunt nobis ecclesia-
sticoque senatui consilia tua et rebus Italis quam maxime salutaria,
quin, si res ipsa tulerit, Romanam arcem spectatissimae tuae fidei
conmittemus. Haec ille. Nunc vero ita ab omnibus diligitur et ob- 101
servatur, ut publicus omnium parens et moderator esse videatur.

BEATRIX REGINA: O quam mihi gratum est nunc cogno- 102
visse omnia sibi esse integra, cum haec Carrapha familia prae ce-
teris Neapolitanis optimatibus regiae sedi fuerit deditissima et in
gravissimis quibusque periculis neque ope usquam neque consi-
lio neque studiis neque fortunis non solum defuerit, sed ne vitae
quidem suae pro regni defensione pepercerit. Et hic reverendus 103
pater a maioribus suis non degenerat, at nobilissimam domum la-
tius illustrat.

CARDINALIS: Quod de Senensibus tuis Micrandropeis, id 104
est, Piculomineis quaeris, Antonius in Praecutinis regis vicem ge-
rit; dux Malphetanus, vir, ut nosti, magna sapientia, inmensa in
nos fide ac gravitate singulari, qui iure ac merito semper a patre
aucta dignitate dilectus est et fausta bis sua affinitate donatus non
solum pientissima avunculi Pii memoria summi condam pontifi-
cis de Aragonia domo et Christiana republica tam bene meriti,
sed suis quoque meritis, cum regiae fidelitati nunquam facere sa-
tis sibi videatur. Quin et Andream Mattheum excellentissimum sibi 105
generum delegit, Iulii Hydrovei, id est, Aquavivani filium, ducis,

Hercle, fortissimi et arte bellica peritissimi, qui superiore anno in lapigia ad Hydruntum magna prius Turcis illata clade per insidias inter confertissimos hostes fortissime occubuit. Hic igitur Iulio patre 106 dignus et regios mores et maiorum magnanimitatem refert, omnibus optimis disciplinis intentus, mira affabilitate, magna animi moderatione et, quod in iuvene est quam maxime spectabile, compositis moribus et sedata quaqua concupiscentia. Tantum praefert 107 gravitatis, ut senile in iuvene decorum recognoscas, cui si debitas vitae metas decurrere licuerit, Aquavivana profecto domus habebit et per quem instaurari et illustris Iulii morte se consolari posset. Sed quid de Senensi cardinale dicam, quem vere omnis 108 continentiae, virtutis, venustatis et modestiae una cum Olivero nostro exemplar possumus appellare? Nihil est in viro, quod non 109 sit omni ex parte laudabile. Accedit doctrina, consilium, gravitas, sapientia, relligio ac tanta denique animi moderatio, ut nihil unquam dixerit gesseritve, quod reprehendi potuerit. Verus est dei 110 servus, verum sanctitatis exemplum, vera humanarum artium officina, verum studiosorum omnium profugium. Quid plura? totum in eo nepote Pium licet intueri, quem, si Parcae vivere patientur, ne pontificem quidem, cum opus fuerit, orbata ecclesia mendicare videbitur. Prospexit nanque dius ille Pius, quem sacro suo pileo 111 donaret, quem in apostolicum collegium introduceret, qui, quodcunque temporis sibi superest, partim divino officio, partim sanctissimis litterarum studiis impendit et, quod caeteri voluptatibus indulgent, hic sapientiae et sanctitati comparandae tribuit.

FRANCISCUS: Suavissima audiendi delectatio mihi silentium 112 confirmavit, frater. Sed quid de vicecancellario nostro patre optimo? De Italis tantum fit mentio, de nostris vero Gotolanis obticetur.

CARDINALIS: De multis profecto frater mentio fieri posset, 113 sed nunc res quasdam tantum magis affectas et cognitu necessarias interogati rettulimus; atque hic imprimis rite conmemorandus esset, sed, quando pro amplitudine dignitatis suae sat rumor ipse nunciat et quottidianis vos litteris de valitudine statuque suo conmonet, hanc rem te non rogaturum arbitrabar. At pater 114 iste valet et, ut magis valeat, quottidie studet et, ne grave senium obrepat, omni studio conatur. Vitam, qua potest, arte fovet et remoratur annos. Nam, postquam omni virtutum genere et quaque 115 gestarum rerum gloria inmortalitati satisfecit, cuperet, quantum posset, sua gloria perfrui. In cardineo nanque collegio non inme- 116 rito princeps habitus de Christiana republica nititur bene mereri, paterno statui favet, Gotolanam denique regionem illustrat, cuius quidem vita et Romanae ecclesiae et Italiae videtur esse usui.

FRANCISCUS: Vera refers, frater, et utinam id faxit divina 117 benignitas, ut longaeva vita gloriaeque dulcedine perfruatur, nam in rem nostram nuncupata vota succederet.

REGINA BEATRIX, FRANCISCUS, CARDINALIS, VARADIENSIS 118
EPISCOPUS.

REGINA BEATRIX: Satis superque ultro citroque de rebus 119
Italis dictum est. Nunc, Francisce mi, te nostrae disputationis memorem esse velim et, quid in hoc litterarum certamine tuum valeat ingenium, quod in re militari saepe laudabiliter ostendisti, cum fratre tuo viro doctissimo continuo periclitare.

FRANCISCUS: Ex his iam intelligo, regina, te non tam pro- 120
positae questionis explanationem, quam aliquam ex fraternis nugis animi quaerere relaxationem, quando maiestatem tuam meum non latet ingenium neque imperiti est adolescentis de tam gravibus rebus disputare, quae non solum veterana studia, sed longa quo-
que postulant experimenta. Iubes etiam id acerrima disputatione 121
asseverari, quod ne facile quidem et demonstrari et persuaderi
potest. Haec enim duo numina, quae veneraris in terris, pudicitiam, 122
inquam, et virginitatem, ex quibus non modo decorum, sed vitam quoque matronalem constare affirmas, caeteris virtutibus et contendis et iubes anteponi, quod quidem cum meum ingenium tibi praestare nequeat, vereor, ne ad ridicula divertatur animus, nisi fortasse frater, qui summa scientiarum cognitione pollet, hac in
re tibi conmode suffragetur. Ego vero interogantis potius discipuli 123
personam subire, quam partes argutissime disputantis agere possum, quod eo libentius faciam, ut pro meo in te officio et hoc quam maxime tempore, quo fraterno adventu te tantopere exilaratam conspicamur, scite videar supparasitari.

CARDINALIS: Facis, ut addecet, lepidissime frater. Faustae 124
sorori, cui omnia debemus, morigerandum est et sacrosancti quoque patris maiestas, quantum ex suo nutu intelligi potest, iocunda disceptatione nostra delectari cupit.

REGINA BEATRIX: Si dicto celerius mandata mea praestare 125
soles, dulcis animula, et exceptationi nostrae cumulate satisfecisti semper, aggredere forti animo cum reverendo fratre disceptationem
hanc, quo gaudia nostra cumulatiora reddas. Talis enim disceptatio inter fratres dulcis est et ingenua ac gratissimo spectaculo non 126
indigna. Non ignota nanque mihi est utriusque ingenii dexteritas
et praestantia, etsi hesterna contentione defatigatus est. Adest Va- 127
radinus noster, cui non solum rerum sacrarum inest ingens et alta cognitio, sed cum vitae probitate summa humanitas ac generosa animi magnitudo coniuncta est, qui partes quandoque tuas fovere
poterit. Quid enim excellentius, Francisce mi, quam rei bellicae 128
litteras admiscere et inter arma saepissime intonare, quippe quae neque in castris pernoctare recusant neque labores vigiliasque reformidant neque augustalia nostra fugiunt, sed admissa multum
conmodi afferunt et ornamenti? Proinde da operam fratre duce et 129
Varadino comite, ut, quod mihi semper ipse persuasi, caeteri sentiant virginitatem, inquam, coniugalemque pudicitiam iure caeteris
virtutibus esse anteferendas. Quod etsi generositati tuae videatur incon- 130
gruum, vestra tamen in me studia ob hanc rem exploratiora habebo.

FRANCISCUS: Velim, nolim, divae sorori morem gerere 131
necesse est, quando haec animula corpusculumque totum suo numini penitus est adiudicatum. Sed quid, Varadine, faciemus? Irri- 132
tandum est hodie doctissimi fratris ingenium; num hodie facile patiemur has faemineas matronalesque virtutes virilibus anteponi?

VARADIENSIS: Etsi, generose fili, id durum et difficile vide- 133
tur, tamen, cum sanctissima regina virtutes has pro potenti numine semper habuerit, unde ipsa quoque omnium mortalium iudicio inter deas relata est, quamvis adhuc cum deo suo diversetur in terris, vereor partim cogente veritate, partim adurgente cardinalis patris argutia, qui plurimum suadendo potest, ne tandem convincamur. Sed, age, rem forti animo aggredere. Varadinus tibi nus- 134
quam aberit. Si quae tibi est armis, eadem est et litteris non iniqua victoria, non parum spei tibi habendum est.

FRANCISCUS ET IOANNES CARDINALIS. 135

FRANCISCUS: Virtutes has duas regina caeteris iubet ante- 136
poni, reverende frater, quod quo modo fieri possit, non facile video neque virginitatem et pudicitiam iam mihi persuadere possum invictissimae fortitudini imprimis esse praeferendam, quippe quae omnium iudicio plurimum in se habet splendoris et dignitatis, contra illae duae feminarum sunt tantum et sanctimonialium, periculorum quidem expertes et laborum, unde splendor et dignitas aliqua oriatur. Nam, ut Pyndarus inquit, ἀκίνδυνοι δὲ ἀρεταὶ οὔτε 137
παρὰ ἄνδρασιν οὔτ' ἐν ναυσὶ κοίλαις τίμιαι, id est, virtutes, quae periculis carent, neque terra neque mari honorem ferunt. Atque 138
imprimis illustrissima est fortitudo bellica et ingens illa animi celsitudo, qua iubente iure et postulante sanctissima fide intrepidi arma capimus, prophanis hostibus occurrimus, sacram rempublicam defensamus, barbarum furorem cohercemus, inmanissimam crudelitatem ulciscimur, Christianum imperium propagamus, pro Christo sanguinem effundimus et pro nomine Iesu, quod est super omne nomen, mortem obimus et quandoque tanquam intrepidae victimae trucidamur, cedimur, dissecamur ac demum truculentissime obtruncamur neque pro eo mori reformidamus, qui pro nobis mori non renuit, qui pro nobis omnes cruciatus, dolores et langores pertulit, qui pro nobis exinanivit semet ipsum, qui denique pro nobis omnes mortes subiit, ut ab omni denique morte nos eriperet et non modo eriperet, sed nos secum cohaeredes et dei filios statueret. Quaenam fortitudo maior inveniri potest, quae constantia 139
promerentior, quae virtus excellentior, quae probitas ad promerendam divinitatem accomodatior celeriorque? Atque, ne mentiri vi- 140
dear, id in Ioanne vaivoda duce invictissimo et Matthia sanctissimo suo filio rege nostro omnium, qui sunt, qui erunt, qui fuerunt, excellentissimo cognoscere licet, quorum alter frequentatis tot cladibus Turcorum rabiem afflixit, alter tot barbarorum spoliis onustus, tot victoriis illustratus, tot tryumphis denique decoratus vita

omnium imperatorum beatissima fruitur, quando dei amicus est et Christianae reipublice unicus ac verus propugnator, quem iure populi colunt, gentes venerantur, reges verentur, Turci reformidant, Scythae hobediunt, Itali adorant et Romana denique celebrat ecclesia.

BEATRIX REGINA: Concitatissima ut frater utitur dicendi ve- 141
hementia et militares animos quam venuste ad certamen litterarum transfert, pater?

REX: Addecet, quodcunque facit; ita gratiis est refertus om- 142
nibus et eutrapelia admodum perquam venusta.

FRANCISCUS: Quin etiam faelices quoque veteres reputa- 143
rim, qui quodam animi robore inmortales evasere, quamvis verae sapientiae expertes extiterint et iccirco nulla solida beatitudine potiantur; faelicem Herculem, Thesea Perithoumque; faelicem Pe-
leum, Iasona, Meleagrum; faelicem Hectorem, Paridem et Aenae- 144
am; faelicem Achillem, Ulixem, Aiacem et Diomedem; faelicem Agamemnona, Menelaum Pyliumque senem et Horestem; faelicem utrunque Pyrrhum, Lycurgum, Leonidam, Epaminundam et Aratum; faelicem Themistoclem, Milciadem, Alcibiadem et Periclem; fae- 145
licem Amilcarem, Hanibalem et Adrubalem; faelicem Alexandrum; faelices quoque, quos Macaedonica fortitudo illustravit, Ptolomaeum, Cleomenem, Antipatrum, Nearchum, Antigonum, Cassandrum, Lysimachum, Eumenem, Seleucum et Amintham. Cur pri- 146
mum Iovi Feretrio Romulum opima spolia rettulisse dicimus et Quirinum parentem gens Romana veneratur, nisi quod Acronem Ceninensium regem ad singulare certamen provocantem forti animo devicit? Cur Horatium Coclitem in summo patriae periculo 147
contra totam Aetruriam acerrimo pectore pugnantem quottidiana memoria repetimus, qui disiecto ponte defensata patria incolumis renavit ad suos? Cur Coeliam virginem inter viros annumeramus, 148
quae in obsidem Porsenae tradita, conscenso aequo et traiecto Tyberi ad suos rediit? Cur Cornelium Cossum Romuli aemulatorem, magistrum equitum perpetuo exemplo conmemoramus, qui Lartem Tolumnium Fidenatum ducem primo congressu in acie interfecit, ut laesam populi Romani maiestatem ulcisceretur? Cur Marcum 149
Marcellum, qui pari virtute Viridomarum Gallorum ducem manu propria interemit deque Gallis et Paenis iure tryumphavit? Cur Titum Manlium, qui tribunus militum Gallum provocatorem Sulpitio dictatore occidit capitique suo detractum torquem imposuit? Cur 150
Valerium Corvinum vestri generis autorem et Scipionem Aemilianum sub alienis auspiciis pari virtute certantes? Cur Caium Sempronium Fabiosque ac fortissimam Romanae iuventutis audatiam? Cur caeteros Scipiones, Crassos et Catones? Cur Valerium Flac- 151
cum tribunum tertiae legionis, Pedanium centurionem ac Iulium Aceum Peligne cohortis praefectum ad Punicum vallum sua robora ostentantes? Cur Quintum Cotium Achillem quoque cognomina- 152
tum, qui duos Caeltiberos iuvenes illius gentis invictissimos singulari certamine superavit? Cur Detios, Brutos, Camillos ac Dru-

sos apud omnes aetates iure celebrandos? Cur Attilium decimae 153
legionis Caesaris militem Cynegyri Atheniensis pertinatiam imitatum, qui in Massiliensi pugna decisa dextra, quam in navim hostium iniecerat, leva continuo puppim apprehendit nec prius dimicare destitit, quam navem profundo demerserit? Cur Marcum Scae- 154
volam Iulii quoque Caesaris centurionem indomitum, qui adversus Pompeium fortiter usque adeo pugnavit, ut nunquam a pugnando destiterit, donec super ingentem hostium stragem, quam ipse fecerat, corruerit ac transfosso femore eruloque oculo vulneribus centum et viginti confectum corpus aspexit? Cur duos in bello Gal- 155
lico eiusdem imperatoris centuriones Titum Pullum et Lutium Vorenum, qui, cum ex obsessis castris aemulatione laudis et pari ardore animi egrederentur et pro vallo certarent, alter alteri saluti fuit? Cur Sicinium Dentatum bellatorem strenuum Achillemque Ro- 156
manum iure cognominatum, qui nulla aversa cicatrice dehonestatus, adversis vero quinque et quatraginta, insignis coronis aureis octo, muralibus tribus, civicis quattuordecim, obsidionali una, item torquibus tribus et octuaginta, armillis centum et quinquaginta, hastis duo de viginti falerisque viginti quinque donatus octies ex procatione victor, cum imperatoribus denique suis tryumphos novem egit? Cur Marcum Sergium omnibus fortasse non inmerito 157
anteferendum, licet pronepotem Catilinam habuerit, qui secundo stipendio dextram perdidit, duobus stipendiis ter et vicies vulneratus, neutra manu ac pede satis utilis, bis ab Hanibale captus, bis vinculorum eius profugus, in viginti mensibus nullo non die in catenis aut compedibus custoditus, sinistra manu sola quater pugnavit facta sibi dextra ferrea eaque religata preliatus Cremonam obsidione liberavit, Placentiam propugnavit, duodena castra hostium in Gallia cepit? Cur Milonem Crotoniatem in Olimpiade primo coronatum, atle- 158
tham quidem indomitum? Quid Ventidium denique Bassum civem Asculanum et tryumphante Strabone eum quoque puerum ante imperatoris currum sinu matris vectum?, qui duce virtute comiteque fortuna Romae singulos rite magistratus obivit ac consulatum pontificatumque gloriosissime gessit et de Parthis tribus praeliis ab eo fusis primus omnium Romanorum tryumphavit ac obita denique morte publico funere honestatus est. Cur igitur haec omnia tam praeclara?, nempe, 159
quia, si quid fortiter gestum est, id pleniore ore laudatur, contra vero, si quid timide, id inter probra videtur esse maximum. Ex quo fit, ut sola quam maxime fortitudo laudetur solaque timiditas mollitiesque victuperetur. Salamin fusa Persica classe, quam maria 160
ulterius tollerare non poterant, sempiternam Themistocli et universae Graeciae gloriam comparavit. Plataeae Pausaniam illustrarunt, qui Mardonium gravissima strage superavit. Thermopyle Leonidam 161
Spartanorum ducem inmortalem effecere, ubi Spartani sexcenti iam triduo magna continuata cede ducis hortatu in quingentorum milium castra Persarum tandem irrupere non spe victoriae ducti, sed mortis ultione, neque a pugna ante destitere, quam fuere hostili sanguine demersi. Marathon quoque perpetuam laudem Athe- 162

nis comparavit, cum ibi Milciades cum Atheniensium decem milibus Platensibusque mille exercitum Persarum adortus, in quo militum erant centum milia decemque milia equitum, ingenti caede afficit. In Leutris vero quantum laudis Epaminundas Thebanus sibi 163
vendicaverit, caesae Lacedaemoniorum copie ac fractae Spartanae vires testari possunt. Sed, quantum splendoris et dignitatis 164
fortitudo pariat et quam maxime militaris, hinc collige, quod, quaecunque ex veteribus ac novissimis praeclara monumenta spectantur, huic quam maxime virtuti dicata esse videmus. Quot 165
Romae trophea tryumphalesque arcus spectare licet? quot statuas imaginesque maiorum, eas quoque omnes habitu fere militari? quot numismata, quae recondita hodie inveniri solent?, quom omnia fere aut victorias referant aut tryumphos aut fortia facta. Quid aliud tituli marmoribus incisi aut epigrammata veteribus se- 166
pulchris addita, quotquot ubique deteguntur, invidente vetustate referre student invictae fortitudinis exempla? Quid de tryumphali 167
arcu trophaeisque avitis dicere ausim, quae prorsus mihi somnos non aliter atque Alcibiadi Milciadis in Maratone tropheum ademere? qui, cum repudiatis conviviis nocturnis iam vigiliis indulgeret et rogatus, cur id faceret, respondit: Milciadis trophaeum mihi somnum abegit. Accaepi in divo Alphonso avo meo plures 168
extitisse virtutes, ex quibus quidem nulla praeter hanc tryumphales arcus dicari sibi meruit. Haec enim virtus est, quae sola defendit omnium ornamenta virtutum. Nam aequa consilia custo- 169
dit, ad gloriam suscitat, animos ad pericula munit ac nullo timore affici nullaque ignominia dedecorari patitur. Hac quidem armati regna defendimus, respublicas propugnamus, protegimus bonorum innocentiam malorumque audatiam cohercemus. Quas ob res, cum 170
in virtute hac plurimum sit splendoris et gloriae ac plurimum in se habeat virilitatis, non facile video, quonam modo virginitas coniugalisque pudicitia, ut regina iubet, caeteris virtutibus anteferri possit.

CARDINALIS: Non parum, eloquentissime frater, et inge- 171
nium et orationis tuae vehementiam admiror, sed, quando in Pannonia apud sororem divam et in castris apud invictissimum sapientissimumque regem educatus es, qualem Aragonia domus postulat, facile prodire potuisti. Neque fortitudinem inficior per- 172
multum in se habere decoris neque virginitatem et pudicitiam aliquam dare licet fortitudine vera carentem. Sed illud tibi diiudicandum est nonnulla esse subornatae genera fortitudinis. Nam, 173
cum in elato animo pertinatia et imperandi cupiditas innascatur, multi sunt, qui nimia pervicatia obfirmati, et nonnulli, qui dominandi amore allecti fortia facta peragunt neque vere fortes appellari queunt. Et hoc genus hominum saepe pernitiosum est, quando vi po- 174
tius superesse contendit, quam iustitia servare paritatem, atque non virtutis amore, sed studio vanae laudis ad magna gesta suscitatur. Sunt et alii, qui longa experientia fortes esse didicere neque ta- 175
men fortes appellari debent, ex quo genere milites esse solent, qui

longa rei bellicae disciplina pericula facile subeunt. Item neque pro 176
fortibus habendi sunt, qui inmoderato quodam affectu pericula adoriuntur, ut amantes furiisque perciti, quoniam deposito furore nihil audent; neque hii, qui verecundia quadam adacti aliquid periculi adeunt, qui dimisso pudore non adirent; neque qui spe aut aliqua futuri boni expectatione suscitantur; neque qui Iovis cor- 177
ruscationes, fulmina ac caeterea supra hominem terribilia huiusce generis aspernantur, quippe qui insania quadam nil timere coguntur; neque qui fortitudinem sine iustitia colunt, sine qua nil potest esse laudabile, et, quae subeunt, pericula non ad conmunem, sed propriam utilitatem referunt. Sed hi fortes dicti sunt, qui, 178
quando opus est et ubi oportet ac boni denique gratia pericula forti animo subeunt, res item humanas voluptatesque corporeas despiciunt et labores ac inconmoda tollerant patienter. Quae qui- 179
dem omnia si in his, quos fortes appellasti, rite requisiveris, paucissimos invenies, quos vere fortes nominare queas. Nos autem 180
fortitudinem a virginitate non seiungimus, quia nihil est aliud ipsa virginitas, quam contra feda vitia inmaculata animi fortitudo cum divina charitate coniuncta mentem cum corpore servans impollutam. In his, quos fortes appellas, est nimium fortuna dominata et 181
vetusta illa fortitudo nihil visa est sapere divinitatis, quando natura duce praestari poterat. Castus vero animus ac nullis voluptatibus improbis obnoxius multum in se divinitatis habet, qua humanam quanque fortitudinem antecellit. Illud tamen sic habeto, 182
frater, multo difficilius esse insitarum extinguere incendia voluptatum, quam fictos Alcide labores et praeclara quaeque facinora praestare totumque redigere in ditionem suam orbis imperium. At- 183
qui virtus, ut ait Aristotiles, circa difficilia versatur et, quo quodque difficilius, eo excellentioris videtur esse virtutis. Quod cum virginitas et pudicitia praestare videntur, non modo fortitudini, quae, ut dixti, plurimum in se splendoris habet et ornamenti, sed virtutibus caeteris iure videtur esse anteferenda. Accedit ad hoc, 184
quod sinceritatem simplicitatemque divinam nulla virtus expeditius ac propius aemulatur. Andronicus autem, quamvis fortitudini fidu- 185
tiam, tolerantiam, magnanimitatem, virilitatem, perseverantiam, magnificentiam et andragathiam, id est, virilem bonitatem, quam strenuitatem plerique interpretati sunt, recte subiecerit, his tamen omnibus castitas videtur esse praestantior. Incipe igitur, lepidissime 186
frater, haec duo virtutum numina reverentius colere, nam, cum ad summum perveneris iuventutis, per te ipse testaberis, quantae molis sit propriis concupiscentiis moderari.

FRANCISCUS ARAGONIUS ET CARDINALIS FRATER EIUS. 187

FRANCISCUS: Haud facile tibi cedere herbamque dare vi- 188
deor in hac re, cum iniquo animo feram rebus bellicis talia anteponi, sed rationibus convictum idem confiteri non pudet. At num in aliis id audeas affirmare?

CARDINALIS: Audebo equidem faustamque sororem vere 189

sancteque sentire vobis ostendam.

FRANCISCUS: Heu, quam vereor, ne mihi os sit hodie fra- 190
terna arte sublitum. Iam iam militaria matronalibus ornamenta cedunt et, quando antiquorum more instituti sacrosanctam mulierum pudicitiam tantopere veneramur, nostras in hac re partes laedi equo animo patiamur. Sed idem in caeteris virtutibus vere dici nequaquam affirmarim. Iustitiam, quam divus Matthias Ferdinandusque 191
pater tantopere veneratur et observat, divinarum humanarumque rerum moderatricem, tanquam deam unicam caelo terraque potentem, si tuis patiar deprimi argumentis, reverende frater, admodum addubitandum est mihi, ne inbecilli defensione mea piaculum conmitatur, quando sine tanto numine neque regnum neque imperium neque societas ulla mortalium potest esse diuturna. Itaque tantum 192
virtutis numen e summo loco deiici ac tuae cedere castitati hoc non solum me, quem sapientiae tantum fateor observatorem, sed caeteros quoque convivas, qui omnium iudicio sapientissimi reputantur, pro rei indignitate magna molestia afficit. Iustitia nanque 193
habitus electivus est circa omnia, in quibus studiosus ipse versatur, ius suum unicuique tribuens pro dignitate. Haec autem, cum duplex sit, conmunis quidem et particularis; conmunem legitimam appellant, particularem vero in conmutativam distributivamque partiuntur. Illa vero, quae legitima dicta est, rempublicam respicit, le- 194
ges sanxit, conmuni saluti consulit et universam denique virtutum molem congeriemque temperat et disponit; particularis vero pri- 195
vata consyderat officia et utraque alienis conmodis semper studet, quando sola haec ex hiis, quae in actione consistunt, virtus est ad alios, cuius profecto munus est omnibus prodesse, quibus potest, et nocere nemini; et, cum caeterae virtutes propria conmoda cu- 196
rent, haec autem aliena, hac sola viri boni nominamur, qua quidem si humanum genus foret orbatum, nihil profecto haberet, quo ulterius perduraret. Haec autem, cum inter aequum et iniquum et 197
plus et minus utique versetur caeterarumque virtutum vera media metiatur, omnium iure virtutum moderatrix et regina esse censetur. Haec enim in corpore cuncta disponit, concupiscentiis et affectibus 198
moderatur et, cum in voluntate consistat, cui libera est eligendi potestas, eam ita recte instruit et informat, ut veri et non apparentis boni faciat appetentem rationique sola appetitum reddat obtemperantem. Quare non inmerito caeteras virtutes in se continere 199
videtur, immo omnium videtur esse mater, quam Euripides parique iudicio Aristoteles Lucifero Hesperoque non inmerito censuit admirabiliorem. Nam haec prima rationem abacta mentis cecitate serenat et verum animo vigorem suggerit. Proinde non patiar neque, qui 200
sententiae meae favent, facile vobis audient tam venerandae parentis maiestatem hac iniqua praesidentia incestari.

VARADIENSIS: Non minus militari, quam litteraria decer- 201
tatione valet Franciscus noster, quem non inmerito mundi delitias appellamus. Nam, cum subsidio sibi quandoque opus fore puta- 202
remus, et spem nostram superat et consilium opemque dare potius,

quam accipere potest. Proinde, Pannoniae gentis dux faustissime, 203
bono animo caetera prosequare, quando de fortitudine iustitiaque
mirabilia referre occepisti.

FRANCISCUS: Ne inutilia quidem sunt adiecta calcaria et 204
adolescenti quam maxime haec incitamenta laudis bene spera, nam
non facilem victoriam hostibus relinquemus. Quod ex ore tuo hoc 205
anno saepius hausi, id mihi succurrit, cum divi Matthiae regis
iustitiam aequitatemque referres. Orphei nanque carmen erat, quod
si fratri obiecero, non in parvas angustias se redactum esse sentiet.

CARDINALIS: Dic, age, frater, amabo et quam ocyssime, si 206
in rem tuam id dici posse vides.

FRANCISCUS: Iustitiam, quam virginitati tuae subiicis et pu- 207
dicitiae, non solum caeteris hominum officiis, sed ipsi deo Or-
pheus praeponendam iudicavit, quando supra sacrum omnipotentis
dei thronum residet e caeloque mortalium vitam despicit, impro-
bus mores corrigit, leges ponit et iniqua dirigit. Sed mellifluum 208
audi, quaeso, Orphea divina verba resonantem: Ὄμμα Δίκης μέλπω
πανδέρκεος, ἀγλαομόρφου, ἣ καὶ Ζηνὸς ἄνακτος ἐπὶ θρόνον ἱερὸν ἵζει
οὐρανόθεν καθορῶσα βίον θνητῶν πολυφύλων, τοῖς ἀδίκοις τιμωρὸς
ἐπιβρίθουσα δίκαια, ἐξ ἰσότητος ἀληθείας συνάγουσ' ἀνόμια, πάντα
γάρ, ὅσσα κακαῖς γνώμαις θνητοῖσιν ὀχεῖται, hoc est, Oculos Iu- 209
stitiae cuncta videntis et splendiferae, quae Iovis regis supra
sacrum thronum residet, quae diversorum hominum vitam e caelo
despiciens, quae iniustos aequis paenis afficit, quae ex vera aequi-
tate inaequalia corrigit, omnia enim, quaecunque malis mentibus
a mortalibus vehuntur, diiudicat solaque mentes punit, quae plus
appetunt, et caetera. Quod si theologo Graecorum poetae non cre- 210
dideris, dium Platonem audias virtutem hanc ita definientem: δι-
καιοσύνη ὁμόνια τῆς ψυχῆς μερῶν πρὸς αὐτὴν καὶ εὐταξία τῶν τῆς
ψυχῆς μερῶν πρὸς ἀλλήλας τε καὶ περὶ ἄλληλα, ἕξις διανεμετικὴ τοῦ
κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ, ἕξις, καθ' ἣν ὁ ἔχων προαιρετικός ἐστι τῶν φαι-
νομένων αὐτῷ δικαίων, ἕξις ὑπηρετικὴ ὀρθῶν νόμων, id est, iustitia 211
est animae concordia erga se ipsam ac partium animae inter se
recta dispositio, habitus cuique tribuens secundum dignitatem, ha-
bitus, secundum quem, quicunque se habet, quae sibi videntur iusta,
eligit; item est habitus, qui rectas leges suggerit. Iam potes summi 212
philosophi autoritate conmoveri et de iustitia sentire relligiosius
virtutumque parentem, ut par est, caeteris anteferre, quod ut fa-
cias, et antiquorum exempla docent et experientia ipsa discere po-
tuisti. Nasamones ita numen iustitiae venerantur, ut non per alios 213
deos iurent, nisi per eos viros, qui iustissimi atque optimi apud
eos fuisse dicuntur, illorum sepulchra tangentes. Tanta servandae 214
iustitiae cura Romanis olim fuerat, ut non solum legibus, quas ab
Atheniensibus acceperant, in duodecim tabulas relatis domi mores
vitamque componerent, sed, ne hostibus iniqui forent, in quos
maior fortasse licentia permitti poterat, feciales patremque patratum
creavere, qui Numae instituto, cum Fidenatibus bellum ob incur-
siones et latrocinia rex indicturus esset, ex optimis domibus pri-

mum electi sunt per omne vitae tempus pro sacris habiti, qui sancto legatorum officio ab his, qui adversum populum Romanum aut rapinis aut iniuriis hostili mente convenerant, pignora fracto faedere iure repetebant, dictique feciales, quod fidei publicae inter populos servandae praeerant. Nam horum erat officium curare, 215
ne bellum iniustum externis inferretur nullumque bellum susciperetur, nisi pium et aequum id ante iudicassent indicatumque rite indixissent, item de laesis federibus iudicare et, si socii equa postulent, ea reddere laesis, sontes postulantibus tradere, iniurias legatorum recognoscere, pie federa custodire, desito bello rite fedus icere, pacem inire et non iure initam irritam habere, imperatorum iniquitates, si quid iureiurando spoponderint promiserintve, rite expiare. Quin etiam Romani, iustissimum illud genus hominum, 216
ut relligiosius hanc virtutem observarent, non solum, ne quid iniuste facerent, sed, ne quid inique dicerent, admodum venerabantur. Inimicos enim, quos perduellis appellare solebant, ut mitius nominarent, hostes nuncuparunt, quando apud priscos tale nomen peregrinum significabat. Et ille, inquam, vere iustus est, ut ait Plato, 217
qui verum et bonum dicit, neminem decipit, sed omnibus prodest, quibus potest, contra vero, ut idem inquit: ἐσχάτη γὰρ ἀδικία ἐστὶ δοκεῖν δίκαιον εἶναι μὴ ὄντα, id est, extrema quidem iniustitia est iustum videri et non esse. Haec praeterea virtus usque adeo ope- 218
rosa est et tantum in se habet difficultatis, ut multum sibi temporis requirere videatur, ut Sophocles ait: χρόνος δίκαιον ἄνδρα δείκνυσι μόνος, κακὸν δὲ κἂν ἐν ἡμέρᾳ γνοίης μίᾳ, id est, solum tempus virum iustum ostendit, malum autem in una die noveris. Quicunque vero 219
se talem praestare potest, ab omni miseria videtur alienus. Nam, ut Salamon inquit, iustorum animae in manu dei sunt et non tanget illos tormentum mortis; fulgebunt iusti et, tanquam scintillae in arundineto, discurrent, iudicabunt nationes et dominabantur populis et regnabit dominus illorum in perpetuum. Haec igitur 220
regia virtus est, qua solium regium firmatur, populi reguntur, civitates augentur, divina relligio viget et salus denique puplica et privata comparatur, quam virtutum sive parentem dixeris sive reginam, utrum verius appellaveris, non facile iudico. Num ipse pu- 221
tas Alphonsum regem ad capescendum Italiae regnum quondam invitatum Hyspana classe ac tantis viribus munitissimas arces et tot potentissimas urbes expugnare potuisse, nisi iustitia prius, quam armis Renatum regem ille superasset? Gerebantur gravis- 222
sima ab utroque rege bella, sanctissimus tamen ille noster avus tam severam ubique iustitiam retinuit, ut sine timore captivitatis et praedae ex opidis omnes prodirent, colerent agros, castra frequentarent, inter equos et arma greges et armenta pascerentur, agrestes feminae castra tuto cum virginibus adirent, cibaria et varia gulae irritamenta tabernacula circumferrent, neque tamen opidano cuiquam, ne villico quidem ulla illata est iniuria et, quamvis in pagis et opidis milites saepe pernoctarent, nullius tamen unquam faedata est pudicitia; pro manipulo saepe frumenti ac surrepto 223

vomere, quia contra regis edicta fecerint, nonnulli milites laqueo suspensi sunt et gravi plerique ignominia affecti. Nam iustissimus 224
ille princeps de vi, latrociniis et furtis severissime ius dicere solebat; nunquam adduci potuit, ut sontem gravem aut caedis et insidiarum reum impunitate donaret ratus nulla virtute nos diis inmortalibus, quam iustitia, propius accedere posse. Quare tantum 225
promeruit inmortalitatis, ut, quando id impudentiuscule possum affirmare, e iunioribus neminem habuerit Europa, quem gloriabundae posset obiicere vetustati. Ferdinandus quoque pater, cum pa- 226
rem iustitiam et mentis integritatem tanquam haereditario iure a divo patre delegatam retineret, quamvis perturbatam regni possexionem iniverit a Gallis interceptam, divina tamen benignitate duce et hac virtute comite meruit pacatissimum et obtemperantissimum possidere. Non enim credendum est, cum omnes regni principes 227
in eum obstinatissimo animo coniurassent, eum in florentissima omnium nationum Italia, omnium artium disciplinarumque magistra unquam sibi imperium comparaturum, nisi iustitiae futurus esset observator scelerumque punitor acerrimus. Atque id ipsum in hoc 228
serenissimo patre nostro divo Matthia quottidie possumus intueri, qui Ungaros ex Hunnis et Sythis inmanibus oriundos et non modo ferinis hisdemque crudis, sed humanis quoque carnibus vesci solitos dei omnipotentis imperio regere iussus ineffabili quadam aequitate iustitiaque sua ita mites, iustos relligiososque reddidit, ut nunc non solum barbaros, sed Latinos quoque virtute et probitate praecellant. Hic enim vere Aristidem, cui ab Atheniensibus Iusti 229
nomen est inditum, quod nemini ante illum contingit, et quem Plato praetermissis caeteris clarissimis viris, qui Athenis floruerint, solum extimatione, laude admirationeque dignum iudicavit, quando non minori studio ex paupertate, quam ex trophaeis gloriam assequi contendebat, et, quamvis in cunctis publicis muneribus uno omnium inimicissimo Themistocle uteretur ac illius artibus exul patria cessisset, oblata tamen sibi eadem male merendi facultate officium decorumque suum retinuit, longe superasse visus est. Nam, 230
etsi, cum Greci belli gerendi causa pecuniam conferrent Aristidemque peterent, cuius aequitati quam maxime confidebant, ut eo autore census singulis civitatibus describeretur, integerrime iustissimeque suo officio satisfecit et ita satisfecit, ut eum omnes summis laudibus extollerent, hic tamen in rebus multo gravioribus, quando pro Christiana republica quottidie pugnat et vires habet longe maiores, maiora iustitiae opera consumavit nec tantum autoritatis Aristidi ab Atheniensibus, quantum nostro regi a Christianis potentatibus tributum fuit. Quamvis Themistocli se salutare 231
consilium reipublicae invenisse iactitanti et iccirco a populo postulanti, ut sibi daretur, quo cum rem conmunicaret, hic iam collega datus, postquam cognovit illum de incendenda Lacedaemoniorum classe apud Cytheum cogitare, ad cives processit rettulitque Themistoclem, ut utile consilium, ita minime iustum animo volvere, qua quidem iniquitate iusti viri testimonio non probata re-

pente concio soluta fuit. Quod si quis cum nostris principibus aut 232
Seleucum Locrensem aut Tharundem Tyrium, item Pyctacum Mitileneum conferre voluerit sive Fabritiis, Brutis, Torquatis Curiisque eum comparaverit, longe insigniora de his et legi et spectari possunt iustitiae monumenta. Sed, ubi Aragonium utriusque Hi- 233
spaniae regem praetermittimus, si haud dedecet suorum quandoque laudes et exempla referre, quippe qui, cum ab avis attavisque regibus non legatam solum, sed insitam iustitiam et quasi divina largitate accumulatam possideret, praeter paternum Siciliae et citerioris Hispaniae regnum ulterioris quoque imperium adeptus est, quod virtute partum et pacatum usque adeo iustitia et severitate munivit, ut contumaces saepe populos et tyrannos unico apparitore coherceat ac puniat, saepe portis regio iupsu vimineo vinculo alligatis omnes obcludat atque nemo inde prodire audeat. Tot nati- 234
onibus imperat, tot regnis dominatur et insulis, ut cum animi magnitudinis, tum iustitiae suae sit laus omnis ei iure tribuenda. Lusitanos fudit caeterosque Hyspaniae duces confregit ac demum, 235
ut extremam Europae regionem omni prophana barbaria liberaret, nunc barbaro regi Christiani nominis inimico e Mauritania oriundo, qui in Betica regione dominatur regnumque munitissimum hinc editissimis montibus circumseptum, hinc mari mediterraneo obductum possidet, bellum indixit et iam multis expugnatis opidis universam Beticae regionem in dictionem suam redigere contendit, quando Maumectanum nomen orthodoxae fidei infestissimum non modo diutius in Hyspania tollerare non potest, sed omnem e- iicere nititur infidelitatem. Noe atque Abraam inter primos iustis- 236
simi reputati sunt, quia in his fides primum apparuit. Quanto iustiores tot Christianissimi domus Aragoniae reges, tot sanctissimi Pannoniae principes de catholica fide optime meriti iudicio sunt omnium habendi, alteri nanque ex Hispania, alteri e Pannonia, Maesia ac Scythia barbaram infidelitatem certatim eiicere conantur. Hac igitur ratione divinam providentiam multis ante tempo- 237
ribus et hoc vel maxime tempore mutua affinitate Aragoniam cum Corvina domo coniunxisse arbitror, ne regendis imperiis sanctissimae deesset iustitiae seminarium. Carneadem autem philosophum, qui 238
nullam dicebat esse iustitiam et, si qua foret, eam summam esse stultitiam, quoniam iustus sibi noceret, alienis conmodis consuleret; homines quoque iura sibi pro utilitate sanxisse varia pro 239
moribus et apud eos pro temporibus saepe mutata, item ius naturale nullum esse atque homines caeteraque animantia ad proprias utilitates natura duce ferri sceleratissime locutum esse censeo et, si ita fortasse senserit, inter philosophos non habendum. Iu- 240
stum enim, qui neque saucio equum in prelio abstulerit neque e tabula naufragum in naufragio deturbarit, ut saluti suae consulat, stultum reputavit. Si quis enim omnia ad praesentis vitae conmoda referat, nunquam poterit de iustitia recte iudicare. Tanta 241
est iusti innocentia, ut mori malit, quam alienae obesse saluti et, quando nullius mali conscius est praemiaque inmensa respicit et

aeterna, neque timet unquam neque pro aliena salute, si recta ratio postularit, pericula ulla reformidat ratus tantam esse iustitiae vim, ut, cum oculos in caelum substulerit, a deo se confidat omnia imploraturum. Quanto melius Venusinus ille noster Flaccus 242
sensisse visus est: Integer vitae scelerisque purus non eget Mauris iaculis nec arcu nec venenatis gravida sagiptis, Fusce, faretra. Quamobrem, sacrosancte frater, si pro praestantia et dignitate sua 243
est quaeque pensitanda virtus, si cuiusque comoda examinanda sunt, profecto nullam iustitia excellentiorem neque utiliorem invenies. Quod si mentem revolveris, ne fortasse quidem sororias virtutes huic antepones.

VARADIENSIS: Magica est nostri ducis oratio, qua quidem 244
audita non aliter, ac Protheus, in varias formas mutari videor. Iam dudum fortem et nunc iustum caeteris antepono; iam iam fortis nunc iustus videri malim. Si cardinalis aliter me sentire coget, me Thessalis carminibus distrahi arbitrabor.

CARDINALIS: Te latius, Francisce dulcis, vagari iam placitum est, cum de iustitia laeter optima quaeque predicari, atque 245
illud imprimis fuit periocundum te exuto iam paludamento in toga tam scite et strenue depugnare. Neque tua dicta de virtute ista in- 246
ficiari velim neque ullis hanc infirmarier argumentis, cum eius laudibus nil satius esse videatur. Atqui, ne disceptatio nostra confun- 247
datur, magnam scito inter virtutes esse affinitatem neque alteram sine altera posse constare et quanque tamen versari circa peculiare subiectum, iustitiam autem omnium conmunem esse parentem, quippe quae aut hominem ad propria erga se instituit officia aut aliena. Si ad propria, tunc temperantia oritur, quae sensuum mo- 248
tus redigit in rationis obsequium, si ad aliena, tunc, aut quid agere aut quid pati oporteat, ostendit, si pati, hinc fortitudo, quae quidem est malorum consyderatio et eorundem firma perpexio, si agere, hinc eodem quoque nomine iustitia, quae reddit unicuique, quod suum est, unde virtutum est magna faecunditas. Nam, si deo 249
satisfacit, relligionem parit, quae summa quoque pietas nuncupatur, si parentibus, pietatem, si propinquis et inferioribus, gratiam, si superioribus, observantiam, si inimicis, vindicationem, si in sermone in alios, veritatem, si in iudicando, integritatem, si in caeteris quoque rebus, innocentiam et perpetuam probitatem. Proinde 250
collige, si de conmuni iustitia, quae virtutes caeteras amplectitur, frater, ipse loqueris, cum castitas ad temperantiam revocetur et temperantia huic virtutum omnium parenti subiiciatur, tunc incongrue rogabitur, utra praestantior. Sed decentius postulabitur, utra maior 251
sive capacior. Nam et totum dicimus sua parte maius itidemque in corpore id sua parte maius et, sicut in eo absurdum est interogare, quae pars est corpore praestantior, cum partes omnes toti subiiciantur, ita incongruum est petere, an virginitas et pudicitia sit conmuni iustitia excellentior. Atque, sicut apposite quaeritur, quae 252
pars in corpore praestantissima caeterarum vel ultra praestantior, ita, an castitas sit particulari iustitia potior sive potissima caetera-

rum. Si igitur de conmuni iustitia loqueris, cum nihil sit se ipso prestantius, hanc non dicemus illa esse praestantiorem; si de singulari loqueris, castitas singulis est anteferenda virtutibus. Quod ut 253
in animum inducas, sic habeto. Virginitas sive pudicitia iustum virum facit. Nam nemo iustitiae sanctitate iniciari potest, nisi castum et pudicum prius animum habeat sibi ipsi nunquam repugnantem et rationis imperio obtemperantem, quod virginitate pudicitiave duce fieri solet. Ex quo colligitur has iustitia esse potiores. 254
Neminem enim iustum inveneris, qui castum animum non servarit. Quin etiam hae non modo tempore, quando in animos hominum iustitiam introducunt, ut supra demonstratum est, sed suapte natura videntur esse digniores; atque hinc accipe coniecturam. Ex 255
antiquis viris iustos poteris conmemorare quam plurimos, in primis Socratem Apollinis oraculo mortalium sapientissimum, ex Romanis Scipionem Nasicam virum optimum a senatu iudicatum, praeterea Cecilium Metellum caecum, quos quidem omnes nulla miracula edidisse legimus. Ad haec inquies, quia illorum iustitia 256
non erat cum vera relligione coniuncta. At virgines illae Vaestales quanto stupore populum Romanum affecerint, cum historias lectitare soleas, non ignoras, quarum altera Tutia insimulata stupri haustam cribro aquam integram ex Tyberi in templum Vestae retulit, altera tenui cingulo alligatam navim, quae Bonae Deae simulacrum e Pesinonte avexerat quamque limo retentam Romanus populus loco movere nequiverat, inde confestim eduxit. Et istae quoque 257
praeter aeternum ignem nullum numen agnoverant. Hinc ergo potentiam reputa castitatis et iam dudum haec duo sororis numina, frater, incipe venerari, quae si caeteris, quae tibi insunt, virtutibus addideris, vere Pannonia cum Italia te mundi delitias appellabit. Accedit ad hoc, quod e iustitia pietas et aequitas tanquam ex uno 258
fonte imprimis promanare videntur, quarum altero deo, hominibus altera adhiberi debet; haec relligionem, humilitatem illa parit. Pi- 259
etas autem, ut Hermes Thrismegistus inquit, nil aliud est, quam vera dei notio, quem quidem cognitum relligiosius adoramus. At quid aliud est vera relligio, quam mens pia et inmaculata omnipotenti deo dicata? Haec enim est vere victima, hoc est acceptis- 260
simum deo sacrificium, hoc verum dei templum, quod quidem opus, quanto rarius est caritate sua et quanto laboriosus difficultate, tanto excellentius iudicandum est. Quare, veneranda soror, 261
opinionem tuam, quo altius ipse contemplor, eo veriorem esse intelligo. Multi nanque praestantes viri illustrissimique principes, quamvis magnam in regendo iustitiam praestitere et de omnibus bene mereri conati sunt, casti tamen omnes esse nequivere.

REGINA BEATRIX: Non tam gratus mihi fuit adventus iste 262
tuus, quo nihil gratius esse poterat, quam hoc, quod ipse facis, dulcissime frater, quando partes meas admirabili quadam ingenii subtilitate defendis neque ab hoc vafro callidoque germano pateris inculcari, qui meas quandoque sententias pervicacius oppugnat et, dum pertinaciuscule suae non parum tribuit saepe calliditati, lepi-

diuscula quidem confutatione mea dicta castigare contendit. Proinde divinae clementiae par gratia iam agatur, quod optimum hodie depugnatorem ille nactus est, cui cedere saepe cogetur. 263

FRANCISCUS: Si, quales in acie vires mihi rex ipse suppetit, tales nunc in hoc litterario certamine animus mihi forte subgereret, profecto non tam facile neque reginae neque fratri cederem, neque his invitus cogerer assentiri, unde iam dudum ridendi materiam capient, sed, quantum mihi bella detrahunt litterarum, tantum fratri sacra ocia aggerunt. Sed, quando pulchrum est manibus cedere Herculis, adhuc fratrem sollicitare pergamus, ne tam facilem victoriam neque tam subitam relinquamus. 264 265

REX MATTHIAS, FRANCISCUS, IOANNES CARDINALIS ARAGONIUS. 266

REX: Num tam praeclara ingenia peperit Aragonia, quae et armis et litteris prestare videntur et potissima duo mortalium ornamenta sibi compararunt? Nos autem utrisque debere fatemur, quando et pia conmendatione nos honestant et arguta disputatione delectant. Quare prosequendum est nec est aliquid interpellandum, ne tam solida hodie voluptate defraudemur, qua nulla potest esse maior, cum nobilissima Aragonie domus ingenia tam strenue depugnantia videamus. 267 268

FRANCISCUS: Nil utilius est, quam cum viro docto disputare, quo cum rudis quisque facile eruditus videri potest. Nanque dux ille viam aperit neque comitem in foveam cadere patitur. Fortitudinis et iustitiae partes, frater, ostendisti, unde varios mihi oppugnandi patefecisti aditus. Dic ergo, quaeso, an magnificentiam et liberalitatem his virtutibus subiicere audebis?, nam, si nihil meae proficerent rationes, ipsum profecto magnificentiae nomen suapte maiestate illaesum esse oporteret, quando a magnitudine et excellentia nomen accepit. Magnificus enim circa sumptus operaque magna versatur omnia cum dignitate agens et ratione. Preclara nanque opera statuit eaque vel ad deorum honorem vel ad publicam privatamque hominum utilitatem voluptatemque collocat. Magnificus enim templa erigit, theatra ponit, gymnasia aedificat, porticus ambulatoriaque producit, effodit naumachias, ludos edit, colossos erigit et obaeliscos, populo dat epulum et visceraiones eumque gravi amnonae caritate sublevat, caenobia dicat, xenodochia molitur, delubra exornat, ingentia donativa templis apponit, pyramides struit et mausolea, hospites grato animo accipit ubertimque donatos dimittit, in magnis reipublicae angustiis subvenit, amicis ample largitur, miseriae succurrit, dat congiaria missiliaque spargit, in nuptiis vero caeterisque rebus, quae ad suam faciunt dignitatem, splendidus et lautissimus neque histrionibus et mimis neque meretricibus et lenonibus neque parasitis et morionibus dat, quibus quodcunque datur, sine decore amittitur et dando eorum procacitas calamitosaque petulantia provocatur; plus, quam caeteri homines, publicae utilitati et ornamento studet, plurimum etiam con- 269 270 271 272 273

sulit inmortalitati; non tam dando laetatur, quam accipiendo tristatur; de aliis benemereri mavult, quam alienis officiis obligari; se ad decorum suum et ad utilitatem alienam natum esse reputat et praeter hominum gratiam nil sibi aliud parare studet. Cum est 274
aliquid magni facturus, imprimis sui et sumptus et operis denique rationem habet neque Megarensium insolentiam imitatur, qui, ut magnifici viderentur, cum scaenae pellibus tegi solerent, purpurea velaria facere sunt ausi, qui praeteritis magnificentiae metis pro insipientibus et stultis habiti sunt. Neque Neronis et Eliogabali 275
stultitiam emulatur, quorum alter regiam struere perseveravit, qua urbem totam occuparet et cives ex urbe eiiceret, qui quatrigenis in puntum sextertiis aleam lusit et aureo praeterea rete, funibus ex purpura cocchoque connexis et soleis mularum argenteis Canusinatisque mulionibus utebatur nec non et comaxacum et cursorum armillata faleratagque turba. Alter plataeas Lacedaemonio porfiretico- 276
que lapide in palactio stravit, in lucernis pro oleo balsamum exhibuit, de croco, cum summos viros ad prandium invitasset, sigma stravit dicens se pro dignitate fenum exhibere; vehicula gemmata et aurata habuit, cum argentata eborataque et aerata fastidiret; ne- 277
que calciamentum neque anulos unquam iteravit; naves caris mercibus onustas in portu demersit; excrementa auro, urinam in myrrinis onychisque excepit. Ad haec, si magnifici cessasset officium 278
neque Memphiticae pyramides spectarentur neque imprimis illa maxima, quam Chemmis Aegyptiorum rex edificavit, cuius altitudo altius, quam in sex iugera attollitur, quattuor est laterum, quorum quodlibet ab inferiori parte iugera septem continet, ad quod quidem opus prae ceteris admirabile trecenta et sexaginta hominum milia olim deputata vix viginti fere annis absolverunt; neque altera 279
a Chabreo filio erecta, in cuius aedificatione plus, quam mille et sexcenta talenta, quando hic cibus est opificum, pro oleribus tantum expensum est; neque tertia a Rodope meretrice facta, Aesopi fabellarum philosophi conserva, que tantas opes meretricio quaestu comparavit, ut pari magnanimitate certaret; neque Pharos insula, 280
inquam, vi a rege Ptholomaeo facta, quam octingentis talentis constitisse tradunt, ut imposita in ea face nocturno tempore nautae facile vada praecaverent; neque labyrinthus Aegiptiacus, Creticus, Lemnius Italicusque a Porsena Aetruscorum rege Clusi aedificatus, inextricabiles quidem omnes, e quibus exitus sine lini glomere inveniri non potest; neque cernere esset altissimos Aegipti puteos 281
fossasque neque pensiles hortos et urbes neque Zizici delubrum neque turrim eptaphonon septem vocibus per ecco resonantem neque Caesareos arcus neque superbissima templa neque Pantheon Iovi ultori ab Agrippa dicatum neque magnificas basilicas neque fora neque circos neque amphitheatra neque obeliscos neque trophaea neque porticus et thermas neque rura marmorea neque achadaemias et balnea ac vetustissima Baiani sinus aedificia neque montes in usum suffossos neque lacus, vivaria et constrata maria. Magnificus enim magnanimitate sua deo propius accedere conten- 282

dit neque exiguis virtutibus detinetur, sed maxima quaeque anhelat et laboriosa. Quam decens igitur et equum sit maiestati tanti nominis faemineam praeferre castitatem, tu ipse iudicato. Accedit 283
et liberalis, qui, cum circa magnos sumptus versari non possit, nec eo secius beneficentia sua pro virili parte de omnibus bene mereri studet. Dat enim pro facultate sua, et quibus et quando oportet, 284
ac demum boni gratia; neque prodigus est, ut Livius ille Drusus, qui tribunus plaebis, cum Latinis civitatem, plaebi agros, aequitibus curiam, senatui iudicia permisisset, professus est se hemini quicquam ad largiendum praeter caelum et cenum reliquisse. Quod 285
quidem genus hominum, cum consumpta pecunia non habet, unde dare possit, ad rapinas animum convertit. Nam et Migulsam Mauritaniae principem ob regis simultatem profugum captus pecunia prodidit et Adherbalem obsidem Numidarum regis filium domi suae recepit, ut occulte a patre redemptionem expectaret. Neque tamen arcta ducitur parcimonia, ut in avaritiam decidat, sed in amicos officiosus est, dat calamitosis, religiosus est et in deum sacerdotesque pro facultate sua largus Cimonemque Atheniensem imitatur, qui amotis undique suorum agrorum septis omnibus civibus egenis peregrinisque hominibus poma impune sumendi potestatem faciebat ingensque convivium domi parari iubebat non splendore, sed potius copia excellens, ubi pauperibus cibum sumere licebat; in forum proditurus familiares iuvenes secum ducebat pulchra veste munitos, quibus imperabat, ut, si quem natu grandiorem sordide ob egestatem vestitum cum Cimone congredientem viderent, vestem cum illo continuo permutarent; item, si quem in foro virum in- 288
digna oppressum miseria conspicerent, quam proxime accedentes illi clam in manibus pecuniam deponerent; atque hic primus ur- 289
bem Athenarum diversoriis ornavit, platanos in foro plantavit, achadaemiam, quae arrida et inculta fuerat, irriguum lucum reddidit atque purissimis alveis umbrosisque ambulacris excoluit, quare non inmerito Gorgias Leontinus Cimonem inquit divitias comparasse, ut uteretur, et usum fuisse, ut honorem assequeretur, quamvis inter magnificos potius, quam inter liberales annumerari mereatur. Tali igitur beneficentiae an sterilem debeas anteponere vir- 290
ginitatem, tu ipse decernito.

VARADIENSIS: In horam argutius dux noster insurgit et ha- 291
bundatiore congreditur oratione, cui tam cito exempla succurrunt gravesque sententiae et accita verba praesto adsunt, ut non minus ducem, quam oratorem egregium habeamus; perstringit aciem et iudicia auditorum et ita suadet, ut omnia credere cogamur. Contra 292
vero, cum confutantem cardinalem audimus, in aliam sententiam trahimur.

CARDINALIS: Acerrime nos, frater, oppugnas et variis arti- 293
bus circumvenis, ut sororium dogma subvertas. Magnificentiam et liberalitatem mirifice extulisti, quod partim a te factum esse reputo, quia te ipse intelligo deditissimum, partim, ut huic sanctissimo parenti studere videare, quippe qui tam profusa et ingenti

magnificentia delectatur et tam pia in deos, in calamitosos, in litterarum amatores prodigalitate utitur, ut caeteri principes admirentur et populi denique obstupescant. Quod etsi est a natura sibi 294
tributum, tamen haec virtus a superioribus Pannoniae regibus haereditario quasi iure delegata est. Cum beatissimi regis Stephani sanctitate decertat, Sigismundi profusissimi principis magnificentiam superat et Alexandri denique Magni nomen salubriore illustrioreque beneficentia obscurare contendit. Maiores nanque sui divino 295
cultui deditissimi, cum decimas, ut Mosaica lege iubemur, deo offerre oportere consyderarent, ut gratiores divinae clementiae forent, primam regni partem deo adiudicarunt, ex reliquis vero alteram praefectis militaribus tribuunt, alteram sibi vendicarunt. Rex vero 296
noster in eadem relligiosa munificentia permansit eamque mirum in modum auxit. Quicquid enim ex victu et Christianae fidei de- 297
fensione superest, id omne divino cultui dicat et inmortalitati, basilicas aedificat amplissimas, mausolea erigit, cellam Iesu Christo liberatori sacravit, quam tanta aureorum argenteorumque vasorum copia tantaque gemmatarum fialarum praestantia, quae sacerdotibus usui et ornamento esse solent, tot signis et tabulis, tot auleis purpura auroque contextis, tam prestanti cantorum ordine, tam diverso musicorum organorum genere exornavit, ut cum caelesti aula hyerarchiaque certare videatur. Atque hic videmus, quicquid ibi esse reputamus. Praetermitto musarum sacellum, hoc est, biblio- 298
thecam Ptholomaeide uberiorem, Dannubii navale, armaria fecundissima, apodecteria, quae Xerxis opes excederent, item suppellectilem, abacum omnium excellentissimum, in quo non modo calices, chrisendeta, archetipa, anaglypha gemmataque pocula, praeterea argenteas amphoras, scyphos, cantaros infinitaque vasa cunctorum pene animalium genera referentia, quae in regali convivio per aulam diffusa admirabile ferarum spectaculum praebent hominibus, sine stupore spectare poterit, sed ne ordines quidem quisquam facile dinumerarit. Nam hinc leones et apros, hinc ursos et 299
panthaeras, hinc tygres et hydras, hinc pardos et aquilas cuique spectare licet nec desunt auratae sellae, tensae, currus lectique argentei, item desudatoria, vasa instrumentaque popinaria cuncta ex puro argento confecta. Nec desunt tabernacula ex serico auroque 300
constructa, onerata gemmis lapidibusque pretiosis, quibus eburneae sunt columnae discintillantibus undique lapillis exornatae. Dimitto 301
castra innumerabilibus circumvallata carris insignesque equitum ordines, quos Romanum aerarium alere nequivisset. Praetermitto regiam superbissimaque aedificia atque rerum omnium in convivando ubertatem. Quae quidem omnia quicunque spectarit, facile 302
tempestate nostra Xerxis, Assueri, Darii et Alexandri gazas apud hunc dominum nostrum recognoscere poterit, quandoquidem animum habet humanis viribus ampliorem, cui nulla praeclara mortalium opera videntur esse satis, sed, quanto caeteris mortalibus ipse praestat, tanto excellentius fidem expectationemque gentium superare conatur. Quare in hac peculiari virtute pro asserenda ve- 303

ritate et sororiae opinionis defensione, si divas aures fortasse laesero, veniam imprimis censeo postulandam, quamvis dulcissimae reginae aliquid tribui et quandoque concedi regiae comitatis et mansuetudinis esse videatur. Nunc autem, ut respondendi demum 304
viam inveniam, magna fateor esse magnificentiae merita et liberalitatis, ex quibus sanctissimum elemosinae nascitur opus. Nam, si 305
elemosina ex munda mente procedit, ita homini videtur esse feneratoria, ut pro uno, quod dederit, centuplum accipiat et vitam denique ineat sempiternam. Quare dominus locutus est: Date et dabitur vobis; date elemosinas, et omnia mea vestra sunt. Haec 306
autem, cum misericordiae sit alumna, unde nomen accepit, nisi rite et recte fiat, vim parvam aut nullam habet, quandoquidem, cum multa sint eius genera, quae cum prestiterimus, non solum vivos adiuvant, sed defunctis prosunt, non modo in exurientibus sitientibusque explendis et caeteris egenis adiuvandis versatur, sed in corrigendo, monendo recteque docendo consistit atque illud excellentissimum est misericordiae officium, cum ignoscimus inimicis, cum in nos comissa ex corde dimictimus, cum officio potius, quam vindicta vincimus. Misericordiae primum est officium im- 307
primis sibi dare, hoc est, animae suae misereri. Nam, qui odit animam suam apud deum, misericors sibi esse non potest, immo crudelis, quia, si tibi hostis fueris, quem tibi fidum invenies? quamobrem has virtutes, ex quibus elemosina nascitur, magnas esse non negarim, sed illud te latere non debet non parvam in his virtutibus gloriae partem sibi vendicare fortunam. Quid 308
enim magnificus erogabit, quid splendoris habebit, qui dabit liberalis, quod misericordiae complebit officium, si fortunam iniquam habuerit, si dandi facultate caruerit?, ex quo fit, ut non parvam sibi partem fortuna vendicet. Accedit et diversa finis intentio, quon- 309
iam ad splendorem proprium et ad futilem quandam praesentis huiusce saeculi gloriam plerique hec utriusque virtutis opera rettulere, fundamenta vero virtutum, quae in charitate iacta non fuerint, nil solidi premii promerentur. Quid enim pyramides et antiqua 310
aedificia ad momentaneam quandam gloriam extructa in se splendoris habent?, nisi quod una cum miseris auctorum animis in perpetuum interitum concidere aut vetustate collapsa miserabilia quaedam vestigia retinent ad breve tempus interitura. Xerxes, qui 311
structo ponte mare constravit, montem Athon perfodit, siccavit flumina, maria classe complevit indomitumque Neptunnum aurea compede vinxit, dum magnifica opera molitur, in tam miseram turpitudinem redactus fuerit, ut piscatoria cymba amissa classe reveheretur in Asiam. Darius Persarum rex capta matre, uxore familia- 312
que tota et amisso tandem exercitu miserrime obiit; victor quoque magnificentissimus veneno confectus mediam aetatem superare non potuit. Sed parva fuisset miserae et repentinae mortis ipsa 313
iactura; illud miserrimis ingemiscendum est, quod, quamvis amplissimos conatus obierint, incassum tamen labores et operas effudere, quia neque hic neque in altera vita profecisse videntur. Ther- 314

mae autem et trophaea, amphitheatra coclearesque columne, praeterea statuae, obaelisci molesque Romanae quid solidae faelicitatis autoribus reddidere?, nimirum nihil, quando ad fastum, ad saeculi vanitatem, ad populi voluptatem, non ad perpetuam autorum utilitatem illa omnia facta sunt. Stulta nanque veterum superbia in 315
honore ac fama finem ultimum collocabat et, cum vera dei cognitione careret, quid altius appeteret, intelligere non poterat. Quod 316
si summum bonum in deo, qui sempiternus est et vera faelicitas, statuisset, ipsa quoque apud deum faelix et perpetua fuisset, sed, quia in rebus terrenis spem posuit universam, pari quoque fragilitate corruit atque animae in tenebris et nomina consumptis invida vetustate monumentis in perpetua obscuritate degunt. Quare 317
vetus illa magnificentia et liberalitas, quam tot laudibus effers, quia non fuit cum veri dei charitate coniuncta, quem penitus ignorabat et pro deo sibi inanem gloriam famamque statuerat, non modo pro virtute non est habenda et pro ea, quae sit maxima, sed pro miserabili stultitia reputanda est. Si autem fuerit cum divina 318
charitate coniuncta, non tamen castitatem antecedit. Nam sine fortunae bonis utraque nihil operatur; castitas vero per se sine externo aliquo adminiculo inmaculatum corpus animamque conservat, quo nihil deo gratius esse potest. Quod si illam dixeris quam- 319
vis non in actu, tamen in habitu esse posse, iam te non praeterit virginitatem et pudicitiam esse multo difficiliorem. Nam reluctante natura intemeratam puritatem suam nititur retinere. Ad libe- 320
ralitatem vero et magnificentiam, quando ad humanitatem nati sumus, natura duce oblata facultate trahimur et movemur. Ex quibus collige, generose frater, magnificentiam et liberalitatem sororiae castitati iure anteponi non posse.

VARADIENSIS: Vera sunt, quae a cardinale dicuntur, mi 321
Francisce, magnificentiam et liberalitatem divina charitate carentem falsam in se dumtaxat gloriam continere, sed, si fundamento charitatis superstructae virtutes ille fuerint, multo solidiorem cum splendore faelicitatem afferre solent, quod in hac faustissima et clementissima regina nostra intuemur, quae, cum omnium magnificentissima sit et magnificentiae suae relligiosam charitatem adiecerit atque, ut nihil denique celsitudini suae deesse videretur, has tres virtutes divina quadam castitate muniverit, in tantum perfectionum omnium cumulum evecta est, ut nihil in orbe maius neque praestantius neque admirabilius spectari queat. Nam ingentia 322
misericordiae opera, quae quottidie molitur, non spe laudis et humanae gloriae, sed ardentissima dei charitate conmota facit, quod si futurae dumtaxat laudis cupiditate faceret, elatum et superbum quandoque animum indicaret. Sed illum omnium superat stuporem 323
in tanta magnificentiae amplitudine tam humilem semper et mansuetum animum retinere. Si spectes magnifica opera, si elemosinarum pompam in die aspicias, sui repente animi amplitudinem cogeris admirari; si serenum vultum, si angelicam comitatem, si 324
salutiferam ilaritatem, si ornatissimam et perquam mellifluam ora-

tionem, si caelestem humilitatem, si refulgentem denique maiestatem tanta misericordia et venustate preditam contempleris, neque humilius quicquam neque mansuetius neque mitius neque spectatoribus salutarius videri potest. Ubi illud fortasse cardinali nostro, 325
si pro tempore liceret, obiici posset (sed non est a disputatione longius divertendum), quod a regina nostra servatur, hoc est, in tanto rerum fastigio et magnificentiae culmine tantam retinere humilitatem, quod fortasse laboriosa castitate non videtur esse difficilius, magnificentissimorum regum aequat opera. Ipsa tamen est 326
Vestali virgine mitior, humilior; humilem, dixi? immo castior atque longe religiosior, quam verum dei tabernaculum reputes; suave Christi salvatoris domicilium cum eat, eam quottidie spectas divina verba resonantem. Haec enim deo duce Pannoniam miseriam pro- 327
fusissima beneficentia sublevat, haec templa exornat, haec divino cultui impensissime studet et, cum sanctissimi viri sui munificentia certat, neque aequo animo patitur muliebrem a virili magnificentia superari.

REGINA BEATRIX: Disputantium in rem nostram defluxit 328
oratio, pater.

REX: Faciunt perhumane, immo sapienter, ut, si quid forte 329
facimus, fiamus laudando in posterum ad magnifica opera promptiores. Non enim imprudentis est ingenii de his saepe laudare, 330
quae fieri cupimus, et tam scitis quandoque hortationibus non parum fortasse debemus, quae a fidelibus animis veniunt, quippe qui non blandiri, sed hortari hac arte student. Sed Franciscum alia molientem audiamus.

FRANCISCUS, CARDINALIS ET VARADIENSIS. 331

FRANCISCUS: Omnia confutas, frater, et mihi memet alium 332
videri cogis. De magnanimitate quid dices?

CARDINALIS: Idemtidem, quia divae sororis verum est dogma. 333

FRANCISCUS: Magnanimitatine id antepones?

CARDINALIS: Anteponam, Aedepol, et iure, quin tu continuo 334
dissere.

FRANCISCUS Nulla virtus est, quae ad honorem et inmor- 335
talitatem nos magis erigat, quam animi magnitudo, qua quidem freti difficilima quaeque fortiter aggredimur neque ulla difficultate remoramur, quin etiam, si mortis periculum offeratur, non deterremur, cum nemo sapiens in comparanda laude mortem reformidet et nihil praeter turpitudinem vereatur. Quid enim pastorem 336
Romulum, quid Iulium Caesarem privatum profecto civem, quid Optavianum ac Vaspasianum, quid Traianum, Antoninum et Severum, quid Alexandrum et Maximinum, quid Probum e Pannonia oriundum civitate Syrmiensi, quid denique nostrum regem et Ioannem fortissimum patrem eius ad praeclara studia laudis praeter animi excelsitatem concitavit, qua ad excellentissimum quenque dignitatis gradum pervenire confidimus? Heu, quotiens humane 337

vires in medio saepe curriculo defecissent, nisi haec virtus animos addidisset, quod quidem in rege nostro, in quo omnium virtutum amplissima exempla spectari possunt, intueri licet. Puer enim re- 338
gnum inivit omnium, ut sua pace dixerim, fluctuantissimum et non solum intestinis factionibus enervatum, sed externis infidelium bellis assiduo vexatum, in quo quidem pacando defendendoque nisi magnanimitas ipsa succurrisset, omnia profecto perditum iri septemtrionalis plaga vidisset. Hac enim generosissima virtute prae- 339
ditus Thurcos continuatis cladibus affecit, barbaricam crudelitatem coercuit, Maesiam propugnavit, Boemiam in obsequio et Christiana fide retinuit, Dalmatiam Liburniamque servavit, Germanicam ingratitudinem vindicavit, utrasque Pannonias et opibus auxit et creberrimis denique triumphis exornavit. Quam quidem animi ma- 340
gnitudinem si perseverantia pari parique robore ac spiritu possem aemulari, neque Aragoniae neque huic pientissimo patri filium indecorem me confiderem praestiturum. Quare, quicquid ubique 341
gentium aut spectatur aut legitur laude dignum, hinc, mihi crede, sumpsit exordium, ex quo fit, ut magnanimitatem regiam profecto virtutem et ipso nomine excellentissimam post castitatem haberi nolim.

VARADIENSIS: Probe dux ipse loquitur. Nam quo pacto 342
nautae in media tempestate resisterent, quomodo milites in confertissima pugna perdurarent, quomodo homines in periculis et laboribus permanerent, nisi hac virtute prius praemuniti forent? quot annos dius Alphonsus, ut Gallis regnum adimeret sibi adiu- 343
dicatum, assidua in Italia bella gessit? quot Ferdinandus rex tanto patre dignus, ut legatum sibi regnum retineret, belligerare coactus est?, cui si animi magnitudo defuisset, neque recuperasset amissum 344
neque recuperatum retinere potuisset, de quo illud imprimis vere praedicari potest tam excellenti ac indomito esse animo, ut neque vinci rebus unquam potuerit adversis neque secundis nimium laetari, sed in utraque fortuna aequum semper et eundem animum praestitisse, quod et populi praedicant et iure principes admirantur.

CARDINALIS: Non ignorare vos arbitror, doctissimi viri, 345
quanque virtutem ex dignitate finis metiri nos oportere et, cui praemia ampliora sunt, eidem dignitatem inesse maiorem; neque vos praeterit magnanimitatem circa laudem honoremque versari, qui a bonis et laudatis viris dari soleat. Si virtutis brevis est finis 346
et anceps, qualem honorem esse dicimus, qui in potestate honorantis est et exhibitus iam perpetuus esse non potest, irritam quoque virtutem illam et parvi momenti fore putandum est. Si pro 347
comparanda laude honoreque et non iccirco, ut deo placere studeas, res magnas adire voluisti, pro exigua mercede laborem irritum suscepisti et res tanti est habenda, quanti sua premia videntur esse. Exigua igitur est virtus, quae exigua premia prome- 348
retur. Cum autem castitatis premia perpetua sint et aeterna, que nihil aliud molitur et curat, nisi ut mentem deo reddat inmaculatam, inmensae quoque illam dignitatis esse iudicandum est. Quid 349

enim maioris animi esse potest, quam audere, duce divina gratia inter tantas humanae vitae sordes mentem candidam nitidamque servare et ab omni turpitudine alienam? Magnanimitatis vero cum 350 praemium sit honor, quod in aliena potestate situm est, praeterea breve neque perpetuum neque aeternum, ex hoc fit, ut castitate inferior esse videatur. Non enim pro fluxis mortalibusque premiis 351 insudandum est, si inter summos et beatos viros numerari volumus, sed pro his, quibus perpetuo frui valeamus. Inanis enim est 352 et transitoria huius mundi gloria, quam nisi in divinis rebus statuamus, nostrae spes nos miserrime frustrabuntur.

FRANCISCUS ARAGONIUS ET IOANNES CARDINALIS FRATER EIUS. 353

FRANCISCUS: Acerrime cuncta subvertis epichiremmata no- 354 stra, sapientissime frater, et ita quaeque resolvis, ut implicitum quoque currum, quem in Ammonis templo, ut aiunt, explicuit Alexander, ipse facilius enodare queas. Sed, an tibi omnia pari 355 modo succedant, mihi videre certum est. Amicitiam si castitati praetuleris, iniquum fore iudicium reputabo. Quod si ita iudicaveris, vereor, ne pro tot subversis confutatisque hodierno die rationibus meis te reginae assentatorem potius, quam veritatis assertorem appellare cogamur. Divina maiestas, cum alte genus huma- 357 num fingere decrevisset, ut id conmodius fovere videretur, amicitia praemunivit, qua quidem introducta in mundum mutua sese homines charitate refovent, et, cum variis rebus humana vita indigeat, cum nemini sat omnia suppetant et multis egeat, qui multa habet, nobis est amicitia data divinitus, qua duce et bonum et utile delectabileque amamus. Id enim amabile, quod bonum est. Hinc 358 autem triplex oritur amicitiae genus. Alterum boni virtutisve gratia, quod studiosorum est. Nam, cum simili simile admodum sit appetibile, studiosus a studioso diligitur et mutua benivolentia uterque redamatur. Alterum genus utilitatis est gratia, quod ab indigentia 359 saepissime proficiscitur. Tertium vero delectationis, quod in voluptate collocatur. Quae quidem tria humanae sunt glutina societatis, ex quibus unum tantum est firmum et durabile atque legitimum, quod in virtute situm est, caetera vero mutabilia sunt et infirma. Sed, quod studiosorum est amicitiae genus, virtus sequitur et cum 360 utilitate delectatio. Nam virtus neque delectationem sequitur neque utilitatem, sed virtutem haec utraque sequuntur, quamvis et studiosi mutua sese delectatione afficiant neque mali malis, ut ait Euripides, sunt iniocundi. Hinc autem factum est, ut ex aequali- 361 tate et similitudine unum sit amicitiae genus, quod studiosorum est idemque perfectissimum, alterum ex inaequalitate proficiscatur, quod indigentia ipsa factum est et utilitatis causa. Hoc autem 362 amicitiae genus diviti cum inope intercedit, qui egestate ductus, ut suae consulat utilitati, opulentum adit et locupletem, quamvis inequales esse videantur, terramque, ut ait Euripides, imitatur, quae

arefecta hymbres appetit, ex quo fit, ut inter contraria utilitatis causa saepe oriatur amicitia. Quin etiam cum iustitia ausim aequare 363
amicitiam atque alteram esse humanae vitae luciferum, alteram vero solem, ex quo omnia officiorum genera ubertim promanare videantur, ut non temere noster Arpinas dixisse iudicetur: Solem e mundo tollere videntur, qui amicitiam e mundo tollunt. Nanque totidem sunt amicitiae genera, quot iustitiae esse possunt. Hac 364
enim sanctissima duce deum imprimis colimus, deinde patriam, parentes, nos ipsos, dominos, magistratus, seniores, praeceptores, item cognatos, amicos, servos, concives, hospites, praeterea coniugem, liberos, nepotes ac caeteros diligimus, quibus cum aliqua nobis conmunicatio intercedit. Quo pacto quave charitate sit quisque diligendus, evidenter ostendit. Quonam modo pastorem amare 365
venerarique possemus, nisi eam pro suis ovibus animam exposuisse noverimus? quomodo parentes amaremus, nisi ab his natos et tantopere dilectos esse intelligeremus?, quomodo patriam, nisi conmunem omnium parentem, esse nosceremus? quomodo caeteros pro dignitate diligeremus, nisi sanctae amicitiae ratio in vesceribus nostris semina charitatis ante iniecisset? quo denique modo 366
nos ipsi amare sciremus?, nisi haec assidua dulcisque magistra nos ante docuisset, si veri nostri conmodi amatores videri volumus, animam nostram caeterasque passiones et potentias sibi habere oportere concordes omnesque affectus cum ratione consentientes, qua quidem concinnitate concordia nulla iocundior et harmonia nulla suavior. Malus nanque animus et eger, ut in morbo 367
laborantibus videre solemus, semper sibi contrarius est semperque repugnat et, cum aliquis delectationem patraverit, repentina paenitentia ducitur perpetuumque secum bellum gerit expers pacis et ocii imposque concordiae. Haec quoque nos instruit non minus 368
aliena, quam propria, neque publica, quam privata curare conmoda, quando solus, qui malus est, φίλαυτος, id est, sui ipsius amator videri potest, quamvis, qui suo dumtaxat conmodo studet, an suis rationibus sat recte consuluisse videatur, non facile video, cum hic αὐτόμισος potius debeat appellari. Nobis est enim die 369
noctuque animo revolvendum nos non solum ad nostram, sed ad conmunem quoque natos esse utilitatem, malus autem, quamvis sese amet, nil tamen boni in se habere videtur, quo se tantopere amare debeat, ab aliena charitate seiunctus. Quod si forlasse di- 370
xeris non esse prorsus opus amicitia, recognosce mecum, si placitum fuerit, humanae vitae miseram indigentiam, quam quidem a natali die auspicamur. Cum gemitu nanque nascimur nudique 371
prodimus in vitam, praeterea rudes, inbeccilles et indocti et non tam corpore, quam animo inermes, quibus, nisi alienis manibus alamur, nisi alienis praeceptis informemur et aliena denique cultura excolamur, certe neque infirmius quicquam neque miserius neque magis brutum reperietur. Qua quidem in re eo magis est 372
nostrae vitae conditio deploranda, quo parens indulgentior caeteris animantibus, nobis vero iniquior noverca videtur esse natura. Nam 373

pilis testa, villis, lana, seta varioque tegmento caetera munivit, quin et docuit, a natali die quomodo viverent quidve fugerent vel appeterent instinctuque naturae suis morbis remedia noscerent, contra nobis neque parentum magistrorumque cultura neque legum iuditiorumque supplicia neque variarum disciplinarum documenta videntur esse satis et, quod videtur esse longe miserius, edocti in ea, quae nocent, temere prolabuntur et, que prosunt, abominantur neque undique instructae desunt viciorum acies, quae assidua oppugnatione nos exercent. In tanta igitur rerum omnium indigentia, 371
si amicorum fide careremus, certe nunquam ex hac multiplici humana miseria nos expedire valeremus. Si servorum saepe fides visa est dominis esse salutaris, quid de equalium aut superiorum benivolentia dicendum est? M Antonii servus clarissimi quondam 375
oratoris verberibus eculeoque affici et candentibus denique laminis aduri maluit, quam honestissimum dominum adulterii paena spectare mulctatum. Philocrates a Graccho domino exoratus, ut prius 376
sibi caput abscinderet, quam in potestatem inimicorum se venire pateretur, interfecto statim domino eundem ensem per sua praecordia adegit, ut et dominum turpitudine liberaret et se dominicae mortis autorem propria cede expiaret. Marius quoque et Brutus, 377
item Cn. Plancus Munatii Planci frater parem servorum fidem experti sunt. Panopionis quoque servus, cum proscriptum dominum in Reatina villa abditum inimicorum armis peti intellexisset, cum per posticum illum emisisset, sese pro eo supposuit et pro Panopione cedi voluit. Sed longe callidior in Antii Restii servo 378
fides inventa, qui aliena morte periculum domini propulsavit. Neque puduit etiam fortunam Romanae urbis Vinditii servi fidelitate propriam tueri libertatem. Si igitur calamitatis humanae conditio, que unicuique homini dominatur, hoc humili mortalium genere carere non potuisse videtur, quid de amicorum fide dicemus, qui magis ac magis viribus et sapientia pollent? Sed, quando, Thesei 380
Perithoique ac Piladis et Horestis, item Achillis et Patrocli amicitiae partim Graeciae loquacitate, partim annosa vetustate non magnam fidem sibi faciunt, dic, age, quaeso, quid Gracchi et Blosii amore fidelius? quid Pomponio Lectorioque benivolentius, qui 381
C. Gracchum in corruentium telorum multitudine suorum corporum oppositu protexere? quid Lucio Regino amantius, qui Cepionem amicum carcere liberavit? quid Volumnio et Lucullo coniunctius? quid Servio Terentio et Decio Bruto studiosius? quid Damone Pythia- 382
que divulgatius, qui a Dyonisio exorati Siculum tyrannum in tam fidam amicitiam tertium admisere? quid Lelio et Scipione, quid Pomponio Actico et Cicerone coniunctius? quid denique nostro rege et Pamphilo Nicolao familiarius?, qui non secus, ac Ephestionem Alexander, suum Pamphilum pro spectata fide et virtute sua vehementer amat. Quas ob res cum nihil sit humana condi- 383
tione miserius nihilque natura mortalium indigentius, quando summi viri infimorum saepe adminiculis indigent contraque infimi summorum auxilia postulant, pro adurgentissima, mihi crede, neces-

sitate divino quodam munere saluberrimum amicitiae numen est
in genus humanum introductum. Quod si etiam aliquis dare pos- 384
set rei nullius egenus, quamvis id impossibile videatur, quia cum
aliis nos versari oportet deque aliis bene mereri opus est, huic
tamen, si letus et faelix esse velit, necessario habendus est ami-
cus. Vos enim non fugit id verbum in quoque homine non modo 385
necessarium, sed praestantissimum esse, quod de caelo descendit,
ἑαυτὸν γινώσκειν, id est, se ipsum cognoscere, quod ut assequamur,
amico nobis opus est, quo cum loqui possimus ut nobiscum, cum
amicus sit alter ipse, in quo tanquam in speculo nos ipsi intue-
amur nostraque vitia notemus ac nostrum denique decorum re-
cognoscamus. Proinde auream Euripidis duco esse sententiam Ho- 386
restis ore prolatam: οὐκ ἔστιν οὐδὲν κρεῖσσον ἢ φίλος σαφής, οὐ
πλοῦτος, οὐ τυραννίς· ἀλόγιστον δέ τι τὸ πλῆθος ἀντάλλαγμα γενναίου,
id est, nihil est explorato amico melius, non divitiae, non tyran-
nis; absurdum nanque est multitudinem cum generoso amico per-
mutari. Huic igitur excellentissimae virtuti, qua neque uberius ne- 387
que conmodius neque magis necessarium quicquam inveniri potest,
iniquum est hanc tuam castitatem anteponi.

CARDINALIS: Me hac tuae orationis redundantia obruis, 388
disertissime frater, et lacertosa argumentatione non parum adur-
ges, sed, quia non facile velum praetenditur veritati, quin aliquid
elucescat, propterea te ulterius ambigere non facile patior. Amici- 389
tiam, si recte servetur, conmodissimam virtutem esse fateor et in
tot partes posse distingui, in quot iustitia dividi soleat. Sed illud
advertendum est, quod, si in totidem partes amicitiam partiare et
circa eadem subiecta hanc versari velis, solo dumtaxat nomine ab
illa differre videbitur. Dic, age, quaeso, quaenam virtus amicitiae 390
magis complet officium, quam ipsa castitas? Nam, si est amicitia
in se ipsum et in alios atque ea vera et firma est, quae est in vir-
tute collocata, quaenam virtus est, quae maiorem in nobis con-
cordiam pariat, quae nos ipsos magis ac deum diligere faciat,
quam ipsa virginitas sincaeraque pudicitia? Hac enim virtute prae- 391
diti non modo pacatum animum ac caeteros affectus in rationis
obsequio retinemus, sed purum inmaculatumque servamus, qua
quidem re tam mutuus amor nobis cum deo contrahitur, ut et
nos in deo et deus in nobis esse videatur. Tam inmaculatam sin- 392
caeramque probitatem amicitia nulla praestare potest, quandoqui-
dem multos legimus amicos fuisse fidos, quos tamen castos et
pudicos non fuisse cognovimus. Quare ea, cum in se plus excel- 393
lentiae habeat et dignitatis, castitatem non modo amicitiae, sed cae-
teris virtutibus, frater, aequo animo anteponi patiare.

FRANCISCUS ET CARDINALIS. 394

FRANCISCUS: Postquam dicta cuncta confutas, antequam 395
ad alia veniamus, virtutes sacras, quas theologicas appellamus, me
tibi obiicere certum est, ut hodierno die videam, an ea sis ingenii
acrimonia, ut his audeas preferre castitatem; neque tamen post-

hac te sollicitare desinam, ne fraterculi tui vires reputes infirmiusculas. Quanti relligiosa fides sit habenda, non ignoras, frater, 396
quae, cum virtus sit, qua ea creduntur, quae non videntur, salutaria opera parit. Haec enim facit, ut in deum pie credamus et credendo diligamus et speremus, que quidem neque sine spe et amore esse potest neque amor sine spe neque spes sine amore. Haec 397
tantum centurioni profuit, ut compos voti redderetur et, cum crediderit, voluntate sua sibi fieret; haec quoque cum crederent, supplices mulieres continuo salvas fecit. Item tam potens fidei numen fuisse memoratur, ut etiam apud antiquos nulla vera sanctaque fide praeditos miracula tamen edidisse dicatur. Vaspasianus im- 398
perator claudum calce tactum liberavit et caeco illitis ante saliva oculis lumen statim reddidit, cum superiore nocte uterque habuisset in somnis se hoc modo liberari posse et nimia fide ductus prima luce imperatorem adiret alter calcem, salivam alter instantissime supplicaturus. Tutia virgo Vestalis suae deae confisa aquam 399
cribro hausit et pari quoque exemplo altera virgo navim tenui cingulo traxit. Si inter profanos miracula facere fides ipsa non de- 400
dignatur, quid inter Christi fideles hoc numen operari potest, ex quo tot et tanta miracula proficiscuntur, ut homines neque mente neque monumentis complecti queant? Sed illud preterire non pos- 401
sum, quod per Italorum ora vagatur, cum Ioannes Capistranus Iacobusque Asculanus vir uterque beatissimus in Pannoniam festinaret, ut Ioannis vaivodae fortissimi ducis magnanimitatem in Turchos divinis orationibus augeret, cumque per Ferrariensem agrum iter faceret neque pecuniam haberet sancta illa paupertas, quam pro traiiciendo Pado portitori daret, neque durum et avarum hominem exorare posset, ut gratuito traiiceret, sancta illa societas duce Ioanne strato in undas pallio desedit et in adversam continuo ripam delata est. Spes autem virtus est, qua aeterna bona 402
sperantur, in quibus comparandis cum sit mira difficultas, nisi spes ipsa succurreret, quae nobis animos adderet, pectora premuniret, fortitudinem augeret, in medio saepe curriculo deficeremus. Fide- 403
libus enim illis, qui prophanae olim crudelitatis gladio petebantur, nisi propositae beatitudinis spe constitissent, neque pali quidem supplicia neque fornacis incendia neque cruciatus et iugula tollerare potuissent. Haec enim virtus est, quae maiores nostros et 404
quicquid est illustrium ubique virorum, sola laudis et gloriae cupiditate mortem ingentiave pericula subire coegit. Miles, ut hasta 405
pura, ut civica, obsidionali muralive corona donaretur, centurio, ut primipilatum assequeretur et ad maiorem ordinem ascenderet, legatus legionis, ut palmata veste equo invectus tryumphum sequeretur, imperator, ut tryumpho vel ovatione honestaretur, omnes denique hac spe ducti cunctis sese periculis exposuere, ex quibus collige hanc virtutem non solum nobis, qui aeterna speramus, sed etiam antiquis, qui sacrae veritatis luce caruere, admodum fuisse 406
salutarem. Accedit et charitas, quae caeterarum maxima predicatur, quandoquidem causa est omnium materque virtutum, quae si de-

sit, frustra habentur caetera, si autem adsit, habentur omnia. Charitas enim Spiritus Sanctus est. Haec ceteris virtutibus pretium 407
facere videtur, quippe quae si sine charitate operentur, omnia prorsus earum opera irrita et vana futura sunt. Haec facit, ut deum et proximum pie diligamus, et, quia charitas dilectio est, qua deum propter se diligimus et proximum propter deum, neque deum patitur ex intellectu neque voluntate neque memoria unquam excidere, quin etiam se deo ita gratificatur, ut nihil apud deum
videatur antiquius. Haec patientiam fortitudinemque docet, iusti- 408
tiam parit et benignitatem, invidiam propulsat et iniquitatem abominatur, superbiam et ambitionem proterit, nihil cogitat iniquum, nullius contumelie vindictam molitur, veritati studet, omnia sperat, omnia credit, omnia substinet, nunquam a deo deficit, sed cum deo semper est ac cum eo coniungit, ut illud vere dici videatur:
qui charitatem habet, cum deo est et deus in eo. Item haec om- 409
nes actiones nostras dirigit in deum, cuius gratia omnia fieri iubet; haec cum ad sperata bona pervenit atque divina fruitur maiestate, tunc fides et spes recedit, quando potitur, quod credidit et speravit; charitas autem tunc ineffabiliter augetur in aeternumque
perdurat. An igitur sis ausurus tam praeclaris virtutum ducibus 410
hanc tuam praeferre castitatem, nondum satis compertum habeo.

CARDINALIS: Quanti sit fides, spes et charitas habenda, me 411
non praeterit, argutissime frater, atque imprimis ipsa fides, quae tanti momenti esse solet, ut haec sola iustum hominem facere videatur. Quod quidem Abraam testari potest, quippe qui credendo
iustus effectus est. Quare merito id a Paulo Romanis scriptum 412
est: Ei, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum meritum; ei vero, qui non operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam
secundum propositum gratiae dei. Itaque divinitus David locutus 413
est: Beati, quorum remissae sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata. Spes autem certa est expectatio futurae beatitudinis, quae ex dei gratia praecedentibusque meritis provenit, nam sine meritis
aliquid sperare non spes, sed praesumptio dici potest. Charitas 414
vero est caeterarum maxima, quae utriusque videtur esse causa, et, ut iniectas aquae guttas caminus ignis ardentis statim absumit,
ita haec cuncta peccata delet. Sed, cum fides sine operibus mor- 415
tua sit et sine meritis aeterna sperare extremae temeritatis esse reputetur charitatemque ipsam notis gravissimis pollutam saepe videamus, dicere audemus castitatem, quam nunquam a charitate seperamus, puritate et sinceritate sua, ut hiis tribus anteferatur,
iure promereri, cum se nullo scelere pollui patiatur. David chari- 416
tatem habuit et cum spe fidem, adulterium tandem et homicidium patravit, qui si se pudicum servare potuisset, neque in domum gladius foret inmissus neque dolore confectus in cilicio et cinere
deflevisset. Quod si fortasse dixeris nihil esse charitate maius, id 417
quoque scias, velim, charitatem sine castitate vel pudicitia neque perfici neque deo placere posse.

FRANCISCUS ARAGONIUS ET CARDINALIS FRATER. 418

FRANCISCUS: Nec iniocunda sunt neque ingrata, frater, 419
quae de hiis virtutibus rettulisti, neque tempus patitur in his diu-
tius inmorari, quando cum caeteris quoque castitas conferenda est,
ut videamus, an faustae sororis opinio in caeteris virtutibus debeat
approbari. Temperantiam in medium adducerem, qua delectatio- 420
nis et tristitiae moderatrix esse censetur et prae caeteris virtutibus
decorum peculiare curare videtur. Nam cuique dupplex decorum 421
servari debet: unum conmune, quo fit, ut caeteris animantibus pre-
stare videamur humanaeque dignitatis excellentia recte servetur;
alterum singulare et cuique pro natura sua accomodatum, quo a
caeteris hominibus servata dignitate differe quisque videatur, hoc
autem Graece πρέπον dicitur. Nam, sicut consentientia inter se in 422
corpore membra et concinna proportione conquadrantia pulchri-
tudinem pariunt, sic dictorum factorumque in quoque moderatio
in homine suscitat decorum. Alium enim severitas, alium lenitas
et misericordia, hunc lepor et comitas, hunc accurata gravitas,
illum iustitia, hunc pietas addecet. Philippus Alexandri pater cal- 423
lidus et affabilis, item egregius dissimulator odii nec non et gratie
simulator, magnus amicitiarum artifex et orator insignis quondam
astu et prudentia sibi laudem comparavit, contra Alexander magn-
animitate, benivolentia, liberalitate profusaque magnificentia tan-
tum sibi nominis vendicavit. Cato parcimonia et severitate, cle- 424
mentia et magnanimitate Caesar; sapientia Lelius, quia utranque
fortunam aequo animo tolleraret; pietate Metellus, Brutus vero pa-
triae charitate. Quare, cum praecipua decori excellentia e temperan-
tia proficiscatur, merito poterat castitate dignior appellari. At tem- 425
perantiam inquies castitatis esse parentem, quae cum volutatibus
moderetur, parum ab ea differre dices.

CARDINALIS: Neque de temperantia neque de continentia 426
et verecundia quicquam obiiciendum est, frater, cum pedissecae
castitatis hae virtutes esse videantur, quam quidem ad temperan-
tiam reduci posse non negarim. Quod enim utrique sexui plus vi- 427
detur afferre decori, quam ipsa castitas, quae non inmerito a fau-
stissima sorore tantopere praedicatur. Plus enim Alexandro deco- 428
ris defensa uxoris filiarumque Darii pudicitia, quas in tabernaculo
tam integre casteque servaverat, quam nominis de universi victoria
Orientis attulisse censetur, quando haec mortem, inmortalitatem illa
prebuit. Non tantum gloriae Scipioni devicta Carthago, quam vir- 429
go capta sancteque servata et sponso gratis reddita perpetuae lau-
dis attulit. Demetrium ferunt forma et pulchritudine usque adeo 430
egregia praestantique fuisse, ut, pictorum sculptorumque nemo cum
similem unquam posset effingere, omnium defatigarit ingenia, nam
gratiam simul et terrorem, praeterea gravitatem et mansuetudinem
prae se ferre videbatur, qui si dedisset operam, ut interiora cum
exterioribus consentirent servataque continentia pulchritudinem cor-
poris auxisset, nihil spectabilius aetas ille protulisset, sed, cum se
delitiis ac voluptatibus dedisset, non servato decoro omnium est

habitus regum incontinentissimus. Quid enim turpius ac sceleratius 431
committere poterat, quam Democlem puerum, quem in desyderium
perducere non poterat, in balneum usque sectari?, contra quis pu-
er hoc excellentior unquam suique decori observantior inveniri po-
tuit, qui, cum talem sibi vim iniuriamque afferri cerneret, sublato
repente lebetis tegmine caetero refugio carens in ferventem aquam
balnei sese proiecit atque tali morte se ab omni turpitudine red-
emit. Hinc igitur disce, nulla alia virtute quam castitate in quaque 432
persona decorum facilius retineri posse.

BEATRIX, REX, CARDINALIS ET FRANCISCUS. 433

BEATRIX REGINA: Quam pervicax hic meus frater est, pater, 434
qui nondum opinioni meae cedere dignatur, sed in horam magis
ac magis instat et nunc nescio, quid aliud altius molitur.

REX: Tale est, filia, generosi animi ingenium, ut in quaque 435
re nunquam sponte cedat, et presertim, ubi de honore certatur.
Ambos in pugnam fratres conmisisti, qui, si decertare perrexerint, 436
ut mihi videre videor, multa cognitu dignissima prosequentur, quia
non minus erudita, quam liberalia et pervicacia sunt ingenia.

CARDINALIS: Quid cogitas, frater? aliquid forte acrius me- 437
ditaris?

FRANCISCUS: Parvula exhauriuntur ingenia; nisi aliquantis- 438
per me collegissem, quid ultra dicerem, nesciebam. Nescio, quid
iam dudum occurrit, quod quo magis cogito, eo maius oritur dis-
ceptandi argumentum. Dum in regem iam cum regina mussitan- 439
tem oculos ipse converto, longam virtutum seriem tanquam exem-
plaria rerum in eo mihi videor intueri, imprimis mansuetudinem,
humilitatem ineffabilem, prudentiam, artem militarem, deinde sum-
mam scientiam cum divina quadam sapientia coniunctam. Mox 440
cepi egomet mecum continuo cogitare, num tam praeclara virtu-
tum simulachra post castitatem videntur esse collocanda. Quare ab
humilitate initium faciam. Non enim solum salvator noster virtutis 441
huius conmoda praedicavit: Qui se humiliat, exaltabitur et, qui
se exaltat, humiliabitur. Item et illud: Quicunque voluerit inter vos
primus esse, erit vester servus; sicut filius hominis non venit mi-
nistrari, sed ministrare et dare animam suam redditionem pro mul-
tis. Sed cuncta quoque sacra monumenta testantur. Deus cognita 442
mansuetudine Moysis et humilitate coram cum eo locutus est, quod
Dyonisius Ariopagita in epistola refert, quam scribit ad Demophi-
lum: αἱ τῶν Ἑβραίων ἱστορίαι φασίν, ὦ γενναῖε Δημόφιλε, καὶ τὸν
ἱερὸν ἐκεῖνον Μωϋσέω διὰ πολὴν πραότητα τῆς θεοφανείας ἠξιωμένον
καὶ εἴποτε αὐτὸν τῆς θείας ὄψεως ἀναγράφουσιν, οὐ πρὸ τῆς πραότητος
ἐκλάλουσι τοῦ θεοῦ, et subdit: καὶ γὰρ ἦν πρᾶος σφόδρα καὶ ὑπὲρ
τούτου λέγεται θεράπων θεοῦ καὶ εἰς θεοπτίαν ἁπάντων προφητῶν ἀξι-
ώτερος, id est, Hebreorum historiae dicunt, o generose Demophile, 443
sacrum illum Moysem propter multam humilitatem divino aspectu
dignum habitum et, si quandoque sine divino aspectu scribunt,

non prius sine deo, quam sine humilitate illum fuisse ferunt, et-
enim perquam humillimus erat et propter hoc prae caeteris dei
servis universisque prophetis divino aspectu dignissimus fuisse
dicitur. David quoque omnia humilitate sua promeruit, ut non so 444
lum illud ore dei diceretur: Inveni servum secundum cor meum,
sed ex suo etiam femore dei filius futurus homo nasceretur. Atque 445
demum purissima et inmaculata virgo Maria filii dei dignissima
parens hac praecellentissima virtute meruit appellari, cum deus
ancillae suae cognovisset humilitatem. Haec quoque divina virtus 446
Christum dei filium per carnem humiliatum et in forma servi ad
mortem usque factum hobedientem gloriosa resurrectione dei fili-
um esse demonstravit et post mortem animam praestitit impassi-
bilem, carnem vero inmortalitate donavit. Quid ergo est, quod nos 447
ab humilitate dehortetur, aut ad superbiam efferat?, quippe qui ex
qua materia concepti sumus et qua conditione et in quanta mise-
ria vivere cogimur, si assidua cogitatione agitaremus, profecto ni-
hil esset, quo aut tumescere aut efferi possemus. Curis et pertur- 448
bationibus quottidie excercemur et ex caeteris animalibus homo
solus dicitur inquietus. Quicquid somnus, dolor et sollicitudo no-
bis adimit, quicquid infantia, pueritia et senectus vitae subtrahit,
id nos vivere minime reputandum est, si materiae nobilitatem
examinamus. Quot animalia odorantiora et ipsa materia praestan- 449
tiora inveniemus, quae neque fedam corruptionem patientur neque
tam brevem vitam habebunt? Praetermittimus ligna, quae cariem
non sentiunt, praetermittimus obrusam, quae neque rubigine cor-
roditur neque igni diminuitur, praetermittimus lapides, qui cum
pretio materiam pollicentur inmortalem. Si fortitudinem requirimus, 450
leonem inveniemus et elephantum homine longe fortiorem, si in-
genium, apes occurrunt proprio instinctu ingeniosiores, si labori-
osam frugalitatem, formicae. Nobis anima infunditur omnis expers 451
cognitionis, cui praeter inmortalitatem et discendi facultatem, quae
non parvi momenti est, nihil boni inest. Eat igitur homo et hac
sua miseria usquequaque glorietur. Divinitus equidem in parabu- 452
lis Salamonem, ut caetera multa, locutum esse arbitror. Ubi fuerit,
inquit, superbia, ibi erit et contumelia, ubi autem est humilitas,
ibi sapientia. Ex quibus hec colligere licet, cum prima sapientia 453
sit, ut ait Plato, se ipsum cognoscere, superbiam ex ignoratione
sui ipsius oriri, humilitatem autem ex cognitione. Ex quo fit, ut
cum ignorantia superbia et humilitas cum sapientia sit omnino
coniuncta. Quotiens igitur regem, hunc, inquam, patrem nostrum 454
tam mansuetum humilemque video et nequaquam se tanta rerum
gestarum gloria efferentem atque tam benigne omnes admittentem,
illud extemplo mihi venit in mentem: Hem, nos humunculi contu- 455
mescimus, inflamur, ex minimis quandoque rebus tam futilem
gloriam concipimus et ita usquequaque iactamur erectisque cri-
stis incedimus, ut non modo hominibus, sed deo quoque intolle-
rabiles videamur. Imitemur sanctissimae Mariae virginis humilita 456
tem, quae, cum ad Ignatium Anthiocensem episcopum Ioannisque

discipulum, cuius cordi hoc dulce nomen Iesu litteris aureis impressum est inventum, scriberet, tali inscriptione utebatur: Ignatio discipuloque dilecto humilis ancilla Iesu Christi salutem. Regem 457
aemulemur, qui, quanto nomen omnium virtutum excellentia latius effunditur, tanto humiliorem mitioremque animum praefert. Detestabilem Domitiani fastum semper abominemur, qui in suis diplomatis patiebatur inscribi: Domitianus dominus et deus vester ita iubet; sed mox insipientiae suae dignas paenas luit. Quare, cum 458
salvatorem nostrum hanc virtutem in vita semper praedicasse legamus et hanc verae sapientiae comitem videamus, qua quidem in caelum usque efferri possumus, ante hanc castitatem haberi non facile patiar.

CARDINALIS: Iure ac merito virtutem hanc extulisti, frater, 459
quando haec salvatoris nostri comes fuit in terris et haec omnis sapientiae et faelicitatis non mediocris causa esse reputatur, quae ubicunque servatur, pax ibi regnat et ocium, unde vero eiicitur, hic perturbatio, simultas et discordia cum omni miseria dominatur. Sed illud attendendum est, frater, humilitatem a castitate vires fere 460
omnes accipere. Impossibile est enim hanc pollutam placere deo et quonam pacto quisquam humilis ac hobediens deo esse potest, si feda turpitudine coinquinatur? Atque hinc coniicere potes, quan- 461
tum pretii virginitas cum humilitate coniuncta illi afferat, ut deum coegerit virginis filium appellari. Ex hiis igitur collige nil esse virginitate maius, cum sine castitate humilitas nullius momenti esse censeatur.

EPISCOPUS VARADIENSIS, FRANCISCUS, CARDINALIS, 462
REX ET REGINA BEATRIX.

VARADIENSIS: Duplicem ex nostri ducis et sacrosancti car- 463
dinalis disputatione fructum hodie legimus, ex altero virtutum laudes et incitamenta, ex altero veritatem, quam in virtutum praestantia difficile est admodum inveniri. Sed quid, dux noster, dis- 464
putare cessas? Educ in medium reliqua, quae sunt auditu regio non indigna et cognitu necessaria.

FRANCISCUS: Id continuo faciam, quando vos ita velle sen- 465
tio, licet incassum, cum frater nulla arte capi possit. Occurrit disciplina militaris, cui castitatem anteponi iniquo animo fero, cum hinc regum ac principum potissimum proveniat ornamentum; nos hic scio pugnam redintegraturos Nam iam dudum fratrem intelli- 466
go rebus bellicis non modo castitatem, sed scientiam quoque esse praelaturum.

CARDINALIS: Quin id me omnino existimato facturum. 467

REX: Iam prelium, filia, redintegrassit; non statim magni 468
spiritus desidunt.

REGINA BEATRIX: Non facile patitur Franciscus noster ca- 469
stitatem suis armis anteponi, praesertim, cum suas partes nunc videat laesum iri. Dux est, pater, vestro beneficio creatus, cui Au- 470
stria olim provincia decreta, ubi cum ductu auspiciisque vestris

grave bellum gesserit opidaque plurima expugnaverit ac hostes saepe profligarit, tantum concepit audatiae, ut praeter magnanimitatem ac militarem artem caetera pro nihilo ducat, cardinalis vero salubriora stipendia mereri voluit neque suam huic militiam anteponit, unde delectationis augetur argumentum.

FRANCISCUS: Cum de re militari sim verba faciurus, egre 471
fero non eas inesse mihi et ingenii vires et dicendi facultatem, ut militiae conmoda et ornamenta pro dignitate referre queam, praesertim, cum apud invictissimum principem, verum aequi Martis Minervaeque parentem et apud heroas Pannonios, qui omnia bellicae rei documenta callent, nunc si agendum. Proinde aequis adeste au- 472
ribus ac vestris favete partibus. Nihil inter mortales excellentius reputandum esse duco, quam id, quod humanae vitae est apprime necessarium et quod plurimum utilitatis affert et ornamenti. Id au- 473
tem, cum disciplinam militarem esse videamus, qua nihil in hac mortalium vita conmodius esse censetur, non inique fortasse sentire videbimur, si potissimum hominum decus tantopere efferamus. Exacto nanque primo saeculo, quod aureum appellarunt, cum hu- 474
manum genus deterere occepisset ac libidine et avaritia extuaret, agros passim indefinitos et opaca nemora, quae colebant, paulatim homines deserere caeperunt, mox se in pagos et villas munitaque fossa et muro opida receperant. Nondum artes scientiaeque prod- 475
ierant, sed cupiditas et audatia dominari caepit. Tunc, qui incultam multitudinem regebant quive caeteris sapientiores habebantur, mox arma invenere, quibus et patriam finesque tueri et iniurias propulsare nitebantur. Unde paulatim disciplina militaris emersit, 476
qua quidem quicunque fuerant instructiores, iis reipublicae summa demandari cepit. Hinc autem varia pro tempore reipublicae genera 477
profluxere, nam hinc regna, hinc tyrannis, hinc optimatum paucorumque potentia, hinc respublica promanavit. Nemo enim poterat 478
propria retinere neque patria neque liberis neque uxore neque fortunis conmode perfrui, si arma, sub quorum tutela pax tranquilla quiescit, olim defuissent. Ex eo igitur tempore regna civitatesque 479
tueri, rempublicam servare, iustitiam protegere, dirigere iniquum, superbiam deprimere, iniurias ulcisci haec saluberrima disciplina cepit. Omnia nanque misceri cerneres et turbari nullumque ius pro 480
dignitate cuiquam impendi, si haec generosa disciplina defuisset. Haec iniurias ac laesa ulciscitur iura legatorum, quod et Fidena- 481
tes, Tarentini Chorinthiique sensere, qui non modo paenas pependere graves, sed eversis quoque urbibus praeclarissimos Romanorum tryumphos signis, tabulis, auro, purpura, delitiis, vasis, elephantibusque exornarunt. Quid etiam magis fines tuetur et amplifi- 482
cat imperium, quam haec gerendi belli disciplina? Quod non so- 483
lum in Romanis, qui e pastorum sanguine nati annis circiter septingentis universum orbem occupavere, et in Assyriis, qui multis ante temporibus imperarunt, item in Medis, Persis, Atheniensibus, Lacedaemoniis et Thebanis Macedonibusque intueri licet, qui mitioribus fuere moribus, sed in Gothis, quos Getas appellabant, et

Longobardis et Unnis, ex quibus promanavit bellicosae Ungariae nomen, quorum aliqui occupatis Pannoniis et Illyrico in Italiam irrupere et inde digressi in Hyspaniam usque penetrarunt, aliqui vero in Italia consederunt; item in efferatissimis quam maxime 484
Turchis, qui e montibus Caspiis effluentes in maiorem Armeniam egressi sunt et per sexcentos ferme annos vastata utraque Armenia populataque Assyria totam minorem Asiam, deinde Graeciam, Peloponesum, Epirum, Macedoniam, Thratiam, Dalmatiam, Cheronesum Sarmaticam et universas Aegaei maris insulas in ditionem suam redegere et, nisi rex noster barbaricum furorem refrenasset, parum abfuisset, quin totam fere Europam occupassent. Ad haec 485
quid urbes reddit opulentiores? quid libertatem magis alit et incolumitatem? quid audatius turpitudinem repellit et leges tutius cogit imperare? Haec corpora exercet ac munit, haec auget ani- 486
mos et ad pericula reddit promptiores, haec viros ad laudem et inmortalitatem incendit, desidiam repellit et ingratum ocium omnium sane vitiorum autorem, intemperatos et improbos iubet sub lege vivere, patientiam constantiamque docet, praeterea fidem in socios vel Saguntina non inferiorem, perfidiam Punicam proterit et sanctae societatis iura custodit, quin etiam propter incertos belli exitus variosque casus docet utranque fortunam ferre tolleranter, nos mortem potius honestam, quam turpem vitam obire iubet, item fragilis momentaneeque vitae nos admonet, quod Xerxes quoque, qui terrae ac mari se dominaturum esse sperabat, intellexisse fertur, qui, cum ex monte recensuisset exercitum et hinc classem inmensam, hinc copias innumerabiles prospectasset, flevisse dicitur ratus ex his neminem ad centum annos fore superstitem. Praeterea for- 487
tunae ludum explicat et hinc habendam misericordiam ostendit, cum Paulus Aemilius Persem Philippi filium Macedonumque regem apud Asii templum in Samothracia captum a Cn. Octavio legato suo conspicatus repente fleverit et assidere sibi iupserit, quem una icum filiis cathenis vinctum aureis duxit in triumphum. Cresus rex 488
opulentissimus a Cyro captus, qui neminem se faeliciorem reputabat, cum incendio destinatus pyram conscendisset, Solonis memor, qui antea eum insidiosae fortunae monuerat, ter, O Solon, exclamavit, ex quo disci potest, quam aequam et benignam mentem ferre oporteat imperatorem. Hinc Siphacis et Iugurthae, hinc 489
Darii exempla repetuntur. Hinc quoque illa docet bellum nullum iniquum neque id invito et inconsulto deo indicendum, quod si relligiose sancteque ineatur, indubitatam tunc victoriam quisque speret. Accedit ad hoc, quod desipiunt quandoque viri nimia fortunae 490
indulgentia et, cum ad arma perventum fuerit, a magistra rerum omnium experientia edocti resipiscunt et, qui iniqua prius anhelabant, bello castigati in aequitatem facile rediguntur. Cum iura desunt, quid 491
nobis ablata redderet, quid subtracta repeteret, quid in necessitate succurreret, nisi ars bellica talia vindicaret? Plus sibi gratiae, autoritatis et imperii populus Romanus olim, dum armis socios tuetur, dum favet oppressis, dum tyrannorum iniurias reprimit, dum populis ius

dicit, quam alio quovis modo comparavit. Ex hac gratum prove- 492
nit obsequium, ex hac decus et imperium. Plus enim dignitatis et
splendoris praecellentissima haec armorum disciplina possidet, quam
artes reliquae ceteraeque virtutes. Cur litteratis viris neque hastae 493
purae neque phalerae neque torques neque armillae neque coro-
nae neque trophaea neque tryumphales statuae neque insignes ti-
tuli dedicantur? quia nequaquam tryumphalibus viris et imperato-
ribus videntur esse pares. Affer in medium pallentium poetarum et 494
philosophorum titulos, affer insignia iureconsultorum, sive Vul-
pianus sive Modestinus ille fuerit, affer eorum quoque coronas,
qui sacra iura tulerunt; ne me quidem putes illos aspernari, qui,
quando doctissimi fuere, pro magnis sunt habendi, sed nequaquam
cum militaribus comparandi. Perlege Pompei titulos in delubro 495
Minervae incisos, ne Caesaris et Alexandri dixerim et Severi. Gn.
Pompeius Magnus imperator bello XXX annorum confecto, fusis,
fugatis, occisis, in deditionem acceptis hominum centies vities se-
mel octuaginta milibus, depressis autem aut captis navibus octin-
gentis quatraginta sex, oppidis, castellis mille quingentis viginti
octo in fidem receptis, terris a Meoti ad Rubrum subactis votum
merito Minervae. Tryumphi quoque praefatio haec fuit: Cum oram 496
maritimam predonibus liberasset et imperium maris populo Roma-
no restituisset, ex Asia, Ponto, Armenia, Paphlagonia, Capadocia,
Cilitia, Syria, Schytis, Iudaeis, Albanis, Hyberia, insula Creta, Ba-
sternis et super hoc de regibus Mitridate atque Tigrane tryumphat,
quare illi quoque viri, qui iure magni nominati sunt, hac bellorum
gloria apud inferos beati esse possunt. Praeterea pacem parit, quia, 497
ut philosophi motum quietis causam esse dicunt, ita ex bello pax
alma succedit. Militia est quaedam divinae censure ministra, que
iussu dei a facinorosis et sceleratis, qui humanae societatis iura
laeserunt, merita supplicia exigit neque ante saevire desinit, quam
iniquitates humanas exequarit. Si quis praeterea fuerit imprudens 498
et inconsultus, militiam adeat, qui, cum imprudentiae suae pae-
nas hostibus quandoque pependerit, suis certe sumptibus sese fa-
ciet cautiorem. Si omnium virtutum et ingenuae cuiusque disci- 499
plinae officinam quaesieris, pete militiam; hic equitandi sagittandi-
que magistros invenies, hic ad palum milites, item cursu saltuque
exerceri, hic cesim punctimque arma tractari, hic sub vineam iace-
re, hic palaestram agitari, hic litteras in pretio esse, hic vicia pu-
niri, hic imperia observari, hic coli pietatem, hic vigere religionem,
hic libidinem castrari et perfidiam trucidari, hic imperitare iustiti-
am, hic grata pro dignitate obsequia praestari, hic virtutem pro
meritis donari, hic mirum ordinem, fidem charitatemque servari vi-
debis. Scipio Aemilianus ad expugnandam Numantiam profectus 500
eo die, quo pervenit ad exercitum superiorum ducem indulgentiam re-
mollitum, castra lustravit, omnia voluptatum genera edixit auferri, un-
de constat eo die duo scortorum milia cum maxima institorum lixarum-
que multitudine abiisse. Expiata autem militia reparataque virtute mili- 501
tum acrem superbamque Numantiam funditus evertit. Idem Metel-

lum in Iugurtino bello fecisse legimus. Publius Rutilius consul in 502
bello, quod in Sicilia cum fugitivis gestum est, Q. Fabium generum suum, quia negligentia Taurominitanam arcem amiserat, provincia sua decedere iussit. C. Cotta Publium Aurelium Fulvium 503
Liparatinae obsidioni prefectum, quod eius culpa agger incensus et castra pene capta fuerant, virgis ante cesum inter pedites redegit. Q. Fulvius Flaccus censor fratrem tribunum militum, quia iniussu 504
consulis cohortem legionis domum dimiserat, senatu abdicavit. Postumius ac Mallius Torquatus uterque filios, quia paterno iniussu cum hostibus dimicarant, securibus cedi iussit ratus uterque multo melius fore patrem filio, quam militari disciplina carere civitatem. Quintius Cincinatus dictator Minutium consulatum deponere coegit, quod castra ab Equiculis obsideri passus erat armaque Romana clausis portis continuerat ac vallo tantum et fossa se defenderat. Neque minore severitate Papirius dictator in Fabium Rutilianum magistrum equitum, quod contra suum imperium exercitum in aciem eduxisset, usus fuisse fertur. Scipio superior Africanus capta Carthagine, quamvis nihil eo mitius inveniri poterat, tamen, cum transfugas omnes in suam potestatem redegisset, Romanos crucibus affixit tanquam patriae fugitivos, Latinos securi percussit tanquam socios summa perfidia praeditos. Minor autem 508
Africanus eversa Carthagine transfugas in theatro bestiis inmanibus obiecit. Ex qua quidem severitate facile intelligi potest, quae vitia in castris ali possint. Sed, si quis veterem disciplinam 509
speclare voluerit, nostri regis maiestatem intueatur, qua domi nil mitius, militiae nil severius in delinquentes, perfidos et desidiosos, contra in fortes nihil liberalius in ardua belli difficultate audentius quoque nihil; sua benignitas militem quenque facile coget per 510
hostium enses et taela vagari; cum aliena culpa oculos igne suffuderit, nihil iracundius et severius opinaberis. In tanta itaque severitate neque desidia neque vitium neque scelera aliqua nimis pululare queunt. E contrario Severus imperator magna reprehensi- 511
one dignus est habitus, quod primus milites cum mulieribus habitare et anulis aureis uti permisit. Ille quoque primus militare ro- 512
bur ac vitae asperitatem, item in laboribus obsequium, constantiam et observantiam in duces omnino subvertit, quin et pecunias appetere in delitiisque versari docuit, sed non tantum ille bellicae disciplinae subtraxit, quantum a nostro est rege iam adiectum. Nulla praeterea re inter deos referri, nisi arte bellica, homines me- 513
rebantur: ut Caesari, Octaviano, Antonino Pio, Antonio philosopho et Severo octigisse legimus. Quem quidem honorem, ut Herodianus refert, quem Antonius Asculanus e Graeco in Latinum traduxit nostroque regi dicavit, ἀποθέοσιν, id est, deificationem appellant, quae ita fiebat. Defuncti corpus insano sumptu ac funere in 514
celebri loco sepelliebant, imaginem omni ex parte defunctum referentem e cera fingebant, quam lecto eburno et altissimo imponebant, qui instratus auro ante aulam locabatur; ad levam totus senatus pullis vestibus, ad dextram matronae circumsidebant sine

auro et monilibus, sed humili albaque veste indutae. Haec septem 515
diebus fiebant; deinde medici lectum adibant, inspiciebant egrotantem, difficillime laborare nunciabant; postquam expirasse videba- 516
tur, lectus a viris nobilissimis aequestris ordinis delectisque iuvenibus ex ordine senatorio per viam Sacram in forum deferebatur ad rostra; ibi a nobilium patritiorumque choro et a matronarum multitudine circundabatur, utrique hynnos Paeanasque canebant in defuncti laudem; deinde in campum Martium deferebant et al- 517
tissimo quodam aedificio ligneo imponebant sarmentis fomitibusque referto, quod extra auratis stragulis, eburnis signis, variis picturis ornatum et aromatis odoramentisque accumulatum erat; cir- 518
cum hoc hippasia fiebant atque universus aequestris ordo in orbem cum aliqua modulatione pyrrichio cursu ac numero currebat et recurrebat; circumveniunt currus institutione simili, qui familia- 519
res vestitus supra purpuram obductos vehunt, qui personas ferebant his Romanis persimiles, qui aut rebus bellicis gloriose praefuerunt aut optime imperarunt. Hiis peractis a successore imperii aedifi- 520
cio fax inferebatur; idem caeteri faciunt; in aedificii summitate aquila erat alligata, quae cum igni pariter in aethera ferebatur et ita e terra imperatoris animam in caelum referri credebant. Quod si, frater, quae- 521
cunque diximus, excellentiae bellicae artis non sat fidei fecisse putas, audi brevibus, quae supersunt, ne hanc excellentissimam omnium artium disciplinam nos temere venerari arbitrare. Non te latet omnem a deo esse potestatem ac regnum imprimis, quod inter homines primum fuit inventum, atque reges tanquam dei vicarios res humanas regere et suum esse officium pro viribus divinam maiestatem et caelestem ierarchiam imitari, ne potestate sua videantur indigni. Militia caelestis, quam haec quoque nostra aemulatur, in novem 523
ordines divisa dicitur. Seraphicorum est primus ordo, qui, cum prae caeteris divina charitate conflagrent, hinc nomen sortiti sunt. Cherubinorum alter, qui prae caeteris scientia pollent, cum hoc 524
nomine scientiae plenitudo interpretetur. Tertius Thronorum est, quia Graece id sedem significat, quibus tanta inest gratia divinitatis, ut eis deus insidere videatur et per eos iudicia quaeque definire. Quartus Dominationum est, quae principatibus potestatibus- 525
que praesunt. Principatuum quintus est, qui sibi subditis, quae agenda sunt, disponunt et curant, ut divina ministeria exequantur. Potestatum sextus, quae sua potestate vim daemonum cohercent, 526
ne pro libidine sua homines infestare contendant. Septimus Virtutum est, quarum ministerio signa et miracula fiunt. Archangelorum octavus, qui maiora nuntiant, unde nomen est inditum. Ultimus Angelorum, qui minora deferunt. Caelestis instar humana mi- 528
litia inventa est, quippe quae in totidem quoque digeritur ordines, quandoquidem ex legatis, praefectis castrorum, praefectis legionum, praefectis cohortis, praefectis fabrorum, item ex tribunis militum, decurionibus turmarum, centurionibus et decanis, qui quidem omnes aeque, atque illi, superiores inferioribus praesunt et imperant et ad amussim ita omnia imitantur, ut, quicquid in caelesti ierar-

chia esse reputes, in hac nostra et presertim divo Matthia imperante militari disciplina recognoscas. Quas ob res, ne longiore vos 529
oratione defatigem, improbum est et iniquum, frater, matronales dotes et scientiam huic divinae disciplinae omnium virtutum artiumque parenti anteferre et probi quidem est ingenii intellecta veritate mutare sententiam.

CARDINALIS: Pythagoras ille Samius, ut arbitror, locutus 530
est, Hercle, divinitus, cum veritatem post deum colendam esse censuit, quam viros deo proximos solam facere asserebat. Multa de 531
arte militari et illa quidem composite et argute disputasti, quibus intellexi te apud hunc divinum principem et armis et litteris profecisse quamplurimum neque a serenissima sorore nostra parum eloquentiae hausisse, ex quo fit, ut non magis studere veritati, quam virtuti tuae debeam gratulari. Sed, ut respondendi quandoque recidam in memoriam, fateor, generose dux, militarem artem apud vulgus plus castitate dignitatis et gloriae possidere, cum depravata sint iudicia plebis et futilis huiusce saeculi gloria, apud deum vero, quia recta sunt iudicia eius, nihil sancta virginitate praestantius, nihil dignius nullique virtuti premium debetur excellentius. In arte nanque bellica pars honoris virtuti militum, pars centurionibus, praefectis et legatis dari solet, plurimum autem laudis sibi fortuna vendicat, in cuius potestate bella versantur; quandoque locus equus, hostium culpa, infirmitas, imprudentia non parum contulisse videtur; quodcunque laudis duci tribuendum est, persaepe parum superest. Castitatis vero laus, quando sola uni- 534
versum laborem toleravit, tota sua est et plus in vincendo se ipsum inest difficultatis, quam in hostibus proterendis, partim, quia intestina bella vehementiora et magis ardua esse solent, partim, quia haec victoria propria tantum virtute conficitur, illa vero aliena ope comparatur. Recte inquit Plato omnes homines secum ip- 535
sos pugnare neminemque esse, qui sibi ipse hostis non sit. Quare praecipua optimaque victoria est se ipsum vincere, sicut contra turpissimum atque pessimum a se ipso vinci. Deinde subdit: Unus 536
est unusquisque nostrum, sed duos secum contrarios et amentes habet consiliarios, voluptatem atque dolorem. Deinde hae passiones, inquit, in nobis, quasi nervi aut funes, huc et illuc ad contrarias operationes trahunt, ratio vero uni semper rationi constanter inhaerere oportere persuadet, quae quidem ratio aureo quodam fune atque conmuni lege civitatis inniti solet, aliae autem durae, asperae tanquam ferreae sunt. Ex quibus coniectari potest, quam 537
excellens est illa victoria, cum per castitatem rationi subicitur appetitus et catenatus ducitur in tryumphum. Quin etiam disciplina castrensis aut nihil per se ipsam valeret, nisi a castitate acciperet adiumentum. Castra enim a castranda libidine dicimus. Nam in 538
castris, nisi continentia et castitas dominetur, totum robur militum enervatur. Qua re ducti maiores nostri ab omni libidine et intemperantia castra vacare volebant. Quod autem hanc scientiae ante- 539
ponis, conmode quidem facis, sed non recte; dum partibus tuis

faves, veritatem ledis. Id conmune est omnium ingenium, ut, quaecunque studia sectentur, ea caeteris anteponant. Antequam scientiam bellicae disciplinae anteferrem, ne sibi rem egram facere viderer, ab hoc divino et invictissimo principe veniam postularem. 540
Sed, cum in gloriosissima maiestate sua tanquam duo numina sapientiam cum arte militari sentiam imperare, parem ex utraque gratiam promerebimur neque in asserenda veritate eius animum offendemus. Tu autem, dux Pannone, quid audes? arma litteris anteponis? cum eloquentissimus ipse sis, cur eloquentiae parentis dogma non sectaris? Cedant arma togae, concedat laurea linguae. 541 542 543
Et, quando acerrime quandoque philosopharis, num illud tibi venit in mentem, quanto magis quodque perficit beatque, id tanto plus in se habere dignitatis? Scientia cunctis dotibus perficit animum, cuius bona honorabiliora videntur; quod cum ars bellica prestare non possit, hinc militarem collige disciplinam studiis humanarum artium non esse iure preferendam. Admittamus, si placet, iudicem Crispum Salustium, quem a teneris annis lectitasti. Sed nostra, inquit, omnis vis in animo et corpore sita est, animi imperio, quam corporis servitio magis utimur; alterum nobis cum diis, alterum cum belluis conmune est, quo mihi rectius esse videtur ingenii, quam virium opibus quaerere gloriam. Item et illud: Priusquam incipias, consulto et, ubi consulueris, mature facto opus est. Item et illud, quod omnes dictitant: Parum arma prodesse foris, si non sunt consilia domi. Accedit et Cassianum illud in Ciceronem: Est tua toga, Marce Tulli, omnium armis faelicior, quae nunc quoque nobis pene victam rempublicam ex manibus hostium eripuit atque reddidit. Item, quod maxime ex parte in fortunae potestate versatur, ei profecto rei anteferri non debet, quae nulla ex parte fortunae est obnoxia. Incertus est Martis eventus et in armis imperiosissime fortuna dominatur, scientia vero mentis est habitus, quam cum perfecerit, in ea vis externa ius nullum habet. Ad haec, quodcunque magis humana natura abominatur, nequaquam eo dignius videri potest, quod nos ad verum ac summum bonum dirigit et impellit. Scientiarum cognitione perficimur et humana divinaque contemplamur, ubi finis noster situs est; arma vero diras cedes patrant humanamque benivolentiam dirimunt, humanam quoque minuunt societatem, quod homini quam maxime est abominabile. Postremo, cuiuscunque videtur finis esse prestantior, id quoque prestantius reputari debet. Scientia perpetuam faelicitatem, arma vero momentanea regna pariunt. Ex quibus collige militarem artem nullo modo scientia digniorem videri posse, quod quamvis multis rationibus convinci potest, nequaquam tamen tuum in disputando tempus usurpabo. 544 545 546 547 548 549 550 551 552

VARADIENSIS: Non homines, sed deos mihi audire videor disputantes, quibus convivarum debet universus ordo. Cum ducem audivi ita humanam militiam extollentem, caepi de hac clericali detrectanda cogitare, cum cardinalem brevibus argumentis scientiam efferentem accaepi, in pristinam reiectus sum opinionem. 553

Pannonia nunquam his ingenia nobiliora vidit atque utinam hiis 555
diu perfrui liceat, quando activae contemplativaeque vitae nunquam maiores inveniantur artifices.

REX: Quid de his maius expectari possit, Beatrix mea, non 556
facile video.

REGINA BEATRIX: Sat utrique bonum est et versatile in- 557
genium et nunc eo vehementius praesenti tuo numine, pater, illustrantur, quos si te dignos benignitas divina praestiterit, Beatricem tuam dixeris omnium beatissimam. Sed quid cessatis, fratres?

FRANCISCUS: Quo acriora molior argumenta, eo magis co- 558
natus meos se frustrari video. Sed unum a vobis peto, mea numina ne, dum vestrae studeo voluptati, mussitatione vestra mea cogitatio in nihilum redigatur. Ad acriorem pervenimus disputationem, ubi mei ingenii acies hebetatur.

REGINA BEATRIX: Deest tibi animus? 559

FRANCISCUS: Non animus, sed vires. 560

REGINA BEATRIX: Quid ita? 561

FRANCISCUS: Quia ad virtutes pervenimus intellectus, ubi 562
altior occurrit speculatio.

REGINA BEATRIX: Castitas ex his est, quae in actione 563
consistunt, tu vero causae tuae diffidis?

FRANCISCUS: Cum fratre mihi res et qui, si voluerit, asi- 564
num volantem videre continuo faciet.

REGINA BEATRIX: Cur igitur non cedis et in nostram venis 565
sententiam?

FRANCISCUS: Turpe est duci cedere et Pannonio maxime, 566

REGINA BEATRIX: Non armis res agitur.

FRANCISCUS: Immo ibi facilius, quia, ubi victoria despe- 567
ratur, morte legitima turpitudo omnis exuitur. Hic neque mori licet et tu cachinnos auges, qui paludatos a togatis superari vides.

REGINA BEATRIX: Iure arma togae cedunt. 568

FRANCISCUS: Tu quoque in me saevis? 569

REGINA BEATRIX: Nulla est in veritate saevitia. 570

FRANCISCUS: Immo veritate quandoque magis offendimur. 571
Sed, antequam cedam, mea soror, et in silentium redigar, hoc de castitate dogma tuum, quod praeter omnium opinionem edidisti, an verum sit, mihi impensius discutere certum est, ne fraterculum tuum, quem Pannonium ducem esse voluisti, tam cito defectum verbis conspicer.

REGINA BEATRIX: Id face continuo, animula mea, et, ut 572
soles, cum doctissimo fratre tuo nostri patris indulge voluptati.

CARDINALIS: Age, frater suavissime, obsequere sorori, re- 573
liqua prosequere. Si ex hac hodie Scylla et Carybdi me quivero expediere, non paucae mihi sunt deo agendae gratiae.

FRANCISCUS: Postquam rem militarem non minus consilio, 574
quam fortuna regi putas, dic, quaeso, quid de prudentia censes? anne castitate ducis inferiorem?

CARDINALIS: Duco, inquam. 575

FRANCISCUS: Ne recte quidem et, an vera dicam, breviter 576
accipies. Prudentia, ut omnes asserunt sapientes, officiorum omnium moderatrix est et magistra, quippe quae verum finem ostendit et in studiosa quaque actione tempus, modum peritiamque definit, sine qua neque iuste agere neque quicquam ingenue inter mortales operari licet. Haec autem quanti sit momenti, hinc in- 577
telliges. Nam aut ad unum, et tunc sibi ipsa prospicit, aut ad plures, et tunc aut familiae consulit aut civitati. Si civitati, tunc 578
in universum consulit et sic architecta dicitur, quae quidem leges condit aut aliquid iubens aut vetans aut permittens. Si circa sin- 579
gulas res in civitate gerendas versetur, tunc aut deliberat aut iudicat aut aliquam reipublicae partem gerit. Huius autem potentia 580
triplex esse solet: una bona consultatio, quae est consilii rectitudo, qua quis id, quod oportet et ut decet, habita honestatis ratione prosequitur; altera sagacitas est, quae omnem earum rerum 581
ordinem sequitur, quas prudentia invenit et imperavit, quas recte quaesitas et inventas sagacitas esse iudicat, quae, cum sit prudentiae discipula, quecunque a magistra sibi tradita sunt, bene percipit recteque decernit; tertia sententia dicitur, quae ea iudicat, 582
quaecunque a prudentia inventa sunt, et haec demum est boni aequique viri iudicium. Sagacitas cum sententia in hoc con- 583
sentire videtur, quod utraque indicandi est principium, quodcunque a prudentia fuerit inventum. In hoc vero differunt, quod altera est boni viri iudicium. Altera inventa a prudentia corrigit, 584
ne iustitiam laedat et aequitatem, altera vero non, sed inventa prorsequitur. Item prudentia a scientia differt, quia altera contingentium rerum et in humana vita versantium, altera vero aeternarum necessariarumque rerum, quae se non possunt aliter habere. Diff- 585
fert ab arte, quia illa in efficiendo, haec in agendo versatur. Ars vero non se, sed opus suum perficit, prudentia autem agendo se ipsam consumatam reddit. Ex his ergo collige, frater, prudenti- 586
am humanarum actionum ducem esse ac moderatricem unicam, cui si castitatem anteferas, illud tibi succumbere deberet sine prudentia duce neminem castum esse posse. Quod si dederis, tunc 587
ille non ex electione castus, sed aut casu aut naturae bonitate castus erit, immo castus iure dici non poterit, cum nullum laudabile reputetur officium, quod non ex propria electione promanaverit.

CARDINALIS: Acri ingenio opinionem nostram, frater, ar- 588
guis, sed scias, velim, neminem unquam fore prudentem, cui castus et pudicus non fuerit animus, qui, si pravis libidinibus conflagraverit, neque verus neque honestus inveniri poterit. Inmodicus 589
enim mentis affectus iudicium omne confundit neque vim ullam in bene consulendo hanc patitur habere. Ex quo fit, ut inmaculatum et tranquillum animum habeat, oportet, quicunque studet esse prudens. Itaque prudentia a castitate ac pudicitia sumit in- 590
itium et ab his virtutibus postulat auxilium. Quid?, si illud Aiacis apud Sophoclem dictum adiecero: ἐν τῷ φρονεῖν γὰρ μηδὲν ἥδι-

στος βίος, τὸ μὴ φρονεῖν γὰρ κἄρτ' ἀνώδυνον κακόν, id est, in sapiendo nihil est dulcissima vita; nam nihil sapere et curare, malum est omni penitus dolore carens.

FRANCISCUS: Sic omnes nostri repelluntur ictus, sic in- 591
structa acies inclinatur. Nunc vero, quando ad triarios res ipsa pervenit, extremis spiritibus pugnandum est.

REX MATTHIAS, REGINA BEATRIX, FRANCISCUS ET CARDINALIS. 592

REX: Filia, dux noster excanduit, quando ad extremam 593
aciem reducta est pugna. Quare nunc enixius decertaturus est et non fratre contendere, sed cum Vianensibus in Austria sibi dimicare videtur. Quare eo attentius audiendus est et generosissimus nostri ducis eo libentius spectandus est animus.

REGINA BEATRIX: Et indulgentia tua, pater, et debito fra- 594
trum obsequio suavissima hodie voluptas non deerit, quae eo maior concipietur in nobis, quo tibi iocundiorem hanc fore intelligemus.

FRANCISCUS: Ex caeteris virtutibus intellectus sola sapien- 595
tia, sub qua scientiam intelligi velim, relitta est, quae non solum castitati obiici posset, sed iure ac omnium iuditio anteferri. Sa- 596
pientia enim omnium mater artium et scientiae virtutisque cuiusque officina, in caelo cum omnipotenti deo dominatur et in terris late imperat ac iustorum mentibus insidet. Haec nobis res divinas 597
et humanas aperit nosque deum cogit assidue contemplari, qua ratione vivamus, quomodo familiam, rempublicam et imperia gubernemus, nos instruit et informat neque quicquam turpe conmittere neque pati nos patitur; semper admonet, ut deum timeamus ne- 598
que a lege et voluntate sua divertamus nihilque vehementius diligamus neque reputemus antiquius. Haec, quid domi militiaeque sit 599
agendum, ostendit; haec mores hominum, naturas rerum, qualitates temporum, providentiam futurorum gubernationemque praesentium demonstrat; haec docet utranque ferre fortunam et omnes denique naturae vires detegit. Verumenimvero, quantae sit excel- 600
lentiae ac dignitatis, ex Hermogenis Graeci rhetoris iam verbis intelligi potest, quem nuperrime Antonius Bonfinis civis Asculanus atque regi et reginae deditissimus transtulit in Latinum regiisque numinibus dicavit. Ita enim ille inquit: σοφίαν εὐτυχὲς μὲν λαβεῖν, 601
ἐπαινέσαι δὲ πρὸς ἀξίαν ἀδύνατον, ᾗ τοσοῦτον εὐδαιμονίας περίεστιν, ὡς κοινὸν κτῆμα καταστῆναι τῶν θεῶν et caetera, id est, fortunatissimum est sapientia potiri, sed eam pro dignitate laudare est penitus impossibile, cui tantum inest faelicitatis, ut conmunis deorum possexio statuatur. Deinde subdit, ut fidi interpretis verbis 602
utar: Varia sunt deorum studia: Iuno enim nuptiis, Mars cum Pallade bello, igni Vulcanus, mari Neptunnus praesidet, alius alio studio detinetur. Particeps quisque deorum est sapientiae, sed impri- 603
mis Iuppiter, qui, quanto potentior, tanto est caeteris sapientior.

Sapientia autem Iovi summam potestatem credidit et hanc dii habuere conmunem; mox descendit in terras et tunc deorum filii in lucem devenerunt. Sapientia utroque tempore nimium valet; alia 604
enim in bello, alia in pace prosunt. Sola sapientia eque, ac uni, utrique dominatur, versatur nanque in bello perinde, ac si pacem nunquam cognoverit, impace vero non secus, ac si nusquam arma gesserit. Domi nanque fert leges et vario quietis genere utitur; in 605
bello victorias parit, armis vires adhibet, in senatu nihil patitur inique decerni, domi forisque scit eque dominari. Sola sapientia, quae deorum sunt, iudicat. Sola enim tanquam deus futura previ- 606
det, sola agricolis terram et nautis mare disponit. Quaecunque mare occupavit et terra hominibus protulit, haec omnia sapientia regit, quippe quae latere non patitur, quaecunque recondita caeli moles in se complectitur. Si fraterculo tuo non das fidem, ne di- 607
xerim Pannonio duci, sapientissimo credas Hermogeni, qui sat plane tibi testatus est nihil esse sapientia maius neque quicquam excellentius optari posse. Atque illud extremum, quaeso, frater, addi 608
patiare: Casandrae pudicitia Troiana fata subvertit, quae, si promissum Apollini concubitum praestitisset, eam in vaticinando autoritatem retinuisset, qua Troia, si Troiani credidissent, servari potuisset. Inexpugnabilem vero urbem Ulixis quoque sapientia dele- 609
vit. Quamobrem, ne vos longa disputatione defatigem, cum sola sapientia sit, quae hominem omni ex parte perficit, non modo castitatem dignitate praecellit, sed caetera mortalium superat ornamenta. Tu autem, reverende frater, si quid huic anteferre perre- 610
xeris, videto, ne quid impie loqui videare.

CARDINALIS: Quam vana sit huius saeculi sapientia, si pro 611
veritate aperirem, fortasse breviter vobis ostenderem hanc humanam sapientiam non tanti esse faciendam. Nam, si quid in rebus 612
humanis scire permittitur, universalia tantum intelligere nobis concessum est et eorum quoque cognitio paucis datur, singularium vero omnium rerum notitiam peculiaremque proprietatem, quando in infinitum prodeunt ac ultimas rerum differentias pro, humani ingenii imbecillitate iam habere non possumus, sed deo solum et angelis pro dignitate singularia patere novimus, et, quaecunque cognitio nobis permissa est, quam debilis et confusa sit, adhuc haereo, an dicere ausim. Socratem fortasse recte locutum existima- 613
rim recteque secum consensisse Achadaemicos, cum scientiam substulerint, quam divinantis potius, quam disputantis esse iudicarunt. Si ad philosophos me converto, tot et tam infestis inter se 614
opinionibus decertare perspicio, ut mutuis sese ictibus cedere videantur. Si autem ad theologos, audent plerique de arcanis mysteriis quaedam definire, quae praeter deum ne angeli quidem internuntii plane intelligere potuere; dissident quandoque inter se 615
et mutuis sese cedibus perimunt, quos nisi tacere quandoque iuberet ecclesia et temerariam talem audatiam coherceret, intestinis profecto dissentionibus laboraret. Si humanam igitur sapientiam 616
tecum reputaveris, totam aut in scientia aut in opinione sitam in-

venies. Si scientiam metiaris, ea universalium tantum erit eorum- 617
demque perpaucorum, quae quidem cum a sensibus sumat initium, sicut illi aliqua animi corporisque affectione saepe falluntur, ita eam quoque falli contingit. Hii vero, qui supra ingenium au- 618
dent, verecundius et modestius profecto facerent, si Pyrrhonios imitati σκεπτικοί, ἐφεκτικοὶ ἀπορρητικοίque, id est, consyderantes, obligantes ambigentesque fierent et Archesilaum aliquantisper sequerentur, qui nihil comprehensibile reputabat et in utranque partem rationes aequalium esse virium, sensus quoque fallaces esse rationemque nullam omnino firmam illudque Hesiodi ferebat in medium: Mens caelata latet homines haud cognita cuiquam, atque 619
ipsam secum dii detinuere latentem et iccirco neque affirmare neque quicquam negare audebat. Opinio autem cum de his rebus 620
sit, quae possunt se aliter habere, quantum sit ei confidendum, tu ipse consyderato. Comenta philosophorum ista fortasse dixeris: 621
Symplices ac proprios hominum ritus aliquantisper percurramus, ut varias ac magna ex parte falsas hominum opiniones esse iudicemus neque Christicolae diffiteamur nos in plerisque falli, quibus nisi salvatoris nostri unici ac veri filii dei radius illuxisset, parum abesset, quin a caeteris barbaris differremus. Et, ut ab oc- 622
cidente initium capiatur, Lusitani sacrificiis dediti ac stultissimae superstitioni exta perspiciunt, lateris fibras inspectant et inde futura coniectant, ex intestinis hominum et praesertim captivorum manticinantur, abscissas captivorum dextras diis offerunt, illata plaga ab aruspice intestinis ad primum casum hominis futura ille pronoscit, destinatos neci lapidibus obruunt, parricidas finibus eiectos saxis enecant. Tanta Cantabrorum refertur amentia, ut plerique, 623
cum in hostium manus pervenerint, crucibus deinde suffixi laetitiae Paeana canerent. Apud hos viri uxoribus dotes tradunt filiasque haeredes statuunt, sese pro his imolant, quibus conciliantur et morti se devovent. Galli e cervicibus equorum hostium ca- 624
pita suspendebant et domum delata vestibulis affigebant; illustrium virorum capita cedrinis odoribus condiebant ostentabantque peregrinis; ex homine divinationi destinato illatis tergo plagis vaticinium eliciebant; presentibus Druidis imolabant; configebant 625
etiam sagittis quosdam et in templo patibulis suffigebant; item parata magna ex faeno statua holocaustum faciebant, cui ligna, belluas, pecora hominesque iniectabant. Cimbri uxores in militiae 626
societatem ducunt, item nonnullas divinitationis peritas capillo cano et alba veste sacerdotes, quae nudae pedibus et aeneis incinctae zonis captivos stricto ense incursabant, quos humi constratos dum supra lebetem iugularent, vaticinium edebant. Scythae ac Sarma- 627
tae pro domo plaustris utuntur. Mysi, ut Possidonius ait, religioni indulgent, ab animalibus abstinent, aequarum mulsores et lactifagi sunt insignes et abii, id est, sine vita, cum a mulieribus procul vitam ducant. Scythas hospites imolare humanisque carni- 628
bus vesci solitos fuisse legimus et pro crateribus calvarias usurpasse, quare pontus ἄξενος, id est, inhospitabilis appellatus; alio-

quin iustissimos, claros et aequitatis amatores, quando omnia praeter ensem et cyathum conmunia habent. An Graecos sapientissi- 629
mos reputaveris, qui illum nequaquam sapere reputarunt, cui non esset amatus puer? an Cretenses primos legum latores iustissimos fuisse dixeris?, qui turpissimos eos iudicarunt, qui pueros amantium raptu prohibuissent aut occultassent. An aequam Coeensium 630
legem, qua maiores annis sexaginta nati aconito vitam finire iubentur? an humanos Rhodios, qui Saturno, an Salaminios, qui Agraualae Caecropis filiae, Diomedi ac Palladi, an Aegiptios mathematicarum artium inventores, qui Iunoni apud Heliopolim, an Chios, qui Dionysio Omadio, an Lacedaemonios, qui Marti, an Phenices, qui Saturno, an Graecos, qui, antequam in expeditionem prodirent, humano sanguine litare solebant? En Graecorum relligio, humanitas et sapientia! Lao- 631
dicenses Palladi virginem imolabant, Arabes puerum, Thraces ac Schytae Dianae hospites, Romani Latino Iovi sacrum hominem. En 632
haec Romana clementia! Carthaginenses Saturno et Archades Lycaeo Pani hominem. Aristomenes Mesenius Iovi, quem Ithometem appellant, trecentos simul homines mattavit. Thessali Achivum ho- 633
minem Peleo et Chironi quotannis inmolarunt. Lyctii, Lesbii, Phocenses idem factitarunt. Herebeus Atticus et Macharius Romanus filias, alter Proserpinae, alter defensori daemoni sacrificarunt. Ab- 634
origines decimam hominum Iovi et Apolloni devoverunt. Celtae ac omnes fere populi, qui ad occidentem spectant, humana cede litarunt. Eodem modo Itali Saturno adolere soliti sunt. Hercules pri- 635
mus Archadas in Latio edocuit, ut pro vivis hominibus in fluenta Tyberis hostiarum simulacra proiicerent, quod deinde Romani Maiis Idibus factitarunt sacraque sigillaria appellata. Ea enim die pon- 636
tifices, virgines Vestales et praetores aliique cives, quos sacris adesse fas est, XXX hominum simulacra, quae Argivos appellant, a ponte sacro in Tyberim demittunt. Prosequamur, si lubet, ulterius inmanem et efferatam mortalium inscitiam stultitiamque. Massa- 637
getae id mortis genus optimum iudicant, cum senio confecti ex more in frusta ceduntur ovillisque cum carnibus promiscue comeduntur; qui morbo moriuntur, eque ac impios abiiciunt feris devorandos. Neuri pro simulacris enses colunt, Marti humanas victimas cedunt ossibusque focos adolent. In Asia Andropophagi ac 638
Essedones, qui humana se carne polluunt, parentum funera canctibus Massagetarum more prosequuntur, quorum cadavera corrogata undique proximorum multitudine discerpunt morsibus et cum pecudum carnibus edunt, capitum ossa auro circundata in pocula referunt. Schytarum plerique ex interfectorum vulneribus sanguinem 639
hauriunt, sanciunt federa mutui sanguinis haustu in Medorum morem. Contra Hyperborei nemora incolunt, quibus victum arbores ferunt, discordiam nesciunt, colunt innocentiam, mortem sponte convocant et accersita nece moriendi castigant tarditatem. Riphei 640
quietem pariter amant et pro sacris habentur. Ad Orcadas insulas Oceani homines piscibus et lacte vivunt, quibus rex unus est universis, qui nihil suum habet, sed omnia universorum, quem ne

avaritia divertat a vero, discit a paupertate aequitatem, sed illi
quaeque faemina potest esse usuraria. In Aethiopia Macrobii sunt, 641
quibus vita multo nostra longior; hi per se iustitiam colunt et
equitatem amant. Trogoditae specus incolunt, nullo habendi amore
laborant, carnibus vivunt serpentum; suas faeminas, praeterquam
prima nocte nuptiarum, qua adulteria patiuntur, perpetuam pudi-
citiam severa lege servare iubent. Aegiptii Serapin, bovem, phelem, 642
caepas, crocodilon adorant inpudicisque sacris utuntur. Sabaei
contra, cum thuriferos lucos incisuri sunt, nec funera spectant nec
faeminarum coitu contemerantur. Essemiis autem pertinatia Hae- 643
breorum, sapientia Greciae et Italie modestia sponte cedat, quippe
qui pecuniam nesciunt, palmis vescuntur, fidem et innocentiam
cum perpetua castitate venerantur, locum incolunt pudicitiae addictum,
ubi nulla faemina impudica, nemo ibi nascitur dominante plurimum
virginitate, at per inmensum saeculorum spatium (incredibile enim dic-
tu est) aeterna ibi gens est cessantibus puerperiis, unde nemo mirari
debet, si diva soror castitatem tantopere veneretur et extollat. Apud 644
Trausos legimus aeditos in lucem pueros parentes cum fletu et pro-
ximorum lachrymis excipere, contra vero defunctum funera laetissimo
plausu ex more prosequi, quibus omnis plane Graecorum Latinorum-
que ambitiosa gravitas et constantia cedere debet, apud quos etiam
faeminae pudicitiae sunt usque adeo tenacis, ut mortuorum coniu-
gum rogos insiliant. Nasamones per iustos viros et sepulchra iu- 645
rant. Scythis maximum iusiurandum est per regium iurare solium;
ad regium funus aurem populi decidunt, crinem circumtondent,
bracchia circumcidunt, frontem nasumque consauciant, sinistram
manum sagitta traiiciunt. Haedem gentes coria humana tanquam 646
bruta pro amiculis induunt. Indi pecuarii, qui carnibus crudis ve-
scuntur et Padae nominantur, his moribus esse dicuntur. Quotiens 647
ex civibus aliquis egrotat, sive vir sit sive faemella, hominem ma-
xime familiarem interimunt asserentes illum tabifico morbo egro-
tare et, quamvis ille se non egrotare contendat, ii tamen minime
ignoscentes eum necant et epulantur. Darius Indos per interpre- 648
tem interogavit, qui Calaciae nominantur parentibusque vescuntur,
quantum numborum accipere vellent, ut defunctos patres rogo im-
ponerent; Indi vehementissime contra reclamarunt, ut illum melio-
ra ariolari iuberet, quando ita moribus comparatum esset. Apud 649
Aegiptios, qui ad sacra conveniunt, post sacrificium cuncti in maxi-
mo conventu verberantur et quandoque usque adeo, ut frontes con-
cidant. Persae vino abstinent, quibus neque vomere neque meiere co- 650
ram alio licet; tria potissimum filios edocent, ut equitent, recte sagittas
excutiant et vera loquantur, apud quos mentiri turpissimum est.
Apud Indos summae sapientiae hominum genus est, quod annis 651
repletum incensis rogis mortem provocat; item et philosophi gy-
mnosophistae nuncupati, qui ab exortu solis usque ad occasum can-
dentissimum orbem intentis oculis intuentur. Verumenimvero, ut 652
ad clariores redeamus, Spartani non prius ad dimicandum descen-
dere solebant, quam anapesti pedis modulatione et tybiarum sono

ad prelium provocarentur, quin etiam ad dissimulandum sanguinem puniceis vestibus utebantur. Athenienses venenum cicuta mi- 653
stum ad explodendam animam invenere. Cymbri in prelio summa laetitia exultant, quia gloriose de vita excedendi facultas offertur, contra morbo defecturi non aliter, atque si turpiter intereant, gemunt et lamentantur. Summum nephas in prelio superesse Celti- 654
beri arbitrabantur, cum ille occumberet, pro cuius incolumitate sese inferis devovissent. Non mediocrem hinc laudem Litii promerentur, qui suorum exequias non nisi sub muliebri veste deplorare permittuntur. Persae liberos non prius aspiciebant, quam 655
ad septimum annum pervenissent, quo filiorum obitum fortius tolerarent. Nonnulli quoque Sogdianos Bactrianosque his moribus fuisse prodiderunt, ut, qui senio morbove confecti forent, sepulchralibus canibus apponerentur, quin et Caspios parentes septuagenarios inclusos fame necare. Seres, quamvis auro et argento 656
habundant, ex venatione tamen obsonium querunt et iuvenibus, quoad adolescunt, pro servis utuntur. In Carmania nemo uxorem 657
ducit, nisi prius hostis caput amputatum ad regem tulerit, rex vero calvaria in regia collocata linguam minutim cedit paneque permistam ac degustatam ei, qui attulit, et amicis comedendam proponit. Assyriorum mulieribus mos est cum hospitibus permi- 658
sceri. Non procul a Meroe populi sunt, qui mulieres habent, quarum nonnullae labium habent anulo aeno traiectum. Item Babylloniorum sepulchra in melle sunt. Meroite Isim, Pana Herculemque 659
colunt; ex his nonnulli defunctorum cadavera in flumen iaciunt, alii in vitreo vase recondunt, plerique in fictilibus alveolis circum templa defodiunt, iusiurandum per mortuos exigunt et omnes pro sanctis habent; reges Aethiopum more ita diliguntur, ut, si qua 660
corporis parte rex orbetur, familiares quoque idem patiantur et cum eo moriantur. Agite igitur, quia in hoc satis versati sumus et 661
difficile est omnes gentium ritus describere, consyderate, principes, hinc mortalium omnium sapientiam notitiamque rerum et falsam hominum opinionem diligentius examinate, ex quibus hi soli non decipiuntur, qui orthodoxam salvatoris nostri fidem rite integreque servarunt, in caeteris vero rebus saepissime falluntur. Caeteri per- 662
ditum eunt omnes, quamvis multi sunt populi, qui vel naturae vel syderum benignitate vario virtutum genere mores nostros superare visi sunt; ex quibus omnibus recte colliges vanam, ut plurimum, ac mancham humanam esse sapientiam, quod ab apostolo fortasse didicisti. Sapientia enim, inquit, huius mundi stultitia est apud 663
deum. Itaque ecclesiasten recte locutum arbitremur humanam vanitatem plane testantem. Ecce, inquit, magnus effectus sum et prae- 664
cessi omnes sapientia, qui fuerunt ante me in Ierusalem, et mens mea contemplata est multa sapienter et didici dedique cor meum, ut scirem prudentiam atque doctrinam erroresque et stultitiam et cognovi, quod in his quoque esset labor et afflictio spiritus eo, quod in multa sapientia multa sit indignatio, et, qui addit scientiam, addit et laborem. Aristoteles quoque, quem philosophorum 665

principem reputamus, neminem rerum veritatem perfecto novisse ingenue profitetur neque omnes exortes esse, sed unumquenque aliquid de natura cognovisse et, si, sicut nocticoracis oculi, se ad lucem habent, ita et animae nostrae intellectum se habere ad ea, quae sunt omnium naturae manifestissima. Hanc igitur disquirito saeculi sapientiam, quae tot incassum humana ingenia defatigavit et supinam praeter superbiam nihil aliud possessoribus attulit. Quare illud merito dictum est: Scientia inflat, humilitas aedificat. Sola dei sapientia nobis affectanda est, qua vere sapimus et efficimur inmortales, qua cuncta dei mandata servamus, qua deum timemus et amamus. Nemo enim quicquam in maximis rebus vere scire potest, nisi cui deus ipse revelaverit, a quo omnis sapientia vera ducit originem, in qua quidem est spiritus intelligentiae sanctus, unicus, multiplex, subtilis, modestus, disertus, mobilis, incoinquinatus, suavis, amans bonum, acutus, qui nihil vetat benefacere, humanus, benignus, stabilis, certus, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens et qui capiat omnes spiritus intelligibiles. Talis autem sapientia attingit ubique propter suam munditiam. Lepor est enim virtutis dei et emanatio quaedam omnipotentis dei sincera, que sine castitate esse non potest neque pia castitas sine ea, et ideo nihil inquinatum in illam incurrit. Candor est enim lucis aeternae et speculum sine macula dei maiestatis et imago bonitatis illius. Hae in animas castas et sanctas se transfert easque amicas dei prophetasque constituit, quia neminem diligit deus, nisi eum, qui cum sapientia inhabitat. Ex his igitur colligere potes castitatem humana sapientia esse longe praestantiorem et huius, quam divinam appellavimus, fidissimam esse comitem neque ab illa seiungi posse, quandoquidem neminem divina inhabitat sapientia, nisi quem castum invenerit et pudicum. Proinde, ut neque vincere neque vinci videare, generose dux, nequid tryumphis victoriisque tuis detrahatur, sic habeto castitatem divina sapientia non esse superiorem neque humana inferiorem. 666 667 668 669 670 671 672

FRANCISCUS: Inmortales tibi ago gratias, sacrosancte frater, quod mei honoris, immo tui rationem habere voluisti. De communi sapientia loquebar et complectebar utranque. Nunc autem, quando fessi sunt audiendo convivae pene omnes, disputationi finem imponamus. Fraterculus autem iste tuus non modo domi, sed militiae tibi cedet, quando talem te natura finxit, ut domi forisque nimium praestare videare. 673 674

EPISCOPUS VARADIENSIS, MATTHIAS REX ET BEATRIX REGINA. 675

VARADIENSIS: O divina Aragoniae domus ingenia, quam non inmerito deus in Hyspania, septemtrione et Italia voluit imperare, quia divinos fert illa viros et sapientissima educit ingenia. Nulla unquam disceptatio suavior neque eruditior neque salubrior audita est. Angelos audivimus caelesti eloquentia de virtutibus dis- 676 677

ceptantes et regem cum regina ita hac suavissima contentione recreatum, ut nihil iis beatius in orbe terrarum dici possit.

REX: Ita expectationi ac voluptati meae hodie satisfecistis, 678
filii suavissimi, ut non plus gaudii et voluptatis, quam admirationis hinc ipse perceperim, neque fuit ingratum dominae meae, quam de castitate habebat, defendisse sententiam. Nam iniquum 679
profecto fuisset tam caste et inmaculatae mentis verissimam laedere opinionem. Vobis autem, qui tanta ingenii acrimonia verita- 680
tem investigastis, ne laudis praemia et tam argutae disceptationis monumenta desint, imprimis, reverende cardinalis, sacra veste ex solido auro contexa mitraque pretiosissima, vasis decem argenteis aureoque calice talentorum duodecim, quae sacrificio usui sunt, in memoriam sollennitatis huiusce meo ac reginae nomine donator. Tu quoque, 681
generose dux, trabeam purpuream auro intertextam, praeterea currum argenteum, sceptrum eburnum, laureamque coronam, item equos decem albos frenis phalerisque aureis insignes accipito.

BEATRIX REGINA: Profusa, ut assolet, haec est vestra mu- 682
nificentia, serenissime pater, neque virtutem ullam indecorem pateris abire. Haec erunt perpetuae laudis incitamenta et serenissimae maiestatis tuae monumenta. Hinc quisque intelligat, quantum tibi debeat Aragonia domus. Vos autem, praestantissimi convivae, quia 683
tertia disceptationis pars superest, id est, ex virginitate et pudicitia utra sit praestantior, et rex ita iubet, ad crastinum convivium invitamus. Interea fratribus plaudite et valete omnes.

LIBER III.

NICOLAUS PAMPHILUS, REX MATTHIAS, BEATRIX REGINA, 1
FRANCISCUS.

PAMPHILUS: Cogitabundos (ni fallor) nimium convivas vi- 2
dere videor, sacrosancta maiestas, et, quamvis Assueri ac Antonii Cleopatraeque convivium hoc, quod hodie dedisti, superare videtur, quo plures lautioresque epulae sunt appositae, eo tamen minus comesse video. Diva haec faustissimaque regina est in causa, 3
quippe quae in media festivitate, ut nos omni genere honestatis excolat et ipsa nunquam cessare videatur, ne quid se agat indignum, acerrimam de virginitate ac pudicitia questionem interiecit. Nudiustertius, anne virtutes hae forent, argute et copiose a Gale- 4
otto Epicureo sapientissimoque patre nostro Ladislao disputatum est; heri, an hae caeteris virtutibus essent anteferendae, divina quadam eloquentia et acerrima inauditaque disceptatione ab his duobus principibus, magnis domus Aragoniae luminibus demonstratum est, qui iussu rogatuque regio cum sese in hanc decertationem conmisissent, angelica quadam nos contentione recrearunt. Atque, ut nostrae nihil deesset voluptati, tua reginaeque opera 6

multa prius de Italorum potentatibus accepimus cognitu memoratuque dignissima. Nunc id demum in questione relictum est, utra 7
ex his virtutibus, quas divi fratres hesterno die caeteris praetulere, dignior esse videatur, quod quidem definire cum difficillimum sit et eo magis, si superiora quis certet superare certamina, non inmerito regiis iam relictis dapibus tristes et cogitabundi videntur esse convivae.

REX: Nimirum non mediocris est proposita cogitandi materia 8
et mea Beatrix, quae tantum vestris votis indulget vestraeque saluti studet, non inscite ac incomode doctissima convivarum defatigat ingenia, ut cum corporibus animos simul spiritusque recreet et eo magis vos in amorem honestatis incendat, sine qua nihil potest esse laudabile.

BEATRIX REGINA: Si corporibus habunde, pater, satisfactum 9
putas, iam tempus est, ut animi quoque accubent, quorum cibus salubrior esse solet ac magis facit ad vitam. Disputationes duas hausimus pro personarum dignitate ingenioque excellentissimas; questio tertia superest, cum potissima duo virtutum numina virginitas et pudicitia esse videantur, utra praestantior. Vos autem, 10
convivae, cum vestra me non lateant ingenia, de hac re quid sentiatis, effamini. Haec non tam regiis auribus, quam ingenio vestro digna est disceptatio atque, cum vestra casta et pudica sint ingenia, haec potissima extollite ornamenta, sine quibus caetere virtutes, quando vera sunt earum propugnacula, nusquam constare queunt. Augete, si fieri potest, disputandi dignitatem et eorum, 11
qui per hosce dies ante disputarunt, prestantiam superate. Quod si non facile praestari queat, aequate; non deerunt munera, non praemia laudis; adest pater, qui cum vestris ingeniis tantopere glorietur; date, quaeso, nunc operam, ut per hanc ingenuam ostentationem solidiore vestri voluptate fruatur. Proinde conceptam de vobis opinionem confirmate.

PAMPHILUS: Non facile, regina, praeclara ingenia superari 12
queunt et ea quam maxime, quae rara produxit aetas. Quis Ladislaum antistitem, quis haec angelica Aragoniorum fratrum ingenia superarit, quibus per tot saecula nemo vidit excellentiora? Ste- 13
phanus ac Paulus, item Mathias, Petrus Thomasque Dravus pius sacrorum instructor, duces profecto armis invictissimi, cum has virtutes miserabiliter cupiant extolli, quia militarem tantum artem profitentur, quin etiam caeteri convivae superioribus omnes consternati disputationibus ne quicquam quidem dicere audent et, cum nondum admirari desierint, sibi silentium indixere.

FRANCISCUS: Facitis id pro humanitate vestra, qui nos in 14
dies honestare contenditis. Quam caeteris praestent Pannoniorum ingenia, saepe apud vos iam multos annos agens expertus sum, utpote qui, si ad arma animum convertant, mori quam superari malunt; si litterarum studiis ingenii vires intendant, in his excellunt et acerrime quaeque disquirunt. Quare desinite contemplari, 15
sat argumentorum solertia vestra comparavit, inite forti animo

disputationem, oblectate patrem ac inservite reginae, cum vestris hi votis semper annuant, vel, si id omnino facere recusatis, quando undique reclamatur, non deerit, si meae sententiae vobis libuerit assentiri, eximium par decertatorum, ut, si angelos hactenus pro vestra humanitate vos audivisse reputetis, nunc veros deos sentire videamini.

PAMPHILUS: De nobis nihil est, quod in disserendo hodie 16
expectari possit. Si Iovem et Iunonem hodie nobis hic audire phas erit, non in Pannonia, sed in Olympo videbimur convivari. Sed, age, quaeso, Francisce, mundi delitiae, da operam, ut in caelis epulemur verosque deos audiamus.

BEATRIX REGINA: Semper Franciscus iste meus in me 17
aliquid struit insidiarum tuque, pater, cave, sis, in certamen committamur, quando id nunc fratris molitur astutia.

FRANCISCUS: Non meo quicquam astu vobis adstruitur, 18
soror benignissima, sed vestra vobis insidiatur humanitas, que et nos audere et vos nihil recusare coegit. Quare, si quod auguraris, 19
maiestati vestrae nunc precibus nostris indulgere libuerit, iure vos caeteris regibus, quod facimus, praedicabimus anteferendos et nos ex hoc caelesti acromate, quid in se divina beatitudo suavitatis habeat, intelligemus.

REX: Quis huic, filia, quicquam deneget adolescenti?, qui, 20
cum venandi humana corda tam probe calleat artem, pro tanta ingenii probitate dexteritateque suo iure meretur, ut id sibi concedatur, quod aliis recte denegari posset. Ipse tam facilem heri 21
voluntati nostrae se praebuit, quin et quottidie iocunditati nostrae studet, ut non nisi inhumani possimus haberi, si non pupillae huic unicae nostri luminis aliquid concedamus.

BEATRIX REGINA: Quam facilem et benignum te, pater, natura genuit, ut a te caeteri humanitatis et benignitatis exempla susciperent? Sed quid, pater, agis? Num contentiones nostras non modo publicas, sed decorum et natura privatas abhominatur.

PAMPHILUS: Patere, quaeso, hanc nostram in petendo li- 23
centiam aequo animo, Pannonia dea, quae e religione potius, quam contemptu, ut caelestia dicta hauriamus, proficisci reputabitur, itidemque caeteri omnes convivae supplicant vestro numini dicatissimi, ut quam in administrado imperio sapientiam vestram homines conspicantur, eandem in disserendo pie ac relligiose degustent et, quos sanctissimos, eosdem et doctissimos dominos venerentur et colant.

FRANCISCUS: Quid tecum, suavissima soror, ultra reluc- 24
taris? quid his principibus tibi deditissimis? quid fraterculo tuo denegare potes, vel maxime, cum iusta et honesta petuntur? Causam in medium arduam edidisti, qua, nisi cum patre disserendo solveris, confusa convivarum dimittentur ingenia. Res est cognitu pernecessaria et, qui has virtutes non tanti fecerint, quanti faciendas aliquantulum iam demonstratum est, quomodo dei amorem et gratiam inire queant, non facile video. Proinde, quando meae a te 26

preces nunquam inmunes abire solent, tribue hoc, oro obsecroque, fratri, qui numini se tuo totum tribuit, tradidit et asscripsit nec a latere tuo divelli potest. Si sacros tui pectoris thesauros quando- 27
que patefeceris, et me et alios fortasse beabis. Sanctissima patris maiestas sese facilem supplicantibus exhibet, te idem non imitari haud addecet.

BEATRIX REGINA: Vidistin, pater, qua obsecratione arte-que me frater adurget? undique supplicatur et contenditur, ut in certamen non sine ridiculo conmittamur. Sed quid, pater, agendum esse censes?

REX: Nihil est iniquius, quam iustis precibus adversari, filia, neque id humanitatis neque regii est decori. Ii iam edoceri cupiunt, virginitas an pudicitia coniugalis, utra praestantior? Res est hoc tuo divino ingenio non indigna. Quare hoc tuo indulgentissimo patri tribue, ut te praesentes audiant disserentem et posteri meminerint te de praestantissimis virtutibus multa disseruisse divinitus.

BEATRIX REGINA: Quam angusti sint regiae limites gra- 31
vitatis ac nostrae praesertim, non me fugit, pater, neque illud Sophoclaeum latet, quod γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει, id est, mulieribus ornatum taciturnitas affert. Atque illud imprimis, quanti momenti est, 32
qui aliis presint iudicandis, alienae se temere censurae conmittere, quin vel maximae molis est Beatricem cum patre suo omni scientiarum atque virtutum genere ornatissimo, cuius quidem pectus verum est Minervae sacellum, de magnis rebus disputare et cum eo contendere, a quo nullo pacto et summa indulgentia et pretiosa charitas patitur dissentire. Proinde, age, ut lubet, dum imperio et voluntati tuae fiat satis.

REX: Quisnam hoc tempore tam praestantem et officiosam 33
filiam non amplexetur piaque obscula libet?, qua quidem unica vere beari possum. Nihil est, Beatrix mea, quod timeas; amplissima est nostra libertas et, quae aliis non conceduntur, nobis decori cedunt; nobis ferendae legis est facta potestas atque aequum et iniquum nostro saepe subiicitur arbitratui. Sapientissima es et, 34
quicquid humano ingenio concipi potest, quasi divinitus es edocta. Descendamus igitur in certamen et, cum te maximam virginitatis assertricem iam diu esse noverim, pudicitiae coniugalis excellentiam defensabo et ita defensabo, ut hodie mihi certum sit tuum penitus ingenium experiri. Ego meam pudicitiam, tu tuam virginitatem, quam tanti facis, pro viribus extuleris.

BEATRIX REGINA: Fiat igitur, ut iubes, pater, quando con- 35
vivarum arte conmitimur in certamen, et, cum libuerit, exordire.

FRANCISCUS: Ubi ergo compotes voti iam facti sumus, 36
quod, haud scio, an usque gentium octigerit, ut regem cum regina audierint disserentem, quantum in nostris animis situm est, caelestia haec dicta intentissime audiamus religiosissimoque silentio contemplemur.

PAMPHILUS: Probe quidem et vos, ut Parthenopeus prin- 37
ceps iubet, quaeso, facite.

REX MATTHIAS ET REGINA BEATRIX. 38

REX: Cum reges et moderatores hominum, quibus omnis e 39
caelo est data potestas, quanta sapientia et virtute caeteris praestare oporteat, me non lateat, qui, quanto caeteris animantibus homo prestantior est, tanto his omnibus ditioni suae divina volunntate conmissis omni virtutum genere eminentiores esse debent, vellem, mea filia, sacri antistites fortissimique heroes, quantum mihi charitatis in vos et fidei natura tribuerit, tantum doctrinae ac sapientiae divinitus foret indulctum, ut non minus pietatis, quam instructionis exemplo vos in salutari obsequio retinerem et veri patris
officio in dies cumulatius ipse satisfacerem. Sed, quia tot provin- 40
tiarum gubernatio, tam variae ac inmitis cura gentis, tot bellorum denique sollicitudo, quibus barbarico furore ac Germanica iniquitate sumus circumventi, nos a litterarum studiis avocat parumque temporis patitur impartiri et rerum contemplatio non diversum, sed intentum et integrum sibi virum postulat, ex hoc fit, ut aliquantulum iniquo animo feram, si filiae ac vobis minus opinione
vestra satisfecero. Vitae brevitas, curarum moles, ardua disciplina- 41
rum magnitudo facit, ut non omnia consequi valeamus. Accedit etiam, quod cum Beatrice mea mihi res est et, Hercle, perdifficilis, quae dies noctesque totas in rerum divinarum humanarumque contemplatione versatur et faemineum quandoque genus sic acris et arguti est ingenii, ut viros exuperet, ex quo filiam esse non inficior, a qua quidem superari, licet virili fortasse generi non pulchrum esse videatur, pater tamen, quia pater est, id minime
sibi turpe reputabit. Ut igitur ad rem nostram deveniamus, ego 42
pudicitiam coniugalem virginitati praeferendam duco, filia, tibi vero inter dicendum, si quid videatur incongruum, confutandi facio potestatem. Tu autem perorata causa mea tuam exordiere. Cum de 43
alicuius rei praestantia agitur, eius profecto dignitas aut natura aut tempore aut utilitate aut necessitate aut pulchritudine aut denique delectatione pensitari debet. Nos autem, an haec pretium pudicitiae faciant, discutiamus. Quodcunque sibi boni appellationem usur- 44
pat, nihil vere bonum, ut Hermes inquit, dici potest, praeterquam ipse deus, qui est ipsum bonum verum ac summum, nisi quod similitudine sua deo propius accedit. Deus autem, ut Aegiptius ille 45
rex divinitus afflatus affirmat, lux et vita et pater est, ex quo homo natus est, ad cuius vitam rursus ac lucem quisque redire potest, si se ipse noverit ex vita luceque compositum. Eius enim vita no- 46
bis lucem peperit, quod et sacra monumenta confirmant, ut illud: Signatum est super nos lumen vultus tui, domine. Item: Deus est lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Cum autem hac divinae mentis luce caeteris corporalibus 47
rebus sit homo dei similior, id omni studio et ex toto corde eum quottidie curare oportet, ut divinae iam factus compos imaginis, quantum in se situm est, creatorem ipsum imitetur. Quod si fe- 48
cerit, tunc sibi pretium auxerit et ex mortali evaserit inmortalis.

Deo autem duplex operatio tribui solet: et sui ipsius contemplatio qua, dum se ipsum intelligit et speculatur, cuncta cognoscit, et mundi gubernatio, ubi eo nil agitur invito. Cum igitur deus sem- 49
per intelligat aut agat creetque et ea, quae non sunt pro voluntatis imperio, et exuberantissimae bonitatis redundantia in propriam formam producat eumque cessantem reputare sit nephas, quando actus simplex est et purus, eandem pro viribus operationem sic hominem aemulari quam maxime addecet. Quemadmodum ergo 50
deum a rerum creatione productioneque desinere non videmus, ita et nos, si per pudicitiam coniugalem procreare cessamus, nequaquam deum videbimur imitari neque illius consimiles esse iudicabimur.

REGINA BEATRIX: Fateor, pater, hisce partibus, quas pro- 51
posuisti, dinosci cuiusque rei dignitatem. Sed, an per liberorum procreationem dei similitudinem confirmemus, hoc, ut tua bona venia dixerim, nequaquam affirmarim. Tu autem, quando altius arguere occepisti et nos ista delectant, dic, age, quaeso, de rerum creatione deique similitudine nonnulla profusius.

REX MATTHIAS ET REGINA BEATRIX.

REX: A nostra causa me divertis, filia, quod cum non sit 53
inutile, tibi morigerari est animus. Duplicem esse mundum non ignoras: alterum intelligibilem, sensibilem vero alterum; unum in divina mente ab aeterno conceptum, archetypum, inquam, primitivumque sigillum, alterum autem illius boni exemplaris imaginem. Si quis nunc significantioribus, ut ait Philo, verbis uti voluerit, 54
nil aliud intelligibilem dicet esse mundum, quam dei iam creantis verbum, quoniam civitas illa intelligibilis nil aliud est, quam creatoris ratio creare iam cogitantis. Primitiva quoque idaea idaearum omnium est dei verbum. Cum autem divina bonitas sese re- 55
bus creationis officio conmunicare decrevisset, divina verbi sapientia, quae spiritus est intellectivus, sanctus, unigenitus, omnipotens, omnia penetrans, quia vapor est virtutis divinae et fluxus verissimus omnipotentis gloriae, fulgur aeterni luminis et inmaculatum speculum divinae virtutis ac bonitatis, eius imago ab extremo ad extremum omnia transiens ac omnia recte gubernans, quae in principio erant apud deum, immo ipse deus, per quam omnia facta et sine ipsa nihil fieri potest; haec divini mentem opificis ad rerum creationem intendit.

REGINA BEATRIX: Quid de idea, pater, adiecisti? 56

REX: Adhuc me acrius, filia, pungere non desistis. 57

REGINA BEATRIX: Id convivae mecum noscere cupiunt. 58

REX: Quia in idaeis vis tanta constituitur, ut, nisi hae intel- 59
ligantur, nemo sapiens esse queat, idaeam Graeci formam appellant. Nam per idaeas formae rerum capiuntur, quae extra res ipsas mentibus insunt. Idaea enim alicuius rei praeter rem ipsam ex- 60
istens duplici causa poni potest: aut ut sit exemplar future rei,

cuius dicitur idaea, aut ut sit cognoscendae rei principium, nam
rerum, quae cognoscuntur, idaeae in cognoscente esse dicuntur. In 61
omnibus enim, quae non casu et fortuna generantur, necesse est
esse formam, quae quidem cuiusque generationis est finis. Agens
autem agendi facultatem non haberet, nisi formae similitudo sibi
inesset. In agentibus autem secundum naturam idaea procreandae 62
rei per se inest. Quare homo hominem, equus equum et ignis ignem
generat. In agentibus vero secundum intellectum fingendae rei
forma inest intellectui, quo fit, ut architectus domum aedificaturus
non aliter eam formare conetur, ac eius idaea in mente iam effin-
xerit. Neque Apelles Alexandrum unquam recte pinxerit, nisi eius 63
formam prius mente conceperit. In deo autem cum sit idaea or-
dinis universi, quod ex suis partibus constat, in eo quoque pro
tot partium rationibus plures idaeas inesse necesse est, quae qui-
dem exemplaria tota natura pro suppremae bonitatis indulgentia
nititur imitari.

REGINA BEATRIX: Quam dilucide haec, pater, exprexisti; 64
sed, age, quaeso, reliqua de creatione prosequere, quando nunc
Beatricem tuam beas.

REX: Deus autem omnipotens pater et filius et spiritus sanc- 65
tus, unus atque trinus, unus in natura, trinus in personis, solus
invisibilis, solus inmensus et incomprehensibilis, solus incircum-
scriptus, solus incorporeus et inmortalis, ubique presens, ubique la-
tens, ubique totus, sed inmensus; solus sanctus, quia omnium pater 66
et creator; solus sanctus, quia, ut Orphaeus inquit, παντογένεθλα Ζεὺς
ἀρχὴ πάντων πάντων τε τελευθή, id est, omnia generans omniumque re-
rum principium est et finis; solus sanctus, quia lucis et vitae ac veri-
tatis autor et origo, immo ipsa lux, veritas et vita; solus sanctus, 67
quia omnium bonorum fons est exuberantissimus, immo ipsum ve-
rum ac summum bonum; solus sanctus, quia omni excellentia
maior; solus sanctus, quia omni laude melior; solus sanctus, cuius
imago est tota natura; solus sanctus, quem nunquam natura for- 68
mavit; solus sanctus, qui verbo cuncta constituit; solus sanctus,
qui suis familiaribus non innotescit; solus sanctus, cuius voluntas
a propriis potestatibus adimpletur; solus sanctus, quia actus est 69
purissimus, omni puritate purior, omni simplicitate simplicior, omni
perfectione perfectior, omni sapientia et potestate praestantior, omni
excelsitate sublimior, omni aeternitate maior; omnium rerum prin-
cipium et causa, immo cuiusque causae substantiaeque principium
et causa eminentissima, qui, dum se intuetur, omnia, quae sunt,
quae fuerunt, quae futura sunt, contemplatur et videt, qui ante
creationem in se ipso erat seque intelligebat; per se sufficiens, per 70
se beatus, immo solus beans cunctaque perficiens, quem toto
corde, toto animo, tota denique mente diligere debemus, cui uni
honor omnis gloriaque debetur. Hic ergo, cum suae inmensae in- 71
effabilisque bonitatis imperio ad opus universi, si ita loqui fas
est, animum intendisset, extemplo ex nihilo per verbum in prin-
cipio cuncta creavit mundumque hunc edidit ad illius divini exem-

plaris imaginem. Nam in principio caelum terramque creavit, id 72
est, creaturam angelicam cum empyreo caelo, quod non ab ignis ardore, sed splendore denominatum est, et quattuor materiam elementorum, quam Graeci Chaos appellant, sed utranque creavit informem, quandoquidem corporalis illa materia in primariae conditionis exordio fortunam dumtaxat confusionis habebat et non distinctionis, necdum distinctas speties admittere poterat neque angelica natura illam formam acceperat, quam per conversionem aversionemve erat subitura. Mox autem primo die lucem fecit, quia 73
productarum rerum ordo, ut archana mysteria a vulgo facilius perciperentur, per dies digerendus erat, et lucem a tenebris divisit, quia bonos angelos a malis repente seiunxit. Nam, cum omnes 74
propriae potestatis compotes essent, orta statim in caelo seditione, qui a suo creatore desivere, nimia caecitate circumventi corruere; qui vero firma spe et charitate nimia sese ad deum convertere, ne a sua fide deficerent, ineffabili luce gratiaque donati perpetuo divinae maiestatis splendore fruuntur. Secundo autem die cum caeli firmamentum effecerit ac tertio distinctis elementis terram arridam ediderit, quarto vero solem et lunam caeterosque planetas et octavum orbem stellis exornarit, item quinto pisces et volucres ac sexto caeteras animantes et hominem effinxisset, septimo demum die requievit non tanquam operis mole defatigatus, sed ut novam creaturam facere cessaret, cuius materia vel similitudo non praecessura foret. Hic autem in altissimam, quaeso, filii, descendite contemplationem et ante omnem diem summi creatoris consyderate potentiam, tribus autem imprimis diebus, quibus cuncta distinxerat, pro viribus eius pensitate sapientiam, in tribus vero reliquis divinae bonitatis ineffabilem vobiscum redundantiam reputate, ne illud temere dictum esse videatur deum in numero, pondere e mensura fecisse omnia.

REGINA BEATRIX ET REX MATTHIAS.

REGINA BEATRIX: Liceat nunc mihi serenitate tua, pater potissime, gloriari, quando is vir, is dominus atque pater divina mihi benignitate datus est, qui non minus armorum gloria, quam divinarum rerum contemplatione polleat; atque ii, qui adsunt, prin- 79
cipes vere faelices existimari queunt, cum potentissimum simul et sapientissimum regem se sortitos esse arbitrentur. Concede igitur, pater optime, quando haud erit ab re, ut rem altius intelligamus, nobis te quandoque liceat interfari.

REX: Tu unica me in suppremae philosophie angustias red- 80
egisti et, ut a materia longe submotus a muliere convinci facile videar, me cogis altius philosophari. Sed interpella, pete, disquire, ut lubet, cum iocunditatis tuae causa haec omnia fiant.

REGINA BEATRIX: Dic, quaeso, pater, cur arguta vestustas 81
non modo mundum aeternum, sed materiam quoque primam aeternam posuere?

REX: Tria Achademici et imprimis Plato coaeterna ponere 82
solebant: deum, exemplar sylvestremque materiam, quam antiquitas hylen appellavit, Peripatetici vero materiam et speciem ac tertium quoddam, quod cum his una cooperetur. Atque simul asserebant ex nihilo nihil fieri, ex aliquo vero aliquid. Hii vero, cum aeter- 83
nam cum deo sylvestrem materiam arbitrarentur et deum, quando purus actus est, ab actione vacare non posse existimarent, cum ab aeterno praeiacentis materiae sibi facultas adesset, ab aeterno quoque mundum fecisse asseruerunt, ne praeter naturam suam cum sylvestri materia cessare videretur. At illi tantae veritatis compo- 84
tes esse non poterant, ut absolutissimam dei potentiam intelligerent, et, cum eadem mensura, qua mortalia metiebantur, divina quoque metiri vellent, nonnulla monstra comentati sunt. Sicut 85
enim hic inter particularia agentia nihil sine praeiacente materia fieri, sed aliquid ex aliquo constare videbant, ita deum ex nihilo nihil efficere posse reputabant ignorantes deum ab his, quae hic particulariter agunt, quam maxime differre, qui quidem, cum actus sit purissimus ab omni materia penitus alienus, quo simplicius et eminentius quicquam excogitari nequit, unus ex nihilo statim cuncta creare potest, quando rerum omnium prima et potissima videtur esse causa, ad quae caeterae quoque causae referuntur. Caetera vero singularia hic agentia, cum ex materia forma- 86
que constent, sine materia nihil efficere queunt, quando materia penitus carere nequeunt neque aliud, quam sibi simile, generare possunt, quia sub definita spetie collocata nil praeter ea, quae sint propriae speciei, producere valent. Quod si hec illi altius su- 87
spexissent, verius profecto philosophari contigisset neque mundum neque sylvestrem quoque materiam deo coaeternam reputassent vel, si haec ipsi per se invenire nequivere, saltem suo Orpheo credidissent in Argonautica ita philosophanti: αὐτὰρ ἔγωγε μετ' αὐ- 88
τὸν ἑλὼν φόρμιγγα λίγειαν ἐκ στόματος μελίγηρυν ἱεὶς ἀνέπεμπον ἀοιδήν. πρῶτα μὲν ἀρχαίου Χάεος μελανήφατον ὕμνον, ὡς ἐπάμειψε φύσεις, ὥς τ' οὐρανὸς ἑσπέρας ἦλθε· γῆς τ' εὐρυστέρνου γένεσιν πυθμένα τε θαλάσσης· πρεσβύτατόν τε καὶ αὐτοτελῆ πολύμητιν Ἔρωτα, ὅσσα τ' ἔφυσεν ἅπαντα διέκριθεν δ' ἄλλον ἀπ' ἄλλου· καὶ κρόνον αἰνολέτην, ὥς τ' ἐς Δία τερπικέραυνον ἤλυθεν ἀθανάτων μακάρων βασιλήιος ἀρχὴ
et caetera, id est, at ego post ipsum Chironem sumpta so- 89
nora cythara ex ore suavem cantum emisi, imprimis primarii Chaeos obscurum hymnum, qualiter natura emersit et caelum in vesperas vertitur, item amplae terrae generationem marisque profundum vetustissimumque et perfectum Amorem multi consilii compotem et, quaecunque fiebant, aliud ab alio secernebatur, et tempus omnia consumens et quomodo ad Iovem, qui fulminibus delectatur, inmortalium beatorumque deorum principatus pervenit et imperium. Quod si in his rebus parum fidei poetae 90
adhibendum esse censebant, saltem divo Hermeti credidissent. Ex hac, inquit, voce luminis verbum sanctum prodiit. Verbum hoc 91
naturae humidae adstans eam fovebat, ex humidae autem naturae

visceribus sincerus ac levis ignis protinus evolans alta petiit, aer quoque levis spiritui parens mediam inter regionem ignem et aquam sortiebatur; terra vero et aqua sic invicem conmixte iacebant, ut terrae facies aquis obruta nusquam pateret. Deinceps septem 92
fabricavit gubernatores, qui orbibus mundum sensibilem complectuntur, eorumque dispositio fatum vocatur. Connexuit inde dei verbum ex elementis dei deorsum tendentibus purum naturae artificium unitumque est opificis menti. Consubstantiale enim erat, 93
tanquam sola materies. Et subdit: Horum autem cunctorum circuitus, quemadmodum ipsa mens voluit, ex elementis inferioribus animalia conflavit rationis expertia. Neque enim praebuit rationem. 94
Aer volatilia protulit, aqua vero natantia. Distincta quoque inter se sunt aqua ac terra eo modo, quo menti placuerat; terra deinde animantia, quae intus habuerat, peperit, ut quadrupedia, serpentia pariter ac domestica. At pater omnium intellectus, vita et 95
fulgor existens hominem sibi similem procreavit atque tanquam filio suo congratulatus est, quia pulcher erat patrisque sui ferebat imaginem. Mox opera sua omnia usui concessit humano. Homo 96
vero, cum in patre rerum procreationem consyderasset, ipse quoque fabricare voluit. Ex quibus, filia, facile patet mundum et materiam primam a deo fuisse creatam, hominem quoque dum coniugalis pudicitiae iure procreat, omnipotentis dei sectatur exemplum nunquam creare facereque cessantis.

REGINA BEATRIX: Hui, tam cito, pater, me in angustias 97
redigere tentas? Aliter imitandus est deus. Sed, quando illustrius omnia patefacere occepisti et ita hii tui supplicant satrapae, ne sit, quaeso, grave, pater, tam archana misteria reserare atque illud imprimis, quare sex diebus deus operatur et septem etiam dies numeratur.

REX MATTHIAS ET REGINA BEATRIX. 98

REX: Nimium me a proposito institutoque negocio distra- 99
his, filia. At fiat, ut iubes. Mira relligio, ut Pycthagorici existimant, numeris adhibenda est, ex quibus omnia costare volebant. Exas enim fecunditatis est numerus. Nam senarius, qui Graece 100
exas dicitur, pro media parte triadem, pro tertia dyadem, pro sexta monadem habet et nullus est numerus, qui in suas partes divisus redintegratis illis ita in se ipsum redeat, veluti exas. Par numerus 101
faeminam, impar vero marem designat; ex mare ac femina procreatio constat. Monas autem est rerum omnium causa, deus, inquam, unicus, qui producendis rebus preest. Exadis autem fecunditas et perfectio hinc attendi potest. Quanquam humanus partus, 102
quasi certo numerorum modulamine nono mense aedi solet, saenarii tamen ratio numeri ex multiplicatione procedens septem menses compulit usurpari et, cum duos esse cubos constet, alterum solidi corporis a pari, scilicet octo, alterum ab impari, videlicet viginti septem, et cubum parem esse faeminam, imparem vero marem; horum uterque, si per senarium numerum multiplicetur, effi-

ciet dierum numerum, qui septem mensibus explicantur. Coeant 103
igitur faemina octo et mas viginti septem, pariunt ex se quinque
et triginta. Haec autem sexies multiplicata creant decem et ducen-
tos, qui numerus dierum mensem septimum claudat. Sed utro 104
mense ad maturitatem partus ipse proveniat, in utero dinoscitur,
nam aut septuagesimo aut nonagesimo die movetur conceptus.
Dies ergo motus, quicunque fuerit de duobus, ut Hippocrates ait, 105
ter multiplicatus aut septimum aut nonum mensem facit. Quare se-
narii numeri ratione in opera sex dierum, quibus deus cuncta for-
mavit, non sine magno mysterio usus est. Quod de septimo die 106
adiecisti, num septenarii numeri plenitudinem ignoras, filia?, qui
quam varia sit maiestate fecundus, hinc disci potest. Constat enim
septenarius aut ex uno et sex aut ex duobus et quinque aut
ex tribus et quattuor. Unum autem, quod monas dicitur, id est, 107
unitas, mas est et faemina. Quod Pythagoras intelligens de deo,
inquit, βασιλεὺς βασίλεια, δισποτεὺς δισπότεια, id est, rex et regi-
na, imperator et imperatrix, quasi cuiusque sexus et fecunditat s
origo, par item et impar neque numerus est, sed fons et princi-
pium numerorum. Hec monas initium finisque omnium neque ip- 108
sa principii aut finis sciens ad summum deum refertur. Haec est
illa dei mens, quae, cum non sit numerabilis, innumeras tamen
rerum speties et de se creat et in se continet. Monadem quoque 109
ad nostram animam referri posse cogitato, quae a sylvestris ma-
teriae contagione penitus aliena ac simplicem sortita est naturam,
quamvis animando corpori infunditur, nullum tamen init in sua
unitate divortium. De senario, quanti sit momenti, iam dudum di- 110
ximus Quare, si unitas cum senario coniungatur, septenarium fa-
ciet, quem maturitatis humane arbitrum esse reperiemus. Dyas vero,
si cum quinario coniungatur, aptissime coppulabitur, quando dyas
primus est numerus, qui dupplicem caeli motum referet, quinarius
vero quinque caeli zonas. Postremo ex tribus et quattuor septe- 111
narius constare poterit. Ternarius numerus tres animae potentias
representat, quarum prima ratio, quam λογιστικόν, secunda animo-
sitas, quam θυμικόν, tertia cupiditas, quam ἐπιθυμητικὸν appellant,
quaternarius vero quattuor elementa, que insolubili inter se vin-
culo divinus artifex ipse devinxit, ne insita contrarietate solveren-
tur. Ignis, quamvis siccus, caliditate tamen sua vicinum patitur 112
aerem, qui calidus est et humectus. Hic quoque aquam humidita-
tis conmunicatione facile tolerat; haec autem, cum frigida sit et
humecta, pro conmuni frigiditate siccam frigidamque terram liben-
ter ambit. Si vero magnam septenarii numeri potestatem altius 113
contemplari placuerit, cursus erroresque lunae nunc mente repe-
tite, utpote quae ebdomade quarta lunarem annum conficit zodia-
cumque percurrit talemque numerum Oceanus in incremento suo
retinet. Quin etiam homo hoc numero concipitur, formatur, aedi- 114
tur, vivit, alitur ac per totidem gradus traditur senectuti. Semen
enim hominis in artificiosae naturae officinam inmissum, si post
iactum intra septem horas non exciderit, in vitam haesisse spe-

randum est, septimo vero die genitivo folliculo circumdatur in te-
nuissimae membrane spetiem. Straton Peripatheticus per septenos 115
dies concepti corporis fabricam tali observatione dispensat: In se-
cunda ebdomade guttas sanguinis in superficie folliculi reputat ap-
parere, tertia ad ipsum conceptionis humorem eas introrsus de-
mergi, quarta humorem ipsum coagulari, velut inter carnem et
sanguinem liquida adhuc soliditate conveniat, quinta interdum in
ipsa humoris substantia figuram humanam apis quasi magnitudi-
ne fingi et in tam exigua brevitate corporis membra liniamentaque
cuncta designata consistere et, quotiens quinta ebdomade designa-
tio ista membrorum perficitur, mense septimo maturus erit partus,
cum nono autem mense edendus est; si faemina fabricatur, sexta 116
ebdomade membra distinguuntur, si masculus, septima. Item, u-
trum victurus sit faetus, septima hora discernit. Nam, quae prae-
mortua nascuntur, ultra hunc horarum numerum aeris alitum ferre
nequeunt. Praeterea post dies septem umbilici reliquias dimittit, 117
post bis septem incipit ad lumen infantis visus erigi, post septies
septem cuncta circumspicit, post septem menses dentes emergunt,
post bis septem sedet intrepidus, post ter septem audita verba re-
fingit, post quater septem graditur ac incedit, post quinquies sep-
tem lac incipit abominari, post annos septem primigenii dentes suc-
cedentibus decedunt. Item eodem numero fit hominis incremen- 118
tum et diminutio ad extremam usque vivendi metam. Idem quo-
que numerus corporis membra disponit. Septem enim sunt intra 119
hominem, quae nigra membra vocantur, lingua, cor, pulmo, iecur,
lyen, renes duo; septem etiam alia ad cibum spiritumque acci-
piendum et reddendum deputata guctur, stomachus, alvus, vesci-
ca et intestina tria primaria, dissipium videlicet, mesenteron et
ira, ut veteres appellarunt. Item in corpore septem sunt partes
medulla, os, nervus, vena, arcteria, caro, cutis. Septem quoque in 120
corpore gradus caput, pectus, manus, venter, pudibunda, femora,
pedes. Atque membra, quaecunque dividuntur, non nisi septem
compagibus coniuncta sunt, ut humerus, bracchium, cubitus, vola
et digitorum nodi terni, item ut femur, genu, tibia, pes ipse, sub
quo vola est, et digitorum similiter nodi terni. Septem etiam ca- 121
pitis foraminibus sensuum celebrantur officia. Septem praeterea
motibus omne corpus agitatur, ut accessione, recessione, deflexi-
one in dexteram atque levam, item sursum, deorsum et in orbem.
Ad haec, si quattuor fontibus honestatis, prudentie, iustitiae, for- 122
titudini ac modestiae spem, fidem et charitatem adieceris, nonne
septenarius numerus te beabit? Postremo, ne latius evagemur, 123
sat vobis ex hiis, quae diximus, constare potest maximam (cum
totius fabricae dispensator sit et dominus) septenarii numeri esse
potestatem.

BEATRIX REGINA ET MATTHIAS REX. 124

BEATRIX REGINA: In horas nobis auges admirationem et ex 125
hoc factum est, pater, ut te ad rem, de qua agitur, redire minime

patiamur et pro tua in nos gratia distrahamus. Auget nobis auda- 126
tiam sciendi cupiditas, qua cum omnis homo nascitur et nunc
ingeniosae naturae interpretem sortiti te non desinimus interfari
atque imprimis hoc Beatrici tuae maxime confert, quippe quae te
quanto magis recondita mysteria reserantem interogat, eo maiorem
inde concipit virginitatis asserendae materiam. Quare illud quoque 127
explices, oramus, cur octavam spheram septem orbibus deus ad-
iecit, quin etiam et duos alios addidit, cristallinum, inquam, et
empyreum.

REX: In numeros me retrahis, ingeniosa filia, quorum quidem 128
numen, ut vobis latius explicetur, cubos paris imparisque numeri
atque supremum eius gradum invenire opus est. Cubus enim paris
ex dyade sumitur. Nam bis bina quattuor statuunt et tessera 129
mathematici corporis cubus est et bis bina bina bis octo conficiunt,
qui quidem cubus solidi corporis asscribitur paritati. Trias autem,
quia ternarius est numerus impar, ter repetita novem efficit atque
hic numerus ter repetitus septem statuit et viginti, qui quidem
numerus cubus est imparitatis. Ad haec numerus impar mas est, 130
par contra faemina. Sed, ut ad octonarium redeamus, numerorum
plenitudo, quae nisi divinis rebus supernisque proprie non conve-
nit, eorum est, qui aut vim obtinent vinculorum aut corpora effi-
ciunt aut efficiuntur. Cum autem solidum corpus tribus dimensio- 131
nibus constet, quod steron vocant, tunc in quadrato corpore super-
ficiei adiecta altitudo solidum corpus efficiet octonarium numerum
referens, quia ex octo angulis constare videbitur. Praeterea octo- 1
narius maximae plenitudinis esse censetur, partim, quia ex his est,
qui neque generant neque generantur, utpote ex monade constans
et eptade, partim, quia ex his conflatur, qui generant et generan-
tur, qualis est tessera. Nam quaternarius nascitur de duobus et 133
octo generat. Quin etiam Pythagorici iustitiam octonario numero
vocaverunt, quia primus omnium in numeros solvitur pariter pares,
hoc est, in bis quaterna et eadem aequalitate connectitur. Ex his 134
autem liquet ad fingenda corpora et ad universa denique produ-
cenda non inmerito octonarium numerum divina providentia fuisse
mobilibus caelorum orbibus iniunctum. Hic quoque caelestem re- 135
fert harmoniam, quae diapason appellatur, caeteris longe prestan-
tiorem, quandoquidem in se diapente diatesseronque complectitur.
Voluit enim divinus ille opifex non solum octo spherarum mini- 136
sterio nobis praestantia corpora fingere, sed ea quoque resumpta
in plenitudine dierum, caelesti symphonia perpetuo delectare, ut
cum animis corpora quoque beatissima viderentur. Sed octavam 137
hanc spheram quanta vi et potestate muniverit, quam variis innu-
merabilibusque numinibus exornaverit, quam varias ibi formas
celaverit, ne satis quidem intellectus humanus contemplari potest.
Quod autem, cur caelos decem deus effinxerit, interogatis, non 138
illud vobis occurrit denarium numerum omnium esse perfectissi-
mum, quando numerus altius supra decada extolli nequit, nisi
iidem numeri, qui a decade continentur, pro cuiusque arbitrio re-

petantur. Quare caelestis ille artifex tam mirabilem mundi machi- 139
nam fabricaturus, ut opus pro dignitate sua perfectissimum ederet,
iure ac merito in decem orbes distinguere visus est, ut neque me-
lius neque perfectius ostenderet id fieri potuisse. Nam, ut de em- 140
pyreo, stabili ac perpetuo divine maiestatis solio et de crystallino
quoque orbe sileatur, quem ex aquis, quae supra firmamentum
evaserant, plerique factum arbitrantur, cum horum nulla coniectura
notitiam inire valeamus, quis octavae spherae sat mirabitur arti-
ficium, quam deus caetera complectentem et intus circulis septem
circumactam obliquo zodiaco circumduxit, in quo signa duodecim
in gradus tercentos circiter et sexaginta digesta sunt, quae sol
emensus suum annum efficit variaque tempora ac varias dierum
et noctium vicissitudines pro naturae usu parit suumque lumen
statutis quidem spaciis universis aeque mundi regionibus impar-
titur, ut ubique pro ducendarum rerum faciat potestatem. Nam ab 141
Ariete incipiens ver aperit et, antequam Taurum Geminosque trans-
eat, id penitus absolvit et continuo in capitibus Geminorum tro-
picum aestivum tangit, deinde per Cancrum, Leonem Virginemque
iter faciens aestatem claudit et rursus ab extrema parte Virginis
ad aequinoctialem circulum festinat in Libraque aequinoctium con-
ficit et autunnum exorditur, quem Scorpium Sagittariumque per-
mensus continuo exigit, deinde in hyemalem protinus tropicum
incurrit et a Capricorno, Aquario ac Piscibus hyemen transigit,
in Arietem denique relatus vernum aequinoctium iterum exorditur.
Ad haec quis affixos ignes referet, qui harenarum ac lapidum 142
multitudinem superarint? Sed haec poetarum ingenia comentata
sunt. In eminentiore polo duas Arctos, Draconem, deinde Arcto-
philaca cum Corona suspicimus, deinde per magna caeli spatia
Cetheum, qui Engonosin vocatur, exinde Lyram, Cygnum, Ce-
pheum, Cassiopeiam, Andromedam, Perseum, praeterea Aurigam,
Ophiulcum, Sagittam, Aquilam, Delphinem, item Equum, Del-
toton, Caetum, Eridanum, Leporem, Oriona, Canem, Procyona,
Argon, Centaurum, Aram cum Pisce, qui Notus saepe nominatur.
Plerasque etiam stellas, ut Arcturum, Pleiadas, Hyadas, et Ver- 143
gilias peculiarius observamus. Tales autem formas atque alias
inmutabiles, quas humanae mentis inbeccillitas percipere non pot-
est, ibidem deus affixit, quae producendis rebus praesunt et in-
gentem rerum, qua nimium natura delectatur, varietatem pariunt,
quin etiam in generatione, quam equivocam appellant, diversa
rerum semina serunt. Nam, quando subiectorum agentium semina 144
desunt, hae seminum stellae vicem subeunt. Videmus enim ra-
nas, mures ac caetera tale genus saepe sine semine nasci, quod
sine illa stellarum indulgentia natura facere non posset. Insuper 145
et illae singulis rerum generibus favent, veluti herbis, lapidibus,
plantis animalibusque singulis, et ita favent, ut nihil sine pecuili-
ari quodam munere procreare videamur. Huic etiam caelo, de quo
diximus, septem errantium stellarum orbes subiecit. Saturnum, in- 146
quam, Iovem, Martem, Solem, Venerem, Mercurium et Lunam,

quibus quattuor elementa supposuit eoque temperamento moderatus est, ut duo gravia centrum petant, duo levia sursum tendant et tali contrarietatis nexu continentur, immo terrae omnia innituntur. Solem inter planetas medium statuit deus, utpote omnium 147
moderatorem, qui superis inferisque lucem praebeat. Saturnum supremum a Sole remotum frigidum effinxit omnium incomodorum egritudinumque autorem, quae ex nimia frigiditate proveniunt, praeterea fugae, stuporis, tristitiae, sollicitudinis, timoris ac mortis, item egestatis, frigoris, siccitatis, tempestatis, morborum, quibus animalia quaeque laborabunt et ad inopiam redigentur. Iuppiter, 148
quia inter frigus et ardorem constitutus est, id est, inter Saturnum et Martem, salutari temperie cuncta fovet et auget, homines extollit, imperia propagat, corpora bene disponit, animos auget et illustrat, viros fortunat, res calefacit et humectat, iumenta tuetur, favonios excitat, maria deprimit, navigantibus favet, insanos cohercet imbres et plenam rerum copiam revocat. Mars nimio exiuans ar- 149
dore ea mala parit, quae ex nimia siccitate promanant, autor belli intestinaeque seditionis, incendii, predarum, servitutis ac regiae iracundiae et furoris, item tumultus, discordiarum, cedis, repentinae mortis, febrium ferventissimarum, rapinarum, latrociniorum, flumina ciet et procellas, sub quo aquarum pluviarumque inopia, interitus animalium, pomorum egestas, arriditas herbarum, habundantia locustarum. Sol dominus planetarum regibus principibusque favet 150
et magnis viris vitam, gaudium, copiam, divitias faelicitatemque portendit. Venus inter Solem Lunamque sita ipsa quoque Iovis temperiem imitatur. Calefacit enim Solis affinitate et humectat aeque, 151
ac Luna, ob magnitudinem sui luminis, quo vapores e terra sibi subtrahit, procreationis officia suscitat; hominibus magistratus, 152
honores, dignitates, laetitiam, fortunata coniugia, filiorum copiam, item opes, omnium rerum accessionem, gratiam, amicitias, splendorem potestatemque mortalibus affert, ad haec modicos humidosque ventos, optimam valitudinem, salutarem et serenum aerem, aquarum habundantiam, fecunditatem animalium, conmodam navigationem et pomorum ac rerum ubertatem inducit. Mercurius vero 153
suapte natura varius, quia solis propinquitate desiccat humores, humectat etiam vicinitate Lunae, astum, ingenium argutum, disciplinas, contra vero latrocinia, furta, rapinas, iniquam navigationem, siccas egritudines, febres ephimaeras, vomitum, ptisim, vaticinium, item legum ac morum veritatem, ventos, tonitrua, fulmina, terrae hiatus, praeterea terre motus, corruscationes, aquarum inopiam, animalium herbarumque detrimenta nimia siccitate ob Solis affinitatem referre conatur. Ultima autem est Luna nimia humiditate prepollens, aequa qui- 154
dem et iniqua mortalibus; Oceanum trahit et remittit in euripi speciem, quae, cum in corpore maculosa videatur, magnam reliquit mortalibus dubitandi materiam, qui etiam quandoque dicere ausi sunt sydera haud dubie terreno humore depasci, quo nondum suppetente ad auriendum cum eo sordes quoque rapere, quare Lunae maculas non aliud esse censebant, quam terrae sordes ex humore

raptas. Adde, quod planetarum cursus et errores id temporis me- 155
tiuntur et contra primum mobile his spatiis obnituntur. Saturnus
imprimis, cum ignavo globo torpeat et maiora orbis spatia metia-
tur, in quoque signo mensibus triginta inmoratur, zodiacum autem
trigesimo anno percurrit. Iuppiter vero longe inferior celeriore motu 156
percitus duodenis annis circumagitur et in quoque signo duobus
mensibus remoratur. Mars nimio ardore ductus binis fere annis
convertitur. Sol autem CCCLXV diebus ad suae sedis principia 157
regreditur superaddita quarta parte diei, quare quarto anno inter-
calaris dies additur. Venus exoritur ante matutinum ac Φοσφόρος, 158
id est, Lucifer appellatur; Ab occasu refulgens Vesper dicitur et
Solis et Lunae vicem subire contendit; magnitudine vero et clari-
tate tanta, ut Sola ex stellis umbras reddere credatur. In alterutro
exortu genitali rore cuncta conspergit et ad proprios omnia con-
ceptus hortatur. Trecenis et duodequinquagenis diebus zodiacum 159
peragit et a Sole procul non discedit. Mercurius vero diebus CCC
et XXXVIIII signiferi spatium peragit modo ante Solis exortum,
modo post occasum resplendens neque a Sole remotior, quam par-
tibus duabus et viginti. Eadem fere spatia Luna diebus vicenis et 160
septenis ac tertia diei parte peragrat. Iginus hanc diebus XXX
totum mundum transire putavit. Caput autem Draconis et cauda
in signo quoque mensibus duodevicenis inmoratur et annis duo-
deviginti zodiacum circuit, quibus non mediocris certe potestas ab
astronomis ascribi solet. Quisque planeta suum colorem habet; Sa- 161
turno candidus, Iovi clarus, Marti igneus, Lucifero candens, Ve-
spero refulgens, Mercurio radians, Lunae blandus, Soli orienti ar-
dens, postea radians color est. Ad haec, sicut planetis calor et hu- 162
mor ad procreandum et conminuendum tribui solet, ita Iovem, Ve-
nerem et Lunam caloris quidem compotes et humoris fortunatos
existimarunt, contra infortunatos Saturnum ac Martem, quorum
nimio frigore alter, alter siccitate nimia pernitiosus habetur; Solem 163
vero et Mercurium pro stellarum diversarum coniunctione utranque
portendere fortunam. Item planetis et signis utrunque sexum ad-
scribimus. Nam pro humiditate nimia, in qua faeminea vis inest, 164
Lunam et Venerem faeminas reputamus, Solem vero et Saturnum,
praeterea Iovem ac Martem ob calorem, frigus ac siccitatem ma-
res appellamus, quamvis et eos, cum solem antecedunt, in exortu
matutino viriles, contra vero, cum Solem subsequuntur, in occasu
eviratos et muliebres arbitramur. Idem quoque, cum in utroque 165
hemispero ascendunt descenduntve, dicere solemus. Praeterea, cum
tempus in diem et noctem dividamus, diem propter calorem atque
vim eius efficacem masculinum, noctem vero propter humiditatem
et quietem femineam iudicamus. Lunam iccirco et Venerem noc-
turnas, Solem vero et Iovem diurnos dicimus, Mercurium autem
utrisque socium et in oriente diurnum et in occidente nocturnum.
Et, quia contraria contrariis adhibita noxiorum cohercebunt nocu- 166
mentum, ideo frigidum Saturnum caliditati diurnae, siccum vero
Martem humectae nocti divina providentia coniunxit. Sed planetae

omnes pro Solis distantia et vicinitate ac prout invicem miscentur
ac sese aspiciunt, varias pro cuiusque victoria qualitates in aere
operantur. Quin etiam, cum erratiles hae stellae per hospitia varia 167
vagari soleant, ideo Sol Leonis domo gratissimo quidem hospicio
utitur, Luna Cancri ob similitudinem qualitatis, Saturnus Capri-
corni et Aquarii ob similitudinem frigoris, Iuppiter Sagittarii ac
Piscis, qui ventos procreant rerumque conceptus fovent, ob fortu-
nae bonae conmunionem, Mars Arietis et Scorpii, Venus Tauri et
Librae, Mercurius denique Geminorum et Virginis hospicio fruitur.
Et, cum obliqui circuli partes in trigonos triplicitatesve quattuor, 168
tanquam in quattuor triangulos aequilateres, diviserint, prima sep-
temtrionalis ex Ariete, Leone Sagittarioque constat, quae quidem,
cum masculina sint signa, Solis, Iovis ac Martis domicilia sunt.
Sol in die, in nocte Iuppiter dominatur. Secunda australis ex Tauro, 169
Virgine Capricornoque fingitur, cui in die Luna, in nocte Venus
imperat. Tertia vero orientalis Geminos. Libram Aquariumque com-
plectitur, cui in die Saturnus praeest, in nocte Mercurius. Quartam
statuunt Cancer, Scorpius et Pisces, quae praefectum sortita est.
Martem, cui collegae duo adiecti sunt, in die Venus, in nocte Luna.
Quattuor igitur hae triplicitates, quae terna signa complectuntur, 170
ex quattuor orbis partibus ventos omnes emittunt et efflant. Ex-
ultant etiam in suis quisque signis planetae. Sol enim in Ariete,
ubi dies incrementa suscipiunt, effertur, contra in Libra cadit;
Luna in Tauro extollitur, in Scorpione ruit; Saturnus ad calorem 171
Solis remittendum e contrario in Libra erigitur et deprimitur in
Ariete; Iuppiter in Cancro attollitur et in Capricorno deponitur;
Mars contra in Capricorno sublimis fertur et in Cancro demergitur;
Venus in Piscibus exultat et in Virgine languet; Mercurius in Vir-
gine altior aspicitur, cuius in Piscibus casum demiramur. Gaudent 172
etiam planetae et in magno honore versantur, cum in signis sui
consimilibus reperiuntur magnasque inde vires concipiunt, contra,
si dissimilium hospitia subeant, tristitia affecti languent, quibus
quidem omnibus vires accedunt, si fuerint orientales aut proprius
eorum motus augeatur, contra vero diminuentur, cum eorum mo-
tus minuetur fuerintque occidentales. Vires augent, cum ad caeli 173
medium ascendunt, gradatim quoque languescunt a caeli medio
declinantes; his quoque parum fortitudinis inest in primo exortus sui
momento et multo minus in occasus articulo, sub terra vero longe
inbeccilliores. Quod si quam cum ascendente signo societatem 174
habuerint, vires recuperabunt alioquin debiles penitus et infirmi.
Neque illud praetermittendum duximus ex quattuor triplicitatum
influxu, quos trigones appellant, magnam in quattuor habitabilis
terrae partibus rerum fieri varietatem. Nam quarta terrarum pars, 175
quae Arcton occasumque interiacet, triplicitati subiicitur Arietis,
Leonis et Sagittarii, cui Iuppiter cum Marte dominatur, quorum
septemtrionalis alter, alter occidentalis esse dicitur, et uterque hic
praevalet vespertinus. Haec autem pars Britannos, Galatas, Ger- 176
manos, Besternas, Italos, Gallos, Appulos, Siculos et Hispanos

plane complectitur, quae quidem, cum sub Iovis Martisque dominio sita sit, gentem parit magnanimam, fidelem, amabilem, laudis et honesti appetentem. Sed ex his Britanni, Galate et Germani Arieti 177
Martique obnoxii silvestres sunt et efferati ac potius belli, quam pacis cupidi. Italia vero, Sicilia ac Gallia Leoni ac Soli comparatur, quare hic homines sapientes sunt, honoris et gloriae studiosi, magni consilii compotes et ad regendum accomodatissimi. Hispania vero Terraconensisque provincia Iovem et Sagittarium 178
imitatur et iccirco hic nascuntur homines cupidi libertatis, nitoris et munditiarum ac sana mente praediti. Huius autem quarte reli- 179
quum, quod per medium terrarum extenditur, Macaedoniam, Achaiam et minoris Asiae littus attingens, quia meridiem orientemque interiacet, huiuscemodi triplicitati assimilatur, quae ex Tauro, Virgine Capricornoque conflatur, in qua Venus cum Mercurio imperat. Quapropter, qui has incolunt, in corporum forma sunt valde 180
consimiles, animas quoque cum corporibus temperatas habent. Quare fortissimi sunt et in regendo prudentes et, cum in Capri- 181
corno Mars exultet, libertatem diligunt et servitutem abominantur, leges invenere, musicam diligunt, discere cupiunt, opem et patrocinium facile impendunt, munditias propter Venerem retinent, bene operantur, quibus gratum est hospicium, grata quoque iustitia scribendique cupiditas et propter Mercurium iocundum eloquium occultumque consilium. Littora vero minoris Asiae Egaeique maris 182
insulae, quia Taurum Veneremque imitantur, molles sunt et lauti nitidique atque corpora procera et ornata diligunt. Qui autem 183
Graeciam et Acritem habitant, quia Virgini et Mercurio sunt obnoxii, dialectica caeterisque disciplinis delectantur et his quam maxime, quae circa divina versantur. At, qui Macedoniam Byzantiumque inco- 184
lunt, quia ad Capricornum Saturnumque referuntur, iccirco regnare desyderant animeque sunt inmites et inhumani nec imperia legum facile tolerant. Secunda vero triplicitas Tauri est, Virginis 185
et Capricorni inter meridiem et Solis exortum sita, cui meridiana Venus Saturnusque exoriens dominatur, et haec quartam mundi partem amplectitur, utpote partem maioris Asiae, Indiam, Arabiam, Parthiam, Assiriam, Babylonem et ideo Venerem et Saturnum olim venerabantur alteram Isim, Solem alterum appellantes; pari quoque relligione parentes prosequuntur, 186
quin genitalia membra colunt et futura saepe denunciant; calidi sunt et venerei quam maxime; item saltatione delectantur et musica; in Venere impudentes propter matutinum Saturnum, faemineae libidini deditissimi propter Venerem; inconcessam libidinem abominantur, corpora pingunt et excolunt, in corporis habitu et in libidine molles et effeminati, alioquin magnanimi; fortes propter Saturnum et bellicosi. Ex his Parthya Tauro ac Veneri assimi- 187
latur et hi quam maxime venerei sunt mollissimoque habitu utuntur. Babylonii vero et Assyrii Virgini et Mercurio; propterea argutissimi sunt ingenii et sublimibus disciplinis quam deditissimi et astronomiae praesertim. Indi vero et Arabes Thaurique accolae 188

Capricorno et Saturno et iccirco deformes, sordidi et efferatissimi. Reliquum vero huiusce quartae, quae per medium terrarum extenditur, ut Isaurica, Iudea et cum Caldaea Arabica regio, triplicitati assimulatur, quae septemtrionem interiacet et occidentem, que ex Ariete, Leone Sagittarioque colligitur, ubi Iuppiter et Mars cum Mercurio dominatur. Quapropter, qui has habitant regiones, negociatoriam artem exercent comertiis accomodati, quin et deceptores sunt et aliorum contemptores, quin etiam pusillanimes, bilingues. 189
Ex his, qui extremam Syriam et Idumeam habitant atque Iudaeam, Arietem et Martem imitantur ideoque maxima ex parte inconstantes sunt et proditores suique nescii creatoris. Caldaei vero finitimique populi Solem et Leonem emulantur, quare sana mente sunt et misericordes, astronomiam diligunt et Solem prae caeteris venerantur. 190
Habitata vero Arabia, quia ad Sagittarium et Iovem refertur, ferax est et beata, ubi homines bonis sunt moribus, praeterea fortes regnique appetentes. 191
Tertia triplicitas ex Geminis, Libra et Aquario constituta, cui Saturnus et Iuppiter matutini praesunt, subiectam complectitur habitabilis terrae plagam, quae inter Solis exortum et septemtrionem sita est, in qua Sarmatae, Scythae, Armeni caeterique populi, qui mediam maioris Asiae partem habitant; ideoque hi Solem atque Iovem venerantur, quibus multum auri et lapillorum et divitiarum, praeterea nitidi, formosi, sapientes, divinarum quoque rerum perscrutatores; 192
item veritatis et iustitiae amatores nec non et liberales et ingenio perspicacis, improbitatis denique et nequitiae inimici, in amicitia constantes et pro defensione suorum et honestate sese periculis facile exponunt, castitatem et abstinentiam amant, in vestitu nitidi, in donando profusi et in re quaque praeclari. 193
Qui Armenias habitant, signi Geminorum et Mercurii sunt similes et iccirco incostantiores sunt et procliviores ad fraudem. 194
Qui vero Bactrianam Sericamque incolunt, Librae Venerisque consimiles sunt, quare divitiis affluunt ac musica et ocio delectantur. Qui vero Sarmatiam, Aquarium sequuntur et Saturnum, quare inmites sunt et efferati. 195
Reliquum huiusce plagae, quod ad meridiem spectat ac Syriam, Conmagenam, Lidiam Pamphiliamque complectitur, triplicitatem imitatur, quae est inter meridiem et occidentem, quae ex Cancro, Scorpione Piscibusque constat, quae sub Martis, Veneris et Mercurii potestate locatur. 196
Hii Venerem colunt et in laboribus miseriisque versantur, prompti ad scelera, rapinas et bella, exercent latrocinia, serviles sunt et propter matutini Martis Venerisque dominium in prelio moriuntur et propterea ab uxoribus ex corde diliguntur virisque consulunt ac domi sese assiduo continent, ubi in magno labore et servitute versantur. 197
Ex his autem, quicunque Bathioniam, Ferogiam et Felogicam regionem incolunt (sic enim eas Ptolomaeus appellat), Cancro et Lunae sunt obnoxii et ideo complures timore et humilitate afficiuntur et propter Lunam matutinam quam plurimae eorum uxores ad dominatum, virilitatem et divortium aspirant, ut Amazones. 198
At, qui Syriam, Cumachiam Canadochiamque habitant, Scorpioni ac Marti subiiciuntur, quare

ex his multi varii sunt et incostantes, item proditores et laboriosi. Lidi autem ac Cilices et qui Macholiam colunt, Piscibus et Iovi et iccirco ditissimi sunt et sociales, praeterea fideles, liberales et negociatorii. Quarta denique triplicitas inter meridiem et Oceanum 199
sita ex Cancro, Scorpione Piscibusque confecta, cui Mars cum Venere imperat vespertinus, universam fere Africam complectitur, ubi Numidia, Mauritania et Lidia, et propter hoc in his rex et regina ex eadem matre saepe regnat atque vir viris et mulier mulieribus imperat et, quia harum populi calidissimi sunt, sunt proni ad venerem coniugiaque vi et raptu quaerunt atque conmunes saepe uxores habent, pictis et delicatis vestibus delectantur, item audaces, callidi, deceptores, contemptores periculorum propter Martem, gaudent Punica perfidia. Numidae Cancro et Lunae sunt ob- 200
noxii, quare sociales sunt et negociatorii et opulenti; Mauritani vero Scorpioni ac Marti et propterea feroces, contentiosi et magna carnium ingluvie gaudent, despiciunt pericula, vitam pro nihilo ducunt, homicidia facile patrant. Qui vero ad Ammonem habitant, 201
Piscibus et Iovi et iccirco liberales sunt et grati et religiosi, quia Iovem venerantur Ammonem. Aliae autem istius plagae partes, 202
quae in medium habitabilis terrae protrahuntur et ad septemtrionem Solisque exortum spectant, ut Cirenaica, Marmarica, Aegiptus, Thebais, ad triplicitatem refertur, quae septemtrionem interiacet et orientem et ex Geminis Libra Aquarioque constat, cui Saturnus, Iuppiter cum Mercurio dominatur. Itaque cum in istarum 203
regionum dominio saepe quinque planatae coeant vespertini, ex hoc fit, ut earum incolae deum colant, veritatem venerentur, caelestibus adhaereant, suorum funera defleant, mortuos humi defodiant; quia vespertini sunt, varii sunt et diversi moribus, legibus et animis; regibus facile hobediunt. Viri multas uxores ducunt, 204
mulieres quoque multis viris admiscentur, quin etiam venereis rebus ita saepe sunt obnoxii, ut cum sororibus coeant; in caeteris molles et effeminati. Garamantes et Marmarici Geminos et Mer- 205
curium sequuntur atque ideo intellectus acumine valent et philosophiae sunt ac divinis rebus deditissimi et divinatione delectantur. Qui autem in Coraxa sunt et Turica, Libram et Venerem re- 206
ferunt, quapropter callido sunt ingenio, item peregrinantur, negociantur locupletanturque. At hii, qui Araniam colunt, Aquarium sequuntur et Saturnum et ideo multarum sunt carnium fagones et ferarum victu utuntur. Quamobrem, ut rem brevibus complectar, 207
Arieti est obnoxia Brittannia, Germania, Syria, Idumea, Iudea, Tauro vero Faratia, Media, Parthya atque magna ex parte littus minoris Asiae finitimaque loca, Geminis Armenia et inferiores Aegypti terrae, Cancro Numidia, Bactionia, Leoni Italia, Gallia, Apulia, Sicilia, item Caldaea finitimaeque regiones, Virgini Babylonia, Assyria, Achaia; Librae Bactriani, Syri et qui in dimidium 208
habitabilis terrae protrahuntur, ut Bamani et Aluntici; Scorpioni Mauritania et ex regionibus ad dimidium habitabilis terrae constitutis Syria, Conmagena; Sagittario Cyrenaica, Malta, Hispania et

Arabia, Capricorno India, Albania, Gedrosia, item Bizantium, Macedonia; Aquario Sarmatica, Dacia et ex his, qui sunt ad terrae 209
dimidium, Alania et Media; Piscibus Natagonia et Harmatica, item
Lidia, Pamphilia. Adde, quod duodecim signorum zodiaci quaedam 210
tropica sunt, utpote Cancer in solstitio aestivali, contra Capricornus
in hyemali; quaedam aequinoctialia, ut in vere Aries, in autunno
Libra; quaedam fixa, quae duo solstitialia et duo aequinoctialia 211
signa sequuntur, ut Taurus, Leo, Scorpius, Aquarius, eo, quod
tunc figuntur et magis apparent humor, calor, frigus et siccitas,
cum Sol in his quattuor inmoratur: quaedam sunt conmunia, ut
Gemini, Virgo, Sagittarius et Piscis, quae post signa fixa mox
apparent atque ideo sic appellata sunt, quoniam inter mobilia fixaque signa locantur et, cum suis principiis et extremitatibus natu-
rali fere mutationi assimilentur, iure conmunia nuncupantur. Adde, 212
quando, filia, me ita vagari iuvat; cur haec animalia in XII signa
relata fingantur, plerique dubitarunt. Non temere sapientissimi viri
haec in obliquo circulo comentati sunt. Nam quodque horum suo 213
generi subiectis favet, cum valet; si laborat, quaeque sibi suppo-
sita laborare credendum est. Quaecunque in Ariete, Tauro ac Pi-
scibus accidunt, eadem in Ovibus, Bobus, Aquaticis accidere vide-
mus; idem de reliquis sentiendum. Hae sunt signorum passiones, 214
quas deinde suppositis inferunt. Aries semicorporeus, inrationalis,
quadrupes, domesticus, vitiosus, paucis pro vice filiis, venereus,
semivox, in oriente viget, obliquus ascendit, leviter incedit, par,
masculinus, unius denique negocii ac velox. Taurus unicorporeus 215
inrationalis, quadrupes, domesticus, vitiosus, paucis pro vice filiis,
modice venereus et castus, dimidiam vocem habens, in meridie,
viget, item obliquus, gravis, impar, faemininus, unius denique ne-
gocii ac tardus. Gemini bicorporeus, bipes, orationis compos, voce 216
pulchra, alatus, sterilis, viget in occidente, modice levis et gravis,
rectus, par, masculinus, duplicis negocii et angelicus. Carcer bi- 217
corporeus est, inrationalis, multipes, silvestris, mutus, vitiosus, fe-
cundus, obliquus, viget in septemtrione, modice levis et gravis,
unius negocii, faemininus, impar. Leo unicorporeus, sterilis, inra- 218
tionalis, quadrupes, mediocriter domesticus et silvestris, luxurio-
sus, mediam vocem habens, levis, rectus, viget in oriente, unius ne-
gocii, par et masculinus. Virgo semicorporea, rationalis, bipes, an- 219
gelica, pulchra voce, alata, sterilis ob viri et angeli similitudinem,
viget in meridie, gravis, duorum negociorum, impar, faeminina.
Libra bicorporea, rationalis, sine pedibus, domestica, voce pulchra, 220
alata, paucis filiis, viget in occidente, mediocriter levis ac gravis,
unius negocii, par et masculina. Scorpius unicorporeus, inrationa- 221
lis, silvestris, multipes, multos filios habens, filias vero paucas,
mutus, obliquus, viget in septemtrione, unius negocii, impar, fe-
mininus. Sagittarius bicorporeus, in prima parte rationalis, inra- 222
tionalis in extrema, pulchra voce, quadrupes, venereus, dimidia
voce, in oriente viget, paucis filiis, levis, obliquus, duorum nego-
ciorum, par et masculinus. Capricornus est semicorporeus, inra- 223

tionalis, quadrupes, domesticus, viciosus, filiis paucis, satis castus, dimidiam vocem habens, obliquus, viget in meridie, gravis, unius negocii, impar, faemininus. Aquarius unicorporeus, rationalis, bi- 224
pes, pulchra voce, paucis filiis, in occidente viget, mediocriter levis ac gravis, unius negocii, par, masculinus. Piscis denique bi- 225
corporeus, inrationalis, sine pedibus, silvestris, alatus, fecundus, mutus, in septemtrione viget, modice levis et gravis, duorum negociorum, impar, faemininus. Quas ob res stellae ac superiora cor- 226
pora in aspectibus et coniunctionibus operantur et ita operantur, ut corporibus inferioribus dominentur et non animis, quippe quos, quamvis inclinent, tamen cogere nequeunt. Foret enim iniquum, 227
cum agens oporteat esse patiente nobilius, si corpora rebus incorporeis divinisque substantiis imperitarent. Quanta sit siderum in 228
inferiora potestas, hinc coniecturam cape. Nam, si verbo et oculis homines fascinantes visa et laudata saepe videmus, quid tot potentium syderum faciet aspectus? Quasdam in Africa familias ho- 229
minum esse legimus voce ac lingua effascinantium, qui si impensius forte laudaverint pulchras arbores, segetes laetiores, item infantes, equos pecudesque pingues, confestim haec omnia emoriantur. Item in Illyriis homines esse fascinatione oculorum exitiali, 230
qui irati videndo interimant et eosdem binas in singulis oculis pupillas habere. Neque ego diffiteor in fictis in tempore imaginibus maximam esse caelorum potestatem, quandoquidem excellentissimi plerique astrologi, qui celestibus suspectis vultibus eorum instar imagines in lapide incidere, miracula inde edidere. Caelestis Scorpius 231
ac Serpens terrestribus serpentibus et scorpionibus dominatur. Ptolomaeus etiam testatur se in Aegypto militem vidisse a scorpione lhetali vulnere compunctum et obsignatorio quodam anulo mathematici peritissimi continuo liberatum, in quo scorpius erat incisus. Neque illud contemplatione vestra indignum iudicarim, quam operi 232
suo formam divinus ille architectus delegit, alta mente revolvere, qui quidem qualis et quantus esset, in opere suo illustrius ostendit et hanc caeli machinam formavit non secus, ac ab aeterno mente conceperat, ad caelestis, inquam, illius exemplaris imagi-
nem. Sicut enim caelestis ille opifex aeternus est, cui neque prin- 233
cipium neque finem tribuere phas est, ita sphericam mundi formam excellentissimam caeterarum et perpetuam esse voluit, cui neque initium neque finem dare convenit, quin etiam sese includit et continet atque nulla compage indiget, sed omnibus suis partibus in sese vergitur et sibi tantum ipsa tolleranda est, cuius tot orbes, tot motus, tot absides et sublimitates, tot domicilia et stationes, tot conversos cursus et reciprocationes et talem denique ex motibus harmoniam animo agitare nequaquam humanae mentis imbeccillitas
potest. Haec orbium intervalla aliqui ita indagarunt: Solem a 234
Luna abesse undeviginti partes, quantum Luna ab ipsa Terra. Pythagorae opinio fuit a Terra ad Lunam CXXVI stadiorum esse, ad Solem ab ea duplum, inde ad XII signa triplicatum, quam
quidem sententiam Gallum Sulpitium sequi non puduit. Pyctago- 235

ras ex musica ratione τόνον appellat, quantum a Terra Luna abest, ab ea ad Mercurium eius spatii dimidium et ab eo ad Venerem, a quo ad Solem secuplum; a Sole ad Martem tantundem, quantum a Terra ad Lunam; ab eo ad Iovem dimidium et ab eo ad 236
Saturnum et inde ad Signiferum secuplum et ita octo tonos effici, quam harmoniam diapason appellarunt, hoc est, universitatem concentus et in ea Saturnum Dorio, Mercurium pthongo, Iovem Phrygio moveri. Hoc autem divum Platonem compulit, ut in 237
sua republica, cum de caelestium spherarum motu disserit, singulis orbibus syrenas singulas insidere dixerit, ut ex hoc sperarum motu cantum deo exhiberi significaret. Nam syren deo canens in- 238
terpretatur. Theologi quoque novem Musas octo spherarum musicos cantus et unam maximam concinentiam esse voluere. Quare 239
Hesiodus poeta in Theogonia octavam Uraniam appellavit, quia post septem vagas, quae subiectae sunt, octava stelliphera sphera proprio nomine caelum nominatur et ad ostendendam concordem sonorum universitatem Calliopen adiecit nonam. Atque ideo sacri- 240
ficiis musicos hymnos, cantus et sonos adhibuerunt per stropham et antistropham, ut per stropham rectus stelliferi orbis motus per antistropham adversus vagarum stellarum cursus representaretur. Quin etiam nonnullae gentes et nos quoque mortuorum corpora non 241
sine multorum cantibus ad sepulchrum efferimus, ut ad caelum, tanquam ad caelestem ac musicam dulcedinem, redire credantur. Ad haec neque minus caelorum materiam quam formam admirari 242
debemus. Constant enim caelorum corpora ex materia quadam, que, cum nihil in se habeat contrarii, ne formam quidem aliam subire potest, quam eam, quam ab initio sumpserat. Empedocles 243
autem, cum duo rerum principia poneret, litem, inquam, et amicitiam, haec ex amicitia tantum constare affirmavit. Plato de natura quattuor elementorum caelum constare dixit non tanquam ex quattuor elementis compositum, sed elementum id esse simplex, igneum enim esse, asserebat. Aristoteles vero inquit caelum non 244
ex quattuor elementis esse confectum, sed corpus esse ex quinto quodam elemento factum, quod caeteris praestare videatur elementis et hinc incorruptibile futurum et inmortale. De materia cae- 245
lesti hactenus; nunc eius magnitudinem ex aliorum opinione metiamur. Possidonius prodidit, a terra altitudinem esse non minus stadiorum XL, in qua nubila, venti nubesque proveniant; idem li- 246
quidum et imperturbatae lucis esse aera, sed a turbido ad Lunam vicies centum milia stadiorum, inde ad Solem quinquies milies, et eo spatio fieri, ut tam inmensa eius magnitudo terras non exurat. Plures autem dicere ausi sunt noningentis stadiis subire nubes in 247
altitudinem, stadium autem ex passibus CXXV constat. Platonici contra Archimenidem aliter sensisse visi sunt. Quantum enim a 248
terra est usque ad Lunam, duplum a terra ad Solem usque esse dicebant et, quantum est a terra usque ad Solem, triplum esse a terra usque ad Venerem et, quantum est a terra usque ad Venerem, quater tantum esse a terra usque ad Mercurium et, quan-

tum est a terra ad Mercurium, novies tantum esse a terra usque ad Martem et, quantum est a terra usque ad Martem, octies tantum esse a terra usque ad Iovem et, quantum est a terra usque ad Iovem, septies et vicies tantum esse a terra usque ad Saturnum. Sed nimis ociosos Platonicos reputarim neque minus ab 249
omni serio feriatos plerosque nostri seculi, qui a terra usque ad Lunam XV milia et sexcenta XXV milia passuum definire ausi sunt, a Luna ad Mercurium septem milia et tercenta duodecim milia passuum cum semisse, a Mercurio ad Venerem tantundem, a Venere ad Solem quadringenta et triginta sex milia passuum supra tria et viginti milia, a Sole ad Martem quindecim milia et sexcenta XV milia passuum, a Marte ad Iovem sunt octingenta et XII milia passuum supra septem milia, a Iove ad Saturnum XXXIII milia et octingenta (ni fallor) passuum milia rettulere. Stulti qui- 250
dem hii omnes et audaces, qui ea definire ausi sunt, que preter deum, qui omnia in numero et mensura fecit, nemo alius recensere potest, quibus vere illud obiici posset, quod Taleti Milesio ab anicula exprobatum est, quod sydera speculari vellet et praeiacentem, in quam ceciderat, foveam non previderit. Quamobrem, 251
cum iam diu a re diverterimus et ad causam nostram iam sit redeundi tempus, desipere desinant insipientes, qui nullum deum esse dicunt; desinant Epicuri, qui deum mortalia non curare asserebant; desinant denique Achademici Peripatheticique omnes, qui plura principia coaeterna ponebant. Nam, si nullus deus esset, unde tanta in mundano opificio ratio imperaret?, quam cum ex aliqua mente promanare sit necesse, quae omnem sapientiam et bonitatem complectatur, immo sit ipsa sapientia et bonitas, quis hanc mentem actumque purissimum deum esse non crediderit? Si re- 253
bus universis tantum ordinem inesse videmus hominemque a deo factum existimamus, cuius causa caetera omnia videtur genuisse natura, ad quem quidem redimendum, quia primi parentis culpa haereditario ingenitoque peccato erat obnoxius, unigenitum in terras filium demisit, quis humani generis curam, divinam providentiam destituisse putet. Avibus in aere, piscibus in aqua, cae- 254
teris denique animantibus in terra prospexit, ne fame perirent, et animalium cuique proprium vivendi modum infudit, anne hominem, cui tantum deus indulxerat et natura, caeteris animantibus excellentiorem divina tutela orbatum reputemus? viventi nanque 255
homini tam gratum et iocundum in terris hospitium paravit, ut eius amaenitate saepe ita capiatur, ut caelestis originis et summae faelicitatis inmemor esse videatur, animis vero iam corpore exutis sydeream hanc, quam diximus, aulam effinxit, ut ubique faelices et beati esse possent. Ex tam miro igitur opere et tam variis re- 256
rum generibus ad cognoscendam caelestis dignitatem opificis mortalium quisque pervenire potest. Sed quid, filia, obmutescis?

BEATRIX REGINA ET MATTHIAS REX INVICTUS. 257

BEATRIX REGINA: Verum est pater, quod dici solet, nihil 258
plane patere posse, nisi experientia ipsa comprobetur. Omnes cum 259
Beatrice conticuere, quorum quidem animi divina hac oratione tua
in altissimam redacti contemplationem relictis corporibus per aethereos orbes adhuc late vagantur et, dum mirabilia quaeque suspiciunt, tam grato spectaculo retinentur, ut nondum rediisse videantur, teque ducem per caelestia atria sequuntur, stellarum vagantium errores intuentur, caelestibus ignibus obstupescunt, qui, cum varias tot rerum imagines referant, quot in terris videre non licet, mirari non desinunt et nesciunt, quid potissimum suspiciant. Speris ad haec singulis singulos insidere angelos cernunt, qui eas 260
movent. Quare de angelis disputari cupiunt et hoc te, pater, orant
et expectant, ut videre videor. Quin etiam supplicant, ut de ho- 261
mine referas, quomodo ad dei similitudinem factus est, ut sanctissima hac tua expositione deo propius accedere valeamus. Quod si feceris, pater, non tam iocunditati, quam saluti nostrae, ut semper facis, consuluisse videberis.

REX: Cur tam procul a questione me divertis, filia? fortasse 262
ingeniosa facis, ut, dum multa discutienda obiicis, mihi in defendenda mea causa tempus elabatur tuque clepsidras tuas integras perores. Faciam igitur, ut petis, ut, quanta sit mea Beatrix, hodie 263
videam, et eo quidem libentius de angelis dicere incipiam, quo te magis angelicam, quam terrestrem esse intelligo. Cum autem petitioni vestrae satisfecero, me ad causam redire patiare.

BEATRIX REGINA: His me blanditiis, pater, circumvenis? 264
quin et ego quo te magis audio, eo maiora causae meae adminicula succurrunt, ut intelligas divinam orationem tuam non solum tibi, sed adversariis esse salutarem nihilque in sanctissimo Matthia esse, quod non sit suave, mirum, divinum et salutare. Proinde intentos, pater, animos ne ultra quidem crutiari patiare.

REX: Angeli, de quibus nunc audire desyderatis, incorpo- 265
reae sunt substantiae et inmortales ad dei ministeria creati, rationis ac magnae sapientiae compotes. Hos enim deus ex simplici 266
indivisibilique essentia constare voluit, quibus ob rationem insitam intelligentia inest, memoria et cum libera potestate voluntas, id est, ad bonum vel ad malum voluntatis inclinandae facultas. Omnes enim sunt spiritus pari inmortalitate donati. In caeteris 267
differunt, quando diversa his est essentia, sapientia et potestas. Essentia quidem est personae substantia, sapientia forma est, potestas vero arbitrium. Ad substantiam pertinet naturae subtilitas, ad 268
formam intelligentiae perspicacitas, ad potestatem voluntatis rationalis habilitas. Quemadmodum enim in corporibus est non me- 269
diocre discrimen, quod ab essentia, forma pondereque diverso proficiscitur, quorum alia meliore dignioreque natura constant, leviore et agiliore alia; ita inter se propter haec angeli differunt, quon- 270
iam a creationis initio alii superiores, inferiores alii divina sapientia facti sunt, quippe quae aliis maiora, aliis minora dona tri-

buit. Nam, qui ingenita virtute aliis excellebant, hii post gratiae 271
munera eisdem divina voluntate preesse ceperunt, item, qui natura excellentiore perspicacioreque sapientia ab initio fuerant, hii maiore gratia et dignitate sunt, quam ceteri, qui vero humiliore natura minoreque sapientia extitere, minora quoque dona gratiae sortiti sunt et inferiores habiti, quandoquidem dei sapientia aequo examine et temperamento cuncta constituit. Potestas autem libera 272
eorum pro naturae intelligentiaeque praestantia pensitanda est, nam, sicut diversa naturae subtilitas inbeccillitatem non adducit neque cognitio inferior sapentiae ignorantiam non ingerit, ita libertas minor nullam arbitrio necessitatis voluntatem imponit. Cre- 273
ati ergo angeli tanquam inter eos orta seditione continuo alii (quando brevissima fuit illa morula) propria potestate delectati nondum beatae vitae dulcedine degustata et superbia quadam elati, cum a deo defecissent, continuo corruere; alii spe et charitate 274
sua freti, cum se ad deum convertissent, ineffabili repente gratia muniti et confirmati sunt, in quibus statim non secus, atque in speculo, dei sapientia illuxit, qua quidem illustrati omni faelicitate completi sunt. Qui terga verterunt, nimia caecitate affecti sunt, non 275
malitiae infusione, sed defectu gratiae. Nam, qui sese ad deum convertit, divina ope iustus efficitur, contra, qui terga vertit, iniustus. Sed utrunque ab utriusque libera voluntate profectum est. 276
Quod si quis fortasse vestrum dubitarit, cur deus eum fecit, quem praesciverat malum esse futurum; lapsurum deus fecit angelum previdens non mediocrem hinc utilitatem esse proventuram. Nam, 277
quamvis sciret sponte sua malum futurum, ut bonos infestaret, eum tamen creare voluit, ut tali infestatione bonis prodesset, et tunc eius eluditur opera, cum oppugnando non expugnat et sanctis haec oppugnatio viris proficit, immo beat. Simili quoque ra- 278
tione malos homines, quos deus tales futuros previderat, ad bonorum creavit utilitatem et tunc eis illuditur, cum eorum oppugnatio sanctis hominibus victoriam parit. Insuper neque illud re- 279
ticendum esse duxi, quod plerique dubitarunt, utrum angeli numero, an spetie differant, neque vos preterit materiam esse, quae constituit individuum, et facit ut res numero differant. Nam, quae- 280
cunque numero diversa sunt, supposita sunt et singularia et ex materia formaque composita. Angeli autem, cum materiae sint penitus expertes, non numero, sed spetie tantum differre videntur neque in eis idem esse et intelligere, cum aliquid potentiae sapiant. Esse enim rei cuiusque procreatae secundum genus et spe- 281
ciem ad unum tantum est determinatum, intelligere vero, cuius obiectum est verum, et velle, cuius obiectum est bonum, ad omnia sese pariter habent. In solo quidem deo, qui purus est actus, 282
intelligere et velle est suum esse, cuius quidem essentia est simplex et infinita in se omnia comprehendens. Angeli vero per se non 283
omnia intelligunt, quando hoc divinae essentiae est proprium. Intelligunt autem illi per species sibi insitas et non a phantasmaibus acceptas, ut noster intellectus. Sicut enim distinctio spirita-

lium substantiarum est et ordo, ita et corporalium. Nam superiora 284
corpora ex materia constant per formam omni ex parte perfecta
et ita instituta, ut illa nullam formam subire queant, inferiora vero corpora ex materia facta sunt, quae, cum diversa sit et infida,
veluti meretricula, modo hanc, modo aliam formam subire potest. Id 285
ipsum in substantiis intellectivis inquirendum est, quia nostrae animae
ex intellectiva potentia constant non omnino perfecta, quippe quae
sensim et gradatim perficitur, dum species intelligibiles a phantasmatibus accipit et phantasmata prius a rebus. Angeli vero ea intel- 286
ligendi potentia a deo donati sunt, quae perfecta est, quandoquidem a creationis initio eis species intelligibiles infudit, quibus repente
omnia intelligerent, quae suapte natura cognosci possunt. Animae 287
autem nostrae, quia corporum sunt formae, cognatione quadam coniunctissima cum his obstrictae sunt, ex quo fit, ut per corpora
intelligant et perficiantur, alioquin frustra cum corporibus coniungerentur. Angeli vero a corporibus alieni, cum omni materia ca- 288
reant, in intelligibili quadam natura subsistunt et per intelligibilium
specierum afflatum perfectionem suam consequuntur. Praeterea et
illi formis idaeisque universalioribus etiam plura complectentibus
intelligunt, quam animae nostrae. Nam, quae deus per unum in- 289
telligit, inferiores intellectus per plura cognoscere coguntur, quia,
quanto intellectus angelicus et humanus superior fuerit, tanto paucioribus idaeis res intelligit, quanto vero inferior, tanto pluribus
formis indiget, ut intelligat. Ea nanque, quae in verbo dei ab ae- 290
terno prestiterunt, duplici modo inde profluxere; uno quidem modo
in angelicum intellectum, altero, ut in propriis subsisterent naturis,
in angelicum intellectum defluxere, quia deus angelicis mentibus
a principio rerum similitudines impressit. In verbo dei ab aeterno 291
non modo rerum corporalium, sed spiritalium quoque omnium
creaturarum rationes extitere. Et angelorum cuique secundum essentiam et intelligentiam propriae speciei ratio simul est impressa,
ut in natura suae speciei subsisteret et per eam sese intelligeret.
Item sunt eis impressae aliarum quoque rerum rationes, sive spi- 292
ritales sive corporales illae fuerint, ut tantum intelligant et per has
infusas species corporalia incorporaliaque cognoscant. Item angeli, 293
cum dei sint ministri, orbes moveant caelestes, pro divino nutu
humanis rebus provideant, singuli singula mortalium corpora curent
et, cum actus sint singularium, non modo, que sunt in universum,
sed singula quoque cognoscunt, alioquin humanis rebus praeesse
ac moderari non possent. Sicut enim homo omnia rerum genera 294
vario modo cognoscit, utpote intellectu universalia et materia quaeque carentia, sensu vero singularia et que ex materia ficta sunt,
ita et angeli intellectiva virtute haec utraque cognoscunt. Ordo qui- 295
dem rerum talis est, ut, quanto aliquid superius est, tanto vehementiorem virtutem habeat et ad plura sese extendentem. Quemadmodum igitur a deo res exeunt, ut in sua quaeque natura subsistant,
ita etiam eduntur, ut in angelica cognitione versentur. Et, sicut 296
deus rerum omnium autor similitudo est omnium et universalis

idaea, per quam universalia et singularia quaeque cognoscit, ita
et angeli per species a deo inditas non solum secundum genera-
lem naturam, sed singularem res intelligunt, prout germinantes et
multiplicate illam unam ac simplicem dei essentiam representant.
Ad haec illud memoria tenete, viri, duplicem in angelis esse noti- 297
tiam, alteram ex propria natura profectam, qua et per se et per
species insitas res intelligunt, alteram vero longe faeliciorem, qua
verbum divinum intuentur, in quo res quasque vident et videndo
nonnulla mysteria gratiae intelligunt, sed non omnia neque iuxta
omnes, sed uti deus eis aperire voluerit. Quare superiores angeli, 298
qui divinam sapientiam contemplantur, plura et altiora mysteria in
ipsa dei visione conspiciunt, quae inferioribus retegunt et aperiunt.
Mysteriorum autem quaedam a creationis initio acceperunt, quae- 299
dam vero postea, ut res ipsa postulavit, divinitus sunt edocti. Item
angeli sine discursu intelligunt, quod nos facere nequimus, quia
statim in illis, que suapte natura cognoscunt, omnia inspiciunt,
quaecunque cognosci possunt; nos autem ex uno cognito in aliud 300
procedimus et ex cognitione principii in conclusionum notitiam duci-
mur, quia primorum principiorum intellectus noster est habitus.
Quod si anima nostra eque, ac angeli, pari lumine intellectus frui 301
posset, in primo statim principiorum intuitu totam vim eorum con-
ciperet continuoque videret, quicquid ex eis per intellectum colligi
posset. Verumenimvero ea cognitione, qua res in verbo cogno- 302
scunt, omnia intelligibili et una specie intelligunt, que quidem es-
sentia divina est et tali cognitione omnia simul noscere reputan-
tur. Id ipsum nostrae quoque animae in caelesti aula consequen- 303
tur, ubi neque volubili cogitatione discurrent neque redibunt neque
ex principiis operosos comentabuntur affectus, sed in divino illo
speculo universam quamque scientiam unico obtutu conspicabun-
tur omnique beatitudine complebuntur. Talis autem cognitio et 304
tam repentina angelis inesse solet, quia eum inter spiritalia et in-
corporea gradum tenent, quem inter ea, quae corporea sunt, cor-
pora caelestia meruere. Inter caelestia et terrena corpora permagni 305
interest. Nam terrena quidem corpora per motum perfectionem
suam ultimam assequuntur, contra vero caelestia suapte natura
creationis initio perfecta et incorruptibilia facta sunt. Pari autem 306
modo humanis intellectibus evenire solet, quia homines motu et
discursu intellectus veritatem inveniunt; contra quidem angeli,
quippe qui res in verbo perinde, atque in speculo, cognoscunt, in
quo quidem cum re imago rei simul inspicitur. Insuper neque 307
angeli, ut nos, componendo dividendove cognoscunt, qui discur-
rendo a principiis in conclusiones aut per affirmationem negatio-
nemve componendo et dividendo intelligimus, quod quidem fit,
cum predicatum cum subiecto confertur, quia negativa affirmativa-
que enunciatio compositionis et divisionis in intellectu signa sunt.
Angelus autem, sicut ratiocinando non intelligit, ita ne compo- 308
nendo quidem et dividendo. Compositionem tamen enunciationum
et divisionem intelligit, sicut et ratiocinationem. Intelligit enim

composita simpliciter et mobilia inmobiliter. Sed haec hactenus 309
de angelorum cognitione dicta sint. Ad haec, quot sunt celorum
orbes, totidem angelos esse plerique reputarunt, qui eos movent,
et praeter hos nec plures esse nec pauciores. Nam plures natura 310
non postulat, quia supervacuum abominatur, non pauciores, quia
necessitati prospicit, neque superhabundantia gaudet neque de-
fectu. Nesciebant enim isti innumerabiles profecto ministros infi- 311
nita dei ministeria postulare, quando cuncta creata curat, humano
generi studet. Et res creatae custodes appetunt celestes, qui eas,
quae nondum sunt, pro dei nutu et renutu formas excitant in ma-
terias ac movent. Plerique non modo species curant, ne qua ces- 312
sante generatione intereant, sed singularibus quoque student, ut
in hominibus iam compertum est, quos quidem singulos custodi-
unt angeli et a demonum tuentur insidiis, unde eudaemones ca-
codaemonesque dicti sunt, et (ut Plotinus autor est) humanum per
se ingenium, quamvis prudens est, a familiari tamen numine ad
bonum concitatur, quod antiqui genium nominarunt, quasi geni-
turae dominum, et cuique bonum et malum genium adesse sem-
per reputarunt. Quin et malum Bruto genium insanae magnitudi- 313
nis per noctem apparuisse Plutarchus refert. Horum autem alterum
ad bonum hortari et dehortari alterum existimabant. Ex his igitur
infinitos esse angelos credendum est. Qui autem cum Lucifero cor- 314
ruerunt, permulti in caliginoso hoc aere desidere reputati sunt, ut
horum oppugnatione mortalium virtus probetur. Recte igitur sensit
apostolus. Colluctatio, inquit, nobis est adversus principes et po- 315
testates huius mundi et adversus rectores tenebrarum. Quin etiam,
sicut ex angelis aliis alii praesunt, ita inter daemones diversae et
innumerabiles videntur esse praefecturae, quae pro magnitudine
scientiae cuique tribuuntur. Quidam enim singulis provinciis et 316
fortasse opidis, alii singulis hominibus ac singulis quoque vitiis
alii presunt. Unde spiritum superbiae, spiritum luxuriae dicimus,
quia ibi tentandi maximam habeat potestatem. E contrario idem
sentiendum. Quamobrem propter tot diversaque ministeria non in- 317
merito deus (ut paulo supra diximus) multitudinem creavit an-
gelorum. Nam, cum angeli inter deum et homines medii esse vi-
deantur, hoc divinae providentiae ratio postulavit, ut inferiora per
superiora curaret. Salus autem hominis duplici modo curatur: per 318
eudaemonem, inquam, si ita loqui fas est, et cacodaemonem,
quorum alter ad bonum hortatur et a malo revocat, alter oppu-
gnatione sua virtutem humanam exercet ac victricem statuit et il-
lustrat, sine qua non daretur vincendi occasio, si talis amovere-
tur infestatio. Ex hoc autem fit, ut duplex demoni locus debea- 319
tur; alter infernus est, ubi inexpiabili culpa paenas luat, alter hic
caliginosus aer, ubi hominum virtutem vexet et exerceat. Hec au-
tem ministeria angelorum et vexatio daemonum ad diem usque
iudicii perdurabit, postea vero cessabit. Quamvis et daemonum illi 320
praesertim in inferno sunt, qui ad tetra facinora deperditos ani-
mos induxerunt, ut ab his paenas exigant, et infiniti in caelis an-

geli cum sanctorum animis sunt, qui hortatu custodiaque sua eos
conservarunt. Post consumatum vero saeculum hi omnes in caelo 321
faelici ac perpetuo aevo fruentur et ad aeternam miseriam ablegabuntur illi. Interea daemones de futuris nonnulla cognoscere visi sunt, partim argutia spiritus et celeritate, partim maxima rerum experientia, quam ex longissima vita compararunt, partim astrorum scientia, partim denique caelestium monitu angelorum. Insi- 322
diantur hominibus et quam maxime bonis et pro obstinata malitia, quia in eligendo inmobiliter haerent, a nulla materia remorati mala voluntate feruntur et, quamvis saepe, quae bona sunt, velle videntur, voluntatem tamen bonam haudquaquam habent neque his iniuste nocendi facta est facultas, nisi quantum iuste divino nutu permittuntur, quibus quidem aut ad exolvendas paenas aut exigendas aut ad perpetua bonorum hominum comoda data est tentandi nocendique potestas. Ex angelis vero et demonibus ne ul- 323
lum quidem creatorem appellaveritis, quia nephas est inexpiabile quenquam dicere creatorem praeter deum, cuius nutui tam lubens materia praestat obsequium, a qua omnis forma, omnis compago
et omnis est denique concordia partium. Hactenus, quam brevis- 324
sime licuit, de deo et prima rerum creatione, item de caelo motu-
que caelestium orbium, postremo de angelis dictum sit. Reliqua, 325
ut detur ad subiectam materiam redeundi facultas, quia res ita iubet, relinquemus. Superest, quod de homine, cui divina similitudo inest, tantopere petebatis, quod cum non parum temporis sibi postulet, vereor, ne disputatio plus aequo differatur.

BEATRIX REGINA: Et doceri, pater, et delectari vult audi- 326
tor, nedum suaderi, quod, cum elegantissime omnium facis, quod de homine instituisti, quia nimis pertinet ad salutem, dicere, quaeso, ne sit grave, pater clementissime.

REX: Ad perfectionem universi operis, ne quid deesse vide- 327
retur, quo caelestis opificis providentia notari posset, immo pro expleto rerum ordine nil melius fingi posse existimaretur, omnipotens ipse deus hominem adiecit, cui quid conmune cum diis ac caeteris animantibus inesset, qui altera ex parte mortalis, inmortalis ex altera foret. Et, quia tunc effectus quisque maxime per- 328
fectus est, cum in suum principium redit, ut in circulo intueri licet, qui caeterarum ideo figurarum praestantissimus esse putatur,
quia in suum principium referatur; quecunque facta sunt, in 329
suum tunc principium referri creduntur, cum sui autoris in se similitudinem gerunt, et tunc naturae suae praestantiam pre se ferunt, cum eius imaginem referunt. Talis autem similitudo in rebus 330
duplex est: una, cum ea, quae non erant, divino beneficio esse ceperunt et in essendo ad deum referuntur, qui solus vere esse dicitur et unica est causa, ut sint omnia; altera, cum cognitione ac intellectu referimus autorem, quem quidem praeter hominem nullum animantium cognoscere potuit. Quare, quecunque facta sunt, 331
omnia dei similitudinem cuncta creantis referre conantur, quando nihil est, cui divina bonitate non sit aliquid impartitum. Verum 332

ea perfectiora sunt, in quibus dei magis similitudo refulget; ex quo fit, ut praeter angelos deo nihil propius accedat, quam homo, quippe qui ex animo corporeque compositus habet quid conmune cum deo, quamvis in caeteris rebus ab aliis animalibus parum differre videatur. Quamobrem non temere Platonem locutum reputa- 333
rim caeterosque sapientes, qui microcosmon, id est, parvum mundum hominem esse dixerunt, deum vero magni mundi animam. Nam homo ex anima deum, ex corpore mundum representat. Sic- 334
ut enim deus ornatissimam hanc movet mundi molem a nullo motus, per se sufficiens, beatus et aeternus, totus in toto et in quaque totius parte persistens, cuncta animans, regens et gubernans, ita anima a deo creata et suapte natura inmortalis, incorporea, per se subsistens dicatum sibi corpus regit, vivificat et informat et pro nutu suo movet, ducit et moderatur. Recte igitur Plato animam de- 335
finit: ψυχὴ τὸ αὐτοκινοῦν, αἰτία κινήσεως ζωτικῆς ζώων, δύναμις τὸ κατ' αὐτὸ ποιητικόν, id est, anima est aliquid per se movens, causa vitalis motus animalium, potentia per se faciens. Sed, qualis sit ista 336
nobis cum deo similitudo, ut aliquo ordine incedere videamur, prius ex animae, deinde corporis parte dicemus. Sicut enim deus est om- 337
nium autor animantium, ab omni materia longe alienus unicusque actus omnium purissimus, ita humana haec anima est primum vitae principium in hiis, quae apud nos vivunt, item simplex, unica et incorruptibilis. Nam, cum vita cognitione ac motu maxime di- 338
noscatur, sola in corpore anima noscere et movere dicitur, quae quidem per se operatur, quia per se subsistit, per se nanque intelligit et contemplatur. Forma enim a corpore dependens et ma- 339
teria per se subsistere non potest et, quae per se non subsistit, per se agere non potest. Anima igitur nostra, ut autor est Plato, 340
per se operatur et agit, quod bestiis est a natura denegatum, quia sentiunt tantum, et, cum sensitiva potentia nullam suapte natura operationem propriam habeat, quia sine corporeo organo nequeat operari, veluti ipsa vis intelligendi, ex hoc fit, ut ea per se subsistere nequeat. Et bestiarum animae una cum corpore vi- 341
dentur interire. Mens autem nostra sola est ex his incorporea, incorruptibilis et perpetua. Nam, si ex materia formaque constaret, 342
singulares tantum formas caperet, ut imaginativa, cogitativa caeteraeque sensitivae potentiae faciunt, quae singularia dumtaxat admittunt, quia materia individuarum formarum dicitur esse principium. Cum igitur mens nostra universalia capiat et intelligat ab 343
omni materia defecata nullumque individuum sensibileque admittat, incorpoream esse asseremus. Utrum autem, qui corruptibilem eam reputarunt, aliqua vera ratione moti sint, hinc consyderate, viri fortissimi. Omnis profecto corruptio ex separatione materiae 344
et formae provenire omnium iudicio reputatur. Anima vero nostra, cum pura sit et simplex, solvi non potest. Deinde nec vos prae- 345
terit, perspicacissimi antistites, quodcunque per se alicui rei competit, id necessario semper inseperabiliterque ei inesse, ut rotundum circulo per se inest, neque circulum contingit sine rotundi-

tate consyderare. Talis autem orbita argento et aeri accidit, si ex 346
hac vel illa materia fingatur orbis. Quare argentum et aes de-
structo orbe rotunditate carere potest. Circulus autem neque ea
carere neque sine illa intelligi potest. Atque idem de trigono, te- 347
tragono caeterisque mathematicis formis dicemus, quae fere tan-
quam animae (quia inter corporea et incorporea sunt mediae) et
in materia mergi et sine materia esse videntur. Eodem pene modo 348
animae, quae corporibus exutae per se subsistunt et interire ne-
queunt. Addite et illud, quod omne corruptibile aut per se aut ali-
quo modo per eo, quae accidunt, corrumpi potest. Anima nostra 349
propria corruptione non solvitur, quia, cum omnis corruptio a contra-
rio proficiscatur, quoniam contraria sunt, quae mutuo sese perimunt,
nihil haec in se alieni contrariique habet admixtum. Immo, quae- 350
cunque suapte natura contraria sunt, in intellectu adversari desi-
nunt, in quo album et nigrum alterum alteri non est contrarium.
Quin etiam cognito uno cognoscitur reliquum, quando contrario- 351
rum eadem est disciplina. Neque per ea, quae accidunt, corrumpi
potest, quandoquidem anima, ut supra dictum est, per se subsi-
stit; neque haec aliquid est accidens, quod suapte natura per se
subsistere nequit. Item corruptio mutatio quaedam est, quam mo- 352
tus terminum esse opus est, et omne, quod corrumpitur, necesse
est, moveatur et, quod movetur, aut corpus aut aliquam formam-
a corpore dependentem esse opus est. Anima igitur, cum incorpo- 353
rea sit, corruptibilis esse non potest. Ad haec, quicquid corrumpitur,
iccirco corrumpitur, quia aliquid patitur; intellectiva autem anima
nullam recipit, nisi ab intelligibili, passionem et haec quidem passio
intellectum perficit, non interimit. Contra est in sensu, quippe cui si sen- 354
sibile excellentissimum obiiciatur, continuo corrumpetur, ut in oculo
nostro experimur, cui Sol fulgentissimus occurrat. Intellectus autem
a maximo perficitur intelligibili et, quo maiora intelligit, eo altius
perspicaciusque erigitur et illustratur. Post haec non ignoratis unum- 355
quodque secundum substantiae suae modum perfici et ex modo per-
fectionis cuiusque rei substantiae quoque dignitatem facile com-
prehendi posse. Cum caetera mortalia motu perficiantur, intellectus 356
noster non per motum, sed eo, quod est extra motum, perfici vi-
detur. Sedatis nanque perturbationibus corporis animique affecti-
bus scientia prudentiaque mentis perfectus efficitur. Hic autem in- 357
telligendi modus et motum superat et tempus, quibus corruptibilia
quaeque sunt obnoxia. Quare intelligentem animam nephas est cor-
ruptibilem reputare. Ne illud quidem duximus obmittendum natu- 358
ralia desyderia non falli, quando natura nihil frustra facit, et, quic-
quid intelligit, suapte natura desyderare, ut perpetuo sit, et vitam
quaerere meliorem, siquidem desyderium in his, quae intelligunt,
cognitionem sequitur et in pecoribus sensus sola temporis locique
praesentis cognitione illustratur. Mens autem nostra ubique ac per 359
omne tempus appetit esse perpetuo, qui quidem appetitus a natura
inditus, cum inanis esse non possit, explebitur tandem et perpe-
tuam vitam sortietur. Proinde Dyonisium Ariopagitam divinitus lo- 360

cutum esse credamus, cum intellectivas substantias et mentes quoque nostras propter divinae bonitatis radios substitisse prodidit perpetuo etiam victuras et inmortali vita donatas, ab omni corruptione, generatione ac morte alienas et ab instabili ac fluxa rerum varietate liberas. Ex quibus iam sat vobis patere potest nos dei simi- 361
litudinem in hoc etiam esse sortitos, cum his mentibus divino beneficio donati simus, quae nullum unquam sint interitum subiturae. Attendite nunc etiam, quaeso, alias, quas in nobis gerimus, dei si- 362
militudines, ut, dum beneficia sua pensitamus, tam pium clementemque creatorem eo vehementius ex toto animo diligamus. Individuae Trinitatis imago nobis est insita. Nam, sicut memoria, intel- 363
ligentia et voluntas divinam essentiam unicam representant totidemque nobis animae potentiae sunt divina benignitate inditae, quamvis longe aliter, ac in deo, quando ibi tres sunt personae, non unius dei, sed unus deus, in homine vero tres sunt istae potentiae, non unus homo, sed unius hominis. Mens autem nostra 364
his viribus ficta summi creatoris contemplationem erigitur, in quo unitatem in trinitate et in unitate trinitatem intelligit. Quae quidem 365
potentiae in homine quomodo sese habeant, operae pretium est audire, quod, ut facilius fieri possit, id imprimis attendendum existimavimus, quod, quanto quaeque forma nobilior est, tanto magis corporeae materiae dominatur, minus in ea demergitur suaque vi corpoream molem magis esuperat. Itaque, quanto forma praestan- 366
tior, tanto excellentius elementalem hanc materiam et eius formam praecellere videtur. Nam vegetabilium formae eas, quae sunt metallorum, antecedunt, his anima sensibilis longe prestantior et hanc quoque rationalis anima eminentius excedit, quippe quae in supremo mortalium rerum vertice sibi locum invenit et eam vim habet, in qua nihil est ei cum corporea mole conmune. In homine 367
anima est eadem numero sensitiva, intellectiva et nutritiva, quod cuique facile patere poterit, si mathematicas figuras contempletur, in quibus quidem pentagonus tetragonum continet et excedit. Eo- 368
dem quoque modo virtute sua anima intellectiva complectitur, quicquid sensitiva, quae brutorum, et nutritiva, quae plantarum est, continere videtur. Quare plures in anima nostra potentiae sunt a 369
natura inditae, quippe quae cum in confinio divinarum mortaliumque rerum esse videatur, ex hoc fit, ut in eam virtutes utrinque concurrant. Intelligentia enim et voluntas tantum animae insunt, 370
tanquam dicato sibi domicilio, quia sine organo corporali operantur; caeterae vero potentiae, sensitivae, inquam, et nutritivae, quia sine corporis instrumento nihil agunt (ad videndum enim oculum, et ad audiendum aurem requirunt), non in anima solum, sed in toto composito consistere reputantur. Omnes nanque potentiae ani- 371
mae ad animam tanquam ad principium referuntur. Sed quaedam, quae tantum insunt, prout intellectus et voluntas, menti tantum curiose deserviunt et corrupto corpore in anima remanent. Cae- 372
terae vero potentiae, quae ex nutritiva sensitivaque parte proveniunt, quae corpori pariter animaeque parent, post mortem in anima non

remanent, sed tanquam in principio vel radice in ea virtutis suae vestigia nonnulla relinquunt. Verumenimvero ex tribus his generibus animarum varias potentias profluxisse videmus: ex vegetabili, 373
generativa, augmentativa nutritivaque provenit. Nam ad singula producenda generandi vis est inventa et, ut generata coalescant, emersit augendi potentia et, ut aucta serventur, nutritiva succurrit. 374
Et haec quidem corporibus inanimatis ab agente naturali extrinsecus accedunt. Quare has vires naturales appellamus. Sunt etiam et aliae potentiae animae his longe eminentiores, quia excellentius 375
operantur. In anima enim, ut sint, omnia nata sunt, sed exuta materia. Est enim anima quodammodo omnia, eo, quod omnia sentire et intelligere potest. Talis enim sensus et intellectio, quae res 376
admittat ab ipsa materia denudatas, duplici modo fit et gradu quoque duplici. Alter enim sensus est, alter vero intellectus. Sensus enim individualium rerum species accipit omni materia exutarum 377
et accipit quidem organo fretus corporali; intellectus autem longe eminentius rerum species recipit omni profecto materia materiaeque conditione carentes et hoc quidem sine organo corporali, quia speties dumtaxat intelligibiles et universalia tantum admittit. Praeterea, cum ea, que sentiunt et intelligunt, ad aliquid sensu vel in- 378
tellectu duce inclinentur, appetitivam vim hinc compertam esse dicimus et, quia ad id quod appetimus, ut perveniri possit, opus est motu, hinc quoque motivam potentiam invenimus. Ut autem sensus expeditius operetur, quinque requiruntur. Primum sensus, qui 379
species a sensibilibus, quae offeruntur, accipiat, et hoc ad quinque sensus pertinet exteriores. Alterum, ut quidam sensus conmunis sit, ad quem omnia sensibilia delata perveniant, de quibus 380
diiudicet et decernat. Tertium est, ut aliqua sit sensibilium apprehensio specierum, ubi hae receptae serventur, et hanc quidem potentiam imaginativam dicimus, quam plerique phantasiam appellant. Quartum est, quod intentiones aliquae requiruntur, quas sensus non apprehendit, ut puta, noxium et utile ac tale genus, ad 381
quae quidem cognoscenda homo requirendo et conferendo pervenit, caetera vero animalia proprio quodam instinctu percipiunt, quod in ove licet intueri, quae suam cum lupo inimicitiam non ignorat, quare visum continuo fugit. Talis igitur vis, quae particulares colligit intentiones, in pecoribus aestimativa, in hominibus cogitativa 382
nuncupatur et quandoque particularis ratio et passivus intellectus nominatur. Quintum est, ut ea, quae interiores sensus acceperunt, tanquam fido quodam domicilio retineantur ac serventur et in consyderationem revocata succurrant, et haec memoriae vis est, quae 383
in caeteris animantibus sine aliqua operatur inquisitione, in hominibus vero cum studio exercetur et investigatione, ex quo fit, ut homo non modo memoria, sed reminiscentia muniatur. Memoriam autem dare ideo necesse fuit, quia sensitivarum operatio potentiarum a rebus proficiscitur ad animam, contra vero memoriae operatio, quippe quae ab anima ad res inquirendas suscitatur. Deinde 384
vim appetitus dari opus est, qui, cum sensus sequatur apprehen-

sionem, in duas partes dividi solet. Nam aut aliquid est appetibile 386
ea ratione, qua sensui congruum est et delectabile et hinc concupiscentia plane deducitur, aut ea ratione, qua sic delectabilibus fruendi potestas cum aliquo impedimento et tristitia comparatur et hinc ira oritur. Vis autem motiva cum ad motum ordinatur, diver- 387
sis animalibus variis modis inesse solet, quorum quaedam repunt, quaedam volatu, quaedam gressu, nonnulla saltu et subsultu feruntur, et suo quodque genus animantium agitur motu. Praeterea, 388
cum motiva conmunis sit sensui ac intellectui, ex hoc fit, ut intellectiva potentia in cognoscendi appetendique vim distinguatur. Cognitio autem intellectum agentem requirit et eum, quem nunc 389
possibilem appellant, alterum quidem uti praeceptorem, alterum vero uti discipulum, qui doceatur. Quamobrem ad intelligendum 390
sensitivae potentiae necessariae sunt, quia intellectui proprium obiectum deferunt. Nam, sicut sensibilia sensui, ita phantasmata intellectivae potentiae repraesentantur et, sicut colores videri nequeunt, nisi per lumen, ita phantasmata, nisi per intellectum agentem, actu intelligibilia esse nequeunt. Item, quemadmodum agen- 391
tia superiora per agentia naturalia naturales formas pariunt, sic intellectus agens per phantasmata, quae actu intelligibilia reddit, scientiam in intellectu possibili efficere videtur, sive substantia sit ille seperata, ut multorum est opinio, sive lumen, ut sentio, quod nostris animis aeque, ac superioribus intelligentiis, impartitur. Cum 392
autem possibilis intellectus intellecta receperit, quae diu speculatus est, tunc intellectum agentem admittet ab eoque penitus informabitur. Atque, veluti nunc per intellectum possibilem intelligimus, 393
sic tunc per intellectum agentem non solum, quae hic natura parit, sed substantias quoque seperatas cognoscemus. Intellectus au- 394
tem agens, in quo adhuc vos haesitare censeo, est ipse deus, unicus animae nostrae creator beatorque, a quo et ipse lumen accaepit intellectus, unde illud probe dictum est: Signatum est super nos lumen vultus tui, domine. Est etiam tertia pars nostrae 395
mentis, quam memoriam dicimus, quae ab illa, quae sensus est, admodum differt et species haec servat intelligibiles et in intellectu possibili sita est. Altera vero memoria, quae est in sensu 396
collocata, particularia tantum sibi conmissa retinet et recondit. Et, quia de ratione hucusque nihil dictum est, ne vim duplicem 397
mentis esse reputetis, animadvertendum est intelligere nihil aliud esse, quam veritatem intelligibilem simpliciter apprehendere, ratiocinari vero est uno intellecto in aliud progredi ad veritatem comparandam. Ideo angeli sine discursu continuo veritatem inveniunt, homines contra ratiocinando et ex uno in aliud procedendo. Qua- 398
re, sicut se habet motus ad quietem, quorum alterum imperfectum et perfectum est alterum, ita et ratiocinatio ad in ellectionem. Quiescere autem et moveri ad eandem potentiam referuntur. Ratio 399
praeterea duplex est, superior, inquam, et inferior. Superior autem divinis rebus intenta est et sapientia nuncupatur, inferior contra terrenis, quae prudentia et scientia dicitur; una tamen utraque

potentia est. Opinio autem et consultatio, quia contingentium est, 400
scientia vero necessariorum his longe est inferior. Item intellectus contemplativus et activus ad unam potentiam reducitur, at speculativus primorum habitus est principiorum. Synderesis autem 401
primum est activi principium intellectus, unde in quaque rerum actione exactissimam veritatem inferre licet. Adde, quod appeti- 402
tus, cum aut irascibilis aut appetibilis esse videatur, in animalibus brutis a vi aestimativa movetur, in homine vero a vi cogitativa, quae a quibusdam particularis ratio nominatur, quia singularium conferat intentiones. Sed haec particularis ratio in homine 403
ab illa universali dirigitur et temperatur. Sicut enim in syllogismis ex universalibus propositionibus particulares conclusiones saepenumero colliguntur, ita universalis ratio sensitivo imperat appetitui, quippe qui, quantum ad motivam vim pertinet, subiicitur voluntati. Ex his igitur, quae dicta sunt, quamvis in potentiis 404
animae diutius inmorati sumus et fortasse plus, quam disputatio nostra postulabat, sat tamen patere cuique potest sanctissimae Trinitatis imaginem per memoriam, intellectum et voluntatem in nostra plane anima relucere, quas quidem omnes, quantum in nobis situm est, ad cognoscendum, amandum et colendum creatorem nostrum intendere debemus, ne in tam pia similitudine profanae dissimilitudinis arguamur. Sed imaginis huiusce partes caeteras 405
expiscemur, ne Beatricem nostram tam grandes materias postulantem in media oratione deseramus. Est etiam alia similitudo animae nostrae cum deo superioribus non inferior, qua inmortalitatem indagamus. Quemadmodum enim deo unitas, quam monadem 406
Greci dicunt, vere adscribitur, quae quidem non est numerus, sed numerorum parium, imparium, masculinorum faemininorumque fons et origo principii ac finis ignara, sic et magna ex parte mentem nostram monada nominemus. Nam a sylvestris contagione ma- 407
teriae aliena ac symplicem sortita naturam, cum corpus inanimat, miram autoris praefert imaginem et, sicut punctum corpus non est, sed corpora facit, neque aliquo modo divisibile, ita et monas numerus non est, sed origo numeri, cui nec longitudo nec latitudo nec altitudo inest, sed quid indivisibile, symplex et perpetuum, sic quoque et deus et anima. Quanta ex parte animae sit 408
nobis cum deo similitudo, sat habunde pro temporis angustia diximus, nunc vero, quam imaginem corpus representet, videre non indecorum est. Cum deum magni mundi animam esse dixerimus, 409
hominem vero esse μικρόκοσμον, id est, parvum mundum, caelestem etiam harmoniam humanam compositionem referre credimus. Anima tribus partibus absolvitur: logistica, thymica, epithymetica, 410
id est, rationali, irascibili et concupiscibili, corpus vero ex quattuor elementis humores quattuor plane referentibus; homo autem ex anima corporeque compositus, ut caelestem imitetur symphoniam, musicam facit, quae dyapason appellatur. Haec ex duabus 411
constat: ex diatesseron et diapente; diapente ex hemiolio fit, diatesseron ex epitrito et est primus hemiolus ut tria et primus epi-

tritus ut quattuor. Quae ut liquidius accipiantur, non ignorandum 412
est sex numeros ad conficiendam harmoniam convenisse: epitriton scilicet, hemiolion, duplarem, triplarem, quadruplum et epogdoum. Epitritus est, cum de duobus numeris maior habet totum 413
minorem et insuper eius tertiam partem, ut sunt quattuor ad tria. Nam in quattuor sunt tria et tertia pars trium, id est, unum et hic numerus epitritus appellatur. Symphonia, quae hinc nascitur, dici- 414
tur diatesseron. Hemiolius: cum de duobus numeris maior habet totum minorem et insuper eius medietatem, ut sunt tria ad duo, nam in tribus sunt duo et media pars eorum, scilicet unum; hinc diapente nascitur. Duplaris numerus: cum de duobus numeris 415
minoribus in maiore numeratur, ut sunt quattuor ad duo, et ex hoc duplari numero nascitur symphonia diapason. Triplaris autem, 416
cum de duobus numeris minor ter in maiore numeratur, ut sunt tria ad unum, et hinc nascitur symphonia, quae dicitur diapason et diapente. Quadruplus: cum de duobus numeris minor quater in 417
maiore numeratur, ut sunt quattuor ad unum, unde symphonia venit disdiapason. Epogdous vero est numerus, qui intra se habet 418
minorem et insuper octavam eius partem, ut novem ad octo, quia in novem octo sunt et octava pars eorum, id est, unum; et hinc sonus oritur, quem τόνον musici nominarunt. Talem igitur harmo- 419
niam in humana mola ad illius caelestis similitudinem licet intuerj. Unitas enim nostrae mentis numerum parem imparemque pariens ex pari cubum solidi corporis statuit in octonario, quia bis bina bis octo faciunt, ex impari vero in vigesimo septimo, quia ter tria novem statuunt, ter tria ter viginti septem. Ex quibus quidem, 420
ut supra diximus, numeris facta contextio homo fingitur, generatur, editur, crescit et consumatur. Itaque anima trina trinum deum, corpus vero mundanam hanc molem refert, compositum vero eius harmoniam. Sed corporis similitudinem prosequamur. Fabricam 421
caelestem sphericam si forte dixeris, qua forma nulla praestantior invenitur, humanum quoque corpus rotundum est et aethereos orbes emulatur, quoniam, si hominis longitudinem cum latitudine contuleris, eadem utrinque mensura referetur. Quod ut planius in- 422
telligatur, humanum caput accipe, quod orbis est instar, ubi duo lumina pro Sole ac Luna, caeterae vero sensuum fenestrae caeteris planetis adscribuntur. Sed quid ita? immo planetae duodecimque signa zodiaci totum sibi corpus vendicant humanum. Nam Sa- 423
turnus dextram aurem, splenem, vessicam et flegma; Iuppiter tactum, pulmonem, costas, cartilagines et sperma; Mars sinistram aurem, renes et testes; Sol visum, cor, cerebrum, nervos et caetera dextrae partis membra; Venus odoratum, epar, carnem et 424
ideo flores Aprili mense dicabantur, qui ἀπὸ τῆς Ἀφροδίτις nomen accepit; Mercurius locutionem, deliberationem, memoriam, linguam, fel et nares; Luna denique gustum, guctur, sthomacum, ventrem naturaliaque faeminea ac caetera sinistrae partis membra suae ditioni adscripsit. Insuper Aries caput, Taurus gulam, Gemini hu- 425
meros, bracchia manusque, Cancer pectus, Leo cor et costas, Virgo

ventrem et intestina, Libra lumbos, nates et secreta naturae, Scorpio inguina, Sagittarius cossas, Capricornus genua, Aquarius crura, Pisces denique pedes. In signifero item circulo tercenti sunt et se- 426
xaginta gradus, totidem quoque sunt in humano corpore compages et iuncturae. Quattuor sunt elementa, quorum quaedam uni- 427
versalia sunt, ex quibus multa et diversa corpora componuntur, quaedam particularis, quae cuique corpori inde composita sunt propria, quaedam media, quae ex universalibus particularibusque subsistunt, ut puta, quattuor humores, qui ad similitudinem symplicium elementorum sunt compositi, ad similia vero membra consyderati sunt symplices, ut in morientibus plane liquet, in quibus calor ad ignem, spiritus in aera, humores in aquam, caro demum et ossa in terram revocantur. Quae quidem elementa quamvis sim- 428
plicia sensu videntur, intellectu tamen composita sunt, quia ignis absque aere et aqua sine terra non subsistit. Haec quoque ele- 429
menta in humano corpore quattuor humores representant: sanguis, bilis, atra bilis et pituita; praeterea caput igni, praecordia aeri, ventrem aquae, pedes terrae, dextrum latus meridiei ac luci, sinistrum vero septemtrioni ac nocti dicatum ferunt. Varia rerum 430
genera dices in terris astrorum influxu et naturae studio procreari. Totidem (mihi crede) finget perspicacissimum hominis ingenium, quae cum naturae operibus decertare videbuntur. Quid enim 431
natura peperit, quod Phidias, Zeusis, Apelles, Timagoras, Parrhasius et Androgides referre non sint ausi? quid rerum visum est unquam, quod Protogenes, Aristides, Nicomachus, Fabius, Cornelius, Atticus, Timoniacus, Aristolaus longe melius coloribus non effinxerint? Ad Zeusidis uvas saepissime devolavere aves neque 432
tenentem puerum reformidarunt. Topiaria loca tam bene Ludius expressit, ut in amenissima pariete villas, portus, maria, lucos, piscinas, nemora, colles, euripos, amnes littoraque prospicienda proponeret. Aves quoque garrulae depicto dracone consiluerunt. Et 433
nihil denique fuit in toto rerum ordine, quod Asclepiodorus symmetria sua referre non confideret. Quamobrem, quicquid in hoc 434
magno ornatissimoque mundo varium ac multiplex fecundissima natura peperit, id omne humanum ingenium in hoc parvo mundo mira arte referre conatur et ita conatur, ut in hac exigua mole alterum deum alteramque naturam et alterum denique opificem liceat intueri. Verumenimvero maximam aliquis inter utrunque 435
mundum dissimilitudinem esse dicet, quandoquidem hic infinita morborum genera dominantur et aliae sunt in aethereis orbibus inmunitates. Nobis autem ingenue fatere licet, cum omnia, quae 436
sub orbe Lunae sunt, assidua generatione corruptioneque vexentur et praeter mentem nostram nihil hic inveniri possit, quod durabile sit et incorruptibile aliquod esse inter utrunque discrimen, sed tamen caelestia corpora quoquo modo suis morbis carere non videntur. Sol et Luna eclipsim patitur, idem quoque caeteris pla- 437
netis accidit, qui saepe iniquo hospicio, iniquo quoque congressu et comitatu premuntur, aduruntur, retro gradiuntur, occidunt et

propria saepe potestate spoliantur neque fortunata et infortunata
sibi domicilia desunt neque infestissimi adversarii perfidaque te-
stimonia. Quae quidem omnia mali bonique vicissitudinem referen- 438
tia iccirco superioribus adscribuntur, ut in inferiora sentiantur, cum
illis nihil insit verae egritudinis et miseriae. Sed non inmerito di-
vina illa rerum providentia nos tot morbis reddidit obnoxios. Ver 439
enim lippitudines, pustulas, profusionem sanguinis, abscessus cor-
poris, qui Graece apostemata dicuntur, atram bilem, insaniam,
comitialem morbum, anginam, gravedines destillationesque affert.
Aestas vero continuas tertianas ardentesque febres, vomitus, alvi 440
deiectiones, auricularum dolores, oris ulcera, cancros quam ma-
xime in obscenis. Autumnus incertas et exitiales febres, dolorem 441
lienis, morbum intercutaneum, tabem, stranguriam, ileon, levitatem
intestinorum, cossae dolores, comitiales morbos, pestilentiam et
quartanas. Hyems denique capitis dolores, tussim et quicquid in
faucibus, lateribus visceribusque mali contrahitur. Quin etiam sin- 442
gula membra propriae infestant egritudines: caput cephalea, phre-
nesis hydrocephalos, cynicus spasmus in facie, corizae, catastag-
mos, item alienationes, litargia, obstupefactiones, vigiliae, conge-
latio memoriae, corruptiones, scotomiae, vertigines, dormitiones,
apoplexia, epilepsia, amor et melancolia; oculos ophthalmia, sca- 443
brities, caligatio, lippitudo, hypochysis, paralysis, mydriasis, imbec-
cillitas; aures vero vermes, oppletio, surditas, sonitus, nares caru-
cula, polypus; os dolores dentium, aphthae, tonsillae, parotides,
sidus; cervicem opistotanos, emprostotanos, tetanos; fauces angina, 444
uva, synanchae, parasynanchae, dispnoea, aschma, orthopnoea,
tussis; stomachum mala digestio, fastidium, diarria, lienteria, vo-
mitus, singultus, inflatio, eruptatio, sanguinis et lactis coadunatio
item aestus, inflammatio, exulceratio, pituitae et bilis ortus et eius
denique resolutio; pulmonem peripneumaticon et tabes; iecur epa- 445
ticos; lienem tumor, renitentia; fel et splenem icteritia; renes arena,
lapis, apostema, vulnera, sanguinolenta demissio; ventriculum celi-
acus, intestina bilis, ileos, chordapsos chordiosque, item tormina,
levitas, fluor, lumbrici, tenasmos neque deest quandoque profusio
seminis; genuum, articulorum, pedum manuumque dolores neque 446
caeterorum quoque malorum cohors abest, ut cancer, calculus,
varix, erisipila, carbunculus, carcinomata, vomice, therioma, her-
peta, eschiomenon, sacer ignis, chironeum, struma, tubercula, ver-
rucae, furunculi, pani, phimata, phlygetron, fistulae, melicera, acro-
cordona, thymium, myrmecium sive informicatio, clavi, pustulae,
scabies, impetigo, vitiligo, alopicia, perrigo, vari, lenticulae, ephe-
lides, ptheriasis, phagedena, glandula, ragadia, condylomata, pro-
cidentiae, fungi, entherochele, hernia, ischiaci, lychenae, pleuresis,
morphea, varix, locorum labor, elephantia, attonitus, supparatio,
satiriasis, perniones et cachexia. Tot igitur morborum genera pa- 447
timur, ut totidem Pandoram in brevi pyxide, ut inquit Hesiodus,
Iovis ira ad mortales vix deferre potuisse credamus. Quod non 448
sine magna ratione a divina providentia factum est, ne homo aethe-

reae mentis compos tanta insolentia efferretur, ut altissimo deo se similem reputaret neque originis creatorisque sui memor esset neque se ipse cognosceret et infimarum denique rerum ita cupiditate demergeretur, ut summa suspicere nequiret. Haec nobis con- 449
moda mala suggerunt, quae, si recte senserimus, bona potius quam mala reputanda sunt, quandoquidem hinc fortitudinis et patientiae seges et materies provenit, hinc boni malique cognitio, qua universi perfectio carere non debuit, hinc magna praemia assequendi occasio atque utilissimum virtutis exercitamentum, quamvis, ut vera fateamur, nihil viro sapienti in hac vita mali accidere potest. Nam, 450
si malum dicitur, quod obest, haec omnia, quae vulgo mala reputantur, ad fortissimi hominis decus et salutem comperta sunt. Ha- 451
betis igitur, satrapae docilissimi tuque, suavissima filia, quantum pro temporis licuit brevitate, nonnulla de mundi creatione, de orbibus aethereis, de angelis et de humana denique cum deo similitudine et vestris me precibus adegistis, ut aliquandiu vagatus ad disputationem et serus redeam et defatigatus.

REX MATTHIAS ET BEATRIX REGINA. 452

REX: Satisne tibi factum putas, filia nimium sciendi cupida? 453
sed hoc arte tua factum est, ut, dum me latius coegeris philosophari, huiuscemodi difficultate intenti retundantur et hebetentur aculei. Sed nobis hodie statutum est exactissimimum hoc tuum ingenium experiri. Ea vero, quae me hactenus referre compulisti, 454
nonne vides tuae causae nimium adversari? nam, si deus semper agit semperque creat et nova parit reparatque omnia, ne pulcherrimus rerum ordo varietasque intereat, et nos etiam fecit ad imaginem similitudinemque suam et in hoc nostra perfectio versatur summaque faelicitas, ut et intelligendo et agendo eum imitemur, quo facilius similes esse videamur, ergo tunc id omne assequemur, cum liberos pudicissima et coniugali coppula genuerimus, cum hoc Christianae reipublicae seminarium pie sancteque propagaverimus. Contra, qui per sterilem virginitatem interire patiuntur, non 455
nisi et impii et dissimiles videri possunt. Haec autem, quae collegimus, Homaeri sententia confirmare non erit absurdum, qui Mysios ac Thraces sine mulieribus vitam ductitantes Abios, id est, minime vivos appellat vitamque caelibem uxoribusque carentem dimidiatam reputat similique exemplo Protesilai domum semiperfectam fuisse dixit, quia absque coniuge foret. Epaminunde quoque vitio 456
datum est, quod uxorem non habuerit. Quare, divo poetae credere si nolueris, pertinacis potius, quam equi erit ingenii.

BEATRIX REGINA: Divina haec tua oratio et perquam 457
conmoda salutarisque digressio ne me quidem, ut putas, exanimavit, pater, neque consternavit, quando hinc multa sunt oblata meae causae adminicula. Sed, ut ingenue fatear, stupor inmensus 458
mihi caeterisque satrapis mentem abalienavit, quod multa vidimus te divinitus elocutum, et ita adhuc stupidi attonitique convivae

iacent, ut eorum mentes longius relegatae videantur, et ita hac altissima rerum expositione in diversa distracti sunt, ut nondum sese colligere queant. Me autem, pater, quando respondere adegisiti, 459
liceat, quaeso, mihi tua bona venia libere tua dicta pro virili parte refellere, ut et veritatem simul et virgineam maiestatem iure defendam. Imprimis igitur, quod de similitudine dei obiecisti, aliter nobis imitandus est deus, ut eius imago in nobis elucescat. Deus, 460
ut supra dixisti, si semper se ipse intelligit et contemplatur, quod, cum facit, omnia videt et intuetur, et haec est eminentissima eius operatio fecundissimaque faelicitas. Atque, cum ipsa contemplatio 461
omnes superet actiones, ne ullo quidem alio elegantiori modo deum imitari poterimus, quam ut omni studio eum intelligere et per eum nos cognoscere enitamur. In gingendis vero liberis vel 462
nulla vel parva est dei imitatio, quia deus res creat et facit neque se creando contaminat et faciendo. Contra nos liberos patrare non possumus, quin aliquid in sacello mentis piaculum conmittamus. Quod autem de Mysiis et Thracibus dicis, illud, pater, 463
addere noluisti, ut causae tuae plus aequo faveres, eos, ut sanctius deos colerent, procul a mulieribus victitasse, abstinuisse a pecoribus et melle ac lacte caseoque tantum vesci solitos, qui iustitia praestantissimi et honoris gratia sanctissimi ac liberi sunt habiti. Nunc reliqua expectamus.

REX MATTHIAS ET REGINA BEATRIX. 464

REX: Postquam acerrime incipis reluctari, filia, expergiscen- 465
dum est mihi. Nonne divinae bonitatis fecunditatem imitandam esse censes?, cuius quidem talis videtur esse natura, ut semper sese rebus conmuniscet et impartiatur, unde rerum varietas nascitur et genera quaeque servantur. Atque haec est supremi natura 466
boni, ut alia quoque bona pariat et eo quodque bonum praestantius existimatur, quo conmunicabilius esse censetur. Quod si conmunicabile non sit, excellens bonum reputari nequit. Quod autem 467
sibi tantum et non alieno conmodo deservit neque simile quid sibi parit, sterile profecto est ac inutile et sibi dumtaxat natum. Proinde id est suapte natura bonum, quod bonitatis divinae fecunditatem emulatur et ex se complura parit similia. Antiquos autem 468
haec plerosque sententia compulit, ut steriles e templo mulieres amoverent, quin et coniugatas saepe repudiarent agricolas imitati, qui inmunes plantas agris evellunt. Quod si deus Mariam virginem 469
sibi sponsam non ascivisset, adhuc redemptore nostro careremus neque perpetua illa virgo tanti apud superos inferosve facta fuisset, nisi divinitus continuata virginitate dei filium peperisset. Quin 470
etiam illud adde dictum Euripidis: πᾶσιν γὰρ ἀνθρώποισι φιλότεκνος βίος, id est, omnibus hominibus vita inest filiorum amatrix, quos ab excellenti amore vere filios appellamus. Quare virginitas, cum 471
sterilitate tantopere delectetur, non potest iure coniugali pudicitiae anteponi, quandoquidem res altera reparat, rerum altera parit interitum.

REGINA BEATRIX: Me acrius adurges, pater, neque tibi 472
ingratum est Beatricem tuam hisce dictis pervicacius oppugnari. Ergo e templo submovenda, repudianda et iccirco contemnenda est Beatrix tua, quia nullum adhuc divina clementia genialis thori fructum ostendit? incassum invito dei numine curatur Hymenaeus 473
neque, si quid inest cuiquam sterilitatis, vitio dari debet, quando non sine divino numine liberi procreantur et quam maxime hii, qui mortalium gubernationem adituri sunt. Neque deus fecundita- 474
tem quandoque abnuens mali cuiusquam autor esse potest, cum ex profluentissimo illo bonitatis fonte non nisi bona omnia provenire queunt, neque malum cuiquam deus intulit neque malum quicquam dici potest, nisi cuius ipse sibi quisque autor extiterit. Qui solium sibi sub Aquilone statuet, ei non tam cito natura mo- 475
litur neque tam facile concedit deus. Non una nocte factus est Hercules. Quod autem de divinae bonitatis fecunditate et eius 476
imitatione loqueris, bonorum operum fecunditatem emulemur, qua nil prestantius esse potest. In eo enim excellere non videmur, quod nobis cum bestiis videtur esse conmune. Quaeque animalia pro- 477
creant suamque speciem maiore fecunditate tuentur, ut in multis animalibus fieri videmus. In his, quae sunt a natura, neque laus est, pater, neque victuperatio. Aliter nobis quaerenda est laus et dignitas. Quid enim maiora pluraque conmoda parit, quam sancta 478
virginitas?, cuius praesentia iminentia mala repelluntur, cuius prole caelestia regna replentur, cuius unico tantum suspectu ac praece et deus et cuncta sydera flectuntur et irata numina continuo mitescunt. Non stulta antiquorum iudicia, sed euangelica documenta 479
servanda sunt. De interitu mortalium, quem virginea sterilitas afferre posset, nihil est, quod dubites, cum humanam fragilitatem nulla iudicia cohercere queant. Non omnibus datum est virgineam servare sanctitatem. Quod si omnes iuxta mares et faemellae vir- 480
gines forent, adhuc non esset de conmuni interitu dubitandum, cum et primum hominem deus de terra finxerit et, si quid poetis tribuendum est, de lapidibus homines Deucalion et Pyrra instauravit. Quare λαοὶ recte apud Graecos populi dicti sunt. Et Myr- 481
midones in Egina ex formicis sunt a Iove reparati. Sunt etiam tot angelorum miriades et ierarchiae, quae non ex maculosa propagatione, sed subita dei dispositione illico sunt editae.

REX MATTHIAS ET REGINA BEATRIX. 482

REX: Ne mihi subcenseas, amabo, mea Beatrix, unica bea- 483
titudo et voluptas, in hanc partem ne accipias quidem, velim, quando te malim, quam caetera omnia, et meae potius vitae renunciarem, quia neque sine te neque a te procul vivere mihi licet. At quanta non modo argutia haec tua est, sed ingenii dexteritas!? 484
Ut mea dicta facilius confutares, in hos me trahis dulcissimi cru- 485
tiatus affectus. Id tandem scito me coniugalis pudicitiae iura obstinatius esse defensurum, cum sanctissimo nostro coniugio iam

experiar nihil ad transigendam hanc humanae vitae miseriam salutarius esse ac iocundius. Quare, quia indulgentissimo patri sub- 486
irata esse non potes neque usque adeo indignata, quin unicum te mihi osculum reconciliarit, hanc aliam accipe rationem, cum primam mirifice confutaveris. Non te praeterit, filia, tempus in rebus 487
humanis et divinis non parum auctoritatis sibi vendicare et, quae prima sunt, tempore omnibus videri potiora atque digniora. Coniugalis pudicitia fuit virginitate prior. Nam, si primi parentes hu- 488
mani generis autores sterilem virginitatem adamassent, ne coaluisset quidem genus humanum neque natura tam pulchro et divino munere frueretur. Immo nulla sanguinis et cognationis lege ser- 489
vata nullaque ratione habita pudoris, quando ab initio res ita postulabat, maximam genio dedere operam et prisci homines crescere et multiplicare terramque replere iubebantur. Metellus censor 490
sine matrimoniorum frequentia civitatem salvam esse non posse persuasit. Quin etiam Lygurgi erat lege sancitum, ut, qui ante trigesimum annum uxores non haberent, pro infamibus haberentur. Persae, qui plures liberos parerent, amplissima praemia prae- 491
ponebant. Optavianus Augustus de adulteriis, de pudicitia, de maritandis ordinibus legem tulit. Accitos Germanici liberos populi obstentavit et manu vultuque significavit, ne iuvenis exemplum imitari gravaretur. Divortiis modum imposuit, tempus sponsas 492
habendi coarctavit, maritis e plebe proprios ordines assignavit atque his, qui e plebe regiones sibi revisenti filios filiasve approbarent, singula nummorum milia pro singulis dividebat. Item, quia 493
soboles civitati necessaria visa est, ad prolem populi frequentandam variis premiis lege Iulia homines invitabantur, qua priori ex consulibus sumendi fasces potestas fit, non qui pluris annos natus est, sed qui pluris liberos, quam collega, aut in sua potestate habet aut bello amisit. Sed, si par utrique numerus liberorum est, 494
maritus, haud, qui in numero maritorum est, praefertur. Quare caelibes maritis erant inferiores. Item instituta sunt trium iura liberorum. Quamobrem, si ea, quae sunt tempore priora, digniora 495
quoque censentur, et ideo apud antiquissimos Romanorum neque generi neque pecuniae praestantior honos tribui solebat, quam aetati, maioresque natu a minoribus colebantur deorum eque, ac parentum, fere vice et seniores a minoribus domum reducebantur eosque a Lygurgi legibus habuisse, quibus maiorum verus omnium honos maiori aetati habebatur, et antiquorum legibus institutisque usquequaque sancitum, ut coniugalem colerent pudicitiam eamque religiosius observarent et haec post mundi creationem, antequam virginitas venit in lucem, illi iure debet anteponi.

REGINA BEATRIX: Venerandam semper aetatem, nisi quid 496
obstiterit, non negarim. Sed illud assumptum, pater dulcissime, ut ex tuis dictis iam dudum sum edocta, pace tua confutari potest. Nam 497
multa, quae sunt tempore priora, non sunt tamen illa digniora. Materia prima et quaecunque vicem eius tenent, prior videtur esse, quam forma, neque tamen ea videtur esse praestantior, cum

ab illa perficiatur, neque sine illa esse potuisset. Augustus autem, 498
si proprium locum in theatro maritis plebaeis assignavit, cur non
illud adiecisti, pater, quod virginibus in theatro Vestalibus contra
tribunal praetoris suppremum locum dicavit, sed omnia in tuam
causam trahis et filiam tot insidiis praevertere pergis. Quare neque 499
pudicitia vetustate videtur esse virginitate praestantior neque lex
vetus, quae propagandi humani generis necessitatem attendit, est
nova salvatoris nostri sanctione dignior.

REX MATTHIAS ET REGINA BEATRIX. 500

REX: Meis armis me oppugnas, filia, et arte mea laedi vi- 501
deor. Postquam hinc res non succedit, siquidem hac ingenii tui
subtilitate mirifice delector responsisque assentior tuis, quid ad
ista respondes? Quam grata sit deo hobedientia sacrifitio longe 502
gratior et divinorum quanti momenti sint obsequia mandatorum,
te non fugit, eruditissima filia, neque illud ignoras: Dimittet homo
patrem et matrem suam et adhaerebit uxori suae. Item et illud: 503
Quod deus coniunxit, homo non seperet. Ex quibus iam tibi con-
stare potest, quantum deus omnipotens pudicitiae tribuit coniugali.
Tu quoque divinum hoc praeceptum, ut caetera, iam secuta dulcem 504
Italiam, divum parentem fratrumque cohortem dimisisti, ut Mat-
thiam divinitus tibi destinatum in aquilone sedentem invenires
eique per castra efferasque nationes te sociam comitemque prae-
stares. Deus viros mulieresque iugat et nihil facit quidem, quod 505
non omni sit ex parte bonum et laudabile. Noli damnare, faustis-
sima Beatrix, quod ipsa praestitisti, neque dei voluntas reprehendi
potest, quae non potuit, nisi bona, appetere et praestare. Non sine 506
divino numine pudica coniugia copulantur. Item nuptiae imperan-
tur, virginitatis vero nulla praecepta leguntur. Quod si virginitatem 507
dominus imperasset, nuptias damnare et hominum seminarium,
unde virginitas nascitur, auferre videretur. Neque tu ab apostolo
nostro dissentire debes. Diligite, inquit, viri, uxores vestras, sicut
et Christus ecclesiam. Atque, cum Christus ecclesiam suam, spon- 508
sam, inquam, dilectissimam tantopere dilexerit, ut pro ea se morti
exponere non dubitarit neque ille quid optaverit, nisi quod sit
praecipuum et eximium, ex hoc fit, ut coniugalem pudicitiam tali
exemplo invitati caeteris rebus anteferre debeamus.

REGINA BEATRIX: Etsi filiolam tuam validissimis circum- 509
venis argumentis, pura tamen mulier puram veritatem defendere
non diffidet et praesertim, cum dicta tua tam perspicua sint et
illustria, ut et casum et diverticulum casus ostendant. Quascunque
in medium leges attulisti, indulgentiae sunt leges, non imperii.
Nam deus pater indulgentissimus fragilitatem humanam miseratus 510
et necessitatem propagandi hominis contemplatus id indulxit atque
eam viam exibuit, qua et saluti et propagationi consuleretur hu-
manae, neque voluit eas aedere leges, quas non nisi rarissimi idem-
que semidei praestare possent. Nam, quantae difficultatis sit ser- 511

vare virginitatem, inter tot hominum miriadas paucissimus virginum numerus ostendit. Tu autem, pater sacratissime, non ignoras, quoniam membra nostra, ut ait apostolus, templum sunt Spiritus Sancti, qui in nobis est, quem habemus a deo, et non sumus nostri, sed empti sumus pretio magno. Quare glorificandus est nobis deus 512
et in corpore nostro portandus. Quod autem dimissa Italia relictoque pientissimo parente ad te posthabita virginitate pervenerim, testor deum inmortalem et sanctissima utriusque regni numina, quod nunquam deserta virginitate coniugium aliquod subivissem, nisi me tibi divinitus destinatam intellexissem. Neque ex tot, qui 513
offerebantur, principibus quisquam unquam meum subivit animum, praeter te unum, quem propria iustitia et virtute amplissimum sub aquilone imperium comparasse et tam claris te quottidie victoriis illustrare audiebam unicumque esse infidelissimi furoris domitorem. Non potui ultra mihi ipsa reluctari, quin tuo numini virginitatem 514
meam dedicarem. Et tuam in hoc testor quam maxime conscientiam, quod, nisi miserabili desyderio liberorum utrique duceremur, virgineam adhuc quoque vitam ageremus. Non igitur adduci pot- 515
eram, ut angelicam eam vitam ipsa desererem, nisi hac spe victa fuissem et illa Euripidis sententia, de qua paulo supra dixisti, quae omnibus hominibus inesse propagandae prolis desyderium ostendit, ut, qualem Matthiam in Italia audiveram, talem Christianae reipublicae et mortalium saluti ex te filium procrearem.

REX MATTHIAS ET REGINA BEATRIX. 516

REX: Dimissa haec face, filia. Non tam nostra, quam divo- 517
rum numinum, quae Pannoniae presunt, haec cura est. Ego interea sat me mea Beatrice beatum duco. Oratio tua pios iam iam mihi 518
concitavit affectus et ita concitavit, ut intentum mentis acumen hebetaris. Sed quid ita mea dicta refellis omniaque supra faemineam facultatem resolvis? At quid ad haec? Solent homines ea multo 519
mercari, quae sibi necessaria fore ducunt, et maximum saepe rebus pretium facit ipsa necessitas neque tanti in amnonae caritate frumentum faceremus, nisi ea carere non posse videremur. Iam 520
omnibus plane constat, quam difficile est hanc nostram animulam tot perturbationibus obsitam in corporeo hoc carcere demersam incolumem conservare, cui, quamvis libera potestas, tamen tam scevus et improbus inest appetitus, ut vix ratio ad eam liberandam sat esse videatur, nisi divinum adsit auxilium, quod voluntatem muniat et deprimat appetitum. Hac enim corporis et animae 521
affinitate factum est, ut vis rationis sine divina gratia extare et imperare non possit. In tanta igitur difficultate indulgentissimus caeli terraeque pater pudicitiam coniugalem invenit, qua animae corporisque saluti habunde consuluit, cum non omnes ea fortitudine sint et divina gratia muniti, ut sibi dominari queant, et, cum melius sit (ut inquit apostolus) nubere, quam uri, et non parvi quoque sit periculi vitam ducere caelibem, ut male his accidat,

non secus, atque illis, qui magna pericula aggrediuntur et in medio saepe curriculo desunt, tutius hac via est agendum. Nam et 523
animam servamus et a corporeis insidiis tanquam a perfidis grassatoribus non capimur neque obtruncamur. Enos uxorem habuit et deo quoque fuit acceptissimus. Item Enoch uxori alligatus et cum deo tamen ambulavit, immo in caelum raptus est. Mathusa- 524
lem et Lamech caelibes non fuere, itidem et Noe, cui mundi instauratio post maximam diluvii vastitatem conmissa est. Habraham trigamus fuit et ob fidei meritum benedictionem in filii generatione suscepit. Isaac monogamus, tetragamus vero Iacob, siquidem 525
Lyam, Zechelem, Ballem Selphenque uxores habuit. Neque Moses servulus ille ita deo gratissimus, ut coram cum divina maiestate loqueretur, uxore caruit; neque Samuel, qui ab infantia in tabernaculo nutritus est; neque David, qui a deo secundum cor eius 526
servulus est inventus, e cuius femore puer salutis nostrae autor edendus erat; neque sapientissimus Salamon, qui nihil ignoravit, quod humana mens intelligere potuisset; neque Iosias magna iustitia praeditus; neque Zaccharias vir ille sanctissimus; neque Petrus apostolorum princeps et supremi ianitor paradisi. Quibus quidem omnibus ne qua daretur contemerandae sanctitatis imperiosa necessitas, coniugali pudicitia propriam sanctimoniam non modo compararunt, sed comparatam quoque conservarunt. Quas ob res, 528
cum sine pudicitia coniugali recte sancteque vivere non liceat neque tutum sit servare caelibatum, iure virginitati virtutem hanc ducimus anteponendam. Et ego in re mea facio coniecturam, cui si domi militiaeque assidua Beatrix non adesset, quae omnem adimit delinquendi potestatem, vix in tanta licentia mihi liceret rationis et regis servare dignitatem.

REGINA BEATRIX: Hisce dictis me, lepidissime pater, in- 530
cessis et mordes? Sic tuam lacessere iuvat Beatricem? Non temere, 531
non imprudenter, non inhumane agimus, si te per castra sequimur, si maiestati tuae semper adsumus, si in locandis castris, in obsidendis urbibus, in oppugnandis hostibus, in proterendis infidelibus fidelem et benignum comitatum afferimus, ut, veluti paulo ante dixisti, quos deus coniunxit, semper una coniunctissime beatissimeque vivamus. Sed, quod de necessitate hac retulisti, cui- 532
que facta est bene vivendi potestas; quisque, si velit, potest sequi rationis imperium et bene coniunctus vivere et divisus; unusquisque, in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat apud deum. Servus vocatus es? non sit tibi curae? Sed, si potes liber 533
fieri, magis utere; igitur, qui in matrimonio iungit virginem suam, bene facit et, qui non iungit, melius facit, ut inquit apostolus praeceptor ille gentium. Quare laudo utranque vitam, sed virgineam 534
longe magis. Quod de viris sanctissimis obiicis, necesse fuit, pater, sylvam ante plantari et crescere, ut esset, quid deinceps posset excidi. Enoc, quia primus deum invocaverit in creatoremque 535
crediderit, meruit in diluvio servari. Noe, quia humani generis alter autor futurus erat, cum uxore ac liberis conservari non fuit

iniquum, verum in arca, quae dei ecclesiam referebat, eius filii ab uxoribus suis seiuncti fuerant. Abraam signum fidei in circumci- 536
sione recepit. Isaac unius Rebecchae vir Christi praefigurat ecclesiam et digamie sugillat intemperantiam. Iacob in Assyria Mesopotamiaque acri servitute pressus duas bigas uxorum concubinarumque habuit; sed, cum terram sanctam ingredi vellet, prius 537
in monte iuravit se nunquam in regionem pristinae servitutis esse reversurum; ad torrentem cum angelo colluctatus claudicare cepit, et πλατύνευρον eius emarcuit atque Isdrael appellatus est. Moses, 538
cum deum vidisset in rubis loquentem, nequaquam ad eum accedere potuisset, nisi prius corrigiam calciamenti solvisset nuptiarumque vincula abiecisset. Accedit ad hoc, quod Adae praevari- 539
catio ac dira peccati prisci detestatio non solum ab eo tempore ad Mosem, sed in adventum usque Iesu Christi debaccata est. At 540
post salutarem nostri salvatoris adventum, qui in apostolicam dignitatem delecti sunt, omne coniugale officium reliquerunt et, si quae superfuissent, uxores pro sororibus habuerunt.

REX MATTHIAS ET REGINA BEATRIX. 541

REX: Multa iam dudum a natura, a tempore, a necessitate 542
denique argumenta deduximus, quibus te circumvenire et convincere sperabamus; nunc vero, cum, quaecunque obiecta sunt, enyg- 543
mata Edipodis more resolvas, filia, non parum in horam tuum ingenium cogor admirari et, quo magis admirer, alia subinde disquiro et excogito argumenta virilem dignitatem miseratus, quamvis non tam indecorum sit virum acerrima disputatione a muliere superari, quam periocundum et admirabile angelicam in faemina inspicere perspicatiam. Quare, nescio quid nuper excudi, quod utrum 544
facile refellas, experiare, filia.

REGINA BEATRIX: Exprome, pater, quod excogitasti. O 545
quam tuum hoc altissimae sapientiae pelagus hodie permensa vereor, ne demergar ibidem.

REX: Multa sunt, filia, quae, cum nimium delectationis ho- 546
minibus afferant, magnum inde pretium sibi vendicant, ut canes, aves talesque delitiae, item tabulae, signa, statuae, archetipa et anaglipha, vasa, horti, nemora, xisti caeteraque amenissima loca. Quia omnia oblectari cupiunt et tristitiam animalia quaeque suapte 547
natura abominantur, satius profecto foret hominem non esse editum, quam in sollicitudine et dolore perpetuo vivere. Quae quidem 548
res iam multis intercipiendae vitae causa fuit, ne, dum viverent, minus vivere viderentur. Quare, ut experientia saepe compertum habemus, delectatio multis rebus pretium facit. Ego autem, quia nemo 549
usque adeo deperditus est, qui aliquando non aliquid veri et boni dixerit, eam Epicuri sententiam tua bona venia nunc in argumenta nostra, Beatrix, admittam ita saepe dicentis: ὅρος τοῦ μεγέθου τῶν ἡδονῶν παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις, id est, definitio magnitudinis voluptatum est omnis doloris sublatio. At nihil est, filia, 550

quod dolorem magis auferat, quam uxor dulcis et pudica, qua nihil potest iocundius inveniri. Ex hoc igitur fit, ut nihil pudicitia coniugali excellentius arbitremur. Atque, si in causa propria pro- 551
prium quoque testimonium perhibere licet, ante faelices tedas mihi in tam fluctuanti regno ab inmitissima barbaria circumvento nunquam requiescere neque sine aliquo mortis periculo animum relaxare licuit, quin etiam me solum et ociosum tot ac tantae circumstabant vitiorum insidiae, ut saepe ad dominum deum exclamarem, sua ope succurreret neve servulum suum temere capi pateretur. Qua quidem tempestate nunquam magis quiescere pot- 552
eram, quam cum maxime eram inquietus. Non solum animum curis, sollicitudinibus et periculis exercebam, sed corpus assiduo labore defatigabam. Modo castra locabam, modo locata movebam, 553
revisebam stationes, contubernia lustrabam, equitum turmas frequentissime recognoscebam, imperatam transvectionem saepe videbam, audiebam militum lites ac iurgia, singularia quandoque certamina spectabam ac saepe parum spectata dirimebam, id impensius curabam, ne saeva vitiorum tentamenta, quae ex occulto grassantur, me aut incautum offenderent aut ociosum, et nusquam satis tutus videri poteram. Postquam vero te, mea Beatrix, regni 554
consortem ac vitae sociam accaepi, pro concessa hac sanctissima voluptate caeterae improbae abiere libidines, quae meo semper animo pernitiosae insidiari videbantur, atque caeterae molestiae recessere, quarum olim aliis explosis aliae succedebant. Accedebant 555
enim nova crimina, severa iudicia, edaces curae, dirae sollicitudines, ingentissimi metus, insanae perturbationes, fidei et taciturnitatis inopia et, si qua copia aderat, formidolosa erat experientia, quando nihil humana mente sinuosius ac magis varium. Nunc vero, 556
cum habeam te meae animae dimidium, qua cum omnia loqui possum, ut mea cum animula, cui non solum consilia communicare, sed ea es sapientia, ut consulere possim, et, cum te habeo, omnia mea desyderia expleantur, voluptates vero inexplebiliter augentur; nunc, quid excellentius hac concessa voluptate iudicem, quae me caeteris improbis voluptatibus liberat et beatum facit, non facile reperio. Cur in sponsalibus anulum quarto levae 557
manus digito inmittebant, a quo nervulus ad cor usque descendit, nisi quod duos animos hoc uno vinculo obstringi significabant? Cur sacellum in palactio deae viri Placae dicarunt? cur ante Iu- 558
nonis templum fel victimae defodi iubebant, quod introferre nephas erat, nisi quod nullam inter virum et uxorem discordiam ac litem esse volebant? Quid enim Pompeio maiori voluptati fuisse 559
censendum est, quam uxorem Iuliam, a qua, ut nos quoque facimus, sive amans sive amatus disiungi facile non poterat? quid 560
illius amore Pompeio suavius, quae, quanti virum faceret, in edilitiis comitiis ostendit, in quibus, cum cruentam viri vestem relatam domum aspexisset, nimio dolore consternata puerum edidit inmaturum, quem ad maturitatem pervenire iniqua Romanae reipublicae fortuna non permisit? Mox quid ei Cornelia Metelli Sci- 561

pionis filia dulcius?, quam cum et litteris et geometricis philosophicisque disciplinis mirifice foret ornata, item moribus praedita ab omni fastu et importunitate alienis, usque adeo illi placuit, ut ne in bellis quidem civilibus eam deseruerit nec prius eam a se dimiserit, quam vitae renunciaturus esset. Nimirum tanti ducis probitas et mansuetudo tam fidas sibi sortiri meruit uxores, cum coniugalis pudicitiae iura caste sancteque servarit, siquidem superato Mitridate rege Asiae nullius eius pellicibus, quae in suas manus venerant, sese miscuit, sed omnes aut parentibus illibatas aut necessariis remisit. Quid Tyberio Graccho Cornelia sua coniunc- 563
tius?, qui duobus anguibus domi suae inventis, quorum si mas necaretur, viri, si faemella, uxoris mortem portendebat, suam salutem eius anteposuit et marem necari faeminamque dimitti iuxit. O faelicem coniugem, quae talem virum habuerit, o miseram, quae 564
amiserit! Sed ne illa quidem tam fido marito fuit indigna, quando praeter caeteras eximas virtutes Ptolomaei quoque regis vidua nuptias respuit. Quid Caio Plantio Numida fidelius?, qui audito uxo- 565
ris interitu doloris impatiens adacto per pectus gladio sibi mortem ipse conscivit. Quanta sit amoris coniugalis potentia et voluptas, Marci Planci testatur interitus, qui, cum classem in Asiam duceret eumque Aristilla dulcissima coniux Tarentum usque prae nimia charitate prosequeretur ibique morbo correpta diem obiret, cum rogum eius vir aequo animo ferre non posset, gladio confestim incubuit et a circumstantibus amicis miserabili morte exanimatus uxoris cadaveri togatus calceatusque superimpositus est ibique sepulchrum amborum instructum est, quod coniugalis amoris monumentum appellatur. Quam charam et iocundam, filia, Por- 567
tiam Marci Catonis gnatam Bruto fuisse putas, quae usque adeo a suis observari non potuit, quin haustis carbonibus et obstructo ore vitam extinxerit? Non inmerito igitur, quamvis non sine pu- 568
dore id dicere videor, quando ex Corvina nostrorum maiorum familia, fuit, post urbem conditam Spurium Corvinum primum divortium fecisse Romani tanquam memorabile facinus et inusitatum memoriae tradidere, cum ad transigendam hanc vitam nihil plus conmodi afferat et voluptatis, quod ex acerrimo illo Romanorum hoste intelligi potest. Nihil enim Mitridati fuit Hypsicratea fidelius, 569
quae ita profusa charitate coniugem amavit, ut tonsis in virilem habitum capillis equo insidens et armata per cuncta bella regem sequeretur, ut illi quoque semper adesset neque sine altera alter periculum aliquod iniret. Artemisia gentis Cariae regina quam pu- 570
dice et ardenter virum amarit, mirabilia adhuc Mausolea testantur. Sed quid excellentius atque in omne aevum magis praedicandum 571
earum fide mulierum, quae Miniarum uxores extitere?, quippe quae, cum viros in carceribus coniectos et extremo supplicio obnoxios cognovissent, tanquam novissima verba dicturae, ut viros adire liceret, impetrarunt et, cum admissae fuissent, conmutatis vestibus velatisque capitibus in doloris speciem eos abire iuxere ipsae pro viris ultro capitales paenas soluturae. Quae cum ita sint, dulcissima fi- 572

lia, quid coniugali pudicitia delectabilius sit et suavius, si quid
ipsa delectatione pendamus, non facile sentio et tu quoque mecum
testis esse potes, quae a regio latere me non invito et domi et
militiae non discedis. Accedit his, quae diximus, ipsa pulchri- 573
tudo, quae pretium rerum saepissime auget, immo pulchrum sua-
pte natura charum est et expetibile. Quin etiam nihil virtutis loco
reputari potest, quod aliquid non habeat honestatis. Quid autem 574
pulchrius viro et muliere decenter et concinne coniugatis? Haec
autem ex his sunt, quae sunt ad aliquid, quorum alterum sine altero
intelligi non potest, sed sunt natura simul, ut puta, mas et fae-
mella, pater et filius atque caetera tale genus. Vir enim sine mu-
liere mancus est et mulier sine viro vidua. Quae cum ita sint, ni- 575
hil pulchrius et venustius spectari potest, quam duos videre di-
gnitate, moribus, fortuna, aetate natura charitateque consimiles una
coniugali vinculo coniunctos, in quibus similitudo illa dignitatis
et morum tantum parit pulchritudinis et venustatis, ut nihil sit
magis ex omni parte spectabile. Virginitas autem quid pulchritu- 576
dinis habet in se, praeterquam austeritatis, tristitiae severitatisque
plurimum? et, dum sibi omnibus voluptatibus interdictum putat, 577
amaram in omne tempus vitam ducit, in publicum prodire non
audet nec pro dignitate se comere et ornare neque frequentare
spectacula neque versari inter viros sibi quam maxime timens et
honori, ne per visum et auditum ea mentem adeant, quae animum
maxime perturbent. Ad haec ea, quae manca sunt et imperfecta, 578
nihil sibi parant pulchritudinis. Quid enim aliud est mulierem vi-
dere viro carentem, quam vitem despicere iacentem neque ulmis
neque harundinibus adiunctam? Sicut enim Solem Lunamque vi- 579
demus primaria caeli lumina, quorum sine altero mundus con-
stare non posset, cum a Phaebo illa lumen accipiat, ita sine viri
et uxoris coniunctione nullam inter mortales honestatem et pul-
chritudinem videremus. Quam quidem cum Romulus intellexisset, 580
Sabinas virgines circiter octingentas rapiendas curavit, ex quibus
unam tantum Hersiliam sibi coppulavit, alias vero his, qui inter
cives virtute praecellerent, distribuit. Coniugatio autem haec opus 581
pulcherrimum peperit. Nam utranque gentem in conmunionem so-
cietatemque civitatis ammiscuit et coniunxit. Hinc tantum sibi au- 582
toritatis matrimonium contraxit, quod ducentos et triginta perpetuo
deinde annos neque vir ausus est ab uxoris neque a viri uxor
societate discedere. Nam, ne talis pulchritudo aliqua nota fedare- 583
tur, Romulus legem tulit, quae virum uxori relinquere non permit-
tit, sed viro uxorem repudiandi facit potestatem, si in veneficio
natorum aut adulterio deprehensa foret aut claves subiecisset. Quod 584
si aliter quis repudiasset, fortunarum eius partem uxori dari, par-
tem Cereri dicari iuxit et, qui cum uxore divortium faceret, eum
diis inferis sacrificare iubet. Cur Lacedaemoni uxores heras appel- 585
labant?, nempe, quia nihil est, quod plus pariat pulchritudinis et
utilitatis. Quam bene de Gorgone Leonidae uxore dictum illud 586
narratur, cui cum peregrina quaedam obiiceret: Solae vos, Lace-

nae, viris imperatis, Solae enim, inquit, viros parimus. Turpem 587
ignominiam his, qui nubere recusassent, Lygurgus adiecit, nam,
qui caelibatum colerent, in gymnicis ludis e spectaculo submove-
bantur et per hyemem in orbem nudi forum circuire iubebantur
carmenque canebant, quo eos iure pati id recinebant, quoniam le-
gibus non obtemperarent. Item hii seniores effecti iuvenum honore 588
et obsequio carebant. Itaque dictum illud in Dercyllidam nemo
damnavit, quamvis dux satis laudatus extiterit. Admiranti enim,
quod iuvenis quidam subsellium sibi non cessisset, Neque tu, mi-
hi, inquit, qui cederet, genuisti. Quamobrem nullum apud Laco- 589
nes virginitas sibi locum invenit et, si qua fuit, ridiculosa semper
et inutilis est habita, sed ibi coniugalis pudicitia debitam sibi re-
ligionem invenit. Virginum corpora cursibus, luctationibus, iacu-
lorum discorumque iactibus exercebantur. Item in quibusdam sa- 590
cris praesentibus simul spectantibusque iuvenibus saltare, canere,
interdum etiam comiter singulos apteque delinquentes carpere,
multam quoque ambitionem probitatisque ardorem adolescentibus
ingerere, ex quibus, qui inter virgines illustris habebatur, laetus et
gloriosus abibat; ex illis autem, quae ioco et faceta obiurgatione 591
reprehenderentur, neque obtusiores iccirco aut minus argutae fie-
bant. In spectaculis autem nudatio illa virginum nihil turpitudinis 592
habebat, quia petulantia carebat et erat cum ingenti coniuncta ve-
recundia, quae iure consuetudinis ac virtutis laudisve cupiditate
protegebatur. Raptu nubebant adultae quidem ac nubiles et virili 593
habitu instructae in torum solae sine teste lucerna a pronuba de-
clinabantur, sponsi admittebantur sobrii, non delitiis enervati, sed
obdurati laboribus. Ad sponsam igitur quisque suam cum religi- 594
one quadam clam pergens atque verecundus et timidus, ne quis
ex intimis inspiceret; simul et sponsa moliebatur et agebat, ut
tempestive et clam invicem convenirent. Talis autem congressio 595
non modo temperantiae atque pudicitiae pervenusta erat exercita-
tio, verum etiam et inter eos verecundiam et quottidianam perpe-
tui amoris redintegrationem pariebat, quandoquidem neque socie-
tate capiebantur neque inverecundis congressibus affectus mutui
refrigescebant. Sanctissimis igitur Lygurgi documentis iam sat 596
edocti esse possumus virginitatem coniugali pudicitia non esse
praestantiorem.

REGINA BEATRIX: Exuberantissima hac oratione tua tot 597
rationibus exemplisque completa, pater, obruor, sed quantum mente
concipere potui, a delectatione et pulchritudine coniugali argu-
menta ducis nihilque coniugio delectabilius ac pulchrius esse af-
firmas. At, ut vera fateamur, cum nihil mendatio turpius Persarum 598
quoque reges iudicarint, id utrunque multo magis in virgine in-
spici potest. Si delectationem requiris, quid delectabilius, quid 599
iocundius invenitur, quam sancta virginitas?, quae deo coniugata
templum efficitur divinae maiestatis, deum contemplatur, cum deo
loquitur, a deo illustratur, a quo tanta voluptate reficitur et recre-
atur, ut humana mente concipi nequeat. Si pulchritudinem, quid 600

est virgine pulchrius? quid nitidius? quid candidius? quid denique flagrantius inveniri potest?, cuius pulchritudine deus est usque adeo delectatus, ut sponsam mortalem optaturus non aliam delegerit, nisi quae perpetuam servaret virginitatem et cui nulla unquam nota posset inuri. O quanto melius atque salutarius con- 601
suluissent sibi Laconicae virgines, si dimissa saltatione impudicisque ludis, qui humanae sunt incitamenta libidinis, et lassivis denique cantibus, quibus petulantia iuvenum corda perpruriunt, perpetuam deo vovissent castitatem, cui quidem servandae multo plus difficultatis inesse intellexissent, quam suis viris in angustiis Thermopylarum Persarum tempestate laboris.

REX MATTHIAS ET REGINA BEATRIX. 602

REX: Iam extrema rationum acies succedit et res ad tria- 603
rios redigitur. Tu autem adhuc ne minimum quidem cedere videris, mea Beatrix. Omnia confutas et subvertis, quare vehementio-
ribus adurgenda es argumentis. Omne, quod in se plus utilitatis 604
et conmodi complectitur, ne te quidem latet apud mortales haberi praestantius, qui rei cuiusque dignitatem ipsa solent utilitate metiri, et, quod inutile est, nisi delectabile sit, nullum sibi pretium
vendicat. Ex omnibus autem rebus, quae sub Lunae orbe conti- 605
nentur, quid conmodius, quid pulchrius, quid utilius coniugali pudicitia censeri potest?, quae filios parit et nepotes, quae reipublicae seminarium fovet, que milites Christi gignit, quae Christianae fidei propugnatores edit, quae virtutum vivaria servat, quae humanum denique genus ad sterilitatem redire non patitur. Ubi 606
pietas, qua in parentes utimur, si vigente virginea sterilitate hoc sanctum nomen aboleretur?, quae quidem virtus nascitur, non magisterio fingitur et tantas in se vires habet, ut infestam quandoque superet naturam et prae caeteris fere virtutibus non solum admirationis, sed amoris et gratiae plurimum mereatur. Tellum Atheniensem beatissimum apud Cresum Solon praedicavit, 607
quippe cui in patria bene instituta filii honesti et boni fuerant eorumque singulis liberi hiique omnes superstites, demum peracto faeliciter toto vitae curriculo in praelio, quod ad Eleusina cum finitimis gestum est, cum in auxilium venisset, fugato hoste pulcherrime oppetiit. Neque minus beata Cleobis et Bitonis mater cum 608
liberis censenda est miro corporis robore ac multis certaminibus pariter illustratis, quae, cum ad Argivae Iunonis sollennia festinaret currumque adduci iussisset, quo vehetur, cum boves ex agro ad horam presto non adessent, a subeuntibus iuga filiis nimia pietate per quinque et quadraginta stadia ad templum plaustro tracta est cunctis quidem et iuvenum pietatem et matris faelicitatem vehementer admirantibus. Mutus Cresi filius hostem paterno iugulo iminentem pia voce re- 609
vocavit. Pisistrati Atheniensium tyranni quis non memoriam abominetur?, qui, cum et filios haberet adolescentes et ex nova coniuge liberos tollere nollet, non legitime matrimonio satisfecit. Cor- 610
iolanus, cum nihil apud eum neque legati populi Romani neque

infulati sacerdotes profecissent, dum patriam acri obsidione premeret, supplicanti Vetruriae matri victus continuo cessit neque ob- 611
secrantem eam audire potuit. Eadem pietate Scipio Africanus vix-
dum annos puerilitatis egressus apud Ticinum patrem ab hoste 612
servavit. Mallius patrem Torquatum, quamvis ab eo plus aequo
aspere tractaretur et ideo rustico opere gravaretur, Pomponii tri-
buni plebis accusatione liberavit, quia tribunum nactus domi sine
arbitris stricto in iugulum mucrone adegerat, ut a patris accusa- 613
tione recederet. Claudia virgo Vestalis, cum patrem tryumphantem
e curru tribuni violentia trahi conspexisset, mira celeritate se me-
diam ingessit tribunitiumque furorem sua intercessione coercuit
ancepsque iudicium populo reliquit, utrum pater ex victoria in
Capitolium, an ipsa ex pietate in Vestae templum excellentiorem 614
tryumphum egerit. Filia Romae, dum morituram matrem in carcere
consolatura visitat, pio lacte nutrivit et ab indicta fame morteque 615
redemit atque matris liberationem ea pietatis gratia meruit. Cimon
patri sepulturam voluntario carcere emere non dubitavit. Ex qui-
bus quidem omnibus plane constat, quam utilis sit huiusce pie- 616
tatis affectus, quo liberi in parentes tantopere afficiuntur. Non so-
lum hec pietas hominibus insidet, qui rationis sunt compotes, ve-
rum etiam ad caeteras animantes penetravit imprimisque natura 617
duce ad phaenicem, quam iure sacram dicunt. Haec enim, ut He-
liopolitani aiunt, quingentesimo quoque anno ex Arabia profici-
scens defunctum patrem myrraque involutum in templum Solis 618
defert ibique humat. Primum nanque ovum fert, quantum gestare
possit, myrra compositum, quo ex altera parte exenterato paren-
tem recondit, et, qua parte ovum exinanivit patremque intulit, eam
partem alia myrra obducit, deinde obstructo foramine in templo 619
Solis statuit. At quid de patriae charitate dicendum ?, de qua bene
mereri tam pulchrum est et laudabile, ut quisque patriae libera-
tor inter deos referri et nostra et antiquorum sententia mereatur,
contra vero proditor ad ima Tartara deturbari. Quis patriam ama- 620
ret, nisi parentes, liberos, uxorem, cognatos amicosque ibi esse
cognosceret ? quis pro ea morti se exponeret aut pericula quae-
que subiret, nisi tot pretiosa pignora cum ea simul defendi cer-
neret ? quid Curtium in altissimum terrae hiatum precipitem egit? 621
quid Genitium Cippum praetorem paludatum compulit Randu-
scula porta excedentem, ut perpetuum sibi exilium indiceret ? quid
Brutum primum consulem in filiorum cedem irritavit et ad sin-
gulare certamen cum Arunte Tarquini Superbi filio concitavit, quo
uterque primo congressu lethali vulnere saucius occidit ? quid De- 622
cios ad devovendas inferis animas invitavit ? quid Scipionem Afri-
canum adegit, ut districto gladio unicuique minitans omnes iu-
rare cogeret se nunquam patriam relicturos, cum consternata Can-
nensi clade urbe Roma autore Q. Metello de Italia deserenda con-
sultaretur ? quid Romanos insanis secundi belli Punici sumptibus 623
aerario iam exhausto compulit, ut in castris neque eques neque
centurio neque miles stipendium sibi dari concupiverit et viri ma-

tronaeque, quicquid auri et argenti haberent, item pueri bullas ingenuitatis insignia ad substentandam illam temporis difficultatem contulerint? quid Fabritium et Curium ad aurum contemnendum 621
et parcimoniam paupertatemque diligendam conmovit? quid Horatium Coclitem ad repellendos pro patria salute in excidendo ponte condam Aetruscos? quid Scevolam ad Aetruscum regem 625
obtruncandum et ad dexteram incendendam? quid Camillum ad Gallos proterendos? quid Fabium ad cunctandum? quid Marcellum ad locandas Paenis insidias? quid Ciceronem ad liberandam con- 626
iuratione civitatem? quid Catonem ad cosciscendam sibi mortem? quid Brutum ad tyrannum interimendum? quid Codrum Atheniensium regem ad extorquendam sibi ab hoste mortem? quid Trasibulum ad liberandas dominatu XXX tyrannorum Athenas? quid Themistoclem ad hauriendum tauri sanguinem? quid Philenos fratres, ut se in finibus obrui paterentur? quid denique tot praeclaros viros ad mortem compulit?, nempe hoc, quia cum patriae pietate uxoris, liberorum et necessariorum quoque coniunctam salutem esse intelligebant, contra virginitas sic vehementer parentes et patriam amare non solet, quia non tot et tantis ibi est innissa radicibus. Quonam pacto parentem ille amare noverit, qui 629
nunquam parens esse ceperit? quomodo patriam quisquam amaverit, nisi multas ibi habeat amandi causas? nimirum amare nescit, qui amare non didicit. Qui liberorum charitatem nondum expertus est, non sat bene amare solet. Quare pietas patriae ac 630
parentum et charitas filiorum caeterorumque necessariorum magna ex parte interire videretur, nisi coniugali pudicitia suffulta foret. His adde caetera comoda. Inconcessae libidinis facinora evitamus et concessa perutilique voluptate fruimur. Habemus etiam vitae 631
comitem, sociam laborum, curarum moderatricem, curatricem egritudinum, dolorum dulce lenimen et maximum vitae oblectamentum, quo quicunque caruerit, non nisi perpetuo miser esse potest. Hinc liberi quoque proveniunt, quo quidem munere quantum na- 632
turae debeamus, haud facile dici potest. Nam, cum nos mortales natura esse iusserit, hoc unicum est remedium, quo nos iidem perpetuo vivere videmur. Hac enim mutua liberorum successione 633
nostra vita redintegratur, quin etiam et nostram illi vitam prorogare contendunt, nos vultu moribusque referunt et a primis annis garulo plausu nos dulce cogunt insanire, augent spes nostras et non parum addunt animorum; laetitiam inferunt gestientem et tunc maxime, cum eos una cum virtute ac optimis disciplinis adolere videmus. Deinde rempublicam gerunt, patriam tuentur, honores ac 634
magistratus gradatim ineunt, ius dicunt, causas agunt, tuentur amicos, clientelas grato patrocinio sibi comparant, cognationes et affinitates amplificant, familias illustrant, in expeditiones prodeunt, victorias referunt, varias artes inveniunt et exercent, domi ac peregre bene merentur, virtútes torpere non patiuntur, agros colunt, iudicia exercent, pacem revocant, beneficia serunt, officia frequentant, urbes illustrant, parentes ac domos observari cogunt, gratiam

domibus comparant, senectuti nostrae subveniunt, parentes in morte consolantur, deosculantur, oculos claudunt, componunt manus, ex corde parentes deplorant, exequias celebrant honestissimas, familiae nomen interire non patiuntur, complent divina subsellia atque hi denique sunt, ad quos humani labores magna ex parte referuntur. Reliquum est, mea filia, ut coniugalis pudicitiae conmoda, 635
dignitatem ac pulchritudinem per antiqua exempla discurrentes illustrius videamus, quod cum fecerimus, dicendi finem adesse intelliges. Pudicae in primis matronae urbem Romam gravissima 636
Caii Martii obsidione duce Vetruria Volumniaque eius uxore liberarunt. Quare populus Romanus, ubi Volscos castra amo- 637
vere conspicatur, deorum templa continuo reseravit passimque non aliter, atque parta victoria, victimas mactavit et, quia illae reipublicae salutis initium extiterе, fortunae muliebris templum ex collata pecunia ad perpetuum matronarum decus dicatum est. Cum Camillus ab urbe Gallos exegisset votivumque cratera Del- 638
phico Apollini pauperimus senatus mittere non posset ac ex contempto voto deorum ira graviter incenderetur, nonne matronae omnia corporis ornamenta aurea contulerunt?, quod quidem aurum 639
octo fuit pondere talentorum, quo munere salus urbi divino numine confirmata est et ex eo quidem tempore hic honor senatus consulto mulieribus relatus est, ut non secus, atque viri, quod antea non licebat, possent mortuae pro sua queque dignitate laudari. Credisne mulieres tam pium facinus fuisse molituras, nisi pro vi- 640
rorum liberorumque salute id auri erogatum iri intellexissent? Minime quidem. Solon etiam coniugali pudicitiae tantum tribuit, ut 641
lege sanxerit ex meretricibus natos parentes alere non teneri et, quicunque uxores adirent, ea religione et observantia earum congressu et comertio uterentur, ut non libidine, sed liberorum gratia adiisse viderentur, quod, si bestiarum more traherentur, liberorum iure carerent. Quid excellentius conmemorari potest, quam Chilo- 642
nis exemplum, quae Leonidae filia et Cleombroti uxor fuit? haec 643
patrem a viro damnatum, cum illius graviter ferret iniuriam, diu conquesta a viro discessit et apud patrem habitavit, ut, quacunque posset, opera eius levaret calamitatem, quo quidem ex urbe iam eiecto mesta, lugubris et indignabunda semper apud Cleombrotum vixit, mox mutata fortuna, cum apud patrem pro viro supplicare cogeretur, qui in Neptunni templum confugerat, ab eo Cleombroti vitam impetravit, sed, ut in urbe manere pateretur, exorare non potuit. A patre orata, ut secum remaneret, non conces- 644
sit, sed surgenti viro filiorum alterum in manus tradidit, alterum ipsa manu ducens aram dei, iuxta quam sederant, venerata una cum viro in exilium ire contendit. Coniugalis igitur pudicitia hanc 645
et patri et viro cumulate satisfacere coegit, quae, si virgo fuisset, hoc potietatis exemplum de se fere nequivisset. Neque duae silentio praetereundae sunt, quas nulla vetustas abolere poterit. Nam, cum Cleomenes ac Pantheus cum sociis, ut Aegiptios in 646
libertatem vindicarent, Ptholomaeos interficere conarentur et Me-

galipoli conscita sibi morte fortissime occumberent, cum res e sententia non succederet, Crathesidia Cleomenis cum filiis ac uxor quoque Panthei, quae invitis parentibus virum exulem in Aegitum usque secuta est, ad extremum supplicium iam eductae forti animo viris orbatae mortem obiere. Panthei uxor Crathesidia pue 617
risque cesis supererat, quae robore et proceritate corporis praestans mulieribus, cum morerentur, ne turpiter iacerent, vestes circa corpus tacita ac sine gemitu componebat et, cum se solam superesse animadverteret, se ipsam, quo mori volebat, habitu composuit nullamque partem corporis praeter iugulum nudam ostendit et fortissime demum obiit idemque decorum in morte servavit, quod in vita retinuit. Coniugalis igitur pudicitia Lacedaemoniarum virtutem mulierum a fortunae iniuriis tutam inviolabilemque reddidit, quae, si virgines fuissent, nunquam tam praeclara fortitudinis et charitatis exempla praetulissent. Cymbras quoque barbaras 649
mulieres haec sanctissima virtus perpetuum sui nomen relinquere adeptit. Nam, cum viros a Mario Catulcque cesos intelligerent, 650
quaedam infantes filios suffocabant, quaedam parentes ac fratres sub curribus deiiciebant, multae se gladio iugulabant, pars cornubus cruribusve boum colla fune illigabant stimulcque boves impellebant, ne fedam servitutem inirent ac pudicitiam hostili libidine polluerent. Quid Thymoclia captis ab Alexandro Thebis fece- 651
rit, nulla poterit ignorare posteritas. Nam, cum Thraces quidam clarissimae pudicissimaeque matronae diriperent facultates, interogata, ubinam aurum et argentum defossum haberet, se in horti puteo habere respondit et inclinatum ibi Thracem loco avide incumbentem post constituta mulier devolvit in praeceps saxisque iniectis interfecit. Haec ad Alexandrum ducta et interogata, quae 653
foret, Theagenis sororem se fuisse respondit, qui in Ceronia adversus Philippum imperator designatus pro Graeciae libertate oppetierat. Cuius responsum facinusque egregium Alexander admiratus liberam cum filiis abire iuxit. Cur Alexandro et Scipioni Afri- 654
cano tantum gloriae numina reservarunt? nempe, quia pudicissimos 655
fore praeviderant, quorum Macedo uxorem hostis ita universas decore ac forma reginas exuperantem, quemadmodum Darius cunctos specie et proceritate viros anteisse memoratur, et filias quoque parentibus similimas in conspectum suum deduci vetuit, ut eas ne oculis quidem suis contingeret, ratus se ipsum magis, quam hostes, domare regium esse opus ac per iocum saepe dicere solitus est Persicas puellas oculorum esse dolorem; Romanus expu- 656
gnata Hyspana Carthagine tempestivam virginem eximia forma et nobili genere praeditam captam et ad se productam patri reddidit inviolatam. Quare de Hanibale et Siphace alter tryumphare meruit et alter, si vixisset, totius orbis imperium iure sibi vendicasset. Quid Phocionis uxore praestantius?, cui cum Ionica mu- 657
lier Athenas profecta et nova sibi consuetudine coniuncta aureos torques variisque gemmis distincta monilia ornamentum sui corporis obstentasset, tum illa inquit: Ornamentum meum est Pho-

cion Atheniensium iam vigesimus imperator. Quid de Testha mu- 658
liere, Dyonisii tyranni sorore dicendum est ?, quam adhuc pia re-
ligiosaque memoria Siracusani celebrant. Cum enim Polixenus vir 659
eius tyrannidi apprime infestus e Sicilia profugisset Dionisiusque
accitam sororem incusare cepisset, quod fugae mariti conscia ni-
hil sibi nunciasset, illa intrepida, Adeone, Dyonisi, ait, vilis, ab-
iecta et virilitatis indiga visa tibi sum mulier, ut, si coniugis fu-
gam ipsa praescissem, eiusdem navigationis comes et fortunae par-
ticeps esse noluissem ? Dido autem falso poetae crimine Maronis 660
affecta tantum roboris ab hac sanctissima virtute concepit, ut ab
Hyarba petita in uxorem eousque nuptias distulerit, donec civita-
tem condidit, deinde extructa pira sese in ignem in Sichaei viri
memoriam iecit, quae nisi viro adiuncta fuisset, neque Chartagi-
nensium praeclara gesta legeremus neque Romanae virtuti com-
parandae glorie et propagandi nominis facultas affuisset. Asdruba- 661
lis uxor incensa Carthagine, ne a Romanis caperetur, apprehensis
ab utroque latere filiis iam parvulis in subiectum ignem se e tecto
deiecit. Nicerati coniux iniuriae viri impatiens mortem sibi pulchre
conscivit, ne triginta tyrannorum libidinem tolleraret, qui a Ly-
xandro Athenis praefecti erant. Teuta Illyricorum regina, ut Ro- 662
manos frangeret et viris diutius imperaret, miraculo meruit casti-
tatis. Quin etiam virtutis huiusce numen, quod ad barbara usque 663
ingenia quandoque penetravit, non modo Parthorum uxores coni-
ugalem fidem edocuit, verum etiam et Indorum, cum plurimas ha-
beant, de sepellienda iuxta virum certare adegit, ut victrix iuxta
viri cadaver amplexans illum et deosculans atque ignes pudicitiae
laude pro nihilo ducens in habitu ornatuque pristino accubet. Al- 664
cibiadis quoque concubina parem fidem praestare conata, que sola
truncum amici cadaver et insepultum omni aspernato periculo se-
pulchro tradidit iustaque rite persolvit, cum Alcibiades victis Athe-
niensibus ad Pharnabazum aufugisset et ab eo Lyxandri Lacedae-
moniorum principis largitione corrupto interfectus esset caputque
in laetitiae spetiem missum ad Lyxandrum foret. Quis Stratonis 665
reguli Sidonis uxorem silentio praeteriret ?, que, cum virum pavi-
dum aspexisset Persarum hostium adventum expectantem raptoque
gladio sibi iam dudum manum iniecturum, acinacem e manu con-
festim extorsit ac eius latus continuo transfodit compositoque ex
more cadaveri, ne alterius coitum tolleraret, traiecto pectore mori-
ens se superiniecit. Zenophon quoque in Pedia Cyri Panthiam re- 666
fert, quae iuxta occisi Abrodoti corpus se collocavit et confosso
pectore calidum sanguinem mariti vulneribus infudit. Rodogunda 667
Darii filia post viri mortem nutricem, quae secundas illi nuptias
suadebat, quamprimum interemit. Alcesten poetae ferunt pro Admeto
sponte defunctam, Penelopen quoque tot annos absentis pro-
fugique viri tam caste ac pudice reditum expectantem. Laodamia, 668
cum Protesilai mortem ad Troiam interfecti accepisset, supervivere
noluit. Lucretia, ut animum incorruptum servatamque coniugii fi-
dem testaretur, conscita sibi morte affirmavit. Bilia Duellii uxor, 669

qui primus Romae navali certamine tryumphavit, cum viro per iurgium exprobaretur, quod os fetidum iam senex haberet, et cum ab eo incusaretur, quod nunquam ipsa monuerit, ut huic vitio mederetur, Fecissem, inquit illa, nisi omnibus viris sic os olere putassem. Ania iterum nubere noluit, ne, si bonum virum sortiretur, 670
iterum timere cogeretur, si malum, nolle post bonum pessimum tolerare. Marcella maior interogata a matre sua, gauderetne se nupsisse? Tam valde, respondit, ut amplius nolim. Valeria Messa- 671
larum soror mortuo viro Servio renubere noluit, cum semper sibi virum vivere diceret. Martia Catonis filia minor usque adeo amissum virum amavit, ut alterum se inventuram desperaret, qui se magis, quam sua vellet. Ubi igitur tam clara castitatis exempla, 672
tam sancta facinora, tam inmensa comoda extitissent, nisi ex coniugalis pudicitae fonte promanassent? Sed quid per antiquorum exempla vagamur, cum domestica rei nostrae sufficiant? Si diva 673
domus Aragonia, quae splendore ac gloria ubique praestantissima iure censetur, in perpetua virginitate vixisset, ne tanta quidem principum ac regum fecunditate claruisset, quippe que reges sane plures, quam Heraclidarum Ptolomaeorumque familia, peperit. Si in 674
castitate perstitisset, neque Ferdinandus ille clarissimus rex Castellae venisset in lucem, quo in Terraconensi Hyspania imperante Toleti fodiendo Iudaeus lapidem nactus est, in quo hoc erat incisum: In tertio mundo filius dei nascetur; neque Alfonsus rex ille 675
prudentissimus, omnium astronomorum excellentissimus, omni scientiarum genere consumatissimus, qui tanta munitus fuit animi excellentia, ut, cum una cum Richardo Brittaniae rege foret imperator electus, ne nimia rerum humanarum mole gravatus altissimam contemplationem interciperet, Gregorio pontifice decimo post competitoris mortem imperium renuit suoque iure lubentissime cessis; neque Petrus Aragonius, quem nimia probitate ac iustitia 676
summa Siculi regem suum interfectis alienigenis et quam maxime Gallis ac fetibus materno utero eiectis, dum a Caroli regis fide deficiunt, rite crearunt, quo quidem tempore inter Ursinos et Haniballos pernitiosa bella gesta sunt. Neque divus Alfonsus, avus 677
ille tuus, principum memorabile decus et in quaque regia virtute eminentissimus prodiisset in lucem neque Ferdinandum, Ferdinandum, inquam, socerum, immo patrem meum genuisset omni sapientia et animi magnitudine valde munitum, si perpetuum sterilitatis officium sibi indixisset, quo generosiorem magnificentioremque principem ne quenquam quidem alium Italia praedicabit. Ne- 678
que etiam, si in eadem pertinatia fecundissimus meus ille socer permansisset, tam pulchra prole, immo principum legione universa gloriaretur Italia. Atqui, si id ipsum Alfonsus noster Calabriae dux 679
facere voluisset, qui ab avo (mihi crede) non degenerat, sed pari magnitudine praeditus avitum nomen omni ex parte aequare contendit, tam eleganti ac scita liberorum cohorte non gauderet, ex qua Ferdinandus primogenitus regium quoque (si vixerit) iure diadema subituus tam divae ac faustae indolis est, ut ad imperan-

dum tantum natus esse videatur; ab adolescentia ductat exercitum, instruit aciem et optima quaque disciplina refertus eloquenter et concitate apud milites cum summa venustate ac summa auditorum admiratione concionatur; de quo maxima quaeque speranda sunt, in Aragonio enim Sforziacoque sanguine quicquid virtutis fuit et ingenii, in hoc uno confluxit. Quid de Leonorae tuae dixerim fecunditate?, quae, quamvis regia quaque virtute polleat, ea tamen liberorum copia donata est, ut nihil amplius de Ferraria sua dubitare possit. Quid de Ioanne Terraconensium olim rege, divi Alphonsi fratre?, cui nisi liberi duo affuissent, iterum in infidelium manus Hispania tota recidisset. Quod quidem Ferdinandus ipse clarissimum Aragoniorum decus minime patitur, quem cum clementissimus deus divae Lisabellae Hispaniae reginae non sine summo miraculo duxerit coniugandum, quo quidem coniugio in occidente nihil convenientius ac pulchrius unquam spectatum est, non est amplius de re Hispana dubitandum. Quin etiam Maumectanum regnum, quod antehac e Betica regione nunquam eiici poterat, suo certatim exercitu nunc uterque penitus extirpare contendit, quibus praeter excellentissimas quasque virtutes tantum gratiae et faelicitatis divina benignitas elargitur, ut magnam sint scriptorum ingeniis materiam et sudorem relicturi. Quid de divi Alphonsi sorore dixerim, quae Gaditano regi nuptui tradita filiam quoque praeter caeteros genuit imperatricem?, Frederico nanque imperatori nupta prolem faustissimam genuit. Hinc Maximinus quoque Frederici filius, vir animo praestans et virtute profluit natus ad imperium et ad quodque magnum opus inmortalitatis, quo si illustrissima domus Austriae caruisset, ne Galli quidem consultorem neque Cymbri, Teutones et Germani moderatorem ac dominum talem habuissent. O quam faelix et beata est fecunda propagatio sobolis et virtutum, quam quidem denegatam non nisi proprii nominis inmortalitate resarcire possumus. Longissimi profecto foret ocii, mea Beatrix, universam Aragoniae domus referre prosapiam. Sed ex his facile intelligere potes, quantum ex faustissima hac familias plendoris et conmodi per coniugalem pudicitiam Christianae reipublicae promanarit, que, si in virginitate permansisset, inutilis, sterilis et obscura fuisset. Tot igitur argumenta, mea Beatrix, partim a natura et tempore, partim ab utilitate et necessitate, partim a pulchritudine et delectatione sumpta sunt, ut non pertinacior ultra esse debeas. Ego autem, quando sum dicendo defatigatus, quam lubentissime verbis finem faciam. Tu vero qualis et quanta in protegenda virginitate videri velis, avidissime nunc expecto.

REGINA BEATRIX ET MATTHIAS REX.

REGINA BEATRIX: Cum de sanctissimae virginitatis excellentia et dignitate sim verba factura, ne ea, quae caeteris iure virtutibus antefertur, doctissima et lacertosa patris oratione deprimatur et coniugali pudicitiae postponatur, non muliebre, sed virile

ingenium exactissimamque sapientiam cum iocunda dicendi copia inesse mihi exoptarem, pater invictissime virique fortissimi, ut non tam expectationi vestrae, quam dignitati meae satisfacerem, cum non de humana, sed caelesti virtute sit mihi proposita questio, et cum eo mihi res sit, qui non minus rerum omnium doctrina valeat, quam armis. Ne ita quidem inconsyderata sum, ut rei molem 693
non intellexerim et adversarii gravitatem non pensitarim. Superi- 694
ores decertationes et que sunt a patre relata divinitus, me sane deterrent et ita deterrent, ut mihi fortasse silentium indixissem, nisi, cum dignitati virginitatis non parum intellexerim derogari, eam defendere obstinato animo decrevissem, ne, quam in medium tulerim, questionem deseruisse videar, qua quidem in re me faeminam fuisse aeditam iam non paenitet, ne, si praeter spem forte acciderit, ut patri cedam, aliquid muliebris naturae iure promerear excusationis. Verum sanctissimum numen veritatis ita mihi confir- 695
mat animum et spem auget et in primis fecundissima ac divina patris oratio, ex qua multa didicisse et in causam meam traxisse videor tanquam facem in tenebris praeferente et ostendente iter illustrius, ut virginitatis iura defendere non diffidam. Verumenim- 696
vero ne hoc quidem in levam partem acceptum iri velim neque sibi quisquam persuadeat, quod, dum virginitatis tueor dignitatem, sacrosancto coniugio quicquam videar detraxisse et, cuius legibus addicta sum, contra id agere praeter institutum officiumque meum. Proinde potentissima illa dearum regina adsit, caeli terraeque mo- 697
deratrix, sponsa Christi et unicum sanctissimae castitatis argumentum, sub cuius tutela cuncta virginitatis iura servantur, et ita animum inspiret suo numini deditissimum, ut, quanti apud deum momenti sit sacrosancta virginitas, pro serenissimi patris et satraparum expectatione valeam explicare, sicque Christus optimus maximus faveat unigenius, qui matrem sanctissimam perpetua virginitate donavit. Qua argumentorum exuberantia et quanta rerum 698
copia sapientissimus magnanimusque pater de coniugali pudicitia disseruerit, accepistis, qui, dum vellet nos oportere dei fecunditatem imitari res quottidie varias exhibentis cunctaque rerum genera beneficio suo servantis, rogatu nostro de mundi creatione, de angelis, de similitudine hominis multa reseravit non solum inaudita et cognitu difficilia, sed nostris quoque mentibus perquam salutaria. Deinde naturae, temporis, necessitatis, pulchritudinis, delec- 699
tationis et utilitatis denique iure obnixius ostendit coniugalem pudicitiam virginitati esse anteferendam, qua quidem in causa tantum ingenii et divinae sapientiae demonstravit, ut iure regem divino numine factum arbitremur. Cum autem mecum contra sem- 700
per ipsa reputarim, quando veritas ita iubet, quam vera et quam bona sit et aequa haec mea sententia, quanta fieri potest, brevitate ac bona clementissimi patris venia, vobis aperiam atque id vos exoratos habere velim, ut omni deposita satietate pro ea, qua Beatricem vestram colitis, charitate redintegratis animis, postquam nos in certamen conmisistis, et attentius audiatis et pensitetis accura-

tius. Sanctissima virginitas, qua nihil inmortalitate dignius inve- 701
niri potest, quemadmodum supremae beatitudinis est, ita a nemine
posset pro dignitate laudari neque, quanti facienda sit, vix humanum et
idem perspicacissimum contemplabitur ingenium. Nam, si nihil ma- 702
iore studio et diligentia a nobis quaeri debet, quam id, quo deum
cognoscere et imitari possimus, unde omnis nostra beatitudo na-
scitur, nihil profecto ad comparandam faelicitatem nostram magis
videtur ipsa virginitate necessarium. Haec enim extincta libidine 703
appetitum rationi reddit obsequentissimum et maximum intellectui
vigorem affert, ad dei cognitionem et obsequium semper hortatur
et, quod humano ingenio intelligi non potest, peculiari quodam
suo iure consequitur, cum ad divinitatem adipiscendam nulla via
brevior esse videatur. Mutuus enim quidam inter corpus et ani- 704
mam est affectus et tam fida coniunctio, ut nihil alterum patiatur,
quod non sit cum utroque conmune. Nam, si irascatur animus, si 705
doleat, si laetetur, si timeat speretve, eadem perturbatione corpus
afficitur et vultu ac gestu motuve referre cogitur, quare tristes
tristem et ilares ilarem vultum praeferunt, contra vero, si laedatur
corpus, anima quoque pariter cruciatur. Hominem autem movent
intellectus, fantasia, electio, voluntas et concupiscentia. Haec om- 706
nia ad intellectum reducuntur et appetitum, quia fantasia et sen-
sus movent intellectum, cum ei res indicent, voluntas vero, ira
concupiscentiaque appetitum, electio autem omnis inter intellec-
tum appetitumque versatur. Quare primum movet, quod appetibile 707
est et intelligibile, sed intellectum movet, quod est vere bonum et
idem sempiternum, appetitum vero apparens bonum et delectabile
quam quidem voluptatem dicimus. Itaque virginitas tantam homini 708
pacem et quietem inducit, ut a summi boni intentione nunquam
eum se divertere patiatur, componit animum, rationem illustrat,
tenebras repellit mentemque serenat, ad haec humanam animam
expiat, quod quidem deo templum praeparat dicatque et tale sa-
cellum omnibus virtutibus patefacit neque prius eas admittit, quam
rite lustraverit. Sordidae autem sunt quaeque virtutes neque sat 709
deo placere queunt, nisi aut temperantiam sapiant aut castitatem.
Nam, cum deus sit summa simplicitas et candidissima puritas, non
possunt ei nisi sincera candidaque placere. Sola vero virginitas non 710
omnium modo virtutum regina est, sed venerabilis sanctaque sa-
cerdos. Et, cum caeterae virtutes humanae videantur esse pote- 711
statis, sola virginitas est omni ex parte caelestis et divina, quae e
caelo pro divino arbitratu humanis mentibus illabitur easque ca-
stas servat et inmaculatas neque aliqua tabe patitur coinquinari.
Haec igitur aetherea virtus tantum caeteris gratiae ac decoris af- 712
fert, ut nusquam illae locum inveniant, nisi ubi ista aut sua co-
mes et ancilla pudicitia dominetur. Quid enim prodest iustitia? 713
quid fortitudo? quid pietas? quid fides? quid liberalitas? quid
denique sapientia?, nisi a temperantia et castitate vires accipiant
et decorem. Heu, quot homines videre licet non mediocri prudentia 714
et non parva rerum doctrina praeditos, quot etiam magnificos,

iustos et liberales, quot patientes, strenuos et fideles, in quibus
cum parva aut nulla temperentia inveniatur, ne castitatem dixerim,
exantimatas tamen in his virtutes eas esse conspicaberis, quae, si
candidum et pulchrum in his domicilium invenissent, uberiores
profecto fructus et longe conmodiores iam tulissent. Quod quidem, 715
quam verum sit, hinc licet intueri. Quanto nobilior Hanibal fuis-
set, si amore mulierculae in Salapia caruisset? quanto praestantior
Silla, nisi crudelitatem et Nicopolim amasset? quanto Caesar il-
lustrior, si Cleopatrae servitute caruisset? quanto praestantior Au- 716
gustus, si famoso endecatheon convivio non suum animum relas-
sasset? quot nostra quoque tempestate principes inventi sunt, qui,
dum aliis imperant, sibi minime dominari queunt?, quo nihil in
principe turpius debet iure censeri. Nonnulli domi forisque sese 717
ita praeclare gerunt, ut perpetuum sibi nomen adepti videantur, ac
fedae tandem pellicis aut cuiusvis mulierculae sese amore conte-
merarunt. Quin etiam philosophos et sacerdotes non obscuros sae- 718
pe rumor est aliqua incontinentiae nota laborare, item alios, qui
non contemnenda de se exempla per aliarum virtutum genera edi-
derunt. Quae cum ita sint, sat vobis constare potest caeteras sine
castitate virtutes aut parum aut prodesse nihil. Nunc autem, quan-
do pater altius philosophari me iam dudum edocuit, quid de 791
materia et monade perspicacissime multa disseruit, quanti momen-
ti sit sacrosancta virginitas, scita et conmoda comparatione vo-
bis aperiam. Quemadmodum enim materia quaeque tanto nobi- 720
lior est, quanto magis unicae formae accomodari potest, a qua
ultimam demum perfectionem consequatur, ut in caelorum mole
licet intueri, quae, cum nihil in se habeat contrarii, ita a sua for-
ma perficitur, cui ab initio inhaesit, ut neque aliam formam ad-
mittere possit neque sit ullam subitura corruptionem, ita et sancta
virginitas, quae deo adhaesit, ut ab eo denique perficeretur, nul-
lum potest interitum formidare. Quod si aliquid in se senserit con- 721
trarietatis et iccirco se viro coniugarit, ex formae inbeccillitate et
saepe cogitur periclitari et calamitosae est obnoxia mutationi. Quid 722
ergo nobis potius est optandum et quibuscunque divinitus datum
est, quam ut mentem nostram, quam quidem virgineam deus in-
fudit, deo quoque perpetuo dedicemus, a quo tantum luminis et
gratiae orietur, ut nullam illa sit unquam sensura miseriam?
Quod si haec non satis comparatio suadet, accipite monada, id 723
est, unitatem, cui virginitas potest optime comparari. Nam, sicut 724
monas unica est et simplex nulli numero coppulata neque nume-
rus est, sed numeri principium et origo, ita sese habet incorrupta
virginitas, que, ne contemeretur, nemini patitur admisceri, et ic-
circo antiqui philosophi Pallada cum monade conferebant, quia
non ex dyade, id est, dualitate, sed ex uno nata est Iove. Dualis 725
enim numerus, ex quo cubus oritur corporeus, corruptionem por-
tendit et imperfectionem, impar vero perfectionem. Atque, ne Bea- 726
tricem vestram haec ex tempore conmentari reputetis, ex arca Noe
ducite coniecturam, unde binarius numerus, qui coniugium repre-

sentat, quanto virginitati sit inferior, immo quam infaustus, facile in-
telligi potest. Quaecunque enim animalia bina ingrediuntur arcam, 727
inmunda sunt, quae vero septena et imparia, munda erant, ut
exacto diluvio Noe non deesset, quod de impari numero deo quam
primum posset offerri. Quod a sanctissimo viro non temere fac- 728
tum est, quia binario numero et coniugali coniunctione terrae re-
plentur, virginitate vero divina subsellia atque arcam ecclesiam si-
gnificare caelibes et coniugatos pariter continentem. Si haec figu- 729
ra non videtur esse satis, accipite aliam hac nequaquam inferio-
rem. Cur intra sanctuarium tam Cherubin, quam propitiatorium et 730
arca testamenti, item mensa propositionis et candelabrum turibu-
lumque ex auro purissimo, quod Graeci obrusam appellant, tan-
tum fingebatur et argentum in sancta sanctorum inferri non pot-
erat? Nempe, quia in sanctissimum locum non nisi rem mundis- 731
simam ingerere licebat. Hinc autem nobis sat suaderi potest in
empyrea aula nil magis decere, quam virginitatem, quae tanto
caeteris virtutibus, quanto metallis aurum universis, iure praestan-
tior esse iudicatur et ne inmerito quidem. Nam, qui seminat in 732
carnem, corruptionem, qui vero in spiritu, metet vitam aeternam.
Qui enim sunt secundum carnem, quae carnis sunt, sapiunt, qui
secundum spiritum, ea sentiunt, quae sunt spiritus, quandoquidem
prudentia carnis mors est, prudentia spiritus pax est et vita.
Quare illud optime dictum est: Si secundum carnem vixeritis, 733
moriemini, si spiritu facta carnis extinxeritis, vivetis in aeternum.
Nam, qui dei spiritu ducuntur, hi profecto filii dei sunt. Spiritu 734
autem dei nemo duci potest, nisi qui eius sanctitatem pro viribus
imitetur et animum corpusque praestiterit inmaculatum, quod nihil
praestat, praeterquam ipsa virginitas, que corpus non secus, atque
hostiam, viventem sanctamque reddit atque deo quam acceptissi-
mam. Nam, ut inquit apostolus, caro et sanguis regnum dei pos- 735
sidere non potest neque corruptio inmortalitatis haereditatem in-
ibit. Audi illud, quod in Apocalipsi legitur vere divinitus revela- 736
tum: Vidi supra montem Syon agnum stantem et cum eo centum
quadraginta quattuor milia habentes nomen eius et nomen patris
eius scriptum in frontibus suis et audivi vocem et audivi vocem
de caelo tanquam vocem aquarum multarum et tanquam vocem
tonitrui magni et vocem, quam audivi, sicut cytharedorum cytharizantium in cytharis suis et cantabant, quasi canticum novum ante
sedem dei, et ante quattuor animalia et seniores et nemo poterat
dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quattuor milia, qui
empti sunt de terra. Hi sunt, qui cum muliebribus non sunt coin- 737
quinati, virgines enim sunt. Hi sequuntur agnum, quocunque
iverit, hi empti sunt ex omnibus primitie deo et agno et
in ore ipsorum non est inventum mendatium, sine macula enim
sunt ante thronum dei. Haec ille. Ego autem ne vos quidem id 738
velim ignorare, magnanimi duces, quod paulo ante tetigeram, omnes virtutes spiritus tanquam solidissimo fundamento ac sublimi
quodam culmine continentia et virginitate substentari. Corruunt

omnes, nisi basim hanc invenerint. Haec enim facit, ut virtus ex 739
quaque peristasi consumetur. Extirpat enim omnia, quae aliqua
ex parte virtutem oppugnant et, quia vera Christi est imago, nos
carnem quoque, concupiscentias et vitia cruci iubet affigere, ut
pariter cum salvatore nostro patiamur. Quis enim promerentior 740
cruciatus, quae paena iocundior, quis affectus dulcior, quod ube-
rius denique premium, quam cum Christo pariter et pro Christo
pati, ut cum eo quoque haeredes caelorum esse videamur? Nonne 741
divinitus Iohannem locutum arbitramini?, qui, Nolite, inquit, dili-
gere mundum neque ea, quae mundi sunt. Si quis enim mundum
diligit, in eo non est dilectio patris, quoniam omne, quod in mun-
do est, desyderium carnis est et desyderium oculorum et super-
bia huius vitae, quae non est de patre, sed de mundo. Mundus 742
autem praeteribit et desyderium eius. Qui vero facit voluntatem
dei, manet in aeternum. Ex his igitur colligi potest solam virgi-
nitatem despiciendi mundi et extinguendae concupiscentiae veram
esse magistram atque in omni gradu et sexu tenere princi-
patum, quae quidem tantum in se ponderis habet, ut sola
tantum valeat, quantum conglomeratae caeterae virtutes. Nam, 743
sicut absque caeteris operibus haec sola nos beat, ita omnia opera
sine virginitate, puritate, continentia et castitate imperfecta sunt. Ideo,
cum legitur in Cantica Canticorum: Emissiones tuae paradisus ma-
logranatorum cum fructu pomorum et reliqua, ex his omnium virtutum
significatur in virginitate conceptus. Contra vero pudicitia coniu- 744
galis non tam procincte et expedite deum sequitur et imitatur: ma-
riti amore et liberorum charitate impeditur et, quia his est in mundo
subnissa radicibus, satagit et sollicitatur, cogitur saepe per ambiti-
onem et avaritiam quandoque per libidinem diligere mundum. Si 745
virum bonum habet uxor, plus aequo amare compellitur et quan-
doque deperdite a dei dilectione divertitur. Hoc enim inde leno-
cinio humana mens admodum remoratur. Si malum, excruciatur, 746
assidua desperatione affligitur, succenditur ira et intestina tabe con-
ficitur. Si sunt liberi, miserabiliter amat, quia in his etiam suam 747
spetiem iniuetur et spes concipit ingentes, effertur ac tumet quan-
doque prole sua et ad insaniam usque vel nimia laetitia vel inso-
lentia delyrat, deum suspicere desinit, despectat filios et in mun-
dum spem devergit universam, cui fortasse quandoque melius fo-
ret vel habuisse nunquam vel habitis subinde caruisse. Si desint, 748
miserabili desyderio inuritur, semper appetit habere et, quid sibi
conducit, non semper optat; suam fortunam incusat et ingemiscit,
desertae domus calamitatem deflet eiusque reformidat interitum, ve-
hementer angitur sibi mutui amoris deesse pignora; tanta saepe
perturbatione afficitur, ut raro dei memoria succurrat et, si succur-
rerit, toto corde amare non possit. Idem de viro dici potest. Nemo 749
potest adeo vehementer amari, qui eum non toto corde ac animo
redamarit. Hoc enim ius divinae humanaeque postulat amicitiae.
Virgo autem domino, uxor viro placere studet, quia uxor proprii
corporis non habet potestatem, sed vir. Similiter et vir non habet 750

sui corporis potestatem, sed uxor. Ex quo fit, ut virgo expeditius,
quam coniugata mulier, Iesu Christi vestigia imitetur eiusque vita
et caelestior et praestantior habeatur. Nunc autem mihi liceat be- 751
neficio tuo, pater dulcissime, quod et tu in tua oratione fecisti,
exemplo quoque meo mea dicta comprobare. Antequam deus me 752
serenae maiestatis tuae lateri coniugasset ac vitae sociam regni-
que consortem tribuisset, angelicam (mihi crede) vitam ducere vi-
debar. Omne enim tempus, praeterquam quod curando corpori per- 753
mittebatur, sanctissimis studiis impendebatur. Surgebam diluculo
et primam dei partem divinis officiis tribuebam, rem divinam sub-
inde faciebam et, dum sacra fiebant, nunquam mens nutabat ne-
que animus in diversa trahebatur. Postquam deo in primis satis- 754
factum esse putabam, diversarum artium praeceptores admittebam;
in accipiendis optimis disciplinis fratres quoque condiscipulos ha-
bebam, quorum disputatione post lectionem animus admodum re-
lassabatur. Mox ad salutandum patrem indulgentissimum festina- 755
bamus et consalutato patre nostraque praesentia et sermone re-
creato dimittebamur. Ego vero magistra duce eademque matrona 756
sanctissima vel pictarum vestium artificia vel purpurarum lanificia
spectabam; mox nona hora accubabam atque simul assidua lec-
tione vel quovis alio docto religiosoque sermone animum cum
corpore recreabam. Deinde divinum repetebam officium et suavem 757
sacrarum rerum lectionem, in quibus maximam diei partem con-
sumebam. Post haec aliquantulum per porticum deambulabam, per
xistos ac hortos amaenissimos spatiabar, in quibus passim divo-
rum simulacra pater statuerat, ut, ubicunque essemus, mens nun-
quam a dei centemplatione diverteretur. Iminente vesperi ad dei 758
officium revocabar, a quo nunquam cessare licebat. Exacta caena
neque pudica lectio deerat neque confabulatio salutaris. Somnus
non accersebatur, sed inexpectatus obrepebat. Quid dixeris? pla- 759
cidam cum die noctem exigebam, non solum interdiu, sed noctu
quandoque deum contemplabar; nusquam locorum inveniri pote-
ram, ubi mentem a deo diversam haberem omnium curarum ac
sollicitudinum expertem, quia praeter deum quid potius amarem,
non intelligebam neque aliam voluptatem sentiebam, nisi quae di-
vinae foret contemplationis; neque quid habebam, quod amore
mundi me remoraretur in terris. Post, ubi vero tibi divinis auspi- 760
tiis coniuncta sum (liceat mihi, pater, ingenue fateri, quod negare
non possum), tui saepe inmensus amor et ardentissima charitas
me in sollicitudinem et mundi desyderia revocavit. Desydero nan- 761
que unicum saltem filiolum, quo spes utriusque substentari pos-
set, ut regni haeredem dulcissimum haberemus, qui non tam no-
bis, quam septemtrionalium gentium saluti esset optandus, et, cum
caelestium gratiarum ianuam nondum votis nostris patefactam vi-
deamus, adhuc ex nostro desyderio pendemus et in divina mise-
ricordia et benignitate spem sitam habemus. Item, si domi es, tuis 762
llecebris et suavissima consuetudine capior, cum variis artibus me
larem ac laetam conservare contendas. Ego vero pro tua in me

ineffabili charitate pari arte vicem referre adigor. Quod cum uter- 763
que facere pergamus, deum quandoque toto corde (ut par est) non
admittimus. Humana enim mens sua fragilitate distracta vires amit-
tit et sacri coniugii officio inretita deum saepe cogitur tradere ob-
livioni. Si vero foris es et bella curas, tuae timeo incolumitati, 764
vana pericula mente concipio, etsi nulla sunt, ea tamen reformi-
dare compellor. Quorsum igitur haec omnia ?, nisi, ut hinc vobis
liquidius aestare possit virginitatem in dei servitio esse expeditis-
simam et ab eius contemplatione non facile dimoveri, uxorem vero,
quando non sui iuris est, viro placere desyderat. Et, qui seminat 765
in carne, de carne metet corruptionem, qui vero in spiritu, de spi-
ritu vitam leget aeternam. Item accedit et illud, quod non modo
prophana, sed legitima venus tantum in se venefitii continet, ut
animum penitus enervet ac humanae mentis lumen extinguat, quare
non est ita coniugio credendum, ut in carnis servitia recidamus.
Non enim, ut apostolus ait, vili pretio redempti sumus, ut servi 766
hominum esse debeamus, sed pretiosissimus Christi sanguis nos
a mortis servitute redemit et in auream libertatem asseruit, pro no-
bis Christi agnus imolatus est. Quotiens insidiosa voluptas no- 767
stras mentes obrepserit, illud repente nobis occurrat: En, quid agi-
mus, quo labimur, qua vesania trahimur? Innocentissimo filii dei
sanguine redempti sumus, ne irae filii amplius essemus, et nunc
contempto tam pretioso assertore in priscam miseriam neque re-
cidere erubescimus neque timemus. Iesum Christum ante oculos 768
statuamus et nomen excellentissimum, quod est super omne no-
men, suppliciter invocemus, in cuius mentione omnia contremi-
scunt, castra demonum et caetera animalia genua flectunt, insidiosa
abeunt voluptatum lenocinia et salutaria virtutum praesidia inge-
runtur. Illud quoque cogitemus nos templum esse dei vivi, ubi pia- 769
culum aliquid conmitti prophanum est et detestabile. Quam phar-
macosa sit humana libido, Ioseph nobis se testem exhibeat, qui,
cum tangere nollet Aegyptiam, aufugit e manibus et, quasi ad
morsum rabidissimae canis, ne virus obreperet, pallium, quod te-
tigerat, abiecit. Item et Petrus, caelestis ille ianitor pontifexque 770
summus dominicae plebis Christi optimi maximi autoritate creatus
atque in vita coniugium expertus, ut muliebri vasculo honorem
tribuerent, viros diligenter admonuit, quod uxoriae cognitionis pre-
stat abstinentia. Etsi quemque ita ambulare oportet, ut a deo vo- 771
catus est, tamen et viro et mulieri danda est opera, ut, si Christi
nativitatem imitari non potest, eius tamen imitetur exemplum. Nam, 772
si ille virgo de virgine incorrupta natus est, id profecto divinita-
tis fuit. Sancta igitur eius vestigia sectari humanae conditionis est
atque laboris. O quam gloriosum est homini suam exeruisse libi-
dinem, in qua quidem re Christi imitatio consumatur. Tria sunt 773
eunuchorum genera: unum, quos natura peperit, alterum eorum,
quos hominum vis eviravit, tertium vero deo quam acceptissimum,
quos non necessitas castraverit, sed voluntas, et, quicunque talis
est, ingentis est fidei summaeque virtutis, quia dei templum est

purissimum totumque se deo offert olocaustum. Sunt tamen quan- 774
doque nonnulli, quorum corpus integrum est, anima vero corrupta;
et idem plerisque accidit mulieribus. Sed vera Christi victima est
illa virginitas, cuius ne mentem quidem cogitatio ulla polluerit nec
carnem libido faedaverit. Coniugalis autem pudicitia sine aliqua
mentis contagione esse non potest, quando alterum alterius impe-
rio subiacet, ex quo fit, ut nequaquam cum virginitate comparari
possit. Quod et Samuelis testatur exemplum, qui, quamvis deo ac- 776
ceptus extiterit, coniugio tamen obnoxius filios peperit, qui deo
displicerent. Contra Hyeremias Ioannesque Baptista iccirco in ma-
tris utero sanctificati sunt tantoque privilegio fruuntur, qui beati-
tudini virginitatis erant destinati. De divina autem virgine Maria 777
mentionem facere non audemus prae nimia gratiarum plenitudine,
quam semper credimus omni nota carentem. Quem alium ante na-
talem diem sanctificatum accepisti praeter eos, quos intempestiva
virginitas in parentis utero sanctos ac vivos effecit? Tantum enim
gratiae et miraculorum non modo coniugalis pudicitia, sed ne ulla
quidem virtus unquam praestare potuit. Iohannes euangelista sen- 779
tentiam approbat opinionemque confirmat, quem, quia Christi fides
virginem invenit, in virginitate permansit et plus amoris a deo
promeruit, supra pectus domini recubuit, ubi multa sunt sibi re-
serata divinitus. Iesum in littore stantem apostoli dinoscere non 780
poterant. Solus Ioannes virgo virginem recognovit atque virgo vir-
ginem dei matrem sibi a filio conmendatam accepit. Ideo dominus 781
ad Petrum conversus inquit: Sic eum volo manere, quid ad te?
unde sermo prodiit inter fratres discipulum illum non esse mori-
turum. Ex quo vos hinc magnum, viri optimi, accipite argumen- 782
tum virginitatem non mori, sed quasi obdormientem se ad aliam
vitam traiicere. Nanque Ioannes post salvatoris nostri passionem
uno de septuaginta annis ad Traiani usque imperium vixit. Ter- 783
tullianus quoque autor est eum Neronis iussu in olei ferventis
dolium esse iniectum atque illinc puriorem vegetioremque, quam
intraverat, exivisse. Conticescant igitur caeterae virtutes, cum de 784
virgintate sentiunt fieri mentionem, quando omnium haec basis est
ac munitissimum fundamentum. Insuper qua ratione bigami, paeni-
tentes et repudiatarum mariti, ut sacra apud nos lege sancitum
est, ad sacerdotium non ascendunt? Contra vero, qui virginem 785
habuerit uxorem, quibuscunque sacris initiari possunt, viduarum
vero mariti a sacris arcentur. Item apud antiquos in sacris Eleu-
sinae deae et Dianae nemo poterat impudicus admitti neque pol-
luta mulier. Praeterea et tempestate nostra sacris nulla potest in- 786
itiari, nisi virgo fuerit, atque, si in sacra sanctimonialium caenobia
viduae admittantur, ad ministeria potius, quam ad sacra recipiun-
tur, nempe, quia deo nulla satis hostia placere potest, nisi per
virginitatem munda fuerit et idonea; caeterae vero, quibus aliqua 787
impudicitiae nota inusta fuerit, iure ac merito a sacris arcentur.
In templo nanque dei omnia munda ac pura esse debent, que si
defuerint, propitiatio nulla rite fieri potest. Si magna sunt, quae 788

de virginitatis privilegio iam dudum dicta sunt, quid dicetis, si, dum de virginitate disputatur, ea quoque memoratu digna adiicientur, quae nostram fidem approbant, licet ab infidelibus viris alioquin doctissimis scripta sunt. Aegyptii quidem dei spiritum vir- 789
gini appropinquare et quaedam sobolis principia ingignere posse crediderunt, contra viro nullum esse corporis neque conmistionem neque congressum. Que quidem sententia etsi sano iuditio intelli- 790
genda est, non parum tamen veritatis illi attigere in orthodoxe nostrae fidei testimonium. Proinde indubitanter nobis credendum 791
est virginem dei filium ex Spiritu Sancto concepisse tot prophetarum enunciationibus, tot deorum oraculis, tot Sybillarum carminibus ante praedictum, siquidem barbari, quamvis excellentissimarum artium autores, infusi tamen luminis expertes hanc sententia divinitus protulere dei spiritu mulierem dumtaxat virginem incolere posse atque solam virginitatem unicum in terris esse dei domilicium, in his contra permanere non posse, in quibus virginitatem non invenerint. O virtutem ineffabilem, o gratissimam deo 792
victimam, o acceptissimum olocaustum, o verissimum dei templum, o sponsam caelesti amore dignissimam, quae pulchritudine tua deum e caelo devocas, munditia allicis, virtute compellis, potestate cogis, humilitate flectis, precibus adurges sanctissimis aequum votis adesse, quippe quae non mundi amica, non cupida vanitatis, non avida turpitudinis, sed unicae Christi delitiae eiusque fidissima comes ac socia, quo cum et te et carnem tuam quottidie crucifigis, ut cum eo quoque aeternae vitae premia colligas atquei tanto denique sponso digna esse videare. Quin etiam et Graec 793
verae tunc religionis ignari tantum virginitati tribuerunt, ut suos quoque deos ac deas ea saepe captas fuisse referant, ut Cybelem Ati et Bitinide, Lunam Endimione, Dianam Hyppolito, Apollinem Iacintho et Admetho ac Forbante, cui, quotiens ex Sityone Cyrram annavigasset, consultum oraculum hoc reddidisse scribunt: Hyppoliti rursus charum caput aequora findit. Fabulantur etiam Pana 794
Pindari eiusque carminis fuisse amatorem, item Aesculapium a Sophocle hospitio susceptum, quin etiam et numina Zeleucum, Minoa Zoroastrumque amasse non parvi pudoris amatores. Aegeria quo- 795
que Numae Pompilii consuetudine delectata est. Quae quidem exempla nil aliud sibi postulant, quam ut quisque sibi persuadeat deum prae caeteris virtutibus virginitate delectari ac non modo eam vehementer colere, sed eius quoque amare reliquias. Cur praeterea 796
caelibes appellamus? nempe, quia caelibes quasi celites dicti sunt, quia caste et sine coniugio vivere caelitum est potius, quam hominum, et eo maxime, quia Saturnus caelo genitalia exeruit. Illud quo- 797
que vos praeterire non debet, prudentissimi duces, quod iam dudum paterna maiestas retulit, non modo duodecim signa zodiaci, sed septem etiam planetae cuncta humani membra corporis sibi vendicare et non parva infundere fomenta vitiorum. Sola igitur haec virtus cuncta 798
turpitudinis et malitiae facinora repellit hominemque a recta finis intentione divertere non permittit. Quottidie homini ante oculos be- 799

neficia divina proponit, cogit reminisci se a deo duxisse originem
neque saxum neque lignum neque suem neque vermem, sed ho-
minem mentis et rationis compotem ab eo esse procreatum;
item non efferatum, non profanum, non a vera religione alienum,
sed ex eo populo natum, quem deus adoptaverat et pretioso san-
guine redemerat. Hortatur ad iustitiam, fortitudinem et temperan- 800
tiam, admonet pietatis et prudentiae, animum denique nostrum dei
ac hominis imbuit charitate; mortem docet potius appetendam,
quam animae corporisque maculam tollerandam; nil vehementius
timet, quam dei laedere voluntatem et a vita potius, quam ab ea
excedere mavult; suadet in hoc mundo nihil esse, quod nos ad 801
amorem eius et ad vitae cupiditatem hortetur, neque ex parte ani-
mae, que his corruptibilibus rebus per se minime delectatur, facile
intelligentis hic omnia vana et caduca esse ac momentanea neque
ex parte corporis, quod, cum breve sit et tot morbis obnoxium,
humanis rebus diu frui non potest, neque ex parte loci, quando
fortunae est ludus, miseriarum spectaculum et vitae nostrae ludi-
brium, neque ex parte conditionis humanae, quae perfectiora re-
quirit, neque finis gratia, quia huc venimus ut peregrini, ut in cae-
lum, unde ducimus originem, redeamus. Proinde, quanti haec 802
fecundissima virtus facienda sit, ex his, quae diximus, intelligi pot-
est. Ad haec cur, pater, inter sydera et duodecim signa coniuga-
lis pudicitia, sicut virginitas, si caelestis est virtus, ut asseris, sibi
locum non invenit? nimirum ibi virgo sedem invenit et ex oc- 803
tavo et suppremo orbe stellifero nobis et plerisque animantibus
castitatem infundit. Quin etiam Aegiptios, Arabes et Chaldaeos,
qui tam benigno syderi subiacent, summa continentia et ingenii
bonitate praecellunt et propterea astronomiam, theologiam, mathe-
maticas disciplinas invenisse et caste vixisse referuntur. Reges 804
enim sanctissimos habebant, quoniam ex summis philosophis sa-
cerdotes et ex summis sacerdotibus reges creabant. At ego cur in
caelo dixerim hanc sibi tantum sedem invenisse? nonne ante no- 805
stri redemptoris adventum apud antiquos non parum sibi religio-
nis ascivit ac modo sub Dianae, modo sub Minervae numine
culta est?; saepissime autem ac diu sub Vestae appellatione, unde 806
Vestales virgines dictae sunt, quarum religio quanta fuerit apud
Romanos, referre non erit inutile. Romani purum perpetuumque 807
ignem inmaculatis virginibus custodiendum conmittebant, quam
quidem religionem a Troianis acceperunt, quamvis in Graecia, ut
Phitiae et Athenis, perpetuus ignis servari consuevit, et, si is forte
quandoque deficeret, veluti Athenis Aristone tyranno sacram lucer-
nam extinctam aiunt, item apud Delphos templo a Maedis incenso
ac Romae tempore Mitridatici bellique civilis simul cum ara et
ignis periit, ex altero igne nequaquam accipi opportere iudica-
bant, sed novum et peregrinum accensa ex sole flamma pura
et inmaculata eliciebant. Vasa enim in isoscheli trianguli spe- 808
tiem cavata soli adversa opponebant et e regione fomenta que-
dam apponebant, ut solis radii in centrum coacti et in fomenta

reflexi param flammam parerent. Hunc igitur ignem inextingui- 809
bilem virginibus conmittebant. Numa Geganiam et Bereniam
huic Vestae numini, deinde Camillam et Tarpaeiam sacrasse dici-
tur. Servius duas alias numero addidit, qui deinde in multitudi-
nem crevit. Virgines annos triginta castitatem a rege servare co- 810
gebantur. Primo decennio discebant, quae fieri oportebat in sacris,
secundo, quae didicere, operabantur, post id tempus sacerdotii ex
auctoritate nubere poterant aut, quam vellent, vitam optare. Sed, 811
quia iam experientia didicerant plerasque, que virginitatem ex-
uerant, tristitia et merore reliquum vitae tempus exegisse, ideo ad
mortem usque castitatem servabant. Sed, quantum huic virginitati
senatus populusque Romanus tribuere consuevit, hinc accipite. Cum 812
fascibus enim in publicum prodibant et, si forte in quenquam ca-
pitis damnatum incidissent, qui ad extremum iudicium ducerentur,
eum necari non licebat; qui autem occurrebat, cum ille feretro ve-
herentur, moriebatur. Quin etiam vivo patre his condendi testamenti 813
ius erat ac caetera sine curatore gerendi, perinde atque trium ma-
tribus liberorum. Quicunque his in via magistratus occurrisset, ce-
dere iubebatur e via. Insuper his locus erat in teathro contra pre- 814
toris tribunal. De his autem capiendis haec Labeo Antistius scri-
bit, minorem, quam annos sex, maiorem, quam annos decem na-
tam, negaverunt capi fas esse; item, quae non sit patrima et ma-
trima; item, quae lingua debili et sensu aurium diminuta aliave
corporis labe insignita; item ipsa aut cuius pater emancipatus sit, 815
etiamsi vivo patre in avi sit potestate; item, cuius parentes alter
ambove servitutem servierint aut in negociis sordidis diversantur.
Sed eam, cuius soror ad id sacerdotium lecta sit, excusationem 816
mereri aiunt, item, cuius pater flamen aut augur aut quindecim-
vir sacris faciundis aut qui septemvir epulonum aut Salius est.
Insuper Papia lege cavebatur, pontificis maximi arbitratu virgines 817
e populo viginti legantur sortitioque in contione ex eo numero
fiat. Virgo pontificis maximi manu prendebatur et veluti capta bello
a parente abducebatur et nullius filia legi poterat, qui domicilium
in Italia non haberet. Cum cives in virginum Vestalium delectu 818
neptes dare recusarent, Utinam haberem, inquit Octavianus, quas
dare possem. At ea infaelix, quae virginitatem prodiderat, quo anim-
adversionis genere quave morte mulctaretur, attendite. Ad Colli- 819
nam portam ducebatur in tumulum, ubi domus humi erat substructa,
in quam e superiore loco descendebatur, et ibi lectus stratus erat,
item lucerna ardens, panis, lac, oleum et vas aquae, quasi caveat
ipsa domus, ne fame eius corpus intereat. Ea vero, quae morti 820
erat obnoxia, quod virginitatem non servasset, feretro imposita et
circumtecta lorisque ligata, ne vox etiam posset audiri, per forum
vehebatur; silentio sequebantur omnes et non sine merore gravi.
Quod quidem spectaculum perquam horribile erat neque civitas
alium diem mestiorem agebat. Cum vero ad locum perventum erat, 821
solutis vinculis pontifex maximus archana quaedam precatus sub-
latis ad deos manibus eam capite opertam ante supplicium edu-

cebat et in scalis constituebat, quae in subterraneum domicilium deferebant; mox pontifex cum caeteris sacerdotibus avertebatur et sublatis scalis multa desuper iniecta terra descensus ille complebatur. Ex his autem facile intelligi potest, sacram virginitatem quanto 822
honore Romanus populus exornarit et, quae fedaverint, quam diro supplicio in eas animadvertendum esse censuerint. Martii Corio- 823
lani tempore Ilia virgo Vestalis ob incestum viva defossa est, item Minutia virgo; Tito Mallio consule Septilia, Fabritio censore Lutia, Marco Marcello consule Opimia et Florentia Paulo Aemilio et Terrentio Varrone consulibus, tres virgines Vestales Domitiano imperante et Cornelia virginum maxima sub Traiano. Proinde virtutem nullam religiosius, quam sanctissimam virgi- 824
ginitatem, Romani venerabantur, quia divinam potius quam humanam hanc esse arbitrabantur, nihil contra severius puniebant, quam eas, quae tantae virtutis potestatem profana impudicitia maculassent. Quam veris et perspicuis argumentis ostendimus hanc esse 825
coniugali pudicitiae anteponendam, sat per ea, quae dicta sunt, vobis manifestum esse potest. Sed, cum patrem videam nolle adhuc 826
sententia caedere vel potius, ut iam dudum innuit, mea dicacitate delectari, adiiciam nonnulla variaqua exempla conglomerabo, ut mea sententia tutius muniatur et meo patri fiat satis discatque in posterum mulieri quandoque esse cedendum. Saepenumero mecum, 827
pater, dubitare consuevi, qua ratione ante mundi lucem et veritatis adventum nulli tantam vim affuisse virtuti, quae miracula ederet, et, quamvis ea divina potestate fieri solent, nulla tamen adhuc promeruit tantum sibi muneris impendi, praeterquam virginitatem, et, si qua referantur, aut scriptorum inconstantia esse scripta aut falsa religione credita. Unde tibi, Tutia, tantum numinis infusum est, ut virgo Vestalis insimulata sacrilegii apud pontificem maximum non sine miraculo edito illato crimine te ipsa solveres? spectante nanque populo et admodum timente, ne viva defodi cogereris, formidoloso te experimento liberasti, quia semper castas sacris ignibus manus admovisti, arrepto cribro in aedem Vestae ex Tyberi haustam aquam rettulisti. Pari quoque successu, Clau- 829
dia, crimen evasisti, quando navem Magnae Deae simulacrum e Pessimonte advehentem et Tyberinis harenis impactam alligato prorae cingulo per Tyberim sola duxisti. Ad haec praeter prophetas, 830
qui suo populo prodiere, cur deus in Sybillis sic aperte loqui voluit, ut eas merito quasi dei sententias et consilia interpretemur? nempe, quia eas castas fore videbat et sola virginitas verum est dei tabernaculum. Cur eas tam longaevas esse iussit? quia vir- 831
ginitas non modo animam, sed corpus quoque prohibet corruptione. Non enim Hebreae fuere illae neque Palestinae, sed prima Persica, secunda Libica, tertia Delphica, quarta Cumana, quinta Erithrea, sexta Samia, septima Amalthea, octava Helespontia, nona Phrigia, decima Tyburtina. Nullam respuit virginem divina ma- 832
iestas, sive barbara illa fuerit sive Graeca Latinave. Quis eam docuit talia cecinisse: αὐτὰρ σύ, ἄφγων, τὸν σὸν θεὸν οὐκ ἐνόησας

παίζοντα θνητοῖσι νοήμασι, ἀλλὰ κἀκάνθαις ἔστεψας στεφάνῳ φοβερήν τε χολὴν ἐκέρασας, id est, at tu, stulta, deum tuum non cognovisti ludentem mortalibus mentibus, sed spinis coronasti horridumque fel miscuisti. Item et illud: εἰς δὲ τὸ βρῶμα χολὴν καὶ εἰς 833
δίψαν ὄξος ἔδωκαν, τῆς ἀφιλοξενίης ταύτην δείξουσι τράπεζαν, id est, in cibum fel et in sitim acetum dederunt, inhospitalitatis hanc mensam monstrabant. Nimirum maxima divinitatis arcana et sup- 834
prema quaeque miracula per virginitatem deus edere dignatus est. Mundi salvatorem virgineo ventre recondit. Reluctantem Paulum, 835
quia virgeneum esse cognoverat, non solum vas electionis esse iussit Spiritu Sancto refertum, sed ad tertium usque caelum rapuit. Ioanni quoque virgini filius virgo matrem virginem pendens in cruce conmendavit. Iacobum tantae sanctitatis et perpetuae virginitatis Iosephus Hebreorum hystoricus fuisse describit, ut propter eius tantum necem Hyerosolimam subversam esse crediderit. Pe- 836
tronilla clavigeri Petri filia perpetuam sibi virginitatem indixit. Flavia Domitilla, Flavii Clementis consulis ex sorore neptis in insulam Pontiam relegata est, quia Christianam se esse fatebatur et virginitatem ob id tueri volebat. Tecla sanctissima virgo divina 837
Pauli doctrina instituta, Potentiana et Praxedis sorores Timothei et Novati in perpetua virginitate perstitere. Ignatius Ioannis disci- 838
pulus virgo fuit et virginem Mariam in carne vidit ac salvatoris amore ita divinitus exarsit, ut in eius corde nomen Iesu inscriptum fuerit inventum. Serapia virgo Antonino Pio imperante et 839
Iustini hystorici tempore forti animo pro fide Christi mortem obivit. Quid de septem dormientibus referemus, quorum miraculum 840
non modo stuporem maximum afferre, sed humanam fidem superare videtur? hos enim summa castitate munitos Detius imperator in antro clausit obscurissimo, cum acerrimus esset Christiani nominis inimicus, quod cum annos post ducentos Valentiano Caesare imperante patefactum esset, vivi in recondito specu reperti sunt. Agata apud Cataniam Siciliae civitatem nec colophis nec 841
carceribus nec equuleo nec mammillarum exertione nec tormentis nec candentibus denique carbonibus a virginitate et orthodoxa fide Quintiano iudice removeri potuit. Apolonia Alexandriae, ut 842
idem praestaret, neque dentes vi excussos ingemuit neque praeparatum ignem reformidavit, ut eadem premia assequeretur. Trifon puer castissimus, qui daemones e corporibus abigebat, item Autolia et Victoria virgo sub Detio pulcherrime cecidere. Eadem forti- 843
tudine usa est Cirilla Detii imperatoris filia et Columba virgo, quae sub Aureliani imperio martirii coronam promeruere. Sed quid 844
de Lucia, Beatrice, Theodora, Catarina, Margarita et Agnete virginibus in omne aevum merito conmemorandis?, quae omnium philosophorum caeterorumque virorum et sapientiam et fortitudinem superarunt, quae Dioclitiano et Maximiano imperantibus fortissime mortem subivere, quo quidem tempore usque adeo in Christianos saevitum est, ut diebus triginta hominum viginti milia imperatorio iussu in profexione verae fidei mattarentur. Constantia 845

Constantini magni filia virginitate duce et fide comite elephantian exuit. Martinus Pannonia oriundus, Turoniensis episcopus summa continentia inter sanctos relatus est. At quid de Hieronymo nostro 846
suavissimo divini eloquii fonte referemus?, qui tantum virginitate sua divini luminis assecutus est, ut, nisi talem interpretem et hereticae iniquitatis confectorem habuissemus, adhuc in tenebris laboraremus. Parisium Genovefa virgine gloriatur, Colonia Agrippina 847
undecim milium virginum strage celebratur, quas barbaricus Unnorum furor rapuit ad supplitium. Ioanni Damasceno manum iniuste amputatam ob nimiam castitatem divina virgo restituisse perhibetur. Focas imperator in Pharam virginem saeviit. Gallia Regiulfam 848
virginem, quae Constantini tertii imperio claruit, perpetuo celebrabit. Maxelendem et Noitburgem virgines Agrippina Colonia celebrat et, quamvis barbara videntur esse nomina, Romana tamen laude digna non sine facinore praeteriri possunt. At quis Edil- 849
trudem Britanniae reginam sat pro dignitate laudaverit?, quippe quae tribus nupta viris semper inmaculata permansit atque ipsa potius viros in virginitatem asserebat, quam ipsa a virginitate deficeret. O regina cunctis conmemoranda gentibus, qua Occeanum 850
et Europa iure gloriatur. Praeterea anne subticendum est ingens miraculum a virginitate Ludovici tempore Gallorum regis editum, quo puella nondum fere duodecimum annum nacta claruit sanctitate tanta, ut post sumptam eucaristiam sex mensibus pane tantum et aqua quottidiana ieiunia peregerit, deinde per triennium cibo ac potu prorsus abstinuerit? At quis negarit Pannoniam quoque no- 851
stram castissimis nequaquam regibus caruisse? Sanctissimus enim ille pater Stephanus non minus fidei, quam imperii autor, quamvis Gillam Heurici imperatoris sororem duxit uxorem, qua tamen castitate vixerit, sanctitas et miracula declararunt. Heuricus quoque 852
imperator Conneundam uxorem habuit et in sancto coniugio perpetuam uterque virginitatem retinuit. Eodem exemplo Hamericus regis Stephani filius, qui sibi in regno successit, virgo cum sponsa sua semper vixit. Etuardus, qui Brittaniae regnum iustissime gu- 853
bernavit, ob castitatem maticinatione est a deo donatus. Elburga quoque eius filia et Egitha Edogari regis filia et Valturga cum Maria Diogenea inter deas relatae sunt. Hyspania vero nostra di- 854
vum Dominicum fecundissimae religionis autorem non immerito praedicat et veneratur. Umbria Franciscum verum dei servum uni- 855
cum et idem divinum consumatae virginitatis et sanctitatis exemplar, cunctis gentibus religiosissime venerandum ac maximum Christianae fidei columen et firmamentum iure praedicat et adorat 856
suaque monumenta posteritati veneranda conmendat. Quid Petrum martyrem? quid virgineum angelicumque Thomam verissimum ac dilucidissimum sacri dogmatis explanatorem?, quem quicunque non legerit, neque in divinis neque in humanis vere sapere pot- 857
erit. Sena vero Aetruriae civitas Catherinam virginem perpetuo praedicabit, quae tam ineffabili castitate fuisse memoratur, ut non secus atque Franciscus a Christo stigmata promeruerit. Retulimus

non ignobilem sacrarum virginum cohortem, quae ante nostra
tempora floruere. Sed liceat mihi, quaeso, pater, benignitate tua 858
duas referre Italiae virgines recentiores quidem et ab aetatis nostrae memoria non longe remotas, quarum altera in Umbris, in
Praecutinis altera religiose celebratur. In Umbria enim non pro- 859
cul a Perusia Monsfalco est oppidum in edito monte situm Fulginatibusque vicinum, ubi cuiusdam virginis, cui Clarae nomen erat, reliquiae nonnullae videntur, quae non modo virginitatis excellentiam, sed indubitabile fidei ac Trinitatis referunt argumentum. Haec enim virgo, cum inter sanctimoniales vitam caste sanc- 860
teque duxisset, incurabili demum morbo correpta ad mortem redacta est. Circumstabant sociae et, ut hanc in domino obdormitio- 861
nem miti animo tolleraret, adhortabantur; in mortis angustia enixe obsecrabant, ut crucem et paxionem Christi ante oculos haberet ac demum individuae Trinitati spiritum suum conmendaret. At illa
moriens saepe respondit haec omnia se in corde continere. Cum 862
animam exegisset, pro explorata virginis sanctitate, quia in corde dixerat, priusquam aspiraret, se Christi passionem habere, placitum est antistiti, ut patefacto pectore cor virginis exertum medicus cum vespillone rimaretur et diligenter inquireret, si quid praeter naturam in purissimo corde inspiceretur. Allatum tandem est 863
cor et coram antistite divisum, in quo crux Christi, lancea ac caetera divinae passionis instrumenta continuo emicuere, quin etiam et non parva sanguinis copia, quae in hodiernum usque diem in paraxide asservatur, item pilulae tres eadem magnitudine, sed prestigioso pondere, quippe quae, quomodocunque pensitentur, una cum binis aequo examine constabunt, quod sanctissimae Trinitatis evidentissimum videtur esse experimentum, quandoquidem et coniunctae illae et quovis modo seiuntae eiusdem ponderis esse videntur, ut illustri sit nobis argumento patrem, filium Spiritumque Sanctum, quamvis personae distinguantur, eiusdem tamen esse divinitatis et essentiae. O spectabile per secula cuncta miraculum, quod 864
adhuc (ni fallor) universa saepe spectavit Italia. O verum virginitatis argumentum cunctis aetatibus praeferendum. O evidentissimum Christianae fidei spectaculum, quo difficultas omnis amovetur, unde, quantam dei charitas cum virginitate coniuncta vim habeat, spectanti cuique facile erit intueri. Quin immo, quod in patris regno 865
memoratu dignum accidit, referamus. Prècutini populi sunt in paterni regni principio iuxta Asculum urbem Truento fluvio ab agro Piceno disterminati, in quibus Camplum est oppidum ab Interamnia Praecutina distans stadiis quattuor et viginti. Hic puella nata 866
est usque adeo Christi obsequio praedestinata, ut ab ineunte pueritia iuxta dei templum inaccessibili fornice proprio iussu coherceretur. Victa tandem mater, quia virginitatis numini nil obsistere 867
potest, filiolam obstructo carcere obcluserat, ubi, cum vitam ageret non invita difficilem, tantum divini numinis pro sua virginitate concepit, ut omnibus expedite linguis loqueretur. Hanc Iosias Aqua- 868
viva Adriae dux et Iulii pater, qui pulcherrime ad Idruntum Tur-

corum bello oppetiit, et adire frequenter et futura consulere consuevit, quin etiam et finitimi saepe populi religiosius adibant. Et 869
haec consulta Graece, Latine et Hebraice loquebatur et interogata in omni disciplinarum genere doctissime respondebat. Ingentis foret ocii sanctissimae virginitatis et excellentiam et referre miracula. Quin id dicere ausim vel rarum vel nullum in terris, nisi 870
per virginitatem aut aliquas eius reliquias, edi posse miraculum. Praetermitto longam veterum cohortem, quae Christianae fidei mu- 871
nere caruere; ommitto Atlantam, Harpalicem, Camillam, Iphigeniam, Chrisida, Casandram caeterasque Diane Tauricae virgines; ommitto Minervam, Dianam virginesque Vestales, quae in tanta habitae sunt autoritate, ut consules, imperatores caeterique magistratus et ordines de via caedere solerent. Sed quis Phedonis filias sine 872
scelere preterierit?, quem cum Atheniensium triginta tyranni in convivio necavissent filiasque eius virgines ad se venire iussissent ac scortorum more nudatas super pavimenta paterno sanguine fedata impudicis gestibus ludere imperassent, dissimulato paulisper illae dolore, cum convivas ebrietate confectos intelligerent, quasi ad requisita naturae egredientes, ut virginitatem morte servarent, invicem complexae se praecipites in puteum dederunt. Quis De- 873
motionis Ariopagitarum principis filiam subticuerit?, que audito sponsi Leostenis interitu se interfecit asserens, quanquam intacta esset corpore, tamen, si alterum accipere cogeretur, quasi secundum acciperet, cum priori mente nupsisset. Quis quinqueginta La- 874
caedaemoniorum virgines mentione dignas non existimet?, quarum, cum Spartiatae et Messenii ob quaedam sacra virgines ultro citroque mittere solerent et quodam tempore Messennii Spartiatarum filias violare tentarent, ex tanto numero nulla stupro consensit, sed omnes pro servanda pudicitia occubuerunt, unde gravissimum ac diuturnum utrinque bellum concitatum est. Adhuc Stymphali- 875
dem suam praedicat Archadia, quam cum Aristoclides Orchomeni tyrannus virginem adamasset et cum interfecto patre in Dianae delubrum confugisset ac simulacrum eius teneret nec vi posset evelli, ibidem tyranni furore contrucidata est, cuius mortem ita egre tulit Archadia, ut necem virginis ulcisci perrexerit. Aristome- 876
nis Messenii viri profecto iustissimi nomen in omne saeculum ubique regnabit, qui victis Lacedaemoniis nocturna sacra celebrantibus, quae Hiacintina vocantur, de choris ludentium quindecim virgines rapuit et, cum eius comites vim inferre contenderent, cum monitis nihil proficeret, quosdam tandem non parentes interfecit et ita caeteros metu cohercuit. Redditae deinde suis puellae, cum 877
Aristomenem cedis reum viderent, confestim, ubi in patriam rediere, ad iudicum pedes revolutae non prius inde discessere, quam suae pudicitiae defensorem viderint absolutum. Schiedasi quoque filiae 878
perpetua laude non carebunt, quippe quae in Leutris Boetiae, cum duos iuvenes absente patre hospitii iure excepissent et cum illi nimia crapula et ebrietate confecti per noctem vim virginibus intulissent, polluta pudicitia supervivere nolentes mutuis vulneribus

conciderunt. Quid etiam admirabilius, quam quod de Locridibus 879
virginibus memoria proditum est, que per annos circiter mille, cum
Ilium ex more mitterentur, nullam impudicitiae famam subivere?
Castis quoque mentibus maiori curae castitatem esse, quam vitam 880
septem Milesiae virgines plane testantur, quae Gallorum impetu
cuncta vastante, ne quid turpitudinis ab hostibus paterentur, con-
scita morte caverunt. Quis Thebanae virginis poterit oblivisci, quam 881
cum Nicanor victis Thebis vehementer amasset eiusque captivae
coniugium expetivisset, experientia duce cognovit a virgineis men-
tibus longe pluris, quam regnum, fieri virginitatem. Item et alia 882
Thebana virgo memorabile defensandae virginitatis exemplum om-
nibus post se gentibus reliquit, quae, cum ab hoste Macedone vio-
lata foret, dissimulato aliquantisper dolore dormientem paulo post
corruptorem iugulavit ac subinde sibi ipsa congratulans interfecit,
ut amissa virginitate non viveret neque inulta moreretur. Pytha- 883
gorae filia choro virginum praefuit et eximia castitatis doctrina
eas instituit. Diodorus quoque Socraticus quinque filias habuit
arguta dialetica insignes et virginitate singulari praeditas. Quis 884
Eucliae inmemor esse potest, quae longe ante hoc tempore floruit?
Hanc Herculis et Mirthae filiam plerique fuisse volunt, nonnulli
ex Menetio Patrocli sororem, quae, cum totam vitam inviolabili vir-
ginitate transegisset, magno in honore apud Boetios et Locros fuit,
quando ei statuam et aram in omni foro dicarunt, ad quam sponsi
et sponsae, priusquam nuptias celebrarent, sacrificare consueverant.
Mitridates quoque rex Ponti acerrimus hostis populi Romani nihil 885
in tanto potentatu variaque fortuna pulchrius ostentare potuit, quam
cum uxorum magnanimitate praeclarissimam utriusque sororis vir-
ginitatem. Cum enim victus fugeret, Bacchidem eunuchum Pher-
natiam, ubi mulieres tutius observabantur, misit nunciantem regis
nomine, ut, quod vellent, genus mortis optarent, ne quid turpi-
tudinis a Romanis perpeti cogerentur. Duae uxores Ionicae, altera, 886
cui nomen erat Monima, avulsum a capite diadema cum collo
circumligasset, misere se suspendit et, cum corporis gravitate la-
queus frangeretur, O execrandum inquit, diadema, neque in tam
tristi ministerio mihi profuisti; et mox se Bacchidi iugulandam
conmisit; altera Veronica hausto veneno, quod cum matre divi-
serat, cum statim interire non posset, se eunucho pariter tradidit
suffocandam. Sorores vero Mitridatis, quarum altera Roxana, Sta- 887
tira altera dicta est, ad quadragessimum usque annum servata vir-
ginitate veritae, ne eam quoquo modo polluerent, venenum pariter
hauxerunt, quae ob id non modo regio genere, verum etiam et
divino non indignae habitae forent. Orithia Marchesie Amazonum 888
reginae filia in regno successit, cuius praeter singularem belli sci-
entiam eximia servatae in omne tempus virginitatis admiratio fuit.
Si tot peregrina in medium exempla deduximus, nonne piaculum 889
conmittere videamur, si Romanae quóque gentis, unde tu, pater,
oriundus es, nihil referre cupiamus? Coelia virgo una ex obsidi- 890
bus Porsenae datis, cum Aetruscorum castra a Tyberina ripa non

procul locata essent, falsis custodibus inter taela hostium transnavit ad suos et dux virginei agminis omnes incolumes Romam prope restituit, cui nisi tantum animorum virginitas afflasset, virile profecto et praeclarum nunquam facinus ausa fuisset. Tarratiae vero 891
virgini Vestali, ut Horatia lex testis est, amplissimi a populo Romano honores tributi sunt, quippe cui ius dicendi testimonii concessum est et testabilis una omnium faeminarum facta est et alia nonnulla data privilegia. Antiquorum quoque iuvenum pectora hanc 892
deam habitare non puduit. Caius Marius imperator exercitus, quia pudicitiam adolescentis ille coinquinare tentaverat, Drusum sororis suae filium tribunum militum a Plotio manipulario milite iure cesum pronunciavit. Marcus Claudius aedilis curulis C. Scantinio Ca- 893
pitolino tribuno plebis, quod filii castitatem contemerare tentasset, diem ad populum dixit et, cum reus sacrosanctam potestatem se habere diceret et tribunitium auxilium imploraret, negante toto tribunorum collegio se sanctissimae virginitati intercessurum convictus uno tantum testimonio adolescentis, qui tentatus erat, damnatus est. Titus Veturius, cum aere alieno gravatus cum Celio Plo- 894
tio nexum se dare coactus esset et inmaniter ab eo pulsaretur, quod virgineum pudorem ab illo fedari non permitteret, ad consules conquestus est; quod cum ad senatum relatum esset, Plotius continuo in carcerem coniectus paenas luit. Spurinna pul- 895
cherrimus Aetruriae adolescens, ne insidiosa sua spetie mulieres sollicitare videretur, os universum vulneribus dehonestavit et corpus, quam animum fedare maluit. Sed quid Democlis virginitate con- 896
stantius pueri (ut aiunt) venustissimi?, qui, cum neque precibus neque minis, ut Plutarcus autor est, a Demetrio rege in desyderium perduci posset et in arcto balnei loco inventus a corruptore acriter peteretur, ut voluntaria morte a violentia et Demetrii scelere se redimeret, innocentia sua indigne perpessus in ferventissimam lebetis aquam se repente proiecit. O animum invictissimum, 897
o verum dei domicilium, o factum per saecula cuncta memorandum. Pausanias huic non inferior ab Attalo violatus apud Philip- 898
pum regem graviter conquestus est et, cum iniuriam suam ultum iri non cerneret, regem forti animo interfecit atque ipse deinde captus in crucem elatus est, cui quidem adhuc in cruce pendenti Olympias Alexandri mater capiti coronam imposuit auream et eum una cum mariti reliquiis concremavit ac tumulum iuxta fecit, ad quem ut parentaretur, quottannis in perpetuum servandae virginitatis monumentum instituit. Satis haec exempla vobis videri et fi- 899
dem non mediocrem facere possunt, verum, si forte pater his, quae dicta sunt, nondum suaderetur, audiat et haec duo naturae miracula, quae non sine stupore referuntur. Rhinoceros animal 900
ferocissimum unicum cornu supra nares habet, qui inmitissimus est helephantis inimicus, nam collimato ad saxa cornu in eius ventrem furit, quem sentit esse molliorem, item venatoribus infestissimus et inmitis, at usque adeo virginitatem veneratur et amat, ut spectatam virginem reverenter adeat et quasi blandiens caput

in gremio deponat et obdormiat, quia ibi se tutum esse conspicatur et sic obducto laqueo saepe devincitur; quare ne ulla qui- 901
dem alia arte, praeterquam virginitate, captatur, quam si inmitissimae ferae venerantur et amant, quid homines rationis compotes facere addecet? Praeterea eos daemones, quos familiares spiritus 902
appellamus, aequiores et obtemperatiores ipsa virginitate fieri credunt; invertunt mentes hominum easque saepe occupant et magno furore agitant, quin etiam saepe mortalium domos, nedum corpora inhabitant; variis quoque praestigiis oculorum aciem obstringunt, ut varia monstra edere videantur. Prosper etiam Capha- 903
rellus patritio Romanorum sanguine natus ac princeps Asculanus scientia et doctrina sua nimium venerandus, cum ad componendum huc bellum inter te ac Federicum imperatorem apostolicus legatus advenit, cum in fantasmaton sermonem incidissemus, mihi rettulit Romae cognatos suos quandam habuisse domum, ubi daemones mira portenta facerent, ignem ardentem extinguerent, fercula saepe emensa surriperent, vexarent cubiculum et horrendo saepe strepitu somnos interciperent, quin et hac tam dira molestia et importunitate domum frequentius inquietarint, atque in his domesticis malis unicum fuisse remedium. Duae erant ibi virgines 904
mira symplicitate et puritate incredibili, hae spiritus illos saepe vocabant, qui perinde atque iussi presto aderant et imperata expectabant. Rogati, ut aliquandiu cederent, saepe obtemperabant; 905
si qua abstulissent, ubi abdiderint, fatebantur, mirum denique obsequium virginibus praestabant. Hae demum cum eos exorassent, quonam pacto domo dimitti possent, responderunt se abituros, si ossa, quae in vinea sub alto fornice occlusa quondam fuerant, retegerent retectaque rite expiarent. Quod ubi factum est, domum 906
continuo reliquere neque ibi quicquam amplius horrendi auditum est. Insuper oracula deorum, qui daemones erant et in simulacris loquebantur, ut homines a vera religione seducerent, consulta per virgines maiore ex parte responsa dabant neque virgineum corpus pro libidine sua vexare poterant. Ex quibus quidem omnibus 907
manifestum est, pater, virginitatem non modo deo omnipotenti prae caeteris placuisse virtutibus, sed feras quoque inmitissimas profanosque daemones eam mirum in modum amasse semper et observasse, quando nihil hac virtute innocentius, nihil candidius, nihil oblectabilius, nihil denique divinius invenitur. Si tigres beneficentia 908
delinitas, si leones veteris beneficii memores hominibus quandoque pepercisse legimus et lupas quandoque infantibus expositis non modo pepercisse, sed ubera admovisse accepimus, quia innocens illa aetas suo quodam iure ab omni nocumento esse libera et ab omnibus rebus favorem promereri debet, quid de virginitate dicemus?, quam non modo, quaecunque creata sunt, sed creator 909
ipse veneratur, quippe quem et virginem habere matrem et virginem quoque eandem sponsam habere non puduit, cui etiam nullum sacrifitium, nullus animus, nullum denique corpus oblatum satis placere potest, nisi ex virgineo corde offeratur. Si igitur tam 910

venerabilis ac sancta et ante fidem Christi et post virginitas est
habita per omne tempus pudicis nuptiis anteposita, quid ultra re-
quiras, non reperio. Sed tamen adde, quodcunque per se lauda- 911
bile est et bonum, quo magis exercetur, eo laudabilius et conmodius
esse. At coniugale officium plus aequo frequentare prohibitum est,
immo vitiosum ac fedum. Ex quo colligitur nuptias non per se, 912
sed partim generandae prolis, partim evitandae libidinis gratia esse
laudabiles, quae conmoda si ademeris, nihil habet in se, quod pos-
sit esse laudabile. Quod et hinc accipies. Cur diebus festis et sol- 913
lennibus ab uxore abstinendum est? Cur, quicunque uxori debi-
tum reddiderit, nec sacrae orationi recte vacare nec agni carnes
comesse ex lege potest? et non inmerito, quia, si panes proposi- 914
tionis, qui uxores tetigerant, comesse non poterant, quanto maius
panem, qui de caelo descendit, ab his, qui suas tetigerint, summi
nefas est? Cur etiam quandoque ducendae uxoris tempus intercala- 915
tur neque semper ducere fas est, cum sollenniora tempora appro-
pinquant? nempe quia suapte natura coniugium (nolim enim
quicquam impie loqui, dum tam fauste et faeliciter coniugata co-
gor pro veritate certare) non videtur nimis esse laudabile. At ipsa 916
virginitas nunquam interdicitur, nullo tempore inhibetur, nunquam
rude donatur, sed, cum sit non modo laudabilis, sed ipsa vera
laus et utilitas decorque caelestis, quo magis servatur, eo
plus sibi vendicat divinitatis neque licentiam neque intermis-
sionem neque vacationem sibi patitur impendi, cum per se bona
sit et perquam conmoda, immo omnium bonorum opulentissima
officina. Dixeris ad haec, pater, quod subpudiuscule protulisti, in 917
lege scriptum esse maledictam sterilem, quae super terram se-
men non reliquerit, et antiquis patribus Hebraeorum non modo
uxores et concubinas habere licuisse, sed portentosa his coni-
ugia necessitatis causa fuisse permissa. Ne te quidem illud latet, 918
pater, quod in filiae oppugnationem callide subticuisti, variam pro
temporum conditione omnipotentis dei fuisse dispensationem ab
initio mundi duorum tantum fuisse coniugium, veluti Adae atque
Evae, quod quidem institutum per successiones omnes temporum
perdurasset, si in obsequio perstitissent, et post eos sorores cum
fratribus fuisse coniunctas, cum aliae non essent mulieres; primum 919
omnium Lamech duas sibi coniugasse uxores et ideo infamia non
caruisse, quia id explendae voluptatis causa fecisse arguebatur;
deinde, cum omnes pene homines falsa religione ducerentur et
pauci in cultu dei perstitissent, relassatas esse coniugalis pudoris
habenas, ne dei cognitio prorsus extingueretur; ac Habraam vi- 920
vente uxore ancillam adivisse, idem quoque fecisse Iacob, qui non
modo liberis, sed se ancillis inmiscuit; filias quoque Loth ebrio
patre abusas, ut post diluvium paulatim genus humanum coalesce-
ret, quod quidem ideo quondam permissum est, ut in fecunditate
mulierum populus quoque dei mirifice pulularet; quin etiam et 921
sacerdotibus coniugia fuisse permissa, ut in successione familiae
successio sacri quoque foret officii. Hoc iustis antiquis vitio dari 922

non debet, cum non lassiviendi, sed gingendi causa facerent, quod
nec contra morem nec contra praeceptum esse videbatur, quia nulla
lege erat inhibitum. Illi enim non erant victi libidine, sed ducti 923
pietate, qui iccirco, quamvis multo facilius se continere et possent
et vellent, uxoribus tamen pluribus utebantur non in morbo desy-
derii, sed in opere generandi disseminandae gratia veritatis. Haec 924
eadem causa Sarram compulit, ut viro diceret: Ecce, conclusit me
dominus, ut non pariam; intra ergo ad ancillam meam, ut filium
facias ex ea. Quod non ardore libidinis nec decore pulchritudinis 925
thorum Habraam posthabuit coniugalem. In filiis autem Loth, cum
post diluvium reparandum foret genus humanum, privatam culpam
publici muneris ratio praetexit. Nam, sicut vir iustus, quamvis deum 926
appetit, alimento tamen utitur quottidiano non gulae voluptate, sed
vitae ratione; ita et illi olim maiores nostri non libidine, sed pro-
pagandi generis necessitate coniugali officio deserviebant. Sed quid 927
latius vagari videor et vos nimia satietate conficio? Apostolicum
vas, inquam, illud electionis audite: Bonum est homini mulierem
non tangere, propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam
habeat et unaquaeque virum suum. Et infra: Hoc autem dico iuxta 928
indulgentiam, non iuxta imperium. Volo enim omnes homines esse,
ut me ipsum, sed unusquisque proprium donum habeat ex deo.
Consulit enim apostolus praeceptor ille veritatis multo melius esse 929
non tangere mulierem, sed utrunque perpetuam servare castita-
tem, si fieri potest. Quibus ea non inest naturae benignitas et dei
gratia melius est nubere, quam uri. Item inquit: De virginibus 930
praeceptum domini non habeo, consilium autem do tanquam mi-
sericordiam consecutus a domino, ut sim fidelis. Haec ille. Virgi 931
nitatem dominus magis ottulit, quam imperavit, quia divinus ille
figulus non ignorans vasculi fragilitatem, quod effinxerat, virgini-
tatem in audientis potestate dimisit. Unde illud: Non omnes ca- 932
piunt verbum dei, quibus datum est. Item, si hanc imperasset, et
damnaret nuptias et hominum, ut dixisti, pater, videretur auferre
seminarium, unde et ipsa virginitas nascitur. Ubi consilium datur, 933
offerentis est arbitrium, ubi praeceptum, necessitas servientis. Cum
fortissimo ariete virginitatis murus quottidie quatiatur, benigni crea-
toris clementia nuptiarum indulgentiam exhibuit et non virginitatis
praeceptum posuit, ne proposita ingenti difficultate homo quottidie
periclitaretur. Virginitas ergo, pater, omni ex parte caeleste donum 934
est et, si virtus quaeque, quo difficilior est, eo praestantior iudica-
tur, haec est pudicitiae iure praeferenda. Inter utranque quantum 935
intersit, hinc licet sumere coniecturam; quantum enim inter peccare
est et benefacere, tantum est inter utranque discrimen, et, ut loquar
illustrius, quantum inter bonum est et melius. Si nuptias agimus, 936
non peccamus, tutum est pernitiosae libidinis antidotum. Sed quid
tandem inde promeremur, si naturae obsequimur, ut caetera ani-
malia? Sique virtus est circa difficile, omnia licent, sed non om- 937
nia expediunt. Sed quid ad illud respondebis? Diligite uxores, sic-
ut Christus ecclesiam. At ille caste dilexit; ergo vos quoque caste

cum uxore vivetis. Neque te illud, pater, dictum praeterit Hippo- 938
cratis: τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν, id est, coitum esse
parvum comitialem morbum; neque illud Epicteti philosophi, qui
virginitatis amator, cum intollerantiam et incontinentiam omnium
gravissima et teterrima vitia esse affirmaret, semper haec habebat
in ore: ἀνέχου καὶ ἀπέχου, id est, patere et abstine. Iam tempus ad- 939
monet, magnanimi heroes, ut satietati vestrae finem imponam, quam
mea peperit profusa loquacitas et materiae altitudo ac dignitas, cui
nulla oratio potest esse satis. Sed, quia iam dudum innuisti pater, 940
ut triduanam questionem ipsa definiam, et id omnes hi praestan-
tes expectant convivae, opus esset eo uti temperamento, quo et ve-
ritati et paternae maiestati satisfieret. In tanta enim animorum sus- 941
pensione et tam aequo iuditiorum examine difficile est dignum re,
dignum patre, dignum Beatrice dicere. Quas ob res, pater, per ea, 942
quae dicta sunt, nemo sapiens ambigat veram ac solidam ex omni
parte absolutam, de qua loquor, virginitatem, quae raro reperitur
in terris, coniugali pudicitia multo esse praestantiorem atque hanc
unam virtutem divinam potius quam humanam iure censeri et me-
rito inter choros angelorum laureola coronari; sed, quoniam vir- 943
ginitas duplex esse potest, perfecta, inquam, et imperfecta, perfec-
tae autem nihil ex humanis virtutibus esse comparabile, imperfec-
tam virginitatem aut animi esse aut corporis, animi, cuius mens
inmaculata, corporis, cui caro intacta. Ex his melior est virginitas 944
mentis, quam carnis, quia tollerabilius est mentem virginem ha-
bere, quam carnem. Si utrunque praestari potest, nihil apud deos
hominesque praestantius, si alterutrum liceat, potius deo, quam
homini nos castos prebeamus. Nam virgo prostitui potest, sed 945
adulterari nequit, quandoquidem non potest caro corrumpi, nisi
mens ante corrupta fuerit, et, si munda a contagione fuerit anima,
caro non peccat. Paterna maiestas, quae de ea pudicitia coniugali 946
locuta est, quae mentem retinet incorruptam, carnem vero sacro-
sancto coniugio temperate et religiose patitur inservire, iure illi
anteposuerit virginitati, quae corpus licet intactum conservarit, men-
tem tamen habuit inquinatam, quia haec vera virginitas dici non
potest. Quin etiam coniugalis pudicitia ab animi virginitate non 947
dissentiet, immo unum et idem erunt. Abraam, qui uxorem habuit
et cognovit ancillam, castitatis habitu non caruit et inmaculato
animo nuptiis satisfecit et, quamvis castitas caelibum melior est,
quam nuptiarum, tamen Abraam praestitit utranque, alteram usu,
alteram vero habitu. Caste enim coniugaliter vixit. Esse autem 948
castus sine coniugio potuit et voluisset, sed non oportuit. Quare
aliqua ex parte potest cum Ioanne euangelista conferri. Nam, sic- 949
ut non impar meritum est patientiae Petri, qui gravissima pas-
sus est, et Ioannis, qui martirio caruit, ita ne impar quidem me-
ritum est castitatis utriusque horum, quos diximus. Quod si pater 950
senserit, ut ipsa non ambigo, pudicitia poterit huic virginitati man-
ce praestare et cum illa excellenti, de qua diximus, quamvis se-
cundo loco contenta, quandoque tamen certare audebit. Proinde, 951

quicunque uxores habent, perinde caste vivant, atque si non haberent, contra autem, quaecunque viros, cum his ita sese gerant, veluti cum nondum nactae fuerint, hoc est, animum semper in coniugio integrum servent et inmaculatum. Nos autem, pater, postubi 952
coniugali officio nihil hucusque profecimus, quia nos castos mavult fortasse deus et magis pristina utriusque virginitate delectatur, intermisso thori coniugalis officio illecebrisque hymenaei virgineum salvatorem nostrum virgineo corde recolamus, carnem hanc pariter tam laute auctam et in tantis delitiis enutritam, qua nihil corruptibilius inveniri potest, cum eo pariter crucifigamus. Illud 953
Sophocleum, quod ab Ulyxe dicitur, in corde semper habeamus: ὁρῶ γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο πλὴν εἴδωλ', ὅσοιπερ ζῶμεν, ἢ κούφην σκιάν, id est, video enim nos nihil aliud esse, quicunque vivimus, praeter idola et vanam umbram. Studeamus placere Christo, eius 954
opera aemulemur cum charitate fideque castitatem perpetuo operantes et a voluntate sua nunquam dissentiamus, quando ipse, qui nos creavit, nos magis diligit, quam nos ipsi, et, quaecunque nobis meliora sint, et prospicit et prospecta defert. Regni curam et 955
habendae prolis dulcissimae vota illi relinquamus, qui nobis hoc statuit imperium et hoc Christianae reipublicae propugnaculum labefactari non patitur. Illuc ire contendamus castitate duce et mu- 956
tua comite charitate, ubi vera pax, vera beatitudo, vera faelicitas, vera mentium illustratio, ubi premium virtutis erit ipse, qui virtutem dedit eique se ipsum promisit, quo nil melius et maius esse potest. Ait enim: Ego ero, quaecunque ab omnibus honeste desy- 957
derantur, vita, salus, victus, copia, gloria, honor, pax et omnia bona. Item finis desyderiorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic 958
affectus, hic actus profecto erit in omnibus. Huc igitur castitate duce accedere enitamur, quia beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Quod etsi laborosium et difficile, quod diximus, esse 959
videtur, divinum illud Pyndari dictum mente repetamus: ἄπονον ἔλαβον χάρμα τινὲς παῦροι, id est, pauci sine labore gaudium ineunt, et hoc quam maxime, quod omnia superat ac firmum est et sempiternum. At vos, antistites, quibus melior est sors oblata, quos 960
non modo decet, sed legis iubet imperium perpetuam servare castitatem, sub quo imperatore militatis, consyderate et, ex quo certamine palmam referre iubeamini, quottidiana memoria volutate, quippe qui, si quod deo gratissimum sit, facere curabitis, virginitatem imprimis adipiscemini, sine qua nulla virtus potest esse decora deoque grata, quam quaecunque bonae deseruerint operationes, non nisi sordidae esse possunt. Tu vero, Francisce frater, 961
nostra conmunis animula, nostrum corculum, unica voluptas ac unicum vitae solactium, quem mecum in septemtrionem adduxi neque sine meo patrisque dolore maximo dimittere potero, si huic patriae maiestati, si sororiae pietati satisfacere curas, hanc caelestem excellentissimamque virtutem complectere, dilige et venerare, quae multo plus, quam natura, decoris attulerit. Compesce animos, 962

aetatem coherce extuantem et, quando regius es adolescens, tecum semper cogita nil esse magis regium, quam suae libidini temperare et se ubique praestare continentem. Da operam, frater, mea 963
dulcis animula, ut, cum in paternum regnum te retuleris, ex sacrosancta Pannonia regis officina prodiisse videare. Quod si, ut spero, feceris et, ut facis, facere perges, neque divo Alphonso avo tuo neque invictissimo patre Ferdinando indignus filius existimari poteris. Vos autem, heroes ac duces fortissimi, qui assiduum cum 964
infidelibus ac barbaris bellum geritis et mortis periculum pro regni fideique defensione quottidie subitis, studete, ut non minus corpora, quam animos, tanquam purum olocaustum, cum hora venerit, offeratis. Id tu cura, Magne Blasi, qui in Italiam Mat- 965
thiae regis ductu et auspiciis traiecisti, ut Turcorum rabiem una cum Alfonso fratre non modo coherceres, sed prorsus extingueres. Tu vero, Stephane, qui Dalmatiam regio iussu regis, amicam 966
tibi castitatem auge ac serva regiaque vestigia, ut facis, imitare. Tu autem, Lupe Macaedonico genere oriunde, qui a teneris annis veluti Hanibal in Turcorum cedem coniurasti, quoniam te continentem et castum in tanto periculo esse oporteat tecum quottidie meditare. Haec eadem salutaris castitatis cura vobis incum- 967
bat, Paule caeterique duces Pannonia signa ferentes. Cogitate vobiscum divinam providentiam iccirco in Christianae reipublicae finibus collocasse, ut vestra haec casta fortiaque pectora pro muro ac vallo fidei statueret et tam sancta munitione Christiana castra vallaret. Proinde vos omnes diligite castitatem, virginitatem colite, 968
deum in primis ac sacrosanctum regem saluti vestrae deditissimum amate, diligite, observate, fida ac pia obsequia praestate et eum in terris peculiarem patrem reputate, quem non suae, sed vestrae saluti et utilitati consulere conspicamini. Trimerion de- 969
mum hoc symposion in sanctissimae virginitatis pudicitiaeque coniugalis disputatione celebratum in perpetuam utriusque deae memoriam inter festos dies referte et celebrate quotannis.

REX: Infinitas tibi ago gratias, Iesu Christe, pater optime 970
maxime, quod eam vitae sociam regnique consortem mihi tribuisti, quam tuo beneficio nactus, quid velim in terris et appetam, ne facile quidem scio. Haec mihi vita, haec solatium, haec pax, haec unica salutarisque voluptas; hanc pro filia, hanc pro liberis habebo. Be- 971
atricem mihi dedisti, quae bearet, Beatricem serva, quae servet; mulierum nostri saeculi mea filia decus est, quam in perpetuam disputationis huiusce congratulationem milies iterumque milies dissuaviari non desinam. Ita enim de virginitate distinxit, ut utran- 972
que sententiam conservarit. At, Hercle, ita est. Nihil ea virginitate maius, quae corpus et animum praestiterit integerrimum, coniugalem vero pudicitiam ea virginitate esse potiorem, quae corpus tantum et non animum servarit inmaculatum. Nihil potuit concin- 973
nius et perspicatius definiri, ut rem cum utriusque dignitate componeret. Vos autem, magnanimi viri, qui Beatricem meam tantopere observabatis, nunc divinum eius ingenium experti, quanto

magis in posterum colere et venerari debeatis, hinc perpetuam sumite facultatem. Vos hunc quotannis celebrate diem, eam pre- 974
dicate, concinite, ingeminate Beatricem, quando haec vestra est indulgentissima parens, haec Pannoniae regina, haec Danubii dea, haec denique suavissima Matthiae regis filia. Vos autem, pueri, in 975
perpetuam Beatricis nostrae memoriam pretiosa missilia spargite, talentum, trabeam poculumque gemmatum convivarum cuique date, dupplicate congiarium et donativa copiosa pro cuiusque voluntate diffundite; universis hodie pateat gratiarum ianua. Proinde omnes 976
petite, accipite et Aragoniam Beatricem deam Hystri accolam et Matthiae regis filiam frequentius acclamate.

CONVIVARUM PLAUSUS. 977

Vivat fausta faelixque Beatrix, vivat beata Pannoniae regina, 978
vivat Beatrix, quae nos vivendo beat, vivat rex sanctus, castus et pudicus, vivat Matthias cum regina pius, vivat rex simul et regina sancti, vivat hic hominum gloriosus honor, vivant haec duo vera mundi lumina, vivat in terris diu utrunque decus, vivat haec unica spes Pannoniorum, vivant haec duo inter mortales sidera, vivant haec duo fidelium ornamenta, in quorum altero, quicquid in regibus sanctum et laudabile, item quicquid gloriosum et expetibile fuit, reperitur, in altera, quicquid castitatis et pudicitiae, item quicquid virtutis et excellentiae per caeteras unquam reginas ample diffusum est, congestum esse intuemur. Christe optime maxime 979
tuque unica mortalium dea divina virgo, vosque, caeteri dii caelicolae, nobis regem et reginam conservate, hinc sanctissimam optatissimamque prolem educite, propagate, respicite vota et desyderia Pannoniorum, nostras exaudite preces ac piis votis annuite, clementes oculos in Ungariam intendite, nostri regni aspicite necessitatem, supra populum pium semen sanctum propagate, ne patiamini, quesumus, Corvinum Aragoniumque sanguinem ad extremam sterilitatem adduci, servate gentibus haec sancta virtutum omnium exemplaria, servate has ambas illustrissimorum operum officinas, servate haec tutissima Christianae fidei propugnacula, servate hunc Italum Pannoniumque splendorem, servate haec duo studiorum ac optimarum artium perfugia, servate haec magnificentiae ac piae prodigalitatis exempla, servate invictissimum Christianorum principem, servate Christianae reipublicae defensorem, servate barbariae infidelitatis confectorem, servate denique Christianae seditionis moderatorem. Sanctus Matthias quottidianos de infide- 980
lissima barbaria tryumphos ducat, sanctus Matthias gloriosas quottidie victorias aedat, sanctus Matthias faeliciter fausteque vivendo Nestoreos annos esuperet, sanctus Matthias totam Scythiam Asiamque occupet et, quicquid est ubique gentium infidelitatis, ad orthodoxam Christi fidem revocet et sub sua ditione contineat. Regina 981
augustum pariat, faustam et faelicem prolem nobis Aragoniam relinquat, vitam cum rege phaenicis more reparet, faelices simul

annos ducant. A rege deus ac regina dolores, egritudines, pertur- 982
bationes et cuncta mala repellat, super hos gratiae frequentes, continuata ilaritas, perpetua charitas, vera gaudia, solida faelicitas, sempiterna incolumitas vigeat ac regnet. Omnes populi Matthiam 983
regem appetant, omnes provinciae Beatricem reginam convocent, omnes nationes ac gentes Matthiam cum Beatrice praedicent, memorent, venerentur et adorent. Sic divina clementia praeces no- 984
stras et nuncupata vota e caelo nunc exaudiat, sic ea confirmet, sic desyderia et spes nostras expleat. Ilares igitur plausus utrique 985
regiae maiestati vehementer edamus, hunc quotannis diem celebremus et per cuncta saecula posteritati celebrandum relinquamus sanctum Matthiam cum faustissima Beatrice perpetuo venerantes.

MARGINALIA.

Praefatio ad Beatricem Aragoniam.

10. De prudentia reginae Beatricis. - 12. Gnoma. 14. De sapientia eius. - 16. Viana civitas. - Rheti. - Vindelici. - 17. De arte militari. - 20. Gnoma. - 21. Mitridates. - Hipsicratea. - 22. De iustitia. - 27. Martius. - Epaminundas. Cleobis. - Biton. - Gnoma. - 28. Ferdinandus rex. - Gnoma. - 29. De fratribus reginae. - Divus Alfonsus dux. - 30. Divus Federicus. - Divus Ioannes cardinalis. - Divus Franciscus. - 31. Illustrissima Leonora. - 37. Gnoma. - 41. Clementia Beatricis. - 42. Gnoma. - 43. Magnificentia eius. - 46. Gnoma. - 51. Divus Franciscus. - 53. Ladislaus episcopus. - 55. Divus Ioannes cardinalis. 58. Beatrix regina. - 61. Rex Matthias. - 62. Divus Franciscus. - Prosper Capharellus. - 63. Antonius Bonfinis civis Asculanus.

Symposion de virginitate et pudicitia coniugali.

LIBER I. - 4. Viana civitas. - 5. Gnoma. - 8. Rex Ferdinandus. - Rex Alfontius. - 10. Franciscus hec legens conlachrymavit. - 11. Gnoma. - 12. Gnoma. 18. Gnoma. - 21. De pinguedine ventris. - 21. Gnoma. - 24. Gnoma. - 32. Gnoma. - 34. Gnoma. - 35. Quid inexplebile. - 48. Gnoma. - 50. Gnoma. - 60. Gnoma. - 80. Gnoma. - 81. Gnoma. - 82. Gnoma. - 95. Ladislaus episcopus. - 99. Propositio questionis de virginitate et pudicitia coniugali. - 100. Ladislaus episcopus. - 101. Gnoma. - 104. De Galeotto. - Gnoma. - 106. Pernicies ingeniorum. - 106. Gnoma. - 107. Gnoma. - 111. Quod omnibus licet uti voluptatibus secundum Gateottum. - 113. Perse. - Getuli. - 119. Pudice. - 121. Plato. - 125. Quod licet amare. - 129. Hesiodus poeta. - 130. Orpheus. - 132. Paulus. - Hieronymus. - 134. Orpheus. - 135. Homerus. - 139. Tria bonorum genera. - 148. Gnoma. - 150. Cato. - Gnoma. - 154. Semiramis. - 157. Conmoda amantium. 158. Bucefala Galeotti. - Gnoma. - 160. Arion. - 161. Orpheus. - 162. Gnoma. - 167. De potentia cognationis et similitudinis. - Gnoma. - 172. Gnoma. - 173. Mitridates. Gnoma. 176. Gnoma. - 178. Gnoma. - Quod beati amantes. - 179. Felices amantes. - 180. Anima. - Gnoma. - 181. Gnoma. - 183. Gnoma. - 184. Gnoma. - 186. Gnoma. - 192. Gnoma. - 194. Quod nihil amore vacat. - 195. De amicitiis et inimicitiis animalium. - 197. Gnoma. - De delphino. - Amor in arboribus. - 198. Gnoma. - 208. Vergilius. - Oratius.

- 209. Catullus. - Tibullus. - 214. Cardinalis Portugallensis. - 220. Exempla amoris. - 221. Hercules. - 222. Theseus. - 223. Iason. - 226. Pausanias. - 227. Clodius. - 228. Crassus. - Cato. - Augustus. - 230. Sulla. - Cato. - 232. Caesar. - 233. Alexander. - Gnoma. - 234. Eurilacus. - Gnoma. 235. Mithridates. - 236. Dion. Demetrius. - 237. Antiochus. Erasistratus. - 238. Agesilaus. - Fabius. - Gnoma. - 239. De sacra cohorte. - Gnoma. - 240. Plato. - Gnoma. 242. Homerus. - Gnoma. - 242. Alcibiades. - Gnoma. - Moscus poeta. 245. Augustus Octavianus imperator. 247. Tyberius imperator. - 248. Calicola imperator. - Claudius imperator. - 249. Nero imperator. - 250. Otho. - 251. Vitellius. Vespasianus. - Titus. - 252. Domitianus. - 253. Lutius. - Commodus. - 254. Pertinax. - Antoninus Caracallus. - 255. Heliogabalus. - 256. Gordanius. - 257. Victorinus. - 258. Aurelianus. - 259. Carinus. - 260. Gnoma. - 261. Beatrix regina. - Sigismundus. - Gnoma. - Miraculum. - 264. Gnoma. - 266. Conclusio. - 269. Beatitudo crapula. - Plato. - Gnoma. - 270. Phago. - Gnoma. - 271. Firmus. - 272 Gnoma. - 274. Antonius. - Cleopatra. - 282 Gnoma. - 283. Unde sectae. - 287. Gnoma. - Gnoma. - 288. Heraclytus. - Gnoma. - 289. Gnoma. 293. Gnoma. - 294. Gnoma. - 295. Ladislaus episcopus. - 297. Gnoma. - 298. Publice persone officium. - Gnoma. - 299. De potentia fidei. Gnoma. - 302. Gnoma. - 305. Gnoma. - 306. Secunda monitio reginae ad Franciscum Aragonium. - 307. Gnoma. - 309. Gnoma. - 311. Gnoma. - 311—13. Gnoma. - 314. Severus imperator. - 316. Appius Claudius. - 319. Scipio Africanus. - 318. De Matthia rege. - Gnoma. - 323. De episcopo Ladislao. - 328. Hesiodus. - Gnoma. - Episcopus Ladislaus Galeotti dicta confutat. - 331. Gnoma. - 334 Gnoma. - 335. Gnoma. - Plato. - 336. Alcibiades. - Gnoma. 338. Nihil voluptate pernitiosius. - 340. Gnoma. - 341. Quatuor actus rationis. - 342. Gnoma. - 347. Hercules. - Gnoma. - Duae matronae. 350. Dei filii sapientes. - Gnoma. - 354. Plato. - 357. Plato. - Gnoma. - 361. Plato. - 364. Gnoma. 365. Plato. - 367. Gnoma. - 370. Gnoma. - 373. Nihil difficilius sui ipsius imperio. - Gnoma. 375. Gnoma. - 376. Gnoma. - 379. P. Helius Pertinax. - Gnoma. - 380. Maximinus imperator. - Theodoxius imperator. - 385. Plato. - 386. Difficultas continentiae. - 387. Gnoma.- 388. Gnoma. - 389. Gnoma. - 390. Gnoma. - 393. Gnoma. - Origo hominis. 399. Orpheus poeta. - 401. Gnoma. - Dei similitudo in nobis. - 402. Gnoma. - 403. Gnoma. - Gnoma. - 404. Gnoma. - 405. De pudore. - Gnoma. - 408. Turpitudo. - Gnoma. - 410. Gnoma - 411. Gnoma. - 413. Gnoma. - Quod est dei domicilium. - 419. Pythagoras. - 423. Gnoma. - Morbi ex intemperantia. - 424 Castoreum. - 425. Gnoma. - 426. Gnoma. - De anima. 429. Sinderesis. - 432. Ratio. 434. Prudentie definitio. - Idea. - 440. Gnoma. - 442. Gnoma. - Plato. - 444. Cato. - Gnoma. - 445. Aristoteles. - Gnoma. - Coitus est porcorum ludus. - 446. Homerus. - Ulysses. - Gnoma. - 449. Homerus. - Tmoli. - 450. Gnoma. - Isocrates. -

Virtus. - 452. Animae armonia. - 455. Gnoma. - 458. Gnoma. - 460. De turpitudine amoris. - 461. Instauratio attentionis. - Invocatio. - S. Stephanus rex. - S. Elisabeth regina. - 462. De malis, quae ab amore proveniunt. - 464. Gnoma. - 465. Gnoma. - 466. Gnoma. - 468. Primus rationis actus. - Gnoma. - 475. De detrimentis amoris. - Gnoma. - 477. Plautus. - 478. Gnoma. 481. De corporis humani miseria. - 483. Gnoma. - 484. Gnoma. - 487. Gnoma. - 490. Gnoma. 491. Hermes. - 492. Homo. - Gnoma. - 497. Dius Stephanus. - Diva Elisabeth. - 498. Gnoma. - 500. Confutatio argumentorum Galeotti. 501. Gnoma. - 504. Confutatio primi argumenti. - 510. Gnoma. - 513. Confutatio alia. - 518. Gnoma. - 520. Bardesanes Caldeus. - Gnoma. - 523. Gnoma. - Pindarus. - Gnoma. - 524. Gnoma. 527. Gnoma. - 528. Plato. 530. Plato. - 533. Moses. - 534. Gnoma. - 535. De Spiritu Sancto. - 537. De Spiritu Sancto. - 542. Gnoma. - 544. Gnoma. - 547. Gnoma. - 553. Gnoma. 559. Gnoma. - 566. Rex Matthias. - Regina Beatrix. - Gnoma. - 568. Pulchritudo. - Gnoma. - 569. Gnoma. - 571. Gnoma. Bucephala. - 572. Quomodo animae intelligunt corporibus exutae. - Gnoma. - 574. Deus. - 575. Gnoma. - Angeli quomodo cognoscunt. 580. Gnoma. - 581. Demones. - 593. Gnoma. - 596. Cardinalis Gaditanus. - 598. Gnoma. - 600. Ioannes Baptista. - Ilario. - Gnoma. 601. Socrates. - 602. Gnoma. - 604. Amasis rex. Gnoma. - Solon. - 605. Gnoma. - 607. Gnoma. 608. Gnoma. - 611. Gnoma. 614. Gnoma. - 615. Plato. 617. Gnoma. - 622. Amor duplex. - 624. Plato. - 627. Anima. - Gnoma. - 631. Adam. Gnoma. - 632. Satanas. - 633. Massagete. - In vinosos. - Gnoma. - 634. Aegyptii. - Gnoma. - 635. Persae. 638. Galeottus. Gnoma. - 642. Pindarus poeta. - 646. Gnoma. - 648. - Matthias dux. - 649. Gnoma. 650. Voluptas ex quinque sensibus. - 652. Aristoteles. - 658. Gnoma. - 659. Silla. - Gnoma. - 662. Gnoma. - 663. Astyages. - 664. Harpagus. - Gnoma. - 667. Ioannes cardinalis Aragonius.

LIBER II. - 2. Ioannes cardinalis Aragonius. - 4. Laus cardinalis Aragonii. - 5. Beatrix regina. - Gnoma. - 6. Ferdinandus rex. - Gnoma. - 8. Franciscus Aragonius. - 11. Rex Matthias. - Gnoma. - Matthias rex. - 12. Interrogatio de rebus Italiae. 15. De rebus Italis. - 16. Gnoma. - 17. Gnoma. - 19. De Ferdinando rege. 21. Federicus Urbinas dux. - 22. Veneti. - 23. Pazii. - Sistus pontifex. - 25. Alfontius dux Calabriae. - 26. Castellina arx. - Mons Imperialis. - Collis Oppidum. - 27. Iulius Aquaviva. - 28. Hydruntum. - 28. Crudelitas. - 29. Gnoma. - Gnoma. 33. Miraculum. - 37. Xistus pontifex. - 40. Alphontius dux. - 41. Ferrariense bellum. - Hercules dux. - 43. Sacrosancta Italiae societas. - 44. Anxur civitas. - Marinum oppidum. - 45 Constantius Sfortia. 47. Alfontius dux. - 52. Alfontius rex. - 53. Ferdinandus rex. - 55. De Frederico fratre Aragonio. - 60. Ioannes Venerius. - 66. De Xisto pontifice. Gnoma. 68. Gnoma. - 72.

Cardinalis sancti Xisti. - 73. Comes Hieronymus. - 74. Raphael cardinalis. - 76. Iulianus cardinalis. - 78. Ioannes prefectus urbis. - 81. De cardinali Ungariae. - 86. De futuro pontifice. - Gnoma. - Humilitas. - Malphitanus. - Gnoma. - 87. Gnoma. - 90. Oliverius cardinalis Neapolitanus. - Gnoma. - 93. Regina Neapolitana. - 95. De Hippolita ducis uxore. - Franciscus Sfortia. - 96. De duce Capue ac principe. - 98. De Oliverio cardinale Neapolitano. - 99. Alfontius dux Calabriae. - 102. Carrapha familia. - 104. Antonius dux Malphetanus. - Pius pontifex maximus. - 105. Andreas Iacobus de Aquaviva. - 108. De cardinali Senensi. - 111. Pius pontifex maximus. - 113. De vicecancellario. - 119. Reditus ad disputationem. - 122. Regine Beatricis numina. - Gnoma. - 127. De Varadiensi episcopo. - 128. Gnoma. - Augustalia. - 131. Diva soror. - Gnoma. - 133. De regina. - Gnoma. - 134. Varadiensis. - 136. De fortitudine. 137. Pindarus. Gnoma. - 140. Ioannes vaivoda. Matthias filius. - Gnoma. - 148. Francisci laus. - Gnoma. - 143. De viris fortibus. - 153. Cynegyrus. - 156. Sicinius Dentatus. - 157. M. Sergius. - 158. Milo. - Ventidius Bassus civis Asculanus. - Gnoma. - 159. Gnoma. - 164. Gnoma. - 167. Gnoma. - 168. Dius Alfontius. - 169. Gnoma. - 171. De Francisco Aragonio. - Gnoma. 172. Falsae genera fortitudinis. - 178. Vera fortitudo. - Gnoma. - 180. Virginitatis definitio. - Gnoma. - 182. Gnoma. - 183. Aristoteles. - 185. Andronicus. - 186. Gnoma. - 188. De iustitia. - 190. De iustitia. - 191. Dius Matthias. - Rex Ferdinandus. Gnoma. - 193. Iustitie definitio. - Divisio eius. - 195. Gnoma. - 199. Aristoteles. - Gnoma. - 201. De Francisco Aragonio. - Gnoma. - 204. Gnoma. - 205. Matthias rex. - Orpheus poeta. 207. De iustitie dignitate. - Gnoma. - 208. Orpheus. - De iustitia. - Gnoma. - 210. Plato. - 213. Gnoma. - 214. Feciales et eorum officium. - Pater patratus. - 215. De officio eorum. - 216. Perduellis. - 217. Plato. - 218. Sophocles. - Gnoma. - 219. Salomon. - 220. Gnoma. - 221. De Alfontii regis iustitia. - Gnoma. - 223. Gnoma. - 224. Gnoma. - 226. De Ferdinandi regis iustitia. - 227. Gnoma. - 228. Matthias rex iustissimus. - 229. Aristides. - Plato. - 230. Aristides. - Gnoma. - 233. De Ferdinando rege Hispanie. - Gnoma. - 235. Betica regio. - 236. Noe. - Abraam. - 237. Aragonia et Corvina domus. - Gnoma. - 238. Carneades. - 239. Gnoma. - 240. Gnoma. - 241. Iustus. - Gnoma. - 242. Oratius. - 244. Gnoma. - 247. Gnoma. - Iustitia virtutum parens. - 248. Gnoma. - 253. Gnoma. - 255. Socrates. - Scipio. - Metellus. - 256. Tutia virgo. - Miracula. - Gnoma. - 257. Gnoma. - 259. Pietas. - Gnoma. - Religio. - 261. Gnoma. - 262. Gnoma. - 263. Gnoma. - 269. Gnoma. - 271. De magnificentia et liberalitate. - 272. Gnoma. - 273. Gnoma. - 274. Megarensium insolentia. - Gnoma. - 275. Nero. - Eliogabalus. - 276. Gnoma. - 278. Chemmis. - 279. Chabreus. - Esopus. - 281. Edificia mira. Turris. - Gnoma. - Pantheon. - 282. De magnifico. - Gnoma. - 283. De liberali. - 284. Livius Drusus. - Gnoma. - 285. Migulsa rex. - Adherbal. - 286. Cimon.

- Gnoma. - 287. Gnoma. - 289. Quando prima diversoria. - Gnoma. - Gorgias. - 293. Confutatio. - Matthias rex magnanimus et liberalis. - Gnoma. - 294. S. Stephanus rex. - Sigismundus imperator. - Alexander. - 296. De divo Matthia rege Pannoniae. - 299. Gnoma. - 302. Gnoma - 304. Elemosina. - 306. Gnoma. - Gnoma. - 308. Gnoma. - 309. Gnoma. - 311. Xerxes. Athos. - 312. Darius rex. - Alexander. - 315. Gnoma. - 317. Gnoma. - 318. Gnoma. - 320. Gnoma. - 321. De Beatricis reginae laude. - 329. Gnoma. - 335. Gnoma. - De magnanimitate. - Gnoma. 336. Matthias rex. - 338. Gnoma. - 339. Gnoma. - 341. Gnoma. - 342. Gnoma. - 343. Dius Alfontius. - Rex Ferdinandus. - 344. Prima laus Ferdinandi regis. - Gnoma. - 345. Gnoma. - 347. Gnoma. - 348. Gnoma. - 351. Gnoma. - 352. Gnoma. - 354. Gnoma. - Alexander. - 355. De amicitia. - 357. Gnoma. - 358. Tria genera amicorum. - Gnoma. - 360. Euripides. - 362. Gnoma. - 364. Gnoma. - 365. Gnoma. - 366. Gnoma. 367. Gnoma. - 370. Gnoma. - 371. Gnoma. - 373. Gnoma. - 374. Servorum fides. - 378. Gnoma. Vinditii servus. - 379. De fide amicorum. - 382. Rex Matthias. - Pamphilus Nicolaus. - Alexander. - Ephestio. - 384. Gnoma. - 385. Gnoma. - 386. Euripides. - Gnoma. - 388. Gnoma. - 390. Gnoma. - 395. De theologicis virtutibus. - 396. Fides. - Gnoma. - 397. Gnoma. - Miracula. - 398. Vespasianus. - 399. Tutia. - Gnoma. - 401. B. Ioannes Capistranus. - B. Iacobus. - Gnoma. - Ioannes vaivoda. - 402. De spe. - 403. Gnoma. - 406. De charitate. - 416. Charitas. - Fides. - Abraam. - 412. Gnoma. - 414. Gnoma. - 416. David. - 419. De temperantia et decoro. - 421. De duplici decoro. - 424. Ut Ferdinandus rex. - Gnoma. - 428. Alexander. - Gnoma. - 429. Scipio. - 430. Demetrius. - Gnoma. 431. Democles puer. - Gnoma. - 435. Gnoma. - 438. Gnoma. 439. Gnoma. - 440. De humilitate. - 442. Dionysius Ariopagita. - 445. Sanctissima virgo Maria. - 448. De humane vitae miseria. - Gnoma. - 450. Gnoma. - 451. Anima. - 453. Plato. - Superbia. - Gnoma. - 454. Matthias rex. - Gnoma. - 456. De humilitate. - Gnoma. - Sanctissima Maria virgo. - Ignatius. - 457. De rege Matthia. - Gnoma. - 459. Confutatio. - Gnoma. - 461. Gnoma. - 465. De re militari. - 468. Gnoma. - 471. Gnoma. - 472. De laude artis militaris. - 478. Gnoma 480. Gnoma. - 484. Turci. - Matthias rex. - Gnoma. - 486. Gnoma. - Gnoma. - Xerxes. - 487. Paulus Emilius. - 488. Cresus. - Solon. - 489. Gnoma. - 490. Gnoma. - 492. Gnoma. - 495. Tituli Cn. Pompei. - 496. Triumphi prefatio. - 497. Gnoma. - 507. Gnoma. - 509. Rex Matthias magister militiae. - Gnoma. - 510. Gnoma. - 511. Severus imperator. - 513. Quomodo aliquis referebatur inter deos. - Gnoma. - Antonius Bonfinis Asculanus. - Herodianus. - 514. Gnoma. 522. Gnoma. - 523. Militia celestis. - 528. Comparatio militiae celestis et humanae. - 529. Gnoma. - 530. Pythagoras. - Gnoma. - Veritas post deum colenda. - 532. Confutatio. - Gnoma. - 533. Gnoma. - 534. Gnoma. - 535. Plato. - Gnoma. - Se ipsum vincere. - 536. Gnoma. - 537. Gnoma. - 539. Gnoma. - 540. Rex

Matthias. - 542. An militia sit scientia dignior. - 543. Gnoma. - 544. Salustius. - 547. Gnoma. - 555. Gnoma. - 557. Gnoma. - 558. Gnoma. - 564. Gnoma. - 566. Gnoma. - 567. Gnoma.- 570. Gnoma. 576. De prudentia. - 580. De potentiis eius. - 583. Sagacitas. - Gnoma. - 585. Ars. - 590. Sophocles. - Contra ignorantes. Gnoma. - 595. De sapientia. - 600. Antonius Bonfinis civis Asculanus. - Hermogenes. - 601. De laudibus sapientiae. - 608. Cassandra. 611. De vana sapientia huius seculi. - 613. Socrates. - Gnoma. - 617. Scientia. - Gnoma. - 618. Pyrrhonii. - Archesilaus. - Hesiodus. 622. Lusitani. - 623. Cantabri. - Gnoma. - 624. Galli. - 626. Cimbri. - 627. Scythe.- Sarmatae. - Misii. - 628. Scythae. - 629. Greci. - Cretenses. - 630. Coeenses. - Rodii. - Salaminii. - Aegyptii. Lacedemonii. - Phoenices. - Greci. - 631. Laodicenses. - Arabes. - Thraces. Romani. - 632. Carthaginenses. - 633. Thessali. - Lytii. - Gnoma. - Imolatores filiorum. - 634. Celte. Itali. - 635. Romani. - Sigillaria. - 637. Massagetae. - Gnoma. - Neuri. 638. Andropophagi. 639. Scythae. - Gnoma. Hyperborei. 640. Riphei. - Orchades. - 641. Macrobii. - Trogoditae. - 642. Aegyptii. - Sabei. - 643. Essenii. - Gnoma. - Gnoma. - Miraculum. - Regina Beatrix diva. - 644. Trausi. Gnoma. - 645. Nasamones. - Scythae. Gnoma. - 646. Indi. - Gnoma. - Padae. - 648. Darius. - Gnoma. - 649. Aegyptii. - 650. Persae. - Gnoma - 651. Indi. - Gymnosophistae. - 652. Spartani. - Gnoma. Puniceae vestes. - V. Ungari. - 653. Athenienses. - Cymbri. - Gnoma. - 654. Gnoma. - Litii. - Gnoma. - Ad mortem. - 655. Persae. - Sogdiani. - Bactriani. - Caspii. 656. Seres. - 657. Carmanii. - Gnoma. - 658. Assyrii. Meroe. De sepulchris. Babillonii. - Gnoma. - 659. Meroite. - Gnoma. 660. Aethiopes. - De amore regum. - Gnoma. - 662. Gnoma. 665. Aristoteles. - 671. Gnoma. 678. Premia disputantium. - 679. Gnoma. - 682. Gnoma.

LIBER III. - 2. Assuerus. - Antonius. - Cleopatra. - 3. De regina. Gnoma. - 4. Ladislaus episcopus. - 8. Gnoma. - 9. Gnoma. - Questio. 12. Ladislaus episcopus. - 13. Duces Ungari. Stephanus. Paulus. - Matthias. - Petrus. - Thomas Dravus. - 14. De laude ingenii Pannonici. - 15. Gnoma. - 16. Gnoma. - 18. Gnoma. - 19. Gnoma. - 21. Gnoma. 22. Gnoma. - 23. Beatrix regina dea Pannonia. - Gnoma. - 26. Gnoma. - 27. Gnoma. - 29. Gnoma. - 30. Gnoma. - 31. Gnoma. - 32. Gnoma. - Gnoma. - 33. Gnoma. - 34. De laude Beatricis reginae. - 39. De pudicitia coniugali. - 41. Gnoma. - Gnoma. - 43. De pudicitia coniugali primum argumentum. - 51. Confutatio reginae Beatricis. - 53. De creatione rerum. - 54. Gnoma. - Gnoma. - 59. De ideis. - Gnoma. - 61. Gnoma. - 65. De deo, quomodo creavit. - 71. De creatione celi et terrae. - 80. Gnoma. - 81. De materia prima. - 82. Hyle. - 84. Gnoma. - 85. Gnoma. - 87. Orpheus. - 92. Fatum. - 95. Gnoma. - 99. De opibus sex

dierum et septimi quiete. - 99. Pythagorici. - 100. Gnoma. - De numeris. - De numero senario. - 101. Gnoma. - 102. Duo cubi. - - Gnoma. - 105. Hippocrates. - 106. De numero septenario. - 107. Pythagoras. - 108. De monade. - Gnoma. - Mens dei. - Gnoma. - 109. Anima nostra. - 110. De dyade. - De quinario. - 111. De ternario. - Gnoma. - 113. De septenario numero. - 115. Straton. - Gnoma. - 117. Primigenius. - 127. De numero celorum. - 128. Cubus. - Dyas - 129. Trias. - 133. Iustitia. - Gnoma. - 135. Diapason. - 138. Cur celi decem. 140. Octava sphera. - De signis XII et anno. - 141. De 4-or anni temporibus. - 142. De stellis fixis. - 144. Gnoma. - 146. De septem planetis. - 147. Sol. - De Saturno. - 148. De Iove. - 149. De Marte. - 150. De Sole. - Venus. - 153. De Mercurio. - 154. De Luna. - 155. De cursibus planetarum. - 160. Caput, cauda draconis. - 162. De fortuna et infortunitate planetarum. - 164. De masculinis et femininis planetis. - 165. De diurnis et nocturnis. - 165. Gnoma. - 166. Gnoma. - 167. De domibus planetarum. - 168. De quattuor triplicitatibus. - 170. Unde venti. - Gnoma. - De exultationibus planetarum. - 172. De gaudio et tristitia planetarum. - 174. De prima triplicitate. - 177. Italia. - 178. Hispania. - Gnoma. - 183. Graecia. - 185. De secunda triplicitate. - 186. Gnoma. - 190. Iudei. - Gnoma. - 191. De tertia triplicitate. - 199. De quarta triplicitate. - Gnoma. - 207. In genere de triplicitatibus. - 209. Dacia. - 210. De signis tropicis equinoctialibus, fixis, conmunibus et inmobilibus. - 212. De passionibus et proprietatibus signorum. - 214. De passionibus signorum XII. - Aries. - 215. Taurus. - 216. Gemini. - 217. Cancer. - 218. Leo. - 219. Virgo. - 220. Libra. - 221. Scorpius. - 222. Sagittarius. - 223. Capricornus. - 224. Aquarius. - 225. Piscis. - 226. Gnoma. - 228. De potestate syderum. - Fascinatio. - Gnoma. - 230. Miraculum. - Gnoma. - 231. Ptolemeus. - Gnoma. - 232. Quare forma mundi spherica. - 233. Gnoma. - 234. De celorum distantia. - 235. Pythagoras. - 237. Plato. - 239. Hesiodus. - 241. Gnoma. - 242. Materia celorum. - 243. Empedocles. - Plato. - 245. De celorum distantia. - 249. Gnoma. - 250. Gnoma. - 251. Gnoma. - 252. Gnoma. - 255. Gnoma. - 258. Gnoma. - 260. De angelis petitio. - 261. De similitudine. - 263. Gnoma. - 264. Matthias rex. - Gnoma. - 265. De angelis. - 267. De tribus potentiis angelorum. - 273. De ruina angelorum. - 275. Gnoma. - 276. De predestinatione. - 278. Gnoma. - 279. Utrum angeli differant numero an specie. - 282. Gnoma. - 284. Gnoma. - 286. Angelorum intelligentia. - Gnoma. - 287. Anima et eius intelligentia. - 288. - Gnoma. - De ideis angelorum. - 290. Gnoma. - 291. Gnoma. - Verbum. - 293. Angeli multi. - 296. Gnoma. - 297. De duplici intelligentia angelorum. - 299. Quod sine discursu intelligunt. - Gnoma. - 300. Gnoma. - 303. Gnoma. - 305. Gnoma. - 306. Gnoma. - 307. De differentia cognitionis angelice et humanae. - 309. An plures angeli, quam orbes celorum. - 312. Gnoma. - Genius. - Gnoma. - 314. Gnoma. - 315. Prefecture daemonum. - 316. Gnoma. - 318. Gnoma. - 320. Gnoma.

- 321. An daemones futura cognoscant. - 322. Gnoma. - 327. De hominis similitudine cum deo. - Gnoma. - 328. Circulus. - 330. Similitudo rerum duplex. - Gnoma. - 332. Gnoma. - 333. Plato. - Microcosmos. - 334. Homo. - 335. Ψυχή. - Anime definitio. - 338. Gnoma. - 339. Gnoma. - 340. Plato. - 341. Gnoma. - 342. Gnoma. - 343. De inmortalitate animae. - 348. Gnoma. - 350. Gnoma. - 353. Gnoma. - 356. Gnoma. - 358. Gnoma. - 360. Dionisius Ariopagita. - 362. De similitudine nostra cum deo, quantum ad animam. - 366. Gnoma. - 367. Gnoma. - 370. Gnoma. - Gnoma. - 372. Gnoma. - 373. De potentiis animae. 376. De sensu et intellectu. - 378. De appetitu. 379. Motus. - Gnoma. - Quinque sensus. - 380. Sensus conmunis. - Imaginativa. - 381. Estimativa et cogitativa. - 382. Passivus intellectus. - 383. Memoria. - Reminiscentia. 384. Gnoma. - Appetitus. - 386. Concupiscentia. - Ira. - 387. Motiva vis. - 388. Intellectus. - 389. Agens et possibilis. - 390. Gnoma. - 391. Gnoma. - 395. Memoria intellectiva. - 396. Gnoma. - 397. De ratione. - Quid est intelligere. - Quid est ratiocinari. - Gnoma. - 399. Ratio duplex. - Gnoma. - 400. Opinio. - Scientia. - 401. Sinderesis. - 405. De ceteris partibus imaginis nostrae. - Alia similitudo animae cum deo. - 406. Unitas. - Gnoma. - 407. De puncto. - 408. De similitudine ex partibus corporis. - 410. Tres partes animae. - Symphonia. - 411. Musice partes. - 413. Epitritus. - 414. Diatesseron. - Diapente. - 415. Duplaris. - Diapason. - 416. Triplaris. Diapason et diapente. - 417. Disdiapason. - Quadruplus. - 418. Epogdous. - Tonos. - 420 Gnoma. - 421. De similitudine corporis tertium. - 422. Gnoma. - 423. De planetis. - 425. De XII signis. - 427. De quattuor elementis. - 428. Gnoma. - 430. Quod homo fingit, quicquid natura parit. - 435. De similitudine, quantum ad morbos. - 436. Morbi celorum. - 439. De morbis secundum quattuor anni tempora. - 442. De morbis hominum. - 447. Gnoma. 449. Gnoma. - 451. Conclusio et epilogus. - 455. Mysii et Thraces. - Gnoma. Protesilaus. - 456. Epaminundas. - 462. Gnoma. - 466. Gnoma. 468. De sterilibus. - 469. De Maria virgine sponsa Christi. - Gnoma. 470. Euripides. - Gnoma. - 474. Gnoma. - 476. Gnoma. - 478 Gnoma. - De virginitate. - 485. Gnoma. - 487. Tempus, - 490. Metellus. - Lycurgus. - 491. Octavianus. - 493. Gnoma. 496. Confutatio reginae Beatricis. - 506. Gnoma. - 509. Gnoma. - 512. Gnoma. - 519. Gnoma. - 521. Gnoma. - 525. Enos. - Enoch. 524. Mathusalem. - Lamech. - Noe. - Habraam. - 525. Isaac. - Iacob. - Moses. - Samuel. - 526. David. - Salomon. - Iosias. - Zacharias. - Petrus. - 529. Beatrix. 531. Gnoma. - 532. Gnoma. - 534. Gnoma. - 543. Edipus. 548. Gnoma. - 550. Gnoma. - 552. De conmodis sancti coniugii. - Gnoma. - 554. Beatrix regina. - 555. Gnoma. - 559. Pompeius. - Iulia. 561. Cornelia. - 563. Tiberius Gracchus. - Cornelia. - 566. Plancus. - Aristilla. - Gnoma. - 567. Portia. - Brutus. - 568. Gnoma. - Spurius Corvinus. - 569. Mitridates. - Hypsicratea. 570. Artemisia. - 573. Pulchritudo. -

Gnoma. - 574. Gnoma. - 575. Gnoma. - 576. Virginitas. - 578. Gnoma. - 580. Romulus. Hersilia. 582. Gnoma. 583. Ad matrimonium. - 585. Uxores herae. - Gnoma. - 586. Gorgon. - Gnoma. - 587. Lycurgus. - 588. Dercyllidas. - 589. Gnoma. 593. Gnoma. - 597. Confutat regina. - 598. Mendatium. - Gnoma. - 599. De virginitate. - 601. Gnoma. - 607. Tellus Atheniensis. - Solon. - Gnoma. 608. Cleobis. Biton. - Gnoma. - 609. Craesi filius. - Pisistratus. 610. Coriolanus. - 611. Scipio. - 612. Mallius. 613. Claudia. 615. Cimon. 616. Fenix. - 629. Gnoma. - Gnoma. 631. Gnoma. - 633. De conmodis liberorum. - Gnoma. - 635. Exempla. 636. Vetruria. Volumnia. - 638. Camillus. - 639. Laus mulierum in funere. Gnoma. - 641. Solon. - 642. Chilonis. - Leonidas. - Cleombrotus. - 644. Gnoma. - 646. Crathesidia Cleomenis. - Panthei uxor. Gnoma. - 649. Cimbrae. - 650. Marius et Catulus. 651. Thymoclia. - 652. Gnoma. - 654. Alexander. Scipio. - 655 Gnoma. - 656. Scipio. - 657. Phocionis uxor. - 658. Testha. Dionysius. - 659. Polyxenus. 660. Dido. - 661. Asdrubalis uxor. - Nicerati coniunx. - 663. Gnoma. - 664. Alcibiades. - Lyxander. - 665. Straton. 666. Xenophon. Panthia. - 667. Rodogunda. - Alceste. Admetus. Penelope. 668. Laodamia. - Protesilaus. - Lucretia. - 669. Bilia. - 670. Ania. - Marcella. 671. Valeria Messalarum. - Martia Catonis. - 673. De fecunditate domus Aragoniae. 674. Ferdinandus rex. - 675. Alfonsus rex. - 676. Petrus rex. 677. Divus Alfonsus. - Ferdinandus rex. - 679. Gnoma. Alfonsus dux. Ferdinandus princeps Capuae. 680. Gnoma. - 681. Leonora. - 682. Ioannes rex. - 683. Ferdinandus rex Hispaniae. - Diva Lisabella. - 685. Soror divi Alfonsi. Fredericus imperator. - 686. Maximinus. - 687. Gnoma. - 697. Invocatio reginae. - 698. Brèvis replicatio supradictorum. 701. De virginitate. - 703. Gnoma. - 705. Gnoma. - 707. Gnoma. - 708. Gnoma. 711. Gnoma. - 715. Hannibal. - Sylla. Nicopolis. Cesar. - Cleopatra. - 716. Gnoma. - 720. Gnoma. - 724. Monas. - 727. Noe. - 737. Gnoma. - 738. Gnoma. 747. - De miseria liberorum. - 751. De regine Beatricis vita ante coniugium. - 761. Gnoma. - 764. Gnoma. - 765. Gnoma. - 768. Iesus Christus. Gnoma. - 769. Iosephus. - Gnoma. - 773. Tria eunuchorum genera. - 774. Vera virginitas. - Gnoma. - 775. Pudicita. 776. Samuel. - Hieremias. - Ioannes Baptista. - 777. Virgo Maria. - Gnoma. - 779. Ioannes euangelista. - 782. Gnoma. - Traianus imperator. - 783. Tertullianus. - 784. Bigami. 785. Eleusina sacra. 786. Gnoma. - 789. Aegypti. - Gnoma. - 793. Cybele. - Diana. - Hippolitus. 794. Pindarus. - Sophocles. - Zaleucus. Minos. - Zoroaster. - 795. Aegeria. - 796. Celebs unde. - Gnoma. - 801. Gnoma. - 807. Ariston. - 809. Numma. - 810. De virginibus Vestalibus. - 814. Labeo. - 818. Octavianus. - 819. Gnoma. - 823. Ilia. - Minutia. - Septilia. - Lutia. - Opimia. Florentia. - Cornelia. - 828. Tutia. - 829. Claudia. - 830. Gnoma. - 835. Virgo Maria. - Paulus. - Ioannes. - Iacobus. - 836. Petro-

nilla. - Flavia Domitilla. - 837. Tecla. - Potentiana. - 838. Ignatius. - 839. Serapia. - 840. Septem dormientes. - 841. Agatha. 842. Apollonia. - Triphon. - Autolia. - Victoria. - 843. Cirilla. - Columba. - 844. Lucia. - Beatrix. - Theodora. - Catharina. - Margarita. - Agnes. - 845. Constantia. - Martinus. - 846. Hieronymus. - 847. Genovepha. XI milia virginum. - Ioannes Damascenus. Gnoma. - Phara. - 848. Regiulfa. 849. Gnoma. - 851. Stephanus rex. - 852. Heuricus imperator. - Hamericus. 853. Etuardus. - Elburga. Valturga. - 854. Dius Dominicus. - 855. Franciscus Xeraphicus. - 856. Sanctus Petrus martyr. - Sanctus Thomas. - 857. Sancta Catharina Senensis. 859. Virgo de Monte Falcone. - 863. Gnoma. - 865. Precutini. - Asculum. - 868. Iosias Aquaviva. - 871. Atlanta. - Harpalix. - Camilla. - Iphigenia. - Chrisis. Casandra. - Vestales virgines. - 872. Gnoma. Filie Phedonis. - Gnoma. - 873. Filia Demotionis. - Leostenes. - 874. L virgines Lacedaemoniorum. - 875. Stympalis. - Aristoclides. 876. Aristomenes Messenius. - 878. Schiedasus. - 879. Locrides virgines. - 880. Septem Milesie virgines. - 881. Thebane virginis exemplum. Nicanor. - 883. Pythagore filia. Diodori filiae. - 884. Euclia 885. Mitridates. - Bacchides eunuchus. 886. Monima. - Gnoma. - Veronica. - 887. Roxana. - Statyra. 888. Orithia. - 889. De Romanis virginibus. - 890. Coelia. - 891. Tarratia. - 892. C. Marius. Drusus. - 893. M. Claudius. 894. Titus Veturius. - Plotius. - 896. Democles. Demetrius. 898. Pausanias. - Olympias. 900. Rhinoceros. 902. Daemones. 903. Prosper Capharellus. - Federicus imperator III. - 905. Gnoma. - 917. Confutatio. - 919. Lamech. - 920. Abraam. - Iacob. - Loth. - 922. Gnoma. - 924. Sarra. - 925. Gnoma. 926. Gnoma. 929. Gnoma. - 931. Gnoma. - 935. Gnoma. - 936. Gnoma. 938. Gnoma. - 943. Definitio questionis. 945. Gnoma. 947. Abraam. - 948. Ioannes. 949 Petrus. 952. Gnoma. 953. Sophocles. - 955. Gnoma. - 959. Pindarus. 960. Ad antistites. 961. Franciscus Aragonius. - 962. Gnoma. 964. Ad heroes. 965. Magnus Blasius. - 966. Stephanus. Lupus. - 967. Paulus. - 971. Regis plausus in Beatricem reginam.

ANNOTATIONES CRITICAE.

corr.: correctione, correctum; *marg.*: margine; *om.*: omittit, omittunt; *r. col.*: rubro colore; *sc.*: scilicet; *sec. m.*: secunda manus

Praefatio ad Beatricem Aragoniam.

Tit. Antonius—Aragoniam] Antonii Bonfinis (*corr. auro e* Bofinis) pr(a)efatio in symposion de virginitate et pudicitia coniugali *r. col.* c - 1. in clarissimo—genere *om.* bf - felix bf - otio f - literarum bf - coegerit *corr. r. col. e* cogerit c - 2. At] Ac bf - immerito bf - immortalitati bf - 3. concessa] concepta bf - foemineo bf - septemtrione *corr. r. col. in* septentrione c, septentrione b, septen(m)trione f - praedicaremque bf - literis bf - commendarem bf - divo] vivo (*Err.* divo) f - imbecillum (*sic*) bf - 6. suae] eius bf - 7. beatum b - 9. hilaritas bf - 10. sumatur bf - sagacius *corr. e* sagatius c - perspicacius bf - 13. poenitentia bf - in primis bf - quid aequum bf - 15. commissa bf - 16. Rhetos bf - provinciae bf - duplici bf - auspiciisque bf - 17. concione bf - 18. oppida et oppidani bf - 19. tollerare *corr. r. col. in* tolerare c, tolerare bf - imprudentiae *corr. ex* impudentiae c - poenitentia b - menibus *corr. r. col. in* maenibus c, moenib. b, moenibus f - 21. Mithridatis bf - praestabas *bis* bf - 22. iusticia bf - namque bf - 23. committerentur bf - 25. immaculata bf - 26. quotidie bf - 28. profecturum b - tryumphales *corr. r. col. in* triumphales c, triumphales bf - pene bf - expiraverit *corr. ex* expiaverit c - osculum bf - delicias bf - 29. benevolentius bf - seculi bf - 30. Commemoratione Friderici bf - exhilararis bf - 31. collacrimasti *corr. r. col. in* collachrymasti c, collachrymasti b, collacrymasti f - laeticia b - exhilarantur bf - 32. ulla] illa bf - 33. felici bf - coniugio, quando *corr. e* coniugio c - 34. tryumphi *corr. r. col. in* triumphi c, triumphi bf - 35. omnium scientiarum] omni scientiarum bf - 36. interrogata bf - 38. Acesten(m) b, Acestem f - Porciam bf - non unquam] nonnunquam bf - Roxanen quae c, Roxanemque bf - Thismodiam bf - Chilonin(m) c, Chilonim bf - Mithridates bf - 39. foemineis b - 42. commemorans bf - 43. quotidie bf - eleemosynas (*sic*) bf - 45. Scytharum *in corr.* c - immitius bf - ocii bf - 46. foecundissima b, faecundissima f - iussisti bf - Bohemiam bf - Daciam *corr. e* Datiam c - 48. immerito bf - interrogati bf - 50. comminisci bf - 51. consummatissimum bf - immortalitate bf - commentatus bf - non solum *om.* bf - disceptantem—divinitus *om.* bf - iniucunde bf - 52. quaestionem bf - 53. Galeottus bf - immodicae (*sic*) bf - disserit *corr. e* dixerit c - 54. praestantissimas bf - 55. committitur bf - praestantia bf - 56. examinata bf - quaestionis bf - 57. descendit *apud nos mendum typographicum pro* descendit et; [descendit et b], descendit et *om.* (*Err.* descendit et) f - commissa bf - quaestionem bf - 58 hilaritate bf - 59. quoties bf - 60. potest bf - 61. seculi bf - 62. praelibatum bf - iussisset bf - Angelicas b, Angelicus f - 63. Bonfinii bf - 64. coepit b, caepit f - diligenter] diligenter. Finis prefationis symposii de virginitate et pudicitia coniugali c - 65. *r. col.* - Divae bf - Aragoniae bf - Bohemiaeque bf - Matthiae bf - invictiss. bf - fau. cbf - Bonfinius bf - Ascul. c, Asculan. f - Recinens. b, Reginens. f - trimerion *corr. r. col. e* trion c, triemerion b, tremerion f

Symposion de virginitate et pudicitia coniugali.

Tit. Symposion—coniugali *om.* cbf

LIBER I. *om.* cbf - 2. Quum] cum bf - exhilaratis bf - 3. hac tua in *corr.* c - feliciter bf - 4. seculi bf - Viana *corr. e* Vienna c - Mesia bf - 5. exhilarari bf - 7. dominae bf - 8. Regina Beatrix] R. bf - iucunditati bf - Alfonso *corr. r. col. in* Alfontio c - 9. cepta *corr. r. col. in* caepta c, coepta b, caepta f - iucunda bf - pendemus bf - ilaritate] alacritate bf - 10. vivens quidem f - 11. immortalitatis bf - iucundum bf - 12. Viscum *corr. e* Viscus c - 13. quum] cum bf - Galeottus bf - 14. Peropportune bf - 16. opportunius bf -

Galeotte bf - 17. comessatum b, commessatum f - 18. immemor bf - Domicoenium b, Domicaenium f - 19. Nunc] Nam *(Err.* Nunc) f - 21. pinguaria *corr. e* pinguiaria c, pinguiaria bf - palpamenta *(Err.* pulpamenta) f - 22. Regina Beatrix] R. bf - 23. Galeotte bf - 29. occepisti bf - 30. Stulticia bf - 32. praeter bf - 33. infelicem bf - 34. Imo bf - infelicitatis bf - autor bf - 38. Aristoxenus bf - guttur bf - 39. commodius bf - 41. incommodius bf - 42. ipsa *in corr.* c - perniciosius bf - 43. callidius *corr. e* calidius c - 46. conspiceris bf - 48. poenitentia bf - 50. sanae bf - 51. commodius bf - 54. propriae bf - 56. obscoenitate *(sic)* b, obscaenitate *(sic)* f - 59. Adaepol *(Err.* Aedepol) f - commode bf - 60. Regina Beatrix] B. r. bf - 61. namque f - esurientem bf - stomachum bf - 62. Regina Beatrix] B. r. bf - 63. Aphroditen bf - sycophantiarum bf - 64. Regina Beatrix] B. r. bf - 65. Galeotte bf - obtulit bf - 67. praeterea bf - 68. esuriente bf - 70. coena b - 72. pediculorum *in corr. sec. m.* c - 75. manticinare *corr. e* vaticinare c, vaticinare bf - 78. commentatus bf - 80. otii f - 86. hilarique bf - 89. regina] R. bf 90. pater *om.* bf - Galeottus bf - utitutur c - iam] sane bf - 91. laeticiam bf - 93. qua] quae *(Err.* qua) f - 94. iucundiorem bf - namque f - iucundius bf - 95. quaque] quoque bf - commiseris bf - 96. Beatrix—Matthias] B. r., F., La., G., rex M. c - Beatrix] B. b, *om.* f - Galeottus bf - invictiss. bf - 97. Galeotti bf - 99. namque f - Galeottus bf - 100. quotidie f - 101. Galeottus bf - 102. exactissimas] sanctissimas bf - opiparas bf - pr(a)estitero c - 105. poterit bf - 106. sycophantiis bf - 107. Perniciosa bf - perniciosum bf - 108. audaciam bf - Galeotte bf - edissere *corr. primum in* dissere, *deinde in* edissere c - 109. Galeoctus *corr. e* Galeottus c, Galeottus bf - Beatrix—Matthias] B. r. rex M. c - Arag. bf - 110. foecunda b, faecunda f - 111. religiosa bf - 113 Gaetulia f - foeminas b - curare *corr. e* curari c - praesertim bf - 114. nupsisse publice f - communes bf - 115. communi bf - iupserit] iussisset bf - 116. communes communique bf - Troglodytas b, Throglodytas f - quam] ad quam bf - 117. Scythas bf - communia bf - foemellas bf - 118. Tridonidem f - Hauram, Ha *in corr.* c - satrapam bf - 119. reputarim] putarim bf - castimoniae bf - 120. Cynicum bf - 121. communes bf - communesque bf - quod] qui bf - 122. delirat bf - 123. commentus bf - Galeotte bf - 125. vestre] vestrae bf - ac] et f - 126. tolerasse *corr e* tollerasse c - 128. Mithridatica bf - immortalibus bf 129. Chaos *corr. e* Cahos c - immortalia b - caussam f - 130. autorem bf - immerito bf - 131. et] ut bf - extuat] exaestuet *(sic)* bf - 132. colophizatus b, colaphizatus f 133. Pythagoricos bf - foemininum b - 134. cum *corr. e* cum enim c, cum enim bf - hac in bf - Orpheus bf - insidentem] colludentem bf - scilicet] s. c, *om.* bf - 135. ἐδαμάσσαιτο c - φῦλα bf - κατὰ *om.* bf 136. foecunditatem b - 137. cruciari bf - 139. commoda bf - 140. speciosa bf - hi bf - 143. desiderio bf - 144. foemella b 145. iusseris bf - 146. discruciat b - commiseratio bf - 147. phantasmate bf - 151. coeli b - his Aphroditen bf - commentantur bf - 152. coelo bf - amorem] credebant amorem bf - coelorum b - 154. Aethiopia bf - committi bf - 155. indulsissent bf - haec bf - 156. blasphemia bf - 157. imo bf - nan(m)que b, nam(n)que f - 158. quotidie bf - prae bf - agniportus c - barbam] barbaram cb - hostium] ostium bf - 159. praestigias bf - hilaritate bf - 160. seculi bf - citharoedorum b, citharaedorum f - dithyzambum c - praedicant bf - orthium bf - 161. Orpheum bf - citharam bf - commovisse bf - 162. praestigiator Scytharum bf - propria bf - praestringit bf - 164. quas *in corr. sec. m* c - 165. praepotentis bf - 166. idcirco bf - quenque bf - 167. cognationisque *corr. r. col. e* cogitationisque c - pro] per bf - hilares exhilaramur bf - esurimus bf - 168. foemellam b - 169. quotidiana bf - 170. quaenam beatitudo] quae non beatitudo *(Err.* quanam *[sic]* beatitudo) f - 171. solicitudines bf - imo bf - felicitatis bf - 173. Mithridates bf - 174. Iucunda bf - felicitate bf - felicitas bf 175. tristicia b - misera *om.* bf - 176. quemque bf - felicem bf - 177. aeger bf - valetudine f - 178. communem bf - 179. se mutuo bf - felices bf - 180. in pressionibus c - 181. poenitentiae - b 182. in posterum bf - poenitentia bf - 183. secula bf - dissociantur bf - 184. curruum bf (currum: Verg. Aen. VI. 653.) - 185. poenas b - idcirco bf - immemores bf - poena b - quemque f - 187. obiisse *corr. ex* obisse c - 188. poena bf -

immerentibus bf - Imo bf - aut hunc] ut hunc f - 189. inseparabiles bf - animos *corr. ex* animas c - felices bf - duntaxat bf - expetiverunt bf - 190. nullam *corr. ex* ullam c - 191. coelestia b - felicitatem bf - nanque appeto] napamque *(sic)* peto *(Err.* namque appeto) f - quom] cum bf - 193. quae bf - lupiter b - 194. me *om.* bf - terunci subsannent bf - 195. psittaci bf - harpam *corr. ex* arpam c - 196. mustela f - 198. vero] non bf - foemellis b - 199. platanus bf - Platanus bf - 201. est] sit bf - vituperamur bf - vitio bf - 202. foemina bf - creata *corr. e* creata est c, creata est bf - 203. Idcirco bf - Oseam bf - 204. sese] se bf - 205. infoecundum b, infaecundum f - 206. commune bf - duntaxat bf - 207. solicitant excruciantque bf - quibus—indultum—reliqua repellant *(sic)* f - indultum b - 208. Graeciae bf - potuisset *apud nos mendum typographicum pro* potuisse; [potuisse b], potuisset (*Err.* potuisse) f - 209. immortalitatem bf - 210. Orpheum, Alcaeum bf - Callimachum bf - Arristippum f - Astera *corr. ex* Ascera c - immortalitate bf - indulsissent bf - 211. abunde bf - 212. que] quae bf - 213. namque f - perniciosa bf - membrata bificant (*Err.* membra tabificant) f - aegritudines bf - melancholia bf - renum cruciatus bf - 214. quisquam] quisque bf - Portugalensem f - decertat *corr. e* certat c - ipse] ipsa (*Err.* ipse) f - rettulit *corr. e* retulit c, retulit bf - 215. in(m)beccillitati c, imbecillitati *(sic)* bf - 218. obscoenitas b, obscaenitas f - anteeunt bf - quemque f - praesertim bf - 219. salsiuscule bf - perpepetuum c - foedus b, faedus f - iucundam bf - 220. commoda bf - 221. inerudite bf - caesus bf - 222. Traeseniamque f - 223. Ulysses bf - Aeneas bf - Amnon f - 224. Annibal bf - Italia *(Err.* Itali) f - 225. Miltiadi bf - audaciae bf - Temistocli f - iusticia bf - Elpinices bf - Mestiamque bf - Isodicae bf - aegerrime bf - 226. libibidinem c - caespitasset bf - circunventum *corr. e* circunventus c, circumventum bf - poenas b - id—horror] Accersit te poena (paena f), malum est iniuria magnum bf - 228. carcinomata bf - 229. Pellucis f - triumphavit bf - 231. cohercere f - 233. Aristobulus f - praestantem bf - cruciatus bf - 234. Eurilacum c - Aegeum bf - accepit bf - 235. accerrimus b - foeminam bf - idcirco bf - Stratonicen bf - 236. Dion bf - una f - Euridicen bf - 237. Antiochum bf - Stratonices *corr. e* Stratonicis c - aegritudo bf - sibi *om.* bf - iam *om.* bf - 238. Leugano (Lengano *[Err.* Leugano] f)- militi—surripienti—deperdito bf - 239. certatim *corr. sec. m. e* certim c - interrogatus bf - 240. definiisse *corr. e* definisse c - mysterium *corr. e* misterium c - conmentum *corr. primum in* comentum, *deinde in* conmentum c, commentum bf - 241. omittenda bf - 244. ne Alcibiades quidem] Alcibiades quidem bf - Moschus bf - μικκύλα bf - τήνῳ τὰ] τὰ πρῶτα bf - κεῖς] καὶ εἰς bf - βασιλῆα· *Moschus, II., 14.* - sunt ei bf - maniculae] manus bf - longae c - in primis bf - secula bf - 246. duodecim] 12. f - 247. Tiberius bf - monstruosi *corr. e* monstrosi c, monstrosi bf - 248. imperatoribus f - seculi bf - Calligola b, Caligula f - namque f - stupri bf - 249. qui *corr. r. col. e* quis c - Sophorum bf - Duriphoro bf - 250. tolerarit *corr. e* tollerarit c - 251. delitias bf - luxurie bf - 252. Beronicen f - Lucius bf - 253. constupratae bf - Amazoniquoque f - 254. seculi bf - immoremur bf - dixissetque Antonius f - 255, eas] ea bf - commilitones bf - retulit bf - iussit bf - 256. Pipam bf - 257. parsimonia bf - 258. quamvis] quam (*Err.* quamvis) f - 260. obscoenitate b. obscaenitate f - suo] eius bf - stomachum bf - 261. condam] quondam bf - 262. foemella b - differre bf - 263. tyrannidem bf - 266. stomachum bf - 267. annonam bf - redigunt bf - internecionem bf - 269. Nulla—illa est] Nulla est —illa bf - 270. saepe] sum bf - utinam] ut bf - iucundissime bf - aprum] agnum bf - centum] 100 f - vervecem] verticem *(Err.* vervecem) f - 271. strutionemque b, struthionemque f - 272. crocodilos bf - strutionibus b, struthionibus f - audacia bf - 273. sexaginta] 60 f - 274. glandia] grandia *(Err.* glandia) f - adiciali] adipali *(Err.* adiciali) f - quoque *in corr.* c - coena b - 275. hodierna f - inprimis bf - guttur bf - cameli bf - Maeotide bf - 276. iucunditate bf - hilaritate bf - 277. aliter me *corr. ex* aliter c - 278. Matthias] M. c, Mat. b - 279. imo bf - obnoxiae, ae *in corr.* c - lautiori f - coena b - 281. perniciosius bf - perniciem bf - 282. sibi] ei bf - collabascant bf - quamque f - 283. vicia *corr. e* vitia c, vitia bf - Galeotte bf - ironice *corr. ex* hyronice c - 284. valetudine bf - 285. religione bf - inclinat bf - 286. perniciosius bf - coelestem b - Et]

lam bf - 287. imo bf - his] iis bf - felicitatem bf - infelicitatem bf - obscoena b, obscaena f - iucunda bf - haec *corr. ex* haec nobis c, haec nobis bf - felicitatem bf - infelicitatem bf - posse bf - 288. lacrymis f - literarum bf - perniciem bf - 289. duntaxat felix bf - poenas bf - exsolveris f - desperandus bf - 290. blaterasti f - religiosissimi bf - 293. obscoenos b, obscaenos f - 294. obscoenitate b, obscaenitate f - 295. excruciare bf - iucundiora bf - 297. excruciet bf - commovear bf - 298. offirmato *corr. ex* obfirmato c, obfirmato f - 299. quaeque] quoque bf - autem bonum] autem bf - 301. Galeottus bf - crudelitate f - obscoenas b, obscaenas f - 302. exuperat bf - 303. Quaenam autem bf - subituram *corr. sec. m. e* subiturum c - mysteria *corr. e* misteria c - 304. occaecavit bf - deliramenta literarum bf - commiserationem bf - 305. praestantius bf - 306. in primis bf - quam] ut bf - 307. immortalitatem bf - videatur c - 308. commodius bf - felicitatem bf - 309. perniciosae bf - naturae bf - 310. suam] eius bf - 311. si] nisi c - obscoena b, obscaena f - 312. quamcunque bf - praestabit bf - 313. Idcirco bf - nih-hil vulneribus c - 314. condam] cuiusdam bf - suae *om.* bf - annulis f - 315. delicias bf - 316. contumacia bf - 317. deliciarum b - instrumenta bf - recidit bf - millia bf - quotidie bf - 318. id] ad *(Err.* id) f - quotidie b - poenam b - 319. immortaliate bf - 320. quoque in f - 321. solicitari bf - aeque bf - disserit *corr. e* dixerit c - 322. sycophantias bf - 323. religionem bf - Galeottus bf - quae bf - 324. disceptatione bf - 325. quamvis] quamquam f - catholicam *corr. e* catolicam c - Turcorum *corr. e* Turorum c - dominatur bf - coenum *(sic)* b, caenum *(sic)* f - 327. Matthias] M. c - 328. quorum alterum] quorum primum bf - alterum est] alterum bf - 329. perniciosum bf - duntaxat bf - 332. caecitatem bf - perniciemque bf - rettulit *corr. e* retulit c, retulit bf - 333. auribus *in corr.* c - 334. defensanda *corr. e* defendenda c - vitio bf - 335. in primis bf - sua] ipsius bf - aeque bf - diva] divina bf - resipiscat bf - 336. interrogatus bf - 338. perniciosius bf - 339. obscoenamque b, obscaenamque f - 341. quum] cum bf - quatuor in primis bf - 343. hec] haec bf - 345. tenebrae bf - 346. immemor *bis* bf - 347. abunde bf - quisque bf - perniciosae bf - matronae duae *corr. e* matronae c - 348. iucundissimam bf - immortalitate *bis* bf - 349. immerito bf - 350. immerito bf - 351. quum] cum bf - 352. premantur bf - 353. pernicies bf - 354. perniciosam bf - ederint c - 355. immodicam bf - commercium bf - 356. perniciem bf - 357. cruoris] oris bf - immanes bf - 358. et adulterinas] ac adulterinas bf - deliciis bf - 360. oportere bf - iusticiam bf - valetudinem bf - accommodare bf - 361. iucundissimum bf - felicissimos bf - iucundissimam bf - et imbeccilli] sive imbecilli (sic) bf - felicem bf - 362. Cynniras, r *in corr. incertum lectu sive fortasse* s c, Cynisas bf - iusticia bf - 363. omne *om.* bf - 364. immodica bf - perniciosius bf - 365. felicitatis bf - immoderate bf - 366. imo bf - utrumque futurorum f - commune bf - 367. felicesque bf - 368. effraenatos bf - 369. utraque bf - 370. cuique *om.* bf - 372. epicheremate (*sic*) bf - 374. namque f - 375. audacia bf - ut *om.* bf - humana *corr. e* huma c - 376. quotidie bf - praecaverae c - 377. quotidie bf - triumpho *corr. e* tryumpho c - 379. Apenino bf - 380. Theodosius bf - 381. Aegyptiis bf - Poenis bf - 382. etiam et] etiam bf - accepimus bf - 383. foedissimis b - 384. operiosius b - 385. immerito bf - triumphare *corr. e* tryumphare c - felicissimos bf - triumphos *corr. e* tryumphos c - infelices bf - 386. que] quae bf - septentrionalem bf - 387. Iuppiter] deus bf - immanissimo bf - eo *om.* bf - 388. namque f - edere bf - septentrioni bf - 390. imo bf - 391. reliquam bf - iucundissimum bf - 393. in primis bf - quemque f - considerare bf - referre] conferre (*Err.* referre) f - coelo b - namque f - 394. recte *om.* bf - coelo b - 395. coelesti b - immergi bf - 396. imo bf - 397. infelicem bf - id est *om.* bf - qua] quia (*Err.* qua) f - 398. foedis b, faedis f - ipsis bf - 399. πανιγενεθλάν c [Orph. Hymn. 58. (57.), 6.] - 400. coeli b - haec bf - 401. qui *om.* bf - immortalitate bf - repraesentatur bf - foeditate bf - 402. duntaxat bf - concessum est homini (*Err.* Concessum est) f - 403. ratione adeo bf - perniciosis bf - foedare b, faedare f - felicem *bis* bf - immaculatam bf - 404. consideratio bf - considerare bf - cui quidem *in corr.* c - cui] qui bf - 405. namque f - speciem bf - pleraque bf - 406. qui *om.* bf - mundicias bf - coeno b, caeno f - 407. c o^{n} sideratione bf - commoventur bf - huius bf - 408. recondit *corr. e* recon-

didit c, recondidit bf - 409. obscoenitate b, obscaenitate f - 410. descisceret bf - poenitentia b, poenitentia f - 411. cum *corr. e* cum in c, cum in bf - 412. quisquam bf - cathena f - 413. immaculatus bf - 414. reputari bf - id *om.* bf - nefas bf - 415. parsimoniam bf - 416. esuriet bf - evitandum bf - maliciam bf - 419. Non] Quod non bf - ἐθίζεω c λαχνείης bf θυμοῦ. πρήξης bf - τάντων (*Err.* πάντων) f - αἰσχύνεω c, αἰσχάνεο f - enim *om.* bf - in primis f - animi quoque turpitudinem] et irae quoque. Turpitudinem bf - et alienam—Horum] commitas vel alio praesente vel privatim solus. Maxime bf - maxime pudeat] reverere bf - iusticiam bf - praestato bf - 420. obscoenis b, obscaenis f - 421. valetudinis bf - 422. commodo bf - 423. consideret bf - frenesim(n) c, phrenesim bf - inflammationes bf - lienisque bf - dysenterias bf - 424. quod] quam bf - commodius bf - 426. quaecunquae c - 429. utrorumque bf - namque f - syneidesi bf - 430. Syneidesis bf - 431. coelesti b - Areopagitarumque bf - 433. θέωρος bf - immoratur bf - 434. idaea—435. artifex *om.* bf - ideam bf - facimus *corr. e* facinus c - 437. solicitatur bf - sibi *om.* bf - 438. Iusticia bf - 440. quotidiana bf - obscoena b, obscaena f - 441. delirarit bf - 442. Namque f - 443. Phaedro bf - 444 in Plutarcho] apud Plutarchum bf - omnium *om.* bf - 445. foeditas b, faeditas f - 446. Homerum bf - Ulysse *corr. ex* Ulisse c - Circaeos bf - αὐτὰν c - δῶκέν τε] δῶκετε c ἔπειτα bf - ῥάβδῳ bf - καθά c - coercuit f - 47. foeditas b, faeditas f - cum] ut bf - coeno b, caeno f - gestiunt bf - 448. Ulysses bf - Circem(n) b, Circen f - 449. Homerus bf - μέλαι c - δὲ εἴκελον cf - μῶλυ bf - tmoly] moly bf - 451. ab] abs bf - ubi—creduntur *om.* bf - 452. immortalis bf - 453. quatuor bf - 454. coelestem b - 455. immodicas bf - foedae b, ferae f - 457. obscoenitatem b, obscaenitatem f - 460. seorsim f - quae bf - 461. obscoenitate b, obscaenitate f - tuque] tu bf - in primis f - *ad* Elisabeth regia *nota marg.* S. Elisabeth regina c - coelestes b - caeteris non bf - 462. infelicibus bf - ab] abs bf - 464. incommoda bf - expendantur bf - 465. inconsideratio bf - odium *corr. ex* hodium bf - immortalitatis bf - 466. namque f - 467. Quotiescunque bf - inmodice afficiuntur *corr. ex* inmodicae efficiuntur c, immodicae efficiuntur (*sic*) bf - voluntatis] voluptatis f - 469. Hic bf - 471. vitio bf - inconsideratio bf - 474. praesentis bf - immortalitatis bf - 475. iudicium bf - 476. foecundissima b, faecundissima f - 478. aegritudo bf - insomnia *om.* (*Err.* insomnia) f - aerumna bf - stulticia bf - malevolentia bf - 479. Fabricii bf - sequeretur bf - aegritudo bf - considerare bf - Lydio bf - 480. aerumnosius (*sic*) bf - Commodo bf - Messalina bf - Medea bf - malevolentius bf - alienavere *corr. ex* alienare c - prorupere inimicitias *corr. ex* inimicitias prorupere c, inimicitias prorupere bf - 481. consideremus bf - neque—neque] vere laudare vel bf - 482. phthiriasi (*Err.* ptyriasi) f - 483. destilationes f - aspernandam b, asperandam (*Err.* aspernandam) f - stulticia bf - 484. terebinthum f - garyophyllon (*sic*) f - thuriferas bf - myrrham (*sic*) bf - 485. edunt bf - foetidis b - pretiosiora *corr. e* preciosiora c, preciosiora bf - 486. foeda b - 487. sedes bf - deliciosa bf - immortales bf - contempsit bf - 489. immortales bf - 490. suo beneficio] beneficio eius bf - namque f - 492. plerumque f - 497. Elisabeth bf - in primis bf - gratiae hodie agantur immortales (*sic*) bf - 498. exolves bf - suae *om.* bf - exspectamus f - hanc enim] quum hanc bf - coenam b - 500. incommodis bf - 501. Obticuit bf - 506. immortalitate bf - 508. mens et f - voluntatique] voluptatique bf - hec] quae bf - 509. indulserit bf - 511. communis bf - immortalis bf - immoderatum bf - quen(m)que b, quemque f - convincere et *corr. e* convincere c - 513. siderum bf - hae bf - 514. raptas bf - 515. existimavere bf - 516. noticiam bf - foedissimis bf - immiti bf - lethum *corr. e* lhetum c - 517. decennale bf - Brachmanes *corr. e* Brachinanes c, Brachimanes bf - caede bf - 518. tolerarent *corr. e* tollerarent c - solicitudine bf - 519. hi bf - 520. Chaldaeorum (*sic*) bf - sibi—animalibus] cum caeteris animalibus ei bf - communia bf - 521. faeno f - horrea bf - 522. ferri] fieri (*Err.* ferri) f - 523. coeleste b - in *om.* bf - fore equale] quod aequaliter omnes delectet bf - 524. namque f - nulli *om.* bf - coelesti b - et] ut f - 525. laeticiam bf - 526. obs-

coenitate b, obscaenitate f - 527. communes bf - communiter bf - totam] tantam bf - committendam bf - 528. nil] nihil bf - una *om.* bf - duntaxat bf - communique bf - immortalem bf - 529. haec bf - incommoda bf - communes *bis* bf - idcirco bf - 530. quam] quum (*Err.* quam) f - 531. epicherema (*sic*) bf - perniciem bf - 533. propheta bf - et Moses] *corr. ex* et Moises c, Moyses (*sic*) bf - 534. immobilis bf - 535. species bf - 536. commiscere bf - 537. coelestia b - nullorumque] multorumque bf - 538. colimus, li *in corr.* c, colamus bf - aemulamur bf - 539. apostolus bf - indomabilem bf - 541. nobis esse bf - 543. tandem] tantum bf - 544. etsi a *om.* bf - 545. foecunditatis b, faecunditatis f - foecunditate b, faecunditate f - 546. videtur esse *corr. e* videatur esse c, videatur esse bf - 547. mundiciam bf - aemulemur bf - commune bf - quo] qua f - 548 moechum b, maechum f - religiosius bf - 549. ausis] audes bf et quam maxime, si] et quam maxime b, etsi quam maxime (*Err.* et quam maxime) f - praeditum *apud nos mendum typographicum pro* praelitum; [praelitum b], praeditum (*Err.* praelitum) f - 550. lethale *corr. e* lhetale c - 551. foedis bf - 552. humanarum] divinarum bf - 555. dices bf - insita sit bf - poenitentiam b, paenitentiam f - foediorem b, faediorem f - 556. obscoena b, obscaena f - foemellas b - erat] erit bf - foedam b - aestuante bf - 557. phoenice b, phaenice f - 558. delirantem bf - 559. magnifacienda *corr. e* magnificienda c - iusticia bf - laeticiam bf - 560. praestantior futurus sit (*sic*) bf - foeminae b - 561. et multa] multa bf - 562. effoeminati b - hi bf - perniciosum bf - sibi *om.* bf - aegritudinibus bf - interimit f - 563. subticere bf - quemque f - felicem bf - 564. idcirco bf - felicitatis bf - nisi] sed bf - foedae bf - 566. et in] et bf - coelestis b - potuerit *apud nos mendum typographicum pro* poterit; [poterit b], potuerit (*Err.* poterit) f - sidera bf - statuerentur (*Err.* statuentur) f - 567. coeno bf - felicitatem bf - 568. poenitentiam b, paenitentiam f - ocyus bf - imo bf - 569. aegritudines bf - foetida b, faetida f - 570. vivant bf - animae] anima c - 572. species bf - 573. speciebus bf - iusticia bf - 574. quidem non (*Err.* quidem) f - speciem bf - 575. obscoenitatis b, obscaenitatis f - poenis b - 577. immunitatis bf - 578. poenitentia b, paenitentia f - poenitentiam b, paenitentiam f - immemor bf - 579. delirandi bf - 580. cum *om.* bf - relegatae bf - liberae bf - poenis b - 581. annulis f - 582. Hammonis *corr. ex* Harmonis c - 583. hic] hinc bf - iusticiae b - poenas b - 584. alterum sine bf - coelestia b - commiseratione bf - 585. praevidit] praeiudit (*Err.* praevidit) f - 586. poenas b - quamque speciem bf - 587. nisi excepto bf - 588. dicebas] docebas bf - 590. ignoras *corr. r col. ex* ignora c - 591. ac] est bf - propterea, quod] propterea que bf - 592. idcirco bf - 593. Imo bf - coelestium b - 594. conciperemur f - privilegia bf - phoenicis b, phaenicis f - 596. incommoda bf - inhaeserunt bf - percellere bf - 597. felicissimo bf - 598. filios vere bf - immortale bf - videtur] videtur esse bf - 599. sinceritate bf - eremo bf - 600. Hilarius f - aegritudinem bf - 602. maiores et *corr. e* maiores c - 603. unamquamque bf - quamque bf - 604. Aegyptus bf - millia bf - Aegyptiis bf - 605. aegritudinum bf - aegritudinis bf - 606. quamvis] quavis c - obscoenitatem b, obscaenitatem f - anteeunt bf - audaciae bf - 607. crediderunt bf - triumphum bf - opprobrium *corr. ex* obrobrium c - duntaxat bf - 609. salvator] servator f - moechatus bf - per prophetam] propheta bf - 612. imo bf - 614. poenas bf - 615. omissis bf - quis] qais f - religio bf - 616. sibi] ei bf - nefario bf - scelere *om. corr.* scelere f - 617. suis *om.* bf - nefandam bf - irreligiosius bf - 619. foeminae b - 620. foeminae b - foemina b, faemina f - commistionem bf - quemque f - foeminea b - seminatum] foeminarum b, faeminarum f - 621. abunde bf - 622. duplicem bf - obscoenum b, obscaenum f - 624. Phoedro b, Phaedro f - abunde bf - 625. perniciosum bf - 626. intolerabilem bf - foeditatem b - 627. preciosissimo bf - foedissimam b, faedissimam f - supplicia bf - 628. cruciat bf - 629. poenas b - coeperis b - poenitebit b - 630. imo bf - foecunda b, faecunda f - 631. considera bf - 632. Cacodaemon bf - 634. Aegyptios bf - 635. cohercendum bf - duntaxat bf - hordeaceo bf - Macedonia bf - 637. felicitati bf - 638. caedendum bf - Aegyptum bf - condam] quondam bf - immunis bf - 639. seculo bf - religioseque bf - repellendae bf - preciosissimam bf - quotidie bf - oculos nostros bf - quotidie bf - 640.

Beatrix—Galeottus] B. r., r., L., F., G. c - Beatrix regina] Regina bf - interlocutores *om.* bf - 642. Pindarus bf - αἱρεταῖσι c, ἀρεταῖς bf - 643. religionis bf - 645. phialam *corr. e* phialiam c - accipe in perpetuum—monumentum *corr. ex* in perpetuum—monumentum c, in perpetuum—monumentum accipe bf - 646. autor bf - 647. cochlea f - recondit *corr. e* recondidit c, recondidit bf - sidere bf - 648. Franciscus] Rex c - una cum fratribus *om.* bf - Turcorum bf - caesis bf - millibus bf - retlulisti *corr. e* retulisti c, retulisti bf - 649. perniciosum bf - commilitones bf - 650. inmodica bf - quae bf - foedissima bf - 651. communis bf - intemperans bf - 652. loquatur bf, - κατὰ] κλτά c - ἀφῆς c - γευσεος c - οἵ] καὶ οἱ bf - 653. ἐνίων δὲ] ἐρίων δὲ c - λαρυγγει c - εὔχεται bf - ἔχειν] ἐύχειν c - αἰσχρὸν bf - τὸν] τὴν c - ἡττομενον c - χειρίσταιν ἡδωνῶν c - 654. ἥλως c, ὅλως bf - gustuque *corr. e* gestuque bf - 655. heae] haec bf - communes bf - Communes bf - turpissimae bf - 656. duntaxat bf - immodicas bf - perniciosissimae bf - 657. literarum bf - 658. Rex: Sed ad] Sed ad c, Rex: Ad bf - 660. Beatrix regina] Ma. c - Turcis bf - 662. antistitis *corr. ex* antistis c - 663. comessatum b, commessatum f - 664. Medorum *om.* bf - poenis b - immeritus f - immortales bf - 665. Rex] B. r. c - sera *in corr.* c - foret] feret *(Err.* foret) f - 666. coenam b - iucunditati bf - 667. literis bf quaestione bf - sibi—ingratum] poterit ac non illubenter volet bf

LIBER II.] Dive (Divae bf) Beatrici Ungariae et Boemiae regine (reginae bf) Symposii de virginitate et pudicitia coniugali ab Antonio Bonfine (Bonfinio bf) dicati liber secundus faeliciter (feliciter bf) incipit cbf - 1. Matthyas] M. c, Matthias bf - 2. Felicitatem bf - desideria bf - 3. Italiae bf - quotidie bf - 5. iucundiora bf - 6. Adriatici bf - se] ipsum b - felicitatem bf - 7. lacrymis f - iucunditatis bf - 8. officio possit bf - 9. felicitati bf desiderium bf - Matthyas *corr. e* Matthias c, Matthias bf - 10. Fridericum bf - 11. Nam] Nimirum bf - Iustas *corr. e* Nam iustas c, Nam iustas bf - quotidie bf - in cuius] qui in eius bf - Matthiam bf - iusserit bf - immerito bf 12. Alfonsus *corr. r. col. in* Alfontius c - maximus bf - 13. namque f - cunque] cumque bf - 14. iis] his bf - animum—frater] te, sacrosancte frater, convertito bf - 15. videatur bf - 16. praestantis bf - ubi *corr. r. col. ex* ubis c - 17. studiis *corr. e* studiis animi c, studiis animi bf - 18. cardinalis] Aragonius cardinalis bf - et *om.* bf - Matthyas] M. c, Matthias bf - 19, commiseratio bf - quamque f - felicem bf - iusticia bf - 20. autoritate bf - ubique] utique bf - 21. Fridericum bf - 22. orthodoxae bf - cum parum—post] ob bf - immanissimo bf - foedus b, faedus f - Chimaera bf - solicitandam bf - foedus b, faedus f - 23. Paciorum f - metropolitam bf - caede bf - foederis b, faederis f - 24. solicitudines bf - 25. Alfonsus *corr. r. col. in* Alfontius c - admisit f - Hetruriam bf - quotidianis bf - 26. edito bf - 27. Hetruria bf - desciscant bf - 28. foedere b, faedere f Teucri] Turci bf - immitissima bf - 29. foede b, faede f - disfracta] fracta bf - caesae bf - 30. stupratae bf - caesi bf - 31. discerptum *corr. e* dissertum c - 32. lacrimarum f infidelium immanitatem bf - nefas bf - ut] et f - 33. oboleverunt bf - exaruerunt bf - sacrosanctae bf - 34. Haetruria bf - feliciter bf - literis bf - reperit bf - 35. cataphractorum bf - 36. cohercendam bf - audaciam bf - 37. toleravit *corr. e* tolleravit c - resistere nos bf - 38. circumire bf - solicitare bf - quotidie bf - moenia b - 39. moenia b - quotidie bf - immanitatem bf - caedere bf - cohercere bf - 40. potestatem regiam bf - Alphonso *corr. r. col. in* Alphontio c, Alphontio bf - triumphavit bf - 41. triumphi bf - transierat *corr. e* transiverat c - quod] quum bf - opportunis bf - solicitare bf - auxilio festinet bf - 42. aegre bf - poenarum b - idcirco bf - declinat *(Err.* declinavit) f - 43. conspicata bf - Fridericum bf - lacrymis f - immortali bf - 44. Alphonsus *corr. r. col. in* Alphontius c - in primis bf - accipit bf - 45. Sfortia bf - - 46. quod *om* bf - maximum *(Err.* maxima) f - commeatibus bf - 47. foedere b, faedere f - Alphonsus *corr. r. col. in* Alphontius c gravissime premi *corr. e* gravissime c - 48. Alphonsus *corr. r. col. in* Alphontius c - reperit bf - ne quid] nihil bf - 49. munivisset bf - Bergomum, Brixiam bf

quotidie bf - 50. solicitudine bf - cathenata bf - tolerare *corr. e* tollerare c - 51. Alphonsus *corr. r. col. in* Alphontius c - 52. Alphonso *corr. r. col. in* Alphontio c - religiosiorem bf - 53. quaecunquae c - 54. Fridericus bf - 55. Fridericus bf - animum suum bf - 56. cohercendam bf - audaciam bf - superiori bf - Adriaticum bf - praemunitis bf - desedit bf - 57. imo bf - 58. reformidabatur bf - 59. Fridericum bf - 60. onerariae duae bf - metropolita bf - 61. immirente bf - Adriaticum bf - idcirco bf - annulo f - sibi desponsant bf - imo bf - ei] ab ipso bf - 63. Friderico bf - literis bf - 64. suis] illius rebus bf - iniucundum bf - 65. felicia bf - 66. Nemo] Nullus bf - felicior bf - 67. in primis bf - latericiamque bf - 69. coeperat b, caeperat f - 70. audaciam bf - cohercet bf - 71. priusquam] priusque b - 72. Sed e familia] Eiusdem e familia sua bf - evasere ingenia praeter caetera bf - ex] ab bf - 73. Heronymi c - sui fratris] fratris ipsius bf - gestae f - 74. praeferente bf - nactum] natum bf - superiori bf - suo] ipsius bf - 75. Romanae bf - 77. foederi b, faederi f - autoritate bf - 78. Senegalliae bf - 79. Matthias rex] Matthias rex M. c - 81. vestra *corr. e* nostra c - itemque bf - 83. denique celeritate bt - utebatur] usus sit bf - 85. iniucundum bf - cepimus] cupimus bf - 86. fas bf - patricia bf - 88. commodiorem bf - fas bf - iusticiam bf - e] a bf - 89. et cardinalis] cardinalis et Franciscus bf - 90. Hippolyta f - Piculomineo *(Err.* Piculominei) f - 91. desiderio bf - laeticia bf - 92. interrogandi bf - 93. praestantia bf - ea] eo bf - 95. Sfortiade bf - Alphonsi *corr. r. col. in* Alphontii c - tanta inest bf - literarum bf - 96. commentatur bf - solicitat bf - 97. caesim bf - literis bf - 99. Alphonso *corr. r. col. in* Alphontio c - cohercetur bf - 100. imo solicitis bf - committemus bf - 102. sibi] illi bf - caeteris bf - 103. at] sed bf - 104. Cardinalis *om.* c - Micrandropeis *corr. e* Micranderopeis c, Micranthropis bf - Praecutinis] Prutenis bf - immensa bf - sua *om.* bf - condam] quondam bf - de Christiana bf - meritis] meritis magnus bf - 105. Matthaeum bf - Hydrovii f - 109. religio bf - 111. namque f - divus bf - literarum bf - 113. interrogati bf - rettulimus *corr. e* retulimus c, retulimus bf - in primis bf - conmemorandus bf - quotidianis bf - literis bf - valetudine bf - suo] eius bf - commonet bf - 114. quotidie bf - 115. quaque *om.* bf - immortalitati bf - 116. namque f - immerito bf - 118. Regina] R. c - 119. literarum bf - 120. quaestionis bf - 122. commode bf - 123. interrogantis bf - exhilaratam bf - 124. suo *om.* bf - iucunda bf - 125. Regina Beatrix] Rex bf - 126. namque f - etsi] ac tametsi bf - est] es bf - 127. Adest] tamen adest bf - Varadinus, r *corr. ex* l, d *in corr.* c - 128. literas bf - amissa *(Err.* admissa) f - commodi bf - 129. Varadino, r *corr. ex* l, d *in corr.* c - 130. rem iam bf - 131. suo] eius bf - Varadine, r *corr. ex* l, d *in corr.* c - 132. foeminas b - 134. Varadinus, r *corr. ex* l, d *in corr.* c - aberit] non aderit bf - literis bf - habendum bf - 136. in primis bf - foeminarum b, faeminarum f - 137. Pindarus bf - ἀκίνδυναι bf - οὔτ'] οὔτε bf - 138. in primis bf - intrepida bf - profanis bf - immanissimam bf - caedimur bf - languores bf - nos eriperet] eriperet bf - 139. accommodatior bf - 140. suo] eius bf - excellentissimis bf - triumphis bf - reipublicae bf - obediunt bf - 141. literarum bf - 142. Addecet eum bf - 143. etiam] et bf - felices bf - immortales bf - idcirco bf - felicem bf - Pirithoumque bf - felicem bf - 144. felicem bf - Aeneam bf - felicem bf - Ulyssem bf - faelicem bf - Pyliumque *corr. e* Piliumque c - Orestem bf - felicem bf - utrumque f - Pyrrhum *corr. e* Pyrrum c - Leonidam *corr. e* Leonidem c - 145. felicem bf - Miltiadem bf - Periclem] Peridem c - felicem bf - Hannibalem bf - Asdrubalem bf - felicem bf - felices bf - Macedonica bf - Ptolemaeum b, Ptolemeum f - Antipatrum *corr. ex* Antepatrum c - Nearchum] Nearpum c, *om.* bf - Lysimachum *corr. e* Lysimacum c - Amyntam *(sic)* bf - 146. rettulisse *corr. e* retulisse c, retulisse bf - 147. Hetruriam bf - quotidiana bf - 148. Cocliam cbf - aequo] equo bf - commemoramus bf - Lartem *om.* bf - 149. Viridomacum c - Poenis b - triumphavit bf - 150. audaciam bf - 151. Pedarium bf - Pelignae bf - 152. Cocium bf - Celtiberos bf - Decios bf - 153. Cynegiri bf - pertinaciam bf - laeva bf - 155. Lucium bf - Varenum bf - 156. strenu-uum c - quadraginta bf - quatuordecim bf - hastis] hostis f - procatione provocatione bf - triumphos bf - 157. immerito bf - Hanibale *corr. e* Hanibere c, Hannibale bf - cathenis f - praeliatus bf - 158.

Olympiade bf - prima bf - athletam bf - triumphante bf - eum quoque puerum] puerum quoque bf - triumphavit bf - 159. fortiter] forte bf - molliciesque vituperetur bf - 160. tolerare bf - Plateae bf - 161. Thermopylae bf - immortalem bf - caede bf - millium bf - 162. Miltiades bf - millibus bf - Plateensibusque b, Placensibusque f - millia *bis* bf - 163. Leuctris bf - vindicaverit f - copiae bf - 164. sit militaris bf - veteribus ac novissimis] virtutibus bf - 165. trophaea triumphalesque bf - eas quoque] easque bf - quom] cum bf - triumphos bf - 167. triumphali bf - Miltiadis bf - Marathone f - trophaeum bf - Miltiadis bf - 168. Accepi bf - Alphonso *corr. r. col. in* Alphontio c - triumphales bf - 169. audaciam bf - 170. ac] et f - iubet] iure bf - 171. divam sororem bf - 173. pertinacia bf - pervicacia bf - 174. perniciosum bf - iusticia bf - 176. immoderato bf - amantes] amentes bf - quoniam] quando bf - hi bf - 177. coruscationes bf - nil] nihil bf - iusticia bf - nil] nihil bf - laudabile *corr. e* laudabilius c - communem bf - 178. incommoda tolerant bf - 180. foeda b, faeda f - immaculata bf - 181. improbis *corr. ex* improbus c - quamque f - 182. Alcidae bf - 183. Aristoteles bf - videntur] videantur bf - dixi bf - 185. fiduciam bf - tolerantiam *corr. e* tollerantiam c - 187. et cardinalis frater eius] cardinalis frater, Varadiensis episcopus bf - 190. aequo bf - 191. Iusticiam bf - venerantur—observant bf deam] deo f - coelo b - imbecilli bf - committatur *(sic)* bf - 193. Iusticia bf - namque f - communis bf - communem bf - commutativam bf - 194. est dicta bf - sancit bf - communi bf - 195. considerat bf - commodis bf - his bf - 196. commoda bf - 197. caeteraque bf - 198. soli bf - 199. immerito bf - imo bf - immerito bf - caecitate bf - 200. audient] concedent bf - incestari] infestari bf - 201. literaria bf - immerito bf - delicias bf - 203. iusticiaque bf - 204. maxima bf - bene spera, nam] futura sperato bf - 205. iusticiam bf - namque f - 207. Iusticiam b - dei *om.* bf - coeloque b - 208. τιμαρὸς b, τιμαροὺς f ἀνόμοια bf - 209. Iusticiae bf - coelo b - quae iniustos] iniustos bf - poenis b - et caetera] etc. bf - 210. divum bf - δικαιοσύνη ἐστιν f - ὁμόνοια bf διανεμητικὴ bf - νόμων] μόνων b 211. iusticia bf - 212. auctoritate bf - commoveri bf - iusticia bf - religiosius bf - 213. iusticiae bf - 214. iusticiae b - foedere b - 215. foederibus b faederibus f - aequa bf - foedera b, faedera f - foedus b, faedus f spoponderint *corr. e* sposponderint c - 216. religiosius bf - venerabantur, verebantur, *corr. in* venerebantur *(sic)* c, verebantur bf - perduelles bf - 217. iniusticia bf - 218. sibi *om.* bf - 219. Salomon bf - 220. religio bf - publica bf - 221. Alphonsum *corr. r. col. in* Alphontium c - capescendum *corr. e* capessendum c - Hispana bf - iusticia bf - 222. iusticiam bf - opidis *corr. ex* oppidis c, oppidis bf - foeminae b, faeminae f - intra tabernacula bf - opidano *corr. r. col. ex* oppidano c, oppidano bf - opidis *corr. ex* oppidis c, oppidis bf - foedata b - 223. fecerant bf - 224. gravem *om.* bf - immortalibus bf - iusticia bf - 225. immortalitatis bf - quando *om.* bf - neminem alium bf - vetustati *corr. e* voluptati c - 226. iusticiam bf - possessionem bf - obtemperatissimum bf - 227. iusticiae bf - 228. quotidie bf - Scythis *(sic)* bf - immanibus bf - iisdemque bf - iusticiaque bf - religiososque bf - 229. inditum *corr. ex* indictum c - contigit bf - existimatione bf - 230. Graeci bf - auctore bf - quotidie bf - iusticiae bf - consummavit bf - 231. Quamvis] Quum bf - idcirco bf - communicaret bf - Gytheum bf - retulitque bf - 232. principibus nostris bf - Zaleucum *(sic)* bf - Mityleneum bf - Fabriciis bf - iusticiae bf - 233. haud *corr. ex* aut c - iusticiam bf - et pacatum *om.* bf - iusticia bf - iussu bf - 234. iusticiae bf - suae *om.* bf - 235. Hispaniae bf - opidis *corr. ex* oppidis c, oppidis bf - ditionem bf - Maumetanum bf - orthodoxae *corr. ex* ortodoxae c - Hispania tolerare bf - 236. Abraham bf - namque bf - Mesia bf - 237. maxime *corr. e* maximo c - iusticiae bf - 238. iusticiam bf - stulticiam bf - quoniam] quando bf - commodis bf - 239. eos] omnes bf - 240. praelio bf - commoda bf - iusticia bf - 241. immensa bf - iusticiae bf - coelum b - sustulerit bf - imploraturum] impetraturum *(Err.* imploraturum) f - 242. Mauri bf - sagittis bf - Fuscae c - 243. commoda bf - iiusticia bf - 245. Fracisce c - iusticia bf - praedicari bf - in primis bf - perucundum bf - 246. infirmare bf - nil] nihil bf - satius *apud nos mendum typographicum pro* satis; [satis b], satius *(Err.* satis) f - 247. Atque *(Err.* At-

qui) f - quamque f - iusticiam bf - communem bf - 248. consideratio bf - perpexio] complexio bf - iusticia bf - magna est bf - foecunditas b - 249. religionem bf - 250. colligo bf - communi iusticia bf - 251. capacior *corr. e* capatior c - interrogare bf - est] sit bf - communi iusticia bf - 252. Atqui bf - ultra *apud nos mendum typographicum pro* utra; [utra b], ultra *(Err.* utra) f - iusticia bf - communi iusticia bf - praestantius bf - 253. iusticiae bf - sanctitati initiari bf - 254. iusticia bf - iusticiam bf - 255. viris *om.* bf - commemorare bf - 256. Ad haec] Hoc factum bf - iusticia bf - erat] fuerit bf - religione bf - Vestales bf - retulit bf - Pesinonte *corr. e* Pessimonte c, possessione bf - 257. quae tibi insunt *om.* bf - 258. iusticia bf - in primis bf - religionem bf - 259. Trismegistus bf - nil] nihil bf - religiosius bf - religio bf - immaculata bf - 261. namque f - quamvis magnam *corr. e* magnam c, magnam bf - regendo *corr. e* re gerenda c, re gerenda bf - iusticiam bf - 262. quadam *om.* bf - lepidiuscula *corr. e* lepidiuscule bf - 263. par *corr. e* par hodie c, par hodie bf - 264. rex ipse] res ipsa bf - literario bf - invitis *(Err.* invitus) f - literarum bf - 265. solicitare bf - 266. Matthias] M. cbf - 267. Num *corr. e* Cum c - peperit *corr. r. col. in* peperit c - literis praestare bf - commendatione bf - 268. Aragoniae bf - 269. Nil] Nihil bf - Namque f - iusticiae bf - 271. namque f - 272. [illegible]os bf - ann[illegible] of - suam] ipsius bf - dando] damno *corr. e* damnorum c, damno bf - 273. immortalitati bf - dando] damno c - nil] nihil bf - 274. in primis bf - scenae bf - 275. Heliogabali stulticiam aemulatur bf - quadragenis *(sic)* bf - in puntum *om.* bf - coccoque bf - mularum *corr. ex* inularum c - comaxacum] comessatorum bf - phaleratacque bf - 276. plateas bf - porphyreticoque *(sic)* bf - palatio bf - sigma] signa bf foenum b, faenum f - 277. annulos bf - myrrhinis bf - 278. in primis bf - Chemnis bf - aedificavit bf - quatuor bf - caeteris bf - millia bf - vix id bf - 279. filia bf - quae bf - 280. Pharos insula—facta *corr. e* Pharon insulam—factam c - Ptolemaeo *(sic)* bf - Aegyptiacus bf - Hetruscorum bf - heptaphonon bf - echo bf - amphitheatra *corr. ex* amphiteatra c - academias *(sic)* bf - 282. deo *om.* bf - aequum bf - foemineam bf - 283. nec eo] nihilo bf - 284. plebis bf - plebi bf - equitibus bf - permisisset] promisisset bf - coelum b - coenum b, caenum f - 286. parsimonia bf - avariciam bf - agrorum suorum bf - sumendi impune bf - sumere cibum bf - 287. continue bf - 289. academiam *(sic)* bf - arida bf - immerito bf - 291. abundatiore *(sic)* bf - ducem — egregium *corr. ex* egregium ducem, quam oratorem c, egregium ducem, quam oratorem bf - 293. ipse] ipsum his bf - literarum bf - 294. sibi] ei bf - saperat *(Err.* superat) f - illustriore que *corr. ex* illustratioreque c, illustratioreque bf - 295. namque f - sui] illius bf - considerarent bf - tribuerunt bf - 296. religiosa bf - eamque; nanque *corr. in* eanque c - 297. inmortalitati *corr. ex* inmortalitate c, immortalitati bf - phialarum bf - aulaeis bf - praestanti bf - coelesti b - hierarchiaque bf - 298. Ptolemaide *(sic)* bf - Danubii bf - foecundissima b, faecundissima f - supellectilem bf chrysendeta, archetypa bf - cantharos bf - stupore nemo bf - 299. pantheras bf - tensae *corr. e* tansae c - popinaria *corr. e* propinaria c - 300. preciosis bf - 303. in primis bf - quandoque *corr. e* quando c - 304. magnificentiae] munificentiae bf - 305. eleemosynae *(sic)* bf - eleemosyna *(sic)* bf - foeneratoria b, faeneratoria f - centuplum *corr. e* centum c - Quare *om.* bf - eleemosynas *(sic)* bf - 306. praestiterimus bf - esurientibus bf - commissa bf - dimittimus bf - 307. in primis bf - imo est *(sic)* bf - has—non negarim] non has—negarim bf - eleemosyna *(sic)* bf - 309. seculi bf - haec bf - retulere bf - nil] nihil bf - praemii bf - 310. perpetum (*Err.* perpetuum) f - 311. Neptunum bf - fuerit] fuit bf - 312. cuius victor bf - 314. cochlearesque columnae bf - obelisci bf - felicitatis bf - seculi bf - 315. namque f - 316. Quod] Quae bf - felicitas bt - felix bf - 317. et pro] pro bf - statuens bf - non est *corr. ex* est c - stulticia bf - 318. immaculatum bf - 321. duntaxat bf - illae bf - cum splendore *om.* bf - felicitatem bf - religiosam bf - 322. quotidie bf - commota bf - duntaxat bf - 323. eleemosynarum *(sic)* bf - dies bf - sui repente animi] repente animi eius bf - 324. hilaritatem bf - coelestem b - praeditam bf - 325. in] eam in bf - 326. est *om.* bf. - imo bf - suave *corr. e* sive c, sive bf - cum eat *corr. e* cum c, cum bf - quotidie bf - spectas *corr. e* spectes c, spectes bf - 327.

et, cum *corr. ex* et c - 328. Disputantum (*Err.* Disputantium) f - 329. imo bf - 330 hac *corr. ex* ac c - 332. et *om.* bf - De] Sed de bf - 333. Identidem bf - 335. inmortalitatem *corr. ex* ad inmortalitatem c, ad immortalitatem *(sic)* bf - difficillima bf - 336. quid Optavianum] quid Octavianum b, quod Octavianum f - Vespasianum bf - Antonium (*Err* Antoninum) f - quemque f - 337. quoties bf - humanae bf - 338. ut sua pace] quod pace ipsius bf - septentrionalis bf - 339. Turcos bf - cohercuit bf - Moesiam b - Bohemiam bf - triumphis *corr. e* tryumphis c - 340. domui Aragoniae bf - indecorum f - 342. nautae—resisterent, quomodo *om.* (*Err.* nautae—resisterent, quomodo) f - 343. divus b, d. f - 344. cui] cum bf - in primis bf - excellenti eum bf - 345. nos metiri bf - 347. idcirco bf - sua] eius bf - praemia bf - 348. praemia *bis* bf - quae bf - immaculatam bf - immensae bf - 351. praemiis bf - 353. frater eius *om.* bf - 354. epicheremata *(sic)* bf - 356. hodierno *corr. ex* hodierna c, hodierna bf - assertatorem (*Err.* assertorem) f - 357. alte genus *corr. primum in* genus, *deinde in* alte genus c - commodius bf - 358. boni] honesti bf - simile simili bf - benevolentia bf - 359. indiligentia f - 360. iniucundi bf - 362. inaequales bf - imbres *(sic)* bf - 363. iusticia bf - Namque f - iusticiae bf - 364. in primis bf - servos *om.* bf - communicatio bf - 365. eam] eum bf - his nos bf - communem bf - visceribus bf - 366. ipsi *corr. ex* ipsos c - commodi bf - volumus] vellimus bf - sibi habere] habere nos bf - iucundior bf - 367. namque f - aeger bf - poenitentia b, paenitentia f - 368. neque] neque minus bf - commoda bf - duntaxat commodo bf - videam bf - 369. communem bf - nil] nihil bf - 371. namque f - inbeccilles *corr. ex* imbeccilles c, imbecilles (*sic*) bf - 373. seta *om.* bf - iudiciorumque bf - que] quae bf - 374. omnium rerum bf - aequalium bf - benevolentia bf - 375. Anonii c - equuleoque bf - cadentibus c - poena b - multatum bf - 376. caede bf - 377. Munacii bf - caedi bf - 378. Vindicii bf - 379. quae bf - 380. Pirithoique bf - Pyladis bf - Orestis bf - Graeciae *corr. e* Graetiae c - 381. benevolentius bf - 382. Dionysio bf - Laelio bf - Attico bf - Hephaestionem bf - 384. laetus bf - felix bf - 385. coelo b - γινώσκειν *corr. e* γιόσκειν c - id est *om.* bf - ut nobiscum *corr. e* sicut nobiscum c, sicut nobiscum bf - 386. Orestis bf - namque f - 387. commodius bf - 389. commodissimam bf - iusticia bf - si *om.* (*Err.* si) f - subieta c - duntaxat bf - 390. sinceraque bf - 391. immaculatumque bf - 392. immaculatam sinceramque bf - Quare ea *corr. e* Quare c, Quare bf - 395. praeferre bf - solicitare bf - 396. religiosa bf - quae bf - 397. credidisset bf - sibi fieret] frueretur bf - dicantur bf - 398. Vespasianus bf - redidit f - in somnis] insomnium bf - 400. homines ea bf - 401. praeterire bf - Turcos bf - 402. succurret c - permuniret (*sic*) bf - 403 profanae bf - tolerare bf - 405. equo *om.* bf - triumphum bf - triumpho bf - 406. praedicatur bf - 407. caeteris bf - precium bf - se deo] deo bf - nihil apud deum] eo nihil ipsi bf - 408. iusticiam bf - contumeliae bf - sustinet bf - 411. et spes bf - in primis bf - Abraham bf - 412. iusticiam bf - 415. separamus bf - his bf - 416. immissus bf - 419. iniucunda bf - hiis] his bf - retulisti bf - immorari bf - 420. tristiciae bf - 421. duplex bf - commune bf - praestare bf - accommodatum bf - differre bf 422. quardantia bf iusticia bf - 423. gratiae bf - benevolentia bf libertate c - 424. parsimonia bf - Laelius bf - utram(n)que b, utramque f - toleraret bf - 426. pedissequae bf - 427. immerito bf - 428. quam nominis] quam nominis *corr. primum in* nominis, *deinde in* quam nominis c, quam bf universo—Oriente bf - immortalitatem bf - praebuit bf 429. quam] quantum bf - 430. pictorum—nemo cum] cum pictorum—nemo b, eum (*Err.* cum) pictorum—nemo f - ac] et bf - 431. quam) quam quod bf - desiderium bf - sectaretur bf - caetera bf - 433. et *om.* bf - 435. praesertim bf - 436. commisisti bf - pervicacia *corr. e* pervicatia c - 439. iam *om.* bf - eo *corr. ex* ea c - in primis bf - 440. coepi b, caepi f 441. commoda bf - 442. Dionysius Areopagita bf - γειναῖε c - Μωϋ Μωϋσέω c - θεοπτίειν c, θεοπτείαν bf - 443. id] hoc bf - Hebraeorum bf - humilimus bf - 444. sua humilitate omnia bf - suo] ipsius bf - 445. immaculata bf - 446. obedientem bf - gloriosa *corr. e* quod gloriosa c immortaliate bf - 447. ad] ad ad c - qua materia] vili materia bf - quanta in bf - ef-

ferri bf - 448. quotidie bf - solicitudo bf - puericia b - ignobilitiatem bf - 449. foedam b, faedam f - pretio *corr. e* pretios c, precio bf - immortalem bf - 451. immortalitatem bf - 452. parabolis Salomonem bf - 453. haec bf - 454. Quoties bf - 455. iactamur] nos iactamus *(sic)* bf - cristis *corr. e* christis c - intolerabiles bf - 456. Antiochensem bf - literis bf - discipulo bf - 457. qui, quanto] cuius quanto bf - poenas b - 458. coelum b - haberi castitatem bf - 459. felicitatis bf - 460. obediens bf - foeda b, faeda f - 461. precii bf - his bf - nil] nihil bf - 462. regina] r. c - 468. praelium bf - redintegrascit bf - desidunt] desinunt f - 470. oppidaque bf - profligaverit f - audaciae bf - 471. aegre bf - commoda bf - rei bellicae bf - 473. videamus *corr. e* videmus c - commodius bf - 474. namque f - seculo bf - deterere] deterius esse bf - ac libidine et] et libidine ac bf - aestuaret bf - coeperunt b - opida *corr. ex* oppida c, oppida bf - receperunt bf - 475. audacia bf - 476. coepit b, caepit f - 478. commode bf - 479. iusticiam bf - coepit bf - 480. namque f - 481. Corinthiique bf - poenas b - triumphos bf - deliciis bf - elephantisque bf - 483. nomen c - Hispaniam bf - 484. Turcis bf - fere bf - Peloponnesum f Thraciam bf - Cheronesum Sarmaticam *corr. e* Cheronesum, Sarmaticam c, Cheronesum, Sarmaticam bf - 485. audacius bf - coget c - 486. immortalitatem bf - autorem] originem bf - utramque f - toleranter bf - momentaneaeque bf - immensam bf - 487. asyli bf - Samothracia *corr. e* Samotracia c - iusserit bf - triumphum *corr. e* tryumphum c - 488. Croesus bf - feliciorem bf - 489. religiose bf - 493. literatis bf - triumphales bf - triumphalibus bf - 494. Ulpianus bf - 495. Pompeii bf - Cn. bf - vicies bf - millibus bf - quadraginta bf - Maeoti bf - 496. Triumphi bf - praedonibus bf - Cappadocia bf - Cilicia bf - Scythis bf - hoc] haec bf - Mithridate bf - triumphat bf - 497. censurae bf - quae bf - exaequarit bf - 498. poenas b - 499. caesim bf - literas bf - precio bf - vitia bf - iusticiam bf - 500. expugnandam *corr. ex* expugnandum *sive fortasse* expugnandum *corr. ex* expugnandam c, expugnandum bf - pervenit *corr. e* provenit c - millia bf - 501. Iugurthino bf - 502. Qu. f - 503. praefectum bf - caesum bf - 504. Q.] Quintus bf - Posthumius bf - Manlius bf - caedi bf - 505. Aequiculis bf - 507. fugitiuuos c - 508. immanibus bf - - 509. nil] nihil *bis* bf - 510. sua] eiusdem bf - quemque f - tela bf - pullulare bf - 511. annulis f - 512. deliciisque bf - 513. Antonio] Antonino bf - obtigisse bf - ἀποθέωσιν bf - 514. sepeliebant bf - in instratus c - laevam bf - circumsedebant bf - 515. aegrotantem bf - 516. equestris bf - patriciorumque bf - cirumdabatur bf - hymnos bf - 517. altissimo *corr. ex* i (*sic*) altissimo c, in altissimo bf - sarmentis] armentis bf - 518. equestris bf - 519. circumveniunt] circumibant bf - vehebant bf - praefuerant bf - imperarant b, imperabant (*Err.* imperarant) f - 520. His bf - aquila *corr. ex* aquilla c - aethera *corr. ex* aetera c - coelum b - 522. in primis bf - suum] ipsorum bf - coelestem b - hierarchiam bf - 523. coelestis b - 525. ministeria] minsteria *corr. in* misteria, misteria *corr. in* mysteria, mysteria *corr. in* ministeria c - 527. nunciant bf - 528. Coelestis b - legatis constat bf - coelesti b - hierarchia bf - praesertim bf - 530. solam *corr. e* sollam c - 531. literis bf - nostra *om.* bf - 532. seculi bf - praemium bf - 533. namque f - aequus bf - 534. toleravit *corr. e* tolleravit c - sua] eius propria bf - 536. oportere *om.* bf - communi bf - 537. subiicitur bf - triumphum bf - 539. Quod] Qui bf - commode bf - laedis bf - commune bf - 540. sibi] illi bf - aegram bf - 541. maiestate sua] eius maiestate bf - 542. Pannoniae bf - literis bf - 544. praestare bf - collige *corr. e* colligem c - praeferendam bf - 545. commune bf - 547. felicior bf - 551. ac] et bf - caedes bf - benevolentiam bf - 552. praestantior bf - praestantius bf - felicitatem bf - 554. - mihi audire] inaudire bf - caepi *corr. e* cepi c, coepi b - accepi bf - 555. hiis] his bf - 557. pater *om.* bf - illustrantur *corr. ex* illustratur c, illustratur bf - benigna divinitas bf - 558. se *om.* bf - 559. Beatrix regina] R. (rex *sive* regina) bf - 561. Beatrix regina] R. (rex *sive* regina) bf - 567. Imo bf - 573. Sylla c - Charybdi bf - 576. modum peritiamque] modumque bf - 581. quaecunque bf - 584. vero *om.* f - iusticiam bf - est contingentium bf - aliter possunt bf - 585. consummatam bf - 586. illud — deberet] in eo succumbes necessario bf - 587. imo bf - promanavit bf - 588. unquam *om.* bf - conflagravit bf - 589. Immo-

dicus bf - immaculatum bf - 590. si] sit (*Err.* si) f - κάρτ'] ἐστ' bf - sapiendo nihil] nihil sapiendo bf - 592. Rex—Beatrix] Regina B., rex M. *r. coll., quamquam infra atramento* R. B. *videntur* c, Rex, regina bf - 593. reducta bf - decertaturus est] decertaturus f - Vianensibus *corr. e* Viennensibus c, Viennensibus bf - 594. et debito *corr. fortasse ex* at debito c - iucundiorem bf - 595. relicta bf - iudicio bf - 596. cuiusque] cuiusvis bf - coelo bf - 597. committere bf - 598. et voluntate sua] ipsius et voluntate bf - 599. utramque f - naturae] fortunae (*Err.* naturae) f - 600. Bonfinius bf - 601. et caetera etc. bf felicitatis bf - communis bf - possessio bf - 602. Neptunus bf - communem bf - 604. aetque bf - uni ac bf - namque f - nunquam *corr. ex* unquam c - impace] in pace bf - 605. namque f - aeque bf - 606. praevidet bf - coeli b - 607. nihil] nil bf - 608. Cassandrae bf - 609. Ulyssis bf - 611. seculi bf - 612. noticiam bf - 613. Academicos *(sic)* bf - sustulerint bf - 614. Si] Sed si f - infestis eos bf - caedere bf - mysteriis *corr. e* misteriis c - internuncii bf - 615. caedibus bf - talem *om.* bf - audaciam bf - 617. eorumdemque, *littera 5.* m *in corr.* c, eorundemque bf - 618. Hi bf - id—ambigentesque] *supra* σκεπτικοὶ id est, considerantes, *supra* ἐφεκτικοὶ obligantes *et supra* ἀπορριτικοίque ambigentes *scribebantur* c, *om.* bf - Archesilaum *corr. ex* Arcesilaum c - utramque f - partem *corr. e* parentem c - 619. hominis bf - celata bf - idcirco bf - 620. considerato bf - 621. Commenta bf - Simplices bf - barbaris nihil bf - 622. praenoscit bf - 623. laeticiae bf - immolant bf - conciliantur *corr. e* consiliantur c - 625. praesentibus bf - immolabant bf - foeno b - 626. uxores *corr. ex* uxorem c - 627. Posidonius bf - equarum bf - lactifagi] galactophagi bf - Abii] ἄβιοι bf - 628. Schythas *corr. e* Schytas c, Scythas bf - immolare bf - communia bf - 629. putarunt bf - 630. Caeensium f - annos bf - nati *corr. e* natis c - Cecropis bf - Aegyptios bf - Phaenices f - 631. religio bf - Leodicenses f - immolabant bf - Scythae bf - 632. Arcades bf - Messenius f - mactavit bf - 633. immolarunt bf - Lycii bf - Hercbeus c - 634. Aborigenes bf - caede bf - 635. Arcadas bf - 636. immanem bf - stulticiamque bf - 637. caeduntur bf - aeque bf - victimas *om.* (*Err.* victimas) f - caedunt bf - 638. Anthropophagi bf - polluunt *corr. e* pollunt c - canctibus *corr. e* cantibus c, cantibus bf - circumdata bf - 639. Schytarum *corr. r. col. e* Schitarum c, Scytharum bf - foedera b, faedera f - 640. Riphaei bf - 641. avaricia bf - foemina b - 641. iusticiam bf - aequitatem bf - Trogloditae bf - 642. Aegyptii bf - felem, cepas, crocodilon bf - impudicisque bf - foeminarum b - 643. *ad* Essemiis *nota marginalis* Essenii c, Essaeis bf - pertinacia bf - Hebraeorum *(sic)* bf - Graeciae bf - Italiae bf - foemina b - nemo ibi] nemo ubi (*Err.* nemo ibi) f - immensum seculorum spacium bf - 644. lacrymis f - foeminae b - 645. circumtondent (*Err.* circumtondunt) f - brachia bf - sagitta *corr. e* sagipta c - 646. Haedem] Eaedem bf - 647. Quoties bf - aegrotat bf - foemella b - aegrotare *bis* bf - 648. interrogavit bf - nummorum bf - 649. Aegyptios bf - 652. anapaesti bf tibiarum bf - praelium bf - 53. praelio bf - laeticia bf - 654. nefas bf - praelio bf - superesse] esse bf - Lycii bf 655. tolerarent *corr. e* tollerarent c - fame tradunt bf - 656. abundant bf - quaerunt bf - 657. collocata] collata (*Err.* collocata) f - caedit bf - ac] et f - 658. Babyloniorum bf - 659. Meroitae bf - 660. diligunt bf - 661. considerate bf - noticiamque bf - 662. mancham *corr. r. col. in* mancam c, mancam bf - quod—663. deum *in marg. inscr.* c - ab] ab ab *corr. ex* ab ap (*sic*) c - stulticia bf - ecclesiasten *corr. ex* ecclesiastem c - plane *corr. ex* ac plane c - 664. Hierusalem bf - stulticiam bf - 665. exortes] expertes (*Err.* exortes) f - unumquemque f - nycticoracis bf - 666. seculi bf - 667. efficimus (*Err.* efficimur) f - immortales bf - 668. coinquinatus (*Err.* incoinquinatus) f - 669. omnipotens bf - quae bf - 672. ne] neque (*Err.* ne) f - triumphis bf - 673. Immortales bf - imo bf - communi bf - complectebar *corr. e* complectaebar c - utramque f - 676. immerito bf - Hispania bf - septentrione bf - Italia *corr. ex* Italiae c - illa fert bf - 678. ac] et bf - satisfecistis *corr. e* satisfacistis c - 679. tam *corr. ex* eam c - castae bf - immaculatae bf - 680. in primis bf - preciosissima bf - solennitatis bf - 683. id est *om.* bf

LIBER III.] Dive (Divae bf) Beatrici Pannoniae reginae Symposii de virginitate et pudicitia coniugali ab Antonio Bonfine (Bonfinio bf) cive Asculano dicati liber tertius feliciter incipit cbf - 1. Matthias] M. c - 2. commesse f - 3. quaestionem bf - 5. commisissent bf - nos *corr. e* non c - contentione nos bf - 7. quaestione - bf - immerito bf - 8. incommode bf - 9. abunde bf - accumbant bf - quaestio bf - 10. caeterae bf - nusquam] nunquam bf - 11. praestantiam bf - 12. secula bf - 13. Matthias bf - 14. literarum bf - 15. reputetis *corr. e* reputatis c - 16. fas bf - videbimur, mur *in corr.* c - deliciae f - coelis b - 17. committamur bf - 18. quae bf - 19. coelesti b - aromate bf - 21. quotidie iucunditati bf - 22. suscipererent c - Num *om.* bf - sed *om.* bf - natura, sed etiam bf - abominatur bf - 23. coelestia b - religiose bf - 24. caussam b - qua] quam bf - disserendo *corr. e* desserendo c bf - 26. meae quando f - inmunes] inanes bf - asscripsit *corr. ex* ascripsit c, adscripsit bf - 27. tui *om.* bf - 28. committamur bf - 29. Ii] Quippe bf - 31. Sophocleum bf - 32. praesint bf - committere bf - preciosa bf - 33. oscula bf - Nihili bf - 34. quasi] q. f - 35. committimur *(sic)* bf - 36. obtigerit bf - disserente (*Err.* disserentem) f - coelestia b - 39. coelo b - caeteris praestare] praestare bf - praestantior bf - voluntate commissis bf - indultum bf - 40. quia *corr. e* qui c - provinciarum bf - varia bf - immitis bf - solicitudo bf - literarum bf impertiri (*Err.* impartiri) f - 41. totas *om.* bf - foemineum b - 43. precium bf - 44. boni *om.* bf - 45. Aegyptius bf - 47. quotidie bf - 48. precium bf - immortalis bf - dum] quum bf - intelligit—49. semper *om.* bf - nefas bf - 50. Queadmodum c - 54. esse dicet bf - nil aliud est] nihil aliud est bf - idea idearum bf - 55. communicare bf - quia *corr. e* qui c - immaculatum bf - immo bf - 57. pungere *corr. e* pugnere c - 59. ideis bf - ideam bf - ideas bf - extra] per bf - 60. Idea bf - futurae bf - cuius dicitur *corr. e* dicitur c - idea bf - 61. sibi] ipsi bf - 62. idea *bis* bf - 63. idea bf - ideas bf - supremae bf - 64. pater, haec bf - 65. immensus bf - immortalis bf - praesens bf - immensus bf - 66 Orpheus bf - πανιγενέθλα c - τελευτή bf - id est *om.* bf - imo bf - 67. -imo bf - 68. familiaribus suis bf - 69. imo bf - 70. imo bf - 71. immensae bf 72. coelum b - coelo bf - quatuor bf - utramque f - duntaxat bf - species qf - 73. arcana bf - mysteria *corr. e* misteria c - 74. coelo bf - descivere bf - 75. coeli bf - effecisset bf - aridam edidisset bf - exornasset bf - 76. considerate bf - in primis bf - 77. et *om.* bf - 79. felices bf - interfari] interpellare bf - 80. supremae philosophiae bf - iucunditatis bf - 81 posuit bf - 82. Academici bf - in primis bf - solebant ponere bf - 83. Hi bf - praeiacentis materia sibi] ei praeiacentis materia bf - 84. commentati bf - 86. spetie] specie bf - 87. haec bf - 88. λιγείην bf - φύσις f - οὐρανῷ ἕσπερος bf - πυθμένα τε] πυθμένα f - πρεσβήτατόν c - διέκιρθι b, διεκρίθη f - κρόνον *sc.* χρόνον - ὥς τ'] ὦ τ' f - τερποκέραυνον f - 89. cithara bf - in primis bf - coelum b - secernebatur *corr. e* secernebantur c, secernebantur bf - immortalium bf - 91. astans bf - regionem inter bf - commixte bf - 96. considerasset bf - sectari bf - 97. hi bf - arcana mysteria bf - in primis bf - 99. negotio f - religio bf - Pythagorici bf - constare bf - 100. Hexas bf - foecunditatis bf - hexas *bis* bf - 101. foeminam b - ac] et f - foemina b, faemina f - praeest bf - Hexadis bf - foecunditas b, faecunditas f - 102. edi bf - senarii bf - menses *corr. e* mense c - foeminam b - 103. foemina b - 105. opere bf - 106. foecundus b, faecundus f - quatuor bf - 107. foemina b - δεσπότης καὶ δέσποινα *(sic)* bf - foecunditas b, faecunditas f - 108. Haec bf - species bf - 110. humanae bf - copulabitur bf - duplicem bf - coeli *bis* bf - 111. quatuor bf - repraesentat bf - quatuor bf - quae bf - 112. communicatione bf - communi bf - 113. hebdomade bf - 114. editur bf - immissum bf - membranae bf - speciem bf - 115. Peripateticus bf - hebdomade bf - superficiae c - fingi *corr. e* fungi c - lineamentaque bf - quoties bf - hebdomade bf - 116. foemina b - hebdomade bf - foetus b - halitum bf - 119. lien bf - guttur bf - vesica bf - desipium bf - arteria bf - 120. pudenda (*Err.* pudibunda) f - brachium bf - 121. laevam bf - sursum et bf - 122. quatuor bf - prudentiae, iusticiae bf - nonne] non f - 123. his bf - 124. Matthias] M. c - 26. audaciam bf - interpetrem c - atque—confert *om.* bf - mysteria *corr.*

e misteria c - interrogat bf - 127. sphaeram bf - crystallinum bf - 129. quatuor bf - bina bina bis] bina bina bis *corr. in* bina bis, *deinde in* bina bina bis c, bina b, quaterna f - 130. foemina b - 131. Cum] Dum bf - stereon bf - 132. maxime bf - heptade bf - conflantur f - 133. iusticiam bf - aequalitate] qualitate bf - 134. immerito bf - coelorum b - 135. coelestem b - harmoniam *corr. ex* armoniam c - praestantiorem bf - 136. sphaerarum bf - coelesti b - 137. sphaeram bf - caelaverit bf - 138. coelos b - interrogatis bf - 139. coelestis b - 140. divinae bf - noticiam bf - sphaerae bf - intus circulis *corr. e* circulis c - emensus *corr. ex* emensum c - 141. autumnum bf - Capicorno - 142. arenarum bf - commentata bf - eminentiori bf - Arctophylaca f - coelif b - spacia bf - Cetheum *corr. e* Ceteum c, Ceteum bf - Engonosis bf - Cygnum *corr. e* Cygum c - Aurigam *corr. ex* Urigam c - Ophiuchum bf - Cetum bf - Argo bf - Notius bf - 143. Pleiadas, Hyadas *corr. e* Pleiades, Hyades bf - Virgilias bf - immutabiles bf - in(m)beccillitas c, imbecillitas *(sic)* bf - aequivocam bf - 145. coelo b - 146. - quatuor bf - imo bf - 147. incommodorum aegritudinumque bf - tristiciae, solicitudines bf - laborant—rediguntur bf - 148. Iupiter bf - 149 aestuans bf - praedarum bf - caedis bf - ariditas bf - abundantia bf - 150. Sol] Solus (*Err.* Sol) f - felicitatemque bf - 152. dignitatem bf - laeticiam bf - valetudinem bf - foecunditatem f - commodam bf - 153. aegritudines bf - ephimeras bf - phthisin *(sic)* bf - terre] terrae bf - coruscationes bf - 154. praepollens bf - sidera bf - hauriendum bf - 155. spaciis bf - in primis bf - spacia bf - immoratur bf - 156. Iupiter b - 157. φωσφόρος b, φώσφορος f - 159. non procul bf - XXXIX bf - spacium bf - 160. spacia bf - Hyginus bf - immoratur bf - adscribi bf - Quisque *corr. e* Quis c - 162. comminuendum bf - et fortunatos bf - perniciosius bf - 163. utramque f - utrumque f - 164. foeminea b - foeminas b - 165. hemisphaerio *(sic)* bf - foemineam b, faemineam f - idcirco bf - 166. quia *corr. e* qui c - contrariis contraria bf - 167. hospicia] hospitia bf - Iupiter bf - communionem bf - hospicio] hospitio bf - 168. quatuor *bis* bf - septentrionalis bf - 169. Iupiter bf - fingitur *corr. e* fingitur triplicitas c, fingitur triplicitas bf - perfectum *(Err.* praefectum) f - 170. Quatuor bf - quatuor bf - 171. Iupiter bf - 172. subeunt tristia *(sic)* bf - 173. coeli *bis* b - his quoque] hisque bf - in(m)beccilliores c, imbecilliores *(sic)* bf - 174. quatuor *bis* bf - 175. Iupiter bf - septentrionalis bf - 177. Galatae bf - sylvestres bf - regendum *corr. e* regenendum c, regnandum bf - accommodatissimi bf - 178. Tarraconensisque f - idcirco bf - 179, quartae bf - Macedoniam bf - 181. hospitium bf - grataque iusticia (*sic*) bf - iucundum bf - 182. Aegeique bf - molles—nitidique] homines molles habent et lautos nitidosque bf - 183. Graeciam *corr. e* Graetiam c - 184. idcirco bf - desiderant bf - immites bf - 185. exortum] ortum *(Err.* exortum) f - Assyriam bf - 186. religione bf - foemineae b - effoeminati b, effaeminati f - magnanimi et bf - 187. Parthia bf - et hi] hi bf - vero et] vero *(Err.* vero et) f - 188. idcirco bf - Iudaea bf - Chaldaea bf - septentrionem bf - quae bf - Iupiter bf - 189. commerciis accommodati bf - et bilingues bf - 190. Idumaeam f - Chaldaei bf - aemulantur bf - 191. Iupiter b - septentrionem bf - 192. praeterea sunt bf - 193. iusticiae bf - perspicaces bf - 194. idcirco bf - inconstantiores bf - immites bf - 195. Con(m)agenam c, Commagenam bf - Lydiam Pamphyliamque bf - 196. Hi bf - praelio bf - virisque] quae viris bf - continent assiduo bf - 197. Ptolemaeus bf - adspirant f - 198. inconstantes bf - Lydi bf - idcirco bf - 199. Lydia bf - communes bf - 200. ingluvie *corr. ex* ingluie c - 201. idcirco bf - 202. protrahunt *(Err.* protrahuntur) f - septentrionem bf - Cyrenaica bf - Aegyptus, Thebais bf - referuntur bf - septentrionem bf - 203. coelestibus bf - obediunt bf - 204. effoeminati b, effaeminati f - 206. Taurica bf - item lubentes (*Err.* item) f - hi bf - phagones bf - 207. Britannia bf - Idumaea f - Iudaea bf - Parthia f - Aegypti *corr. ex* Aegipti c - Chaldaea bf - 208. Con(m)magena c, Commagena bf - India et (*Err.* India) f - Byzantium bf - 209. Alania] Atania c - Natagonia] Paphlagonia bf - Lydia bf - Pamphylia bf - 210. autumno bf - 211. quatuor immoratur bf - communia bf - Pisces f - communia bf - 212. iuvat] iubet bf - commentati bf - 214. irrationalis bf - obliqus *(sic)* c, oblique bf - 215. irrationalis bf - foemininus b - 217. irrationalis bf - syl-

vestris bf - foecundus b, faecundus f - septentrione bf - foemininus b - 218. irrationalis bf - sylvestris bf - 219. alata] lata bf - foeminina bf - 221. irrationalis, sylvestris bf - septentrione bf - foemininus b - 222. irrationalis bf - 223. irrationalis bf - foemininus b - 225. irrationalis bf - foecundus b, faecundus f - septentrione bf - foemininus b - 228. siderum *bis* bf - 230. coelorum b - plerique] quique bf - coelestibus b, caelestibus f - 231. Coelestis b - Aegypto *corr. ex* Aegipto c - lethali bf - annulo f - 232. coeli b - coelestis b - 233. coelestis b - fas bf - sphaericam bf - vergit bf - toleranda bf - apsides bf - imbecillitas bf - 234. ab ipsa] ipsa a bf - 235. Pythagoras *(sic)* bf - spacii bf - secuplum] seduplum bf - 236. secuplum] sextuplum bf - phtongo bf - 237. coelestium b - spherarum] sphaerarum bf - disseret c - sperarum] sphaerarum *(sic)* bf - 238. sphaerarum bf - contintiam c, contentiam b, cantantium f - 239. stellifera spaera *(sic)* bf - coelum b - 240. repraesentaretur bf - 241. coelum b - coelestem b - 242. coelorum *bis* b - quae bf - 243. quatuor bf - coelum b - quatuor bf - esse enim] simplex igneum bf - 244. coelum b - quatuor bf - immortale bf - 245. coelesti b - Posidonius bf - 246. millia bf - millies bf - spacio bf - immensa bf - 247. sentire bf - 249. XV] quindecim f - millia bf - XXV] viginti quinque f - millia *bis* bf - trecenta f - millia quater bf - sexcenta XV] sexcenta bf - millia bf - sunt *om.* bf - XII] duodecim f - millia *bis* bf - XXXIII] 33 b, triginta tria f - millia *bis* bf - retulere bf - 250. hi bf - quae praeter bf - Thaleti bf - exprobratum bf - sidera bf - praeviderit bf - 251. Epicurei bf - Academici bf - Peripateticique bf - 252. imo bf - 254. indulserat bf - 255. vivendi *(Err.* viventi) f - namque bf - iucundum bf - amoenitate b - coelestis b - felicitatis immemor bf - sideream bf - felices bf - 256. coelestis b - 257. regina] r. b - et *om.* bf - rex] r. b - 258. invictus *om.* bf - 259. coelestia b - coelestibus b - 260. Sphaeris *(sic)* bf - 261. iucunditati bf - 262. quaestione bf - clepsydras bf - 265. desideratis bf - immortales bf - 266. ad malum] malum bf - immortalitate bf - 271. hi bf - praeesse bf - coeperunt b, caeperunt f - hi bf - caeteri bf - 272. imbecillitatem *(sic)* bf - 274. qua] qui f - felicitate bf - 276. utrumque f - praesciverit bf - praevidens bf - 277. imo bf - 278. praeviderat bf - 279. specie bf - praeterit bf - individuum *corr. ex* individum c - 280. specie bf - 282. est suum esse] suum est bf - simplex est bf - 283. phantasmatibus *corr. e* fantasmatibus c - 288. in *om.* (*Err.* in) f - ideisque bf - 289. ideis bf - 290. namque f - praestiterunt b, praeextiterunt *(Err.* praestiterunt) speciei f - 291. speciei ratio] spec(t)iei *[in abbreviatura]* ratio c - speciei subsisteret bf - 293. mortalia (*Err.* mortalium) f - quae bf - 294. quae bf - 295. quaequae c - 296. idea bf - multiplicatae bf - repraesentant bf - 297. noticiam bf - feliciorem bf - mysteria *corr. e* misteria c - 298. mysteria *corr. e* misteria c - 299. Mysteriorum *corr. e* Misteriorum c - que] quae bf - 300. noticiam bf - 301. aeque bf - 302. quae bf - 303. coelesti b - commentabuntur bf - quan(m)que b, quamque f - 304. coelestia b - 305. coelestia b - permagni] permultum bf - coelestia b - 306. quia] qua f - qui] quod bf - 307. componendo et—quidem *om.* bf - praedicatum bf - quia *corr. e* qui c - 308. enunciatorum bf - immobiliter bf - 309. coelorum b, caelorum f - nec plures *corr. e* ne plures c - 310. prospicit nec f - superabundantia bf - 311. coelestes b, caelestes f - 312. daemonum bf - 314. cum *om.* (*Err.* cum) f - permultis bf - 315. inter *corr. ex* inter in c - 316. oppidis bf - praesunt bf - 317. diversaque] ac tam diversa bf - immerito bf - 319. daemoni bf - Haec bf - 320. poenas b - coelis b - 321. consummatum bf - seculum bf - coelo b - felici bf - coelestium b - 322. poenas b - commoda bf - 323. daemonibus bf - nefas bf - qua] quo bf - 324. coelo b - coelestium b - 325. cum *om.* *(Err.* cum) f - 327. coelestis b - immo bf - commune bf - diis] deo bf - immortalis bf - 329. quaecunque bf - cum *corr. e* cui c - prae bf - 330. coeperunt b, caeperunt f - 331. quaecunque bf - 332. nihil] nil bf - commune bf - 333. repraesentat bf - 334. totius] totus bf - immortalis bf - 337. his bf - 338. namque f - 339. enim *om.* bf - 342. duntaxat bf - 343. defecata] desecta bf - considerate bf - 345. inseparabiliterque bf - considerare bf - 346. ea neque bf - esse] etiam *in corr.* c, etiam bf - 350. Imo bf - 353. idcirco bf - 356. namque f - 357. motum] modum (*Err.* motum) f - nefas bf - 358. omittendum bf - desideria bf - desiderare bf - desiderium bf - 360. Dionysium Areopagitam bf - immortali bf - 362. beneficia

sua] eius beneficia bf - 363. repraesentant bf - tres sunt] sunt tres bf - 364. unitate trinitatem] trinitate unitatem c - 365. precium bf - in primis bf - vi *corr. e* vita c - exuperat bf - 366. prestantior] praestantior bf - commune bf - 369. inditae *corr. ex* indictae c - 371. namque f - 372. animaeque parent *corr. ex* animaeque c - 373. augumentativa c, augumentativa (*Err.* augmentativa) f - 374. ab agente] ac agenti (*Err.* ab agente) f - 377. speties] species bf - duntaxat bf - 378. ea, que *corr. ex* ea c, ea quae bf - 380. communis bf - inmaginativam c - phantasiam bf - 382. nuncupatur *om.* bf - 383. considerationem bf - 386. tristicia bf - 387. repunt *corr. e* reputant c - 388. communis bf - 389. passibilem bf - 390. repraesentatur c - 391. passibili bf - separata bf - 392. posibilis c, passibilis bf - 393. veluti, u *in corr.* c - passibilem bf - sic tunc *corr. e* tunc c - non *corr. e* nos c - separatas bf - 394. accepit bf - 395. passibili bf - 396. commissa bf - 404. immorati bf - quas] quos (*Err.* quas) f - 405. etiam] autem f - immortalitatem bf - 406. Graeci bf - faeminorumque c, foemininorumque b - 407. simplicem bf - simplex bf - 408. abunde bf - repraesentet bf - 409. coelestem b - 410. quatuor *bis* bf - coelestem b - diapason bf - 411. hemiolo bf - 412. sex] sed (*Err.* sex) f - hemiolon bf - 413. quatuor *bis* bf - 414. Symphonia—diatesseron *om.* bf - Hemiolus bf - nam *om.* (*Err.* nam) f - scilicet] id est bf - 415. quatuor bf - 417. quatuor bf - 418. est *om.* bf - 419. coelestis b - bis bina] bis bina bis bina (*Err.* bis bina) f - 420. consummatur bf - 421. coelestem b - sphaericam bf - aemulatur bf - refertur (*Err.* referetur) f - 422. imo bf - 423. vesicam bf - phlegma bf - Iupiter bf - 424. ἀφροδίτης bf - guttur bf - sthomacum *corr. r. col. in* stomacum c, stomachum bf - foeminea b - 425. brachia bf - natuaer (*sic*) f - cossas] coxas f - 426. tercenti *corr. e* tercenta c - 427. Quatuor bf - composito bf - quatuor bf - simplicium bf - considerati bf - simplices bf - 429. quatuor bf - repraesentant bf - ventrem *corr. e* venter c, venter bf - septentrioni bf - 431. Androclides bf - 432. amoenissimo (*sic*) b, amaenissimo (*sic*) f - 433. Et *om.* bf - consideret (*Err.* confideret) f - 434. foecundissima b, faecundissima f - 435. utrumque f - immunitates bf - 436. Lunae *corr. ex* hinc c - aliquod *corr. ex* aliquid c, aliquid bf - utrumque f - coelestia b - 437. eclipsin bf - hospitio bf - sibi] eis bf - 438. idcirco bf - in inferiora *corr. ex* inferiora c - aegritudinis bf - immerito bf - 440. obscoenis b, obscaenis f - 442. aegritudines bf - dydrocephalos (*Err.* hydrocephalos) f - castagmos bf - letargia bf - apoplecxia c - melancholia bf - 443. scabricies bf - imbecillitas bf - dispnoea *corr. e* dispuoea c, dyspnoea f - aschma *corr. ex* aschina c, aschina bf - diarraea b, diarrhoea f - eructatio bf - 445. coeliacus b, caeliacus f - 446. vomicae bf - verucae f - phymata bf - perrigo] prurigo bf - phteriasis b, phthiriasis (*Err.* phteriasis) f - lychenes bf - pleuresis, *in corr.* c - 448. neque—neque—et] sed—ac—ne bf - 449. commoda bf - 451. creatione mundi f - et serus redeam et] serus et redeam *corr. primum in* serus redeam et, *deinde* serus et redeam et (*sic*) c, serus redeam et bf - 454. felicitas bf - ut et] ut (*Err.* ut et) f - eum *corr. ex* eam c, eam bf - copula bf - 455. Homeri bf - Mysias bf - fuisse] esse bf - Epaminunde—habuerit *in marg.* c - 456. Epaminundae bf - aequi bf - 457. commoda bf - 458. immensus bf - 459. In primis bf - deus *om.* bf - 460. si *om.* bf - foecundissimaque b, faecundissimaque f - felicitas bf - 462. gignendis bf - patrare] procreare bf - aliquod bf - committamus bf - 463. iusticia bf - 465. foecunditatem b, faecunditatem f - imitandam *corr. ex* imitandum c - esse videtur bf - communicet bf - 466. quodque *corr. e* quod c - communicabilius bf - communicabile bf - 467. commodo bf - dun(m)taxat b, duntaxat f - foecunditatem b, faecunditatem f - aemulatur bf - 468. inmunes] inutiles bf - 472. iccirco] idcirco bf - thori *corr. r. col. in* tori c - 473. hii] hi bf - 474. foecunditatem b, faecunditatem f - queunt *corr. e* queant c, queant bf - 476. foecunditate b, faecunditate f - foecunditatem b, faecunditatem f - aemulemur bf - praestantius bf - commune bf - 477. speciem bf - foecunditate b, faecunditate f - vituperatio bf - 478. commoda bf - imminentia b, eminentia f - coelestia b - prece bf - 480. foemellae bf - communi bf - 481. Egina *corr. r. col. in* Aegina c, Aegina bf - myriades bf - hierarchiae bf - 483. succenseas bf - 484. cruciatus bf - 485. iucundius bf - 487. autoritatis bf - 488. humani *corr. e* humanis c - natura *om.* bf - srueretur b - 489. Imo

bf - 490. Lycurgi b, Licurgi f - 491. Optavianus *corr. r. col. in* Octavianus c, Octavianus bf - ostentavit bf - 492. revisendi *(Err.* revisenti) f - nummorum *corr. e* numborum c, numorum bf - millia bf - 493. praemiis bf - plures *bis* bf - 494. maritorum non bf - 495. aeque bf - Lycurgi bf - 496. illum (*Err.* illud) f - 497. illa] illico bf - prima] l. f - 498. plebeis bf - supremum bf - 499. generis humani bf - 502. obedientia bf - sacrificio bf - 503. separet bf - 506. Item] Imo f - 508. quod *corr. e* quid c - 510. indulsit bf - exhibuit bf - edere bf - iidemque bf - possint bf - 511. myriadas bf - numerus *corr. e* nurus c - quoniam] quod bf - precio bf - 512. nobis *corr. r. col. in* in nobis c - immortalem bf - 513. afferebantur bf - iusticia bf - te *in corr.* c, *om.* bf - quotidie bf - 514. desiderio bf - 515. desererem *corr. e* deseserem c - Euripedis f - desiderium bf - 517. numinum *corr. e* numina c - 518. quid ita] quia ita (*Err.* quid ita) f - foemineam b - 519. precium bf - annonae bf - 520. est sit bf - saevus bf - 522. coeli b - abunde bf - 523. Enoch uxori] uxori Enoch f - alligatus] obligatus bf - imo bf - coelum b - 524. commissa bf - Abraham bf - 525. Liam bf - 526. e] ex bf - Salomon bf - iusticia bf - Zacharias bf - 528. ducimus] dicimus bf - 529. in tanta] ut tanta f - 534. utramque f - quid] quod bf - 535. Enoch bf - fuerant] fuerunt bf - 536. Abraham bf - Rebeccae bf - digamiae bf - suggillat bf - 537. angelo] agnelo *corr. primum in* angnelo, *deinde r. col. in* angelo c - coepit b, caepit f - Israel bf - 538. rubo bf - potuisset *corr. e* potuit c - calceamenti bf - 539. Mosen bf - debacchata bf - 541. Beatrix regina bf - 542. sperabamus *corr. e* sperebamus c - 543. aenigmata *(sic)* bf - Oedipodis bf - periucundum bf - foemina b - perspicaciam bf - 546. precium bf - deliciae bf - archetypa bf - anaglypha bf - xysti bf - amoenissima b, amaenissima f - 547. tristiciam bf - solicitudine b, solitudine (*Err.* solicitudine) f - 548. precium bf - 549. μεγέθους bf - 550. iucundius bf - 551. quoque *om.* bf - perbibere f - felices bf - taedas bf - immitissima bf - mortis] mentis c - 552. solicitudinibus bf - 553. transiectionem bf - 554. accepi bf - perniciosae bf - aliis explosis *in marg.* c - 555. solicitudines bf - 556. communicare bf - ea—ut] qua—quam bf - desideria bf - expleantur *corr ex* explentur c, explentur bf - 557. Cur] Cum f - annulum f - laevae bf - immittebant bf - 558. palatio bf - nefas bf - 560. aedilitiis bf - immaturum bf - 561. literis bf - fastu *corr. r. col. e* faustu c - 562. sibi *om.* bf - Mithridate bf - suas] ipsius bf - 563. foemella b foeminamque b - iussit bf - felicem bf - 564. Ptolemaei bf - 566. coniunx bf - 567. iucundam bf - Porciam bf - 568. immerito bf - commodi bf - 569. Mithridati bf - Hypsicratea] ipsi Cratea *corr. in* ipsicratea *(sic)* c - 571. Minyarum bf - adire] audire *(Err.* adire) f - commutatis bf - iussere bf - ultro *om.* bf - poenas b - 573. precium bf - saepissime *corr. r. col. e* sepissime c - imo bf - 574. foemella b - viro] vero (*Err.* viro) f - 575. uno (*Err.* una) f - 576. tristiciae bf - 579. coeli b - Phoebo b - 580. copulavit bf - 581. utramque f - communionem bf - am(n)miscuit c, admiscuit bf - 583. foedaretur b, faedaretur f - 584. iuxit] iussit bf - iubet] praecepit bf - 586. Lacaenae bf - 587 nubere] uxores ducere bf - Lycurgus bf - circumire bf - quoniam] quando bf - 588. hi bf - 591. idcirco bf - argute bf - 593. adulterae bf - deliciis bf - 595. etiam et] etiam bf - quottidianam *corr. e* quottidiam c, quotidianam bf - 596. Lycurgi bf - 598. mendacio bf - utrumque f - 599. iucundius bf - 600. est deus f - 601. atque] et bf - salutatione (*Err.* saltatione) f - lascivis bf - perpruriunt *corr. e* perpruris c - 604. commodi bf - precium bf - 605. commodius bf - que] quae bf - genus *om.* (*Err.* genus) f - 606. sterilitate virginea bf - 607. Croesum bf - hique bf - feliciter bf - 608. solennia bf - praesto bf - felicitatem bf - 609. Croesi bf. - imminentem bf - Pisistrati *corr. r. col. e* Psistrati c - 613. tryumphantem *corr. r. col. in* triumphantem c, triumphantem bf - cohercuit bf - populo *om.* bf - tryumphum *corr. r. col. in* triumphum c, triumphum bf - 616. haec bf - compotes *corr. e* conpotes c - in primisque bf - phoenicem b - 617. proficiscentes c - myrrhaque bf - 618. namque bf - gestare *corr. e* gesta c - myrrha *bis* bf - 620. preciosa bf - 621. hiatum *corr. ex* hyatum c - praecipitem bf - caedem bf - iAruncе c - Tarquinii bf - 623. sustentandam bf - 624. Fabricium bf - parsmoniam bf - commovit bf - patriae f - quondam bf - Hetruscos bf - 625. Scaevolam bf - Hetruscum bf - Poenis bf - liberandum a (*sic*) bf - 826. consci-

scendam bf - 627. Trasybulum bf - 628. salutem coniunctam bf - innixa bf - 629. coeperit c, caeperit f - 630. commoda bf - Inconcessa bf - utilique bf - 631. aegritudinum bf - 633. moribusque] viribusque bf - garrulo bf - laeticiam bf - 635. commoda bf - ac *om.* bf - 637. castra *in marg.* c - 638. pauperrimus bf - 639. relatus est] relatus bf - quaeque bf - 641. commercio (*sic*) bf - 642. commemorari bf - 643. maeste bf - Neptuni bf - non potuit—644. sed] cessavit. At bf - 645. quae si *corr. e* quasi c - ferre bf - 646. Aegyptios bf - Ptolemaeos (*sic*) bf - Megalipoli *corr. r. col. e* Magalipoli c - Aegyptum bf - 649. Cimbras bf - 650. caesos bf - foedam b, faedam f - 651. caesis bf - Thymoclea bf - 652. interrogata bf - loco—constituta] avide incumbentem a tergo stans bf - 653. Haec *om.* bf - interrogata bf - Theogenis bf - in Ceronia] ad Chaeroneam bf - iussit bf - 655. et proceritate] ac proceritate f - 656. Hyspana *corr. r. col. ex* Hyspania c, Hispaniae (*sic*) bf - Hannibale bf - triumphare bf - 657. sibi] ei bf - ostentasset bf - 658. Dionysii bf - Syracusani bf - 659. Polyxenus bf - Dionysiusque bf - coepisset b, caepisset f - Dionysi bf - 660. concepit *corr. r. col. in* concaepit c - Hiarba bf - pira *corr. r. col. in* pyra c, pyra bf - iecit] coniecit bf - Chartaginensium *corr. r. col. in* Carthaginensium c, Carthaginensium bf - gloriae bf - 661. iam *om.* bf - tolleraret *corr. r. col. in* toleraret c, toleraret bf - Lysandro bf - 662. Tenta c - ad *om.* f - 663. et Indorum] Indorum bf - sepelienda bf - 664. quae bf - Alcibiades, qui c - Lysandri bf - laeticiae bf - speciem bf - 665. quae bf - cadavere bf - tolleraret *corr. r. col. in* toleraret bf - 666. Xenophon bf - in Pedia] impedia *corr. r. col. in* impaedia (*sic*) c, in Paedia bf - Abradati bf - 667. Rodopunda bf - Alcestidem bf - annos] ann. f - ac] et bf - 668. conscita id bf - 669. Duillii bf - tryumphavit *corr. r. col. in* triumphavit c, triumphavit bf - exprobraretur b - foetidum b, faetidum f - 670. interrogata bf - 671. Messalorum bf - diceret vivere bf - 672. immensa commoda bf - 673. foecunditate b, faecunditate f - quae bf - Heraclidarum *corr. r. col. e* Heaclidarum c - Ptolemaeorumque bf - 674. Hyspania *corr. r. col. in* Hispania c, Hispania bf - 675. omnium (*Err.* omni) f - consummatissimus bf - altissimam *corr. r. col. ex* altissima c - decimo] 10. f - cessisset (*Err.* cessit) f - 676. Petr. Arag. f. - iusticia bf - foetibus b, faetibus f - Hanibalos b, Hannibalos f - perniciosa bf - 677. imo bf - 678. pertinacia bf - foecundissimus b, faecundissimus f - imo bf - 679. est] esse (*Err.* est) f - 681. foecunditate b, faecunditate f - 683. unquam] usquam bf - 684. Maumetanum b, Mahumetanum (*sic*) f - faelicitatis bf - 685. Federico *corr. r. col. in* Frederico c, Frederico bf - namque f - 686. Maximilianus bf - Federici *corr. r. col. in* Frederici c, Frederici bf - immortalitatis bf - Cimbri bf - 687. felix bf - foecunda b, faecunda f - immortalitate bf - 688. commodi bf - quae bf - 690. expecto] expecto. Finit probatio regis. Beatricis regine contio in laudem virginitatis c - 692. iucunda bf - coelesti b - quaestio bf - 693. inconsiderata bf - 694. que] quae bf - quaestionem bf - foeminam b - poenitet b - 695. foecundissima b, faecundissima f - 696. laevam bf - quicquam *corr. e* cuiquam c - 697. coeli b - unigenitus bf - 698. foecunditatem b, faecunditatem f - quotidie bf - rogatu *corr. ex* ubi rogatu f - 700. commisistis bf - 701. immortalitate bf - neque quanti] quantique bf - 702. faelicitatem bf - 704. commune bf - 705. hilares hilarem bf - phantasia bf - 706 phantasia bf - 708. eum *om.* bf - tale *om.* bf - 709. simplicitas *corr. r. col. in* symplicitas c - 711. coelestis b - coelo b - immaculatas bf - 712. aut sua] vel eius bf - pudicitiae (*Err.* pudicitia) f - 713. iusticia bf - 714. commodiores bf - 715. Hannibal *corr. r. col. in* Hannibal c - Sylla bf - 716. hendecatheon bf - relaxasset bf - 717. foedae bf - 719. commoda bf - 720. accommodari bf - coelorum b - 721. idcirco bf - imbecillitate (*sic*) bf - et saepe] saepe bf - 722. deus] deus nobis bf - dicemus bf - 724. copulata bf - quae bf - idcirco bf - Palladem bf - quia *corr. e* qui c - 726. commentari bf - arca *corr. ex* archa c - Noae bf - repraesentat bf - sit virginitati b, sit virginitate f - imo bf - 727. immunda bf - Noae bf - 728. arcam constat bf - 730. Cherubim bf - turibulumque *corr. r. col. in* thuribulumque c, thuribulumque bf - obrysum bf - 731. empyrea *corr. r. col. in* empyria c - immerito bf - 732. in carnem *corr. r. col. in* in carne c - 734. im-

maculatum bf - que] quae bf - 735. immortalitatis bf - 736. Apocalypsi bf - Sion bf - quatuor millia bf - coelo b - citharoedorum citharizantium *(sic)* bf - citharis bf - quatuor *bis* bf - millia bf - 737. primitiae bf - mendacium bf - 738. sustenari bf - 739. consummetur bf - 740. poena b - iucundior bf - praemium bf - coelorum bf - 741. quoniam] quando bf - desiderium *bis* bf - 742. desiderium bf - 743 Cantico bf - 744. subnixa bf - solicitatur bf - avariciam bf - 747. speciem bf - ac] et bf - quandoque *in marg.* c - laeticia bf - delirat bf - devergit] demergit bf - 748. desiderio bf - 750. coelestior b - 751. dicta mea bf - 754. relaxabatur bf - 757. xystos bf - amoenissimos b - spaciabar bf - 758. Imminente bf - coena b - inexspectatus f - 759. solicitudinum bf - 760. Post *om.* bf - auspiciis bf - possum *corr. r. col. e* possumus c, possumus bf - immensus bf - solicitudinem bf - desideria bf - 761. Desydero *corr. r. col. e* Desyderio c, Desidero bf - namque f - septentrionalium bf - coelestium b - desiderio bf - 762. hilarem bf - 763. inretita *corr. ex* irretita *vel fortasse* irretita *corr. ex* inretita c, irretita bf - 764. aestare] extare bf - uxor bf - desiderat bf - 765. profana bf - veneficii bf - 766. precio bf - preciosissimus bf - Christi agnus] Christus agnus *(Err.* Christi agnus) f - immolatus bf - 767. Quoties bf - obrepserit *corr. ex* obreperit c - precioso bf - 768. demonum *corr. r. col. in* daemonum c, daemonum bf - ingerunt f - 769. dei esse f - committi profanum bf - 770. coelestis b - praestat bf - 771. quenque b - 772 execuisse bf - consummatur bf - 773. holocaustum bf - 774. foedaverit b - 776. Hyeremias *corr. r. col. ex* Hyremias c, Hieremias bf - idcirco bf - 777 accepisti] audisti bf - 779. loan. f - sibi] ei bf - 780. loan. f - commendatam bf - 781. Sic] Si bf - 782. quasi] q. f. - Namque bf - loan. f - 70 f - 783. Tertull. f - illinc *corr. r. col. in* illhinc c - 784. poenitentes b - 785. habuerint f - quibuscunque *corr. r. col. in* quibusque, *deinde r. col. in* quibuscunque c - 786. coenobia bf - 787. namque f - quae bf - 789. commistionem bf - 790. Quae bf - iudicio bf - orthodoxae bf - 791. deorum] divinis bf - Sibyllarum bf - duntaxat b, duxtaxat f - invenerit bf - 792. holocaustum bf - coelesti b - coelo b - mundicia bf - deliciae bf - quotidie bf - praemia bf - 793. et Graeci] Graeci bf - Endymione bf - Hippolyto *(sic)* bf - Hyacintho *(sic)* bf - Admeto bf - Phorbante bf - quoties bf - Sycione *(sic)* bf - Hippolyti *(sic)* bf - 794. et *om.* bf - 796. celites] coelites b, caelites f - coelo b - execuit bf 797. retulit *corr. r. col. in* rettulit c - 799. Quotidie bf - mentis *om.* bf - adoptaverit bf - precioso bf - redemerit bf - 800. iusticiam bf - animamque f - tolerandam bf - nil] nihil bf - 801. quae bf - coelum bf - 802. foecundissima b, faecundissima f - sidera bf - coelestis b - 803. supremo bf - Aegyptii *(sic)* bf - Chaldaei bf - sideri bf - 804. coelo b - 807. immaculatis bf - committebant bf - Phthiae bf - Medis bf - Mithridatici bf - immaculata bf - 808. isoscheli *corr. ex* isocheli c, isoschelis bf - speciem bf - quaedam bf - 809. committebant bf - Camillam *corr. e* Camiliam c - Tarpeiam bf - 810. operebantur c - sacerdotio c - autoritate bf - 811. quae bf - moerore b, maerore f - 812. quenquam *corr. e* quenque c - illae bf - veheretur c - 814. Insuper his] In supernis *(Err.* Insuper his) f - theatro bf - pretoris *corr. e* pectoris c, praetoris bf - minorem, quam *corr. e* minoremque c - 815. ipsa] quae ipsa bf - negotiis f - 816. aut qui *corr. ex* aut c, aut *(Err.* aut qui) f - 817. concione bf - 818. virginum *corr. e* lurginum c - infelix bf - prodiderat] perdiderat *(Err.* prodiderat) f - 819. superiori bf - 820. Eam bf - moerore b, maerore f - moestiorem b, maestiorem f - 821. arcana bf - precatus *corr. e* pretatus c - educebat *corr. r. col. ex* eduecebat c - multa—terra] multis desuper iniectis bf - 822. foedaverint b, faedaverint f - 823. Fabricio bf - Lucia bf - Terentio bf - Vestales bf - 826. cedere bf - 827. dubitare, pater bf - qua ratione] quamobrem bf - tanta vis affuerit bf - soleant bf - muneris *corr. r. col. in* numinis c, numinis bf - 828. namque f - retulisti bf - 829. Pessinunte bf - arenis bf - impactam bf - 830. qui *corr. r. col. in* qui e c, qui e bf - Sibyllis bf - 831. a corruptione bf - Hebraeae bf - Libica *corr. r. col. in* Libyca c, Libyca bf - Erithraea *(sic)* bf - Hellespontia bf - Phrigia *corr. r. col. in* Phrygia c, Phrygia bf - 832. νοήμασιν bf - ἑκάρασσος b - stulte bf - 833. ἀφιλοξένης c - mensam *r. col. in marg.* c - 834. arcana bf - suprema bf - 835. virgineum bf - coelum b - commendavit bf - Hebrae-

orum bf - hystoricus *corr. r. col. in* historicus c, historicus bf - Hyerosolimam; Hyrosolimam *corr. r. col. in* Hierosolimam (*sic*) c, Hierosolymam bf - 836. Domicilla bf - 839. Antonino *corr. r. col. ex* Antonitio c - hystorici *corr r. col. in* historici c, historici bf - 840. Decius bf - Valentiniano bf - 841. Agata *corr. r. col. in* Agatha c, Agatha bf - Cataneam bf - colaphis bf - neque equuleo neque bf - mamillarum b - exsectione bf 842. Apollonia bf - praemia bf - assequeretur c - Tryphon (*sic*) bf - Decio bf - 843. Cyrilla Decii bf - martyrii bf - 844. Catharina bf - Margaritha b, Margaretha (*sic*) f - commemorandis bf - Diocletiano bf - Maximiniano bf - professione bf - mactarentur bf - 845. elephantiam bf Turonensis bf - ob summam continentiam bf - 846. haereticae bf - consectorem (*Err.* confectorem) f - 847. Parisii gloriantur bf - Agrip. 11 f - millium bf - supplitium *corr. e* supplicium c, supplicium bf - 848. Phocas bf - 849. immaculata bf - 850. commemoranda bf - Oceanus (*sic*) bf - eucharistiam bf - quotidiana bf - 851. Giselam (*sic*) Henrici bf - sororem *corr. e* du (*sc.* duxit) sororem c - 852. Henricus bf - Conegundam (*sic*) bf - sibi in regno] in regno ei bf - 853 Etuardus *corr. r. col. ex* Et Vardus c - Britanniae bf - maticinatione] vaticinatione bf - deos bf - 854. Hispania bf Dominicum *corr. r. col. e* Domindicum c - foecundissimae b, faecundissimae f - 855. consummatae bf - 856. suaque] eiusque bf - commendat bf 857. Hetruriae bf - Catharinam bf - 858. duas *om.* bf - 859 oppidum *corr. r. col. in* opidum c - 861. tolleraret *corr. r. col. in* toleraret c, toleraret bf passionem bf - commendaret bf - 862. exspiraret *(sic)* bf - exectum bf vespillone *corr. r. col. e* vespillione c - 863. etiam et] etiam bf - praestigioso bf - seiuntae *corr. r col. in* seiunctae c, seiunctae bf nobis sit bf - 864. proferendum bf - quantam *corr. e* quantum c - 865. imo bf - Praecutini bf - oppidum *corr. r. col. in* opidum c - quatuor bf - 866. puericia bf - 868. Hydruntum bf - etiam et] etiam bf - 869. interrogata bf - 871. veterem bf - omitto bf - Chryseida *(sic)*, Cassandram bf - Dianae bf - omitto bf - cedere bf 8 2. Phaedonis bf - praeterierit bf - foedata b, faedata f - 873. Areopagitarum bf quae bf - Leosthenis bf - quan(m)quam c - corpore tamen *corr. r. col. e* corpore tamen corpore c - 874 quinquaginta bf - Lacedaemoniorum bf - quarum *in corr.* c - Messennii] Messenii bf - 875. Arcadia bf - aegre bf - Arcadia bf - 876. Missenii seculum bf - Hyacintina bf - 15 f - 877. deinde suis *corr. e* suis c - caedis bf - viderent bf - 878. Scedasi bf - Leuctris Boeotiae bf - 879. quae bf - 880. 7 f - 882. inu'ta] multa *(Err.* inulta) b - 883. dialectica bf - 884. immemor bf - haec tempora bf - Mynthae (*sic*) bf - Boeotios bf - 885. Mithridates bf - 886. commisit bf - 887. Mithridatis bf - quadragesimum bf - hauserunt bf - 888. Marchesiae bf - virginitatis virgineaeque castitatis *(Err* virginitatis) f - 889. committere bf - 890. Coclia *(sc.* Cloelia) cbf - Hetruscorum bf - tela bf - virginei *corr. e* virgnei c - 891. foeminarum b - 892. exercitus *om.* bf - caesum bf - 894. gravatus cum] gravatus bf - Caelio bf - immaniter bf - foedari b, faedari f - poenas b - 895. Spurina bf - Hetruriae bf - specie bf - solicitare bf - foedare b, faedare f - 896. Plutarcus *corr. r. col. in* Plutarchus c - desiderium bf - 897. secula bf - 898. quotannis bf - 899. persuaderetur bf - 902. immitissimus bf - elephantis bf - immitis bf - 901. immitissimae bf - bf - obtemperantiores bf - 903. patricio bf - Fredericum f - phantasmaton bf - retulit bf - quondam f - inquietarint *corr. ex* inquietarent c, inquietarent bf - 904. symplicitate *corr. e* simplicitate bf - praesto bf - 907. quidem nequet (*Err.* quidem) f - immitissimas bf - 908. lupos bf - 909. sacrificium bf - 911. quodcunque *corr. e* quodcumque c - commodius bf - imo bf - foedum b, faedum f - 912. commoda bf - habent bf - 913. solennibus bf - 914. immerito bf - summi *in corr.* c, sumi bf - 915. solenniora bf - feliciter bf - 916. coelestis b - vindicat (*Err.* vendicat) f - commoda, imo bf - 917. suppudiuscule bf - 919. relaxatas bf - 920. Abraham bf - immiscuit bf - foecunditate b, faecunditate f - pullularet bf - 921. et *om.* bf - 922. lasciviendi bf - gignendi bf - morem nec contra *om.* f - 923. idcirco bf - desiderii bf - 924. Saram bf - 925. torum Abraham bf - 926. quotidiano bf - 927. quid *om.* (*Err.* quid) f - sacietate bf - habet bf - 929. utrunque perpetuam] utcunque bf - 931. obtulit bf - 932. sed quibus bf - 933. quotidie *bis* bf - 934. coeleste b - 935. utramque *bis* f - 936. perniciosae bf - 938. intolerantiam bf - 939. mea *corr. ex*

ea c - 940. ipsa quaestionem (*sic*) bf - quo] quod bf - satisfieret *corr. e* satisfaceret c, satisfaceret bf - 941. iudiciorum bf - 943. immaculata bf - 944. tolerabilius bf - utrumque f - praebeamus bf - 945. prostitui *corr. e* prostui c - 946. religiose] gloriose bf - 947. imo bf - Abraham bf - immaculato bf - Abraham bf - utramque f - 949. martyrio bf - 950. senserit *corr. e* senerit bf - mancae bf - 951. immaculatum bf - 952. postubi *corr. e* post ubi c, postquam bf - tori bf - deliciis bf - 953. Ulyxe *corr. ex* Ulixe c, Ulysse bf - vanam] levem bf - 954. sua] eius bf - 956. felicitas bf - praemium bf - nil] nihil bf - 957. desiderantur bf - desideriorum bf - 958. quoniam] quando b - 959. etsi] si bf - Pindari bf - τινὲς] τιρεσ c - ineunt] invenerunt bf - 960. perpetuam *om.* bf - considerate bf - quotidiana bf - in primis bf - 961. communis bf - solactium *corr r. col.* in solatium c, solatium bf - septentrionem bf - 962. aestuantem bf - 963. Pannoniae bf - perges *corr. r. col. in* perrexeris bf - 964. quotidie bf - animos f - holocaustum bf - 965. magne bf - Blaxi c_1 - auspi iis c_1 - Alphonso bf - 966. autem *corr. e* vero c, vero c_1 - Macedonico bf - Hannibal c_1 bf - caedem bf - quoniam] quam c_1, quod bf - quotidie bf - 967. idcirco bf - finibus vos bf - 968 imprimis c_1 - prestate c_1 - 969. Trimarion cc_1, Triemerion bf - 970. Christi bf - quod] qui bf - quid amplius c_1 solatium *corr. e* solactium c - 971. seculi bf - millies *bis* bf - 972. utramque f - immaculatum bf - 973. Nil] Nihil bf - perspicacius bf - imperpetuum c_1 - 974. hunc] hanc bf - praedicate $c_1$bf - 975. preciosa bf - duplicate bf - pateat hodie f - 976. Istri (*sic*) $c_1$bf - aclamate f - 977. Convivarum plausus *om.* c_1 - 978. felixque cbf - vivat Beatrix *om.* c_1 - vera] vere bf - utrumque f - sydera c_1 - 979. dei f - celicolae c_1, coelicolae b - desideria bf - Pannoniorum] Pannonica bf - sanctum] anctum f - quaesumus $c_1$bf - barbaricae f - 980. quotidianos bf - triumphos bf - quotidie bf - edat bf - feliciter bf - exuperet bf - 981. felicem bf - phoenicis b - felices bf - 982. aegritudines bf - hilaritas bf - felicitas bf - 984. preces bf - celo c_1, coelo b - desideria bf - 985 Hilares bf - regie c_1 - secula bf - *post* 985. Divae Beatrici serenissime Ungariae et Boemie reginae symposion trimeron (*sic*) de virginitate ac pudicitia coniugali ab Antonio Bonfine cive Asculano dicatum finit faeliciter. Deo optimo max. gratia, laus et gloria c, Finis bf

ANNOTATIONES CRITICAE AD MARGINALIA.

Marginalia editionibus b et f desunt. — Gnoma in codice semper Gn. — *n. col.:* nigro colore. — Marginalia rubro colore scripta sunt; si nigro, notantur.

Praefatio ad Beatricem Aragoniam.

1—7. *marginalia desunt, quia folium (1 r) marginibus imaginibus occupatis illuminatum est* - 10. reginae] r. - 16. civitas] ci. - 29. Divus] D. - 30. Divus D. - Divus Ioannes] D. Io. - Divus] D. - 51. Divus D. - 55. Divus Ioannes] D. Io. - 58. regina] r. - 62. Divus] D.

Symposion de virginitate et pudicitia coniugali.

LIBER I. - 4. Viana civitas] Viana ci. *n. col.* - 10. con(l)lachrymavit - 43. Gn. *n. col.* - 50. Gn. *n. col.* - 81. Gn. *n. col.* - 82. Gn. *n. col.* - 162. Gn. *n. col.* - 176. Gn. *n. col.* - 180. Gn. *n. col.* - 192. Gn. *n. col.* - 197. Dalphino - 238. Gn. *n. col.* - 239. Gn. *n. col.* - 242. Gn. *n. col.* - 245. Oct. - 253. Com(n)modus (*in textu* Commodus) - 254. Anto. Cara. - 260 Gn. *n. col.* - 261. B. r. - 264. Gn. *n. col.* - 269. Gn. *n. col.* - 282. Gn. *n. col.* - sectae *corr. n. col. e* septa. - 305. Gn. *n. col.* - 318. Matthia] M. - 334. Gn. *n. col.* - 364. Gn. *n. col.* - 367. Gn. *n. col.* - 380. Miximinus - 388. Gn. *n. col.* - 390. Gn. *n. col.* - 408. Gn. *n. col.* - 410. - Gn. *n col.* - 425. Gn. *n col.* - 434. Idea *n. col.* - 444. Gn. *n. col.* - 446. Gn. *n. lol.* - 461. Instauratio attentionis *n. col.* - Invocatio *n. col.* - 464. Gn. *n. col.* - 468. Gn. *n. col.* - 475. De detrimentis amoris *n. col.* - Gn. *n. col.* - 483. Gn. *n. col.* - 484. Gn. *n. col.* - 487. Gn. *n. col.* - 518. Gn.

n. col. - 523. Gn. *II. n. col.* - 527. Gn. *n. col.* - 534. Gn. *n. col.* - 535. De Spiritu Sancto *n. col.* - 547. Gn. *n. col.* - 553. Gn. *n. col.* - 556. Matthias] M. - Beatrix] B. - 600. Ioannes] Io. - Gn. *n. col.* - 608. Gn. *n. col.* - 617. Gn. *n. col.* - 650. Gn. *n. col.* - 658. Gn. *n. col.* - 664. Gn. *n. col.* - 667. Ioannes] Io.

LIBER II. - 2. Ioannes] Io. - 25. Calabriae] Ca. - 60. Ioannes] Io. - 66. Pont. - Gn. *n. col* - 68. Gn. *n. col.* - 86. Gn. *n. col.* - Humilitas *n. col.* - 87. Gn. *n. col.* - 104. pont. max. - Antonius] Ant. (*in textu* Andream Mattheum *corr. ex* Antonium Iacobum) - 111. pont. max. - 122. Beatricis] B. - 137. Gn. *n. col.* - 180. Virginitatis definitio *n col.* - Gn. *n. col.* - 186. Gn. *n. col* - 191. Gn. *n. col.* - 199. Gn. *n. col.* - 201. Gn. *n. col.* - 211. regis] r. - 223. Gn. *n. col.* - 224. Gn. *n. col.* - 227. Gn. *n. col.* - 233. Ferdinando] F. - Gn. *n. col.* - 244. Gn. *n col.* - 253. Gn. *n. col.* - 257. Gn. *n. col.* - 259. Gn. *n. col.* - 261. Gn. *n. col.* - 272. Gn. *n. col.* - 276. Gn. *n. col.* - 281. Pantheon *n. col.* - 282. Gn. *n. col.* - 289. Quando prima diversoria *n. col.* - Gn. *n. col.* - 296. Matthia] M - 302. Gn. *n. col.* - 309. Gn. *n. col.* - 321. reginae] r. - 329. Gn. *n. col.* - 336. rex] r. - 338. Gn. *n. col.* - 341. Gn. *n. col.* - 344. regis] r. - 354. Gn. *n. col.* - 357. Gn. *n. col.* - 362. Gn. *n. col.* - 365. Gn. *n. col.* - 373. Gn. *n. col.* - 384. Gn. *n. col.* - 386. Gn. *n. col.* - 396. Gn. *n. col.* - 398. Vaspasianus *corr. e* Vespasianus - 401. B. = Beatus - 428. Gn. *n. col.* - 435. Gn. *n. col.* - 459. Gn. *n col.* - 461. Gn. *n. col.* - 468. Gn. *n. col.* - 471. Gn. *n. col.* - 478. Gn. *n. col.* - 484. Matthias] M. - 486. Gn. *II. n. col.* - Xexes - 489. Gn. *n. col.* - 490. Gn. *n. col.* - 492. Gn. *n. col.* - 495 Pomp. - 507. Gn. *n col.* - 509. Gn. *n. col.* - 514. Gn. *n. col.* - 522. Gn. *n. col.* - 529. Gn. *n. col.* - 533. Gn. *n. col.* - 534. Gn. *n. col.* - 535. Se ipsum vincere *n. col.* - 536. Gn. *n. col.* - 537. Gn. *n. col.* - 540. Matthias] M. - 543. Gn. *n. col.* - 547. Gn. *n. col.* - 555. Gn. *n. col.* - 558. Gn. *n. col.* - 583. Gn. *n. col.* - 623. Gn. *n. col.* - 637. Gn. *n. col.* - 639. Gn. *n. col.* - 641. Trogoditae *corr. e* Trogloditae - 644. Gn. *n. col.* - 645. Gn. *n. col.* - 646. Gn. *n. col.* - 648 Gn. *n. col.* - 650. Gn. *n. col.* - 652. Gn. *n. col.* - V. (= vide) Ungari *n. col.* - 653. - Gn. *n. col.* - 654. Gn. *I. n. col.* - 657. Gn *n. col.* - 659. Gn. *n. col.* - 671. Gn. *n. col.* - 679. Gn. *n. col.*

LIBER III. - 13. Ungari] Un. - 15. Gn. *n. col.* - 19. Gn. *n. col.* - 21. Gn. *n. col.* - 23. Beatrix regina] B. r. - Gn. *n. col.* 26. Gn. *n. col.* - 27. Gn. *n. col.* - 30. Gn. *n. col.* - 32. Gn. *II. n. col.* - 41. Gn. *I. n. col.* - 51. reginae Beatricis] r. B. - 54. Gn. *bis n. col.* - 80. Gn. *n. col.* - 81. Gn. *n. col.* - 92. Fatum *n. col.* - 95. Gn. *n. col.* - 117. Primigenius *n. col.* - 144. Gn. *n col.* - 165. Gn. *n. col.* - 166. Gn. *n. col.* - 186. Gn. *n. col* - 190. Iudei *n. col.* - Gn. *n. col.* - 231. Gn. *n. col.* - 233. Gn. *n. col.* - 241. Gn. *n. col.* - 252. Gn. *n. col.* - 275. Gn. *n. col.* - 278. Gn. *n. col.* - 282. Gn. *n. col.* - 284. Gn. *n. col.* - 286. Gn. *n. col.* - 288. Gn. *n. col.* - 296. Gn. *n. col.* - 299. Gn. *n. col.* - 300. Gn. *n. col.* - 305. Gn. *n. col.* - 306. Gn. *n. col.* - 312. Gn. *n. col.* - Genius *n. col.* - Gn. *n. col.* - 314. Gn. *n. col.* - 320. Gn. *n. col.* - 330. Gn. *n. col.* - 339. Gn. *n. col.* - 342. Gn. *n. col.* - 348. Gn. *n. col.* - 350. Gn. *n. col.* - 353. Gn. *n. col.* - 358. Gn. *n. col.* - 384. Gn. *n. col.* - 390. Gn. *n. col.* - 391. Gn. *n. col.* - 563. Gracchus *apud nos mendum typographicum pro* Graccus - 657. Alceste *corr. ex* Alcestes - 685. Fredericus *corr. e* Federicus - 751. Beatricis] B. - 776. Ioannes] Io. - 835. Maria] M. - 856. Sanctus] S. *bis* - 857. Sancta] S. - 871. Chrsis - Casandra] Alexandra - 881. virginis *corr. e* virgines - 890. Coclia - 894. Veretrius - 900. Rhinoceros *corr. e* Rinoceros - 971. Beatricem] B.

INDEX NOMINUM.

s.: sive — *v.*: vide

Abii 3, 455
Aborigines 2, 634
Abraam *s.* Habraam *s.* Habraham 2, 236 411. 3, 524 536 920 925 947. m 2, 236 416 524 920 947
Abrodotus 3, 666
Academici *v.* Achademici *s.* Achadaemici
Acestes pr 38
Aceus, Iulius, praefectus Paelignae cohortis 2, 151
Achademici (Academici) *s.* Achadaemici 2, 613. 3, 82 251
Achaia 3, 179 207
Acheron *s.* Ἀχέρων 1, 244 *bis*
Achilles 1, 159 223 2, 144 152 156 380
Achivus, homo 2, 633
Acrites (Acritas) 3, 183
Acro, rex Caeninensium 2, 146
Acticus, Pomponius *v.* Pomponius Acticus (Atticus)
Adam 3, 539 918. m 1, 631
Adherbal 2, 285. m 2, 285
Admetus *s.* Admethus 3, 667 739. m 3, 667
Adria (Hadria) 3, 868. *v.* Adriacum, mare
Adriacum, mare 2, 6 56 61. *v.* Adria. **Adriacus**, sinus 1, 19
Adrubal *v.* Asdrubal
Aedepol 1, 16 24 59 87 193 308. 2, 334
Aegaeum *s.* Egaeum *s.* Egeum, mare 2, 484. 3, 182. Egeus, Eurialus 1, 234
Aegaeus, Eurylochus *v.* Eurilacus
Aegeria (Egeria) 3, 795. m 3, 795
Aegina *v.* Egina
Aegyptia (mulier) 3, 769
Aegyptiacus *s.* Aegiptiacus, labyrinthus 1, 19. 2, 280
Aegyptius *s.* Aegiptius, rex 3, 45. Aegyptii *s.* Aegiptii 1, 381 604 634. 2, 278 630 642 649. 3, 646 789 803. m 1, 634. 2, 630 642 649. 3, 789
Aegyptus *s.* Aegiptus *s.* Aegitus 1, 604 638. 2, 281. 3, 202 207 231 646
Aemilianus Scipio *v.* Scipio
Aemilius Paulus (Macedonicus, L.) 2, 487. m 2, 487
Aemilius Paulus, L. (cons. a. 216) 3, 823
Aenaeas *s.* Eneas (Aeneas) 1, 223. 2, 144
Aequi *s.* Aequiculi *v.* Equiculi
Aesculapius 3, 794
Aesopus *s.* Esopus 2, 279. m 2, 279
Aethiopes 1, 116. 2, 660. m 2, 660
Aethiopia *s.* Aethyopia 1, 154. 2, 641
Aetruria (Etruria) 2, 25 27 34 147. 3, 857 895
Aetruscus (Etruscus), rex (Porsena) 3, 625. Aetrusci (Etrusci) 2, 280. 3, 624, 890
Africa 1, 115. 3, 199 229
Africanus Maior et Minor, Scipio *v.* Scipio Africanus Maior et Scipio Aemilianus Africanus Minor
Agamemnon 1, 159. 2, 144
Agatha *s.* Agata 3, 841. m 3, 841
Agatyrsi (Agathyrsi) 1, 118
Agesilaus 1, 238. m 1, 238
Agnes 3, 844. m 3, 844
Agrauala (Agraule), filia Cecropis 2, 630
Agrippa (M. Vipsanius) 2, 281
Agrippina, Colonia 3, 847 848
Agrius (Thasius) 1, 211
Ahasverus *v.* Assuerus
Aiax 2, 144 590
Ἀΐδης 1, 244
Alani 1, 380
Alania 3, 209
Albani 2, 496
Albania 3, 208
Alceste (Alcestis) 3, 667. m 3, 667
Alceus 1, 210
Alcibiades 1, 244 336. 2, 145 167. 3, 664 *bis*. m 1, 242 336. 3, 664
Alcides (Hercules) 2, 182. *v.* Hercules
Alexander Magnus pr 38. 1, 118 233 373 445 *bis*. 2, 145 294 302 336 354 382 423 *bis* 428 495. 3, 63 651 653 *bis* 654 898. m 1, 233. 2, 294 312 354 382 428. 3, 654
Alexandria 3, 842
Alfonsus X, rex Castiliae *s.* Castellae 3, 675. m 3, 675
Alfonsus *s.* Alphonsus *s.* Alfontius I., rex Neapolitanus 1, 8. 2, 52 168 221 343. 3, 677 682 685 963. m 1, 8. 2, 52 168 221 343. 3, 677 685
Alfonsus *s.* Alphonsus *s.* Alfontius *s.* Alphontius, dux Calabriae pr 29. 2, 12 25 40 44 46 47 48 51 95 99. 3, 679 965. m pr 29. 2, 25 40 47 99. 3, 679
Aluntici 3, 208
Amalthea (virgo) 3, 831
Amasis rex 1, 604 *bis*. m 1, 604

Amazon 1, 253. Amazones 1, 119 518. 3, 197 888
Amazonicus, habitus 1, 253
Amazonius (Commodus) 1, 253
Amilcar (Hamilcar) 2, 145
Aminthas (Amyntas) 2, 145
Ammon s. Hammon 1, 223 582. 2, 354. 3, 201 *bis*
Amor 1, 206. 3, 89. v. Ἔρως
Amurcae 1, 382
Amyntas v. Aminthas
Anaxagona Troezenia 1, 222
Anaxagoras 1, 197
Anconitanus, portus 2, 56 59
Andreas Iacobus de Aquaviva v. Aquaviva, Andreas Iacobus
Andreas Mattheus (Matthaeus) Hydroveus s. Aquavivanus v. Aquaviva, Andreas Mattheus (Matthaeus)
Androcydes v. Androgides
Androgides (Androcydes) 3, 431
Andromeda 3, 142
Andronicus 2 185. m 2, 185
Andropophagi (Anthropophagi) 2, 638. m 2, 638
Angeli 2, 527
Angelitas, Ioannes Franciscus pr 62
Ania 3, 670. m 3, 670
Anthiocensis (Antiochensis), episcopus (Ignatius) 2, 456
Anthiocus v. Antiochus
Anthiope (Antiope) 1, 222
Anthropophagi v. Andropophagi
Antigonus 2, 145
Antiochensis v. Anthiocensis
Antiochus s. Anthiocus (I. Soter) 1, 237. m 1, 237
Antiope v. Anthiope
Antipater 2, 145
Antistius Labeo (Q.) 3, 814
Antius Restius 2, 378
Antonia 1, 251
Antoninus Pius 1, 257. 2, 336 513. 3, 839
Antoninus, M. Aurelius v. Antonius *(sic)* (M. Aurelius)
Antoninus Caracallus v. Caracallus
Antonius, M. 1, 232 274. 2, 375. 3, 2. m 1, 274. 3, 2
Antonius (Antoninus), (M. Aurelius) 2, 513
Antonius Asculanus v. Bonfinis, Antonius, civis Asculanus
Antonius Bonfinis v. Bonfinis, Antonius
Antonius Piculomineus, dux Malphetanus 2, 104. m 2, 104
Anxur 2, 44. m 2, 44
Apaeninus (Appenninus) (mons) 1, 379
Apelles 3, 63 431
Aphrodite s. Ἀφροδίτη 1, 63 151. 3, 424
Apocalipsis (Apocalypsis) Ioannis evangelistae 3, 736
Apollo 1, 397. 2, 255 608 634. 3, 638 793. v. Phaebus
Apollonia s. Apolonia 3, 842. m 3, 842
Apolonia v. Apollonia
Appenninus v. Apaeninus
Appius Claudius v. Claudius, Appius
Appuli (Apuli) 3, 176
Apuli v. Appuli
Apulia 2, 34. 3, 207
Aquarius 3, 141 167 169 191 194 202 206 209 211 224 426. m 3, 224
Aquatici 3, 213
Aquaviva s. de Aquaviva s. Aquavivanus s. Aquavivensis s. Hydroveus, Andreas Mattheus (Matthaeus) s. Andreas Iacobus 2, 105. m 2, 105. —, Iosias, dux Adriae 3, 868. m 3, 868. —, Iulius, 2, 27 105 106 107. 3, 868. m 2, 27
Aquavivana, domus 2, 107
Aquila 3, 142
Aquilo 3, 475
Aquinas, S. Thomas v. Thomas, S.
Ara 3, 142
Arabes 1, 119 518. 2, 631. 3, 188 803. m 2, 631
Arabia 1, 116 3, 185 191 208 617
Arabica, regio 3, 188. Arabicum, mare 1, 116
Aragonia 2, 22 267 340
Aragonia, Beatrix v. Beatrix Aragonia
Aragonia, domus 2, 3 97 104 171 236 237 268 676 683. 3, 5 673 687. m 2, 237. 3, 673. —, familia 2, 43. —, proles 3, 981. Aragonii 3, 683. —, fratres (Ioannes et Franciscus) 3, 12. Aragonium, decorum 2, 94. Aragonius, cardinalis (Ioannes Aragonius) pr 51. 1, 667. 2, 1. m 2, 4. —, exercitus 2, 21. —, rex (Ferdinandus) 2, 233. —, sanguis 3, 680 979
Aragonius, Alfonsus; —, Federicus; —, Ferdinandus; —, Franciscus; —, Ioannes; —, Petrus v. Alfonsus Aragonius; Federicus —; Ferdinandus —; Franciscus —; Ioannes —; Petrus —
Arania 3, 206
Aratus 2, 144
Arcades v. Archades
Arcadia v. Archadia
Archades (Arcades) 2, 632 635
Archadia (Arcadia) 3, 875 *bis*
Archangeli 2, 527
Archesilaus (Arcesilaus) 2, 618. m 2, 618
Archilochus 1, 210
Archimenides 3, 247
Arcti 3, 142. Arctos 3, 175

Arctophilax (Arctophylax) 3, 142
Arcturus 3, 143
Areopagita, Dionysius *v.* Ariopagita Dyonisius
Areopagitae *v.* Ariopagitae
Argiva, Iuno 3, 608
Argivi 2, 636
Argonautica, carmen epicum Orphei (Pseudo-Orphei) 3, 87
Argos 3, 142
Ariadna *s.* Ariadne 1, 222 240
Aries 3, 141 *bis* 167 168 170 171 175 177 188 207 210 213 214 425. m 3, 214
Arion 1, 160. m 1, 160
Ariopagita (Areopagita), Dyonisius (Dionysius) 2, 442
Ariopagitae (Areopagitae) 1, 431. 3, 873
Aristander 1, 199
Aristides 1, 480. 2, 229 230 *bis*. m 2, 229 230
Aristides pictor 3, 431
Aristilla 3, 566. m 3, 566
Aristippus 1, 210
Aristius Fuscus *v.* Fuscus, Aristius
Aristobolus (Aristobulus) 1, 233
Aristoclides 3, 875. m 3, 875
Aristolaus 3, 431
Aristomachus Solensis 1, 211
Aristomenes Messenius *s.* Mesenius 2, 632. 3, 876 877. m 3, 876
Ariston 3, 807 m 3, 807
Aristosenus (Aristoxenus), Philon 1, 38
Aristoteles *s.* Aristotiles 1, 445 652. 2, 183 199 665. 3, 244. m 1, 445 652. 2, 183 199 665
Armeni 3, 191
Armenia 2, 484 *bis* 496. 3, 194 207
Arpinas (Cicero) 2, 363
Artabassus (Artabasus) 1, 233
Artemisia pr 38. 3, 570. m 3, 570
Aruns 3, 621
Asclepiodorus 3, 433
Ascrepius (Ascraeus *s.* Ascraecus) 1, 491
Asculanus, Antonius *v.* Bonfinis, Antonius, civis Asculanus
Asculanus, Iacobus 2, 401
Asculanus, civis (Ventidius Bassus) 2, 158. —,— (Antonius Bonfinis) pr 63. m pr 63. —, episcopus, princeps (Prosper Capharellus) pr 62. 3, 903
Asculum 3, 865. m 3, 865
Asdrubal *s.* Adrubal (Hasdrubal; in bello Punico III.) 2, 145. 3, 661. m 3, 661
Asia 1, 113 154 232 237 517. 2, 311 484 496 638. 3, 179 182 185 191 207 562 566 980
Asilum (Asyla) 2, 487
Aspasia pr 38
Assuerus (Ahasverus) 2, 302. 3, 2. m 3, 2
Assyria *s.* Assiria 2, 484. 3, 185 207 536
Assyrii 1, 154 381. 2, 483 658. 3, 187. m 2, 658
Aster 1, 210
Asteria Salaminia 1, 225
Astyages 1, 663. m 1, 663
Asyla *v.* Asilum
Atalanta *v.* Atlanta
Atlanta (Atalanta) 3, 871. m 3, 871
Athenae 2, 162 229 269. 3, 627 657 661 807 *bis*
Atheniensis, Alcibiades 1, 336. —, Cimon 1, 225. 2, 286. —, Cynegyrus (Cynegirus) —, 2, 153. —, Tellus 3, 607. m 3, 607.
Athenienses 1, 335 381 604. 2, 162 214 229 230 483 653. 3, 609 626 658 664 872 m 2, 653
Athos 2, 311. m 2, 311
Atis *s.* Atin (Attis *s.* Attin) 3, 793
Attalus 3, 898
Atticus, pictor 3, 431
Atticus, Herebeus (Erebeus) *v.* Herebeus (Erebeus), Atticus
Atticus, Pomponius *v.* Pomponius Acticus (Atticus)
Attilius 2, 153
Attis *s.* Attin *v.* Atis *s.* Atin
Augustinus, S. 1, 534
Augustus, Octavius *et* Octavianus *s.* Optavianus 1, 228 245. 2, 336 513. 3, 491 498 716 818. m 1, 228 245. 3, 491 818
Augustalia 2, 128. m 2, 128
Aurelianus 1, 258 270. 3, 843. m 1, 258
Aurelius Antoninus, M. *v.* Antonius *(sic)* (M. Aurelius)
Aurelius Fulvius, Publius 2, 503
Auriga 3, 142
Auses 1, 118
Austria pr 16. 1, 4. 2, 470 593. 3, 686
Autolia virgo 3, 842. m 3, 842
Babylon 3, 185
Babylonia 3, 207
Babylonii *s.* Babyllonii *s.* Babillonii 2, 658. 3, 187. m 2, 658
Bacchanalia (sacrum Graecum) 1, 318
Bacchides eunuchus 3, 885 886. m 3, 885
Bacchus 1, 86 125 138 269 461
Bactionia *s.* Bathionia (Bathyonia) 3, 197 207
Bactra 1, 114
Bactri 1, 517
Bactriana 3, 194
Bactriani 2, 655. 3, 208. m 2, 655
Baetica; Baetica, regio *v.* Betica; Betica, regio
Baianus, sinus 2, 281
Balle 3, 525

Bamani 3, 208
Baptista, Ioannes *v.* Ioannes Baptista
Bardesanes 1, 520. m 1, 520
Barsene 1, 233
Bassus, Ventidius 2, 158. m 2, 158
Basternae (Bastarnae) *s.* Besternae 2, 496. 3, 176
Bathionia *s.* Bactionia (Bathyonia) 3, 197 207
Bathor, Stephanus de *v.* Stephanus (de Bathor)
Bathyonia *v* Bathionia *s.* Bactionia
Beatrix virgo 3, 844. m 3, 844
Beatrix Aragonia pr t 7 17 25 28 50 57 58 64 65. 1, 1 8 15 22 60 62 64 87 89 90 94 96 97 103 106 109 122 260 278 279 297 308 323 327 372 456 497 566 640 *bis* 658 660 666. 2, 1 2 5 89 90 102 118 119 125 141 262 328 433 434 462 469 556 557 *bis* 559 561 563 565 566 568 570 572 592 594 675 682. 3, 1 8 9 17 22 28 31 32 33 35 38 41 51 52 56 58 64 *bis* 77 78 81 97 98 124 126 257 258 259 263 264 326 405 452 457 464 472 482 483 496 500 505 509 516 517 529 530 *bis* 541 545 549 554 597 602 603 687 689 691 692 700 726 942 971 973 974 975 976 978 *bis* 983 *bis* 985. m pr t 10 41 58. 1, 261 566. 2, 5 122 321 643. 3, 23 34 51 496 529 554 751
Berardus Rhecinensis pr 62
Berenia 3, 809
Bergamum 2. 49
Beronice 1, 252
Bersabe 1, 223
Besternae *v.* Basternae
Betica (Baetica) 2, 235
Betica (Baetica), regio 2, 235. 3, 684. m 2. 235
Bilia 3, 669. m 3, 669
Bitinides 3, 793
Biton pr 27. 3, 608. m pr 27. 3, 608
Bizantium *v.* Byzantium
Blasius, Magnus (Latine rectius: Blasius Magnus; Hungarice: Magyar Balázs) 3, 965. m 3, 965
Blosius (Blossius), (C.) 2, 380
Boemia pr 47 65. 2, 339
Boetia (Boeotia) 3, 878
Boetii (Boeotii) 3, 884
Bona Dea 1, 227. 2, 256
Bonfinis, Antonius. civis Asculanus et Recinensis pr 63 65. 2, 513 600. m pr 63. 2, 513 600
Boves 3, 213
Brachmanes 1, 517
Briseis 1, 223
Brissia (Brixia) 2, 49
Britanni 1, 114. 3, 176 177
Britannia *s.* Brittannia *s.* Brittania 3, 207 675 849 853
Brixia *v.* Brissia
Brundusium (Brundisium) 2, 61
Bruti 2, 152 232
Brutus (L. Iunius) 3, 626
Brutus (M. Iunius) 2, 377 424. 3, 313 567 621. m 3, 567
Brutus, Decius (fortasse Decimus Iunius Brutus, aliter Albinus) 2, 381
Buda pr 44
Bucephala *s.* Bucefala, Sarmatica ancilla 1, 158 *bis* 159 *ter* 557 559 571. m 1, 158 571
Byzantium *s.* Bizantium 3, 184 208
Cacadaemon (Cacodaemon) (Satanas) 1, 632
Caecilius Metellus *v.* Metellus, Cecilius (Caecilius)
Caecrops (Cecrops) 2, 630
Caeltiberi *v.* Celtiberi
Caeninenses *v.* Ceninenses
Caetus 3, 142
Caesar *s.* Cesar, Iulius 1, 232 516. 2, 153 154 336 424 495 513. 3, 715. m 1, 232. 3, 715
Caesarei, arcus 2, 281
Calabria 2, 12 56. 3, 679. m 2, 25 99
Calaciae (Indi) 2, 648
Calicola *s* Callicola (Caligula) 1, 248. m 1, 248
Caligula *v.* Calicola *s.* Callicola
Calipso (Calypso) 1, 223
Callimachus *v* Callymachus
Calliope 3, 239
Callymachus (Callimachus) 1, 210
Calypso *v.* Calipso
Camilla 3, 871. m 3, 871
Camilla 3, 809
Camilli 2, 152
Camillus 3, 625 638. m 3, 638
Campanus, principatus 2, 96
Camplum oppidum 3, 865
Campus Martius 2, 517
Canadochia *(sic)* 3, 198
Cancer 3, 141 167 169 171 *bis* 195 197 199 200 207 210 217 425. m 3, 217
Candaules Lidius (Lydius) 1, 479
Canis 3, 142
Cannensis, clades 3, 622
Canopicum, hostium (ostium) 1, 479
Canusinati, muliones 2, 275
Cantabri 2, 623. m 2, 623
Cantica Canticorum 3, 743
Capadocia (Cappadocia) 2. 496
Capharellus, Prosper pr 62. 3, 903. m pr 62. 3, 903
Capistranus, S. Ioannes 2, 401. m 2, 401
Capitolina, amphora 1, 273

Capitolinus, C. Scantinius 3, 893
Capitolium 3, 613
Capreis (Spintria) Vitellius 1, 251
Caprensis, secessus 1, 247
Capricornus 3, 141 167 169 171 *bis* 179 181 184 185 188 208 210 223 426. m 3, 223
Capua m 2, 96
Caracallus, Antoninus (M Aurelius A. C.) 1, 254 *bis*. m 1, 254
Carassis Lesbius 1, 480
Caria 3, 570
Carinus 1, 259. m 1, 259
Carmania 2, 657
Carmanii m 2, 657
Carneades philosophus 2, 238. m 2, 238
Carolus I., rex Neapolitanus 3, 676
Carrapha familia 2, 102. m 2, 102
Carthaginenses (Carthaginienses) 2, 632. 3, 660. m 2, 632
Carthago (in Africa) 2, 508 3, 661
Carthago Hispana (Nova) 2, 429 507. 3, 656
Carybdis (Charybdis) 2, 573
Casandra *v*. Cassandra
Caspii 2, 655. m 2, 655. —, montes 2, 484
Cassandra *s*. Casandra 2, 608. 3, 871. m 2, 608. 3, 871
Cassandrus 2. 145
Cassianum (dictum) 2, 547
Cassiopeia 3, 142
Castella (Castilia) 3, 674
Castellina arx 2, 26. m 2, 26
Castor 1. 229
Catania 3, 841
Catharina *s*. Catarina 3, 844. m 3, 844
Catherina *s*. Catharina Senensis, S. 3, 857. m 3, 857
Catilina 2, 157
Cato Maior 1, 150 230. 3, 671. m 1, 150 230. 3, 671
Cato (Uticensis) 1. 228 444. 2, 424. 3, 567 626. m 1, 228 444
Catones 2, 150
Catullus (poeta) 1, 209. m 1, 209
Catulus (Q. Lutatius) 3, 650. m 3, 650
Cecilius (Caecilius) *v*. Metellus, Cecilius (Caecilius)
Cecrops *v*. Caecrops
Celius (Coelius) Plotius (Plautius) 3, 894 *bis*
Celtae 2, 634. m 2, 634
Celtiberi *s*. Caeltiberi 2, 654. —, iuvenes 2, 152
Cenis 1, 251
Ceninenses (Caeninenses) 2, 146
Centaurus 3, 142
Cepheus 3. 142
Cepio 2, 381
Ceres 1, 269. 3, 584
Ceronia (Chaeronea) 3, 653
Cesar *v*. Caesar
Cetheum (Engonosin) 3, 142
Cetus *v*. Caetus
Chabreus (Chabryas) 2, 279. m 2, 279
Chaeronea *v*. Ceronia
Chaldaeus *s*. Caldaeus *s*. Caldeus; Caldaea, regio 3, 188. 207. Chaldaei *s*. Caldaei *s*. Caldei 1, 520. 3, 190 803. Caldeus, Bardesanes m 1, 520
Chaos *s*. χάος 1, 129. 3, 72 88 89
Charybdis *v*. Carybdis
Chemmis (Chéops), rex Aegyptiorum 2, 278. m 2, 278
Cheops *v*. Chemmis
Cheronesus (Chersonesus) 2, 28
Cheronesus (Chersonesus) Sarmatica 2, 484
Cherubin 3, 730
Cherubini 2, 524
Chii 2, 630
Chilonis pr 38. 3, 642. m 3, 642
Chimera (Chimaera) 2, 22
Chiron 2, 633. 3, 89
Chorinthii *v*. Corinthii
Chrisis (Chrysis) 3, 871. m 3, 871
Christiana, castra 3, 967. —, (Flavia Domitilla) 3. 836. —, fides 2, 297 339. 3, 605 855 864 871 979 —, respublica 2, 52 104 116 140 230. 3, 454 515 688 955 967 979 —, seditio 3, 979. Christiani 2, 22. 3, 844 979. —, potentatus 2, 230. Christianissimi, reges 2, 236. Christianum, imperium 2, 138. —, nomen 2, 235. 3, 840
Christicolae 2, 621
Christus, Iesus pr 25. 1, 3 497 547 559 627. 2, 4 11 33 138 297 326 400 446 456 *bis*. 3, 507 508 536 539 605 697 *bis* 739 740 *bis* 750 766 *bis* 768 770 771 772 774 779 780 792 839 857 861 862 863 866 910 937 954 970 979 981. m 3, 469 768
Chymericum (Cimmerium), promontorium (in Italia) 2, 60
Cicero 1, 434. 2, 382 547 *bis*. 3, 626. *v*. Arpinas
Cilices 3, 198
Cilitia (Cilicia) 2, 496
Cimbri *et* Cimbrae *v*. Cymbri *et* Cymbrae
Cimmerium, promontorium *v*. Chymericum, promontorium
Cimon 1, 225. 2, 286 287 289. 3, 615. m 2, 286. 3, 615
Cincinatus (Cincinnatus), Quintius 2, 505
Cinicus (Cynicus), Diogenes 1, 120
Cinyras *v*. Cynniras
Cippus, Genitius (Genucius) 3, 621

Ciprus (Cyprus) 2, 22
Circe 1, 223 446 *bis* 447 448
Circei 1, 446
Cirenaica *v.* Cyrenaica
Cirilla (Cyrilla) 3, 843. m 3, 843
Cirrha *v.* Cyrra
Cisalpina. Gallia 2, 27
Clara 3, 859
Claudia, virgo Vestalis 3, 613 829. m 3, 613 829
Claudius (Caecus) Appius 1, 316. m 1, 316
Claudius Marcus, aedilis curulis 3, 893. m 3, 893
Claudius Caesar 1, 248 480. m 1, 248
Clemens, Flavius, consul 3, 836
Cleobis pr 27. 3, 608. m pr 27. 3, 608
Cleombrotus pr 38. 3, 642 643 *bis*. m 3, 643
Cleomenes III. pr 38. 2, 145. 3, 646 *bis*. m 3, 646
Cleonice 1, 226
Cleopatra 1, 232 274. 3, 2 715. m 1, 274. 3, 2 715
Clodius, P. 1, 227. m 1, 227
Cloelia *v.* Coelia
Clusium 2, 280
Cocles, Horatius *v.* Horatius Cocles
Codrus 3, 626
Coeenses 2, 630. m 2, 630
Coelia (Cloelia) 2, 148. 3, 890. m 3, 890
Coelius Plotius (Plautius) *v.* Celius Plotius
Colchis 1, 240
Collina, porta 3, 819
Collis oppidum 2, 26. m 2, 26
Colonia Agrippina 3, 847 848
Columba virgo 3, 843. m 3, 843
Commagena *v.* Conmagena
Commodus *s.* Conmodus 1, 253 480. m 1, 253
Conchensis, cardinalis (Eugenius Condulmarius) pr 62
Condulmarius, Eugenius, cardinalis Conchensis pr 62
Conmagena (Commagena) 3, 195 208
Conneunda (Cunigunda) uxor Heurici (Henrici) imperatoris 3, 852
Constantia 3, 845. m 3, 845
Constantinus Magnus 3, 845
Constantinus tertius 3, 848
Constantius Sforzia 2, 45. m 2, 45
Coraxa 3, 206
Corinthii *s.* Chorinthii 1, 160. 2, 481
Corinthus 1, 160
Coriolanus, C. Martius (Marcius) pr 27. 3, 610 636 823. m pr 27 3, 610
Cornelia (mater Gracchorum) pr 38 3, 563. m 3, 563
Cornelia (Metella) filia (Q. Caecilii) Metelli (Pii) Scipionis, uxor Pompei 3, 561. m 3, 561
Cornelia, virgo Vestalis maxima 3, 823
Cornelia m 3, 823
Cornelii, Forum *v.* Forum Cornelii
Cornelius Cossus 2, 148
Cornelius pictor 3, 431
Cornificia 1, 254
Corona 3, 142
Corvina, domus 2, 237. m 2, 237. —, familia 3, 568. Corvinus, sanguis 3, 979
Corvinus, Valerius (M. Valerius Corvus) 2, 150
Corvinus, Spurius 3, 568. m 3, 568
Corvus, M. Valerius *v.* Corvinus, Valerius
Cossus, Cornelius 2, 148
Cotius, Quintus 2, 152
Cotta, C. 2, 503
Craesus *s.* Cresus (Croesus) 2, 488. 3, 607 609. m 2, 488. 3, 609
Crassi 2, 150
Crassus 1, 228. m 1, 228
Cratesiclea *v.* Cratisidia *s.* Crathesidia
Cratisidia *s.* Crathesidia (rectius: Cratesiclea), mater Cleomenis pr 38. 3, 646 647. m 3, 646
Cremona 2, 157
Cre us *v.* Craesus
Creta 2, 496
Cretenses 2, 629. m 2, 629
Creticus, labyrinthus 1, 19. 2, 280
Creusa 1, 223
Croesus *v.* Craesus
Crotoniates, Milo 2, 158
Cubi (familia) 2, 86
Cumachia 3, 198
Cumana (virgo) 3, 831
Cunctator *v.* Fabius (Maximus) Cunctator, (Q.)
Cunigunda *v* Conneunda
Cupido 1, 244
Curii 2, 232
Curius (Dentatus, M'.) 3, 624
Curtius (M.) 3, 620
Cybele 3. 793. m 3, 793
Cygnus 3, 142
Cymbri 1, 516. 2, 55 626 653. 3, 686. m 2, 626 653. Cymbrae, mulieres *s.* Cimbrae 3, 649. m 3, 649
Cynegyrus (Cynegirus), Atheniensis 2, 153. m 2, 153
Cynicus, Diogenes *v.* Cinicus, Diogenes
Cynniras (Cinyras) 1, 362
Cyrenaica *s* Cirenaica 3, 202 208
Cyprus *v.* Ciprus
Cyrilla *v.* Cirilla
Cyri Pedia (Paedia) 3, 666
Cyrus 1, 633 *bis* 663. 2, 488. 3, 666

Cyria 3, 793
Cytheus (fortasse: Cythnus) 2, 231
Cythnus v. Cytheus
Dacia pr 47. 3, 209. m 3, 209
Dalmatia 1, 648. 2, 57 59 61 339 484. 3, 966
Damascenus, Ioannes 3, 847. m 3, 847
Damon 2, 382
Daniel 1, 469
Danubius s. Dannubius pr 46. 2, 298. 3, 974. v. Hyster
Darius 1, 233. 2, 302 312 428 489 648. 3, 655 667. m 2, 312 648
David 1, 223. 2, 413 416 444. 3, 526. m 2, 416. 3, 526
Dea, Bona v. Bona Dea
Dea, Magna v. Magna Dea
Decii s. Detii 2, 152. 3, 622
Decius Brutus v. Brutus, Decius (fortasse Decimus Iunius Brutus, aliter Albinus)
Decius imperator v. Detius imperator
Delphica (virgo) 3, 831. Delphicum 1, 582. Delphicus, Apollo 3, 638
Delphi 3, 807
Delphin 3, 142
Deltoton 3, 142
Demetrius (Poliorcetes) 1, 236. 2, 430. 3, 896 *bis*. m 1, 236 2, 430. 3, 896
Demetrius libertus, 1, 229
Democles puer 2, 431. 3, 896. m 2, 431. 3, 896
Demophilus s. Δημόφιλος 2, 442 *bis*
Demotion, princeps Ariopagitarum 3, 873. m 3, 873
Dentatus, Licinius 2, 156 m 2, 156
Dercyllidas 3, 588 m 3, 588
Detii v. Decii
Detius (Decius) imperator 3, 840 842 843
Deucalion 3, 480
Deus Fidius 1, 67
Diana 2, 631. 3, 785 793 805 871 *bis* 875. m 3, 793
Dido 1, 223. 3, 660. m 3, 660
Δίκη 2, 208. v. Iustitia
Diocletianus (Diocletianus) 3, 844
Diodorus Socraticus 3, 883. m 3, 883
Diogenea, Maria 3, 853
Diogenes Cinicus 1, 120 210
Diomedes 2, 144 630
Dion s Dyon Syracusanus 1, 236. m 1, 236
Dionysius (rectius: Dionysus) 2, 630
Dionysius s. Dionisius s Dyonisius I., tyrannus Siculus 2, 382. 3, 658 659 *bis*. m 3, 658
Dionysius s. Dyonisius Ariopagita (Areopagita) 2, 442. 3, 360. m 2, 442. 3, 360
Dionysus v. Dionysius (rectius: Dionysus)
Dodoneum 1, 582
Dominationes 2, 525
Dominicus S. 3, 854. m 3, 854
Domitianus 1, 252. 2, 457 *bis*. 3, 823. m 1, 252
Domitilla, Flavia 3, 836. m 3, 836
Dorius, tonus 3, 236
Doriphorus (Doryphorus) 1, 249
Draco 3, 142 160
Dravus, Thomas 3, 13
Druidae 2, 624
Drusi 2, 152
Drusus, (M.) Livius, tribunus plebis († a. Chr. n. 91) 2, 284. m 2, 284
Drusus, filius sororis C. Marii, tribunus militum 3, 892. m 3, 892
Duellius (Duilius) 3, 669
Duilius v. Duellius
Dyon v. Dion
Dyonisius I., tyrannus Siculus v. Dionysus
Dyonisius Ariopagita v. Dionysius s. Dyonisius Ariopagita
Ἑβραῖοι v. Hebraei
Edepol v. Aedepol
Ediltrud 3, 849
Edipus (Oedipus) 3, 543. m 3, 543
Edogarus rex 3, 853
Eduardus v. Etuardus
Egeria v. Aegeria
Egeus, Eurilacus s. Eurialus v. Eurilacus
Egina (Aegina) 3, 481
Egitha, filia Edogari regis 3, 853
Elburga sancta, Etuardi regis Brittaniae filia 3, 853. m 3, 853
Eleonora v. Leonora
Eleusina 3, 607. —, dea 3, 785. —, sacra pr 23. m 3, 785
Eliogabalus v Heliogabalus
Elisabeth, S. 1. 461 497. m 1, 461 497
Elpinice 1, 225
Emericus, S., S. Stephani regis Hungariae filius v. Hamericus
Emilius Paulus v. Aemilius Paulus
Empedocles 1, 130. 3. 243. m 3, 243
Endimion (Endymion) 3, 793
Eneas v. Aenaeas
Engonosin (Cetheus) 3, 142
Enoc s. Enoch 3, 523 535. m 3, 525
Enos 3, 523. m 3. 525
Epaminundas (Epaminondas) pr 27. 2, 144 163. 3. 456. m pr 27. 3, 456
Ephestio 2, 382 m 2, 382
Epictetus 3, 938
Epicureus, Galeottus 1, 103. 3, 4
Epicuri 3, 251

Epicurus pr 53. 1, 104 279 *bis* 441 456 462 497 500 531 564 567 625 641 644 647 649. 2, 13. 3, 549
Epirus 2, 484
Equiculi (Aequi *s.* Aequiculi) 2, 505
Equus 3, 142
Erasistratus 1, 237. m 1, 237
Erebeus Atticus *v.* Herebeus (Erebeus) Atticus
Eridanus 3, 142
Erithrea (virgo) (Erythrea) 3, 831
Ἔρως 3, 88. *v.* Amor
Esopus *v.* Aesopus
Essedones 2, 638
Essenii *s.* Essemii (rectius: Esseni) 2, 643. m 2, 643
Etruria, Etrusci *v.* Aetruria, Aetrusci
Eduardus (Eduardus), rex Brittanniae 3, 853. m 3, 853
Euboea 2, 22
Euclia 3, 884. m 3, 884
Eumenes 2, 145
Euridice 1, 236
Eurilacus *s* Eurialus (rectius: Eurylochus) Egeus (Aegaeus) 1, 243 *bis*. m 1, 234
Euripides 2, 199 360 362 386. 3, 470 515 m 2, 360 386. 3, 470
Euriptolemus (Euryptolemus) 1, 225
Europa 1, 517. 2, 53 225 235 484. 3, 850
Euryptolemus *v.* Euriptolemus
Eva 3, 918
Fabii 2, 150
Fabius (Maximus) Cunctator, (Q.) 1, 238 *bis*. 3, 431 625. m 1, 238
Fabius Rutilianus (Rullianus) 2, 506
Fabritii (Fabricii) 2, 232
Fabritius (Fabricius) 3, 624 823
Fabritius (Fabricius) Veiento 1, 479
Falco, Mons m 3, 859
Faratia 3, 207
Faustina 1, 253
Federicus III., imperator Romanorum *v.* Fredericus *s.* Federicus III., imperator Romanorum
Federicus *s.* Fredericus (Aragonius) pr 30. 2, 54 55 59 63. m pr 30. 2, 55
Federicus *s.* Fredericus Urbinas 2, 21 25 27 43. m 2, 21
Fedrus (opus Platonis) *v.* Phedrus (Phaedrus)
Felogica 3, 197
Ferdinandi 2, 96
Ferdinandus (Aragonius) I., rex Neapolitanus pr 28. 1, 8. 2, 6 9 19 21 41 42 53 191 226 343. 3, 677 *bis* 683 963. m pr 28. 1, 8. 2, 6 19 53 191 226 343 344 424. 3, 677 683. *v.* Aragonius, rex
Ferdinandus II., (Aragonius), (filius Alfonsi II., princeps Capuae, postea rex Neapolitanus) 3, 679. m 3, 679
Ferdinandus II., rex Aragoniae et Hispaniae 3, 674. m 2, 233. 3, 674
Feretrius, Iuppiter 1, 214. 2, 146
Ferogia 3, 197
Ferraria 2, 41 *bis* 43 *bis* 47 69. 3, 681
Ferrariense, bellum m 2, 41. Ferrariense 2, 48. Ferrariensis, ager 2, 401. —, oppugnatio 2, 70
Fidenates 2, 148 214 481
Fidius, Deus *s.* Fidius, Medius 1, 67 564
Firmanus, civis, Ioannes Franciscus (Angelitas) pr 62
Firmus 1, 271. m 1, 271
Flaccus, Q. (C.) Fulvius 2, 504
Flaccus, Valerius 2, 151
Flaccus Venusinus, Oratius (Horatius) 1, 208. 2, 242. m 1, 208. 2, 242
Flaminia 2, 57 73
Flavia Domitilla 3, 836. m 3, 836
Flavius Clemens, consul 3, 836
Flavius, Iosephus *v.* Iosephus Flavius
Flora 1, 2.9
Florentia, virgo Vestalis 3, 823. m 3,823
Florentiae 2, 26 27
Florentini 2, 22 23 27 42 69 Florentinum, bellum 2, 50
Focas (Phocas) 3, 847
Forbas 3, 793
Forum Cornelii 2, 73
Forum Livii 2, 73
Franciscus Xeraphicus (Seraphicus), S. 2, 72. 3, 855 857. m 3, 855
Franciscus Aragonius pr 30 51 52 54 55 59 62 64. 1, 1 2 6 10 13 15 16 20 23 25 27 29 31 33 35 37 39 41 43 45 47 49 51 53 55 57 59 61 63 65 67 69 71 73 75 77 79 81 83 85 87 96 100 109 137 162 278 309 501 640 648 667. 2, 1 8 9 11 112 117 118 119 120 128 131 135 136 143 187 188 190 201 204 207 245 264 266 269 321 330 331 332 333 335 353 354 394 395 418 419 433 438 462 465 469 471 558 560 562 564 566 567 569 571 574 576 591 592 595 673. 3, 1 14 16 17 18 24 36 961. m pr 30 51 62. 1, 10 306. 2, 8 141 171 201 961. *v.* Parthenopeus, princeps
Fredericus *s.* Federicus III., imperator Romanorum 2, 10. 3, 685 686 903. m 3, 685 903
Fredericus Aragonius *v.* Federicus (Aragonius)
Fridericus Aragonius *v.* Federicus *s.* Fredericus (Aragonius) — Fridericus

2, 54 apud nos mendum pro Fredericus
Fulginates 3, 859
Fulvius Flaccus, Q. (C.) 2, 504
Fuscus, (Aristius) 2, 242
Gaditanus, cardinalis 1, 596. m 1, 596. —, rex 3, 685
Gaetuli, Gaetulia *v.* Getuli, Getulia
Gala ae 3, 176 177
Galeottus *s.* Galeoctus (Martius) pr 52 53. 1, 13 15 16 18 21 23 24 26 28 29 30 32 34 36 38 40 42 44 46 48 50 52 54 55 56 58 65 66 68 70 72 74 76 78 80 82 84 86 88 90 96 97 99 101 104 108 109 110 123 125 139 159 163 278 283 291 292 301 308 310 322 323 336 338 371 372 410 460 461 501 503 504 526 540 548 577 584 597 629 633 638 640 658 659 662 *bis*. 2, 12 13. 3, 4. m 1, 104 111 1,58 328 500 638
Galli 1 114. 2, 20 55 149 *bis* 226 343 624. 3, 176 625 638 676 686 850 880. m 2, 624. Gallus, provocator 2, 149
Gallia 2, 27 48 49 157. 3, 177 207 848
Gallicum, bellum 2, 49 155. —, nomen 2, 20
Gallienus 1, 256
Gallus, (C.) Sulpitius (Sulpicius) 3, 234
Garamantes 3, 205
Gedrosia 3, 208
Gegania 3, 809
Gemini 3, 141 *bis* 167 169 191 194 202 205 207 211 216 425. m 3, 216
Genitius (Genucius) Cippus 3, 621
Genovefa *s.* Genovepha 3, 847. m 3, 847
Genucius Cippus *v.* Genitius Cippus
Genuenses 2, 27 69
Georgius, S. 2, 74
Germani 1, 516. 3, 176 177 686. *v.* Teutones
Germania 1, 667. 3, 207
Germanica, ingratitudo 2, 339. —, iniquitas 3, 40
Germanicus Caesar 3, 491
Getae 1, 380 383. 2, 483. *v.* Gothi
Getuli (Gaetuli) m 1, 113
Getulia (Gaetulia) 1, 113
Gilla (Gisella) 3, 851
Gisella *v.* Gilla
Gregorius X., pontifex 3, 675
Gordianus Caesar 1, 256. m 1, 256
Gorgias Leontinus 2, 289. m 2, 289
Gorgon 3, 586. m. 3, 586
Gotalana, regio; Gotalani; Gotalanica, turba *v.* Gotolana, regio; Gotolani; Gotolanica, turba
Gothi 1, 382. 2, 483. *v.* Getae
Gotolana, regio 2, 116
Gotolani 2, 112
Gotolanica, turba 2, 58
Graeca (virgo) 3, 832. Graecae, gentes 1, 513. Graece 2, 421 524. 3, 100 439 869. Graeci *s.* Greci 1, 114 225 394 396 517. 2, 210 230 629 630 631 644. 3, 59 72 406 481 730 793. m 2, 629 630. Graecum 2, 513. —, sacrum (Bacchanalia) 1, 318. Graecus, rhetor (Hermogenes) 2, 600
Graecia 1, 208. 2, 160 380 484 643. 3, 183 653 807. m 3, 183
Gracchus, C. 2, 376 381
Gracchus, Tyberius (Tiberius) 2, 380. 3, 563. m 3, 563
Greci, Grecia *v.* Graeci, Graecia
Hadria *v* Adria
Hadriacum, mare *v.* Adriacum, mare
Haebrei *v.* Hebraei
Hamericus (Emericus), S. Stephani regis Hungarie filius 3, 852. m 3, 852
Hamilcar *v.* Amilcar
Hammon *v.* Ammon
Haniballi (familia Italica) 3, 676
Hannibal *s.* Hanibal 1, 224. 2, 145 157. 3, 656 715 936. m 3, 715
Harmatica 3, 209
Harpagus 1, 664. m 1, 664
Harpalix (Harpalyce) 3, 871. m 3, 871
Hasdrubal *v.* Asdrubal 3, 661
Haura 1, 118
Hebraeae *s* Hebreae gentes 1, 513. —, (virgines) 3, 831. Hebraei *s.* Hebrei *s.* Haebrei *s.* Ἑβραῖοι 1, 514. Hebrei 2, 442 443 643. 3, 835 917
Hebraice pr 6. 3, 869
Hector 2, 144
Helena 1, 222 223 517
Helespontia (Hellesnontia) (virgo) 3, 831
Heliogabalus *s.* Eliogabalus 1, 155 255 479. 2, 275. m 1, 255. 2, 275
Heliopolis 2, 630
Heliopolitani 3, 617
Helisabeth *v.* Elisabeth
Helius *s.* Helvius Pertinax, P. *v.* Pertinax, P. Helius (Helvius)
Henricus *v.* Heuricus
Hephaestio *v.* Ephestio
Heraclidae 3, 673
Heraclitus *s.* Heraclytus 1, 288. m 1, 288
Hercle 1, 74 161 347. 2, 105 530. 3, 41 972
Hercules 1, 221 347 638. 2, 143 265 635 659. 3, 475 884. m 1, 221 347. *v.* Alcides
Hercules (Estensis), dux Ferrariae 2, 41. m 2, 41
Herebeus (Erebeus) Atticus 2, 633
Hermes Thrismegistus (Trismegistus) 1, 491. 2, 259. 3, 44 90. m 1, 491

Hermogenes 1, 450. 2, 600 607. m 2, 600
Herodianus 2, 513. m 2, 513
Hersilia 3, 580. m 3, 580
Hesiodus 1, 129 328. 2, 618. 3, 239 447. m 1, 129 328. 2, 618. 3, 239
Hesperia pr 1. *v.* Italia
Hesperus (Vesper) 2, 199
Heuricus (Henricus) imperator (II., dux Bavariae) 3, 851
Heuricus (Henricus) (II.) imperator (Romanorum) 3, 852. m 3, 852
Hiacintina (Hyacinthina), sacra 3, 876
Hieremias *s.* Hyeremias 3, 776 m 3, 776
Hieronymus, S. 1, 132 543 601. 3, 846. m 1, 132. 3, 846
Hieronymus, comes 2, 73. m 2, 73
Hierosolyma *v.* Hyerosolima
Hierusalem *v.* Ierusalem
Hilario *s.* Ilario, S. 1, 600. m 1, 600
Hippia, uxor Fabritii (Fabricii) Veientonis, senatoris Romani 1, 479
Hippocrates 3, 105 938. m 3, 105
Hippolita (Hippolyta) Sfortias, Alfonsi II. uxor 2, 90 95. m 2, 95
Hippolitus *s.* Hyppolitus (Hippolytus) 3, 793 *bis*. m 3, 793
Hispana *s.* Hyspana, Carthago 3, 656. —, classis 2, 221. —, res 3, 683. Hispani 3, 176
Hispania *s.* Hyspania 2, 53 233 *bis* 235 *bis* 236 483 676. 3, 178 208 674 682 683 854. m 2, 233. 3, 178 683
Hister *v.* Hyster
Homerus *s.* Homaerus 1, 135 242 269 446 449. 3, 455. m 1, 135 242 446 449
Horatia, lex 3, 891
Horatius Cocles 2, 147. 3, 624
Horatius Flaccus *v.* Flaccus Venusinus, Oratius (Horatius)
Horestes (Orestes) 2, 144 380 386
Horpheus *v.* Orpheus
Hosea *v.* Osee
Hungari, Hungaria *v.* Ungari, Ungaria
Hunni *v.* Unni
Hunyad, Ioannes de, vaivoda *v.* Ioannes (de Hunyad) vaivoda
Hyacinthina, sacra *v.* Hiacintina, sacra
Hyacinthus *v.* Iacinthus
Hyades 3, 143
Hyarbas (Iarbas) 3, 660
Hyberia (Iberia) apud Caucasum 2, 496
Hydroveus, Iulius *v.* Aquaviva, Iulius
Hydruntum 2, 28 *bis* 36 40 82. 105. 3, 868. m 2, 28
Hyeremias *v.* Hieremias
Hyerosolima (Hierosolyma) 3, 835. *v.* Ierusalem
Hyginus *v.* Iginus
Hymenaeus 3, 473
Hyperborei 2, 639. m 2, 639
Hyppolitus *v.* Hippolitus
Hypsicratea *s.* Hypsicratia *s.* Hipsicratea *s.* Hypsicrate pr 21 38. 1, 235 *bis*. 3, 569. m pr 21. 3, 569
Hyspana, Hyspania *v.* Hispana, Hispania
Hyster (Hister) 3, 976. *v.* Danubius
Iacinthus (Hyacinthus) 3, 793
Iacob 3, 525 536 920. m 3, 525 920
Iacobus, S. 3. 835. m 3, 835
Iacobus Asculanus, S. 2, 401. m 2, 401
Iacobus de Aquaviva, Andreas *v.* Aquaviva, Andreas Iacobus
Iapigia (Iapygia) 2, 28 105
Iapigia (Iapygia), tellus 2, 32
Iarbas *v.* Hyarbas
Iason 1, 223. 2, 143. m 1, 223
Idruntum *v.* Hydruntum
Idumea (Idumaea) 3, 190 207
Ieremias *v.* Hyeremias
Ierusalem 2, 664. *v.* Hyerosolima
Iesus Christus *v.* Christus, Iesus
Iginus (Hyginus) 3, 160
Ignatius, Anthiocensis (Antiochensis) episcopus 2, 456 *bis*. 3, 838. m 2, 456. 3, 838
Ilario, S. *v.* Hilario, S.
Ilia, virgo Vestalis 3, 823. m 3, 823
Ilium 3, 879
Illyrici 3, 662
Illyricum *s.* Illiricum 2, 57 483
Illyrii 3, 230
Imperialis, mons 2, 26. m 2, 26
Indi 1, 517. 2, 646 648 *bis* 651. 3, 188 663. m 2, 646 651
India 1, 118. 3, 185 208
Insubres 2 27
Interamnia 3, 865
Ioannes Aragonius cardinalis pr 51 55 59. 2, 4 18 51 62 79 135 266 353. m pr 30 55. 1, 667. 2, 2.
Ioannes Baptista, S. 1, 600. 3, 776. m 1, 600. 3, 776
Ioannes Capistranus, S. *v.* Capistranus, S. Ioannes
Ioannes Damascenus 3, 847. m 3, 847
Ioannes *s.* Iohannes euangelista 2, 456. 3, 741 779 780 782 835 838 948 949. m 3, 779 835 948
Ioannes, praefectus urbis Senegalliae 2, 78. m 2, 78
Ioannes II., rex Terraconensium, frater Alfonsi I., regis Neapolitani 3, 682. m 3, 682
Ioannes (de Hunyad) vaivoda 2, 140 336 401. m 2, 140 401
Ioannes Venerius, metrapolita (metropolita) Ragusinus 2, 60

Iohannes euangelista *v.* Ioannes *s.* Iohannes euangelista
Ionica, mulier 3, 657. Ionicae, uxores (Monima et Veronica) 3, 886
Ioseph *s.* Iosephus 3, 769. m 3, 769
Iosephus (Flavius) 3, 835
Iosias 3, 526. m 3, 526
Iosias Aquaviva *v.* Aquaviva, Iosias
Iphigenia 3, 871. m 3, 871
Isaac 3, 525 536 m 3, 525
Isabella *v.* Lisabella
Isaurica, regio 3, 188
Isdrael (Iacob) 3, 537
Isiphile 1, 223
Isis 2, 659. 3, 185
Isocrates 1, 450. m 1, 450
Isodice 1, 225
Itala, classis 2, 40. —, pax 2, 68 77. Italae, res pr 55. 2, 78 100 119. m. 2. 15. —, vires 2, 40. Itali 1, 18. 2, 36 68 112 140 401 634, 3, 6 176. m. 2, 634. Italus, mos pr 43. —, splendor 3, 979. —, tumultus 1, 224
Italia pr 1 29 33 55 62. 2, 2 3 9 *bis* 14 15 16 20 22 43 51 53 55 73 88 116 221 227 257 343 483 *bis* 643 676. 3, 177 207 515 622 677 678 858 864 965. m 2, 12 43. *v.* Hesperia
Italicus, labyrinthus 2, 280
Ithometes (Iuppiter) 2, 632
Iudaea *s.* Iudea 3, 190 207
Iudaea *s.* Iudea, regio 3, 188. Iudaei *s.* Iudei 2, 496. m 3, 190. Iudaeus 3, 674
Iugurtha 2, 489
Iugurtinum (Iugurthinum), bellum 2, 501
Iulia, neptis Domitiani 1, 252
Iulia, uxor Pompei pr 38. 3, 559. m 3, 559
Iulia, noverca et uxor Caracallae 1, 259
Iulia, lex 3, 493
Iulianus cardinalis 2, 76. m 2, 76
Iulius Aceus, praefectus Pelignae cohortis 2, 151
Iulius Aquavivensis *s.* Hydroveus *s.* Aquavivanus *s.* Aquaviva *v.* Aquaviva, Iulius
Iulius Caesar *v.* Caesar, Iulius
Iunius Brutus *v.* Brutus, Decius; Brutus, Iunius
Iuno pr 27. 1, 242 582. 2, 602 630. 3, 16 558 608
Iuppiter (deus) 1, 76 193 *bis* 214 221 242 349 387 518 548 584 598. 2. 146 177 603 *bis* 631 632 634. 3, 16 89 481 724. *v.* Ζεύς
Iuppiter (sidus) 3, 146 148 150 156 161 162 164 165 167 168 171 175 177 178 188 191 *bis* 192 198 201 202 236 *bis* 248 249 423. m 3, 148
Iustinus hystoricus (historicus) 3, 839
Iustitia 2, 209. *v.* Δίκη
Iustus (Aristides) 2, 229
Kinisius, Paulus *v.* Paulus, (Kinisius)
Labeo, Antistius (Q.) 3, 814. m 3. 814
Lacedaemoniae, mulieres 3, 648. *v.* Lacenae, Laconicae. Lacedaemonii 1, 381. 2, 163 231 483 630. 3, 585 664 874 876. m 2, 630. 3, 874. *v.* Lacones. Lacedaemonius, lapis 2, 276
Lacenae 3, 586. *v.* Lacedaemoniae, Laconicae
Lacones 3, 589. *v.* Lacedaemonii
Laconicae, virgines 3, 601. *v.* Lacedaemoniae, Lacenae
Ladislaus, episcopus Transilvanus pr 53. 1, 95 96 101 103 290 295 323 327 328 373 387 392 459 497 499 503 640 641 646 649 657 661. 2, 12 13. 3, 4 12. m pr 53. 1, 100 295 323 328. 3, 4 12
Laelius *v.* Lelius
Lamech 3, 524 919. m 3, 524 919
Laodamia 3, 668. m 3, 668
Laodicenses 2, 631. m 2, 631
Lars Tolumnius 2, 148
Latina, virgo 3, 832. Latinae, gentes 1, 513. —, litterae pr 1. Latine pr 46. 1, 269 3, 869. Latini 1, 514. 2, 228 284 507 644. Latinum 2, 513 600. Latinus pr 7. —, Iuppiter 2, 631
Latium 2, 44 46 69 635
Lea *v.* Lya
Lectorius 2 381
Lelius (Laelius) 2, 382 424
Lemnius, labyrinthus 2, 280
Leonidas 2, 144 161. 3, 586 642. m 3, 642
Leo 3, 141 167 168 175 177 188 190 207 211 218 425. m 3, 218
Leonora (Eleonora), (Aragonia) pr 31. 3, 681. m pr 31. 3, 681
Leontinus, Gorgias 2, 289. m 2, 289
Leostenes (Leosthenes) 3, 873. m 3, 873
Lepus 3, 142
Lesbii 1, 160
Lesbius, Carassis 1, 480. 2, 633.
Leuctra *v.* Leutra
Leuganus 1, 238
Leutra (Leuctra) 2, 163. 3, 878
Lia *v.* Lya
Libica (Libyca), (virgo) 3, 831
Libra 3, 141 167 169 170 171 191 194 202 206 208 210 219 425. m 3, 220
Liburnia 2, 339
Licii *v.* Lytii
Licinia Vestalis (virgo) 1, 228
Lidi (Lydi) 3, 198
Lidia (Lydia) 3, 195 199 209
Lidius (Lydius), Candaules 1, 479

Liguria *v.* Lyguria
Liparatina (Liparitana), obsidio 2, 503
Lisabella (Isabella), regina Hispaniae 3, 683. m 3, 683
Litii *v.* Lytii
Livii, Forum *v.* Forum Livii
Livius Drusus *v.* Drusus, Livius
Locrensis, Seleucus 2, 232
Locri 3, 884
Locrides, virgines 3, 879. m 3, 879
Longobardi 1, 382. 2, 483
Loth 3, 920 925. m 3, 920
Lucia virgo 3, 844. m 3, 844
Lucia, virgo Vestalis v. Lutia, virgo Vestalis
Lucifer (Φωσφόρος) 2, 199. 3, 158 161 314
Lucius *v.* Lutius
Lucretia pr 38. 3, 668. m 3, 668
Lucullus 1, 227. 2, 381
Ludius pictor 3, 432
Ludovicus, rex Gallorum 3, 850
Luna 3, 146 150 151 153 154 *bis* 158 160 161 162 164 165 167 169 *bis* 170 197 *bis* 200 234 235 *bis* 246 248 249 422 424 436 437 579 605 793. m 3, 154
Lupus Macedonius 3, 966. m 3, 966
Lusitani 2, 235 622. m 2, 622
Lutatius Catulus *v.* Catulus (Q. Lutatius)
Lutetia Parisiorum *v.* Parisium
Lutia (Lucia), virgo Vestalis 3, 823. m 3, 823
Lutius (Lucius) 1, 253. m 1, 253
Lya (Lia) 3, 525
Lycaeus, Pan 2, 632
Lyctii *v.* Lytii
Lycurgus *s.* Lygurgus 2, 144. 3, 490 495 587 596. m 3, 490 587
Lydi, Lydia, Lydius *v.* Lidi, Lidia, Lidius
Lydius Candaules *v.* Lidius Candaules
Lygurgus *v.* Lycurgus
Lyguria (Liguria) 2, 27
Lyra 3, 142
Lysander *v.* Lyxander
Lysimachus 2, 145
Lytii *s.* Lyctii *s.* Litii 2, 633 654. m 2, 633 654
Lyxander (Lysander) 3, 661 664 *bis*. m 3, 664
Macaedonica (Macedonica), fortitudo 2, 145. Macaedonicum (Macedonicum), genus 3, 966
Macedo (Alexander Magnus) 3, 655. —, hostis 3, 882. Macedones 2, 483 487
Macedonia *s.* Macaedonia 1, 635. 2, 484. 3, 179 184 208
Macedonica, Macedonicum *v.* Macaedonica, Macaedonicum
Macedonius, Lupus *v.* Lupus, Macedonius
Macharius, Romanus 2, 633
Macholia 3, 198
Macrobii 2, 641. m 2, 641
Maedi *v.* Medi
Maeotis *v.* Meotis
Maesia *s.* Mesia pr 47. 1, 4. 2, 236 339
Magna Dea 3, 829
Magnus Blasius *(Hungarice*: Magyar Balázs; Latine rectius: Blasius Magnus) 3, 965. m 3, 965
Magyar Balázs (Blasius) *v.* Magnus Blasius
Mallius (Manlius) *(erronee :)* Torquatus, (L.) 3, 612
Mallius (Manlius) Torquatus (T.) 2, 149 504. 3, 612. m 3, 612
Mallius (Manlius), Titus 3, 823
Malphetanus, dux (Antonius Piculomineus) 2, 104
Malphitanus *v.* Malphitensis
Malphitensis *s.* Malphitanus, e familia Cuborum (postea Innocentius VIII.) 2, 86. m 2, 86
Malta 3, 208
Manlius Torquatus *v.* Mallius Torquatus
Marathon *s.* Maraton 2, 162 167
Marcella 3, 670. m 3, 670
Marcellus, Marcus (Claudius) 2, 149. 3, 625
Marcellus, Marcus 3, 823
Marcia *v.* Martia
Marcius Coriolanus, C. *v.* Coriolanus, C. Martius (Marcius)
Marcus Aurelius Antoninus *v.* Antonius (Antoninus), (M. Aurelius)
Mardonius 2, 160
Margarita, virgo 3, 844. m 3, 844
Marchesia (Marpesia) 3, 888
Maria virgo, S. 1, 564. 2, 445 456. 3, 469 777 838. m 2, 445 456. 3, 469 777 835
Maria Diogenea, S. 3, 853
Marinum oppidum 2, 44. m 2, 44
Marius, Caius 2, 377. 3, 650 892. m 3, 650 892
Marmarica 3, 202
Marmarici 3, 205
Maro, Vergilius *v.* Vergilius *s.* Virgilius Maro
Marpesia *v.* Marchesia
Mars (deus) 1, 379. 2, 471 549 602 630 637
Mars (sidus) 3, 146 148 149 156 161 162 164 166 167 168 169 171 175 176 177 181 188 195 196 198 199 *bis* 200 235 248 *bis* 249 *bis* 423 m 3, 149

Martia (Marcia), filia Catonis Uticensis 3, 671. m 3, 671
Martia (Marcia) concubina 1, 253
Martialis 1, 209
Martinus, episcopus Turoniensis 3, 845. m 3, 845
Martius Coriolanus, C. *v.* Coriolanus, C. Martius (Marcius)
Martius Galeottus *v.* Galeottus (Martius)
Massagetae 1, 117 633. 2, 637 638. m 1, 633. 2, 637
Massiliensis, pugna 2, 153
Mathias, dux Hungarus *v.* Matthias *s.* Mathias, dux Hungarus
Mathusalem 3, 524. m 3, 524
Mattheus (Matthaeus) Hydroveus *s.* Aquavivanus, Andreas *v.* Aquaviva, Andreas Mattheus (Matthaeus)
Matthias *s.* Matthyas (Corvinus) (de Hunyad), rex Ungarorum pr 3 6 61 65. 1, 89 96 109 278 327 566 638 648. 2, 1 9 18 62 79 140 191 205 228 266 528 592 675. 3, 1 38 52 71 98 124 257 264 452 464 482 500 504 515 516 541 602 691 965 974 976 978 980 *quater* 983 *bis* 985. m pr 61. 1, 318 566 648. 2, 11 *bis* 140 191 205 228 293 296 336 382 454 457 484 509 540. 3, 264. *v.* Pannonius, dux; Pannonus, dux
Matthias *s.* Mathias, dux Hungarus 3, 13. m 3, 13
Matthyas *v.* Matthias *s.* Matthyas (Corvinus) (de Hunyad), rex Ungarorum
Maumectanum, nomen 2, 235. —, regnum 3, 684
Maura, iacula 2, 242
Mauritani (Mauretani) 3, 200
Mauritania (Mauretania) 2, 235 285. 3, 199
Mausolea 3, 570
Maxelenda virgo 3, 848
Maximianus Caesar 3, 844
Maximilianus *v.* Maximinus (Maximilianus)
Maximinus, (C. Iulius Verus) 1, 273 380. 2, 336. m 1, 380
Maximinus (Maximilianus), filius Friderici III. imperatoris 3, 686. m 3, 686
Medea *s.* Medaea 1, 223 240 480
Medi *s.* Maedi 1, 381 664. 2, 483 639 807
Media 3, 207 209
Mediolanenses 2, 22 23 49 69
Medius Fidius *v.* Fidius, Deus *s.* Fidius, Medius
Megalipolis (Megalopolis) 3, 646
Megarenses 2, 274. m 2, 274
Meleager 2, 143
Memphiticae, pyramides 2, 278
Menelaus 2, 144
Menetius (Menoetius) 3, 884
Meotis (Maeotis) 1, 275. 2, 495
Mercurius (deus) 1, 448
Mercurius (sidus) 3, 146 153 159 161 165 167 169 171 179 181 183 187 189 194 195 202 205 235 236 248 249 424. m 3, 153
Meroe 2, 658. m 2, 658
Meroitae 2, 659. m 2, 659
Mesenius *s.* Messenius, Aristomenes *v.* Aristomenes Messenius *s.* Mesenius
Mesia *v.* Maesia
Mesopotamia 3, 536
Messalae 3, 671. m 3, 671
Messallina (Messalina) 1, 480
Messenii *s.* Messennii 3, 874 *bis*
Messenius *s.* Mesenius, Aristomenes *v.* Aristomenes Messenius *s.* Mesenius
Mestra 1, 225
Metellus, (L.) Cecilius (Caecilius) (caecus) 2, 255. m 2, 255
Metellus, Q. *(rectius: L.)* (Caecilius) 3, 622
Metellus (Celer), (Q. Caecilius) 2, 227
Metellus, Q. Cecilius (Caecilius) 2, 229
Metellus (Macedonicus), (Q. Caecilius), censor 3, 490. m 3, 490
Metellus (Numidicus), (Q. Caecilius) 2, 501
Metellus (Pius), (Q. Caecilius) 2, 424
Metellus (Pius) Scipio, (Q. Caecilius) 3, 561
Methymneus (Methymnaeus), Arion 1, 160. *v.* Arion
Micrandropei *s.* Piculominei Senenses 2, 104
Midas 1, 362
Migulsa, rex Mauritaniae (Mauretaniae) 2, 285. m 2, 285
Milciades (Miltiades) 1, 225. 2, 145 162 167 *bis*
Milesiae, virgines 3, 880. m 3, 880. Milesius, Tales (Thales) 3, 250
Milo Crotoniates 2, 158. m 2, 158.
Miltiades *v.* Milciades
Minerva 2, 471 495 *bis.* 3, 32 805 871
Miniae (Minyae) 3, 571
Minos 1, 78. 3, 794. m 3, 794
Minucius *v.* Minutius
Minutia (Minucia), virgo Vestalis 3, 823. m 3, 823
Minutius (Minucius) (Esquilinus Augurinus, L.) 2, 505
Mirtha 3, 884
Misii *v.* Mysii
Mithridates *s.* Mitridates pr 21 38. 1, 173 235. 2, 496. 3, 562 569 885 887. m pr 21. 1, 173 235. 3, 569 885
Mithridatica, Mithridaticum *v.* Mitridatica, Mitridaticum

Mitileneus (Mityleneus *s.* Mytileneus), Pyctacus (Pittacus) 2, 232
Mitridates *v.* Mithridates
Mitridatica, memoria 1, 128. Mitridaticum, bellum 3, 807
Mityleneus *s.* Mytileneus, Pittactus *v.* Mitileneus Pyctacus
Modestinus 2, 494
Monima, uxor Ionica 3, 886. m 3, 886
Monsfalco *s.* Mons Falco oppidum 3, 859. m 3, 859
Mons Imperialis m 2, 26
Mosaica, lex 2, 295
Moschus *v.* Moscus
Moscus (Moschus) poeta 1, 244. m 1, 242
Moses *s.* Moyses *s.* Μωϋσῆς 1, 533. 2, 442 *bis* 443. 3, 525 538 539. m 1, 533. m 3, 525
Moyses *s.* Μωϋσῆς *v.* Moses
Mucius Scaevola *v.* Scevola (Scaevola)
Munatius Plancus 2, 377
Musae 3, 238
Myrmidones 3, 481
Mysi 2, 627. *v* Mysii
Mysii *s.* Misii 3, 455 463. m 2, 627. 3, 455. *v.* Mysi
Mytileneus (Mityleneus), Pittacus *v.* Mitileneus, Pyctacus
Narnia 1, 24
Narnienses, sales 1, 100
Nasamones *s.* Nassamones 1, 115. 2, 212 645. m 2, 645
Nasica, Scipio *v.* Scipio Nasica
Nassamones *v.* Nasamones
Natagonia 3, 209
Neapolis 2, 40
Neapolitana, arx pr 28. —, regina m 2, 93. Neapolitani, optimates 2, 102. Neapolitanum, regnum 2, 20. Neapolitanus, cardinalis (Oliverus *s.* Oliverius) 2, 90 98. m 2, 90 98
Nearchus 2, 145
Neptunnus (Neptunus) 2, 311 602. 3, 643
Nero 1, 249 250 *bis* 479. 2, 275. 3, 783. m 1, 249. 2, 275
Neroniana, libido 1, 255
Nerva 1, 257
Nestor *v.* Pylius, senex
Nestorei, anni 3, 980
Neuri 2, 637. m 2, 637
Nicanor 3, 881. m 3, 881
Niceratus 3, 661. m 3, 661
Nicolaus Pamphilus *v.* Pamphilus, Nicolaus
Nicomachus 3, 431
Nicopolis mulier 1, 230. 3, 715. m 3, 715
Ninus 1, 154
Noe 2, 236. 3, 524 535 727. m 2, 236. 3, 524. m 3, 727
Noitburge virgo 3, 848
Notus (Piscis) 3, 142
Novatus 3, 837
Numa *s* Numma Pompilius 2, 214. 3, 795 809. m 3, 809
Numantia 1, 317. 2, 500 501
Numida, Caius Plantius 3, 565
Numidae 2, 285. 3, 200
Numidia 3, 199 207
Numma Pompilius *v.* Numa Pompilius
Oceanus *s.* Occeanus 2, 640. 3, 113 154 199 850
Octavianus *v.* Augustus
Octavius, Cn. 2, 487
Octavius Augustus *v.* Augustus
Oedipus *v.* Edipus
Oliverus *s.* Oliverius, cardinalis Neapolitanus 2, 90 98 108. m 2, 90 98
Olimpias (Olympias) 2, 158
Olympias, mater Alexandri Magni 3, 898. m 3, 898
Olympus 3, 16
Omadius, Dionysius (*rectius*: Dionysus) 2, 630
Omphale 1, 221
Ophiulcus 3, 142
Opimia, virgo Vestalis 3, 823. m 3, 823
Optavianus *v.* Augustus
Oratius Flaccus *v.* Flaccus Venusinus, Oratius (Horatius)
Orcades *s.* Orchades insulae 2, 640. m 2, 640
Orchomenus 3, 875
Orestes *v.* Horestes
Oriens 2, 428
Orion 3, 142
Orithia (Orithyia *s.* Orithya), filia Marchesiae (Marpesiae), reginae Amazonum 3, 888. m 3, 888
Orpheus *s.* Orphaeus *s.* Horpheus 1, 130 134 168 210 399. 2, 205 207 208. 3, 66 87. m 1, 130 134 161 399. 2, 205 208. 3, 87
Osee (Hosea) 1, 203
Otho, (M. Salvius) 1, 250 479. m 1, 250
Oves (sidus) 3, 213
Padae 1, 118. 2, 646. m 2, 646
Padus 2, 41 401
Paean 2, 623
Paeanes 2, 516
Paedia Cyri *v.* Pedia Cyri
Paeligna, cohors *v.* Peligna, cohors
Paeni *s.* Peni 1, 381. 2, 149. 3, 625
Palestinae (Palaestinae), virgines 3, 831
Pallas 2, 602 630 631. 3, 724
Pamphilia (Pamphylia) 3, 195 209
Pamphilus, Nicolaus 2, 382 *bis*. 3, 1 2 12 16 23 37. m 2. 382
Pan 2, 632 659. 3, 794
Pandora 3, 447
Pannonia pr 47 62 65. 1, 261 461 558

667. 2, 9 80 84 171 236 *bis* 257 294 327 336 401 555. 3, 16 23 517 845 851 963 974 978. m 2, 296. Pannoniae 2, 339. *v.* Ungaria
Pannonia, cena 1, 70. —, dea (Beatrix regina) m 3, 23. —, gens 2, 203 483. —, signa 3, 967. Pannonii 3, 14 978 979. —, heroes 2, 471. Pannonius, dux (Matthias rex) 2, 566 571 607. —, splendor 3, 979. *v.* Pannonicae, Pannonus
Pannonicae, cohortes 2, 36. Pannonicum, ingenium m 3, 14
Pannonus, dux (Matthias rex) 2, 542
Panopio 2, 377 *bis*
Panteus *v.* Pantheus
Pantheon 2, 281
Pantheus (Panteus) pr 38. 3, 646 *bis* 647. m 3, 646
Panthia 3, 666. m 3. 666
Paphlagonia 2, 496
Papia, lex 3, 817
Papirius dictator 2, 506
Parcae 2, 110
Parrhasius, pictor 3, 431
Paris 2, 144 223
Parisium (Lutetia Parisiorum) 3, 847
Parthenopeus (Parthenopeius). princeps (Franciscus Aragonius) 3, 37
Parthi 1, 119 518. 2, 158. 3, 663
Parthia *s.* Parthya 3, 185 187 207
Patavium 1, 157
Patavini 1, 516
Patroclus 2, 380. 3, 884
Paulus, Aemilius *v.* Aemilius Paulus
Paulus apostolus 1, 132 543 601. 2, 412. 3, 835 837. m 1, 132. 3, 835
Paulus (Kinisius) 3, 13 967. m 3, 13 967
Pausanias (Macedo) 3, 898. m 3, 898
Pausanias (Spartanus) 1, 226 *ter* 2, 160. m 1, 226
Pazii 2, 23. m 2, 23
Pedanius centurio 2, 151
Pedia (Paedia) Cyri 3, 666
Peleus 2, 143 633
Peligna, cohors 2, 151
Peloponesus (Peloponnesus) 2, 484
Penelope 3, 667. m 3, 667
Peni *v.* Paeni
Periander 1, 160
Pericles 2, 145
Peripatetici *s.* Peripathetici 3, 82 251
Peripatheticus (Peripateticus), Straton 3, 115
Perithous (Pirithous) 2, 143 380
Persae 1, 113 381 635 663. 2, 161 162 312 483 650 655. 3, 491 598 601 665. m 1, 113 635. 2, 650 655
Perses *s.* Perseus, rex Macedonum, filius Philippi III. 2, 487
Perseus (sidus) 3, 142
Perseus *v.* Perses
Persica, classis 2, 160. —, virgo 3, 831. Persicae, puellae 1, 233. 3, 655. Persicus, vir 1, 235
Pertinax, P. Helius (Helvius) 1, 254 257 379. m 1, 254 379
Perusia, 3, 859
Pesinus *s.* Pessimons (Pessinus) 2, 256. 3, 829
Pessimons (Pessinus) *v.* Pesinus *s.* Pessimons (Pessinus)
Pessinus *v.* Pesinus *s.* Pessimons
Petronilla. Petri apostoli filia 3, 8.6. m 3, 836
Petrus apostolus, S., martyr 2, 19 66. 3, 526 770 781 836 856 949. m 3, 526 856 949
Petrus cardinalis sancti Sixti 2, 72
Petrus, dux Hungarus 3, 13. m 3, 13
Petrus, rex Aragonius 3, 676. m 3, 676
Phaebus (Phoebus) 3, 579. *v.* Apollo
Phaedon *v* Phedon
Phaedrus (opus Platonis) *v.* Phedrus
Phara virgo 3, 847. m 3, 847
Pharnabazus 3, 664
Pharnacia *v.* Phernatia
Pharos insula 2, 280
Phedon (Phaedon) 3, 872. m 3, 872
Phedrus *s.* Fedrus (Phaedrus) (opus Platonis) 1, 443 624
Phenices *v* Phoenices
Phernatia (Pharnacia) 3, 885
Phidias 3, 431
Phila 1, 236
Phileni fratres 3, 627
Philippus II., rex Macedoniae, pater Alexandri Magni 2, 423. 3, 653 898
Philippus III., rex Macedonum 2, 487
Philo 3, 54
Philocrates 2, 376
Philon Aristosenus (Aristoxenus) 1, 38
Phintias *v.* Pythias
Phitia (Pythia; Delphi) 3, 807
Phocas *v.* Focas
Phocenses 2, 633
Phocion 3, 657 658. m 3, 657
Phoebus *v.* Phaebus
Phoenices *s.* Phenices 2, 630. m 2, 630
Phorbas *v.* Forbas
Φοςφόρος (Φωσφόρος) (Lucifer) 3, 158 *v.* Lucifer
Phrigia, virgo *v.* Phrygius *s.* Phrigius
Phrygius *s.* Phrigius, tonus 3, 236. Phrigia, virgo 3, 831
Picenus, ager 2, 74. 3, 865
Piculominei (Micrandropei) 2, 90 104
Piculomineus, Antonius 2, 104
Pilades (Pylades) 2, 380
Pindarus *s.* Pyndarus 1, 208 505 523 642. 2, 137. 3, 794 959. m 1, 523

642. 2, 137. 3, 794 959
Pipara 1, 256
Pirithous *v.* Perithous
Pisanus, metrapolita 2, 23
Pisces (sidus) 3, 141 142 169 171 *bis* 195 198 199 201 209 213 426. Piscis (sidus) 3, 142 167 211 225. m 3, 225
Pisistratus 3, 609. m 3, 609
Pittacus Mytileneus *s.* Mityleneus *v.* Pyctacus Mitileneus
Pius, Antoninus *v.* Antoninus Pius
Pius II. pontifex 2, 104 110 111. m 2, 104 111
Placa dea 3, 558
Placentia 2, 157
Plancus, Cn. 2, 377
Plancus, Marcus 3, 556. m 3, 566
Plancus, Munatius 2. 377
Plantius Numida, Caius 3, 565
Plataeae 2, 160
Platenses (Plataeenses) 2, 162
Plato 1, 121 210 240 269 335 350 354 385 386 441 443 527 528 530 615 624. 2, 210 217 229 453 535. 3, 82 237 243 333 335 340. m 1, 121 240 269 335 354 357 361 365 385 442 528 530 615 624. 2 210 217 229 453 535. 3, 237 243 333 340
Platonica, disciplina 1, 236. Platonici 3, 247 249
Plautus m 1, 477
Plautinum, iudicium 1, 477
Plautius, Coelius *v.* Plotius, Celius
Pleiades 3, 143
Plinius 1, 406
Plotinus 1, 228 3, 312
Plotius, miles manipularius 3, 892
Plotius (Plautius), Celius (Coelius) 3, 894 *bis.* m 3, 894
Plutarchus *s.* Plutarcus 1. 444. 3, 313 896
Pluto 1, 78
Poeni *v.* Paeni
Polixenus *v.* Polyxenus
Pollux 1. 229. *v.* Aedepol
Polyxenus *s.* Polixenus 3, 659. m 3, 659
Pompeia 1, 250
Pompeianus, concubitus 1, 229
Pompeius Magnus, Gn. 1, 229. 2. 154 495 *bis.* 3. 559 560. m 2, 495. 3, 559
Pompilius, Numa *v.* Numa Pompilius
Pomponius 2, 381
Pomponius, tribunus plebis 3, 612
Pomponius Acticus (Atticus) 2, 382
Pontia 3, 836
Pontus 2, 496 3, 885
Porcia *v.* Portia
Porcius Cato *v.* Cato Maior *et* Cato (Uticensis)
Porsena, rex Etruscorum 2, 148 280. 3, 890
Portia (Porcia), filia M. Porcii Catonis Uticensis pr 38. 3, 567. m 3, 567
Portius Cato *v.* Cato Maior *et* Cato (Uticensis)
Portugallensis, cardinalis 1, 214. m 1, 214
Possidonius (Posidonius) 2, 627. 3, 245
Postumius Tubertus, A. 2. 504
Potentiana 3, 837. m. 3. 837
Potestates 2, 526
Praecutina 3, 865
Praecutini *s.* Precutini 2, 104. 3. 858 865. m 3, 865
Praxedis 3, 837
Precutini *v.* Praecutini
Principatus 2, 525
Probus 2, 336
Proculus 1, 259
Procyon 3. 142
Proserpina 2, 633
Prosper Capharellus *v.* Capharellus, Prosper
Protesilaus 3, 455 688. m 3, 455 668
Protheus (Proteus) 2, 244
Protogenes 3, 431
Ptholomaeis (Ptolemais) bibliotheca 2 298
Ptolemeus *s.* Ptolomeus (Ptolemaeus) geographus 3, 197, 231. m 3. 231
Ptolomaei *s.* Ptholomaei (Ptolemaei) 3, 646 673
Ptolomaeus *s.* Ptholomaeus (Ptolemaeus) rex 2, 145 280. 3, 564
Pulio, Titus *v.* Pullus, Titus
Pullus (Pulio), Titus 2, 155
Punica, perfidia 2, 486. 3, 199. Punicum secundum, bellum 3, 623. —, vallum 2, 151
Puniceae, vestes 2, 652. m 2, 652
Pyctacus (Pittacus) Mitileneus (Mytileneus *s.* Mityleneus) 2, 232
Pyctagoras, Pycthagorici *v.* Pythagoras, Pythagorici
Pylades *v.* Pilades
Pylius, senex (Nestor) 2, 144
Pyndarus *v.* Pindarus
Pyrra (Pyrrha) 3, 480
Pyrrha *v.* Pyrra
Pyrrhonii 2, 618. m 2, 618
Pyrrhus 2, 144
Pythagoras *s.* Pyctagoras 1, 419. 2, 530. 3, 107 234 235 883. m 1, 419. 2, 530. 3, 235 883
Pythagorici *s.* Pycthagorici 1, 133. 3, 99 133. m 3, 99
Pythia *v.* Phitia
Pythias (Phintias) 2, 382
Quintianus iudex 3, 841
Quirinus (Romulus) 2, 146
Rachel *v.* Zechel

Raeti *s.* Raethi *v.* Rheti
Ragusinus, metrapolita (Ioannes Venerius) 2, 60
Randuscula, porta 3, 621
Raphael cardinalis sancti Georgii in Velabro 2, 74 75. m 2, 74
Reatina, villa 2, 377
Rebeccha 3, 536
Recinensis *v* Rhecinenses
Reginus, Lucius 2, 381
Regiu fa 3, 848. m 3, 848
Renatus (Andegavius) 2, 221
Restius, Antius 2, 378
Rethi *v* Rheti
Rhaeti *v.* Rheti
Rhecinensis, Berardus pr 62.
Rhecinenses pr 62. Recinensis, civis (Antonius Bontinis) pr 65
Rheti *s.* Rethi (Rhaeti *s.* Raeti *s.* Raethi) pr 16. m pr 16
Rhiphaei *s.* Rhipaei *v.* Riphei
Rhodii *s.* Rodii 2, 630. m 2, 630
Rhodope *v.* Rodope
Rhoxana *v.* Roxana
Richardus, Brittaniae rex 3, 675
Ripaei *v* Riphei
Riphei (Riphaei *s* Rhiphaei *s.* Rhipaei *s.* Ripaei) 2, 640. m 2. 640
Robertus, Severinas 2, 27
Roboa 1, 224
Rodii *v.* Rhodii
Rodogunda 3, 667. m 3. 667
Rodope (Rhodope) 2, 279
Roma pr 48 62. 2, 44 47 60 67 158 164. 3, 568 614 622 636 659 807 890 903
Romana, arma 2, 505. —, arx 2. 100. —, clementia 2, 632. —, curia 2. 75. —, ecclesia pr 29 2, 100 116 140. —, gens 2, 146. 3, 889. —, iuventus 2. 150. —, laus 3, 848. —, res 2. 75. —, respublica 2, 100. 3. 560. —, urbs 2, 378. —, virtus 3, 660. Romanae, moles 2, 314. —, virgines m 3, 889
Romani 1, 381 515. 2, 158 214 216 255 412 481 483 507 519 631 635. 3, 495 568 623 661 662 806 807 824 885 903. m 2, 631 635. Romanum, aerarium 2, 301. —, imperium 1, 379 380. Romanus (Scipio Africanus Maior) 3, 656. —, Achilles (Sicinius Dentatus) 2, 156. —, exercitus 2, 47. —, imperator (Severus) 1, 314. —, lepor 1, 158. —, Macharius *v.* Macharius Romanus. —, populus 1, 235. 2, 215 256 491 496 3, 610 637 811 822 885 891. —, senator (Fabritius [Fabricius] Veiento) 1, 479
Romulus 2, 146 148 336. 3, 580 583. m 3, 580. *v.* Quirinus
Roxana *s.* Roxane pr 38 3, 887. m 3, 887
Rubrum (mare) 2, 495
Rullianus, Fabius *v.* Rutilianus, Fabius
Rutilianus (Rullianus), Fabius 2, 506
Rutilius, Publius 2, 502
Sabaei *s* Sabei 2, 642, m 2, 642
Sabina 1, 250
Sabinae, virgines 3, 580
Sabini 1. 514
Sagitta 3, 142
Sagittarius (sidus) 3, 141 167 168 175 178 188 191 208 211 222 426. m 3, 222
Saguntina fides 2, 486
Salaminia, Asteria 1, 225
Salaminii 2, 630. m 2, 630
Salamis 2, 160
Salapia 1, 224. 3, 715
Sallustius *v.* Salustius
Salmacis fons 1, 451
Salomon 1, 224. 2, 219 452. 3, 526. m 2, 219. 3, 526
Salius 3. 816
Salustius (Sallustius) Crispus 2, 544. m 2, 544
Samia, virgo 3, 831
Samius, Pythagoras 2, 530
Samothracia 2, 487
Samuel 3, 525 776. m 3, 525 776
Sapho (Sappho) 1, 210
Sardanapalus 1, 479
Sarmatae 2, 627. 3, 191. m 2, 627
Sarmatia 1, 259. 3, 194 209 *(mendum in textu* Sarmatica *pro* Sarmatia*)*
Sarmatica, ancilla (Bucephala) 1, 157. —, Bucephala 1, 557. —, Chersonesus 2, 484. Sarmaticus 1, 158. 3, 924. m 3, 924
Sarraceni 1, 382
Satanas (Cacadaemon *s.* Cacodaemon) m 1, 632
Saturnus (deus, sidus) 1, 151. 2, 630 *bis* 632 634. 3, 146 147 148 155 161 162 164 166 167 169 171 184 185 *bis* 186 *bis* 188 191 194 202 206 236 *bis* 248 249 423 797. m 3, 147
Scaevola, Marcus 2, 154
Scaevola, Mucius *v.* Scevola (Mucius)
Scantinius Capitolinus, C., tribunus plebis 3, 893
Scevola (Scaevola), Mucius 3, 625
Schiedasus 3, 878. m 3, 878
Schytae *v.* Scythae
Scipio Aemilianus Africanus Minor 1, 317. 2, 150 382 500 508. m 1, 317 *(in textu mendum* 319 *pro* 317*)*
Scipio Africanus Maior 2, 429 507. —, 611 622 654. m 2, 429. 3, 611 654 656. *v.* Romanus (Scipio Africanus Maior)

Scipio Nasica 2, 255. m 2, 255
Scipio, Q. Caecilius Metellus Pius *v.* Metellus (Pius) Scipio, (Q. Caecilius)
Scipiones 2, 150
Scorpio (sidus) 3, 170 195 198 199 200 208 *v.* Scorpius
Scorpius (sidus) 3. 141 167 169 211 221 231 425. m 3, 221. *v.* Scorpio
Scylla 2, 573
Scythae *s.* Schytae *s.* Sythae pr 45. 1, 117 162 333. 2, 140 228 496 627 628 631 639 645. 3, 191. m 2, 627 628 639 645
Scythia 2, 236. 3, 980
Scythici, mores pr 47
Seleucus (I.) 1, 237. 2, 145
Seleucus Locrensis 2 232
Selphe 3, 525
Semiramis 1, 154. m 1, 154
Sempronius, Caius 2, 150
Sena (Senae) 3, 857
Senegallia 2, 78
Senenses, Piculominei *s.* Micrandropei 2, 90 104
Senensis, cardinalis 2, 108. m 2, 108
Senensis, Catharina m 3, 857
Septilia 3, 823. m 3, 823
Seraphici 2, 523
Seraphicus, S. Franciscus *v.* Franciscus Xeraphicus (Seraphicus), S.
Serapia virgo 3, 839. m 3, 839
Serapis 2, 642
Seres 1, 119 517. 2, 656 m 2, 656
Sergius, Marcus 2, 157. m 2, 157
Serica 3, 194
Serpens (sidus) 3, 231
Servius 3. 671
Servius, Terentius 2, 381
Servius (Tullius) rex 3, 809
Severinus, Robertus 2, 27
Severus imperator 1, 257 314. 2, 336 495 511 513. m 1, 314. 2, 511
Sfortias, Hippolyta *v.* Hippolita, Sfortias
Sforzia *s.* Sfortia, Constantius 2, 45. m 2, 45
Sforzia *s.* Sfortia, Franciscus 2, 95. m 2, 95
Sforziacus, sanguis 3, 680
Sibyllae *v.* Sybillae
Sidon 3, 665
Sichaeus (Sychaeus) 3, 660
Sicilia 2, 233 502. 3, 177 207 659 841
Sicinius Dentatus 2, 156. m 2, 156
Siculi 3, 176 676. Siculum, fretum 2, 56. Siculus, tyrannus (Dyonisius) (Dionysius) 2, 382
Sicyon *v.* Sityon
Signifer (sidus) 3, 236
Sigismundus, imperator (Caesar) et rex Pannoniae 1, 261. 2, 294 m 1, 261 294
Silla *v.* Sulla
Sion *v.* Syon
Siphax (Syph x) 2, 489. 3, 656
Siracusani (Syracusani) 3, 658
Siracusanus, Dion (Dyon) *v.* Syracusanus, Dyon (Dion)
Sirmianum, vinum 1, 84
Sistus IV. pontifex *v.* Sixtus IV. pontifex
Sixtus *s.* Xistus, S. 2, 72. m 2, 72
Sixtus *s.* Sistus *s.* Xistus IV. pontifex 2, 23 37 64 74. m 2, 23 37 66
Sityon (Sicyon) 3, 793
Socrates pr 38. 1, 244 283 397 601. 2, 255 613. m 1, 601. 2, 255 613
Socratica, temperantia 1, 378. Socraticum, fatum 1, 110. Socraticus, Diodorus 3, 883
Sogdiani 2, 655. m 2, 655
Sol 3. 146 147 *bis* 150 *bis* 151 153 157 158 159 *ter* 161 163 164 *bis* 165 166 167 168 170 171 177 185 *bis* 190 *bis* 191 192 202 211 234 *bis* 235 *bis* 246 248 249 422 423 437 579 617 618. m 3, 147 150
Solensis, Aristomachus 1, 211
Solon 1, 604. 2, 488 *bis* 607 641. m 1, 604. 2, 488. 3, 607 641
Solonius scriba 1, 231
Sophocles 2, 218 590. 3, 794. m 2, 218 590. 3, 794 953
Sophocleum *s.* Sophoclaeum 3, 31 953
Spargapises 1, 633
Spartanae, vires 2, 163
Spartani 2, 161 *bis* 652. m 2, 652. *v.* Spartiatae
Spartiatae 3, 874 *bis* *v.* Spartani
Sphortia *v.* Sforzia *s.* Sfortia
Sphorus 1, 249
Spintria (Capreis) 1, 251
Spiritus Sanctus 1, 532 535 538 539. 2. 406. 3, 511 791 835 863. m 1, 535, 537
Spurinna adolescens 3, 895
Statira *s.* Statyra pr 38. 3, 887. m 3, 887
Stephanus, S., primus rex Hungariae 1, 461 497. 2, 294. 3, 851 852. m 1, 461 497. 2, 294. 3, 851
Stephanus (de Bathor) 3, 13 966. m 3, 13 966
Stesilea 1, 480
Strabo 2, 158
Straton Peripatheticus (Peripateticus) 3, 115. m 3, 115
Stratonice 1, 235 237. 3, 665. m 3. 665
Stymphalis virgo 3, 875. m 3, 875
Suevi 2, 55
Sulla *s.* Sylla *s.* Silla 1, 230 659. 3, 715. m 1, 230 659. 3, 715
Sulpitia (Sulpicia) pr 38

Sulpitius (Sulpicius) Gallus, (C.) 3, 234
Sulpitius (Sulpicius) (Peticus, C.), dictator 2, 149
Superbus, Tarquinius *v.* Tarquinius *s.* Tarquinus Superbus
Sybillae (Sibyllae) 3, 791 830
Sychaeus *v.* Sichaeus
Sylla *v.* Sulla
Syon (Sion) 3, 736
Syphax *v.* Siphax
Syracusani *v.* Siracusani
Syracusanus, Dyon (Dion) 1, 236
Syri 3, 208
Syria 2, 496. 3, 189 195 198 207 208
Syrmiensis, civitas 2, 326
Syrmium 1, 258
Sysimetres, satrapes 1, 118
Sythae *v.* Scythae
Taenaron 1, 160
Tales (Thales) Milesius 3, 250
Tarentini 2, 481
Tarentum 1, 160. 3, 566
Tarpacia, virgo Vestalis 3, 809
Tarquinius *s.* Tarquinus Superbus 3, 621
Tarraconenses *v.* Terraconenses
Tarratia, virgo Vestalis 3, 891. m 3, 891
Tartara 3, 619. *v.* Tartarus
Tartarus 1, 575. *v.* Tartara
Taurica, Diana 3, 871. *v.* Turica
Taurominitana, arx 2, 502
Taurus mons *v.* Thaurus mons
Taurus (sidus) 3, 141 167 169 170 179 182 185 187 207 211 213 215 425. m 3, 215
Tecla (Thecla) virgo 3, 837. m 3, 837
Telesippa *v.* Thelesippa
Tellus Atheniensis 3, 607. m 3, 607
Terentius, Servius 2, 381
Terentius Varro *v.* Terrentius Varro
Terra 3, 234 *bis* 235 *bis*
Terraconenses (Tarraconenses) 3, 682 Terraconensis (Tarraconensis), Hispania 3, 674. — (Tarraconensis), provincia 3, 178
Terrentius (Terentius) Varro 3, 823
Tertullianus 3, 783. m 3, 783
Testha (Thesta), soror Dyonisii (Dionysii) tyranni 3, 658. m 3, 658
Teucri 2, 28. *v.* Turci
Teuta, regina Illyricorum 3, 662
Teutones 3, 686. *v.* Germani
Thales Milesius *v.* Tales Milesius
Thamare, germana Ammonis 1, 223
Tharundes Tyrius 2, 232
Thasius (Agrius) 1, 211
Thaurus (Taurus) mons 3, 188
Theagenes 3, 653
Thebae 3, 651 881
Thebais 3, 202.
Thebana, virgo 3, 881. 3, 882. Thebanae, virgines m 3, 881. Thebani 1, 239. 2, 483. Thebanus, Epaminundas (Epaminondas) 2, 163
Thecla *v.* Tecla
Thelesippa (Telesippa) 1, 234
Themis 1, 582
Themistocles 1, 225 480. 2, 145 160 229 231 *bis.* 3, 627
Theocritus 1, 210
Theodora 3, 844. m 3, 844
Theodoxius (Theodosius), imperator 1, 380. m 1, 380
Theogonia Hesiodi 3, 239
Thermopylae *s.* Thermopyle 2, 161. 3, 601
Theseus 1, 222. 2, 143 380· m. 1, 222
Thessala, carmina 2, 244. Thessali 2, 633. m 2, 633
Thesta *v.* Testha
Thomas (Aquinas) S. 3, 856. m 3, 856
Thomas Dravus 3, 13. m 3, 13
Thraces 1, 115. 2, 631. 3, 455 463 652. m 2, 631. 3, 455. Thrax 3, 662
Thracia *s.* Thratia 1, 4. 2, 484
Thrasybulus *v.* Trasibulus
Thrax *v.* Thraces
Thrismegistus, Hermes *v.* Hermes Thrismegistus (Trismegistus)
Throni 2, 524
Thurci *v.* Turci
Thymoclia (Timoclia) pr 38 *(erronee apud Bonfinem:* Thymodia). 3, 651. m 3, 651
Thymodia *erronee apud Bonfinem pro* Thymoclia — *v.* Thymoclia
Tiberina, Tiberis *v.* Tyberina, Tyberis
Tiberius imperator *v.* Tyberius imperator
Tibullus 1, 209. m 1, 209
Tiburtina, virgo *v.* Tyburtina, virgo
Ticinus 3, 611
Tifernum *v.* Tiphernum
Tigranes 2, 496
Timagoras 3, 431
Timoclia *v.* Thymoclia (Timoclia)
Timoniacus 3, 431
Timotheus 3, 847
Tiphernum (Tifernum) 2, 45
Titus (Caesar) 1, 251. m 1, 251
Toletum 3, 674
Tolumnius, Lars 2, 148
Tomyris 1, 633
Torquati 2, 232
Torquatus *v.* Mallius (Manlius) Torquatus
Traianus 1, 257. 2, 336. 3, 782 823. m 3, 782
Transilvanus, episcopus (Ladislaus) 1, 95
Transpadana, Gallia 2, 49
Trasibulus (Thrasybulus) 3, 627

Trausi 2, 644. m 2, 644
Trifon *v.* Triphon
Trinitas Sancta 1, 538. 3, 363 859 861 863
Triphon *s.* Trifon (Tryphon) puer 3, 842. m 3, 842
Trismegistus, Hermes *v.* Hermes Thrismegistus (Trismegistus)
Tritonis palus 1, 118
Troezenia, Anaxagona 1, 222
Trogloditae *s.* Trogoditae (Troglodytae) 1, 116. 2, 641. m 2, 641
Troia 2, 608. 3, 668
Troiana, fata 2, 608. Troiani 2, 608. 3, 807
Truentus fluvius (in Piceno) 3, 865
Tryphon *v.* Triphon
Turci *s.* Turchi *s.* Thurci 1, 4 325 382 648 660. 2, 22 59 82 105 140 *bis* 339 401 484. 3, 868 965 966. m 2, 484. *v.* Teucri
Turica (Taurica) 3, 206
Turoniensis, episcopus (Martinus) 3, 845
Tutia 2, 256 399. 3, 828. m 2, 256 399. 3, 828
Tyberius (Tiberius) imperator 1, 247. m 1, 247
Tyberina (Tiberina), ripa 3, 890 —, scorta 1, 251. Tyberinae, harenae 3, 829
Tyberis (Tiberis) 2, 143 256 635 636. 3, 828 829
Tyburtina (Tiburtina) virgo 3, 831
Tyrius, Tharundes 2, 232
Tyrrheni 1, 516
Ulixes *s.* Ulyxes *s.* Ulisses *s.* Ulysses 1, 223 446 448. 2, 144 609. 3, 953. m 1, 446
Ulpianus *v.* Vulpianus
Ulyxes *s.* Ulysses *v.* Ulixes
Umbri 3, 858
Umbria 2, 45. 3, 855 859
Ungari (Hungari) pr 48. 2, 228. m 2, 652. —, duces m 3, 13
Ungaria (Hungaria) 2, 483. 3, 979. m 2, 81
Unni *s.* Hunni 1, 382. 2, 228 483. 3, 847
Urania 3, 239
Urbinas, Federicus *s.* Fredericus *v.* Federicus *s.* Fredericus Urbinas
Ursini 3, 676
Vaestales, virgines *v.* Vestales, virgines
Valentianus (Valentinianus) Caesar 3, 840
Valeria, soror Messalarum 3, 671. m 3, 671
Valerius Corvinus (M. Valerius Corvus) 2, 150
Valerius Flaccus 2, 151
Valturga, S. 3, 853. m 3, 853
Varadiensis *s.* Varadinus, episcopus 2, 118 127 129 132 133 134 201 244 291 321 331 342 462 453 554 675 676. m 2, 127 134
Varro, Terrentius (Terentius) 3, 823
Vaspasianus *v.* Vespasianus
Veiento, Fabritius (Fabricius), senator Romanus 1, 479
Velabrum 2, 74
Venerea, opera 1, 152
Venerius, Ioannes m 2, 60
Veneta, classis 2, 45 59
Veneti 2, 22 27 41 *ter* 42 43 44 49 *bis* 56 57 58 61 69 70. m 2, 22
Venetia 2, 57
Ventidius Bassus, civis Asculanus 2, 158. m 2, 158
Venerius, Ioannes, metrapolita (metropolita) Ragusinus 2, 60
Venus (dea) 1, 125 130 138 151 154 157 212 213 218 461 *bis* 513 548 555 557 596 606 651. *v.* Ἀφροδίτη
Venus (sidus) 3, 146 150 158 162 164 165 167 169 *bis* 171 179 181 182 185 *bis* 186 *bis* 187 194 195 196 *bis* 199 206 235 248 *bis* 249 424. m 3, 150
Venusinus, Horatius Flaccus 2, 242
Vergiliae 3, 143
Vergilius *s.* Virgilius Maro 1, 184 208 223. 3, 660. m 1, 208
Verona 2, 49
Veronica 3, 886. m 3, 886
Vespasianus *s.* Vaspasianus 1, 251 257. 2, 336 393. m 1, 251. 2, 398
Vesper 3, 158 161. *v.* Hesperus
Vesta 2, 256. 3, 613 806 809 828
Vestales *s.* Vaestales, virgines 2, 256 636. 3, 498 806 818 823 871. m 3, 810 871
Vestalis, Licinia 1, 228
Vestalis, virgo 2, 326. —, — (Claudia) 3, 613. —, — (Ilia) 3, 823. —, — (Tarratia) 3, 891. —, — (Tutia) 2, 399. 3, 828
Vetruria (Veturia) 3, 610 636. m 3, 636
Veturia *v.* Vetruria
Veturius, Titus 3, 894. m 3, 894
Viana (Vienna, Vindobona) pr 16 *bis*. 1, 4. m pr 16. 1, 4
Vianenses (Viennenses, Vindobonenses) 2, 593
Victoria virgo 3, 842. m 3, 842
Victorinus, imperator Gallorum 1, 257. m 1, 257
Vienna, Viennenses *v.* Viana, Vianenses
Villa Martis 1, 379
Vindelici pr 16. m pr 16
Vinditius servus 2, 378. m 2, 378
Vindobona, Vindobonenses *v.* Viana, Vianenses
Virgilius Maro *v.* Vergilius Maro
Virgo (sidus) 3, 141 167 169 171 *bis* 179 183 185 187 207 211 219 425. m 3, 219

Viridomarus 2, 149
Virtutes 2, 526
Vitellius 1, 251. m 1, 251
Volsci 1, 316. 3, 637
Volumnia 3, 636. m 3, 636
Volumnius 2, 381
Vorenus, Lutius (Lucius) 2, 155
Vulcanus 2, 6: 2
Vulpianus (Ulpianus) 2, 494
Xenophon *s.* Zenophon 1, 347. 3, 666. m 3, 666
Xeraphicus, S. Franciscus *v.* Franciscus
Xeraphicus (Seraphicus), S.
Xerxes 2, 298 302 311 486. m 2, 311 486
Xistus IV. pontifex *v.* Sixtus IV.
Zacharias *s.* Zaccharias 3, 526. m 3, 526
Zaleucus *s.* Zeleucus 3, 794. m 3, 794
Zechel (Rachel) 3, 525
Zenobia pr 38
Zenophon *v.* Xenophon
Ζεύς 2, 208. 3, 66 88. *v.* Iuppiter (deus)
Zeusis (Zeuxis) 3, 431 432
Zizicum 2, 281
Zoroaster 3, 794. m 3, 794

CORRIGENDA.

Pag.	*3.*	*v.*	*inf.*	*16.*	*pro*	collasrimasti	*lege*	collacrimasti
„	*5.*	„	„	*3.*		descendit,	„	descendit et
„	*15.*	„	*sup.*	*10.*		Homeros	„	Homerus
„	*20.*	„	*inf.*	*6.*		potuisset	„	potuisse
„	*22.*	„	*sup.*	*6.*		filiaque	„	filaque
„	„	„	„	*18.*		tamen	„	tantum
„	„	„	*inf.*	*16.*		deabus	„	duabus
„	*23.*	„	„	*3.*		Homerum		Homaerum
„	*24.*	„	„	*8—7.*		Clinopalem		clinopalem
„	*46*	„	*sup.*	*8.*		instinctu	„	instintu
„	*49.*	„	„	*19—20.*		praeditum	„	praelitum
„	*51.*	„	„	*2.*		poluerit		poterit
„	*62.*	„	„	*24.*		Galeatus		galeatus
„	*65.*	„	„	*21.*		Fridericus		Fredericus
„	*82.*	„	„	*22.*	„	satius		satis
„	„	„	*inf.*	*2.*	„	ultra		utra
„	*102.*	„	*sup.*	*11.*	„	si		sit
„	*103.*	„	*inf.*	*17*	„	icum		cum
„	*109.*	„	*sup.*	*24.*	„	videre		videri
„	*113.*	„	*inf.*	*1.*	„	ἄξενος		axenos
„	*114*	„	*sup.*	*22.*	„	Apolloni		Apollini
„	*116.*	„	*inf.*	*14.*	„	Caeteri		Caeteri vero
„	*131.*	„	*sup.*	*23.*	„	hyemen		hyemem
„	*133.*	„	„	*11.*	„	Ab	„	ab
„	„	„	„	*13.*	„	Sola	„	sola
„	*138.*	„	„	*2.*	„	Sarmatica	„	Sarmatia
„	„	„	*inf.*	*18.*	„	Carcer	„	Cancer
„	*159.*	„	*sup.*	*19.*	„	speciem	„	spetiem
„	*166.*	„	*inf.*	*18—17.*	„	familia,	„	familia
„	*167.*	„	„	*4.*	„	Lacedaemoni	„	Lacedaemonii
„	*170.*	*numeri* 611—619		*uno versu inferius ponendi*				
„	*175*	„	*inf.*	*19.*	„	cessis	„	cessit
„	*182.*	„	„	*1.*	„	larem	„	hilarem
„	*184.*	„	„	*19—18.*	„	Tertullianus	„	Tertulianus
„	*185.*	„	„	*24.*	„	atquei	„	atque
„	„	„	„	*23.*	„	Graec	„	Graeci
„	*187.*	„	*sup.*	*1.*	„	param '	„	puram
„	*189.*	„	„	*7.*	„	arcana	„	archana
„	*197.*	„	*inf.*	*3.*	„	licent	„	licent
„	*203.*	„	„	*13.*	„	Gateottum	„	Galeottum
„	*204.*	„	*sup.*	*8.*	„	242. Alcibiades.	„	244. Alcibiades.
„	„	„	„	*25.*	„	319	„	317
„	*205.*	„	*inf.*	*18.*	„	sensibus. -	„	sensibus. - Gnoma. -
„	„	„	„	*8.*	„	Oppidum	„	oppidum
„	*206.*	„	*sup.*	*16.*	„	148.	„	141.
„	*210.*	„	*inf.*	*3.*	„	Gracchus	„	Graccus

BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM MEDII RECENTISQUE AEVORUM

SAECULA XII—XIII. Pengő

[Anonymus] P. magister quondam Bele regis Hungarie notarius, Gesta Hungarorum, ed. L. *Juhász.* 1932. — — — — — 7·80

SAECULA XIV—XV.

Ravenna, Iohannes de, Epistolarum liber, ed. L. *Smith.* (Excuditur.)
— Memorandarum rerum liber, ed. L. *Smith.* (Excuditur.)

SAECULUM XV.

Barius, Nicolaus—**Kostolan,** Georgius Polycarpus de—**Hungarus,** Simon—**Zagabriensis,** Georgius Augustinus, Reliquiae, ed. L. *Juhász.* 1932. — — — — — — — — — — — 2·60

Bonfinis, Antonius de, Rerum Ungaricarum Decades, edd. I. *Fógel* —B. *Iványi*—L. *Juhász* (in IV tomis).
Tomus I. — Decas I. cum introductione et III reproductionibus codicum phototypicis. 1936. — — — — — — — 20·80
Tomus II. — Decas II. 1936. — — — — — — — — 19·50
Tomus III. — Decas III. 1936. — — — — — — — 19·50
Tomus IV. Pars I. — Decades IV. et dimidia V. 1941. — — 28·—
Tomus IV. Pars II. — Appendix Bonfiniana. Index nominum. (Excuduntur.)
— (Antonius Bonfinis) Symposion de virginitate et pudicitia coniugali, ed. St. *Apró.* 1943. — — — — — — — — — — — 25·—

Callimachus Experiens, Attila. Accedunt opuscula Quintii Aemiliani Cimbriaci ad Attilam pertinentia, ed. T. *Kardos.* 1932. — 3·—

Corsinus, Amerigus, Compendium in vitam Cosmi Medicis ad Laurentium Medicem, ed. L. *Juhász.* 1934. — — — — — 3·50

Cortesius, Alexander, De laudibus bellicis Matthiae Corvini Hungariae regis, ed. I. *Fógel.* 1934. — — — — — — — 3·50

Martius Narniensis, Galeottus, Carmina, ed. L. *Juhász.* 1932. — 3·10
— De egregie, sapienter, iocose dictis ac factis regis Mathiae ad ducem Iohannem eius filium liber, ed. L. *Juhász.* 1934. — 4·60
— Epistolae, ed. L. *Juhász.* 1930. — — — — — — — — 1·80
— Invectivae in Franciscum Philelphum, ed. L. *Juhász.* 1932. — 4·50

Rabensteinensis, Iohannes, Disputacio, ed. B. *Ryba.* 1942. — — 4·60

Seneca, Thomas, Historia Bononiensis. Qualiter Galeatius Marescottus eques extraxit Hannibalem Bentevolum de carceribus et reliqua per utrunque gesta. Carmen epicum, ed. I. *Fógel.* 1932. 6·10

SAECULA XV—XVI.

Pengő

Andronicus Tragurinus, Matthaeus, Epithalamium in nuptias Vladislai Pannoniarum ac Boemiae regis et Annae Candaliae reginae, ed. L. *Juhász*. 1933. — — — — — — — — 1·80
Canter Frisius, Iacobus, Rosa Rosensis, ed. B. *Ryba*. 1938. — — 3·10
Celtis Protucius, Conradus, Libri odarum quattuor — Liber epodon — Carmen saeculare, ed. F. *Pindter*. 1937. — — — — 12·40
— Ludi scaenici (Ludus Dianae — Rhapsodia), ed. F. *Pindter*. (Excuduntur.)
— Oratio in gymnasio in Ingelstadio publice recitata. Cum carminibus ad orationem pertinentibus, ed. Io. *Rupprich*. 1932. — 2·30
— Quattuor libri amorum secundum quattuor latera Germaniae — Germania generalis. Accedunt carmina aliorum ad libros amorum pertinentia, ed. F. *Pindter*. 1934. — — — — — — 11·40
Fontius, Bartholomaeus, Carmina, edd. I. *Fógel*—L. *Juhász*. 1932. 3·50
— Epistolarum libri III, ed. L *Juhász*. 1931. — — — — — 7·80
Hassensteinius baro a Lobkowicz, Bohuslaus, Epistolae, ed. A. *Pòtuček*. (Excuduntur.)
— Scripta moralia — Oratio ad Argentinenses — Memoria Alexandri de Imola, ed. B. *Ryba*. 1937. — — — — — — 4·50
Naldis Florentinus, Naldus de, Elegiarum libri III ad Laurentium Medicen, ed. L. *Juhász*. 1934. — — — — — — — 9·60
— (Naldus Naldius) Epigrammaton liber, ed. A. *Perosa*. 1943. — 8·—
Strozza, Titus Vespasianus, Borsias (Fragmenta) — Bucolicon liber, edd. I. *Fógel*—L. Juhász. 1933. — — — — — — 2·60
Verinus, Ugolinus, Panegyricon ad Ferdinandum regem et Isabellam reginam Hispaniarum de Saracenae Baetidos gloriosa expugnatione, edd. I. *Fógel*—L. *Juhász*. 1933. — — — — — 3·90
Warda, Petrus de, Epistolarum liber, ed. R. *Gerézdi*. (Apparebit.)

SAECULUM XVI.

Corvinus, Elias, Ioannis Hunniadae res bellicae contra Turcas. Carmen epicum, ed O. *Sárkány*. 1937. — — — — — — 3·10
Cybeleius Varasdiensis, Valentinus, Opera (Carmina et Opusculum de laudibus et vituperio vini et aquae), ed. M. *Révész*. 1939. 5·20
Frankfordinus Pannonius, Bartholomeus, Opera quae supersunt, ed. A. *Vargha*. (Excuduntur.)
Olahus, Nicolaus, Carmina, edd. I. *Fógel*—L. *Juhász*. 1934. — — 5·20
— Hungaria — Athila, edd. C. *Eperjessy*—L. *Juhász*. 1938. — — 9·60
Sirimiensis, Georgius, Epistola de perdicione regni Hungarorum, edd. L. *Erdélyi*—L. *Juhász*. (Excuduntur.)
Stretzinger, Thomas, Oratio de divo Leopoldo III. Austriae marchione in universitate Vindobonensi habita, ed. H. *Maschek*. 1934. 1·80
Taurinus Olomucensis, Stephanus, Stauromachia, id est Cruciatorum servile bellum (Servilis belli Pannonici libri V), ed. L. *Juhász*. 1944. — — — — — — — — — — — — 8·—
Thyrnavinus, Martinus, Ad regni Hungariae proceres, quod in Thurcam bella movere negligunt. Carmen epicum, ed. L. *Juhász*. (Excuditur.)
Wrancius Sibenicensis Dalmata, Antonius, Expeditionis Solymani in Moldaviam et Transsylvaniam libri duo. De situ Transsylvaniae, Moldaviae et Transalpinae liber tertius, ed. C. *Eperjessy*. 1944. — — — — — — — — — — — — — 10·—

SAECULA XVI—XVII.

Istvanffy, Nicolaus, Carmina, ed. I. *Holub*—L. *Juhász*. 1935.— — 6·—

PRETIUM PENGŐ HUNGAR. 25·—